ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ସଦ୍ଦନୀତିପ୍ପକରଣଂ

ଧାତୁମାଲା

୧୫। ସରୱଗ୍ଗପଞ୍ଚକନ୍ତିକ ସୁଦ୍ଧସ୍ସରଧାତୁ

ଇତୋ ପରଂ ତୁ ସରତୋ, କକାରନ୍ତାଦିଭେଦତୋ;

ଧାତୁୟୋ ଧାତୁନିପ୍ଫନ୍ନ-ରୂପାନି ୱିୱିଧାନି ଚ।

ସାଟ୍ଠକଥେ ପିଟକମ୍ହି, ଜିନପାଠେ ୟଥାବଲଂ;

ନୟଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା, ସମାସେନ କଥେସ୍ସ'ହଂ।

ଇ ଗତିୟଂ। ୟେସଂ ଧାତୂନଂ ଗତିଅତ୍ଥୋ, ବୁଦ୍ଧିପି ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ। ପୱତ୍ତିପାପୁଣାନିପି। ତତ୍ର ଗମନଂ ଦୁୱିଧଂ କାୟଗମନଂ ଞାଣଗମନଞ୍ଚ। ତେସୁ କାୟଗମନଂ ନାମ ଇରିୟାପଥଗମନଂ, ଞାଣଗମନଂ ନାମ ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତି, ତସ୍ମା ପୟୋଗାନୁରୂପେନ ''ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ପଦସ୍ସ ''ଜାନାତୀ''ତିପି ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି, ''ପୱତ୍ତତୀ''ତିପି ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି, ''ପାପୁଣାତୀ''ତିପି ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି, ଇରିୟାପଥଗମନେନ ଗଚ୍ଛତୀତିପି ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି, ଞାଣଗମନେନ ଗଚ୍ଛତୀତିପି ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି। ତଥା ହି ''ସୀଘଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଇରିୟାପଥଗମନଂ ''ଗମନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୁନ୍ଦରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ। ''ଗତିମା''ତିଆଦୀସୁ ପନ ଞାଣଗମନଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଗତ୍ୟତ୍ଥାନଂ ଧାତୂନଂ ୟଥାପୟୋଗଂ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ତସ୍ସିମାନି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି – ଇତି, ଏତି, ଉଦେତି। କାରିତେ ''ଉଦାୟତୀ''ତି ରୂପଂ ଭୱତି। ଉଟ୍ଠାପେତୀତି ହି ଅତ୍ଥୋ, ଦକାରୋ ଆଗମୋ। ଉପେତି, ସମୁପେତି, ୱେତି, ଅପେତି, ଅୱେତି, ଅନ୍ୱେତି, ସମେତି, ଅଭିସମେତି, ସମୟୋ, ଅଭିସମୟୋ, ଇଦି, ଉଦି, ଏକୋଦି, ପଣ୍ଡିତୋ, ଇତୋ, ଉଦିତୋ, ଉପେତୋ, ସମୁପେତୋ, ଅନ୍ୱିତୋ, ଅପେତୋ, ସମେତୋ, ଏତବ୍ବୋ, ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ, ପଟିୟମାନୋ, ପଟିଚ୍ଚୋ, ଏନ୍ତୋ, ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ପଚ୍ଚୟୋ, ଅଞ୍ଞାନିପି ୟୋଜେତବ୍ବାନି। ''ଇତା, ଇତ''ନ୍ତିଆଦିନା ୟଥାରହଂ ଇତ୍ଥିନପୁଂସକୱସେନପି। ପଚ୍ଚେତୁଂ, ଉପେତୁଂ, ସମୁପେତୁଂ, ଅନ୍ୱେତୁଂ, ସମେତୁଂ, ଅଭିସମେତୁଂ, ଇଚ୍ଚ, ପଟିଚ୍ଚ, ସମେଚ୍ଚ, ଅଭିସମେଚ୍ଚ, ଅପେଚ୍ଚ, ଉପେଚ୍ଚ, ପଟିମୁଖଂ ଇତ୍ୱା, ଇତ୍ୱାନ, ଉପେତ୍ୱା, ଉପେତ୍ୱାନ, ଉପେତୁନ, ଅଞ୍ଞାନିପି ବୁଦ୍ଧୱଚନାନୁରୂପତୋ ୟୋଜେତବ୍ବାନି।

ଇତିଇତି କ୍ରିୟାସଦ୍ଦୋ, ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ନ ଦିସ୍ସତି;

ଇଦମେତ୍ଥ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଦସ୍ସନାୟେୱ ମେ ରୁତୋ।

''ଇତାୟଂ କୋଧରୂପେନ'', ଇତି ପାଠେଇ ହି ଦିସ୍ସତି;

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାୟମ୍ହି, ମୁନିନାହଚ୍ଚ ଭାସିତା;

ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାୟେ କୋଧଂ ନିନ୍ଦନ୍ତେନ –

''ଇତାୟଂ କୋଧରୂପେନ, ମଚ୍ଚୁୱେସୋ ଗୁହାସୟୋ;

ତଂ ଦମେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦେ, ପଞ୍ଞାୱୀରିୟେନ ଦିଟ୍ଠିୟା''ତି।

ତତ୍ର ଇତାଯନ୍ତି ଇତି ଅଯନ୍ତି ଛେଦୋ। ଇତିଇତି ଚ ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସୁତ୍ତପଦତ୍ଥୋ – ଯୋ ଦୋସୋ ଲୋକେ ‘‘କୋଧୋ’’ତି ଲୋକିଯମହାଜନେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ନାଯଂ ଅତ୍ଥତୋ କୋଧୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। କିନ୍ତି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ଏସୋ ହି ସରୀରସଙ୍ଖାତଗୁହାସଯୋ ମଚ୍ଚୁରାଜା ଏୱ କୋଧୱସେନ ପମଦ୍ଦନ୍ତୋ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତଂ ଏୱରୂପଂ ‘‘ମଚ୍ଚୁରାଜା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ଅନତ୍ଥକରଂ କୋଧଂ ହିତକାମୋ ଦମେନ ପଞ୍ଞାଯ ୱୀରିଯେନ ଦିଟ୍ଠିଯା ଚ ଛିନ୍ଦେଯ୍ଯାତି।

ଏତୀତି ଇମସ୍ସ ପନ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଏତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ହି ଆଉପସଗ୍ଗୋ ସନ୍ଧିକିଚ୍ଚେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ନ ପାକଟୋ ୱଲାହକାୱତ୍ଥରିତୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିଯ। ତଥା ହି ଏତ୍ଥ ଆ ଇତି ଏତୀତି ସନ୍ଧିୱିଗ୍ଗହୋ ଭୱତି, ଆକାରସ୍ସ ଚ ଇକାରେନ ପରେନ ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ଏକାରାଦେସୋ। ତସ୍ମା ‘‘ଅଯଂ ସୋ ସାରଥୀ ଏତି। ଏତୁ ୱେସ୍ସନ୍ତରୋ ରାଜା’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଆଗଚ୍ଛତି, ଆଗଚ୍ଛତୁ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ କଥେତବ୍ବୋ। ବ୍ଯାକରଣସତ୍ଥେପି ହି ଆ ଇତି ଏତୀତି ସନ୍ଧିୱିଗ୍ଗହୋ ଦିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଅଯମ୍ପି ନୀତି ସାଧୁକଂ ମନସି କାତବ୍ବା। ଅଥ ୱା ଇତୀତି ରସ୍ସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ପଦଂ ଗମନଂ ବୋଧେତି, ଏତୀତି ୱୁଦ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ପନ ଯଥାପଯୋଗଂ ଆଗମନାଦୀନି। ମତ୍ତାୱସେନପି ହି ପଦାନି ସୱିସେସତ୍ଥାନି ଭୱନ୍ତି। ତଂ ଯଥା? ସାସନେ ପବ୍ବଜିତୋ, ରଟ୍ଠା ପବ୍ବାଜିତୋତି। ସଞ୍ଞୋଗାସଞ୍ଞୋଗୱସେନପି, ତଂ ଯଥା? ଗାମା ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ଯସଂ ପୋସୋ ନିଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ଅଯମ୍ପି ନୀତି ସାଧୁକଂ ମନସି କାତବ୍ବା। ଏତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ଇ ଗତିଯନ୍ତି କଥିତା, ଧାତୁ ୱୁଦ୍ଧିଂ ଗତା ଯଦା;

ତଦା ଆଗମନତ୍ଥସ୍ସ, ୱାଚିକା ପାଯତୋ ୱସା।

ଇରିଯାପଥତ୍ଥତୋ ହେ-ସା ନିଚ୍ଚାଗମୱାଚିକା;

‘‘ଅଯଂ ସୋ ସାରଥୀ ଏତି’’, ଇଚ୍ଚାଦେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଅନିରିଯାପଥତ୍ଥେନ , ୱତ୍ତନେ ଗମନେପି ଚ;

ଆଗମନେ ଚ ହୋତୀତି, ଧୀମା ଲକ୍ଖେଯ୍ଯ ତଂ ଯଥା।

‘‘ପଟିଚ୍ଚ ଫଲମେତୀ’’ତି, ଏୱମାଦୀସୁ ୱତ୍ତନେ;

ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ଇକାରମ୍ହା, ଏସା ଧାତୁ ପୱତ୍ତତି।

‘‘ଅତ୍ଥମେନ୍ତମ୍ହି ସୂରିଯେ, ୱାଠଆ’’ ଇଚ୍ଚାଦୀସୁ ପନ;

ଗତେ, ‘‘ଏତୀତି ଇତୀ’’ତି-ଆଦିସ୍ୱାଗମନେ ସିଯା।

ତଥା ହି ଈତୀତି ଅନତ୍ଥାଯ ଏତି ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଈତି, ଉପଦ୍ଦୱୋ, ଇତି ଆଗମନତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଆହ ଚ ସୁତ୍ତନିପାତଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଏତୀତି ଈତି, ଆଗନ୍ତୁକାନଂ ଅକୁସଲଭାଗୀନଂ ବ୍ଯସନହେତୂନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି।

ଇଦାନି ଯଥାରହଂ ନିପାତାଖ୍ଯାତନାମିକପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଇତିଇତୋ ସଦ୍ଦାନମତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ୱୁଚ୍ଚତେ – ତତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ହେତୁପରିସମାପନାଦିପଦତ୍ଥୱିପରିଯାଯ ପକାରାୱଧାରଣ ନିଦସ୍ସନାଦିଅନେକତ୍ଥପ୍ପଭେଦୋ। ତଥା ହେସ ‘‘ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ତସ୍ମା ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ହେତୁଅତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ତସ୍ମାତିହ ମେ ଭିକ୍ଖୱେ ଧମ୍ମଦାଯାଦା ଭୱଥ, ମା ଆମିସଦାଯାଦା। ଅତ୍ଥି ମେ ତୁମ୍ହେସୁ ଅନୁକମ୍ପା, କିନ୍ତି ମେ ସାୱକା ଧମ୍ମଦାଯାଦା ଭୱେଯ୍ଯୁଂ, ନୋ ଆମିସଦାଯାଦା’’ତିଆଦୀସୁ ପରିସମାପନେ। ‘‘ଇତି ୱା ଇତି ଏୱରୂପା ୱିସୂକଦସ୍ସନା ପଟିୱିରତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ‘‘ମାଗଣ୍ଡିଯୋତି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୋହାରୋ ନାମଂ ନାମକମ୍ମଂ ନାମଧେଯ୍ଯଂ ନିରୁତ୍ତି ବ୍ଯଞ୍ଜନମଭିଲାପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପଦତ୍ଥୱିପରିଯାଯେ। ‘‘ଇତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ସପ୍ପଟିଭଯୋ ବାଲୋ, ଅପ୍ପଟିଭଯୋ ପଣ୍ଡିତୋ। ସଉପଦ୍ଦୱୋ ବାଲୋ, ଅନୁପଦ୍ଦୱୋ ପଣ୍ଡିତୋ। ସଉପସଗ୍ଗୋ ବାଲୋ, ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ପଣ୍ଡିତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପକାରୋ। ‘‘ଅତ୍ଥି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇତି ପୁଟ୍ଠେନ ସତା ଆନନ୍ଦ ଅତ୍ଥୀତିସ୍ସ ୱଚନୀଯଂ। କିଂ ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇତି ଚେ ୱଦେଯ୍ଯ, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇଚ୍ଚସ୍ସ ୱଚନୀଯ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅୱଧାରଣେ। ‘‘ଅତ୍ଥୀତି ଖୋ କଚ୍ଚାନ ଅଯମେକୋ

ଅନ୍ତୋ, ନତ୍ଥୀତି ଖୋ କଚ୍ଚାନ ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅନ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ ନିଦସ୍ସନେ। ନିପାତୱସେନେୱ ତେ ପଯୋଗା ଗହେତବ୍ବା। ''ଇତାଯଂ କୋଧରୂପେନା''ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଆଖ୍ଯାତୱସେନ ଗମନେ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି। ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ, ନିପାତତ୍ଥୋ ପନ ନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅତ୍ଥଗ୍ଗହଣେ କୋସଲ୍ଲୁପାଦନତ୍ଥଂ କେୱଲଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନ ଆଗତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇତରୋ ପନ –

ଗତ୍ଯତ୍ଥେ ଚିମସଦ୍ଦତ୍ଥେ, ଇତୋସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି;

ଅନ୍ୱିତୋ''ତି ହି ଗତ୍ଯତ୍ଥେ, ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ ଭୱେ।

ଇମସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥମ୍ହି, ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ ଭୱେ;

''ଇତୋ ସା ଦକ୍ଖିଣା ଦିସା'', ଇତିଆଦୀସୁ ପାଠଇସୁ।

ଗତ୍ଯତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛିତୋ ଏତ୍ଥ, ଇତରତ୍ଥୋ ନ ଇଚ୍ଛିତୋ;

ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସା ୱୁତ୍ତୋ, କୋସଲ୍ଲତ୍ଥାଯ ୱିଞ୍ଞୁନଂ।

ଇଧ ପନ ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ ସନିଦ୍ଦସ୍ସନଂ ୱତ୍ୱମ୍ପି ଅୱତ୍ୱା ଉପରି ଅଯଧାତୁୱିସଯେଯେୱ ୱକ୍ଖାମ ଇ ଏ ଅଯଧାତୁୱସେନ ତିଧାତୁମଯତ୍ତା ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ। ତତ୍ର ଇତୀତି ଇକାରାନ୍ତରତ୍ଯନ୍ତପଦସ୍ସ ଚ ''ଏତି, ଉଦେତୀ''ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ଏକାରାନ୍ତରତ୍ଯନ୍ତପଦାନଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଏୱରୂପାନଂ ପଦମାଲା ଯଥାରହଂ ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ଅତ୍ତନୋପଦାନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବା। ଇଦିସେସୁ ହି ଠାନେସୁ ଦୁକ୍କରା କ୍ରିଯାପଦମାଲା। ଯସ୍ମା ପନ ଇମସ୍ମିଂ ପକରଣେ ସୁକରା ଚ ଦୁକ୍କରା ଚ ତ୍ଯନ୍ତପଦମାଲା ଜାନିତବ୍ବା , ତସ୍ମା ଭୂୱାଦିଗଣାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଗଣେସୁ ୱିହିତେହି ଛନ୍ନୱୁତିଯା ୱଚନେହି ସବ୍ବସାଧାରଣଂ ଅସବ୍ବସାଧାରଣଞ୍ଚ ପଦମାଲାନଯଂ ବ୍ରୂମ –

ଅକାରାନ୍ତରତ୍ଯନ୍ତ-ପଦାନଂ ପନ୍ତିଯୋ ବୁଧୋ;

ଭୱତି ରୁନ୍ଧତାଦୀନଂ, ଯୋଜେ ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବଥା।

ଇତି ଏତୀ''ତି ଚେତେସଂ, ପଦାନଂ ପନ ପନ୍ତିଯୋ;

ସୁଦ୍ଧସ୍ସରପୁବ୍ବକାନଂ, ଯୋଜେ ୱିଞ୍ଞୂ ଯଥାରହଂ।

ଆକାରାନ୍ତରତ୍ଯନ୍ତ-ପଦାନଞ୍ଚାପି ପନ୍ତିଯୋ;

''ଯାତି ସୁଣାତି ଅସ୍ନା-ତି'' ଇଚ୍ଚାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ।

ଇୱଣ୍ଣାନ୍ତରତ୍ଯନ୍ତ-ପଦାନମପି ପାଠଇଯୋ;

ଯୋଜେ ''ରୁନ୍ଧିତି ରୁନ୍ଧୀତି''-ଇଚ୍ଚାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ।

ଉକାରାନ୍ତରତ୍ଯନ୍ତ-ସୁତିଇତି ପଦସ୍ସ ଚ;

ପେରଣତ୍ଥେ ପୱତ୍ତସ୍ସ, ଯୋଜେ ମାଲଂ ଯଥାରହଂ।

ଏକାରାନ୍ତରତ୍ଯନ୍ତ-ପଦାନମ୍ପି ଯଥାରହଂ;

''ଜେତି ରୁନ୍ଧେତି କାରେତି, କାରାପେତୀ''ତିଆଦୀନଂ।

ଓକାରାନନ୍ତରତ୍ଥନ୍ତ-ପଦାନମ୍ପି ପଦକ୍କମେ;

''କରୋତି ଭୋତି ହୋତୀ''ତି-ଆଦୀନଂ ଯୁତ୍ତିତୋଓଦେ;

ଇଚ୍ଚେଓଂ ସତ୍ତଧା ୱୁତ୍ତୋ, ପଦମାଲାନଯୋ ମଯା;

ଇତୋ ମୁତ୍ତୋ ନଯୋ ନାମ, ନତ୍ଥି କୋଚି କ୍ରିଯାପଦେ।

''ଆଦତ୍ତେ କୁରୁତେ ପେତେ'', ଇଚ୍ଚାଦି ନଯଦସ୍ସନା;

ଯଥାରହଂ ଯୁତ୍ତିତୋତି, ୱଚନଂ ଏତ୍ଥ ଭାସିତଂ।

ଇଦାନି ଇକାରାନନ୍ତରତ୍ଥନ୍ତପଦସ୍ସ କମୋ ୱୁଚ୍ଚତେ – ଇତି, ଇନ୍ତି। ଇସି, ଇଥ। ଇମି, ଇମ। ଅପରିପୁଣ୍ଣୋ ୱତ୍ତମାନାନଯୋ। ଇତୁ, ଇନ୍ତୁ। ଇହି, ଇଥ। ଇମି, ଇମ। ଅପରିପୁଣ୍ଣୋ ପଞ୍ଚମୀନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସାସନାନୁରୂପଭାୱସ୍ସ ଇମାନି ସାଧକପଦାନି ''ୱେତି, ଅପେତି, ଅନ୍ୱେତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ୱି ଇତି ୱେତି। ୱିଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଇତିସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ଗମନଂ ବୋଧେତି। ତଥା ଅପ ଇତି ଅପେତି। ଅପଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁ ଇତି ଅନ୍ୱେତି। ଅନୁଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଗରୂ ପନ ଅନୁ ଏତି ଅନ୍ୱେତୀତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ –

''ଯଥା ଆରଞ୍ଞକଂ ନାଗଂ, ଦନ୍ତିଂ ଅନ୍ୱେତି ହତ୍ଥିନୀ;

ଜେସ୍ସନ୍ତଂ ଗିରିଦୁଗ୍ଗେସୁ, ସମେସୁ ୱିସମେସୁ ଚ;

ଏୱଂ ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛାମି, ପୁତ୍ତେ ଆଦାଯ ପଚ୍ଛତୋ''ତି।

ଇମାଯ ପାଠିଇଯା ନ ସମେତି ''ଜେସ୍ସନ୍ତଂ ଅନ୍ୱେତୀ''ତି ୱଚନତୋ ''ଅନୁଗଚ୍ଛାମୀ''ତି ୱଚନତୋ ଚ। ତଥା ହି ଏତିସଦ୍ଦୋ ଯତ୍ଥ ଚେ ଇରିଯାପଥୱାଚକୋ, ତତ୍ଥ ଆଗମନଂଯେୱ ଜୋତେତି, ନ ଗମନଂ, ତସ୍ମା ଆଗମନତ୍ଥସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତିତୋ ଗମନତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଯୁତ୍ତିତୋ ୱି ଇତିଆଦିନା ଛେଦୋ ଞେଯ୍ୟୋ। ଏତେସଞ୍ଚ ଇତିସଦ୍ଦୱସେନ କତଛେଦାନଂ ଅଭିଭାୱଂ ଯୁତ୍ତିଭାୱଞ୍ଚ ''ଇତାଯଂ କୋଧରୂପେନା''ତି ପାଠିଇଯେୱ ସାଧେତି, ତସ୍ମାଯେୱ ''ଅନୁ ଇତି, ଅନୁ ଇନ୍ତି, ଅନୁ ଇସୀ''ତିଆଦିନା ''ଅନ୍ୱେତୀ''ତିଆଦୀନଂ ଛେଦେ ଲବ୍ଭମାନନଯେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ୱତ୍ତମାନାପଞ୍ଚମୀନଯୋ ପରସ୍ସପଦୱସେନ ଦସ୍ସିତୋ। ସତ୍ତମୀରୂପାଦୀନି ସବ୍ବଥା ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନି।

ଇମାନି ପନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତିଯା ରୂପାନି, ସିଦ୍ଧା ତେ ଲହୁମେସ୍ସତି। ଇସ୍ସତି, ଇସ୍ସନ୍ତି। ଇସ୍ସସି, ଇସ୍ସଥ। ଇସ୍ସାମି, ଇସ୍ସାମ। ଇସ୍ସତେ, ଇସ୍ସନ୍ତେ। ଇସ୍ସସେ, ଇସ୍ସୱ୍ହେ। ଇସ୍ସଂ, ଇସ୍ସାମ୍ହେ। ଅସବ୍ବଧାତୁକତ୍ତେପି ସୁଦ୍ଧସ୍ସରତ୍ତା ଧାତୁସ୍ସ ଇକାରାଗମୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀନଯୋ।

ଅଥ କାଲାତିପତ୍ତିଯା ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି, ଇସ୍ସା, ଇସ୍ସଂସୁ। ଇସ୍ସେ, ଇସ୍ସଥ। ଇସ୍ସଂ, ଇସ୍ସାମ୍ହା। ଇସ୍ସଥ, ଇସ୍ସିସୁ। ଇସ୍ସସେ, ଇସ୍ସୱ୍ହେ। ଇସ୍ସଂ, ଇସ୍ସାମ୍ହସେ। କାଲାତିପତ୍ତିଭାୱେ ଚ ଅସବ୍ବଧାତୁକତ୍ତେ ଚ ସନ୍ତେପି ସୁଦ୍ଧସ୍ସରତ୍ତା ଧାତୁସ୍ସ ଅକାରିକାରାଗମୋ ନ ଲବ୍ଭତି ଅନେକନ୍ତିକତ୍ତା ୱା ଅନୁପପନ୍ନତ୍ତା ଚ ଅକାରାଗମୋ ନ ହୋତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ହେତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧସ୍ସରାନଂ ଅନନ୍ତରିକାନଂ ଏକତୋସନ୍ନିପାତୋ ଅନୁପପତ୍ତି। ପରିପୁଣ୍ଣୋ କାଲାତିପତ୍ତିନଯୋ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ସାଟ୍ଟକଥେ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ସୋତୂନଂ ପଯୋଗଚ୍ଛେସୁ ପରମକୋସଲ୍ଲଜନନତ୍ଥଂ ''ନନୁ ତେ ସୁତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭଞ୍ଞମାନେ, ଦେୱା ନ ଇସ୍ସନ୍ତି ପୁରିସପରକ୍କମସ୍ସା''ତି ପାଠିଇତୋ ନଯଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି ଭୱିସ୍ସନ୍ତିଯା ରୂପେହି ସବ୍ବସୋ ସମାନାନି ଅସମାନତ୍ଥାନି ୱତ୍ତମାନିକରୂପାନି ଚ ଇସକଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମାନାନି ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀକାଲାତିପତ୍ତୀନଂ ରୂପାନି ଚ ପକାସଯିସ୍ସାମ – ୱତ୍ତମାନାୱସେନ ତାୱ ''ଇସ୍ସତି, ଇସ୍ସନ୍ତି। ଇସ୍ସସି, ଇସ୍ସଥା''ତି ସବ୍ବଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥୋ ପନ ''ଇସ୍ସଂ କରୋତୀ''ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ଥେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀୱସେନ ''ଇସ୍ସିସ୍ସତି, ଇସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି। ଇସ୍ସିସ୍ସସି, ଇସ୍ସିସ୍ସଥା''ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥୋ ପନ ''ଇସ୍ସଂ କରିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। କାଲାତିପତ୍ତିୱସେନ ପନ ''ଇସ୍ସିସ୍ସା, ଇସ୍ସିସ୍ସଂସୁ। ଇସ୍ସିସ୍ସେ, ଇସ୍ସିସ୍ସଥା''ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ''ଇସ୍ସଂ ଅକରିସ୍ସା''ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଧାତ୍ୱନ୍ତରୱସେନ ସଂସନ୍ଦନାନଯୋଯଂ।

ଇଦାନି ଏକାରାନ୍ତରତ୍ଥନ୍ତପଦସ୍ସ କମୋ ୱୁଚ୍ଚତେ –

ଏତି, ଏନ୍ତି। ଏସି, ଏଥ। ଏମି, ଏମ।

ଏତୁ, ଏନ୍ତୁ। ଏହି, ଏଥ। ଏମି, ଏମ।

ନ ଚ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖନ୍ତଂ, ୱିସ୍ସାସଂ ଏୟ୍ଯ ପଣ୍ଡିତୋ;

ନିୱେସନାନି ମାପେତ୍ୱା, ୱେଦେହସ୍ସ ଯସସ୍ସିନୋ;

ଯଦା ତେ ପହିଣିସ୍ସାମି, ତଦା ଏୟ୍ଯାସି ଖତ୍ତିଯ।

ଏୟ୍ଯ , ଏୟ୍ଯୁଂ। ଏୟ୍ଯାସି, ଏୟ୍ଯାଥ। ଏୟ୍ଯାମି, ଏୟ୍ଯାମ। ଏଥ, ଏରଂ। ଏଥୋ, ଏୟ୍ଯାୱ୍ହୋ। ଏୟ୍ଯଂ, ଏୟ୍ଯାମ୍ହେ।

ସୋ ପୁରିସୋ ଏୟ୍ଯ, ତେ ଏୟ୍ଯୁଂ। ତ୍ୱଂ ଏୟ୍ଯାସି, ତୁମ୍ହେ ଏୟ୍ଯାଥ। ଅହଂ ଏୟ୍ଯାମି, ମଯଂ ଏୟ୍ଯାମ। ସୋ ପୁରିସୋ ଏଥ, ତେ ଏରଂ। ତ୍ୱଂ ଏଥୋ, ତୁମ୍ହେ ଏୟ୍ଯାୱ୍ହୋ। ଅହଂ ଏୟ୍ଯଂ, ମଯଂ ଏୟ୍ଯାମ୍ହେ।

ପରୋକ୍ଖାହିୟ୍ଯତ୍ତନଜ୍ଜତନୀରୂପାନି ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନି।

ଏସ୍ସତି, ଏସ୍ସନ୍ତି। ଏସ୍ସସି, ଏସ୍ସଥ। ଏସ୍ସାମି, ଏସ୍ସାମ। ଏସ୍ସତେ, ଏସ୍ସନ୍ତେ। ଏସ୍ସସେ, ଏସ୍ସୱ୍ହେ। ଏସ୍ସଂ, ଏସ୍ସାମ୍ହେ।

ସମ୍ମୋଦମାନା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଜାଲମାଦାଯ ପକ୍ଖିନୋ;

ଯଦା ତେ ୱିୱଦିସ୍ସନ୍ତି, ତଦା ଏହିନ୍ତି ମେ ୱସଂ।

''ଅଭିଦୋସଗତୋ ଇଦାନି ଏହୀ''ତି ୱଚନଦସ୍ସନତୋ ଅପରାନିପି ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀରୂପାନି ଗହେତବ୍ବାନି।

ଏହିତି, ଏହିନ୍ତି। ଏହିସି, ଏହିଥ। ଏହିମି, ଏହିମ। ଏହିତେ, ଏହିନ୍ତେ। ଏହିସେ, ଏହିୱ୍ହେ। ଏହିସ୍ସଂ, ଏହିସ୍ସାମ୍ହେ।

ଏସ୍ସା, ଏସ୍ସଂସୁ। ଏସ୍ସେ, ଏସ୍ସଥ। ଏସ୍ସଂ ଏସ୍ସାମ୍ହା। ଏସ୍ସଥ, ଏସ୍ସିସୁ। ଏସ୍ସସେ, ଏସ୍ସୱ୍ହେ। ଏସ୍ସିଂ, ଏସ୍ସାମ୍ହସେ।

ଅଥାପରୋପି ଏକାରାନ୍ତରତ୍ଥନ୍ତପଦକ୍କମୋ ଭୱତି;

ଉଦେତି, ଉଦେନ୍ତି; ଉଦେସି, ଉଦେଥ; ଉଦେମି, ଉଦେମ।

ଉଦେତୁ, ଉଦେନ୍ତୁ। ଉଦେହି, ଉଦେଥ। ଉଦେମି, ଉଦେମ, ଉଦାମସେ।

ଉଦେୟ୍ଯ, ଉଦେୟ୍ଯୁଂ। ସେସଂ ନେୟ୍ଯଂ। ଉଦିସ୍ସତି, ଉଦିସ୍ସନ୍ତି। ସେସଂ ନେୟ୍ଯଂ। ଉଦିସ୍ସା, ଉଦିସ୍ସଂସୁ। ସେସଂ ନେୟ୍ଯଂ।

ଇମାନି ସୁଦ୍ଧସ୍ସରଧାତୁରୂପାନି।

କକାରନ୍ତଧାତୁ

କୁସଦ୍ଦେ କେ ଚ। କୋତି, କୱତି, କାଯତି, ଏୱଂ କତ୍ତୁପଦାନି ଭୱନ୍ତି। କୁୟ୍ଯତି, କିୟ୍ଯତି, ଏୱଂ କମ୍ମପଦାନି। କାନନଂ, କଙ୍କଂ, ଜାତକଂ, ଏୱଂ ନାମିକପଦାନି। କୁତ୍ୱା, କୁତ୍ୱାନ, କୱିତ୍ୱା, କୱିତ୍ୱାନ, କାୱିତ୍ୱା, କାୱିତ୍ୱାନ, କାଯିତୁଂ, ଏୱଂ ଅବ୍ଯଯପଦାନି।

ତତ୍ର କାନନନ୍ତି ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକସମଯେ କୱତି ସଦ୍ଦଂ କରୋତୀତି କାନନଂ, ୱନଂ। ତଥା ହି –

‘‘ଠିତେ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେ, ସନ୍ନିସୀୱେସୁ ପକ୍ଖିସୁ;

ସଣତେୱ ବ୍ରହାରଞ୍ଞଂ, ସା ରତି ପଟିଭାତି ମ’’ନ୍ତି

ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା କୋକିଲମଯୂରାଦଯୋ କଣନ୍ତି ସଦ୍ଦାଯନ୍ତି କୂଜନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି କାନନଂ। ମନୋହରତାଯ ଅୱସ୍ସଂ କୁମ୍ଭତି ପଣ୍ଡିତେହୀତି କଙ୍କଂ। କାୱିଯଂ। କାୱେଯ୍ଯଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ପନ କୱୀନଂ ଇଦନ୍ତି କଙ୍କନ୍ତି ତଦ୍ଧିତୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତଙ୍କୋ। କେଚି ତୁ କାବ୍ଯନ୍ତି ସଦ୍ଦରୂପଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ତଂ ପାୱଚନେ ପମାଣଂ ସକ୍କଟଭାସାଭାୱତୋ। ସକ୍କଟଭାସାତୋପି ହି ଆଚରିଯା ନଯଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଜାତଂ ଭୂତଂ ଅତୀତଂ ଭଗୱତୋ ଚରିଯଂ, ତଂ କୀଯତି କଥୀଯତି ଏତେନାତି ଜାତକଂ। ଜାତକପାଠଇ ହି ଇଧ ‘‘ଜାତକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ପନ ଜାତଂ ଏୱ ଜାତକନ୍ତି ଗହେତଙ୍କଂ। ତଥା ହି ଜାତକସଦ୍ଦୋ ଦେସନାଯମ୍ପି ୱତ୍ତତି ‘‘ଇତିୱୁତ୍ତକଂ ଜାତକଂ ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ଜାତିଯମ୍ପି ୱତ୍ତତି ‘‘ଜାତକଂ ସମୋଧାନେସୀ’’ତିଆଦୀସୁ।

ପକ୍କ ନୀଚଗତିଯଂ। ନୀଚଗମନଂ ନାମ ହୀନଗମନଂ ହୀନପ୍ପୱତ୍ତି ୱା। ନୀଚସଦ୍ଦୋ ହି ହୀନୱାଚକୋ ‘‘ନୀଚେ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ। ପକ୍କତି କ୍ରିଯାପଦମେତ୍ଥ ଦିସ୍ସତି, ନ ନାମିକପଦଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ନାମିକପଦଂ ନ ଦିସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନାମିକପଦଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଗହେତଙ୍କଂ। କ୍ରିଯାପଦମେୱ ହି ଦୁଦ୍ଦସଂ, କ୍ରିଯାପଦେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ନାମିକପଦଂ ନତ୍ଥୀତି ନ ୱତ୍ତଙ୍କଂ, ତସ୍ମା ଅନ୍ତମସୋ ‘‘ପକ୍କନଂ, ତକନଂ’’ ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀନି ଭାୱୱାଚକାନି ନାମିକପଦାନି ସଙ୍କାସୁ ଧାତୂସୁ ଯଥାରହଂ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠଙ୍କଂ।

ତକ ହସନେ। ହସନଂ ହାସୋ। ତକତି।

ତକି କିଚ୍ଛଜୀୱନେ। କିଚ୍ଛଜୀୱନଂ କସିରଜୀୱନଂ। ତଙ୍କତି। ଆତଙ୍କତି। ଆତଙ୍କୋ। ଆତଙ୍କୋତି କିଚ୍ଛଜୀୱିତକରୋ ରୋଗୋ, ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ‘‘ଅପ୍ପାବାଧଂ ଅପ୍ପାତଙ୍କ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପାଠଇପ୍ପଦେସେ ଇତି ଅତ୍ଥଂ ସଂୱଣ୍ଣେସୁଂ ‘‘ଆବାଧୋତି ୱିସଭାଗୱେଦନା ୱୁଚ୍ଚତି, ଯା ଏକଦେସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସକଲସରୀରଂ ଅଯପଟ୍ଟେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱିଯ ଗଣ୍ହାତି। ଆତଙ୍କୋତି କିଚ୍ଛଜୀୱିତକରୋ ରୋଗୋ। ଅଥ ୱା ଯାପେତଙ୍କରୋଗୋ ଆତଙ୍କୋ, ଇତରୋ ଆବାଧୋ। ଖୁଦ୍ଦକୋ ୱା ରୋଗୋ ଆତଙ୍କୋ, ବଲୱା ଆବାଧୋ। କେଚି ପନ ‘ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋ ଆବାଧୋ, ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନୋ ଆତଙ୍କୋ’ତି ୱଦନ୍ତୀ’’ତି।

ଆତଙ୍କୋ ଆମଯୋ ରୋଗୋ,

ବ୍ଯାଧା’ବାଧୋ ଗଦୋ ରୁଜା;

ଅକଲ୍ଲଞ୍ଚେୱ ଗେଲଞ୍ଞଂ,

ନାମଂ ରୋଗାଭିଧାନକଂ।

ସୁକ ଗତିଯଂ। ସୋକତି, ସୁକୋ, ସୁକୀ। ତତ୍ର ସୁକୋତି ସୁୱୋ। ସୋକତି ମନାପେନ ଗମନେନ ଗଚ୍ଛତୀତି ସୁକୋ। ତସ୍ସ ଭରିଯା ସୁକୀ।

ବୁକ୍କ ଭସ୍ସନେ। ଇଧ ଭସ୍ସନଂ ନାମ ସୁନଖଭସ୍ସନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ‘‘ସୁନଖୋ ଭସ୍ସିତ୍ୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ, ନ ‘‘ଆୱାସୋ ଗୋଚରଂ ଭସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ୱଚନସଙ୍ଖାତଂ ଭସ୍ସନଂ, ବୁକ୍କତି ସା।

ଧକ ପଟିଘାତେ ଗତିଯଞ୍ଚ। ପଟିଘାତୋ ପଟିହନନଂ। ଧକତି।

ଚକ ତିତ୍ତିପଟିଘାତେସୁ। ତିତ୍ତି ତପ୍ପନଂ, ପଟିଘାତଂ ପଟିହନନଂୱା। ଚକତି।

ଅକ କୁଟିଲଗତିଯଂ। ଅକତି। ଏତା କୁଆଦିକା ଅକପରିଯନ୍ତା ଧାତୁଯୋ ପରସ୍ସ ଭାସାତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ମତେ ଏତା ‘‘ତି ଅନ୍ତି, ତୁ ଅନ୍ତୁ’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନଂଯେୱ ୱିସଯୋ। ପାଠଇଯଂ ପନ ନିଯମୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନ ତଂ ଇଧ ପମାଣଂ।

ଇ ଅଜ୍ଝଯନେ। ଅଜ୍ଝଯନଂ ଉଚ୍ଚାରଣଂ ସିକ୍ଖନଂ ୱା, ଅଯତି, ଅଧୀଯତି, ଅଜ୍ଝଯତି, ଅଧୀତେ, ଅଜ୍ଝେନଂ, ଅଜ୍ଝାଯକୋ। ଦିଙ୍କଂ ଅଧୀଯସେ ମାଯଂ।

ଅଧୀୟନ୍ତି ମହାରାଜ, ଦିଵମାଯିଧ ପଣ୍ଡିତା। ଅଚ୍ଛେନମରିୟା ପଥଵିଂ ଜନିନ୍ଦା। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝାୟକୋତି ଅଜ୍ଝୟତୀତି ଅଜ୍ଝାୟକୋ, ମନ୍ତେ ପରିଵତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉ ସଦ୍ଦୋ। ଅଵତି, ଅଵନ୍ତି। ଅଵସି। ଏତ୍ଥ ''ୟୋ ଆତୁମାନଂ ସୟମେଵ ପାଵା''ତି ପାଠଇ ପପୁବ୍ବସ୍ସ ଉଧାତୁସ୍ସ ପୟୋଗୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପପୁବ୍ବସ୍ସ ଵଦଧାତୁସ୍ସ ଦକାରଲୋପପ୍ପୟୋଗୋତିପି ଵତ୍ତୁଂ ଯୁଜ୍ଜତି।

ଵଙ୍କ କୋଟିଲ୍ଲେ। ଵଙ୍କତି। ଵଙ୍କଂ। ଵଙ୍କସଦ୍ଦୋ ହି ଵକ୍କସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋ, ଵକ୍କସଦ୍ଦୋ ଚ ଵଙ୍କସଦ୍ଦେନ। ତଥା ହି –

''ୟଂ ନିସ୍ସିତା ଜଗତିରୁହଂ, ସ୍ୱାୟଂ ଅଗ୍ଗିଂ ପମୁଞ୍ଚତି;

ଦିସା ଭଜଥ ଵକ୍କଙ୍ଗା, ଜାତଂ ସରଣତୋ ଭୟ''ନ୍ତି।

ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ଅୟଂ ପନ ଵକ୍କସଦ୍ଦୋ ସକ୍କଟଭାସଂ ପତ୍ୱା କକାରରକାରସଞ୍ଞୋଗକ୍ଖରିକୋ ଭଵତି, ଧାତୁଭାଵୋ ପନସ୍ସ ପୋରାଣେହି ନ ଵୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା କ୍ରିୟାପଦଂ ନ ଦିଟ୍ଠଂ। ଇମସ୍ସ ପନ ଵଙ୍କସଦ୍ଦସ୍ସ ''ଵଙ୍କ କୋଟିଲ୍ଲେ''ତି ଧାତୁଭାଵୋ ଵୁତ୍ତୋ, ''ଵଙ୍କତୀ''ତି କ୍ରିୟାପଦଞ୍ଚ, ପାଠଇୟଂ ତୁ ''ଵଙ୍କତୀ''ତି କ୍ରିୟାପଦଂ ନ ଦିଟ୍ଠଂ, ତଥା ଭାଵଵାଚକୋ ଵଙ୍କସଦ୍ଦୋପି। ଵାଚ୍ଚଲିଙ୍ଗୋ ପନ ଅନେକେସୁ ଠାନେସୁ ଦିଟ୍ଠୋ। ତତ୍ତ ଵଙ୍କତୀତି କ୍ରିୟାପଦଂ ପାଠଇୟଂ ଅଵିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଗହେତବ୍ବମେଵ ନାଥତୀତି କ୍ରିୟାପଦମିଵ। ଭାଵଵାଚକସ୍ସ ପନ ଵଙ୍କସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥିତା ନତ୍ଥିତା ଚ ପାଠଇଆଦୀସୁ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବା। କେଚେତ୍ଥ ଵଦେୟ୍ୟୁଂ ''ୟଦି ଭାଵଵାଚକୋ ଵଙ୍କସଦ୍ଦୋ ନତ୍ଥି, କଥଂ 'ଅଟ୍ଠଵଙ୍କଂ ମଣିରତନଂ ଉଳାର'ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସମାସୋ''ତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ଵଙ୍କଂ ଅଟ୍ଠଵଙ୍କଂ, ନ ଅଟ୍ଠଵଙ୍କାନି ୟସ୍ସାତି। ଦବ୍ବଵାଚକୋ ହି ଵଙ୍କସଦ୍ଦୋ, ନ ଭାଵଵାଚକୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଵଙ୍କଂ ଵକ୍କଞ୍ଚ କୁଟିଲଂ, ଜିମ୍ହଞ୍ଚ ରିମ୍ହମନୁଜୁ;

ଵଙ୍କସଦ୍ଦାଦୟୋ ଏତେ, ଵାଚ୍ଚଲିଙ୍ଗା ତିଲିଙ୍ଗିକା।

ଅଥ ଵା ଵଙ୍କସଦ୍ଦୋୟଂ, ''ଵଙ୍କଘସ୍ତା''ତିଆଦିସୁ;

ବଳିସେ ଗିରିଭେଦେ ଚ, ଵତ୍ତତେ ସ ପୁମା ତଦା।

ଅୟଞ୍ହି ''ତେ'ମେ ଜନା ଵଙ୍କଘସ୍ତା ସୟନ୍ତି। ୟଥାପି ମଚ୍ଛୋ ବଳିସଂ, ଵଙ୍କଂ ମଂସେନ ଛାଦିତଂ। ଵଙ୍କଘସ୍ତୋଵ ଅମ୍ବୁଜୋ''ତିଆଦୀସୁ ବଳିସେ ଵତ୍ତତି।

ଏତ୍ଥ ସିୟା ''ନନୁ ଚ ଭୋ 'ୟଥାପି ମଚ୍ଛୋ ବଳିସଂ, ଵଙ୍କଂ ମଂସେନ ଛାଦିତ'ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଵଙ୍କସଦ୍ଦୋ ଗୁଣଵାଚକୋ ଵିସେସନସଦ୍ଦୋ, ୟେନ ବଳିସୋ ଵିସେସିତୋ, ତେନ ଵଙ୍କଂ କୁଟିଲଂ ବଳିସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଵିଞ୍ଞାୟତୀ''ତି? ତନ୍ନ, ଵଙ୍କସଦ୍ଦେ ଅଵୁତ୍ତେପି ବଳିସସଭାଵସ୍ସ ଵଙ୍କତ୍ତା କୁଟିଲତ୍ଥୋ ପାକଟୋତି ନତ୍ଥି ଵିସେସନସଦ୍ଦେନ ପୟୋଜନଂ। ଇଦଂ ପନ ''ବଳିସଂ ଵଙ୍କ''ନ୍ତି ଵଚନଂ ''ହତ୍ଥି ନାଗୋ। ସରୋରୁହଂ ପଦୁମଂ। ହତ୍ଥୀ ଚ କୁଞ୍ଜରୋ ନାଗୋ''ତିଆଦିଵଚନମିଵ ପରିୟାୟଵଚନଂ, ତସ୍ମା ''ଵଙ୍କ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ''କୁଟିଲ''ନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ନ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅଥ ଵା ୟଥା ''ୟଥା ଆରଞ୍ଞକଂ ନାଗଂ, ଦନ୍ତିଂ ଅନ୍ଵେତି ହତ୍ଥିନୀ''ତି ଏତ୍ଥ ନାଗସଦ୍ଦସ୍ସ ଦନ୍ତୀସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପରିୟା ୟଵଚନତ୍ତେପି ଦନ୍ତିନ୍ତି ମନୋରମଦନ୍ତୟୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ସଂଵଣ୍ଣିତୋ, ତଥା ''ବଳିସଂ ଵଙ୍କ''ନ୍ତି ଇମେସମ୍ପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପରିୟାୟଵଚନତ୍ତେପି ଵଙ୍କନ୍ତି କୁଟିଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଵତ୍ତବ୍ବୋ। ଏଵଞ୍ହି ସତି ଅତ୍ଥୋ ସାଲରାଜା ଵିୟ ସୁଫୁଲ୍ଲିତୋ ହୋତି, ଦେସନା ଚ ଵିଲାସପ୍ପତ୍ତା, ନ ପନ ''ଵଙ୍କଂ ବଳିସ''ନ୍ତି ସଦ୍ଦାନଂ ଗୁଣଗୁଣୀଵସେନ ସମାନାଧିକରଣଭାଵୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗଵା ଵେରଞ୍ଜାୟଂ ଵିହରତୀ''ତିଆଦୀସୁ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗଵା''ତି ଇମେସଂ ଵିୟ ସମାନାଧିକରଣଭାଵସ୍ସ ଅନିଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା। ନ ହି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ସମାନାଧିକରଣଭାଵୋ ପୋରାଣେହି ଅନୁମତୋ।

''ୟତ୍ଥ ଏତାଦିସୋ ସତ୍ଥା, ଲୋକେ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ;

ତଥାଗତୋ ବଲପ୍ପତ୍ତୋ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ''ତି,

‘‘ବୁଦ୍ଧଂ ବୁଦ୍ଧଂ ନିଖିଲଓିସଯଂ ସୁଦ୍ଧିଯା ଯାଓ ସୁଦ୍ଧି’’ନ୍ତି ଚ ଆଦୀସୁ ପନ ଅନୁମତୋ। ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ଏତାଦିସୋ’’ତି ଚ ‘‘ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ଚ ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ଚ ‘‘ବଲପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ଚ ‘‘ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ଚ ‘‘ପରିନିବ୍ବୁତୋ’’ତି ଚ ଇମାନି ‘‘ସତ୍ଥା’’ତି ଅନେନ ପଦେନ ସମାନାଧିକରଣାନି। ତଥା ‘‘ବୁଦ୍ଧଂ ବୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ପଚ୍ଛିମଂ ପୁରିମେନ ସମାନାଧିକରଣଂ ଭଓତି।

ଇତି ‘‘ଯଥାପି ମଚ୍ଛୋ ବଠିଇସଂ, ଓଙ୍କଂ ମଂସେନ ଛାଦିତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଓଙ୍କସଦ୍ଦୋ ବଠିଇସସ୍ସାଭିଧାନନ୍ତରଂ, ନ ଗୁଣଓାଚକୋ। ଏଓଂ ଓଙ୍କସଦ୍ଦୋ ବଠିଇସେ ଓତ୍ତତି। ‘‘କଙ୍କଂ ଗଚ୍ଛାମ ପବ୍ବତଂ। ଦୂରେ ଓଙ୍କତପବ୍ବତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ଗିରିଓିସେସେ ଓତ୍ତତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଓଙ୍କପବ୍ବତୋ’’ତି ଓତ୍ତବ୍ବେ ସୁଖୁଚ୍ଚାରଣତ୍ଥଂ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ମଜ୍ଝେ ଅନିମିତ୍ତଂ ତକାରାଗମଂ କତ୍ୱା ‘‘ଓଙ୍କତପବ୍ବତୋ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ଓ୍ୱା ଓଙ୍କୋଯେଓ ଓଙ୍କତା, ଯଥା ଦେଓୋ ଏଓ ଦେଓତା। ଯଥା ଚ ଦିସା ଏଓ ଦିସତାତି, ଏଓଂ ତାପଚ୍ଚଯଓସେନ ଓଙ୍କତା ଚ ସା ପବ୍ବତୋ ଚାତି ‘‘ଓଙ୍କତପବ୍ବତୋ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, ମଜ୍ଝେ ରସ୍ସଓସେନ ଚେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ଓ୍ୱା ଓଙ୍କମସ୍ସ ସଣ୍ଠାନମତ୍ଥୀତି ଓଙ୍କତୋତି ମନ୍ତୁଅତ୍ଥେ ତପଚ୍ଚଯୋ, ଯଥା ପବ୍ବମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପବ୍ବତୋତି। ଏଓଂ ଓଙ୍କତୋ ଚ ସୋ ପବ୍ବତୋ ଚାତି ଓଙ୍କତପବ୍ବତୋ। ‘‘ଓଙ୍କପବ୍ବତୋ’’ ଇଚ୍ଚେଓ ଓ୍ୱା ପଣ୍ଡିତ୍ତି, ପାଦକ୍ଖରପାରିପୂରିଯା ପନ ‘‘ଦୂରେ ଓଙ୍କତପବ୍ବତୋ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଲୋକ ଦସ୍ସନେ। ଲୋକତି। ଲୋକୋ। ଆଲୋକୋତି ଅଞ୍ଞାନିପି ରୂପାନି ଗହେତବ୍ବାନି। ଚୁରାଦିଗଣଂ ପନ ପତ୍ୱା ଇମିସ୍ସା ‘‘ଲୋକେତି, ଲୋକଯତି, ଓଲୋକେତି, ଓଲୋକଯତୀ’’ତିଆଦିନା ରୂପାନି ଭଓନ୍ତି। ଲୋକୋତି ତଯୋ ଲୋକା ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ଓକାସଲୋକୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଏକୋ ଲୋକୋ, ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା’’ତି ଆଗତୋ ସଙ୍ଖାରୋ ଏଓ ଲୋକୋ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ। ସତ୍ତା ଏଓ ଲୋକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ। ଚକ୍କଓାଠଅସଙ୍ଖାତୋ ଓକାସୋ ଏଓ ଲୋକୋ ଓକାସଲୋକୋ, ଯୋ ‘‘ଭାଜନଲୋକୋ’’ତିପି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ତେସୁ ସଙ୍ଖାରୋ ଲୁଜ୍ଜତୀତି ଲୋକୋତି। ଓ୍ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗଓତା ‘‘ଲୁଜ୍ଜତି ପଲୁଜ୍ଜତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ତସ୍ମା ଲୋକୋତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଲୋକିଯତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞପାପଂ ତବ୍ବିପାକୋ ଚାତି ସତ୍ତୋ ଲୋକୋ। ଲୋକିଯତି ଓିଚିତ୍ତାକାରତୋ ଦିସ୍ସତୀତି ଚକ୍କଓାଠଅସଙ୍ଖାତୋ ଓକାସୋ ଲୋକୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଲୋକସଦ୍ଦୋ ସମୂହେପି ଦିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଲୋକିଯତି ସମୁଦାଯଓସେନ ପଞ୍ଞାପିଯତୀତି ଲୋକୋ, ସମୂହୋତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅଥ ଓ୍ୱା ଲୋକୋତି ତଯୋ ଲୋକା କିଲେସଲୋକୋ ଭଓଲୋକୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲୋକୋତି। ତେସଂ ସରୂପଂ ଚୁରାଦିଗଣେ କଥେସ୍ସାମ ବହୁଓିଧତଞ୍ଚ। ବହିଦ୍ଧା ପନ କଓୀହି ‘‘ଲୋକୋ ତୁ ଭୁଓନେ ଜନେ’’ତି ଏଓକମେଓ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ।

ସିଲୋକ ସଙ୍ଘାତେ। ସଙ୍ଘାତୋ ପିଣ୍ଡନଂ। ସିଲୋକତି, ସିଲୋକୋ, ସିଲୋକମନୁକସ୍ସାମି। ଅକ୍ଖରପଦନିଯମିତୋ ଓଚନସଙ୍ଘାତୋ ସିଲୋକୋ। ସୋ ପଜ୍ଜନ୍ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ହି ‘‘ସିଲୋକୋ ଯସସ୍ସି ପଜ୍ଜେ’’ତି କଓଯୋ ଓଦନ୍ତି।

ଦେକ ଧେକ ସଦ୍ଦୁସ୍ସାହେସୁ। ସଦ୍ଦୋ ରଓୋ, ଉସ୍ସାହୋ ଓାଯାମୋ। ଦେକତି। ଧେକତି।

ରେକ ସକି ସଙ୍କାଯଂ। ରେକତି। ସଙ୍କତି, ତସ୍ମିଂ ମେ ସଙ୍କତେ ମନୋ। ସଙ୍କା।

ଅକି ଲକ୍ଖଣେ। ଅଙ୍କତି, ଅଙ୍କୋ, ସସଙ୍କୋ।

ମକି ମଣ୍ଡନେ। ମଣ୍ଡନଂ ଭୂସନଂ, ମଙ୍କତି।

କତ ଲୋଲିଯେ। ଲୋଲଭାଓୋ ଲୋଲିଯଂ ଯଥା ଦକ୍ଖିଯଂ। କକତି, କାକୋ, କାକୀ। ଏତ୍ଥ ‘‘କାକୋ, ଧଙ୍କୋ, ଓାଯସୋ, ବଲି, ଭୋଜି, ଅରିଟ୍ଠୋ’’ତି ଇମାନି କାକାଭିଧାନାନି।

କୁକ ଓକ ଆଦାନେ। କୁକତି, ଓକତି, କୋକୋ, ଓକୋ। ଏତ୍ଥ କୋକୋତି ଅରଞ୍ଞସୁନଖୋ। ଓକୋତି ଖୁଦ୍ଦକଓନଦୀପିକୋ, ବ୍ଯଗ୍ଘୋତିପି ଓଦନ୍ତି।

ଓକ ଦିତ୍ତିଯଂ ପଟିଘାତେ ଚ। ଦିତ୍ତି ସୋଭା, ଓକତି।

କକିଓକି ସକ୍କ ତିକ ଟିକ ସେକ ଗତ୍ୟତ୍ଥା। କଙ୍କତି, ଓଙ୍କତି, ସକ୍କତି, ନିସକ୍କତି, ପରିସକ୍କତି, ଓସକ୍କତି, ଓଧାଯ ପରିସକ୍କନଂ। ବିଠଆରନିସକ୍କମଓମ୍ପି। ତେକତି, ଟେକତି, ଟୀକା ସେକତି। ଏତ୍ଥ ଟୀକାତି ଟିକିଯତି ଜାନିଯତି ସଂଓଣ୍ଣନାଯ ଅତ୍ଥୋ ଏତାଯାତି ଟୀକା। ଏତା ଇଧାତୁଆଦିକା ସେକପରିଯନ୍ତା ଧାତୁଯୋ ‘‘ଅତ୍ତନୋଭାସା’’ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥଓିଦୂ ଓଦନ୍ତି। ତେସଂ ମତେ ଏତା ‘‘ତେ ଅନ୍ତେ, ତଂ ଅନ୍ତଂ’’ଇଚ୍ଚାଦୀନଂଯେଓ ଓିସଯୋ, ପାଓଚନେ ପନ ନିଯମୋ ନତ୍ଥି।

ହିକ୍କ ଅବ୍ଯତ୍ତସଦ୍ଦେ। ଅବ୍ଯତ୍ତସଦ୍ଦୋ ଅୱିଭାୱିତତ୍ଥସଦ୍ଦୋ ନିରତ୍ଥକସଦ୍ଦୋ ଚ। ହିକ୍କତି, ହିକ୍କତେ। ଇମଂ ‘‘ଉଭଯତୋଭାସା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଇଦଂ ତୁ ପାୱଚନେନ ସଂସନ୍ଦତି। ପରସ୍ସତ୍ତନୋଭାସାନଞ୍ହି ଧାତୂନଂ ‘‘ଭୱତି, ଭୱତେ, ବାଧତେ, ବାଧତୀ’’ତିଆଦିନା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଦ୍ୱିଧା ଦ୍ୱିଧା ରୂପାନି ସାସନେ ଦିସ୍ସନ୍ତି।

ଇମାନି କକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଖକାରନ୍ତଧାତୁ

ଖା ପକଥନେ ଖ୍ୟା ଚ। ପକଥନଂ ଆଚିକ୍ଖନଂ ଦେସନଂ ୱା। ଖାତି, ସଙ୍ଖାତି। ଆପୁବ୍ବତ୍ତେ ୱିସଦିସଭାୱେନ ଖାତ୍ଯକ୍ଖରସ୍ସ ଦ୍ୱିତ୍ତଂ, ଆକାରସ୍ସ ଚ ସଞ୍ଞୋଗପୁବ୍ବତ୍ତା ରସ୍ସତ୍ତଂ, ଅକ୍ଖାତି। ଅକ୍ଖାସି ପୁରିସୁତ୍ତମୋ। ଅକ୍ଖେଯ୍ୟଂ ତେ ଅହଂ ଅଯ୍ୟେ। ଧମ୍ମୋ ସଙ୍ଖାଯତି। ଅକ୍ଖାଯତି। ଅତ୍ର ପନ କକାରଲୋପୋ। ସ୍ୱାଖାତୋ ଭଗୱତା ଧମ୍ମୋ। ସଙ୍ଖାତୋ। ଅକ୍ଖାତୋ। ଅକ୍ଖାତାରୋ ତଥାଗତା। ସଙ୍ଖାତା ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ୱିଧୁରୋ। ସଙ୍ଖା, ପଟିସଙ୍ଖା। କ୍ରିଯଂ ଆକ୍ଖାତି କଥେତୀତି ଆଖ୍ୟାତଂ। କେଚି ପନ ‘‘ସ୍ୱାଖାତୋ’’ତି ଚ ‘‘ସ୍ୱାକ୍ଖ୍ଯାତୋ’’ତି ଚ ‘‘ସ୍ୱାଖ୍ୟାତୋ’’ତି ଚ ପଦମିଚ୍ଛନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଛିମାନି ସକ୍କଟଭାସାତୋ ନଯଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି, ଇତରଂ ଯଥାଠିତରୂପନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନ, ଅତୋ ଯଥାଦସ୍ସିତପଦାନିଯେୱ ପସତ୍ଥତରାନି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ନୀଯତେ – ସଙ୍ଖାସଦ୍ଦୋ ଞାଣକୋଟ୍ଠାସପଞ୍ଞତ୍ତିଗଣନାସୁ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ସଙ୍ଖାଯେକଂ ପଟିସେୱତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ହି ଞାଣେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖା ସମୁଦାଚରନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ କୋଟ୍ଠାସେ। ‘‘ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ। ‘‘ନ ସୁକରଂ ସଙ୍ଖାତୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଗଣନାଯଂ। ଏତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଞାଣପଞ୍ଞତ୍ତିକୋଟ୍ଠାସ-ଗଣନାସୁ ପଦିସ୍ସତି;

ସଙ୍ଖାସଦ୍ଦୋତି ଦୀପେଯ୍ୟ, ଧମ୍ମଦୀପସ୍ସ ସାସନେ’’ତି।

ଖି ଖଯେ। ଖିଯନଧମ୍ମଂ ଖୀଯତି। ସାସନାନୁରୂପେନ ସରେ ଇକାରସ୍ସ ଇଯ୍ୟାଦେସୋ, ଖିଯ୍ୟତି। ‘‘ଖଯୋ, ଖଂ’’ ଇଚ୍ଚପି ରୂପାନି ଞେଯ୍ୟାନି। ତତ୍ଥ ଖଯୋତି ଖିଯନଂ ଖଯୋ। ଅଥ ୱା ଖିଯନ୍ତି କିଲେସା ଏତ୍ଥାତି ଖଯୋ, ମଗ୍ଗନିବ୍ବାନାନି। ଖଯସଙ୍ଖାତେନ ମଗ୍ଗେନ ପାପୁଣିଯତ୍ତା ଫଲମ୍ପି ଖଯୋ। ଖନ୍ତି ତୁଚ୍ଛଂ ସୁଞ୍ଞଂ ୱିୱିତ୍ତଂ ରିତ୍ତଂ, ଖନ୍ତି ୱା ଆକାସୋ।

ଖି ନିୱାସେ। ଖୀଯତି, ଖିଯ୍ୟତି ୱା। ସାସନାନୁରୂପେନ ଇକାରସ୍ସ ଈଯ ଇଯ୍ୟାଦେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଯଂ ଦିୱାଦିଗଣେପି ପକ୍ଖିପିତବ୍ବୋ। ଖଂ ଖଯଂ। ଅଭିରମଣୀଯଂ ରାଜକ୍ଖଯଂ। ତତ୍ଥ ଖୀଯତୀତି ନିୱସତି। ଖନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ନିୱାସଟ୍ଠେନ। ଖଯନ୍ତି ନିୱେସନଂ। ରାଜକ୍ଖଯନ୍ତି ରଞ୍ଞୋ ନିୱେସନଂ। ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ –

‘‘ସଚେ ଚ ଅଜ୍ଜ ଧାରେସି, କୁମାରଂ ଚାରୁଦସ୍ସନଂ;

କୁସେନ ଜାତଖତ୍ତିଯଂ, ସୱଣ୍ଣମଣିମେଖଲଂ;

ପୂଜିତା ଞାତିସଙ୍ଘେହି, ନ ଗଚ୍ଛସି ଯମକ୍ଖଯ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଯମକ୍ଖଯନ୍ତି ଯମନିୱେସନଂ।

ଖୁ ସଦ୍ଦେ। ଖୋତି ଖୱତି।

ଖେ ଖାଦନସତ୍ତାସୁ। ଖାଯତି। ଉଦ୍ଦୂରା ଖାଯନ୍ତି। ୱିକ୍ଖାଯିତକଂ। ଗୋଖାଯିତକଂ। ଅସ୍ସିରୀ ୱିଯ ଖାଯତି। ଦିସାପି ମେ ନ ପକ୍ଖାଯନ୍ତି। ଏତ୍ଥାଦିମ୍ହି କାଯତୀତି ଖାଦତି। ଅଥ ୱା ଉପଟ୍ଠାତି ପଞ୍ଞାଯତି।

ସୁଖ ଦୁକ୍ଖ ତକ୍ରିଯାଯଂ। ତକ୍ରିଯାତି ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ୱେଦନାନଂ କ୍ରିଯା, ସୁଖନଂ ଦୁକ୍ଖନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅକମ୍ମକା ଇମେ ଧାତୱୋ। ସୁଖତି, ଦୁକ୍ଖତି। ସୁଖଂ,

ଦୁକ୍ଖ୍ଂ। ସୁଖିତୋ, ଦୁକ୍ଖିତୋ। ସୁଖଂ ସାତଂ ପୀଣନଂ, ଦୁକ୍ଖଂ ଊିଘାତଂ ଅଘଂ କିଲେସୋ। ତତ୍ଥ ସୁଖନ୍ତି ସୁଖଯତୀତି ସୁଖଂ। ଯସ୍ସୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସୁଖିତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଯସ୍ସୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଦୁକ୍ଖିତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମାନି ନିବ୍ବଚନାନି କାରିତୱସେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖସଦ୍ଦତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେହି ଗରୂହି ସୁଖଯତି ଦୁକ୍ଖଯତିସଦ୍ଦାନଂ କମ୍ମତ୍ଥମାଦାଯ ୱିୱରଣସ୍ସ କତତ୍ତା। ତଥା ହି ''ସୁଖେତି ସୁଖଯତି, ସୁଖାପେତି ସୁଖାପଯତି, ଦୁକ୍ଖେତି ଦୁକ୍ଖଯତି, ଦୁକ୍ଖାପେତି ଦୁକ୍ଖାପଯତୀ''ତି ଇମାନି ତେସଂ କାରିତପଦରୂପାନି, ଅତ୍ତାନଂ ସୁଖେତି ପୀଣେତୀତି ଚ, ସୁଖଯତି ସୁଖଂ, ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଚ,

''ସଚେ ଚ କିମ୍ହିଚି କାଲେ,

ମରଣଂ ମେ ପୁରେ ସିଯା;

ପୁତ୍ତେ ଚ ମେ ପପୁତ୍ତେ ଚ,

ସୁଖାପେଯ୍ଯ ମହୋସଧୋ''ତି ଚ

ପାଠଈଆଦିଦସ୍ସନତୋ। ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ପନ ଧାତୁପାଠସଙ୍ଖେପେ ଚ ଇମେ ଧାତୱୋ ଚୁରାଦିଗଣେଯେୱ ୱୁତ୍ତା। ''ସୁଖଯତି ଦୁକ୍ଖଯତୀ''ତି ଚ ଅକାରିତାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି ଇଚ୍ଛିତାନି। ମଯଂ ତୁ ତେସଂ ତବ୍ବଚନଂ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତରି ଚ ତାନି ପଦରୂପାନି ନ ଇଚ୍ଛାମ ପାଠଈଆଦୀହି ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା, ତସ୍ମାଯେୱ ତେ ଇମସ୍ମିଂ ଭୂୱାଦିଗଣେ ୱୁତ୍ତା। ଅଯଞ୍ହି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱିସଯେ ଅମ୍ହାକଂ ରୁଚି ''ସୁଖତୀତି ସୁଖିତୋ, ଦୁକ୍ଖତୀତି ଦୁକ୍ଖିତୋ''ତି।

ନନୁ ଚ ଭୋ ''ସୁଖତି ଦୁକ୍ଖତୀ''ତି କ୍ରିଯାପଦାନି ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅଟ୍ଠକଥାନଯୱସେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଦିସ୍ସନ୍ତିଯେୱ ନାମ। ନ ହି ସବ୍ବଥା ସବ୍ବେସଂ ଧାତୂନଂ ରୂପାନି ସାସନେ ଲୋକେ ୱା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଏକଚ୍ଚାନି ପନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଏକଚ୍ଚାନି ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ନଯୱସେନ ଲବ୍ଭନ୍ତିଯେୱ। ''କପ୍ପଯନ୍ତୋ ପତିସ୍ସତା''ତି ହି ଦିଟ୍ଠେ ''ଚରନ୍ତୋ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ''ତିଆଦୀନିପି ନଯୱସେନ ଦିଟ୍ଠାନିଯେୱ ନାମ।

ତତ୍ର ପନାଯଂ ନଯୋ। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗାଦୀସୁ ହି ''ଏକଦ୍ୱିଯୋଜନମତ୍ତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଗତସ୍ସ ୱାଯୋ କୁପ୍ପତି, ଗତ୍ତାନି ଦୁକ୍ଖନ୍ତୀ''ତି ଏୱଂ ଭୂୱାଦିଗଣିକଂ ଅକମ୍ମକଂ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱାଚକଂ ''ଦୁକ୍ଖନ୍ତୀ''ତି କ୍ରିଯାପଦଂ ଦିସ୍ସତି। ତସ୍ମିଂ ଦିଟ୍ଠେଯେୱ ''ସୁଖତି, ସୁଖନ୍ତି। ସୁଖସି, ସୁଖଥ। ସୁଖାମି, ସୁଖାମା''ତିଆଦୀନି ଚ ''ଦୁକ୍ଖତି, ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖସି, ଦୁକ୍ଖଥା''ତିଆଦୀନିଚ ଦିଟ୍ଠାନି ନାମ ହୋନ୍ତି ଦିଟ୍ଠେନ ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ଅନୱଜ୍ଜସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା, ତସ୍ମା ''ସୁଖତୀତି ସୁଖିତୋ, ଦୁକ୍ଖତୀତି ଦୁକ୍ଖିତୋ''ତି ଭୂୱାଦିନଯୋ ଏୱ ଗହେତବ୍ବୋ, ନ ପନ ଚୁରାଦିନଯୋ। ଅପରମ୍ପେତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନଂ, ସୁଖଂ ସଞ୍ଜାତଂ ଏତସ୍ସାତି ସୁଖିତୋ, ସଞ୍ଜାତସୁଖୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ଦୁକ୍ଖିତୋତି ଏତ୍ଥାପି। ଅଥ ୱା ସୁଖେନ ଇତୋ ପୱତ୍ତୋତି ସୁଖିତୋ। ଏସ ନଯୋ ''ଦୁକ୍ଖିତୋ''ତି ଏତ୍ଥାପି। ଦୁଲ୍ଲଭାଯଂ ନୀତି ସାଧୁକଂ ମନସି କାତବ୍ବା।

ମୋକ୍ଖ ମୁଚ୍ଚନେ। ଅକମ୍ମକୋଯଂ ଧାତୁ। ମୋକ୍ଖତି। ମୋକ୍ଖୋ। ପାତିମୋକ୍ଖୋ। କାରିତେ ''ମୋକ୍ଖେତି, ମୋକ୍ଖଯତି, ମୋକ୍ଖାପେତି, ମୋକ୍ଖାପଯତୀ''ତି ରୂପାନି। କେଚି ପନିମଂ ''ମୋକ୍ଖ ମୋଚନେ''ତି ପଠିତ୍ୱା ଚୁରାଦିଗଣେ ପକ୍ଖିପନ୍ତି। ତେସଂ ମତେ ''ମୋକ୍ଖେତି, ମୋକ୍ଖଯତୀ''ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି ଭୱନ୍ତି। ଏତାନି ପାଠଈଯା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚ ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତଥା ହି ''ମୋକ୍ଖନ୍ତି ମାରବନ୍ଧନା। ନ ମେ ସମଣେ ମୋକ୍ଖସି। ମହାଯଞ୍ଞଂ ଯଜିସ୍ସାମ, ଏୱଂ ମୋକ୍ଖାମ ପାପକା''ତି ପାଠଈଯା ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ''ଯୋ ନଂ ପାତି ରକ୍ଖତି, ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତି ଆପାଯିକାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେହୀତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ''ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚ ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ପାଠଈଯଂ ''ମୋକ୍ଖେସି ମୋକ୍ଖେମା''ତି ଚ ଅୱତ୍ୱା ''ମୋକ୍ଖସି, ମୋକ୍ଖାମା''ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱାଚକଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅପାଦାନୱିସଯଂ କତ୍ୱା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ମୋକ୍ଖେତି, ମୋଚେତୀ''ତି ହେତୁକତ୍ତୁୱାଚକଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ଅପାଦାନୱିସଯଂଯେୱ କତ୍ୱା। ଏୱଂ ଇମସ୍ସ ଧାତୁନୋ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱିସଯେ ଅକମ୍ମକଭାୱୋ ୱିଦିତୋ, ହେତୁକତ୍ତୁୱିସଯେ ଏକକମ୍ମକଭାୱୋ ୱିଦିତୋ ମୁଚ ପଚ ଛିଦାଦଯୋ ୱିଯ। ମୋକ୍ଖଧାତୁ ଦ୍ୱିଗଣିକୋତି ଚେ? ନ, ଅନେକେସୁ ସାଟ୍ଠକଥେସୁ ପାଠଈପ୍ପଦେସେସୁ ''ମୋକ୍ଖେତି, ମୋକ୍ଖଯତୀ''ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପାନଂ ଅଦସ୍ସନତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କକ୍ଖ ହସନେ। କକ୍ଖତି।

ଓଖ ରାଖ ଲାଖ ଦାଖ ଧାଖ ସୋସନାଲମତ୍ଥେସୁ। ଓଖତି। ରାଖତି। ଲାଖତି। ଦାଖତି। ଧାଖତି।

ସାଖବ୍ୟାପନେ। ସାଖତି। ସାଖା।

ଉଖ ନଖ ମଖ ରଖ ଲଖ ରଖି ଲଖି ଇଖି ରିଖି ଗତ୍ୟତ୍ଥା। ଉଖତି। ନଖତି। ମଖତି। ରଖତି। ଲଖତି। ରଙ୍ଖତି। ଲଙ୍ଖତି। ଇଙ୍ଖତି। ରିଙ୍ଖତି।

ରକ୍ଖ ପାଲନେ। ରକ୍ଖତି। ରକ୍ଖା, ରକ୍ଖଣଂ, ସୀଲଂ ରକ୍ଖିତୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ, ସୀଲଂ ରକ୍ଖିତଂ ଦେୱଦତ୍ତେନ, ସୀଲଂ ରକ୍ଖକୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ।

ଅକ୍ଖ ବ୍ୟାପ୍ତିସଙ୍ଘାତେସୁ। ଅକ୍ଖତି, ଅକ୍ଖି, ଅକ୍ଖଂ।

ନିକ୍ଖ ଚୁମ୍ବନେ। ନିକ୍ଖତି, ନିକ୍ଖଂ।

ନକ୍ଖ ଗତିଯଂ। ନକ୍ଖତି। ନକ୍ଖତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ନକ୍ଖତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ତୋ ଇତୋ ଚାତି ୱିସମଗତିୟା ଅଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱୀଥିୟାୱ ଗମନେନ ନକ୍ଖନଂ ଗମନଂ ତାୟତି ରକ୍ଖତୀତି ନକ୍ଖତ୍ତଂ। ପୋରାଣା ପନ ‘‘ନକ୍ଖରନ୍ତି ନ ନସ୍ସନ୍ତୀତି ନକ୍ଖତ୍ତାନୀ’’ତି କଥୟିଂସୁ। ‘‘ନକ୍ଖତ୍ତଂ, ଜୋତି, ନିରିକ୍ଖଂ, ଭଂ’’ ଇଚ୍ଚେତେ ପରିୟାୟା।

ୱେକ୍ଖ ୱେକ୍ଖନେ। ୱେକ୍ଖତି।

ମକ୍ଖ ସଙ୍ଘତେ। ମକ୍ଖତି।

ତକ୍ଖ ତପନେ। ତପନଂ ସଂୱରଣଂ। ତକ୍ଖତି।

ସୁକ୍ଖ ଅନାଦରେ। ସୁକ୍ଖତି।

କଖି ୱଖି ମଖି କଙ୍ଖାଯଂ। ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତି। ୱଙ୍ଖତି, ମଙ୍ଖତି। ‘‘କଙ୍ଖା କଙ୍ଖାଯନା କଙ୍ଖାୟିତତ୍ତଂ ୱିମତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଦ୍ୱେଳ୍ହକଂ ଦ୍ୱେଧାପଥୋ ସଂସଯୋ ଅନେକଂସଗାହୋ ଆସପ୍ପନା ପରିସପ୍ପନା ଅପରିଯୋଗାହନା ଥମ୍ଭିତତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ମନୋୱିଲେଖୋ’’ ଇଚ୍ଚେତେ କଙ୍ଖାପରିୟାୟା। ଏତେସୁ ପନ –

ୱତ୍ତନ୍ତି ଲୋକୱୋହାରେ, ‘‘କଙ୍ଖା ୱିମତି ସଂସଯୋ;

ୱିଚିକିଚ୍ଛା’’ତି ଏତାନି, ନାମାନିଯେୱ ପାୟତୋ।

କଖି ଇଚ୍ଛାଯଂ। ଧନଂ କଙ୍ଖତି, ଅଭିକଙ୍ଖତି, ନାଭିକଙ୍ଖାମି ମରଣଂ। ଅଭିକଙ୍ଖିତଂ ଧନଂ।

ଦଖି ଧଖି ଘୋରୱାସିତେ କଙ୍ଖାୟଞ୍ଚ। ଦଙ୍ଖତି। ଧଙ୍ଖତି।

ଉକ୍ଖ ସେଚନେ। ଉକ୍ଖତି।

କଖ ହସନେ। କଖତି।

ଜକ୍ଖ ଭକ୍ଖଣେ ଚ। ହସନାନୁକଡ୍ଢନତ୍ଥଂ ଚକାରୋ। ଜକ୍ଖତି।

ଲିଖ ଲେଖନେ। ଲିଖତି, ସଲ୍ଲେଖତି। ଅତିସଲ୍ଲେଖତେୱାଯଂ ସମଣୋ। ଲେଖା, ଲେଖନଂ, ଲେଖକୋ, ଲିଖିତଂ, ସଲ୍ଲେଖପଟିପତ୍ତି, ଏତା ଦଖିଆଦିକା ଲିଖପରିୟନ୍ତା ‘‘ପରସ୍ସଭାସା’’ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ୱଦନ୍ତି।

ଧୁକ୍ଖ ଧିକ୍ଖ ସନ୍ଦୀପନକିଲେସନଜୀୱନେସୁ। ଧୁକ୍ଖତି। ଧିକ୍ଖତି। ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ପନ ‘‘ଧୁକ୍ଖତେ ଧିକ୍ଖତେ’’ତି ଅତ୍ତନୋଭାସଂ ୱଦନ୍ତି। ତଥା ଇତୋ ପରାନି ରୂପାନିପି।

ରୁକ୍ଖ ୱକ୍ଖ ୱରଣେ। ୱରଣଂ ସଂୱରଣଂ। ରୁକ୍ଖତି। ୱକ୍ଖତି। ରୁକ୍ଖୋ, ୱକ୍ଖୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱକ୍ଖୋତି ରୁକ୍ଖୋଯେୱ। ତଥା ହି ‘‘ସାଦୂନି ରମଣୀୟାନି, ସନ୍ତି ୱକ୍ଖା ଅରଞ୍ଞଜା’’ତି ଜାତକପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ଇମାନି ପନ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ନାମାନି –

‘‘ରୁକ୍ଖୋ ମହୀରୁହୋ ୱକ୍ଖୋ, ପାଦପୋ ଜଗତୀରୁହୋ;

ଅଗୋ ନଗୋ କୁଜୋ ସାଖୀ, ସାଲୋ ଚ ୱିଟପୀ ତରୁ;

ଦୁମୋ ଫଲୀ ତୁ ଫଲୱା, ଗଚ୍ଛୋ ତୁ ଖୁଦ୍ଦପାଦପୋ’’ତି।

କେଚେତ୍ଥ ୱଦେୟ୍ୟୁଂ ‘‘ନନୁ ଚ ସାଲସଦ୍ଦେନ ସାଲରୁକ୍ଖୋୟେୱ ୱୁତ୍ତୋ, ନାଞ୍ଞୋ ‘ସାଲା ଫନ୍ଦନମାଲୁୱା’ତି ପୟୋଗଦସ୍ସନତୋ, ଅଥ କିମତ୍ଥଂ ସାଲସଦ୍ଦେନ ୟୋ କୋଚି ରୁକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି? ନ ସାଲରୁକ୍ଖୋୟେୱ ସାଲସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଥ ଖୋ ସାଲରୁକ୍ଖେପି ୱନପ୍ପତିଜେଟ୍ଠରୁକ୍ଖେପି ୟସ୍ମିଂ କସ୍ମିଞ୍ଚି ରୁକ୍ଖେପି ‘‘ସାଲୋ’’ତି ୱୋହାରସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ଅଞ୍ଞେପି ରୁକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା। ତଥା ହି ସାଲରୁକ୍ଖୋପି ‘‘ସାଲୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟଥାହ ‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି ଭିକ୍ଖୱେ ଗାମସ୍ସ ୱା ନିଗମସ୍ସ ୱା ଅୱିଦୂରେ ମହନ୍ତଂ ସାଲୱନଂ, ତଞ୍ଚସ୍ସ ଏଲଣ୍ଡେହି ସଞ୍ଛନ୍ନଂ। ଅନ୍ତରେନ ୟମକସାଲାନ’’ନ୍ତି। ୱନପ୍ପତିଜେଟ୍ଠରୁକ୍ଖୋପି। ୟଥାହ –

‘‘ତୱେୱ ଦେୱ ୱିଜିତେ, ତୱେୱୁୟ୍ୟାନଭୂମିୟା;

ଉଜୁୱଂସା ମହାସାଲା, ନୀଲୋଭାସା ମନୋରମା’’ତି।

ୟୋ କୋଚି ରୁକ୍ଖୋପି। ୟଥାହ ‘‘ଅଥ ଖୋ ତଂ ଭିକ୍ଖୱେ ମାଲୁୱବୀଜଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ସାଲମୂଲେ ନିପତେୟ୍ୟା’’ତି। ଅଭିଧାନପ୍ପଦୀପିକାୟମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ସାଲରୁକ୍ଖେ ଜେଟ୍ଠରୁକ୍ଖେ,

ୟସ୍ମିଂ କସ୍ମିଞ୍ଚି ପାଦପେ;

ସାଲୋ ଇତି ରୱୋ ସାଲା,

ସନ୍ଧାଗାରେ ଥିୟଂ ସିୟା’’ତି।

ସିକ୍ଖ ୱିଜ୍ଜୋପାଦାନେ। ସିକ୍ଖତି। ସିକ୍ଖା, ସିକ୍ଖନଂ, ସିକ୍ଖିତଂ ସିପ୍ପଂ, ସିକ୍ଖକୋ, ସିକ୍ଖିତୋ, ସେକ୍ଖୋ, ଅସେକ୍ଖୋ। କକାରଲୋପେ ‘‘ସେଖୋ ଅସେଖୋ’’ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖିତୋତି ସଞ୍ଜାତସିକ୍ଖୋ, ଅସିକ୍ଖୀତି ୱା ସିକ୍ଖିତୋ, ତଥା ହି କତ୍ତୁପ୍ପୟୋଗୋ ଦିସ୍ସତି ‘‘ଅହଂ ଖୋ ପନ ସୁସିକ୍ଖିତୋ ଅନୱୟୋ ସକେ ଆଚରିୟକେ କୁମ୍ଭକାରକମ୍ମେ’’ତି।

ଭିକ୍ଖ ୟାଚନେ। ଭିକ୍ଖତି। ଭିକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖା, ଭିକ୍ଖନଂ, ଭିକ୍ଖକୋ, ଭିକ୍ଖିତଂ ଭୋଜନଂ। ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ଭିକ୍ଖୁ ୟତି ସମଣୋ ମୁନି ପବ୍ବଜିତୋ ଅନଗାରୋ ତପସ୍ସୀ ତପୋଧନୋ’’ ଇଚ୍ଚେତାନି ପରିୟାୟୱଚନାନି। ଏତେସୁ ସାସନେ ‘‘ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଉପସମ୍ପନ୍ନୋ ୱୁଚ୍ଚତି। କଦାଚି ପନ ‘‘ଭିକ୍ଖୁସତଂ ଭୋଜେସି, ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସଂ ଭୋଜେସୀ’’ତିଆଦୀସୁ ସାମଣେରେପିଉପାଦାୟ ‘‘ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ୱୋହାରୋ ପୱତ୍ତତି, ତାପସାପି ଚ ସମଣସଦ୍ଦାଦୀହି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ‘‘ଅହୂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନେ, ସମଣୋ ଖନ୍ତିଦୀପନୋ’’ତିଆଦି ଏତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଦକ୍ଖ ୱୁଦ୍ଧିୟଂ ସୀଘତ୍ତେ ଚ। ଦକ୍ଖତି, ଦକ୍ଖିଣା, ଦକ୍ଖୋ। ଦକ୍ଖନ୍ତି ୱଦ୍ଧନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତାୟ ୟଥାଧିପ୍ପେତାହି ସମ୍ପତ୍ତୀହି ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଦକ୍ଖିଣା, ଦାତବ୍ବୱତ୍ଥୁ। ଦକ୍ଖତି କୁସଲକମ୍ମେ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଞ୍ଚ କିଚ୍ଚାକିଚ୍ଚେ ଅଦନ୍ଧତାୟ ସୀଘଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦକ୍ଖୋ, ଛେକୋ, ୟୋ ‘‘କୁସଲୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଦିକ୍ଖ ମୁଣ୍ଡିୟୋପନୟନନିୟମବ୍ବତାଦେସେସୁ। ଦିକ୍ଖଧାତୁ ମୁଣ୍ଡିୟେ, ଉପନୟନେ, ନିୟମେ, ୱତେ, ଆଦେସେ ଚ ପୱତ୍ତତି। ଦିକ୍ଖତି। ଦିକ୍ଖିତୋ ମୁଣ୍ଡୋ। ଏତ୍ଥ ସିୟା – ନନୁ ଚ ଭୋ ସରଭଙ୍ଗଜାତକେ ‘‘ଗନ୍ଧୋ ଇସୀନଂ ଚିରଦିକ୍ଖିତାନଂ, କାୟା ଚୁତୋ ଗଚ୍ଛତି ମାଲୁତେନା’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟେହି ‘‘ଚିରଦିକ୍ଖିତାନନ୍ତି ଚିରପବ୍ବଜିତାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତତ୍ଥ ‘‘ଚିରମୁଣ୍ଡାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ କସ୍ମା ଇଧ ‘‘ଦିକ୍ଖଧାତୁ ମୁଣ୍ଡିୟେ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି? ସଚ୍ଚଂ, ତତ୍ଥ ପନ ଦିକ୍ଖିତସଦ୍ଦସ୍ସ ପବ୍ବଜିତେ ୱତ୍ତନତୋ ‘‘ଚିରପବ୍ବଜିତାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଧାତ୍ୱତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନତ୍ଥଂ। ଇଦ ପନ ଧାତ୍ୱତ୍ଥୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ମୁଣ୍ଡିୟେ ୱୁତ୍ତୋ। ତାପସା ହି ମୁଣ୍ଡିୟତ୍ଥୱାଚକେନ ଦିକ୍ଖିତସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ତୁଂ ୟୁତ୍ତା। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟେହି ଚକ୍କୱତ୍ତିସୁତ୍ତତ୍ଥୱଣ୍ଣନାୟଂ ‘‘କେସମସ୍ସୁଂ ଓହାରେତ୍ୱା କାସାୟାନି ୱତ୍ଥାନି ଅଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା’’ତି ଇମିସ୍ସା ପାଠଇୟା ଅତ୍ଥୱିୱରଣେ ‘‘ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ

ପଙ୍କଜନ୍ତାପି ହି ପଠମଂ କେସମସ୍ସୁଂ ଓହାରେନ୍ତି, ତତୋ ପଚ୍ଛାଯ ପରୂଳ୍ହକେସେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱିଓରନ୍ତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ କେସମସ୍ସୁଂ ଓହାରେତ୍ୱା''ତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥୋ ସଂୱଣ୍ଣିତୋ।

ଇକ୍ଖ ଦସ୍ସନଙ୍କେସୁ। ଇକ୍ଖତି, ଉପେକ୍ଖତି, ଅପେକ୍ଖତି। ଉପେକ୍ଖା, ଅପେକ୍ଖା, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। କକାରଲୋପେ ''ଉପେଖା, ଅପେଖା, ଉପସମ୍ପଦାପେଖୋ''ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି।

ଦୁକ୍ଖ ହିଂସାଗତୀସୁ। ଦକ୍ଖତି। ଦକ୍ଖକୋ।

ଚିକ୍ଖ ଚକ୍ଖ ୱିଯତ୍ତିଯଂ ୱାଚାଯଂ। ଚିକ୍ଖତି, ଆଚିକ୍ଖତି, ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖତି। ଆଚିକ୍ଖକୋ। ଚକ୍ଖତି, ଚକ୍ଖୁ। ଏତ୍ଥ ଚକ୍ଖୂତି ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ, ସମୱିସମଂ ଅଭିବ୍ଯତ୍ତଂ ୱଦନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ''ସୂପଂ ଚକ୍ଖତି, ମଧୁଂ ଚକ୍ଖତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଯସ୍ମା ଅସ୍ସାଦତ୍ଥୋପି ଚକ୍ଖୁସଦ୍ଦୋ ଭୱତି, ତସ୍ମା ''ଚକ୍ଖତି ୱିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତଂ ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀ''ତି ଅସ୍ସାଦତ୍ଥୋପି ଗହେତବ୍ବୋ। ''ଚକ୍ଖୁଂ ଖୋ ମାଗଣ୍ଡିଯ ରୂପାରାମଂ ରୂପରତଂ ରୂପସମ୍ମୁଦିତ''ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ସତିପି ସୋତାଦୀନଂ ସଦ୍ଦାରାମତାଦିଭାୱେ ନିରୂଳ୍ହତ୍ତା ନଯନେ ଏୱ ଚକ୍ଖୁସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି ପଙ୍କଜାଦିସଦ୍ଦା ୱିଯ ପଦୁମାଦୀସୁ।

ଚକ୍ଖ'କ୍ଖି ନଯନଂ, ଲୋଚନଂ ଦିଟ୍ଠି ଦସ୍ସନଂ;

ପେକ୍ଖନଂ ଅଚ୍ଛି ପମ୍ହଂ ତୁ, ''ପଖୁମ''ନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

ଏତା ରୁକ୍ଖାଦିକା ଚକ୍ଖପରିଯନ୍ତା ''ଅତ୍ତନୋଭାସା''ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ୱଦନ୍ତି।

ଖକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଗକାରନ୍ତଧାତୁ

ଗୁ କରୀସୁସ୍ସଗ୍ଗେ। କରୀସୁସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱଚ୍ଚକରଣଂ। ଗୱତି। ଗେ ସଦ୍ଦେ। ଗାଯତି। ଗୀତଂ।

ୱଗ୍ଗ ଗତିଯଂ। ୱଗ୍ଗତି। ୱଗ୍ଗୋ, ୱଗ୍ଗିତଂ। ଏତ୍ଥ ସମୁଦାଯୱସେନ ୱଗ୍ଗନଂ ପୱତ୍ତନଂ ୱଗ୍ଗୋ। ୱଗ୍ଗିତନ୍ତି ଗମନଂ। ତଥା ହି ନାଗପେତୱତ୍ଥୁଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଯୋ ସୋ ମଜ୍ଝେ ଅସ୍ସତରୀରଥେନ ଚତୁବ୍ଭି ଯୁତ୍ତେନ ସୁୱଗ୍ଗିତେନ। ଅମ୍ହାକଂ ପୁତ୍ତୋ ଅହୁ ମଜ୍ଝିମୋ ସୋ, ଅମଚ୍ଛରୀ ଦାନପତୀ ୱିରୋଚତୀ''ତି ଇମିସ୍ସା ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେହି ''ସୁୱଗ୍ଗିତେନାତି ସୁନ୍ଦରଗମନେନା''ତି। କିଞ୍ଚି ଭିଯ୍ୟୋ କ୍ରିଯାପଦମ୍ପି ଚ ଦିଟ୍ଠଂ ''ଧୁନନ୍ତି ୱଗ୍ଗନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି ଚମ୍ବରେ''ତି।

ରଗି ଲଗି ଅଗି ୱଗି ମଗି ଇଗି ରିଗି ଲିଗି ତଗି ସଗି ଗମନେ ଚ। ଚକାରୋ ଗତିପେକ୍ଖକୋ। ରଙ୍ଗତି। ରଙ୍ଗୋ। ଲଙ୍ଗତି। ଲଙ୍ଗୋ, ଲଙ୍ଗୀ। ଅଙ୍ଗତି, ଅଙ୍ଗେତି। ଅଙ୍ଗୋ, ସମଙ୍ଗୀ, ସମଙ୍ଗିତା, ଅଙ୍ଗଂ, ଅଙ୍ଗଣଂ। ୱଙ୍ଗତି। ୱଙ୍ଗୋ। ମଙ୍ଗତି। ମଙ୍ଗୋ, ଉପଙ୍ଗୋ, ମଙ୍ଗଲଂ। ଇଙ୍ଗତି। ଇଙ୍ଗିତଂ। ରିଙ୍ଗତି। ରିଙ୍ଗନଂ। ଲିଙ୍ଗତି। ଲିଙ୍ଗନଂ। ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗତି, ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗନଂ। ତଙ୍ଗତି। ତଙ୍ଗନଂ। ସଙ୍ଗତି। ସଙ୍ଗନଂ। ତତ୍ଥ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୂନଂ ଅୱଯୱୋ, ସରୀରମ୍ପି କାରଣମ୍ପି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଙ୍ଗଣନ୍ତି କତ୍ଥଚି କିଲେସା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ''ରାଗୋ ଅଙ୍ଗଣ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ରାଗାଦଯୋ ହି ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଏତେହି ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲା ନିହୀନଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ''ଅଙ୍ଗଣାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। କତ୍ଥଚି ମଲଂ ୱା ପଙ୍କୋ ୱା ''ତସ୍ସେୱ ରଜସ୍ସ ୱା ଅଙ୍ଗଣସ୍ସ ୱା ପହାନାଯ ୱାଯମତୀ''ତିଆଦୀସୁ। ଅଞ୍ଜତି ମକ୍ଖେତୀତି ହି ଅଙ୍ଗଣଂ, ମଲାଦି। କତ୍ଥଚି ତଥାରୂପୋ ୱିୱଟପ୍ପଦେସୋ ''ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ, ବୋଧିଯଙ୍ଗଣ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ଅଞ୍ଜତି ତତ୍ଥ ଠିତଂ ଅତିସୁନ୍ଦରତାଯ ଅଭିବ୍ଯଞ୍ଜେତୀତି ହି ଅଙ୍ଗଣଂ, ୱିୱଟୋ ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ରାଗାଦୀସୁ କିଲେସେସୁ, ପଙ୍କେ କାଯମଲମ୍ହି ଚ;

ୱିୱଟେ ଭୂମିଭାଗେ ଚ, ''ଅଙ୍ଗଣ''ନ୍ତି ରୱୋ ଗତୋ।

ଯୁଗିଜୁଗି ୱଜ୍ଜନେ। ଯୁଙ୍ଗତି। ଜୁଙ୍ଗତି।

ରଗି ସଙ୍କାଯଂ। ରଙ୍ଗତି।

ଲଗ ସଙ୍ଗେଚ। ଚ କାରୋ ଅନନ୍ତରଖ୍ଖଭାପେକ୍ଖକୋ। ଲଗତି। ଚ ଜତୋ ନ ହୋତି ଲଗନଂ। ବଠଇସେ ଲଗ୍ଗୋ।

ଥଗଂ ସଂୱରଣେ। ଥଗତି।

ଅଗ୍ଗ କୁଟିଲଗତିଯଂ। ଅଗ୍ଗତୀତି ଅଗ୍ଗି, କୁଟିଲଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅହ୍ମୋ।

ଅଗ୍ଗି ଧୂମସିଖୋ ଜୋତି, ଜାତୱେଦୋ ସିଖୀ ଗିନି;

ଅଗ୍ଗିନି ଭାଣୁମା ତେଜୋ, ପାୱକୋ ତିୱକୋ’ନଲୋ।

ହୁତାସନୋ ଧୂମକେତୁ, ୱେସ୍ସାନରୋ ଚ ଅଚ୍ଚିମା;

ଘତାସନୋ ୱାଯୁସଖୋ, ଦହନୋ କଣ୍ହୱତ୍ତନି।

ଏତା ଗୁଆଦିକା ଅଗ୍ଗପରିଯନ୍ତା ‘‘ପରସ୍ସଭାସା’’ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ୱଦନ୍ତି।

ଗା ଗତିଯଂ। ଗାତି।

ଗୁ ସଦ୍ଦେ। ଗୱତି।

ଗୁ ଉଗ୍ଗମେ। ଉଗ୍ଗମୋ ଉଗ୍ଗମନଂ ପାକଟତା। ଗୱତି। ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ପନିମାସଂ ‘‘ଗାତେ ଗୱତେ’’ତି ଅତ୍ତନୋଭାସତ୍ତଂ ୱଦନ୍ତି।

ଗକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଘକାରନ୍ତଧାତୁ

ଘା ଗନ୍ଧୋପାଦାନେ। ଘାତି। ଘାନଂ। ଗନ୍ଧଂ ଘତ୍ୱା। ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ ‘‘ଗନ୍ଧଂ ଘତ୍ୱା ସତି ମୁଟ୍ଠା’’ତି। ଏତିସ୍ସା ପନ ଦିୱାଦିଗଣଂ ପତ୍ତାଯ ‘‘ଘାଯତି ଘାଯିତ୍ୱା’’ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି।

ଘୁଅଭିଗମନେ। ଅଭିଗମନଂ ଅଧିଗମନଂ। ଘୋତି।

ଜଗ୍ଘ ହସନେ। ଜଗ୍ଘତି, ସଞ୍ଜଗ୍ଘତି। ସଞ୍ଜଗ୍ଘିଂସୁ ମଯା ସହ। ଜଗ୍ଘିତୁମ୍ପି ନ ସୋଭତି। ଜଗ୍ଘିତ୍ୱା।

ତଗ୍ଘ ପାଲନେ। ତଗ୍ଘତି।

ସିଘି ଆଘାନେ। ଆଘାନଂ ଘାନେନ ଗନ୍ଧାନୁଭୱନଂ। ସିଙ୍ଘତି, ଉପସିଙ୍ଘତି। ଉପସିଙ୍ଘିତ୍ୱା। ଆରା ସିଙ୍ଘାମି ୱାରିଜଂ। ଏତା ‘‘ପରସ୍ସଭାସା’’ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ୱଦନ୍ତି।

ଘୁ ସଦ୍ଦେ। ଘୋତି, ଘୱତି।

ରଘି ଲଘି ଗତ୍ୟକ୍ଖେପେ। ଗତ୍ୟକ୍ଖେପୋ ଗତିଯା ଅକ୍ଖେପୋ। ରଙ୍ଘତି, ଲଙ୍ଘତି, ଉଲ୍ଲଙ୍ଘତି। ଲଙ୍ଘିତା, ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିକାପୀତି, ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା।

ମଘି କେତୱେ ଚ। ଚକାରୋ ପୁବ୍ବତ୍ଥାପେକ୍ଖୋ। ମଙ୍ଘତି।

ରାଘ ଲାଘ ସାମତ୍ଥିଯେ। ରାଘତି। ଲାଘତି।

ଦାଘ ଆୟାସେ ଚ। ଆୟାସୋ କିଲମନଂ। ଚକାରୋ ସାମତ୍ଥିୟାପେକ୍ଖକୋ। ଦାଘତି। ନିଦାଘୋ।

ସିଲାଘ କତ୍ଥନେ। କତ୍ଥନଂ ପସଂସନଂ। ସିଲାଘତି। ସିଲାଘା। ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସିଲାଘତେ। ସିଲାଘିତ୍ୱା। ''ଅତ୍ତନୋଭାସା''ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ୱଦନ୍ତି।

ଘ କାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଇତି ଭୂୱାଦାଗଣେ କୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି

ସମତ୍ତାନି।

ଚକାରନ୍ତଧାତୁ

ଇଦାନି ଚୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ –

ସୁଚ ସୋକେ। ସୋଚତି। ସୋକୋ, ସୋଚନା, ସୋଚଂ, ସୋଚନ୍ତୋ, ସୋଚନ୍ତୀ, ସୋଚନ୍ତଂ କୁଲଂ, ସୋଚିତ୍ୱା।

କୁଚ ସଦ୍ଦେ ତାରେ। ତାରସଦ୍ଦୋ ଅଚ୍ଚୁଚ୍ଚସଦ୍ଦୋ। କୋଚତି। ଉଚ୍ଚସଦ୍ଦଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କୁଞ୍ଚ କୋଟିଲ୍ଲ'ପ୍ପୀଭାୱେସୁ। କୁଞ୍ଚତି। କୁଞ୍ଚିକା, କୁଞ୍ଚିତକେସୋ। କୁଞ୍ଚିତ୍ୱା।

ଲୁଞ୍ଚ ଅପନୟନେ। ଲୁଞ୍ଚତି। ଲୁଞ୍ଚକୋ, ଲୁଞ୍ଚିତୁଂ, ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା।

ଅଞ୍ଚୁ ଗତିପୂଜନାସୁ। ମଗ୍ଗଂ ଅଞ୍ଚତି। ବୁଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଚତି। ଉଦ୍ଧଂ ଅନୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ତିରିୟଂ ଅଞ୍ଚିତୋତି ତିରଚ୍ଛାନୋ। କଟୁକଞ୍ଚୁକତା।

ୱଞ୍ଚୁ ଚଞ୍ଚୁ ତଞ୍ଚୁ ଗତିୟଂ। ୱଞ୍ଚତି। ଚଞ୍ଚତି। ତଞ୍ଚତି। ମଞ୍ଚତି। ସନ୍ତି ପାଦା ଅୱଞ୍ଚନା। ଅୱଞ୍ଚନାତି ୱଞ୍ଚିତୁଂ ଗନ୍ତୁଂ ଅସମତ୍ଥା।

ଗୁଚୁ ଗଣେଚୁ ଥେୟ୍ୟକରଣେ। ଥେନନଂ ଥେୟ୍ୟଂ, ଚୋରିକା। ତସ୍ସ କ୍ରିୟା ଥେୟ୍ୟକରଣଂ। ଗୋଚତି। ଗଣେଚତି।

ଅଚ୍ଚ ପୂଜାୟଂ ଅଚ୍ଚତି। ବ୍ରହ୍ମାସୁରସୁରଚ୍ଚିତୋ।

ତଚ୍ଚ ହିଂସାୟଂ। ତଚ୍ଚତି।

ଚଚ୍ଚ ଜଚ୍ଚ ପରିଭାସନୱଜ୍ଜନେସୁ। ଚଚ୍ଚତି। ଜଚ୍ଚତି।

କୁଚ ସଂପଚ୍ଚନକୋଟିଲ୍ଲପଟିକ୍କମୱିଲେଖନେସୁ। କୁଚତି, ସଙ୍କୁଚତି। ସଙ୍କୋଚୋ।

ତଚ ସଂୱରଣେ। ସଂୱରଣଂ ରକ୍ଖଣଂ। ତଚତି। ତଚୋ।

ଦିଚଥୁତିୟଂ। ଦିଚତି।

କୁଚ ସଙ୍କୋଚନେ। କୋଚତି, ସଙ୍କୋଚତି। ସଙ୍କୋଚୋ।

ବ୍ଲାଚ ବ୍ଲାଜିକରଣେ। ବ୍ଲାଜିକରଣଂ ବ୍ଲାଜିକ୍ରିୟା। ବ୍ଲାଚତି।

ୱଚ ୱିୟତ୍ତିୟଂ ୱାଚାୟଂ। ୱିୟତ୍ତସ୍ସ ଏସା ୱିୟତ୍ତି, ତିସ୍ସଂ ୱିୟତ୍ତିୟଂ ୱାଚାୟଂ, ୱିୟତ୍ତାୟଂ ୱାଚାୟନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୱିୟତ୍ତସ୍ସ ହି ୱଦତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱସେନ ୱାଚା ୱିୟତ୍ତା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ୟଥା ପନ କୁଚ୍ଛିସଦ୍ଦତିରଚ୍ଛାନଗତାଦିସଦ୍ଦୋ ''ଅବ୍ଯତ୍ତସଦ୍ଦୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଏୱଂ ୱଚନସଙ୍ଖାତୋ ସଦ୍ଦୋ

‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତସଦ୍ଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ୱିଞ୍ଞାତତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ୱତ୍ତି, ୱଚତି, ୱଚନ୍ତି। ୱଚସି’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି। ‘‘ୱାଚେତି, ୱାଚେନ୍ତି’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନି। ‘‘ଅଣ୍ଣଭିସମଯା ଧୀରୋ, ପଣ୍ଡିତୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସନ୍ତୋ ସପ୍ପୁରିସା ଲୋକେ, ଦେୱଧମ୍ମାତି ୱୁଚ୍ଚରେ’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି କମ୍ମପଦାନି। ଗରୂ ପନ ୱକାରସ୍ସ ଉକାରାଦେସୱସେନ ‘‘ଉତ୍ତଂ ଉଚ୍ଚତେ ଉଚ୍ଚନ୍ତେ’’ତିଆଦୀନି ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତାନି ସାସନେ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନି, ସକ୍କଟଭାସାନୁଲୋମାନି। ସାସନସ୍ମିଞ୍ହି ରକାରାଗମୱିସଯେ ନିପୁବ୍ବସ୍ସେୱ ୱଚସ୍ସ ୱସ୍ସ ଉକାରାଦେସୋ ସିଦ୍ଧୋ ‘‘ନିରୁତ୍ତି, ନିରୁତ୍ତଂ, ନେରୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ୱଚନଂ, ୱାଚା, ୱଚୋ, ୱଚୀ, ୱୁତ୍ତଂ, ପୱୁତ୍ତଂ, ୱୁଚ୍ଚମାନଂ, ଅଧିୱଚନଂ, ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ୱଚନୀଯଂ, ଇମାନି ନାମିକପଦାନି। ୱତ୍ତୁଂ, ୱତ୍ତୱେ, ୱତ୍ୱା, ୱତ୍ୱାନ, ଇମାନି ତୁମନ୍ତାଦୀନି ‘‘ପରସ୍ସଭାସା’’ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ୱଦନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ୱତ୍ତୀତି ୱଦତି। ଆଖ୍ୟାତପଦଞ୍ହେତଂ। ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣକେହିପି ‘‘ୱତ୍ତି ଏତାଯାତି ୱାଚା’’ତି ନିବ୍ବଚନମୁଦାହଟଂ। ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ଚ ତାଦିସଂ ଆଖ୍ୟାତପଦଂ ଦିଟ୍ଠଂ। ଏତ୍ଥ ପନେକେ ୱଦନ୍ତି ‘‘ୱଚତି, ୱଚନ୍ତୀତିଆଦୀନି କ୍ରିଯାପଦରୂପାନି ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାସୁ ସତ୍ଥେସୁ ଚ ଅନାଗତତ୍ତା ଛଡ୍ଡେତବ୍ବାନୀ’’ତି। ତନ୍ନ, ଯସ୍ମା ସାସନେ ‘‘ଅୱଚ, ଅୱଚିଂସୂ’’ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି ଚ ‘‘ୱାଚେତି, ୱାଚେନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀନି ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନି ଚ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୱଚନାଦୀସୁ ଅନାଗତାନିପି ‘‘ୱଚତି, ୱଚନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀନି ରୂପାନି ଗହେତବ୍ବାନି। ୱଚେଯ୍ୟ, ୱୁଚ୍ଚତୁ, ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଗହେତବ୍ବଂ।

ପରୋକ୍ଖାରୂପାନି ୱଦାମ – ୱଚ, ୱଚୁ। ୱଚେ, ୱଚିତ୍ଥ। ୱଚଂ, ୱଚିମ୍ହ। ୱଚିତ୍ଥ, ୱଚିରେ। ୱଚିତ୍ଥୋ, ୱଚିୱ୍ହୋ। ୱଚିଂ, ୱଚିମ୍ହେ।

ହିଯ୍ୟତ୍ତନୀରୂପାନି ୱଦାମ – ଅୱଚା, ଅୱଚୂ। ଅୱଚୋ, ଅୱଚୁତ୍ଥ। ଅୱୋଚଂ, ଅୱଚୁମ୍ହା। ଅୱଚୁତ୍ଥ, ଅୱଚୁତ୍ଥୁଂ। ଅୱଚସେ, ଅୱଚୁୱ୍ହଂ। ଅୱଚିଂ, ଅୱଚମ୍ହସେ।

ଅଜ୍ଜତନୀରୂପାନି ୱଦାମ – ଅୱଚି, ଅୱୋଚୁଂ, ଅୱଚିଂସୁ। ଅୱୋଚୋ, ଅୱୋଚୁତ୍ଥ। ଅୱୋଚିଂ, ଅୱୋଚୁମ୍ହା। ଅୱୋଚା, ଅୱୋଚୁ। ଅୱଚସେ, ଅୱୋଚିୱ୍ହଂ। ଅୱୋଚଂ, ଅୱୋଚିମ୍ହେ।

ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀରୂପାନି ୱଦାମ – ୱକ୍ଖତି, ୱକ୍ଖନ୍ତି। ୱକ୍ଖସି, ୱକ୍ଖଥ। ୱକ୍ଖାମି, ୱକ୍ଖାମ। ୱକ୍ଖତେ, ୱକ୍ଖନ୍ତେ। ୱକ୍ଖସେ, ୱକ୍ଖୱ୍ହେ। ୱକ୍ଖସ୍ସଂ ୱକ୍ଖମ୍ହେ।

ଇମେସଂ ପନ ପଦାନଂ ‘‘କଥେସ୍ସତି, କଥେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ୱକ୍ଖ ରୋସେତି ଧାତୁସ୍ସ ଚ ‘‘ୱକ୍ଖତି, ୱକ୍ଖନ୍ତି। ୱକ୍ଖସୀ’’ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ଅୱସାନେ ଉତ୍ତମପୁରିସେକୱଚନଟ୍ଠାନେ ‘‘ୱକ୍ଖେମୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥୋ ପନିମେସଂ ‘‘ରୋସତି, ରୋସନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ୱଚୱକ୍ଖଧାତୂନଂ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀୱତ୍ତମାନାୱସେନ ରୂପସଂସନ୍ଦନାନଯୋ। ଅପରାନିପି ୱଚଧାତୁସ୍ସ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ ସହିତାନି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି – ୱକ୍ଖିସ୍ସତି, ୱକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି। ୱକ୍ଖିସ୍ସସି, ୱକ୍ଖିସ୍ସଥ। ୱକ୍ଖିସ୍ସାମି, ୱକ୍ଖିସ୍ସାମ। ୱକ୍ଖିସ୍ସତେ, ୱକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତେ। ୱକ୍ଖିସ୍ସସେ, ୱକ୍ଖିସ୍ସୱ୍ହେ। ୱକ୍ଖିସ୍ସଂ, ୱକ୍ଖିସ୍ସାମ୍ହେ।

ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ –

‘‘ଅଭୀତକପ୍ପେ ଚରିତଂ, ଠପଯିତ୍ୱା ଭୱାଭୱେ;

ଇମମ୍ହି କପ୍ପେ ଚରିତଂ, ପୱକ୍ଖିସ୍ସଂ ସୁଣୋହି ମେ’’ତି।

ଗଦ୍ରତପଞ୍ହେପି ‘‘ରାଜା ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ଗହପତି ପତିରୂପଂ ଆସନଂ ଞତ୍ୱା ନିସୀଦଥାତି ୱକ୍ଖିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱମାଦିଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ତସ୍ମାଯେୱ ଏଦିସୀ ପଦମାଲା ରଚିତା। ୱକ୍ଖ ରୋସେତି ଧାତୁସ୍ସପି ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀସହିତାନି ରୂପାନି ‘‘ୱକ୍ଖିସ୍ସତି, ୱକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀନି ଭୱନ୍ତି। ଅତ୍ଥୋ ପନିମେସଂ ‘‘ରୋସିସ୍ସତି, ରୋସିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ୱଚୱକ୍ଖଧାତୂନଂ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀୱସେନେୱ ରୂପସଂସନ୍ଦନାନଯୋ।

ଅୱଚିସ୍ସା, ୱଚିସ୍ସା, ଅୱଚିସ୍ସଂସୁ, ୱଚିସ୍ସଂସୁ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ନେଯ୍ୟଂ। ଇଧ ପନ ୱୁତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ ୱତ୍ତବ୍ବମ୍ପି ଅୱତ୍ୱା ଉପରିଯେୱ କଥେସ୍ସାମ ଇତୋ ଅତିୱିଯ ୱତ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନତ୍ତା।

ଚୁ ଚୱନେ। ଚୱତି। କାରିତେ ‘‘ଚାୱେତୀ’’ତି ରୂପଂ। ଦେୱକାଯା ଚୁତୋ। ଚୁତଂ ପଦୁମଂ। ଚୱିତୁଂ, ଚୱିତ୍ୱା।

ଲୋଚ ଦସ୍ସନେ। ଲୋଚତି। ଲୋଚନଂ।

ସେଚ ସେଚନେ। ସେଚତି।

ସଚ ୱିଯତ୍ତିଯଂ ୱାଚାଯଂ। ସଚତି।

କଚ ବନ୍ଧନେ। କଚତି।

ମଚ ମୁଚି କକ୍କନେ। କକ୍କନଂ ସରୀରେ ଉବ୍ବଟ୍ଟନଂ। ମଚତି। ମୁଞ୍ଚତି। ମଚି ଧାରଣୁଚ୍ଛାଯପୂଜନେସୁ। ଧାରଣଂ ଉଚ୍ଛାଯୋ ପୂଜନନ୍ତି ତଯୋ ଅତ୍ଥା। ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଛାଯୋ ମଲହରଣଂ। ମଞ୍ଚତି। ମଞ୍ଚୋ, ମଞ୍ଚନଂ। ମଞ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲଂ ଧାରେତୀତି ମଞ୍ଚୋ।

ପଚ ବ୍ଯତ୍ତିକରଣେ। ପଚତି। ପାକୋ, ପରିପାକୋ, ୱିପାକୋ, ପକ୍କଂ ଫଲଂ।

ଥୁଚ ପସାଦେ। ଥୋଚତି।

ୱଚ ୱଚି ଦିତ୍ତିଯଂ। ୱଚତି। ୱଞ୍ଚତି।

ରୁଚଦିତ୍ତିଯଂ ରୋଚନେ ଚ। ଦିତ୍ତି ସୋଭା। ରୋଚନଂ ରୁଚି। ରୋଚତି। ୱେରୋଚନୋ। ସମଣସ୍ସ ରୋଚତେ ସଚ୍ଚଂ। ତସ୍ସ ତେ ସଗ୍ଗକାମସ୍ସ, ଏକତ୍ତମୁପରୋଚିତଂ। ଅଯଞ୍ଚ ଦିୱାଦିଗଣେ ରୁଚିଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ''ରୁଚ୍ଚତୀ''ତି ରୂପଂ ଜନେତି। ତେନ ''ଗମନଂ ମଯ୍ହଂ ରୁଚ୍ଚତୀ''ତି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ଚୁରାଦିଗଣେ ପନ ରୁଚିଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ''ରୋଚେତି ରୋଚଯତୀ''ତି ରୂପାନି ଜନେତି। ତେନ ''କିଂ ନୁ ଜାତିଂ ନ ରୋଚେସୀ''ତିଆଦିକା ପାଠଇଯୋ ଦିସ୍ସନ୍ତି। ତେଗଣିକୋଯଂ ଧାତୁ।

ପଚ ସଂପାକେ। ପଚତି, ପଚନ୍ତି। ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ପନ ''ଅତ୍ତନୋଭାସା''ତି ୱଦନ୍ତି।

ଅଞ୍ଚ ବ୍ଯଯଗତିଯଂ। ବ୍ଯଯଗତି ୱିନାସଗତି। ଅଞ୍ଚତି।

ଯାଚ ଯାଚନାଯଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନାଗଂ ମଣିଂ ଯାଚତି। ନାଗୋ ମଣିଂ ଯାଚିତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ। ତେ ତଂ ଅସ୍ସେ ଅଯାଚିସୁଂ। ସୋ ତଂ ରଥମଯାଚଥ। ଦେୱଦତ୍ତଂ ଆଯାଚତି। ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତରି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ନାଗଂ ମଣିଂ ଯାଚେତି, ଯାଚଯତି, ଯାଚାପେତି, ଯାଚାପଯତି। ଏୱଂ ହେତୁକତ୍ତରି। ରାଜା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଧନଂ ଯାଚିଯତି, ଯାଚଯିଯତି, ଯାଚାପିଯତି, ଯାଚାପଯିଯତି। ଏୱଂ କମ୍ମନି। ଯାଚଂ, ଯାଚନ୍ତୋ, ଯାଚନ୍ତୀ, ଯାଚନ୍ତଂ କୁଲଂ। ଯାଚମାନୋ, ଯାଚମାନା, ଯାଚମାନଂ କୁଲଂ। ଯାଚକୋ, ଯାଚନା, ଯାଚିତବ୍ବଂ, ଯାଚିତୁଂ, ଯାଚିତ୍ୱାନ, ଯାଚିତୂନ, ଯାଚିଯ, ଯାଚିଯାନ। ଏୱଂ ନାମିକପଦାନି ତୁମନ୍ତାଦୀନି ଚ ଭୱନ୍ତି।

ପଚ ପାକେ। ଓଦନଂ ପଚତି। ''ଉଭଯତୋଭାସା''ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ୱଦନ୍ତି। ଯଥା ପନ ସାସନେ ''ପଣ୍ଡିତୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ୱଚଧାତୁସ୍ସ କମ୍ମନି ରୂପଂ ପସିଦ୍ଧଂ, ନ ତଥା ପଚଧାତୁସ୍ସ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଗରୂ ''ତଯା ପଚ୍ଚତେ ଓଦନୋ''ତି ତସ୍ସ କମ୍ମନି ରୂପଂ ୱଦନ୍ତି। ସାସନେ ପନ ଅୱିସେସତୋ ''ପଚ୍ଚତେ''ତି ୱା ''ପଚ୍ଚତୀ''ତି ୱା ୱୁତ୍ତସ୍ସପି ପଦସ୍ସ ଅକମ୍ମକୋଯେୱ ଦିୱାଦିଗଣିକୋ ପଯୋଗୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ''ଦେୱଦତ୍ତୋ ନିରଯେ ପଚ୍ଚତି। ଯାୱ ପାପଂ ନ ପଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦିଦସ୍ସନତୋ। କେଚେତ୍ଥ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ ''ସଯମେୱ ପୀଯତେ ପାନୀଯନ୍ତିଆଦି ୱିଯ ଭୂୱାଦିଗଣପକ୍ଖିକୋ କମ୍ମକତ୍ତୁପ୍ପଯୋଗୋ ଏସ, ତସ୍ମା 'ସଯମେୱା'ତି ପଦଂ ଅଜ୍ଝାହରିତ୍ୱା 'ସଯମେୱ ଦେୱଦତ୍ତୋ ପଚ୍ଚତୀ'ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ''ତି ତନ୍ନ, ''ସଯମେୱ ପୀଯତେ ପାନୀଯ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହି ପାନୀଯଂ ମନୁସ୍ସା ପିୱନ୍ତି, ନ ପାନୀଯଂ ପାନୀଯଂ ପିୱତି। ମନୁସ୍ସେହେୱ ତଂ ପୀଯତେ, ନ ସଯଂ। ଏୱଂ ପରସ୍ସ ପାନକ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ କମ୍ମଭୂତମ୍ପି ତଂ ସୁକରପାନକ୍ରିଯାୱସେନ ସୁକରତ୍ତା ଅତ୍ତନାୱ ସିଦ୍ଧନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ''ସଯମେୱ ପୀଯତେ ପାନୀଯ''ନ୍ତି ରୂଳ୍ହିଯା ପଯୋଗୋ କତୋ।

''ସଯମେୱ କଟୋ କରିଯତେ''ତି ଏତ୍ଥାପି କଟଂ ମନୁସ୍ସା କରୋନ୍ତି, ନ କଟଂ କଟୋ କରୋତି। ମନୁସ୍ସେହେୱ କଟୋ କରିଯତେ, ନ ସଯଂ। ଏୱଂ ପରସ୍ସ କରଣକ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ କମ୍ମଭୂତୋପି ସୋ ସୁକରଣ କ୍ରିଯାୱସେନ ସୁକରତ୍ତା ଅତ୍ତନାୱ ସିଦ୍ଧନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ''ସଯମେୱ କଟୋ କରିଯତେ''ତି ରୂଳ୍ହିଯା ପଯୋଗୋ କତୋ।

ଏତ୍ଥ ଯଥା ସଯଂସଦ୍ଦୋ ପାନୀଯଂ ପାନୀଯେନେୱ ପୀଯତେ, ନ ଅମ୍ହେହି। କଟୋ କଟେନେୱ କରିଯତେ, ନ ଅମ୍ହେହୀତି ସକମ୍ମକୱିସଯତ୍ତା ପଯୋଗାନଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କ୍ରିଯାପଟିସେଧନସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ୱଦତି, ନ ତଥା ''ଦେୱଦତ୍ତୋ ନିରଯେ ପଚ୍ଚତି, କମ୍ମଂ ପଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦୀସୁ ତୁମ୍ହେହି ଅଞ୍ଞାହରିତୋ ସଯଂସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ୱଦତି ଅକମ୍ମକୱିସଯତ୍ତା ଏତେସଂ ପଯୋଗାନଂ। ଏୱଂ ''ଦେୱଦତ୍ତୋ''ତିଆଦିକସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନସ୍ସ ଅକମ୍ମକକତ୍ତୁୱାଚକତ୍ତା କମ୍ମରହିତସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱାଚକତ୍ତା ଚ ''ପଚ୍ଚତୀ''ତି ଇଦଂ ଦିୱାଦିଗଣିକରୂପନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଚଧାତୁ ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ଦିୱାଦିଗଣ ୱୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀତି ଚେ? ନତ୍ଥି ୱା ଅତ୍ଥି ୱା, କିମେତ୍ଥ ସଦ୍ଦସତ୍ଥଂ କରିସ୍ସତି, ପାଠଇ ଏୱ ପମାଣଂ, ତସ୍ମା ମଯଂ ଲୋକୱୋହାରକୁସଲସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପାଠଇନଯଞ୍ଞେୱ ଗହେତ୍ୱା ଇମଂ ପଚଧାତୁଂ ଦିୱାଦିଗଣେପି ପକ୍ଖିପିସ୍ସାମ। ତଥା ହି ଧମ୍ମପାଲାଚରିଯ ଅନୁରୁଦ୍ଧାଚରିଯାଦୀହି ଅଭିସଙ୍ଖତା ଦିୱାଦିଗଣିକପ୍ପଯୋଗା ଦିସ୍ସନ୍ତି –-

ଞାଣଯୁତ୍ତୱରଂ ତତ୍ଥ, ଦତ୍ୱା ସନ୍ଧିଂ ତିହେତୁକଂ;

ପଚ୍ଛା ପଚ୍ଚତି ପାକାନଂ, ପୱତ୍ତେ ଅଟ୍ଠକେ ଦୁୱେ।

ଅସଙ୍ଖାରଂ ସସଙ୍ଖାର-ୱିପାକାନି ଚ ପଚ୍ଚତି

ଇଚ୍ଚେୱମାଦଯୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ତେସଂ ଇଦମେୱ ପାଠଇଯା ନ ସମେତି। ଯେ ଚୁରାଦିଗଣମ୍ହି ସକମ୍ମକଭାୱେନ ଭୂୱାଦିଗଣେ ଚ ଅକମ୍ମକଭାୱେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଭୂଧାତୁସ୍ସେୱ ଭୂୱାଦିଗଣେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ସକମକସ୍ସପି ସତୋ ଦିୱାଦିଗଣଂ ପତ୍ୱା ଅକମ୍ମକଭୂତସ୍ସ ପଚଧାତୁସ୍ସ ସକମ୍ମକତ୍ତମିଚ୍ଛନ୍ତି। ଏତଞ୍ହି ସାଟ୍ଠକଥେ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ କୁତୋ ଲବ୍ଭା, ତସ୍ମା ଭଗୱତୋ ପାୱଚନେ ସୋତୂନଂ ସଂସଯସମୁଗ୍ଘାଟତ୍ଥଂ ଏତ୍ଥ ଇମଂ ନୀତିଂ ପଟ୍ଠପେମ –

ୱିନାପି ଉପସଗ୍ଗେନ, ଗଣନାନତ୍ତଯୋଗତୋ;

ସକମ୍ମାକମ୍ମକା ହୋନ୍ତି, ଧାତୂ ପଚଭିଦାଦଯୋ।

ପୁରିସୋ ଓଦନଂ ପଚତି। ସ ଭୂତପଚନିଂ ପଚି। ଓଦନୋ ପଚ୍ଚତି। କମ୍ମଂ ପଚ୍ଚତି। ୱୀହିସୀସଂ ପଚ୍ଚତି। ରୁକ୍ଖଫଲାନି ପଚ୍ଚନ୍ତି। ନାଗୋ ପାକାରଂ ଭିନ୍ଦତି। ତଊଆକପାଠଇ ଭିଜ୍ଜତି। ଭିଜ୍ଜନଧମ୍ମଂ ଭିଜ୍ଜତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସଯଂସଦ୍ଦଂ ଅଞ୍ଞାହରିତ୍ୱା ''ସଯମେୱ ଓଦନୋ ପଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେପି ''ପୁରିସୋ ସଯମେୱ ପାଣଂ ହନତି। ଭଗୱା ସଯମେୱ ଞେଯ୍ଯଧମ୍ମଂ ଅବୁଜ୍ଝୀ''ତି ପଯୋଗେସୁ ପରସ୍ସ ଆଣତ୍ତିସମ୍ଭୂତହନନକ୍ରିଯାପଟିସେଧମିୱ ପରୋପଦେସସମ୍ଭୂତବୁଜ୍ଝନକ୍ରିଯାପଟିସେଧନମିୱ ଚ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କ୍ରିଯାପଟିସେଧନୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଯୋ ସଯଂସଦ୍ଦୱସେନ କମ୍ମକତ୍ତୁଭାୱପରିକପ୍ପୋ, ତଂ ନ ପମାଣଂ। ସଯଂସଦ୍ଦୋ ହି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁଅତ୍ଥେପି ଦିସ୍ସତି, ନ କେୱଲଂ ''ସଯମେୱ ପୀଯତେ ପାନୀଯ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ କମ୍ମତ୍ଥେଯେୱ, ତସ୍ମା ସାସନାନୁରୂପେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ ନଯଞ୍ଞୂହି।

ୱିନାପି ଉପସଗ୍ଗେନ, ୱିନାପି ଚ ଗଣନ୍ତରଂ;

ସକମ୍ମାକମ୍ମକା ହୋନ୍ତି, ଅତ୍ଥତୋ ଦିୱୁଆଦଯୋ।

କାମଗୁଣେହି ଦିବ୍ବତି। ପଞ୍ଚାମିତ୍ତେ ଦିବ୍ବତି। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ଗଣନ୍ତରଞ୍ଚୋପସଗ୍ଗଂ, ୱିନାପି ଅତ୍ଥନାନତଂ;

ପଯୋଗତୋ ସକମ୍ମା ଚ, ଅକମ୍ମା ଚ ଗମାଦଯୋ।

ପୁରିସୋ ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛତି। ଗମ୍ଭୀରେସୁପି ଅତ୍ଥେସୁ ଞାଣଂ ଗଚ୍ଛତି। ଧମ୍ମଂ ଚରତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚରତି।

ଗଣନ୍ତରଞ୍ଚୋପସଗ୍ଗଂ, ପଯୋଗଞ୍ଚତ୍ଥନାନତଂ;

ୱିନାପି ତିୱିଧା ହୋନ୍ତି, ଦିସାଦୀ ରୂପଭେଦତୋ।

ପାସାଦଂ ପସ୍ସତି, ପାସାଦଂ ଦକ୍ଖତି ପାସାଦୋ ଦିସ୍ସତି। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ସଭାୱତୋ ସକମ୍ମା ତୁ, ରୁଦଧାତାଦୟୋ ମତା;

ସଭାୱତୋ ଅକମ୍ମା ଚ, ନନ୍ଦଧାତାଦୟୋ ମତା।

ମତଂ ୱା ଅମ୍ମ ରୋଦନ୍ତି, ଇଧ ନନ୍ଦତି ପେଚ୍ଚ ନନ୍ଦତି।

ଉପସଗ୍ଗୱସେନେକେ, ସକମ୍ମାପି ଅକମ୍ମକା;

ସମ୍ଭୱନ୍ତି ତଥେକଚ୍ଚେ, ଅକମ୍ମାପି ସକମ୍ମକା।

ଏକଚ୍ଚେ ତୁପସଗ୍ଗେହି, ସକମ୍ମା ଚ ସକମ୍ମକା;

ଅକମ୍ମକା ଅକମ୍ମା ଚ, ଏସତ୍ଥୋପେତ୍ଥ ଦୀପିତୋ;

ପୁରିସୋ ଗାମା ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି, ଧନଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ପୁରିସୋ ପାଣଂ ଅଭିଭୱତି, ହିମୱତା ପଭୱନ୍ତି ମହାନଦିୟୋ। ଅଞ୍ଞାନିପି ପୟୋଗାନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ତତ୍ଥ ଯଦି ସାସନେ ପଚଧାତୁସ୍ସ କମ୍ମନି ରୂପଂ ସିୟା, ‘‘ପୁରିସେନ କମ୍ମଂ କରିୟତୀ’’ତି ପୟୋଗୋ ୱିୟ ‘‘ପୁରିସେନ ଓଦନୋ ପଚିୟତୀ’’ତି ପୟୋଗୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ଯେ ପନ ଗରୂ ‘‘ତଯା ପଚ୍ଚତେ ଓଦନୋ’’ତିଆଦୀନି ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ସଦ୍ଦସତ୍ଥନୟଂ ନିସ୍ସାୟ ୱଦନ୍ତି ମଞ୍ଞେ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତାନି ଚେ, ଗହେତବ୍ବାନି। କାରିତେ ‘‘ପୁରିସୋ ପୁରିସେନ ପୁରିସଂ ୱା ଓଦନଂ ପାଚେତି, ପାଚୟତି, ପାଚାପେତି, ପାଚାପୟତି। ପୁରିସେନ ପୁରିସୋ ଓଦନଂ ପାଚିଯତି, ପାଚୟିଯତି, ପାଚାପିଯତି, ପାଚାପୟିଯତୀ’’ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ‘‘ଯଥା ଦଣ୍ଡେନ ଗୋପାଲୋ, ଗାୱଂ ପାଚେତି ଗୋଚର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅଞ୍ଞୋପି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଚଂ, ପଚନ୍ତୋ, ପଚନ୍ତୀ, ପଚମାନୋ, ପଚମାନା। ପାତଙ୍ଗଂ, ପଚିତଂ, ପଚିତଙ୍ଗଂ, ପଚନୀୟଂ, ପଚିତୁଂ, ପଚିତ୍ୱା। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଇମସ୍ସ ମଂସଞ୍ଚ ପାତଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ପୟୋଗୋ ଉଦାହରଣଂ। ‘‘ପଚତି, ପଚନ୍ତି। ପଚସୀ’’ତିଆଦି ପଦକ୍କମୋ ସୁବୋଧୋ।

ସିଚ ଘରଣେ। ସେଚତି, ସେକୋ, ‘‘ଉଭତୋଭାସା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ଇମାନି ଚକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଛକାରନ୍ତଧାତୁ

ପରସ୍ସଭାସାଦିଭାୱଂ, ସଙ୍କେସଂ ଧାତୁନଂ ଇତୋ;

ପରଂ ନ ବ୍ୟାକରିସ୍ସଂ ସୋ, ସାସନେ ଈରିତୋ ନ ହି।

ଛୁଛେଦନେ। ଛୋତି। ଛୋତ୍ୱାନ ମୋଠଇଂ ୱରଗନ୍ଧୱାସିତଂ। ଅଚ୍ଛୋଚ୍ଛୁଂୱତ ଭୋ ରୁକ୍ଖଂ।

ମିଲେଚ୍ଛ ଅୱିୟତ୍ତାୟଂ ୱାଚାୟଂ। ମିଲେଚ୍ଛତି, ମିଲକ୍ଖୁ। ପଚ୍ଚନ୍ତିମେସୁ ଜନପଦେସୁ ପଚ୍ଚାଜାତୋ ହୋତି ମିଲକ୍ଖୁସୁ ଅୱିଞ୍ଞାତାରେସୁ।

ୱଛି ଇଚ୍ଛାୟଂ। ୱଞ୍ଛତି। ୱଞ୍ଛିତଂ ଧନଂ।

ଅଛି ଆୟାମେ। ଅଞ୍ଛତି। ଦୀଘଂ ୱା ଅଞ୍ଛନ୍ତୋ ଦୀଘଂ ଅଞ୍ଛାମୀତି ପଜାନାତି।

ହୁଚ୍ଛ କୋଟିଲ୍ଲେ। ହୁଚ୍ଛତି।

ମୁଚ୍ଛ ମୋହମୁଚ୍ଛାସୁ। ମୁଚ୍ଛତି। ମୁଚ୍ଛିତୋ ୱିସୱେଗେନ, ୱିସଞ୍ଞୀ ସମପଜ୍ଜଥ। ମୁଚ୍ଛା, ମୁଚ୍ଛିତ୍ୱା।

ଫୁଚ୍ଛ ୱିସରଣେ ଫୋଚ୍ଛତି।

ୟୁଚ୍ଛ ପମାଦେ। ୟୁଚ୍ଛତି।

ଉଛି ଉଞ୍ଛେ। ଉଞ୍ଛୋ ପରିଯେସନଂ। ଉଞ୍ଛତି। ଉଞ୍ଛାଚରିୟାୟ ଈହଥ।

ଉଛ ପିପାସାୟଂ। ଉଛତି।

ପୁଚ୍ଛ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛତି। ପୁଚ୍ଛିତା, ପୁଚ୍ଛକୋ, ପୁଟ୍ଠୋ, ପୁଚ୍ଛିତୋ, ପୁଚ୍ଛା। ଭିକ୍ଖୁ ୱିନୟଧରଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ପୁଚ୍ଛି, ପୁଚ୍ଛିତୁଂ। ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା। ଏଞ୍ଚ ଚ ପଞ୍ଚୱିଧା ପୁଚ୍ଛା ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାପୁଚ୍ଛା ୱିମତିଚ୍ଛେଦନାପୁଚ୍ଛା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାତି। ତାସଂ ନାନତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟାଦିତୋ ଗହେତବ୍ବଂ।

ୱିଚ୍ଛ ଗତିୟଂ। ୱିଚ୍ଛତି। ୱିଚ୍ଛିକା।

ୱଚ୍ଛୁଛେଦନେ। ୱୁଚ୍ଛତି। ୱୁତ୍ତା, ୱୁତ୍ତୱା, ୱୁତ୍ତସିରୋ। ୱକାରଗତସ୍ସ ଅକାରସ୍ସ ଉତ୍ତଂ।

ୱୁତ୍ତସଦ୍ଦୋ କେସୋହରଣେପି ଦିସ୍ସତି ''କାପଟିକୋ ମାଣୱୋ ଦହରୋ ୱୁତ୍ତସିରୋ''ତିଆଦୀସୁ। ଏଞ୍ଚ ଚ ସିରସଦ୍ଦେନ ସିରୋରୁହା ୱୁତ୍ତା ୟଥା ମଞ୍ଚସଦ୍ଦେନ ମଞ୍ଚଟ୍ଠା, ଚକ୍ଖୁସଦ୍ଦେନ ଚ ଚକ୍ଖୁନିସ୍ସିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ରୋପିତେପି ''ୟଥା ସାରଦିକଂ ବୀଜଂ, ଖେତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ ୱିରୂହତୀ''ତିଆଦୀସୁ। କଥିତେପି ''ୱୁତ୍ତମିଦଂ ଭଗୱତା, ୱୁତ୍ତମରହତା''ତିଆଦିସୁ। ଅତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ୱଚ୍ଛୁୱପୱଚୱସା, ୱୁତ୍ତସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି;

କେସୋହାରେ ରୋପିତେ ଚ, କଥିତେ ଚ ୟଥାକ୍କମନ୍ତି।

ଅପରୋ ନୟୋ – ୱୁତ୍ତସଦ୍ଦୋ ''ନୋ ଚ ଖୋ ପଟିୱୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱାପସମୀକରଣେ ଦିସ୍ସତି। ''ପନ୍ନଲୋମୋ ପରଦତ୍ତୱୁତ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିୟଂ। ''ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ ବନ୍ଧନା ପୱୁତ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ ଅପଗମେ। ''ଗୀତଂ ପୱୁତ୍ତଂ ସମୀହିତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପାୱଚନୱସେନ ପୱତ୍ତିତେ। ଲୋକେ ପନ ''ୱୁତ୍ତୋ ପାରାୟନୋ''ତିଆଦୀସୁ ଅଜ୍ଝେନେ ଦିସ୍ସତି, ଅତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି

''ୱାପସମୀକରଣେ ଚ, ଅଥୋ ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିୟଂ;

ଅପଗମେ ପାୱଚନ-ୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତିତେ;

ଅଜ୍ଝେନେ ଚେୱମେତେସୁ, ୱୁତ୍ତସଦ୍ଦୋ ପଦିସ୍ସତୀ''ତି।

ଅପରୋପି ନୟୋ – ୱୁତ୍ତସଦ୍ଦୋ ସୌପସଗ୍ଗୋଚ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚ ୱପନେ ୱାପସମୀକରଣେ କେସୋହାରେ ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିୟଂ ପମୁତ୍ତଭାୱେ ପାୱଚନୱସେନ ପୱତ୍ତିତେ ଅଜ୍ଝେନେ କଥନେତି ଏୱମାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ –

''ଗାୱୋ ତସ୍ସ ପଜାୟନ୍ତି, ଖେତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ ୱିରୂହତି;

ୱୁତ୍ତାନଂ ଫଲମସ୍ନାତି, ୟୋ ମିତ୍ତାନଂ ନ ଦୁବ୍ଭତୀ''ତି

ଆଦୀସୁ ୱପନେ ଆଗତୋ। ''ନୋ ଚ ଖୋ ପଟିୱୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅଟ୍ଠଦନ୍ତକାଦୀହି ୱାପସମୀକରଣେ। ''କାପଟିକୋ ମାଣୱୋ ଦହରୋ

ଵୁତ୍ତସିରୋ’’ତିଆଦୀସୁ କେସୋହରଣେ। ‘‘ପନ୍ନଲୋମୋ ପରଦତ୍ତଵୁତ୍ତୋ ମିଗଭୂତେନ ଚେତସା ଵିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଜୀଵିତଵୁତ୍ତିୟଂ। ‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ ବନ୍ଧନା ପଵୁତ୍ତୋ ଅଭବ୍ବୋ ହରିତତ୍ଥାୟା’’ତିଆଦୀସୁ ବନ୍ଧନତୋ ପମୁତ୍ତଭାଵେ। ‘‘ୟେସମିଦଂ ଏତରହି ପୋରାଣଂ ମନ୍ତପଦଂ ଗୀତଂ ପଵୁତ୍ତଂ ସମୀହିତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପାଵଚନଭାଵେନ ପଵତ୍ତିତେ। ଲୋକେ ପନ ‘‘ଵୁତ୍ତୋ ଗଣେ, ଵୁତ୍ତୋ ପାରାୟନୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଅଜ୍ଝେନେ। ‘‘ଵୁତ୍ତଂ ଖୋ ପନେତଂ ଭଗଵତା, ଧମ୍ମଦାୟାଦା ମେ ଭିକ୍ଖଵେ ଭଵଥ, ମା ଆମିସଦାୟାଦା’’ତିଆଦୀସୁ କଥନେ। ଅତ୍ରିଦଂ ଵୁଚ୍ଚତି –

ଵପ ଵତ୍ତୁ ଵଚ୍ଛୁଵଚ-ଧାତୂନଂ ଵସତୋ ମତୋ;

ସୋପସଗ୍ଗୋ ନୋପସଗ୍ଗୋ, ଵୁତ୍ତସଦ୍ଦୋ ୟଥାରହଂ।

ଵପନେ ଚ ଵାପସମୀ-କରଣେ ମୁଣ୍ଡତାୟ ଚ;

ଜୀଵଵୁତ୍ତିଂ ପମୁତ୍ତଜ୍ଝେ, ଵସା ପାଵଚନସ୍ସ ତୁ;

ପଵତ୍ତିତେ ଚ ଅଜ୍ଝେନେ, କଥନେ ଚାତି ଲକ୍ଖୟେ;

ତଚ୍ଛ ତନୁକରଣେ। ତଚ୍ଛତି। ତଚ୍ଛକୋ ଦାରୁଂ।

ଛକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଜକାରନ୍ତଧାତୁ

ଜିଜୟେ। ଜେତି। ଜୟତି, ପରାଜୟତି। ଧମ୍ମଂ ଚରନ୍ତୋ ସାମିକଂ ପରାଜେତି। ଧମ୍ମଂ ଚରନ୍ତୋ ପରଜ୍ଜତି। ରାଜାନଂ ଜୟାପେସୁଂ। ଜୟାପେତ୍ଵା। ଏତ୍ଥ ଜୟାପେସୁନ୍ତି ‘‘ଜୟତୁ ଭଵ’’ନ୍ତି ଆସୀସଵଚନଂ ଵଦିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଜୟନଂ, ଜିତଂ, ଜୟୋ, ଵିଜିତଂ, ଜିନୋ, ଜେତା, ଜେତୋ, ଜିତୋ ମାରୋ, ମାରଂ ଜିତୋ, ଜିତଵା, ଜିତାଵୀ, ଵିଜିତାଵୀ, ମାରଜି, ଲୋକଜି, ଓଧିଜିନୋ, ଅନୋଧିଜିନୋ, ଜିତୋ। ଵିଜିତୋ, ଜେତୁଂ, ଵିଜେତୁଂ, ଜିତ୍ଵା, ଵିଜିତ୍ଵା। ଇମସ୍ସ ପନ ଧାତୁସ୍ସ କିୟାଦିଗଣଂ ପତ୍ତସ୍ସ ‘‘ଜିନାତି ଜିନିତ୍ଵା’’ତ୍ୟାଦୀନି ରୂପାନି ଭଵନ୍ତି।

ଜି ଅଭିଭଵନେ। ଜେତି। ଜିନୋ। ପୁବ୍ବେ ଵିୟ ରୂପାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ତୁମ୍ହେହି ଆନନ୍ଦ ସମ୍ପୁରିସେହି ଵିଜିତଂ, ପଚ୍ଛିମା ଜନତାସାଲିମଂସୋଦନଂ ଅତିମଞ୍ଞିସ୍ସତୀ’’ତି ପାଠଇ ଅଭିଭଵନତ୍ଥସାଧକା। ଏତ୍ଥ ହି ଵିଜିତନ୍ତି ଅଧିଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଜୁ ଗତିୟଂ। ଏତ୍ଥ ସୀଘଗତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଜଵତି। ଜଵନଂ, ଜଵୋ, ଜଵଂ, ଜଵନ୍ତୋ, ଜଵନଚିତ୍ତଂ, ଜଵନପଞ୍ଞୋ, ଜଵନହଂସୋ। ମନୋଜଵଂ ଗଚ୍ଛତି ୟେନକାମଂ।

ଜେଖୟେ। ଜୀୟତି। ଏକାରସ୍ସ ଈୟାଦେସୋ। ସାସନାନୁରୂପେନ ‘‘କିଂ ମଂ ଧନେନ ଜୀୟେଥା’’ତି ହି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ସଦ୍ଦସତ୍ଥଵିଦୂ ପନ ‘‘ଜାୟତୀ’’ତି ରୂପଂ ଵଦନ୍ତି।

ସଜ ଗତିୟଂ। ସଜ୍ଜତି।

କୁଜୁ ଖୁଜୁ ଥେୟ୍ୟକରଣେ। କୋଜତି। ଖୋଜତି।

ଵଜ ଗତିୟଂ। ଧଜ ଧଜି ଚ। ଵଜତି। ଅବ୍ବଜତି। ମନୁସ୍ସତ୍ତଞ୍ଚ ଅବ୍ବଜେ। ଵଜୋ, ଵଜନଂ, ପଵଜନଂ, ପବ୍ବଜ୍ଜା, ପବ୍ବଜିତୋ, ପବ୍ବାଜିତୋ।

ସକା ରଟ୍ଠା ପବ୍ବାଜିତୋ, ଅଞ୍ଞଂ ଜନପଦଂ ଗତୋ;

ମହନ୍ତଂ କୋଟ୍ଠଂ କୟିରାଥ, ଦୁରୁତ୍ତାନଂ ନିଧେତଵେ।

ଧଜତି। ଧଜୋ। ଧଞ୍ଜତି। ଧଞ୍ଜନଂ। ଏତ୍ଥ ଧଜୋତି କେତୁ। ଧଞ୍ଜନନ୍ତି ଗମନଂ।

ଅଜ ଖେପନେ ଚ। ଗତିଅପେକ୍ଖକୋଯେଵ ଚକାରୋ। ଅଜତି। ଅଜୋ। ଏତ୍ଥ ଅଜୋତି ଏଳକୋ। ଇମାନି ପନସ୍ସ ପରିଯାୟଵଚନାନି ‘‘ଅଜୋ ଏଳକୋ ଉରବ୍ଭୋ ଅଵି ମେଣ୍ଡୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଉରବ୍ଭୋତି ଏଳକୋ, ଯୋ ‘‘ଅଜୋ’’ତିପି ଵୁଚ୍ଚତି। ଅଵୀତି ରତ୍ତଲୋମୋ ଏଳକୋ। ମେଣ୍ଡୋତି କୁଟିଲସିଙ୍ଗୋ ଏଳକୋ। ତଥା ହି ଜନକଜାତକେ ଅଜରଥତୋ ମେଣ୍ଡରଥା ଵିସୁଂ ଵୁତ୍ତା। ଅପିଚ ଅଜେଳକନ୍ତି ଅଜତୋ ଏଳକସ୍ସ ଵିସୁଂ ଵଚନତୋ ଏଳକସଦ୍ଦେନ ମେଣ୍ଡୋପି ଗହେତବ୍ବୋ, ମହୋସଧଜାତକଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ହି ମେଣ୍ଡେଳକାନଂ ନିବ୍ବିସେସତା ଵୁତ୍ତାତି।

ଅଜ୍ଜ ସଜ୍ଜ ଅଜ୍ଜନେ। ଅଜ୍ଜନଂ ଅଜ୍ଜନକ୍ରିଯା। ଅଜ୍ଜତି। ସଜ୍ଜତି।

କଜ୍ଜ ବ୍ଯଥନେ। ବ୍ଯଥନଂ ହିଂସା। କଜ୍ଜତି।

ଖଜ୍ଜ ମଜ୍ଜନେ ଚ। ମଜ୍ଜନଂ ସୁଦ୍ଧି। ବ୍ଯଥନାପେକ୍ଖୋ ଚକାରୋ। ଖଜ୍ଜତି। ଖଜ୍ଜୂରୋ।

ଖଜ ମନ୍ଥେ। ମନ୍ଥୋ ଵିଲୋଳନଂ। ଖଜତି।

ଖଜି ଗତିଵେକଲ୍ଲେ। କିସ୍ସ ଭନ୍ତେ ଅଯ୍ଯୋ ଖଞ୍ଜତୀତି। ଉଭୋ ଖଞ୍ଜା। ଖଞ୍ଜନଂ, ଖଞ୍ଜିତୁଂ, ଖଞ୍ଜିତ୍ଵା।

ଖଜ କମ୍ପନେ। ଖଜତି। ଏଜା। ଏତ୍ଥ ଚ ଏଜାତି ଲାଭାଦିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଏଜତି କମ୍ପତୀତି ଏଜା, ବଲଵତଣ୍ହାଯେତଂ ନାମଂ।

ଵୁଜ ଵଜିରନିଦ୍ଦେସେ। ଵଜିରନିଗ୍ଘୋସେତି କେଚି ଵିଦୂ ଵଦନ୍ତି। ଵୋଜତି।

ଖ୍ଵଜକୁଜି ଗୁଜି ଅବ୍ଯତ୍ତସଦ୍ଦେ। ଖ୍ଵଜତି। କୁଞ୍ଜତି। ଗୁଞ୍ଜତି।

ଲଜ ଲାଜ ତଜ୍ଜ ଭତ୍ସନେ। ଲଜତି। ଲାଜତି। ତଜ୍ଜତି।

ଲଜି ଦିତ୍ତିଯଞ୍ଚ। ଭତ୍ସନାପେକ୍ଖୋ ଚକାରୋ। ଲଞ୍ଜତି। ତତିଯୋ ନଯଲଞ୍ଜକୋ। ଲଞ୍ଜେତି ପକାସେତି ସୁତ୍ତନ୍ତି ଲଞ୍ଜକୋ।

ଜଜ ଜଜି ଯୁଦ୍ଧେ। ଯୁଜ୍ଝନଂ ଯୁଦ୍ଧଂ। ଜଜତି। ଜଞ୍ଜତି।

ତୁଜ ହିଂସାଯଂ। ତୋଜତି।

ତୁଜି ବଲନେ ଚ। ବଲନଂ ବଲନକ୍ରିଯା। ହିଂସାପେକ୍ଖକୋ ଚକାରୋ। ତୁଞ୍ଜତି।

ଗଜ କୁଜି ମୁଜି ଗଜ୍ଜ ସଦ୍ଦତ୍ଥା। ଗଜତି। କୁଞ୍ଜତି। ମୁଞ୍ଜତି। ଗଜୋ ଗଜ୍ଜତି, ମେଘୋ ଗଜ୍ଜତି। ଯତ୍ଥ ଦାସୋ ଆମଜାତୋ, ଠିତୋ ଥୁଲ୍ଲାନି ଗଜ୍ଜତି। ମଣି ଗଜ୍ଜତି। ଞାଣଗଜ୍ଜନଂ ଗଜ୍ଜତି। ଗଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ। ଗଜ୍ଜିତା। ଗଜ୍ଜିତ୍ଵା। ତତ୍ଥ ଗଜୋତି ହତ୍ଥୀ। ହତ୍ଥିସ୍ସ ହି ଅନେକାନି ନାମାନି –

ହତ୍ଥୀ ନାଗୋ ଗଜୋ ଦନ୍ତୀ, କୁଞ୍ଜରୋ ଵାରଣୋ କରୀ;

ମାତଙ୍ଗୋ ଦ୍ଵିରଦୋ ସଟ୍ଠି-ହାଯନୋ’ନେକପୋ ଇଭୋ।

ଥମ୍ଭୋ ରମ୍ଭୋ ଦ୍ଵିପୋ ଚେଵ, ହତ୍ଥିନୀ ତୁ କରେଣୁକା;

ହତ୍ଥିପୋତୋ ହତ୍ଥିଛାପୋ, ଭିଙ୍କୋ ଚ କଲଭୋ ଭଵେ।

ଚଜ ଚାଗେ। ଚଜତି। ପରିଚ୍ଚଜତି। ଚାଗୋ। ପରିଚ୍ଚାଗୋ। ଚଜନଂ। ଚଜଂ, ଚଜନ୍ତୋ। ଚଜମାନୋ।

ସଜ୍ଜ ସଙ୍ଗେ। ସଙ୍ଗୋ ଲଗନଂ। ସଞ୍ଜତି। ସତ୍ତୋ। ସଜନଂ, ସତ୍ତି। ଆସତ୍ତି। ସଜିତୁଂ। ସଜିତ୍ୱା।

ଈଜ ଗତିଯଂ। ଈଜତି।

ଭଜି ଭଜ୍ଜନେ। ଭଜ୍ଜନଂ ତାପକରଣଂ। ତିଲାନି ଭଜ୍ଜତି। ପୁରିସେନ ଭଜ୍ଜମାନାନି ତିଲାନି।

ଏଜଭେଜ ଭାଜ ଦିତ୍ତିଯଂ। ଦିତ୍ତି ସୋଭା। ଏଜତି। ଭେଜତି। ଭାଜତି।

ତିଜ ନିସାନେ, ଖମାଯଞ୍ଚ। ନିସାନଂ ତିକ୍ଖତାକରଣଂ। ଖମା ଖନ୍ତି। ତେଜତି। ତିତିକ୍ଖତି। ତେଜନୋ। ତେଜୋ। ତତ୍ଥ ତେଜନୋତି କଣ୍ଡୋ ସରୋ ଉସୁ। ତେଜୋତି ସୂରିଯୋ। ଅଥ ୱା ତେଜୋତି ତେଜନଂ ଉସ୍ମା ଉଣ୍ହତ୍ତଂ ତାପୋ। ତେଜୋତି ୱା ଆନୁଭାୱୋ ପଭାୱୋ।

ସଞ୍ଜ ପରିସ୍ସଙ୍ଗେ, ଆଲିଙ୍ଗନଂ ପରିସ୍ସଙ୍ଗୋ। ସଞ୍ଜତି।

ଖଜି ଦାନେ, ଗତିଯଞ୍ଚ। ଖଞ୍ଜତି। ଖଞ୍ଜନଂ।

ରାଜ ଦିତ୍ତିଯଂ ଭାଜ ଚ। ରାଜତି। ଭାଜତି। ରାଜା। ରାଜିନୀ। ୱନରାଜି। ରାଜିତ୍ୱା। ୱିରାଜିତ୍ୱା। ଅତ୍ର ୱିଞ୍ଞୂନମତ୍ତୱିୱରଣେ କୋସଲ୍ଲଜନନତ୍ଥଂ ସିଲୋକଂ ରଚଯାମ –

ମ’ହା’ରାଜ ମହାରାଜ, ମହାରାଜ ମମେୱ’ହି;

ନେ’ତସ୍ସ ଇତି ୱତ୍ୱାନ, ଦ୍ୱେ ଜନା କଲହଂ କରୁଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମପାଦସ୍ସ ଦୁତିଯପଦେ ‘‘ମେ ଅହି ମହୀ’’ତି ଛେଦୋ ‘‘ପୁତ୍ତା ମେ ଅତ୍ଥି ପୁତ୍ତା ମତ୍ଥୀ’’ତି ୱିଯ। ‘‘ମହି ଅରାଜ ମହାରାଜା’’ତି ଚ ଛେଦୋ ‘‘ଯୋପି ଅଯଂ ଯୋପାଯ’’ନ୍ତି ୱିଯ। ଏତ୍ଥ ଅରାଜସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅତିକରମକରାଚରିଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ଅକରୀତି ଅତ୍ଥୱାଚକୋ ଅକରସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଆଖ୍ୟାତପରୋକ୍ଖାୱିଭତ୍ତିକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅରାଜ ୱିରୋଚୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପନ ଗାଥାଯ ପିଣ୍ଡତ୍ଥୋ ‘‘ମହାରାଜ ମେ ଅହି ଅରାଜ, ମମ ଏୱ ଅହି ଅରାଜ, ନ ଏତସ୍ସ ଇତି ୱତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଅହିତୁଣ୍ଡିକଜନା କଲହଂ କରିଂସୂ’’ତି।

ରଜ୍ଜ ରାଗେ। ଭିକ୍ଖୁ ଚୀୱରଂ ରଜତି। ସତ୍ତୋ ରୂପାଦୀସୁ ରଞ୍ଜତି। ରଜନଂ। ରଜକୋ। ରାଗୋ। ୱିରାଗୋ। ହଲିଦ୍ଦିରାଗୋ। ରାଜା। ରାଜିନୀ। ଇମସ୍ସ ଚ ଦିୱାଦିଗଣଂ ପତ୍ତସ୍ସ ‘‘ରଜ୍ଜତି ୱିରଜ୍ଜତୀ’’ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ତତ୍ଥ ରଜନନ୍ତି ରଜନୱତ୍ଥୁ। ରଜକୋତି ରଜକାରୋ ୱତ୍ଥଧୋୱନକୋ। ରାଗୋତି ରଜ୍ଜନ୍ତି ସତ୍ତା ତେନ, ସଯଂ ୱା ରଞ୍ଜତି, ରଞ୍ଜନମତ୍ତମେୱ ୱା ଏତନ୍ତି ରାଗୋ, ତଣ୍ହା। ଇମାନି ପନ ତଦଭିଧାନାନି –

ରାଗୋ ଲୋଭୋ ତସିଣା ଚ, ତଣ୍ହା ଏଜା ୱିସତ୍ତିକା;

ସତ୍ତି ଆସତ୍ତି ମୁଚ୍ଛା ଚ, ଲୁବ୍ଭିତତ୍ତଞ୍ଚ ଲୁବ୍ଭନା।

କାମୋ ନିକାମନା ଇଚ୍ଛା, ନିକନ୍ତି ଚ ନିଯନ୍ତି ଚ;

ୱନଞ୍ଚ ୱନଥୋ ଚେୱ, ଅପେକ୍ଖା ଭୱନେତ୍ତି ଚ।

ଅନୁରୋଧୋ ଚ ସାରାଗୋ, ସଙ୍ଗୋ ପଙ୍କୋ ଚ ସିବ୍ବିନୀ;

ନନ୍ଦୀରାଗୋ ଅନୁନଯୋ, ଗେଧୋ ସଞ୍ଜନନୀ ତଥା;

ଜନିକା ପଣିଧି ଚେୱ, ଅଜ୍ଝୋସାନନ୍ତିନେକଧା।

ୱିରାଗୋତି ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ରାଜାତି ପଥୱିସ୍ସରୋ। ଏତ୍ଥ ଧାତୁଦ୍ୱଯୱସେନ ନିବ୍ବଚନାନି ନିପ୍ଫନ୍ତେ। ନାନାସମ୍ପତ୍ତୀହି ରାଜତି ଦିବ୍ବତି ୱିରୋଚତୀତି

ରାଜା। ଦାନଞ୍ଚ ପିଯଓଚନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଚରିଯା ଚ ସମାନତ୍ତତା ଚାତି ଇମେହି ଚତୂହି ସଙ୍ଗହଓତ୍ଥୂହି ଅତ୍ତନି ମହାଜନଂ ରଞ୍ଜେତୀତିପି ରାଜା। ରାଜିନୀତି ରାଜଭରିଯା। ତେସଂ ଅଭିଧାନାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ ସହାଭିଧାନନ୍ତରେହି –

ରାଜା ଭୂପତି ଦେଓ୍ୱୋ ଚ, ମନୁଜିନ୍ଦୋ ଦିସମ୍ପତି;

ପତ୍ଥିଓ୍ୱୋ ଜଗତିପାଲୋ, ଭୂଭୁଜୋ ପଥଓି୍ୱସ୍ସରୋ।

ରଟ୍ଠାଧିପୋ ଭୂମିପାଲୋ, ମନୁସ୍ସିନ୍ଦୋ ଜନାଧିପୋ;

ନରିନ୍ଦୋ ଖତ୍ତିଯୋ ଚେଓ, ଖେତ୍ତସ୍ସାମି ପଭାଓକୋ।

ମୁଦ୍ଧାଭିସିତ୍ତୋ ରାଜାତି, କଥିତୋ ଇତରୋ ପନ;

ରାଜଞ୍ଞୋ ଖତ୍ତିଯୋ ଚାତି, ୱୁତ୍ତୋ ଖତ୍ତିଯଜାତିକୋ।

ମୁଦ୍ଧାଭିସିତ୍ତୋ ଅନୁରାଜା, ଉପରାଜାତି ଭାସିତୋ;

ଚତୁଦ୍ଦୀପୀ ରାଜରାଜା, ଚକ୍କଓତ୍ତୀତି ଭାସିତୋ।

ରାଜିନୀ ଉପରୀ ଦେଓ୍ୱୀ, ମହେସୀ ଭୂଭୁଜଙ୍ଗନା;

ଖତ୍ତିଯା ରାଜପଦୁମୀ, ଖତ୍ତିଯାନୀ ଚ ଖତ୍ତିଯୀ;

ଇତ୍ଥାଗାରନ୍ତୁ ଓରୋଧୋ, ଉପରୀତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଭଜ ସେଓ୍ୱାଯଂ। ଭଜତି। ଭଜନା। ସମ୍ଭଜନା। ଭତ୍ତି। ସମ୍ଭତ୍ତି। ଭତ୍ତା।

ଯଜ ଦେଓପୂଜସଙ୍ଗତକରଣଦାନଧମ୍ମେସୁ। ଦେଓପୂଜଗ୍ଗହଣେନ ବୁଦ୍ଧାଦିପୂଜା ଗହିତା। ସଙ୍ଗତକରଣଂ ସମୋଧାନକରଣଂ। ତଥା ହି ଅଧିମୁତ୍ତଥେରଓତ୍ଥୁମ୍ହି ‘‘ଯଦତ୍ଥି ସଙ୍ଗତଂ କିଞ୍ଚି, ଭଓ୍ୱୋ ୱା ଯତ୍ଥ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି ଗାଥାଯଂ ସଙ୍ଗତସଦ୍ଦେନ ସମୋଧାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦାନଂ ପରିଚ୍ଚାଗୋ। ଧମ୍ମୋ ଝାନସୀଲାଦି। ଏତେସ୍ୱତ୍ଥେସୁ ଯଜଧାତୁ ଓତ୍ତତି। ପୁପ୍ଫେହି ବୁଦ୍ଧଂ ଯଜତି। ଦେଓତଂ ଯଜତି। ଦେଓମନୁସ୍ସେହି ଭଗଓା ଯଜିଯତି। ଇଜ୍ଜତି। ଯିଟ୍ଠଂ। ଯଞ୍ଞୋ। ଯାଗୋ। ଧମ୍ମଯାଗୋ। ଯଜମାନୋ ସକେ ପୁରେ। ଯିଟ୍ଠୁଂ, ଯଜିତୁଂ। ପୁଥୁଯଞ୍ଞଂ ଯଜିତ୍ୱାନ। ସୋଳଅସପରିକ୍ଖାରଂ ମହାଯଞ୍ଞଂ କତ୍ତୁକାମୋ।

ମଜ୍ଜ ସଂସୁଦ୍ଧିଯଂ। ମଜ୍ଜତି। ବାହିରଂ ପରିମଜ୍ଜତି। ଭୂମିଂ ସମ୍ମଜ୍ଜତି। ମଜ୍ଜନଂ। ସମ୍ମଜ୍ଜନୀ।

ନିଞ୍ଜି ସୁଦ୍ଧିଯଂ। ନିଞ୍ଜତି। ପନିଞ୍ଜତି। ନିଞ୍ଜିତୁଂ। ପନିଞ୍ଜିତୁଂ। ନିଞ୍ଜିତ୍ୱା। ପନିଞ୍ଜିତ୍ୱା। ଅଯଂ ପନ ପାଠଇ ‘‘ତତୋ ତ୍ୱଂ ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନ ଉଟ୍ଠାଯାସନା ଉଦକେନ ଅକ୍ଖୀନି ପନିଞ୍ଜିତ୍ୱା ଦିସା ଅନୁଲୋକେଯ୍ୟାସୀ’’ତି।

ନିଜି ଅବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦେ। ନିଞ୍ଜତି।

ଭଜ ପାକେ। ତିଲାନି ଭଜ୍ଜତି। ଭଜ୍ଜମାନା ତିଲାନି ଚ।

ଉଜୁ ଅଜ୍ଜଓ୍ୱେ। ଅଜ୍ଜଓଂ ଉଜୁଭାଓ୍ୱୋ। ଓଜତି। ଉଜୁ।

ସଜଓିସ୍ସଗ୍ଗପରିସ୍ସଜନବୁକ୍କିରଣେସୁ। ସଜତି। ଲୋକ୍ଖଂ ସଜନ୍ତଂ ଉଦକଂ।

ରୁଜ ଭଙ୍ଗେ। ରୁଜତି। ରୁଜା। ରୋଗୋ। ଏତ୍ଥ ରୁଜାତି ବ୍ଯାଧି ରୁଜନଟ୍ଠେନ। ରୋଗୋତି ରୁଜତି ଭଞ୍ଜତି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନୀତି ରୋଗୋ, ବ୍ଯାଧିୟେୱ, ଯୋ "ଆତଙ୍କୋ"ତିପି "ଆବାଧୋ"ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଭୁଜ କୋଟିଲ୍ଲେ। ଆୱିପୁଙ୍କୋ ଅଞ୍ଝତ୍ଥେସୁ ଚ। ଉରଗୋ ଭୁଜତି। ଆଭୁଜତି। ଭିକ୍ଖୁ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜତି, ଉରୁବନ୍ଧାସନଂ ବନ୍ଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଆଭୁଜତି, ଆୱଟ୍ଟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ପନ "ଓସକ୍କତୀ"ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। "ୱଣ୍ଣଦାନ"ନ୍ତି ଆଭୁଜତି, ମନସି କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମୂଲାନି ୱିଭୁଜତୀତି ମୂଲୱିଭୁଜୋ, ରଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱିଭୁଜତୀତି ଛିନ୍ଦତି। ଭୋଗୋ। ଭୋଗୀ। ଆଭୋଗୋ। ଆଭୁଜିତ୍ୱା। ଏତ୍ଥ ଚ ଭୋଗୋତି ଭୁଜୟତି କୁଟିଲଂ କରିୟତୀତି ଭୋଗୋ, ଅହିସରୀରଂ। ଭୋଗୀତି ସପ୍ପୋ।

ରଜି ୱିଞ୍ଜନେ। ନାଗୋ ଦନ୍ତେହି ଭୂମିଂ ରଞ୍ଜତି। ଆରଞ୍ଜତି। ଏତ୍ଥ ଚ "ତଥାଗତରଞ୍ଜିତଂ ଇତିପୀ"ତି ନେତ୍ତିପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ "ଇଦଂ ସିକ୍ଖତ୍ତୟସଙ୍ଗହିତଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ତଥାଗତଗନ୍ଧହତ୍ଥିନୋ ମହାୱଜିରଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଦଞ୍ଞାଣଦନ୍ତେହି ରଞ୍ଜିତଂ ଆରଞ୍ଜିତଂ, ଚେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଆରଞ୍ଜନଟ୍ଠାନନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀ"ତି। ରଞ୍ଜିତନ୍ତି ହି ରଞ୍ଜତି ୱିଞ୍ଜତି ଏତ୍ଥାତି ରଞ୍ଜିତଂ, ରଞ୍ଜନଟ୍ଠାନଂ। "ଇଦଂ ନେସଂ ପଦକ୍କନ୍ତ"ନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ୱିୟ ଏତସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା ଅଧିକରଣତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ।

ୱିଜୀ ଭୟଚଲନେସୁ। ଈକାରନ୍ତୋୟଂ ଧାତୁ, ତେନସ୍ସ ସନିଗ୍ଗହୀତାଗମାନି ରୂପାନି ନ ସନ୍ତି। ୱେଜତି। ୱେଗୋ। ଧମ୍ମସଂୱେଗୋ। ସଂୱିଗୋ ୱେଗେନ ପଲାୟି। ନଦୀୱେଗୋ। ଊମିୱେଗୋ , ୱାତୱେଗୋ। ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମସଂୱେଗୋତି ସହୋତ୍ତପ୍ପଂ ଞାଣଂ। "ୱେଗୋ, ଜୱୋ, ରୟୋ"ତି ଇମେ ଏକତ୍ଥା। ଦିୱାଦିଗଣଂ ପନ ପତ୍ତସ୍ସ "ୱିଜ୍ଜତି ସଂୱିଜ୍ଜତି ଉବ୍ବିଜ୍ଜତୀ"ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି ଦ୍ୱିଗଣିକତ୍ତା।

ଲଜ୍ଜ ଲଜ୍ଜନେ। ଲଜ୍ଜତି। ଲଜ୍ଜା। ଲଜ୍ଜାତି ହିରୀ। ଯା "ୱିରିଅନା"ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ୱଠଅଜି ପରିଭୋଗେ। ୱଠଅଞ୍ଜତି।

କୁଜ ଅଧୋମୁଖୀକରଣେ। କୁଜ୍ଜତି। ନିକୁଜ୍ଜତି। ଉକ୍କୁଜ୍ଜତି। ପଟିକୁଜ୍ଜତି। ନିକୁଜ୍ଜିତଂ ୱା ଉକ୍କୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ଅଞ୍ଜିସ୍ସା ପାତିୟା ପଟିକୁଜ୍ଜତି। ଅୱକୁଜ୍ଜୋ ନିପଜ୍ଜହଂ। ତତ୍ଥ କୁଜ୍ଜତି ନିକୁଜ୍ଜତୀତି ଇମାନି "ଚରତି ୱିଚରତୀ"ତି ପଦାନି ୱିୟ ସମାନତ୍ଥାନି, ଅଧୋମୁଖଂ କରୋତୀତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ଉକ୍କୁଜ୍ଜତୀତି ଉପରିମୁଖଂ କରୋତି। ପଟିକୁଜ୍ଜତୀତି ମୁଖେ ମୁଖଂ ଠପେତି।

ମୁଜ୍ଜ ଓସୀଦନେ। ମୁଜ୍ଜତି। ନିମୁଜ୍ଜତି। ନିମୁଗ୍ଗୋ। ଉମ୍ମୁଗ୍ଗୋ।

ଓପୁଜି ୱିଲିମ୍ପନେ। ଗୋମୟେନ ପଥୱିଂ ଓପୁଞ୍ଜତି।

ଜକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଝକାରନ୍ତଧାତୁ

ଝେ ଚିନ୍ତାୟଂ। ଝାୟତି, ନିଜ୍ଝାୟତି, ଉପନିଜ୍ଝାୟତି, ଉଜ୍ଝାୟତି, ସଜ୍ଝାୟତି। ଝାନଂ, ନିଜ୍ଝାନଂ, ଉପନିଜ୍ଝାନଂ, ଉଜ୍ଝାୟନଂ, ସଜ୍ଝାୟନଂ। ନିଜ୍ଝତ୍ତି। ଉପଜ୍ଝା, ଉପଜ୍ଝାୟୋ। ଝାୟୀ, ଅଜ୍ଝାୟକୋ।

ତତ୍ଥ ଝାୟନନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ଝାୟନଂ ସୋଭନମସୋଭନଞ୍ଚ। ତେସୁ ସୋଭନଂ "ଝାୟୀ ତପତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ଝାୟାମି ଅକୁତୋଭୟୋ"ତିଆଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅସୋଭନଂ ପନ "ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଝାୟନ୍ତୋ ନିସୀଦି। ଅଧୋମୁଖୋ ପଜ୍ଝାୟନ୍ତୋ ନିସୀଦୀ"ତିଆଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଝାୟୀତି ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ୱା ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ୱା ଝାୟନସୀଲୋ ଚିନ୍ତନସୀଲୋ। ଝାୟୀ ଝାନୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଜ୍ଝାୟକୋତି ଇଦଂ "ନ ଦାନିମେ ଝାୟନ୍ତି, ନ ଦାନିମେ ଝାୟନ୍ତୀତି ଖୋ ୱାସେଟ୍ଠ ଅଜ୍ଝାୟକା ଅଜ୍ଝାୟକାତ୍ୱେୱ ତତିୟଂ ଅକ୍ଖରଂ ଉପନିବ୍ବତ୍ତ"ନ୍ତି ଏୱଂ ପଠମକପ୍ପିକକାଲେ ଝାନୱିରହିତାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଗରହୱଚନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ଇଦାନି ପନ ତଂ ଅଜ୍ଝାୟତୀତି ଅଜ୍ଝାୟକୋ, ମନ୍ତେ ପରିୱତ୍ତେତୀତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ପସଂସାୱଚନଂ କତ୍ୱା ୱୋହରନ୍ତୀତି। ଅୟଂ ପନତ୍ଥୋ "ଅଧିପୁବ୍ବସ୍ସ ଇ ଅଜ୍ଝୟନେ"ତି ଧାତୁସ୍ସ ୱସେନ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଅଧିପୁବ୍ବସ୍ସ ଇଧାତୁସ୍ସ ୱସେନ ଇମସ୍ସ ଧାତୁସ୍ସ ଅତ୍ଥପରିୱତ୍ତନଂ ଭୱତି। ଯଂ ସନ୍ଧାୟ "ଅଜ୍ଝାୟକୋ ମନ୍ତଧରୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଝେ ଦିତ୍ତିୟଂ। ଦୀପୋ ଝାଯତି, ଦାରୂନି ଝାଯନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଝାଯତୀତି ଜଲତି। ଝାଯନଜଲନସଦ୍ଦା ହି ଏକତ୍ଥା।

ଜଝ ପରିଭାସନତଜ୍ଜନେସୁ। ଜଝତି।

ଉଝ ଉସ୍ସଗ୍ଗେ। ଉସ୍ସଗ୍ଗୋ ଛଡ୍ଡନଂ। ଉଜ୍ଝତି। ଉଜ୍ଝିତଂ।

ଝକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଞକାରନ୍ତଧାତୁ

ଞା ଅୱବୋଧନେ। ''ଞାତି, ଞନ୍ତି, ଞାସି। ଞାତୁ, ଞନ୍ତୁ। ଞେଯ୍ଯ, ଞେଯ୍ଯୁ''ନ୍ତିଆଦୀନି ଯଥାପାୱଚନଂ ଗହେତବ୍ବାନି। ଞାତି, ଞାତକୋ, ଅଞ୍ଞୋ, ଞଉଂ, ଞଉି, ପଞ୍ଞଉି, ୱିଞ୍ଞଉି, ସଞ୍ଞଉି, ସଞ୍ଞା, ସଞ୍ଞାଣଂ, ପଞ୍ଞା, ପଞ୍ଞାଣଂ, ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ।

ତତ୍ଥ ଞାତୀତି ଜାନାତି। ପୁନ ଞାତୀତି ବନ୍ଧୁ। ସୋ ହି ''ଅଯଂ ଅମ୍ହାକ''ନ୍ତି ଞାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଞାତୀତି। ଏୱଂ ଞାତକୋ। ଅଞ୍ଞୋତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦଯୋ ଅତ୍ଥେ ନ ଞାତି ନ ଜାନାତୀତି ଅଞ୍ଞୋ, ଅୱିଦ୍ୱା ବାଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଞଉନ୍ତି ଜାନନଭାୱୋ। ''ଯାୱଦେୱ ଅନତ୍ଥାଯ, ଞଉଂ ବାଲସ୍ସ ଜାଯତୀ''ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ସଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚିହନଂ। କାରିତେ ''ଞାପେତି ସଞ୍ଞାପେତି ୱିଞ୍ଞାପଯତୀ''ତିଆଦୀନି ଭୱନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ''ଅଞ୍ଞାତି ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଅଉତ୍ଥଂ ୱା ପରତ୍ଥଂ ୱା ଞସ୍ସତି। ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଏକଚ୍ଚେ ନବୁଜ୍ଝଂସୁ, ଏକଚ୍ଚେ ଅବୁଜ୍ଝଂସୂ''ତି ପାଠଇଯୋ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ଞାତୀତିଆଦୀନି ଆଖ୍ୟାତିକପଦାନି ଦିଟ୍ଠାନିଯେୱ ହୋନ୍ତି ନଯୱସେନ। ତଥା ହି ଅଞ୍ଞାତୀତି ଏତ୍ଥ ଆଇତି ଉପସଗ୍ଗୋ, ସୋ ପରସ୍ସକ୍କରସ୍ସ ସଞ୍ଞୋଗୁଚ୍ଚାରଣିଚ୍ଛାଯ ରସ୍ସଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଞାତୀତି ସାସନେ ଆଖ୍ୟାତିକପଦଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ମାଯେୱ ''ଞାତି, ଞନ୍ତି। ଞାସୀ''ତିଆଦିନା ପଦମାଲାକରଣେ ନତ୍ଥେୱ ଦୋସୋ।

ଞା ମାରଣତୋସନନିସାନେସୁ। ମାରଣଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୁପଚ୍ଛେଦକରଣଂ। ତୋସନଂ ତୁଟ୍ଠି। ନିସାନଂ ତିକ୍ଖତା। ଞଉି। ମନୁଞ୍ଞଂ। ପଞ୍ଞଉି।

ଏତ୍ଥ ଞଉୀତି ମାରେତୀତି ୱା ତୋସେତୀତି ୱା ନିସେତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଞଉିସଦ୍ଦୋ ''ୱଉି ଏତାଯାତି ୱାଚା''ତି ଏତ୍ଥ ୱଉିସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଆଖ୍ୟାତିକପଦନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ଆଦଉେତି ଏତ୍ଥ ୱିଭଉିଭୂତସ୍ସ ତେସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଯ ୱିଭଉିଭୂତସ୍ସ ତିସଦ୍ଦସ୍ସ ସଞ୍ଞୋଗଭାୱୋ ଚ ଧାତୁଅନ୍ତସ୍ସରସ୍ସ ରସ୍ସଉଞ୍ଚ। ମନୁଞ୍ଞନ୍ତି ମନଂ ଆଭୁସୋ ଞେତି ତୋସେତୀତି ମନୁଞ୍ଞଂ। ଅଯମତ୍ଥୋ ମନସଦ୍ଦୂପପଦସ୍ସ ଆପୁବ୍ବସ୍ସିମସ୍ସ ଞାଧାତୁସ୍ସ ୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଞ୍ଞଉୀତି ନାନପ୍ପକାରତୋ ପୱଉିନିୱାରଣେନ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଞଉି ମାରଣଂ ପଞ୍ଞଉି। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଚିଉେ ଅନେକୱିଧେନ ସୋମନସ୍ସୁପ୍ପାଦନଂ। ଅତିଖିଣବୁଦ୍ଧୀନଂ ଅନେକୱିଧେନ ଞାଣତିଖିଣକରଣଞ୍ଚ ପଞ୍ଞଉି ନାମ, ତଥା ସୋତୂନଂ ଚିଉତୋସନେନ ଚିଉନିସାନେନ ଚ ପଞ୍ଞାପନଂ ପଞ୍ଞଉୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇତି ଭୂୱାଦିଗଣେ ଚୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି

ସମଉାନି।

ଟକାରନ୍ତଧାତୁ

ଇଦାନି ଟୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ –

ସୋଟୁ ଗବ୍ବେ। ଗବ୍ବଂ ଦବ୍ବନଂ। ସୋଟତି।

ଯୋଟୁ ସମ୍ବନ୍ଧେ। ଯୋଟତି।

ମେଟୁ ମିଲେଟୁ ଉମ୍ମାଦେ। ମେଟତି। ମିଲେଟତି।

କଟ ୱସ୍ସାୱରଣେସୁ। କଟତି।

ସଟ ପରିଭାସନେ। ସଟତି।

ଲଟ ବାଲ୍ୟେ ଚ। ପୁବ୍ବାପେକ୍ଖାୟ ଚକାରୋ। ଲଟତି। ଲାଟୋ।

ସଟ ରୁଜାୱିସରଣଗତ୍ୟାୱସାନେସୁ। ରୁଜା ପୀଳଆ। ୱିସରଣଂ ୱିପ୍ଫରଣଂ। ଗତ୍ୟାୱସାନଂ ଗତିଯା ଅୱସାନଂ ଓସାନଂ ଅଭାୱକରଣଂ, ନିସୀଦନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଟତି। ସାଟୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସାଟକୋ।

ୱଟ ୱେଧନେ। ୱଟତି। ୱଟୋ। ୱାଟୋ।

ଖିଟ ଉତ୍ତାସନେ। ଖେଟତି, ଆଖେଟକୋ, ଖେଟୋ, ଉକ୍କେଟିତୋ, ସମୁକ୍କେଟିତୋ।

ସିଟ ଅନାଦରେ। ସେଟତି।

ଜଟଘଟ ସଙ୍ଘାତେ। ଜଟତି। ଜଟା, ଜଟିଲୋ, ଜଟୀ। ଅନ୍ତୋଜଟା ବହିଜଟା, ଜଟାୟ ଜଟିତା ପଜା। କାରିତେ ''ସୋ ଇମଂ ୱିଜଟୟେ ଜଟଂ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱିଜଟେତି ନାମା''ତି ପୟୋଗୋ।

ଭଟ ଭତିଯଂ। ଭଟତି। ଭଟୋ। ୱେତନଂ ଭଟକୋ ଯଥା।

ତଟ ଉସ୍ସୟେ। ଉସ୍ସୟୋ ଆରୋହୋ ଉବ୍ବେଧୋ। ତଟତି। ତଟୋ, ଗିରିତଟୋ, ନଦୀତଟୋ, ତଟୀ, ତଟଂ।

ଖଟ କଂସେ। ଖଟତି। ଖଟୋ।

ନଟ ନତିଯଂ। ନଟତି। ନଟୋ, ନାଟକଂ।

ପିଟ ସଦ୍ଦସଙ୍ଘାଟେସୁ। ପେଟତି। ପେଟକୋ, ପିଟକଂ। ପିଟକସଦ୍ଦୋ ''ମା ପିଟକସମ୍ପଦାନେନା''ତିଆଦୀସୁ ପରିୟତ୍ତିଯଂ ଦିସ୍ସତି। ''ଅଥ ପୁରିସୋ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ କୁଦାଲପିଟକଂ ଆଦାୟା''ତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ମିଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଭାଜନେ।

ହଟ ଦିତ୍ତିଯଂ। ହଟତି। ହାଟକଂ, ହଟକଂ। ଯଂ ଜାତରୂପଂ ହଟକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସଟ ଅୱୟୱେ। ସଟତି।

ଲୁଟ ୱିଲୋଠନେ। ଲୋଟତି।

ଚିଟ ପେସନେ। ଚେଟତି। ଚେଟକୋ।

ୱିଟ ସଦ୍ଦେ। ୱେଟତି। ୱେଟକୋ।

ଅଟ ପଟ ଇଟ କିଟ କଟ ଗତିଯଂ। ଅଟତି। ପଟତି। ଏଟତି। କେଟତି। କଟତି। ପଟୋ ଇଚ୍ଚେୱ ନାମିକପଦଂ ଦିଟ୍ଠଂ। ପଟତି ଜିଣ୍ଣଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ପଟୋ। ପଟୋତି ୱତ୍ଥଂ। ୱତ୍ଥସ୍ସ ହି ଅନେକାନି ନାମାନି –

ପଟୋ ଚୋଳଓ ସାଟକୋ ଚ, ୱାସୋ ୱସନମଂସୁକଂ;

ଦୁସ୍ସମଚ୍ଛାଦନଂ ୱତ୍ଥଂ, ଚେଲଂ ୱସନି ଅମ୍ବରଂ।

ମୁଟ ପମଦ୍ଦନେ। ମୋଟତି।

ଚୁଟ ଅପ୍ପୀଭାୱେ। ଚୋଟତି।

ୱଟି ୱିଭାଜନେ। ୱଟତି। ୱଣ୍ଟୋ।

ରୁଟି ଲୁଟି ଥେଯ୍ୟେ। ରୁଣ୍ଟତି। ଲୁଣ୍ଟତି। ରୁଣ୍ଟକୋ। ଲୁଣ୍ଟକୋ।

ଫୁଟ ୱିସରଣେ ଫୋଟତି। ଫୋଟୋ।

ଚେଟ ଚେଟାଯଂ। ଚେଟତି। ଚେଟକୋ।

ଘୁଟ ପରିୱତ୍ତନେ। ଘୋଟତି।

ରୁଟ ଲୁଟ ପଟିଘାତେ। ରୋଟତି। ଲୋଟତି।

ଘଟ ଚେତାଯଂ। ଘଟତି। ଘଟୋ। ଘଟୋ ୱୁଚ୍ଚତି କୁମ୍ଭୋ। ଇମାନି ତଦଭିଧାନାନି –

ଘଟୋ କୁମ୍ଭୋ ଘଟୀ କୁମ୍ଭୀ, ତୁଣ୍ଡିକିରୋ ତୁ ଉକ୍କଲୀ;

ମହନ୍ତଭାଜନଂ ଚାଟି, ଅତିଖୁଦ୍ଦଂ କୁଞ୍ଚଂ ଭୱେ;

ଚଟ ଭଟ ପରିଭାସନେ ଦେଟ ଚ। ଚଟତି। ଭଟତି। ଦେଟତି।

କୁଟ କୋଟିଲ୍ଲେ। କୁଟତି। ପଟିକୁଟତି।

ପୁଟ ସଂକିଲେସନେ। ପୁଟତି।

ଚୁଟ ଛୁଟ କୁଟ ଛେଦନେ। ଚୁଟତି। ଛୁଟତି। କୁଟତି।

ଫୁଟ ୱିକସନେ। ଫୁଟତି।

ମୁଟ ଅଗ୍ଗିସଦ୍ଦପକ୍ଖେପମଦ୍ଦନେସୁ। ମୁଟତି।

ତୁଟ କଲହକମ୍ମନି। ତୁଟତି।

ଘୁଟ ପଟିଘାତେ। ଘୁଟତି। ଘୋଟକୋ।

ଟକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଠକାରନ୍ତଧାତୁ

ଠାଗତିନିୱତ୍ତିଯଂ। ଗତିନିୱତ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଗମନସ୍ସୁପଚ୍ଛେଦୋ। ଠାତି, ଠନ୍ତି। ତିଟ୍ଠତି। ପତିଟ୍ଠାତି। ଅଧିଟ୍ଠାତି। ଅଧିଟ୍ଠେତି। ସଣ୍ଠାତି। ସଣ୍ଠହତି। ଅଧିଟ୍ଠହତି। ଉପଟ୍ଠହତି। ଠାତୁ। ତିଟ୍ଠତୁ। ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ। ଅଟ୍ଠ, ଅଟ୍ଠୁ। ଅଟ୍ଠା, ଅଟ୍ଠ, ଅଟ୍ଠାସି, ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଯାୱସ୍ସ କାଯୋ ଠସ୍ସତି। ତିଟ୍ଠିସ୍ସତି। ଉପସ୍ସୁତି ତିଟ୍ଠିସ୍ସଥ। ଅଟ୍ଠିସ୍ସା, ଅଟ୍ଠିସ୍ସଂସୁ। ଅତିଟ୍ଠିସ୍ସା, ଅତିଟ୍ଠିସ୍ସଂସୁ। ଠାତୁଂ, ଉପଟ୍ଠାତୁଂ। ଉପଟ୍ଠହିତୁଂ। ଅଧିଟ୍ଠାତୁଂ। ଅଧିଟ୍ଠହିତୁଂ। ଠତ୍ୱା, ଅଧିଟ୍ଠିତ୍ୱା। ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା, ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ଠାନଂ, ଠିତି, ସଣ୍ଠିତି, ଅୱଟ୍ଠିତି। ସଣ୍ଠାନଂ, ପଟ୍ଠାନଂ। ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଠିତୋ। ପବ୍ବତଟ୍ଠୋ ଭୂମଟ୍ଠୋ। ଉପଟ୍ଠହଂ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ତତ୍ଥ ଠାନସଦ୍ଦୋ ଇସ୍ସରିଯଠିତିଖଣକାରଣେସୁ ଦିସ୍ସତି। ‘‘କିଂ ପନାଯସ୍ମା ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଇମଂ ଠାନଂ ପତ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ହି ଇସ୍ସରିଯେ

ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଠାନକୁସଲୋ ହୋତି ଅକ୍ଖଣଵେଧୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଠିତିୟଂ। ‘‘ଠାନସୋପେତଂ ତଥାଗତଂ ପଟିଭାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଖଣେ। ‘‘ଠାନଞ୍ଚ ଠାନସୋ ଞତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠାନସୋ’’ତିଆଦୀସୁ କାରଣେ। କାରଣଞ୍ହି ଯସ୍ମା ତତ୍ଥ ଫଲଂ ତିଟ୍ଠତି ତଦାୟତ୍ତଵୁତ୍ତିଭାଵେନ, ତସ୍ମା ଠାନନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ଇସ୍ସରିୟେ ଠିତିୟଞ୍ଚ, ଖଣସ୍ମିମ୍ପି ଚ କାରଣେ;

ଚତୂସ୍ୱତ୍ଥେସୁ ଏତେସୁ, ଠାନସଦ୍ଦୋ ପଵତ୍ତତୀତି।

ଠେ ସଦ୍ଦସଙ୍ଘାତେସୁ। ଠୀୟତି।

ଠେ ଵେଠନେ। ଠାୟତି।

ପଠଵିୟତ୍ତିୟଂ ଵାଚାୟଂ। ଧମ୍ମଂ ପଠତି। ପାଠୋ, ନକ୍ଖତ୍ତପାଠକୋ, ସୋ ହୋରପାଠକଂ ପୁଚ୍ଛି। ସଦ୍ଦପାଠୀ ଭଵିସ୍ସତି। ପଠିତୁଂ, ପଠିତଵେ, ପଠିତ୍ୱା, ପଠିତ୍ୱାନ, ପଠିତୂନ, ପଠିୟ, ପଠିୟାନ।

ଏଵଂଵିଧଂ ତୁଂପଚ୍ଚୟନ୍ତାଦିଵିଭାଗଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାରହଂ ଵତ୍ତୁକାମାପି ଗନ୍ଥ ଵିତ୍ଥାରଭୟେନ ନ ଵଦାମ। ଅଵୁତ୍ତୋପି ଇଦିସୋ ଵିଭାଗୋ ନୟାନୁସାରେନ ଯଥାସମ୍ଭଵଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଯତ୍ଥ ପନ ପାଠଇନିଦସ୍ସନାଦିଵିସେସୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ହୋତି, ତତ୍ଥେଵେତଂ ଦସ୍ସେସ୍ସାମ।

ଵଠ ଥୂଲିୟେ। ଵଠତି। ଵଠରୋ। ଵଠରୋତି ଥୂଲଘନସରୀରସ୍ସିଂ ଵତ୍ତବ୍ବଵଚନଂ। ତଥା ହି ଵିନୟଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘ଵଠରୋତି ଥୂଲୋ, ଥୂଲୋ ଚ ଘନସରୀରୋ ଚାୟଂ ଭିକ୍ଖୂତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ମଠ ନିଵାସେ। ମଠତି। ମଠୋ।

କଠ କିଚ୍ଛଜୀଵନେ। କଠତି। କଠୋ।

ରଠ ପରିଭାସନେ। ରଠତି।

ସାଠ ବଲକ୍କାରେ। ବଲକ୍କାରୋ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ବଲେନ ଯଥାଜ୍ଝାସୟଂ ଦବ୍ବଲସ୍ସ ଅଭିଭଵନଂ। ସାଠତି। ସାଠୋ।

ଉଠ ରୁଠ ଲୁଠ ଉପଘାତେ। ଓଠତି। ରୋଠତି। ଲୋଠତି।

ପିଠ ହିଂସାସଂକିଲେସେସୁ। ପେଠତି। ପିଠରୋ।

ସଠ କେତଵେ ଚ। ପୁବ୍ବତ୍ଥେସୁ ଚକାରୋ। ସଠତି। ସଠୋ ସଠୋତି କେରାଟିକୋ ଵୁଚ୍ଚତି।

ସୁଠ ଗତିପଟିଘାତେ। ଗମନପଟିହନନଂ ଗତିପଟିଘାତୋ। ସୋଠତି।

କୁଠି ଲୁଠି ଆଲସ୍ସିୟେ ଚ। ଚକାରୋ ପୁବ୍ବତ୍ଥେ ଚ। କୁଣ୍ଠତି। କୁଣ୍ଠୋ। ଲୁଣ୍ଠତି। ଲୁଣ୍ଠୋ।

ସୁଠିସୋସନେ। ସୁଣ୍ଠତି।

ରୁଠି ଲୁଠି ଅଠି ଗତିୟଂ। ରୁଣ୍ଠତି। ଲୁଣ୍ଠତି। ଅଣ୍ଠତି।

ଵେଠ ଵେଠନେ। ଵେଠତି, ନିବ୍ବେଠତି। ଵେଠନଂ, ନିବ୍ବେଠନଂ।

ଵଠି ଏକଚରିୟାୟଂ। ଵଣ୍ଠତି।

ମଠ କୁଠି ସୋକେ। ମଠତି। କୁଣ୍ଠତି।

ଏଠ ହେଠ ୱିବାଧାୟଂ। ଏଠତି। ହେଠତି। ୱିହେଠତି। ୱିହେଠନଂ।

ଲୁଠ ପଟିଘାତେ। ଲୋଠତି।

ପଠ ୱିଖ୍ୟାନେ। ପଠତି।

ଲୁଠ ସଂକିଲେସେ। ଲୋଠତି।

ଠକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଡକାରନ୍ତଧାତୁ

ଡି ୱିହାୟସଗତିୟଂ ଗମନମତ୍ତେ ଚ। ଡେତି, ଡୟତି। ଡେମାନୋ। ଉଚ୍ଚେ ସକୁଣ ଡେମାନ। ଯେ ମଂ ପୁରେ ପଚ୍ଚୁଡ୍ଡେନ୍ତି।

ଡି ଖିପନୁଡ୍ଡନେସୁ। ଡେତି। ଉଡ୍ଡେତି।

ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ପାସଣ୍ଡା, ଦିଟ୍ଠୀସୁ ପସୀଦନ୍ତି ତେ;

ନ ତେସଂ ଧମ୍ମଂ ରୋଚେମି, ନ ତେ ଧମ୍ମସ୍ସ କୋୱିଦା।

ଏତ୍ଥ ଚ ପାସଣ୍ଡାତି ପାସଂ ଡେନ୍ତୀତି ପାସଣ୍ଡା, ସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତେସୁ ଦିଟ୍ଠିପାସଂ ଖିପନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ତଣ୍ହାପାସଂ ଦିଟ୍ଠିପାସଞ୍ଚ ଡେନ୍ତି ଉଡ୍ଡେନ୍ତୀତି ପାସଣ୍ଡା।

ମୁଡିକଣ୍ଡନେ। ମୁଣ୍ଡତି। କୁମାରଂ ମୁଣ୍ଡିଂସୁ। ମୁଣ୍ଡୋ।

ଚୁଡ୍ଡ ହାୱକରଣେ। ଚୁଡ୍ଡତି।

ଅଡ୍ଡ ଅଭିଯୋଗେ। ଅଡ୍ଡତି।

ଗଡି ୱଦନେକଦେସେ। ଗଣ୍ଡତି। ଗଣ୍ଡୋ।

ହୁଡି ପିଡି ସଙ୍ଘାତେ। ହୁଣ୍ଡତି। ପିଣ୍ଡତି। ପିଣ୍ଡୋ।

ହିଡି ଗତିୟଂ। ହିଣ୍ଡତି, ଆହିଣ୍ଡତି।

କୁଡି ଦାହେ। କୁଣ୍ଡତି। କୁଣ୍ଡୋ।

ୱଡି ମଡି ୱେଠନେ। ୱଣ୍ଡତି। ମଣ୍ଡତି। ମଣ୍ଡଲଂ।

ଭଡି ପରିଭାସନେ। ଭଣ୍ଡତି। ଭଣ୍ଡନଂ। ଭଣ୍ଡୋ।

ମଡି ମଜ୍ଜନେ। ମଣ୍ଡତି। ମଣ୍ଡନଂ।

ତୁଡି ତୋଡଅନେ। ତୁଣ୍ଡତି। ତୁଣ୍ଡୋ। ତୁଣ୍ଡେନାଦାୟ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ।

ଭୁଡି ଭରଣେ। ଭୁଣ୍ଡତି।

ଚଡି କୋପେ। ଚଣ୍ଡତି। ଚଣ୍ଡୋ। ଚଣ୍ଡାଲୋ, ଚଣ୍ଡିକ୍କଂ।

ସଡି ରୁଜାୟଂ। ସଣ୍ଡତି। ସଣ୍ଡୋ।

ତଡି ତାଳଅନେ। ତଣ୍ଡତି। ୱିତଣ୍ଡା।

ପଡି ଗତିଯଂ। ପଣ୍ଡତି। ପଣ୍ଡା, ପଣ୍ଡିତୋ। ଏତ୍ଥ ପଣ୍ଡାତି ପଞ୍ଞା। ସା ହି ସୁଖୁମେସୁପି ଅତ୍ଥେସୁ ପଣ୍ଡତି ଗଚ୍ଛତି ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ପୀଳଅନାଦିକମ୍ପି ଆକାରଂ ଜାନାତୀତି ''ପଣ୍ଡା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଣ୍ଡିତୋତି ପଣ୍ଡାଯ ଇତୋ ଗତୋ ପୱତ୍ତୋତି ପଣ୍ଡିତୋ। ଅଥ ୱା ସଞ୍ଜାତା ପଣ୍ଡା ଏତସ୍ସାତି ପଣ୍ଡିତୋ। ପଣ୍ଡତି ଞାଣଗତିଯା ଗଚ୍ଛତୀତିପି ପଣ୍ଡିତୋ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ପଣ୍ଡନ୍ତୀତି ପଣ୍ଡିତା। ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସମ୍ପରାୟିକତ୍ଥେସୁ ଞାଣଗତିଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି।

ଗଡି ମଦେ। ଗଣ୍ଡତି।

ଖଡି ମନ୍ଥେ। ଖଣ୍ଡତି। ଖଣ୍ଡିତୋ, ଖଣ୍ଡୋ।

ଲଡି ଜିୱ୍ହୁମଥନେ। ଲଣ୍ଡତି। ଲଣ୍ଡୋ।

ଡକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଢକାରନ୍ତଧାତୁ

ୱଢ୍ଢ ୱଢ୍ଢନେ। ୱଢ୍ଢତି। ସିରିୱଢ୍ଢକୋ, ଧନୱଢ୍ଢକୋ, ୱଢ୍ଢିତୋ, ବୁଡ୍ଢୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱକାରସ୍ସ ବକାରୋ, ଅକାରସ୍ସ ଉକାରୋ।

କଢ୍ଢ ଆକଢ୍ଢନେ। କଢ୍ଢତି, ଆକଢ୍ଢତି, ନିକଢ୍ଢତି। ଅକାମା ପରିକଢ୍ଢନ୍ତି, ଉଲୂକଞ୍ଞେୱ ୱାଯସା।

ଇମାନି ଢକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଣକାରନ୍ତଧାତୁ

ଅଣ ରଣ ୱଣ ଭଣ ମଣ କଣ ସଦ୍ଦେ। ଅଣତି। ଅଣକୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ରଣତି। ରଣଂ। ୱଣତି। ୱାଣକୋ। ଭଣତି। ଭାଣକୋ। ମଣତି। ମଣିକୋ। କଣତି। କାଣୋ। ତତ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ବ୍ରହ୍ମଂ ଅଣତୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ମନ୍ତେ ସଜ୍ଝାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ପନ ''ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅପଚ୍ଚଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଅରିଯା ପନ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି।

ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୋତ୍ତିଯୋ ୱିପ୍ପୋ, ଭୋୱାଦୀ ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ ଚ;

ବ୍ରହ୍ମସୂନୁ ଦ୍ୱିଜୋ ବ୍ରହ୍ମା, କମଲାସନସୂନୁ ଚ;

ରଣସଦ୍ଦୋ ''ସରଣା ଧମ୍ମା ଅରଣା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ କିଲେସେସୁ ୱତ୍ତତି। କିଲେସା ହି ରଣନ୍ତି କନ୍ଦନ୍ତି ଏତେହୀତି ରଣାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

''ଧନୁଗ୍ଗହୋ ଅସଦିସୋ, ରାଜପୁତ୍ତୋ ମହବ୍ବଲୋ;

ସବ୍ବାମିତ୍ତେ ରଣଂ କତ୍ୱା, ସଂଯମଂ ଅଜ୍ଝୁପାଗମୀ''ତି

ଏତ୍ଥ ଯୁଦ୍ଧେ ୱତ୍ତତି। ରଣଂ କତ୍ୱାତି ହି ଯୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ତିଣଞ୍ଚ କଟ୍ଠଞ୍ଚ ରଣଂ କରୋନ୍ତା, ଧାୱିଂସୁ ତେ ଅଟ୍ଠଦିସା ସମନ୍ତତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣକରଣେ ୱତ୍ତତି। ରଣଂ କରୋନ୍ତାତି ହି ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଂ କରୋନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଅତ୍ଥୱିୱରଣମ୍ପି ସଦ୍ଦସଙ୍ଖାତମତ୍ଥଂ ଅନ୍ତୋଯେୱ କତ୍ୱା

ଅଧିପ୍ପାଯଝଓସେନ କତଂ, ନ ଧାତୁନାନଝଓସେନାତି ଦଟ୍ଟଙ୍କଂ। ଅଥ ୱା ଧାତୂନମଝାତିସଯଯୋଗୋପି ଭଓତି, ତେନ ଏଓଂ ଅଝଓିଓରଣଂ କତନ୍ତିପି ଦଟ୍ଟଙ୍କଂ।

ଭଣ ଭଣନେ। ପରିଭଂ ଭଣତି, ଓଚନଂ ଭଣତି। ଦୀଘଭାଣକୋ, ପିଯଭାଣୀ, ଭାଣୱାରୋ। ଏଝ ଭାଣୱାରୋତି –

‘‘ଅଟ୍ଟକ୍ଖରା ଏକପଦଂ, ଏକା ଗାଥା ଚତୁପ୍ପଦଂ;

ଗାଥା ଚେକାମତୋ ଗଛୋ, ଗଛୋ ବାଭିଂସତକ୍ଖରୋ;

ବାଭିଂସକ୍ଖରଗଛାନଂ, ପଞ୍ଚାସଂ ଦ୍ୱିସତଂ ପନ;

ଭାଣୱାରୋ ମତୋ ଏକୋ, ସ୍ୱଟ୍ଟକ୍ଖରସହସ୍ସକୋ’’ତି।

ଏଓଂ ଅଟ୍ଟକ୍ଖରସହସ୍ସପରିମାଣୋ ପାଠୋ ୱୁଚ୍ଚତି।

ଓଣଂ ଅପନଯନେ। ଓଣତି।

ସୋଣ ୱଣ୍ଣଗତୀସୁ। ସୋଣତି, ସୋଣୋ।

ସୋଣସିଲୋଣ ସଙ୍ଘାତେ। ସୋଣତି। ସିଲୋଣତି।

ଘିଣି ଘୁଣି ଘଣି ଗହଣେ। ଘିଣ୍ଡତି। ଘୁଣ୍ଡତି। ଘଣ୍ଡତି।

ଘୁଣ ଘୁଣ୍ଣ ଗମନେ। ଘୋଣତି। ଘୁଣ୍ଣତି।

ପଣ ବ୍ୟଓହାରେ, ଥୁତିଯଞ୍ଚ। ପଣତି ୱାଣିଜୋ, ୱୋହାରଂ କରୋତି ଇଚ୍ଚଝୋ। ସଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧଂ ପଣତି, ଥୋମଯତି ଇଚ୍ଚଝୋ, ଆପଣଂ, ସାପଣୋ ଗାମୋ।

ଗଣ ରଣ ଗତିଯଂ। ଗଣତି। ରଣତି।

ଚଣ ସଣ ଦାନେ। ଚଣତି। ସଣତି।

ଫଣ ଗତିଯଂ। ଫଣତି। ଫଣଂ।

ୱେଣୁ ଞାଣଚିନ୍ତାନିସାମନେସୁ। ୱେଣତି।

ପୀଣ ପୀଣନେ। ପୀଣନଂ ପରିପୁଣ୍ଣତା। ପୀଣତି। ପୀଣୋ ଦିୱା ନ ଭୁଞ୍ଜତି, ପୀଣୋରକ୍ଖଂସବାହୁ।

ମିଣ ହିଂସାଯଂ। ମିଣତି।

ଦୁଣ ଗତିଯଞ୍ଚ। ହିଂସାପେକ୍ଖକୋ ଚକାରୋ। ଦୁଣତି।

ସଣ ଅବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦେ। ସଣତି। ସଣତେୱ ବ୍ରହ୍ମାରଞ୍ଞଂ। ସଣତେୱାତି ନଦତି ୱିଯ।

ତୁଣ କୋଟିଲ୍ଲେ। ତୋଣତି।

ପୁଣ ନିପୁଣେ। ପୁଣତି, ନିପୁଣତି। ନିପୁଣଧମ୍ମୋ। ଏଝ ଚ ନିପୁଣସଣ୍ହସୁଖୁମସଦ୍ଦା ୱେଓଚନସଦ୍ଦା କୁସଲଛେକଦକ୍ଖସଦ୍ଦା ୱିଯାତି ଦଟ୍ଟଙ୍କଂ।

ମୁଣ ପଟିଞ୍ଞାଣେ। ମୁଣତି।

କୁଣ ସଦ୍ଦୋପକରଣେ। କୋଣତି।

ଚୁଣଛେଦନେ। ଚୋଣତି।

ମଣ ଚାଗେ। ୱେରଂ ମଣତୀତି ୱେରମଣି।

ଫୁଣ ୱିକିରଣେ ୱିଧୁନନେ ଚ। ଫୁଣତି। ଅଙ୍ଗାରକାସୁଂ ଅପରେ ଫୁଣନ୍ତି।

ଇମାନି ଣକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଇତି ଭୂୱାଦିଗଣେ ଟୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି

ସମତ୍ତାନି।

ତକାରନ୍ତଧାତୁ

ଅଥ ତୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ –

ତେ ପାଲନେ। ପାଲନଂ ରକ୍ଖଣଂ। ତାଯତି। ତାଣଂ, ଗୋତ୍ତଂ, ନକ୍ଖତ୍ତଂ। ଅଘସ୍ସ ତାତା। କିଚ୍ଛେନାଧିଗତା ଭୋଗା, ତେ ତାତୋ ୱିଧମି ଧମଂ। ତତ୍ଥ ଗୋତ୍ତନ୍ତି ଗଂ ତାଯତୀତି ଗୋତ୍ତଂ। ‘‘ଗୋତମୋ କସ୍ସପୋ’’ତି ହି ଆଦିନା ପୱତ୍ତମାନଂ ଗଂ ୱଚନଂ ବୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ତାଯତି ଏକଂସିକୱିସଯତାଯ ରକ୍ଖତୀତି ଗୋତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ବୁଦ୍ଧି ଆରମ୍ମଣଭୂତେନ ଅତ୍ଥେନ ୱିନା ନ ୱତ୍ତତି, ତଥା ଅଭିଧାନଂ ଅଭିଧେଯ୍ୟଭୂତେନ, ତସ୍ମା ସୋ ଗୋତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ ତାନି ତାଯତି ରକ୍ଖତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। କୋ ପନ ସୋତି? ଅଞ୍ଞକୁଲପରମ୍ପରାସାଧାରଣଂ ତସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ଆଦିପୁରିସସମ୍ଭୁଦିତଂ ତଂକୁଲପରିଯାପନ୍ନସାଧାରଣଂ ସାମଞ୍ଞରୂପଂ।

ନକ୍ଖତ୍ତନ୍ତି ୱିସମଗତିଯା ଅଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱୀଥିଯାୱ ଗମନେନ ନକ୍ଖନଂ ଗମନଂ ତାଯତି ରକ୍ଖତୀତି ନକ୍ଖତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଅସ୍ସଯୁଜାଦିୱସେନ ସତ୍ତୱୀସତିୱିଧଂ ହୋତି। ତଥା ହି ଅସ୍ସଯୁଜୋ ଭରଣୀ କତ୍ତିକା ରୋହଣୀ ମିଗସିରୋ ଅଦ୍ଦା ପୁନବ୍ବସୁ ଫୁସ୍ସୋ ଅସ୍ସଲିସୋ ମାଘୋ ପୁବ୍ବଫଗ୍ଗୁଣୀ ଉତ୍ତରଫଗ୍ଗୁଣୀ ହତ୍ଥୋ ଚିତ୍ତଂ ସ୍ୱାତି ୱିସାଖା ଅନୁରାଧା ଜେଟ୍ଠା ମୂଲଂ ପୁବ୍ବାସଳ୍ହଂ ଉତ୍ତରାସଳ୍ହଂ ସାୱଣଂ ଧନସିଟ୍ଠା ସତଭିସତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଭଦ୍ଦପଦଂ ଉତ୍ତରଭଦ୍ଦପଦଂ ରେୱତୀ ଚାତି ସତ୍ତୱୀସତି ନକ୍ଖତ୍ତାନି। ତାନି ପନ ଅତ୍ତନୋ ଗମନଟ୍ଠାନଂ ଇସକମ୍ପି ନ ୱିଜହନ୍ତି କିଞ୍ଚି ସୀଘଂ କିଞ୍ଚି ଦନ୍ଧଂ, କଦାଚି ସୀଘଂ, କଦାଚି ଦନ୍ଧଂ, ଏତ୍ତୋ ଇତୋ ଚାତି ଏୱଂ ୱିସମଗତିଯା ଅଗନ୍ତ୍ୱା ଯନ୍ତଚକ୍କେ ପଟିପାଟିଯା ଯୋଜିତାନି ୱିଯ ସମପ୍ପମାଣଗତିଯା ଅତ୍ତନୋ ୱୀଥିଯାୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନି ମଣ୍ଡଲାକାରେନ ସିନେରୁଂ ପରିୱତ୍ତନ୍ତି। ଏୱଂ ଇମାନି ନକ୍ଖନଂ ଗମନଂ ତାଯନ୍ତି ରକ୍ଖନ୍ତୀତି ନକ୍ଖତ୍ତାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପୋରାଣା ପନ ଖରଧାତୁୱସେନ ‘‘ନକ୍ଖରନ୍ତି ନ ନସ୍ସନ୍ତୀତି ନକ୍ଖତ୍ତାନୀ’’ତି ଆୱୋଚୁଂ, ‘‘ନକ୍ଖତ୍ତଂ ଜୋତି ରିକ୍ଖଂ ତଂ’’ ଇଚ୍ଚେତାନି ନକ୍ଖତ୍ତତାରକାନଂ ନାମାନି। ‘‘ଉଳୁ ତାରା ତାରକା’’ତି ଇମାନି ପନ ସବ୍ବାସମ୍ପି ତାରକାନଂ ସାଧାରଣନାମାନି। ଓସଧୀତି ପନ ତାରକାୱିସେସସ୍ସ ନାମଂ।

ଚିତି ସଞ୍ଜାଣେ। ସଞ୍ଜାଣଂ ଚିହନଂ ଲକ୍ଖଣକରଣଂ। ଚେତତି। ଚିହନଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇକାରନ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅସ୍ମା ଧାତୁତୋ ସକି ସଙ୍କାଯନ୍ତି ଧାତୁତୋ ୱିଯ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମୋ ନ ହୋତି। ଏସ ନଯୋ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ।

ପତ ଗତିଯଂ। ପତତି। ପପତତି ପପାତଂ, ପପତେଯ୍ୟହଂ। ପାପତ୍ତଂ ନିରଯଂ ଭୁସଂ। ଅହଂସଦ୍ଦେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ପାପତ୍ତଂ ପପତିତୋସ୍ମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପାପତ୍ଥ ନିରଯଂ ଭୁସଂ, ସୋକୁମାରୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ପାପତ୍ଥ ପପତିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପରୋକ୍ଖାପଦଞ୍ହିଏତଂ ଦ୍ୱଯଂ। ‘‘ପାୱଦଂ ପାୱଦା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଉପସଗ୍ଗପଦସ୍ସ ଦୀଘଭାୱୋ, ତତୋ ଅଂସଦ୍ଦସ୍ସ ତ୍ତଂଆଦେସୋ, ଅସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ତ୍ଥାଦେସୋ ଭୱତି। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ହି ପାଠଇନଯୋ।

ଅତସାତଚ୍ଚଗମନେ। ସାତଚ୍ଚଗମନଂ ନିରନ୍ତରଗମନଂ। ଅତତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅତଧାତୁ ସାତଚ୍ଚଗମନତ୍ଥୱାଚିକା, ତସ୍ମା ଭୱାଭୱଂ ଧାୱନ୍ତୋ

ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣାଦିଭେଦଂ ଅନେକୱିହିତଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଅତତି ସତତଂ ଗଚ୍ଛତି ପାପୁଣାତି ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ତାତିପି ନିବ୍ବଚନମିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତରଓ୍ୱସେନ ପନ ''ଆହିତୋ ଅହଂମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା, ଅତ୍ତଭାୱୋ''ତି ଚ ''ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଅଦତି ଅନୁଭଓ୍ୱତୀତି ଅତ୍ତା''ତି ଚ ''ଅତ୍ତମନୋତି ପୀତିସୋମନସ୍ସେନ ଗହିତମନୋ''ତି ଚ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଯଥା ଯଥା ଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଥା ତଥା ଅତ୍ଥସ୍ସ ଗହେତବ୍ବତୋତି।

ଚୁତ ଆସେଚନେ ଖରଣେ ଚ। ଚୋତତି।

ଅତି ବନ୍ଧନେ। ଅନ୍ତତି। ଅନ୍ତଂ। ଅନ୍ତିଯତିବନ୍ଧିଯତି ଅନ୍ତଗୁଣେନାତି ଅନ୍ତଂ। ଇଧ ଅନ୍ତ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ୱୁଚ୍ଚତେ ''ଅନ୍ତଂ ଅନ୍ତଗୁଣଂ ଉଦରିଯ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରନ୍ତୋଗଧଂ କୁଣପନ୍ତଂ ଅନ୍ତଂ ନାମ। ''କାଯବନ୍ଧନସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଜୀରତି। ହରିତନ୍ତଂ ୱା''ତି ଏତ୍ଥ ଅନ୍ତିମମରିଯାଦନ୍ତୋ ଅନ୍ତୋ ନାମ। ''ଅନ୍ତମିଦଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଜୀୱିକାନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଲାମକନ୍ତୋ। ''ସକ୍କାଯୋ ଏକୋ ଅନ୍ତୋ''ତି ଏତ୍ଥ କୋଟ୍ଠାସନ୍ତୋ। ''ଏସେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସପ୍ପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖଯା''ତି ଏତ୍ଥ କୋଟନ୍ତୋ। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

କୁଣପନ୍ତଂ ଅନ୍ତିମଞ୍ଚ, ମରିଯାଦୋ ଚ ଲାମକଂ;

କୋଟ୍ଠାସୋ କୋଟି'ମେ ଅତ୍ଥୋ, ଅନ୍ତସଦ୍ଦେନ ଭାସିତା।

କିତ ନିୱାସେ ରୋଗାପନଯନେ ଚ। କେତତି। ସାକେତଂ ନ ଗରଂ, ନିକେତୋ, ନିକେତଂ ପାୱିସି। ଆମୋଦମାନୋ ଗଚ୍ଛତି ସନ୍ନିକେତଂ। ତିକିଚ୍ଛତି, ଚିକିଚ୍ଛତି, ଚିକିଚ୍ଛା, ଚିକିଚ୍ଛକୋ। ତତ୍ଥ ସାକେତନ୍ତି ସାଯଂ ଗହିତୱସନଟ୍ଠାନତ୍ତା ସାକେତଂ, ଯଂସଦ୍ଦଲୋପୋ।

ଯତ ପତିଯତନେ। ପତିଯତନଂ ୱାଯାମକରଣଂ। ଯତତି। ଯତି, ଯତୱା, ପଯତନଂ, ଆଯତନଂ, ଲୋକାଯତଂ। ଏତ୍ଥ ଆଯତନନ୍ତି ଆଯତନତୋ ଆଯତନଂ, ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀନି। ଏତାନି ହି ତଂଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ସେନ ସେନ ଅନୁଭଓ୍ୱନାଦିକିଚ୍ଚେନ ଆଯତନ୍ତି ଉଟ୍ଠହନ୍ତି ଘଟନ୍ତି ୱାଯମନ୍ତି ଏତେସୂତି ''ଆଯତନାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ପନ ନୀତନୁଧାତୂନଂ ୱସେନପି ଆଯତନସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା, ସୋ ଉତ୍ତରି ଆୱିଭୱିସ୍ସତି।

ଆଯତନସଦ୍ଦୋ ନିୱାସଟ୍ଠାନେ ଆକରେ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନେ ସଞ୍ଜାତିଦେସେ କାରଣେ ଚ। ତଥା ହି ''ଲୋକେ ଇସ୍ସରାଯତନଂ ୱାସୁଦେୱାଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନିୱାସଟ୍ଠାନେ ଆଯତନସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତତି। ''ସୁୱଣ୍ଣାଯତନଂ ରଜତାଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆକରେ। ସାସନେ ପନ ''ମନୋରମେ ଆଯତନେ, ସେୱନ୍ତି ନଂ ୱିହଙ୍ଗମା''ତିଆଦୀସୁ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନେ। ''ଦକ୍ଖିଣାପଥୋ ଗୁନ୍ନଂ ଆଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଞ୍ଜାତିଦେସେ। ''ତତ୍ର ତତ୍ରେୱ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ ପାପୁଣାତି ସତି ସତିଆଯତନେ''ତିଆଦୀସୁ କାରଣେ ୱତ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଚ ନାନାପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତୱସେନ ଗହେତବ୍ବୋ।

ନିୱାସେ ଆକାରେ ଚେୱ, ଜାତିଦେସେ ଚ କାରଣେ;

ସମୋସରଣଟ୍ଠାନେ ଚ, ଆଯତନରୱୋ ଗତୋ।

ଲୋକାଯତଂ ନାମ ''ସବ୍ବଂ ଉଚ୍ଛିଟ୍ଠଂ, ସବ୍ବଂ ନୁଚ୍ଛିଟ୍ଠଂ। ସେତୋ କାକୋ, କାଳଓ ବକୋ ଇମିନା ଚ ଇମିନା ଚ କାରଣେନା''ତି ଏୱମାଦିନିରତ୍ଥକକାରଣପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ତିତ୍ଥିଯସତ୍ଥଂ, ଯଂ ଲୋକେ ''ୱିତଣ୍ଡସତ୍ଥ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅସମଧୁରୋ ୱିଧୁରପଣ୍ଡିତୋ ''ନ ସେୱେ ଲୋକାଯତିକଂ, ନେତଂ ପଞ୍ଞାଯ ୱଡ୍ଢନ''ନ୍ତି ଆହ। ଆଯତିଂ ହିତଂ ତେନ ଲୋକୋ ନ ଯତତି ନ ଈହତୀତି ଲୋକାଯତଂ, କିନ୍ତଂ? ୱିତଣ୍ଡସତ୍ଥଂ। ତଞ୍ହି ଗନ୍ଥଂ ନିସ୍ସାଯ ସତ୍ତା ପୁଞ୍ଞକ୍ରିଯାଯ ଚିତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ହି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଲୋକାଯତସିପ୍ପନ୍ତି 'କାକୋ ସେତୋ, ଅଟ୍ଠୀନଂ ସେତତ୍ତା, ବଲାକା ରତ୍ତା, ଲୋହିତସ୍ସ ରତ୍ତତ୍ତା'ତି ଏୱମାଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ ପରଲୋକନିବ୍ବାନାନଂ ପଟିସେଧକଂ ୱିତଣ୍ଡସତ୍ଥସିପ୍ପ''ନ୍ତି।

ଯୁତ ଜୁତ ଭାସନେ। ଭାସନଂ ଉଦୀରଣଂ। ଯୋତତି। ଜୋତତି।

ଜୁତଦିତ୍ତିଯଂ। ଜୋତତି, ୱିଜ୍ଜୋତତି। ଜୁତି, ଜୋତି। କାରିତେ ''ଜୋତେତି, ଜୋତଯିତ୍ୱାନ ସଦ୍ଧମ୍ମ''ନ୍ତି ପଯୋଗା। ଏତ୍ଥ ଚ ଜୁତୀତି ଆଲୋକୋ ସିରି ୱା। ଜୋତୀତି ପତାପୋ। ଅଥ ୱା ଜୋତୀତି ଚନ୍ଦାଦୀନି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ ସିରିମାୱିମାନ ୱତ୍ଥୁଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଜୋତୀତି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯନକ୍ଖତ୍ତତାରକାନଂ ସାଧାରଣନାମ''ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ''ଜୋତି ଜୋତିପରାଯଣୋ''ତି ୱଚନତୋ ଯୋ କୋଚି ଜୋତତି ଖତ୍ତିଯକୁଲାଦୀସୁ ଜାତତ୍ତା ଚ ରୂପସୋଭାଯୁତ୍ତତ୍ତା ଚ,

ସୋ ‘‘ଜୋତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସିତୱଣ୍ଣୋ। ସିତଧାତୁ ସେତୱଣ୍ଣେ ୱତ୍ତତି। କିଞ୍ଚାପେତ୍ଥ ୱଣ୍ଣସାମଞ୍ଞଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥାପି ଇଧ ନୀଲପୀତାଦୀସୁ ସେତୱଣ୍ଣୋୟେୱ ଗହେତବ୍ବୋ ପୟୋଗଦସ୍ସନୱସେନ। ସେତତି। ସେତଂ ୱତ୍ଥଂ। ୱାଚ୍ଚଲିଙ୍ଗତ୍ତା ପନ ସେତସଦ୍ଦୋ ତିଲିଙ୍ଗୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ସେତଂ ସିତଂ ସୁଚି ସୁକ୍କଂ, ପଣ୍ଡରଂ ଧୱଲମ୍ପି ଚ;

ଅକଣ୍ହଂ ଗୋରମୋଦାତଂ, ସେତନାମାନି ହୋନ୍ତି ହି।

ୱତୁ ୱତ୍ତନେ। ୱତ୍ତତି, ପୱତ୍ତତି, ସଂୱତ୍ତତି, ଅନୁୱତ୍ତତି, ପରିୱତ୍ତତି। ପୱତ୍ତଂ।

କିଲୋତ ଅଦ୍ଦଭାୱେ। ଅଦ୍ଦଭାୱୋ ତିନ୍ତଭାୱୋ। କିଲୋତତି, ପକିଲୋତତି, ତେମେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାରିତେ ପକିଲୋତେତି, ପକିଲୋତୟତି। ଉଣ୍ହୋଦକସ୍ମିଂ ପକିଲୋତୟିତ୍ୱା, ତେମେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱତ ଯାଚନେ। ୱତତି।

କିତ ଞାଣେ। କେତତି। କେତନଂ, କେତକୋ, ସଙ୍କେତୋ।

କତି ସୁତ୍ତଜନନେ। ସୁତ୍ତଂ କନ୍ତତି।

କତି ଛେଦନେ। ମଂସଂ କନ୍ତତି, ୱିକନ୍ତତି, ଅୟୋକନ୍ତୋ। ସଲ୍ଲକନ୍ତୋ ମହାୱୀରୋ। ମା ନୋ ଅଜ୍ଜ ୱିକନ୍ତିଂସୁ, ରଞ୍ଞୋ ସୂଦା ମହାନସେ।

ଚତୀ ହିଂସାଗନ୍ଥେସୁ। ଈକାରନ୍ତତ୍ତା ଇମସ୍ମା ନିଗ୍ଗହୀତାଗମୋ ନ ହୋତି। ଚତତି।

ତକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଥକାରନ୍ତଧାତୁ

ଥାଗତିନିୱତ୍ତିୟଂ। ଥାତି। ଅୱତ୍ଥା, ୱୱତ୍ଥାନଂ, ୱୱତ୍ଥିତଂ, ୱନଥୋ। ‘‘ଛେତ୍ୱା ୱନଂ ୱନଥଞ୍ଚା’’ତି ଏତ୍ଥ ହି ମହନ୍ତା ରୁକ୍ଖା ୱନଂ ନାମ, ଖୁଦ୍ଦକା ପନ ତସ୍ମିଂ ୱନେ ଠିତତ୍ତା ୱନଥୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଥୁ ଥୁତିୟଂ। ଥୱତି, ଅଭିତ୍ଥୱତି। ଥୱନା, ଅଭିତ୍ଥୱନା, ଥୁତି, ଅଭିତ୍ଥୁତି।

ଯଦି ହି ରୂପିନୀ ସିୟା, ପଞ୍ଞା ମେ ୱସୁମତୀ ନ ସମେୟ୍ୟ;

ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଫଲମେତଂ ଞାଣଥୱନାୟ।

ତେହି ଥୁତିପ୍ପସତ୍ଥୋ ସୋ, ୟେନିଦଂ ଥୱିତଂ ଞାଣଂ, ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠୋ ଚ ଥୋମିତୋ। ତତ୍ର ଥୱନାତି ପସଂସନା। ପସଂସାୟ ହି ଅନେକାନି ନାମାନି।

ଥୱନା ଚ ପସଂସା ଚ, ସିଲାଘା ୱଣ୍ଣନା ଥୁତି;

ପନୁତି ଥୋମନା ୱଣ୍ଣୋ, କତ୍ଥନା ଗୁଣକିତ୍ତନଂ;

ଥେ ସଦ୍ଦସଙ୍ଘାତେସୁ। ଥୀୟତି, ପତିତ୍ଥୀୟତି। ଥୀ। ଅତ୍ରିମା ପାଠଇୟୋ – ଅଭିସଜ୍ଜତି କୁପ୍ପତି ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ପତିତ୍ଥୀୟତି, କୋପଞ୍ଚ ଦୋସଞ୍ଚ ଅପ୍ପଚ୍ଚୟଞ୍ଚ ପାତୁକରୋତି। ଥିୟୋ ନଂ ପରିଭାସିଂସୂତି। ତତ୍ର ‘‘ଥୀୟତି ପତିତ୍ଥୀୟତୀ’’ତିମାନି ଏକାରସ୍ସୀୟାଦେସୱସେନ ସମ୍ଭୂତାନି। ଥୀୟତି ସଙ୍ଘାତଂ ଗଚ୍ଛତି ଗବ୍ଭୋ ଏତିସ୍ସାତି ଥୀ। ଆଚରିୟା ପନ ଇତ୍ଥୀସଦ୍ଦସ୍ସେୱ ଏୱଂ ନିବ୍ବଚନଂ ୱଦନ୍ତି, ନ ଥୀସଦ୍ଦସ୍ସ।

ଗବ୍ଭୋ ଥୀଯତି ଏତିସ୍ସା, ଇତି ଥୀ ଇତି ନୋ ରୁଚି;

ଗବ୍ଭୋ ଥୀଯତି ଏତିସ୍ସା, ଇତି ଇତ୍ଥୀତି ଆଚରିଯା।

ତେସଂ ସୁଦ୍ଧକ୍କରୋୱାଦେ, ‘‘ଇତ୍ଥୀ’’ତି ପଦସମ୍ଭୱୋ;

ଅଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ପଚ୍ଚୋ, ନିଚ୍ଛଯଂ ଭୋ ସୁଣାଥ ମେ।

ଥୀସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋ, ଇତ୍ଥୀସଦ୍ଦୋ ଯତୋ ତତୋ;

ଥୀସଦ୍ଦେ ଲବ୍ଭମାନତ୍ଥଂ, ଇତ୍ଥୀସଦ୍ଦମ୍ହି ରୋପିଯ।

ଅପ୍ପାନଂ ବହୁତା ଞାଯେ, ଗହିତେ ସତି ଯୁଜ୍ଜତି;

ତଥା ହି ‘‘ଦ୍ୱେ ଦୁୱେ, ତଣ୍ହା, ତସିଣା’’ତି ନିଦସ୍ସନଂ।

ଅଥ ୱା ପନ ‘‘ଇତ୍ଥୀ’’ତି-ଇଦଂ ୱଣ୍ଣାଗମାଦିତୋ;

ନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣେନାପି, ସିଜ୍ଝତୀତି ପକାସଯେ।

ଇଚ୍ଛତୀତି ନରେ ଇତ୍ଥୀ, ଇଚ୍ଛାପେତୀତି ୱା ପନ;

ଇଦଂ ନିବ୍ବଚନଞ୍ଚାପି ଞେଯ୍ୟଂ ନିବ୍ବଚନତ୍ଥିନା।

ଅତ୍ରିମାନି ଇତ୍ଥୀନମଭିଧାନାନି –

ଇତ୍ଥୀ ଥୀ ୱନିତା ନାରୀ, ଅବଲା ଭୀରୁ ସୁନ୍ଦରୀ;

କନ୍ତା ସୀମନ୍ତିନୀ ମାତୁ-ଗାମୋ ପିଯା ଚ କାମିନୀ।

ରମଣୀ ପମଦା ଦଯିତା, ଲଲନା ମହିଲା’ଙ୍ଗନା;

ତାସଂଯେୱ ଚ ନାମାନି, ଅୱତ୍ଥାତୋ ଇମାନିପି।

ଗୋରୀ ଚ ଦାରିକା କଞ୍ଞା, କୁମାରୀ ଚ କୁମାରିକା;

ଯୁୱତୀ ତରୁଣୀ ମାଣ-ୱିକା ଥେରୀ ମହଲ୍ଲିକା।

ତଥା ହି ଅଟ୍ଠୱସ୍ସିକା ଗୋରୀତିପି ଦାରିକାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦସୱସ୍ସିକା କଞ୍ଞାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନିବ୍ଭିନ୍ନା ୱା ଯୋବ୍ବନିତ୍ଥୀ କଞ୍ଞାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦ୍ୱାଦସୱସ୍ସିକା କୁମାରୀତିପି ୱୁଚ୍ଚତି କୁମାରିକାତିପି। ଅଥୋ ଜରଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ଯୁୱତୀତିପି ତରୁଣୀତିପି ମାଣୱିକାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଜରଂ ପତ୍ତା ପନ ଥେରୀତିପି ମହଲ୍ଲିକାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁରିସେସୁପି ଅଯଂ ନଯୋ ଯଥାରହଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କିଞ୍ଚାପେତ୍ଥ ଏୱଂ ନିଯମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଥାପି କତ୍ଥଚି ଅନିଯମୱସେନପି ୱୋହାରୋ ପୱତ୍ତତି। ତଥା ହି ‘‘ରାଜା କୁମାରମାଦାଯ, ରାଜପୁତ୍ତୀ ଚ ଦାରିକ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ଅଚ୍ଛା କଣ୍ହାଜିନଂ କଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଚ ଇମାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପାଠାନଂ ୱସେନ ଯା ଇତ୍ଥୀ ଦାରିକାସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ସା କଞ୍ଞାସଦ୍ଦେନପି ୱତ୍ତବ୍ବା ଜାତା। ଯାପି ଚ କଞ୍ଞାସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ସାପି ଦାରିକାସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ତବ୍ବା ଜାତା। ତଥା ‘‘ରାଜା କୁମାରମାଦାଯ, ରାଜପୁତ୍ତୀ ଚ ଦାରିକ’’ନ୍ତି ଚ

‘‘କୁମାରିଯେ ଉପସେନିଯେ, ନିଙ୍ଗ ନିଗଛଅମଣ୍ଡିତେ’’ତି ଚ ଇମାସଂ ପନ ପାଠଇନଂ ୱସେନ ଯା ଇତ୍ଥୀ ଦାରିକାସଦେନ ୱତ୍ତଵ୍ଵା, ସା କୁମାରିକାସଦ୍ଦେନପି ୱତ୍ତଵ୍ଵା ଜାତା। ଯା ଚ ପନ କୁମାରୀସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ତଵ୍ଵା, ସାପି ଦାରିକାସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ତଵ୍ଵା ଜାତା। ଅପିଚେତ୍ଥ ‘‘ରାଜକଞ୍ଞା ରୁଚା ନାମା’’ତି ଚ ‘‘ତତୋ ମଦ୍ଦିମ୍ପି ନ୍ହାପେସୁଂ, ସିଵିକଞ୍ଞା ସମାଗତା’’ତି ଚ ଇମାସଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ପାଠଇନଂ ଦସ୍ସନତୋ ଯା ଅନିଵ୍ଵିଦ୍ଧା ୱା ହୋତୁ ନିଵ୍ଵିଦ୍ଧା ୱା, ଯାୱ ଜରଂ ନ ପାପୁଣାତି, ତାୱ ସା କଞ୍ଞାଯେୱ ନାମାତିପି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କେଚେତ୍ଥ ୱଦେୟ୍ୟୁଂ – ଯଂ ତୁମ୍ହେହି ‘‘ଅଟ୍ଠୱସ୍ସିକା ଗୋରୀତିପି ଦାରିକାତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏତସ୍ମିଂ ପନ ୱଚନେ ‘‘ଯଦାହଂ ଦାରକୋ ହୋମି, ଜାତିଯା ଅଟ୍ଠୱସ୍ସିକୋ’’ତି ୱଚନତୋ ଅଟ୍ଠୱସ୍ସୋ ଦାରକୋ ହୋତୁ, ‘‘ତଣ୍ହଦସକୁମାରଂ ସୋ, ରମମାନଂ ସକେ ପୁରେ’’ତି ପାଠଇଯଂ ପନ ପୁତ୍ତଦାରେହି ସଂୱଦ୍ଧୋ ୱେସ୍ସନ୍ତରମହାରାଜା କଥଂ ‘‘କୁମାରୋ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁଜ୍ଜିସ୍ସତି ଦ୍ଵାଦସୱସ୍ସାତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା? ଯୁଜ୍ଜତେୱ ଭଗୱତୋ ଇଚ୍ଛାୱସେନ। ଭଗୱା ହି ଧମ୍ମିସ୍ସରତ୍ତା ୱୋହାରକୁସଲତାଯ ଚ ଯଂ ଯଂ ୱେନେୟ୍ୟଜନାନୁରୂପଂ ଦେସନଂ ଦେସେତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ ଦେସେତି ଏୱ, ତସ୍ମା ଭଗୱତା ତସ୍ସ ମାତାପିତୂନଂ ଅଜ୍ଝିତଂ ସନ୍ଧାଯ କୁମାରପରିହାରେନ ୱଦ୍ଧିତତ୍ତଞ୍ଚ ଏୱଂ ଦେସନା କତା। ତଥା ହି ଆଯସ୍ମା କୁମାରକସ୍ସପୋ କୁମାରପରିହାରେନ ୱଦ୍ଧିତତ୍ତା ମହଲ୍ଲକୋପି ସମାନୋ କୁମାରକସ୍ସପୋତ୍ୱେୱ ୱୋହରିଯତି। ‘‘ନ ୱାଯଂ କୁମାରକୋ ମତ୍ତମଞ୍ଞାସୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ସିରସ୍ମିଂ ପଲିତେସୁ ଜାତେସୁପି ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଆଯସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ ତସ୍ମିଂ ଥେରେ ଅଧିମତ୍ତୱିସ୍ସାସୋ ହୁତ୍ୱା କୋମାରୱାଦେନ ୱଦନ୍ତୋ କୁମାରକୋତି ଅୱୋଚାତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଉଦାନଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ସତ୍ତା ଜାତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପଞ୍ଚଦସୱସ୍ସଂ, ତାୱ କୁମାରକା, ବାଲାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତତୋ ପରଂ ୱୀସତିୱସ୍ସାନି ଯୁୱାନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ମଛ ମଦ୍ଧ ୱିଲୋଠଅନେ। ମଛତି। ମଛଞ୍ଚ ମଧୁପିଣ୍ଡିକଞ୍ଚ ଆଦାଯ। ଅଭିମଦ୍ଧତି ଦୁମ୍ମେଧଂ ୱଜିରଂୱମ୍ହମଯଂ ମଣିଂ। ସିନେରୁଂ ମଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା।

କୁଥ୍ ପୁଥ୍ ଲୁଥ୍ ହିଂସାସଂକିଲେସେସୁ। କୁଛତି। କୁଛୋ, କୁଛକିପିଲ୍ଲିକଂ। ଦିସ୍ୱାନ ପତିତଂ ସାମଂ, ପୁତ୍ତକଂ ପଂସୁକୁଛିତଂ। ପୁଛତି। ଲୁଛତି।

ନାଥ ଯାଚନୋପତାପିସ୍ସରିଯାସୀସାସୁ। ନାଥଧାତୁ ଯାଚନେ ଉପତାପେ ଇସ୍ସରିଯେ ଆସୀସନେ ଚାତି ଚତୂସ୍ୱତ୍ଥେସୁ ୱତ୍ତତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା ‘‘ନାଥତୀତି ନାଥୋ, ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ହିତସୁଖଂ ଆସୀସତି ପତ୍ଥେତି, ପରସନ୍ତାନଗତଂ ୱା କିଲେସବ୍ୟସନଂ ଉପତାପେତି, ‘‘ସାଧୁ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁ କାଲେନ କାଲଂ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖେୟ୍ୟା’ତିଆଦିନା ତଂ ତଂ ହିତପଟିପତ୍ତିଂ ଯାଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ପରମେନ ଚିତ୍ତିସ୍ସରିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସଵ୍ଵସତ୍ତେ ୱା ଗୁଣେହି ଈସତି ଅଭିଭୱତୀତି ପରମିସ୍ସରୋ ଭଗୱା ‘ନାଥୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ନାଥତୀତି ନାଥୋ’’ତି। ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ପନ ତେସୁ ଚତୂସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ନାଥ ନାଧ ଇତି ଧାତୁଦ୍ୱଯଂ ପଠନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋଭାସତ୍ତା ପନ ତସ୍ସ ‘‘ନାଥତେ ନାଧତେ’’ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ସିଯା ‘‘ଯଦି ଯାଚନତ୍ଥେନ ନାଥତୀତି ନାଥୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯୋ କୋଚି ଯାଚକୋ ଦଲିଦ୍ଦୋ, ସୋ ଏୱ ନାଥୋ ସିଯା। ଯୋ ପନ ଅଯାଚକୋ ସମିଦ୍ଧୋ, ସୋ ନ ନାଥତି ନ ଯାଚତୀତି ଅନାଥୋ ସିଯା’’ତି? ନ, ନାଥସଦ୍ଦୋ ହି ଯାଚନତ୍ଥାଦୀସୁ ପୱତ୍ତମାନୋ ଲୋକସଙ୍କେତୱସେନ ଉତ୍ତମପୁରିସେସୁ ନିରୂଳ୍ହୋ, ଭଗୱା ଚ ଉତ୍ତମେସୁ ସାତିସଯଂ ଉତ୍ତମୋ, ତେନ ତଂ ତଂ ହିତପଟିପତ୍ତିଂ ଯାଚତୀତି ନାଥସଦ୍ଦସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅନାଥସଦ୍ଦୋ ପନ ଇତ୍ତରଜନେସୁ ନିରୂଳ୍ହୋ, ସୋ ଚ ଖୋ ‘‘ନ ନାଥୋତି ଅନାଥୋ। ନତ୍ଥି ନାଥୋ ଏତସ୍ସାତି ୱା ଅନାଥୋ’’ତି ଦଵ୍ଵପଟିସେଧୱସେନ, ନ ପନ ‘‘ନ ନାଥତି ନ ଯାଚତୀତି ଅନାଥୋ’’ତି ଧାତ୍ୱତ୍ଥପଟିସେଧୱସେନ। ଯୋ ହି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସରଣଂ ଗତି ପତିଟ୍ଠା ହୋତି, ସୋ ନାଥୋ, ଯୋ ଚ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସରଣଂ ଗତି ପତିଟ୍ଠା ନ ହୋତି, ନାପି ଅତ୍ତନୋ ଅଞ୍ଞୋ ସରଣଂ ଗତି ପତିଟ୍ଠା ହୋତି, ସୋ ଅନାଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ସଙ୍କେତୱସେନ। ତଥା ହି ‘‘ସଙ୍କେତୱଚନଂ ସଚ୍ଚଂ, ଲୋକସମ୍ମୁତିକାରଣା’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ସ ପନତ୍ଥସ୍ସ ଆୱିଭାୱତ୍ଥଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ‘‘ଲୋକନାଥୋ ତୁୱଂ ଏକୋ, ସରଣଂ ସଵ୍ଵପାଣିନ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ଅନାଥାନଂ ଭୱଂ ନାଥୋ’’ତି ଚ –

‘‘ଏୱାହଂ ଚିନ୍ତଯିତ୍ୱାନ, ନେକକୋଟିସତଂ ଧନଂ;

ନାଥାନାଥାନଂ ଦତ୍ୱାନ, ହିମୱନ୍ତମୁପାଗମି’’ନ୍ତି ଚ

ପାଠଇଯୋ ନିଦସ୍ସନାନି ଭୱନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ସାସନେ ଚ ଲୋକେ ଚ ଯାଚକୋ ‘‘ନାଥୋ’’ତି ନ ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଯାଚକୋ ଚ ‘‘ଅନାଥୋ’’ତି। ଲୋକସ୍ସ ପନ ସରଣଂ ‘‘ନାଥୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ସ ସରଣଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି, ସୋ ‘‘ଅନାଥୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ସମିଦ୍ଧୋ ‘‘ନାଥୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅସମିଦ୍ଧୋ ‘‘ଅନାଥୋ’’ତି। ତସ୍ମା ପଞ୍ଞୱତା ସଵ୍ଵେସୁ ଠାନେସୁ ଧାତ୍ୱତ୍ଥମତ୍ତେନ ଲୋକସମଞ୍ଞଂ ଅନତିଧାୱିତ୍ୱା ଯଥାନୁରୂପଂ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅଯଞ୍ଚ ନୀତି ସାଧୁକଂ ମନସି କାତବ୍ବା।

ୱିଥୁ ଯାଚନେ। ୱେଥତି।

ସଥ ସେଠିଲ୍ଲେ। ସଥତି। ସଥଲୋ ହି ପରିଦ୍ଧାଜୋ, ଭିନ୍ନୋ ଆକିରତେ ରଜଂ। ସିଠିଲୋତିପି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ତଦା ଠିକାରୋ ମୁଦ୍ଧଜୋ ଗହେତଦ୍ଧୋ।

କଥି କୋଟିଲ୍ଲେ। କନ୍ଥତି।

କନ୍ଥ ସିଲାଘାଯଂ। କନ୍ଥତି, ୱିକନ୍ଥତି। କନ୍ଥନା, ୱିକନ୍ଥନା। ତନ୍ଥ କନ୍ଥତୀତି ପସଂସତି। ୱିକନ୍ଥତୀତି ୱିରୂପଂ କନ୍ଥତି ଅଭୂତୱତ୍ଥୁଦୀପନତୋ। ଏନ୍ଥ ଚ ''ବହୁମ୍ପି ସୋ ୱିକନ୍ଥେୟ୍ୟ, ଅଞ୍ଞଂ ଜନପଦଂ ଗତୋ''ତି ଚ ''ଇଧେକଚ୍ଚୋ କନ୍ଥୀ ହୋତି ୱିକନ୍ଥୀ, ସୋ କନ୍ଥତି 'ଅହମସ୍ମି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ୱା ୱତ୍ତସମ୍ପନ୍ନୋତି ୱା ୱିକନ୍ଥତୀ'ତି'' ଚ ଆଦୟୋ ପୟୋଗା।

ବ୍ଯଥ ଦୁକ୍ଖଭଯଚଲନେସୁ। ବ୍ଯଥତି। ଭନ୍ତା ବ୍ଯଥିତମାନସା। ତତୋ କୁମାରାବ୍ଯଥିତା, ସୁତ୍ୱା ଲୁଦ୍ଦସ୍ସ ଭାସିତଂ। ଇଦ୍ଧେତଂ ଦ୍ୱଯଂ ଚଲଞ୍ଚେୱ ବ୍ଯଥଞ୍ଚ।

ସୁଥ କୁଥ କଥ ହିଂସାଯଂ। ସୋଥତି। କୋଥତି। କଥତି।

ପଥ ଗତିଯଂ। ପଥତି। ପଥୋ। ପଥୋତି ମଗ୍ଗୋ। ସୋ ଦୁୱିଧୋ ମହାଜନେନ ପଦସା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବୋ ପକତିମଗ୍ଗୋ ଚ ପଣ୍ଡିତେହିନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବୋ ପଟିପଦାସଙ୍ଖାତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଚାତି। ତନ୍ଥ ପକତିମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପନ୍ନକିଚ୍ଚାକିଚ୍ଚେହି ଜନେହି ପଥିଯତି ଗଚ୍ଛିଯତୀତି ପଥୋ, ପଟିପଦା ପନ ଅମତମହାପୁରଂ ଗନ୍ତୁକାମେହି କୁଲପୁତ୍ତେହି ସଦ୍ଧାପାଥେୟ୍ୟଂ ଗହେତ୍ୱା ପଥିଯତି ପଟିପଜ୍ଜିଯତୀତି ପଥୋ। ଅଥ ୱା ପାଥେତି କାରକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଗମେତି ନିବ୍ବାନଂ ସମ୍ପାପେତୀତି ୱା ପଥୋ , ପଟିପଦାୟେୱ। ମଗ୍ଗାଭିଧାନଂ ଚୁରାଦିଗଣେ ମଗ୍ଗଧାତୁକଥନଟ୍ଠାନେ କଥେସ୍ସାମ।

କଥ ନିପ୍ପାକେ। କଥତି।

ମଥ ୱିଲୋଥନେ। ମଥତି।

ପୋଥ ପରିଯାପନଭାୱେ। ପୋଥତି। ପୋଥକୋ। ପୋଥେତୀତି ଅଯଂ ଚୁରାଦିଗଣେପି ୱତ୍ତତି। ତେନ ''ସମନ୍ତା ଅନୁପରିଯେୟ୍ୟୁଂ, ନିପ୍ପୋଥେନ୍ତା ଚତୁଦ୍ଦିସା''ତି ପୟୋଗୋ ଦିସ୍ସତି।

ଗୋନ୍ଥ ୱଂସେ। ଗୋନ୍ଥତି। ଗୋନ୍ଥୁଲୋ, ଗୋନ୍ଥୁ।

ପୁଥୁ ୱିତ୍ଥାରେ। ପୋଥତି। ପୁଥୱୀ।

ଥକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଦକାରନ୍ତଧାତୁ

ଦା ଦାନେ। ଆପୁବ୍ବୋ ଗହଣେ। ସଦ୍ଧୋ ଦାନଂ ଦଦାତି ଦେତି, ସୀଲଂ ଆଦଦାତି ଆଦେତି। ଇମାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି ତଦ୍ଦୀପକତ୍ତା। ସଦ୍ଧୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧଂ ଦାନଂ ଦାପେତି, ସୀଲଂ ଆଦପେତି, ସମାଦପେତି। ଯେ ଧମ୍ମମେୱାଦପଯନ୍ତି ସନ୍ତୋ। ଇମାନି କାରିତପଦାନି ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ତଦ୍ଦୀପକତ୍ତା। ସଦ୍ଧେନ ଦାନଂ ଦୀଯତି, ସୀଲଂ ଆଦୀଯତି, ସମାଦୀଯତି, ଇମାନି କମ୍ମପଦାନି ତଦ୍ଦୀପକତ୍ତା। ଅଯଞ୍ଚ ଦା ଦାନେତି ଧାତୁ ସାସନାନୁରୂପସୁତିୱସେନ ଦିୱାଦିଗଣଂ ପତ୍ୱା ସୁପନକ୍ରିଯଂ ୱଦନ୍ତୋ ''ଦାଯତି ନିଦ୍ଦାଯତି ନିଦ୍ଦା''ତି ସନାମପଦାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି ଜନଯତି। ଦାନମୱଖଣ୍ଡନଞ୍ଚ ୱଦନ୍ତୋ ''ଦିଯତି ଦାନଂ ଦାତ୍ତ''ନ୍ତି ସନାମପଦାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି ଜନଯତି। ସୁଦ୍ଧିଂୱଦନ୍ତୋ ''ଦାଯତି ୱେଦାଯତି ୱୋଦାନ''ନ୍ତି ସନାମପଦାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି ଜନଯତି, ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଭୂୱାଦିଗଣେ ଦାନଂ ୱଦନ୍ତୋ ଆପୁବ୍ବୱସେନ ଗହଣଞ୍ଚ ୱଦନ୍ତୋ ''ଦଦାତି ଦେତି ଆଦଦାତି ଆଦେତି ଦାନଂ ଆଦାନ''ନ୍ତି ସନାମପଦାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି ଜନଯତି। ତଥା କୁଚ୍ଛିତଗମନଂ ୱଦନ୍ତୋ ''ଦାତି ସୁଦ୍ଦାତି ସୁଦ୍ଦୋ ସୁଦ୍ଦୀ''ତି ସନାମପଦାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି ଜନଯତୀତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱମଞ୍ଞତ୍ରାପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱିସେସୋ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବୋ ନଯଞ୍ଞୂହି।

ଇଦାନିସ୍ସ ନାମପଦାନି ତୁମନ୍ତାଦୀନି ବ୍ରୂମ। ''ଦାନଂ, ଦେୟ୍ୟଂ, ଦାତବ୍ବଂ, ବ୍ରହ୍ମଦେୟ୍ୟଂ, ଦିନ୍ନଂ, ଦାଯକୋ, ଦାଯିକା, ଦକ୍ଖିଣା'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି, ''ଦାତୁଂ,

ପଦାତୁଂ, ଦାତୱେ, ପଦାତୱେ, ଦତ୍ୱା, ଦତ୍ୱାନ, ଦଦାତୁନ, ଦଦିତ୍ୱା, ଦଦିତ୍ୱାନ, ଦଦିଯ, ଦଜ୍ଜା, ଦଦିଯାନ, ଆଦାତୁଂ, ଆଦାୟ, ଆଦିଯ’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି ଚ ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ତତ୍ଥ ଦାନନ୍ତି ଦାତବ୍ବଂ, ଦଦନ୍ତି ଏତେନାତି ଅତ୍ଥେ ନ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମୋ ଦାନଚେତନା ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। କସ୍ମା ପନ ତତ୍ଥ ଦିନ୍ନସଦ୍ଦୋଯେୱ କଥିଯତି, ନ ଦତ୍ତସଦ୍ଦୋତି? ଅକଥନେ କାରଣମତ୍ଥି। ‘‘ଦାନଂ ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ହି ଦିନ୍ନସଦ୍ଦଟ୍ଠାନେ ଦତ୍ତସଦ୍ଦୋ ନ ଦିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ନ କଥିଯତି।

ଗୁଣଭୂତୋ ଦତ୍ତସଦ୍ଦୋ, ନ ଦିଟ୍ଠୋ ଜିନଭାସିତେ;

‘‘ମନସା ଦାନଂ ମଯା ଦିନ୍ନଂ’’, ଇତି ଦିନ୍ନପଦଂ ୱିଯ।

‘‘ଦେୱଦତ୍ତୋ ଯଞ୍ଞଦତ୍ତୋ, ଦତ୍ତୋ’’ ଇତି ଚ ଆଦିକୋ;

ପଣ୍ଣତ୍ତିୱଚନେ ଦିଟ୍ଠୋ, ସମାସବ୍ୟାସତୋ ପନ।

ତସ୍ମା ‘‘ଦେୱଦତ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଦେୱେନ ଦିନ୍ନୋ’’ତି ସମାସଂ କତ୍ୱା ପଣ୍ଣତ୍ତିୱଚନତ୍ତା ଦିନ୍ନସଦ୍ଦସ୍ସ ଦତ୍ତାଦେସୋ କାତବ୍ବୋ ସାସନାନୁରୂପେନ। ଉପରି ହି ‘‘ଦିନ୍ନସ୍ସ ଦତ୍ତୋ କ୍ୱଚି ପଣ୍ଣତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି ଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସିସ୍ସଥ। ଅଯମେୱ ହି ସାସନେ ନୀତି ଅୱିଲଙ୍ଘନୀଯା। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ୱୱତ୍ଥାନଂ –

ସକ୍କଟେ ଦତ୍ତସଦ୍ଦୋୱ, ଦିନ୍ନସଦ୍ଦୋ ନ ଦିସ୍ସତି;

ବ୍ୟାସମ୍ହି ଦିନ୍ନସଦ୍ଦୋୱ, ଦତ୍ତସଦ୍ଦୋ ନ ପାଠଇଯଂ।

‘‘ମନସା ଦାନଂ ମଯା ଦିନ୍ନଂ, ଦାନଂ ଦିନ୍ନୋ’’ତିଆଦିସୁ;

‘‘ଧମ୍ମଦିନ୍ନା ମହାମାଯା’’, ଇଚ୍ଚାଦୀସୁ ଚ ପାଠଇସୁ।

ଇତି ବ୍ୟାସସମାସାନଂ, ୱସା ଦ୍ୱେଧା ପୱତ୍ତତି;

ଦିନ୍ନସଦ୍ଦୋତି ଦୀପେୟ୍ୟ, ନ ସୋ ସକ୍କଟଭାସିତୋ।

ଗୁଣଭୂତୋ ଦତ୍ତସଦ୍ଦୋ, ଅସମାସମ୍ହି କେୱଲୋ;

ନ ଦିସ୍ସତି ମୁନିମତେ, ଦିନ୍ନସଦ୍ଦୋୱ କେୱଲୋ।

ତେନେୱ ଦିନ୍ନସଦ୍ଦସ୍ସ, ଦତ୍ତାଦେସୋ କତୋ ମଯା;

‘‘ଦତ୍ତଂ ସିରପ୍ପଦାନ’’ନ୍ତି, କୱଯୋ ପନ ଅବ୍ରୱୁଂ।

ଏଦିସୋ ପାଠଇଯଂ ନତ୍ଥି, ନଯୋ ତସ୍ମା ନ ସୋ ୱରୋ;

‘‘ଦତ୍ତୋ’’ତି ଭୂରିଦତ୍ତସ୍ସ, ସଞ୍ଞା ପଣ୍ଣତ୍ତିଯଂ ଗତା।

‘‘ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧଦତ୍ତୋ, ଦତ୍ତୋ’’ ଇତି ହି ସାସନେ;

ପଣ୍ଣତ୍ତିଯଂ ଦତ୍ତସଦ୍ଦୋ, ଅସମାସସମାସିକୋ।

‘‘ପରଦତ୍ତଭୋଜନ’’ନ୍ତି, ଏୱମାଦୀସୁ ପାଠଇସୁ;

ସମାସେ ଗୁଣଭୂତୋଯଂ, ଦତ୍ତସଦ୍ଦୋ ପତିଟ୍ଠିତୋ।

‘‘ମନସା ଦାନଂ ମଯା ଦିନ୍ନଂ, ଦାନଂ ଦିନ୍ନୋ’’ତିଆଦିସୁ;

ଗୁଣଭୂତୋ ଦିନ୍ନସଦ୍ଦୋ, ଅସମାସମ୍ପି ଦିସ୍ସତି।

‘‘ଦିନ୍ନାଦାଯୀ ଧମ୍ମଦିନ୍ନା’’, ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀସୁ ପନ;

ସମାସେ ଗୁଣପଣ୍ଡତ୍ତି-ଭାୱେନେସ ପଦିସ୍ସତି।

କୋଚି ପନ ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ଗରୁ ଏୱଂ ସଦ୍ଦରଚନମକାସି –

‘‘ଯସ୍ସଙ୍କୁରେହି ଜିମୁତମୁଜଲୋଦିତେହି,

ୱାତେରିତେହି ପତିତେହି ସୁଣେହି ତେହି।

ଜେନନ୍ତଚୀୱରମସୋଭଥ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତଂ,

ୱନ୍ଦାମି ତଂ ଚଲଦଲଂ ୱରବୋଧିରୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ ସକ୍କଟଭାସାତୋ ନଯଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପାଠଇତୋ। ପାଠଇନଯଞ୍ହିପତ୍ୱା ‘‘ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି ୱା ‘‘ବ୍ରହ୍ମଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ୱା ‘‘ଦେୱଦତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି ୱା ‘‘ଦେୱଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ୱା ରୂପେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ‘‘ବୋଧିସତ୍ତୋ ଚ ମଦ୍ଦୀ ଚ ସମ୍ମୋଦମାନା ସକ୍କଦତ୍ତିଯେ ଅସ୍ସମେ ୱସିଂସୂ’’ତି ପାଠଇନଯାନୁରୂପୋ ଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ତସ୍ମା ଏତ୍ଥେୱଂ ୱଦାମ –

‘‘ଦତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ଠାନମ୍ପି, ‘‘ଦତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି ରୱୋ ଗତୋ;

ଦେୱଦତ୍ତିଯପତ୍ତୋ ଚ, ଅସ୍ସମୋ ସକ୍କଦତ୍ତିଯୋ’’ତି।

ଅଯଂ ନୀତି ସାଧୁକଂ ମନସି କାତବ୍ବା। ଅତ୍ର ପନ ପରିପୁଣ୍ଣାପରିପୁଣ୍ଣୱସେନ ଯଥାରହଂ ପଦକ୍କମୋ ଭୱତି।

ଦଦାତି, ଦଦନ୍ତି। ଦଦାସି, ଦଦାଥ। ଦଦାମି, ଦଦାମ। ଦଦାତୁ, ଦଦନ୍ତୁ। ଦଦାହି, ଦଦାଥ। ଦଦାମି, ଦଦାମ, ଦଦାମସେ। ଦଦେଯ୍ୟ, ଦଦେ, ଦଜ୍ଜା। ଦଜ୍ଜା ସପ୍ପୁରିସୋ ଦାନଂ। ଦଦେଯ୍ୟୁଂ, ଦଜ୍ଜୁଂ। ପିତା ମାତା ଚ ତେ ଦଜ୍ଜୁଂ। ଦଦେଯ୍ୟାସି, ଦଜ୍ଜାସି, ଦଜ୍ଜେସି ଇଚ୍ଚପି। ଦଜ୍ଜାସି ଅଭଯଂ ମମ। ମାତରଂ କେନ ଦୋସେନ, ଦଜ୍ଜାସି ଦକରକ୍ଖିନୋ। ସୀଲୱନ୍ତେସୁ ଦଜ୍ଜେସି, ଦାନଂ ମଦ୍ଦି ଯଥାରହଂ। ଦଦେଯ୍ୟାଥ, ଦଜ୍ଜାଥ। ଦଦେଯ୍ୟାମି, ଦଜ୍ଜାମି, ଦଦେଯ୍ୟାମ, ଦଜ୍ଜାମ। ଦଦେଥ, ଦଦେରଂ। ଦଦେଥୋ, ଦଦେଯ୍ୟାୱ୍ହୋ, ଦଜ୍ଜାୱ୍ହୋ। ଦଦେଯ୍ୟଂ, ଦଜ୍ଜଂ। ନେୱ ଦଜ୍ଜଂ ମହୋସଧଂ। ଦଦେଯ୍ୟାମ୍ହେ, ଦଜ୍ଜାମ୍ହେ। ଅଯମସ୍ମାକଂ ଖନ୍ତି। ଗରୂନଂ ପନ ଖନ୍ତି ଅଞ୍ଞଥା ଭୱତି। ତଥା ହି –

ଗରୂ ‘‘ଦଜ୍ଜତି ଦଜ୍ଜନ୍ତି’’, ଇତିଆଦିନଯେନ ତୁ;

ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ୱିଭତ୍ତୀନଂ, ୱସେନାହୁ ପଦକ୍କମଂ।

ପାଠଇଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା, ତଞ୍ଚେ ଯୁଜ୍ଜତି ଗଣ୍ହଥ;

ନ ହି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ, ପାଠଇଯୋ ପଟିଭନ୍ତି ନୋ।

ତତ୍ଥ ଅସ୍ମାକଂ ଖନ୍ତିଯା ‘‘ଦଜ୍ଜା ଦଜ୍ଜ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ଯ୍ୟକାରସହିତେଯେୱ ସତ୍ତମିଯା ପଦରୂପେ ସିଜ୍ଝନ୍ତି। ‘‘ଦଜ୍ଜା ସପ୍ପୁରିସୋ ଦାନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ଦଜ୍ଜା ଇଦଂ ‘‘ଦଦେଯ୍ୟା’’ତି ପଦରୂପଂ ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଯ୍ୟକାରେ ପରେ ସରଲୋପଂ କତ୍ୱା ତତୋ ତିଣ୍ଣଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ସଂଯୋଗଞ୍ଚ ତୀସୁସଞ୍ଞୋଗବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ

ସରୂପାନମେକସ୍ସ ଲୋପଞ୍ଚ ଦ୍ଧକାରସଞ୍ଞୋଗସ୍ସ ଚ ଜକାରଦ୍ୱଯଂ କତ୍ୱା ତତୋ ଦୀଘୱସେନୁଚ୍ଚାରିତବ୍ବତ୍ତା ଅନିମିତ୍ତଂ ଦୀଘଭାୱଂ କତ୍ୱା ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ସାସନସ୍ସାନୁରୂପୋ ୱଣ୍ଣସନ୍ଧି ଭୱତି। ଦୁୱିଧୋ ହି ସନ୍ଧି ପଦସନ୍ଧି ୱଣ୍ଣସନ୍ଧୀତି। ତେସୁ ଯତ୍ଥ ପଦଚ୍ଛେଦୋ ଲବ୍ଭତି, ସୋ ପଦସନ୍ଧି। ଯଥା? ତତ୍ରାଯଂ। ଯତ୍ଥ ପନ ନ ଲବ୍ଭତି, ସୋ ୱଣ୍ଣସନ୍ଧି। ଯଥା? ଅତ୍ରଜୋ। ଯଥା ଚ ସୁଗତୋ, ଯଥା ଚ ପଦ୍ଧାନି। ଏୱଂ ଦୁୱିଧେସୁ ସନ୍ଧୀସୁ ‘‘ଦଜ୍ଜା’’ତି ଅଯଂ ୱଣ୍ଣସନ୍ଧି ଏୱ।

ଅପରୋପି ରୂପନଯୋ ଭୱତି ତ୍ୱାପଚ୍ଚଯନ୍ତୱସେନ –

‘‘ଅଯଂ ସୋ ଇନ୍ଦକୋ ଯକ୍ଖୋ, ଦଜ୍ଜା ଦାନଂ ପରିତ୍ତକଂ;

ଅତିରୋଚତି ଅମ୍ହେହି, ଚନ୍ଦୋ ତାରଗଣେ ଯଥା’’ତି

ଦସ୍ସନତୋ। ଏତ୍ଥ ହି ଦଜ୍ଜାତି ଦତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ପନ ଦତ୍ୱାସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥଂ ‘‘ଦଦିଯ୍ୟ’’ ଇତି ପଦରୂପଂ ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଯ୍ୟକାରେ ପରେ ସରଲୋପଂ କତ୍ୱା ସଞ୍ଞୋଗେସୁ ସରୂପଲୋପଞ୍ଚ ତତୋ ଦ୍ଧକାରସଞ୍ଞୋଗସ୍ସ ଜ୍ଜକାରଦ୍ୱଯଂ ଦୀଘତ୍ତଞ୍ଚ କତ୍ୱା ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି।

ଅଥାପରୋପି ରୂପନଯୋ ଭୱତି କମ୍ମନି ଯପଚ୍ଚଯୱସେନ। ତଥା ହି ‘‘ପେତାନଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଦଜ୍ଜା’’ତି ଚ ‘‘ଦକ୍ଖିଣା ଦଜ୍ଜା’’ତି ଚ ଦ୍ୱେ ପାଠା ଦିସ୍ସନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଦଜ୍ଜାତି ଦାତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ କମ୍ମନି ଯପଚ୍ଚଯୱସେନ। ଇଧ ପନ ଦାଧାତୁତୋ ଯପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା ଧାତୁସ୍ସ ଦ୍ୱିତ୍ତଞ୍ଚ ପୁବ୍ବସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଞ୍ଚ ତତୋ ଯକାରେ ପରେ ସରଲୋପଂ ସଞ୍ଞୋଗଭାୱଞ୍ଚ ଜ୍ଜକାରଦ୍ୱଯଞ୍ଚ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗତ୍ତା ଆପଚ୍ଚଯାଦିଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଦଜ୍ଜା’’ତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ‘‘ଦଜ୍ଜା ଦଦେଯ୍ୟା’’ତି ଚ ‘‘ଦଜ୍ଜା ଦଦିଯ୍ୟ ଦତ୍ୱା’’ତି ଚ ‘‘ଦଜ୍ଜା ଦାତବ୍ବା’’ତି ଚ ଏତାନି ପଚ୍ଚେକଂ ପରିଯାଯୱଚନାନି ଭୱନ୍ତି। ‘‘ଦଜ୍ଜୁଂ। ଦଜ୍ଜାସି, ଦଜ୍ଜାଥ। ଦଜ୍ଜାମି, ଦଜ୍ଜାମ। ଦଜ୍ଜାମ୍ହେ, ଦଜ୍ଜେ’’ନ୍ତି ଏତାନିପି ‘‘ଦଦେଯ୍ୟୁଂ ଦଦେଯ୍ୟାସୀ’’ତିଆଦିନା ପଦରୂପାନି ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଯ୍ୟକାରେ ପରେ ସରଲୋପଂ ସଞ୍ଞୋଗେସୁ ସରୂପଲୋପଂ ଦ୍ଧକାରସମଞ୍ଞୋଗସ୍ସ ଜ୍ଜକାରଦ୍ୱଯଞ୍ଚ କତ୍ୱା ନିପ୍ଫଜ୍ଜନ୍ତି। ଏତେସୁ ଦଜ୍ଜାସୀତି ଯଂ ରୂପଂ ତସ୍ସାୱଯୱସ୍ସ ଆକାରସ୍ସ ଏକାରଂ କତ୍ୱା ଅପରମ୍ପି ‘‘ଦଜ୍ଜେସୀ’’ତି ରୂପଂ ଭୱତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନୁଭାୱସ୍ସ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଠଇନଯୋ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋଯେୱ ହୋତି, ଗମ୍ଭୀରୋ ଦୁକ୍ଖୋଗାଢହୋ, ନ ଯେନ କେନଚି ଲକ୍ଖଣେନ ସାଧେତବ୍ବୋ, ଯଥାତନ୍ତି ୱିରଚିତେହେୱ ଲକ୍ଖଣେହି ସାଧେତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ‘‘ଖତ୍ତିଯା ତିତ୍ଥିଯା ଚେତିଯାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଯକାରେ ପରେ ସରଲୋପୋ ଭୱତି, ତେନ ‘‘ଅଥେତ୍ଥେକସତଂ ଖତ୍ୟା। ଏୱମ୍ପି ତିତ୍ଥ୍ୟା ପୁଥୁସୋ ୱଦନ୍ତି। ଆରାମରୁକ୍ଖଚେତ୍ୟାନୀ’’ତି ପଯୋଗା ଦିସ୍ସନ୍ତି। ତଥା ‘‘ସାକଚ୍ଛତି ତଚ୍ଛ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ସହ କଥଯତୀ’’ତିୱା ‘‘ସଂକଥଯତୀ’’ତି ୱା ‘‘ତଥ୍ୟ’’ନ୍ତି ଚ ପଦରୂପଂ ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସହସଦ୍ଦସ୍ସ ହକାରଲୋପଂ, ସଂସଦ୍ଦେ ଚ ନିଗ୍ଗହୀତଲୋପଂ କତ୍ୱା ସକାରଗତସ୍ସ ସରସ୍ସ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ଯକାରେ ପରେ ସରଲୋପଂ କତ୍ୱା ତତୋ ଥ୍ୟକାରସଞ୍ଞୋଗସ୍ସ ଚ୍ଛଯୁଗଂ କତ୍ୱା ୱିସଭାଗସଞ୍ଞୋଗେ ଏକୋ ଏକସ୍ସ ସଭାଗତ୍ତମାପଜ୍ଜତି। ତେନ ‘‘ସାକଚ୍ଛତି ତଚ୍ଛ’’ନ୍ତି ରୂପାନି ସିଜ୍ଝନ୍ତି। ତଥା ହି ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସାକଚ୍ଛିଂସୁ। କାଲେନ ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛା। ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ। ଯଥାତଥିଯଂ ୱିଦିତ୍ୱାପି ଧମ୍ମଂ, ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେଯ୍ୟା’’ତି ସୱିକପାନି ପଯୋଗାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି। ‘‘ନଜ୍ଜା’’ତିଆଦୀସୁପି ‘‘ନଦିଯା’’ତିଆଦୀନି ପଦରୂପାନି ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ୱଣ୍ଣସନ୍ଧିୱସେନ ଯକାରେ ପରେ ଲୋପୱିଧି ଲବ୍ଭତିଯେୱ। ୱିୱିଧୋ ହି ସାସନାନୁକୂଲୋ ରୂପନିପ୍ଫାଦନୁପାଯୋ, ଉପରି ଚ ଏତେସଂ ସାଧନତ୍ଥଂ ‘‘ସରଲୋପୋ ଯମନରାଦୀସୂ’’ତିଆଦୀନି ଲକ୍ଖଣାନି ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ତତ୍ଥ –

‘‘ଦଜ୍ଜା ଦଜ୍ଜୁ’’ନ୍ତିଆଦୀନି, ସତ୍ତମୀନଂ ୱସେନ ମେ;

ୱୁତ୍ତାନି ଯୋଗିରାଜସ୍ସ, ସାସନତ୍ଥଂ ମହେସିନୋ।

ଅତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, କିଞ୍ଚାପି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ‘‘ମାତରଂ ତେନ ଦୋସେନ, ଦଜ୍ଜାହଂ ଦକରକ୍ଖିନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଦଜ୍ଜନ୍ତି ପଦସ୍ସ ‘‘ଦମ୍ମୀ’’ତି ୱତ୍ତମାନାୱସେନ ୱିୱରଣଂ କତଂ, ତଥାପି ସତ୍ତମୀପଯୋଗୋଯେୱ। ଆଚରିଯା ହି ‘‘ସତ୍ତମୀପଯୋଗୋ ଅଯ’’ନ୍ତି ଜାନନ୍ତାପି ‘‘କଦାଚି ଅଞ୍ଞେ ପରିକପ୍ପତ୍ଥମ୍ପି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଆସଙ୍କାଯ ଏୱଂ ୱିୱରଣମକଂସୁ। ତଥା କିଞ୍ଚାପି ତେହି ‘‘ଅନାପରାଧକମ୍ମନ୍ତଂ, ନ ଦଜ୍ଜଂ ଦକରକ୍ଖିନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ନ ଦଜ୍ଜନ୍ତି ପଦସ୍ସ ‘‘ନାହଂ ଦକରକ୍ଖସ୍ସ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀୱସେନ ୱିୱରଣଂ କତଂ, ତଥାପି ସତ୍ତମୀପଯୋଗୋଯେୱ, ଅନାଗତଂ ପନ ପଟିଚ୍ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଏୱଂ ୱିୱରଣଂ କତଂ। ‘‘ନେୱ ଦଜ୍ଜଂ ମହୋସଧ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ନ ତ୍ୱେୱ ଦଦେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ସତ୍ତମୀପଯୋଗୱସେନେୱ ୱିୱରଣଂ କତନ୍ତି। ଏୱଂ ଦଜ୍ଜଂପଦସ୍ସ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ପରୋକ୍ଖାଦିୱସେନ ପଦକ୍କମୋ କଥିଯତି। ‘‘ଦଦ, ଦଦୂ। ଦଦୂ’’ତି ଚ ଇଦଂ ‘‘ନାରଦୋ ଇତି ନାମେନ, କସ୍ସପୋ ଇତି ମଂ ୱିଦୂ’’ତିଆଦୀସୁ

ଵିଦୂସଦ୍ଦେନ ସମଂ। ଦଦେ, ଦଦିତ୍ଥ, ଦଦଂ, ଦଦିମ୍ହ। ଦଦିତ୍ଥ, ଦଦିରେ। ଦଦିତ୍ଥୋ, ଦଦିଵ୍ହେ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଦଦିତ୍ଥୋତି ଇଦଂ ‘‘ସଞ୍ଜଗ୍ଘିତ୍ଥୋ ମୟା ସହ। ମା କିସିତ୍ଥୋ ମୟା ଵିନା। ମା ନଂ କଲଲେ ଅକ୍କମିତ୍ଥୋ’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘ସଞ୍ଜଗ୍ଘିତ୍ଥୋ’’ତିଆଦୀହି ସମଂ। ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନଵସେନ ସଦିସତା ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବା। ଦଦଂ, ଦଦିମ୍ହେ। ପରୋକ୍ଖାସହିତରୂପାନି।

ଅଦଦା, ଅଦଦୂ। ଅଦଦେ, ଅଦଦତ୍ଥ। ଅଦଦଂ, ଅଦଦମ୍ହା। ଅଦଦତ୍ଥ, ଅଦଦତ୍ଥୁଂ। ଅଦଦସେ, ଅଦଦଵ୍ହଂ। ଅଦଦିଂ ଅଦଦମ୍ହସେ। ଇତି ଅନକାରପୁବ୍ବମ୍ପି ରୂପଂ ଗହେତବ୍ବଂ ‘‘ୟେସଂ ନୋ ନ ଦଦମ୍ହସେ’’ତି ଦସ୍ସନତୋ। ହିୟ୍ୟତ୍ତନୀସହିତରୂପାନି।

ଅଦଦି, ଅଦଦୁଂ, ଅଦଦିଂସୁ। ଅଦଦୋ, ଅଦଦିତ୍ଥ। ଅଦଦିଂ, ଅଦଦିମ୍ହା। ଅଦଦା, ଅଦଦୂ। ଅଦଦସେ, ଅଦଦିଵ୍ହଂ। ଅଦଦଂ, ଅଦଦିମ୍ହେ। ଅଜ୍ଜତନୀସହିତରୂପାନି।

‘‘ଦଦିସ୍ସତି, ଦଦିସ୍ସନ୍ତି’’ ଇଚ୍ଚାଦି ସବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟଂ। ଭଵିସ୍ସନ୍ତୀସହିତରୂପାନି।

‘‘ଅଦଦିସ୍ସା, ଦଦିସ୍ସା, ଅଦଦିସ୍ସଂସୁ, ଦଦିସ୍ସଂସୁ’’ ଇଚ୍ଚାଦି ଚ ସବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟଂ। କାଲାତିପତ୍ତିସହିତରୂପାନି।

ଅପରାନିପି ଵତ୍ତମାନାଦିସହିତରୂପାନି ଭଵନ୍ତି। ଦେତି, ଦେନ୍ତି। ଦେସି, ଦେଥ। ଦେମି, ଦମ୍ମି, ଦେମ, ଦମ୍ମ। ଦେତୁ, ଦେନ୍ତୁ। ଦେହି, ଦେଥ। ଦେମି, ଦମ୍ମି, ଦେମ, ଦମ୍ମ। ଅତ୍ତନୋପଦାନି ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନି। ସତ୍ତମୀନୟୋ ଚ ପରୋକ୍ଖାନୟୋ ଚ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧୋ। ହିୟ୍ୟତ୍ତନୀନୟୋ ପନ ଅଜ୍ଜତନୀନୟୋ ଚ କୋଚି କୋଚି ପସିଦ୍ଧୋ ପାଠଇୟଂ ଆଗତତ୍ତା, ସକ୍କା ଚ ‘‘ଅଦା, ଅଦୂ, ଅଦୋ, ଅଦ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୟୋଜେତୁଂ। ତଥା ହି ନୟୋ ଦିସ୍ସତି। ଅଦା ଦାନଂ ପୁରିନ୍ଦଦୋ। ଵରଞ୍ଚେମେ ଅଦୋ ସକ୍କ। ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅଦଂ ଗଜଂ। ଅଦାସିମେ। ଅଦଂସୁ ତେ ମମୋକାସଂ। ଅଦାସିଂ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ତଦାତି। ‘‘ଦସ୍ସତି, ଦସ୍ସନ୍ତି’’ ଇଚ୍ଚାଦି ସବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟଂ। ‘‘ଅଦସ୍ସା, ଦସ୍ସା, ଅଦସ୍ସଂସୁ, ଦସ୍ସଂସୁ, ଦସ୍ସିଂସୁ’’ ଇଚ୍ଚାଦି ଚ ସବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟଂ।

ତଥା ଆଦଦାତି, ଆଦଦନ୍ତି। ଆଦଦାସି, ଆଦଦାଥ। ଆଦଦାମି, ଆଦଦାମ। କଚ୍ଚାୟନମତେ ‘‘ଆଦତ୍ତେ’’ତି ଅତ୍ତନୋପଦଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵଂ ‘‘ଆଦଦାତୁ, ଆଦଦେୟ୍ୟ’’ ଇଚ୍ଚାଦି ସବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟଂ। ଆଦେତୁ ଆଦେୟ୍ୟ ଇଚ୍ଚାଦି ୟଥାରହଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଏଵମେଵ ଚ ‘‘ଦାପେତି, ଆଦାପେତୀ’’ତିଆଦୀନିପି ୟଥାରହଂ ୟୋଜେତବ୍ବାନି।

ଦାକୁଚ୍ଛିତେ ଗମନେ। ଦାତି। ସୁଦ୍ଦାତି। ସୁଦ୍ଦୋ, ସୁଦ୍ଦୀ। ତତ୍ଥ ସୁଦ୍ଦୋତି ସୁଦ୍ଦାତୀତି ସୁଦ୍ଦୋ, ପରପୋଥନାଦିଲୁଦ୍ଦାଚାରକମ୍ମୁନା ଦାରୁକମ୍ମାଦିଖୁଦ୍ଦାଚାରକମ୍ମୁନା ଚ ଲହୁଂ ଲହୁଂ କୁଚ୍ଛିତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ସୁ ଇତି ସୀଘତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ଦା ଇତି ଗରହତ୍ଥୋ ଧାତୁ କୁଚ୍ଛିତଗତିଵାଚକତ୍ତା। ସୁଦ୍ଦସ୍ସ ଭରିୟା ସୁଦ୍ଦୀ।

ଦୁ ଗତିୟଂ। ଦଵତି। ଦୁମୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦଵତି ଗଚ୍ଛତି ମୂଲକ୍ଖନ୍ଧସାଖାଵିଟପପତ୍ତପଲ୍ଲଵପୁପ୍ଫଫଲେହି ଵୁଦ୍ଧିଂ ଵିରୂଳ୍ହିଂ ଵେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣାତୀତି ଦୁମୋ।

ଦେସୋଧନେ। ସୋଧନଂ ପରିୟୋଦାପନଂ। ଦାୟତି। ଦାୟନଂ। ୟଥା ଗାୟତି, ଗାୟନଂ। ଦାୟିତୁଂ, ଦାୟିତ୍ଵା, ଧାତାଵୟଵସ୍ସେକାରସ୍ସ ଆୟାଦେସୋ। ‘‘ଦାତୁଂ, ଦତ୍ଵା’’ ଇଚ୍ଚପି ରୂପାନି।

ତତ୍ର ଦାତୁନ୍ତି ସୋଧେତୁଂ। ଦତ୍ଵାତି ସୋଧେତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ‘‘ବାଲୋ ଅବ୍ୟତ୍ତୋ ନପ୍ପଟିବଲୋ ଅନୁୟୁଞ୍ଜିୟମାନୋ ଅନୁୟୋଗଂ ଦାତୁ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦାତୁନ୍ତି ପଦସ୍ସ ସୋଧେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ‘‘ଦାନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତି, ତଂ ନ ୟୁତ୍ତଂ। ନ ହି ୟୋ ପରେହି ଅନୁୟୁଞ୍ଜିୟତି, ସୋ ଅନୁୟୋଗଂ ଦେତି ନାମାତି। ତସ୍ମା ‘‘ଆଚରିୟସ୍ସ ଅନୁୟୋଗଂ ଦତ୍ଵା ବାରାଣସିଂ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛୀ’’ତିଆଦୀସୁପି ଅନୁୟୋଗଂ ଦତ୍ଵାତି ଅନୁୟୋଗଂ ସୋଧେତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋୟେଵ ଗହେତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ପୁବ୍ବାଚରିୟେହି ‘‘ଅନୁୟୋଗଦାପନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଏସୋୟେଵତ୍ଥୋ ଵିଭାଵିତୋ। କଥଂ? ଅନୁୟୋଗଦାପନତ୍ଥନ୍ତି ଅନୁୟୋଗଂ ସୋଧାପେତୁଂ। ଵିମଦ୍ଦକ୍ଖମଞ୍ହି ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଅନୁୟୋଗଂ ସୋଧେତି ନାମ, ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଚ ନଂ ସୋଧାପେତି ନାମାତି। ଇଦମ୍ପି ଚ ତେହି ଵୁତ୍ତଂ। ଦାତୁନ୍ତି ସୋଧେତୁଂ। କେଚି ‘‘ଦାନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତି, ତଂ ନ ୟୁତ୍ତଂ। ନ ହି ୟୋ ସୀହନାଦଂ ନଦତି, ସୋ ଏଵ ତତ୍ଥ ଅନୁୟୋଗଂ ଦେତୀତି। ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନମହାପକରଣ ସଂଵଣ୍ଣନାୟମ୍ପି ପୁବ୍ବାଚରିୟେହି ‘‘ଦାନଂ ଦତ୍ଵାତି ତଂ ଚେତନଂ ପରିୟୋଦାପେତ୍ଵା’’ତି ସୋଧନତ୍ଥୋ ଵୁତ୍ତୋ। ଦୁଲ୍ଲଭା ଅୟଂ ନୀତି ସାଧୁକଂ ଚିତ୍ତେ ଠପେତବ୍ବା।

ଦେ ପାଲନେ। ଦୀଯତି। ଦାନଂ, ଉଦ୍ଦାନଂ ଦାଯିତୁଂ, ଦାଯିତ୍ୱା। ତତ୍ଥ ଦାନନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତିତୋ ଦାଯତି ରକ୍ଖତୀତି ଦାନଂ, ଦାନଚେତନା। ଉଦ୍ଦାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ୱା ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣଭାୱେନ ନସ୍ସିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ ଦାନଂ ରକ୍ଖଣଂ ଉଦ୍ଦାନଂ, ସଙ୍ଗହୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଉଦ୍ଦାନନ୍ତି ପଚ୍ଛୁଦ୍ଦାନାଦିକଂ ଉଦ୍ଦାନଂ।

ଖାଦ ଭକ୍ଖନେ। ଖାଦତି। ଖାଦିକା, ଖାଦନଂ, ଅଞ୍ଜଞ୍ଜମଞ୍ଜଖାଦିକା। ପୁଚ୍ଚଫଲଖାଦିକା, ଖଜ୍ଜଂ, ଖାଦନୀଯଂ, ଖନ୍ଧା।

ତତ୍ଥ ଖଜ୍ଜନ୍ତି ପୂୱୋ। ଖାଦନୀଯନ୍ତି ପୂୱଫଲାଫଲାଦି। ''ଖାଦନୀଯଂ ୱା ଭୋଜନୀଯଂ ୱା''ତି ୱିସୁଂ ଭୋଜନୀଯସ୍ସ ୱଚନତୋ ଖାଦନଂ ନାମ ଖଜ୍ଜସ୍ସ ୱା ଖାଦନୀଯସ୍ସ ୱା ଭକ୍ଖନଂ। ଅପିଚ ହିଂସାପି ''ଖାଦନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିଦୁକ୍ଖାଦୀହି ଖଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଖନ୍ଧା, ରୂପୱେଦନାସଞ୍ଜାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣାନି। ''ଚୀୱରାନି ନସ୍ସନ୍ତିପି ଡଯ୍ହନ୍ତିପି ଉନ୍ଦୂରେହିପି ଖଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ ଖଜ୍ଜନ୍ତି ସଦ୍ଦୋ କମ୍ପତ୍ଥୋ।

ବଦଥେରିଯେ। ଥିରଭାୱୋ ଥେରିଯଂ, ଯଥା ଦକ୍ଖିଯଂ। ବଦତି। ବଦରୀ, ବଦରଂ। ଅତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

କକ୍କନ୍ଧୁ ବଦରୀ କୋଲୀ, କୋଲଂ କୁଲୱମିଚ୍ଚପି;

ତେନିଲଂ ବଦରଞ୍ଚାତି, ନାମଂ ରୁକ୍ଖସ୍ସ କୋଲିଯାତି।

ଖଦ ଧିତିହିଂସାସୁ ଚ। ଥେରିଯାପେକ୍ଖାଯ ଚକାରୋ। ଖଦତି। ଖଦିରୋ।

ଗଦ ୱିଯତ୍ତିଯଂ ୱାଚାଯଂ। ଗଦତି। ଆଗଦନଂ, ତଥୋ ଆଗଦୋ ଏତସ୍ସାତି ତଥାଗତୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ଗଦତୀତି ସୁଗଦୋ।

ରଦ ୱିଲେଖନେ। ରଦତି। ରଦନୋ, ରଦୋ, ଦାଠାରଦୋ। ଅତ୍ର ରଦନୋତି ଦନ୍ତୋ।

ନଦ ଅବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦେ। ସୀହୋ ନଦତି, ପଣଦତି। ନାଦୋ, ନଦୀ। ପବ୍ବତେସୁ ୱନାଦୀସୁ ନଦତୀତି ନଦୀ। ନଦ ଇ ଇତି ଧାତୁଦ୍ୱଯୱସେନ ପନ ''ନଦନ୍ତୀ ଗଚ୍ଛତୀତି ନଦୀ''ତିପି ନିବ୍ବଚନଂ ୱଦନ୍ତି।

କେଚେତ୍ଥ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ ଯା ପନେସା ''ନଦ ଅବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦେ''ତି ଧାତୁ ତୁମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତା, ସା କିଂନିଚ୍ଚମବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦେଯେୱ ୱତ୍ତତି, ଉଦାହୁ କତ୍ଥଚି ୱିଯତ୍ତିଯମ୍ପି ୱାଚାଯଂ ୱତ୍ତତୀ''ତି? ନିଚ୍ଚମବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦେଯେୱ ୱତ୍ତତୀତି। ଯଜ୍ଜେୱଂ ''ସୀହୋ ନଦତୀ''ତିଆଦୀସୁ ତିରଚ୍ଛାନଗତାଦିସଦ୍ଦଭାୱେନ ଅୱିଭାୱିତତ୍ଥତାଯ ନଦସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦୋ ହୋତୁ, ''ସୀହୋ ୱିଯ ଅଯଂ ପୁରିସୋ ନଦତୀ''ତିଆଦୀସୁ ପନ ମନୁସ୍ସଭାସାପି ଅବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦୋ ସିଯାତି? ତନ୍ନ ୱିଯତ୍ତାପି ସମାନା ମନୁସ୍ସଭାସା ସୀହୋ ୱିଯାତି ଏୱଂ ସମୁପେକ୍ଖାୱସେନ ସୀହପଦତ୍ଥସ୍ସାପେକ୍ଖନତୋ ନଦସଦ୍ଦେନ ନିଦ୍ଦିସିଯତି , ନ ପୁରିସାପେକ୍ଖନୱସେନ। ଯଥା ହି ୱଲାହକୂପମାୱସେନ କଥିତଂ, ''କଥଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଗଜ୍ଜିତା ଚ ୱସ୍ସିତା ଚ ହୋତୀ''ତି ପାଠଇଯଂ ଗଜ୍ଜନଂ ୱସ୍ସନଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ୱଲାହକସ୍ସ ଗଜ୍ଜନୱସ୍ସନସଦିସତାଯ ଭାସନକରଣକ୍ରିଯାଯୂପଲବ୍ଭନତୋ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ହୋତି, ଏୱମେୱ ନିବ୍ଭଯଭାୱେନ ସୀହନାଦସଦିସିଯା ୱାଚାଯ ନିଚ୍ଛରଣତୋ ସୀହୋ ୱିଯ ନଦତୀତି ଅୱିଭାୱିତତ୍ଥୱନ୍ତେନ ନଦସଦ୍ଦେନ ମନୁସ୍ସଭାସାପି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା ହୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅମ୍ବଫଲୂପମାଦଯୋପି ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବା। ନ ହି ପକ୍କାମକତାଦୀନି ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଅମ୍ବଫଲାଦୀସୁ ଏୱ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଭଗୱତା ଅଞ୍ଞେନାକାରେନ ସଦିସତ୍ତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ଅମ୍ବଫଲୂପମାଦଯୋ ୱୁତ୍ତା, ଏୱମେୱ ନଦସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦଭାୱେନ ତିରଚ୍ଛାନଗତସଦ୍ଦାଦୀସୁ ଏୱ ୱତ୍ତନ୍ତୋପି ଅତ୍ଥନ୍ତରୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ''ସୀହୋ ୱିଯ ନଦତୀ''ତିଆଦୀସୁ ମନୁସ୍ସଭାସାଯମ୍ପି ରୂଳ୍ହିଯା ୱୁତ୍ତୋ, ନ ସଭାୱତୋ। ତଥା ହି ସଭାୱତୋ ନଦସଦ୍ଦେନପି ୱସ୍ସିତସଦ୍ଦାଦୀହିପି ମନୁସ୍ସଭାସା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା ନ ହୋତୀତି। ଯଦି ଏୱଂ –

''ସୁୱିଜାନଂ ସିଙ୍ଗାଲାନଂ, ସକୁଣାନଞ୍ଚ ୱସ୍ସିତଂ;

ମନୁସ୍ସୱସ୍ସିତଂ ରାଜ, ଦୁବ୍ବିଜାନତରଂ ତତୋ''ତି

ଏତ୍ଥ କସ୍ମା ୱସ୍ସିତସଦ୍ଦେନ ମନୁସ୍ସଭାସା ନିଦ୍ଦିସିଯତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ମନୁସ୍ସଭାସାପି ୱସ୍ସିତସଦ୍ଦେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ସା ''ସୁୱିଜାନଂ ସିଙ୍ଗାଲାନଂ, ସକୁଣାନଞ୍ଚ ୱସ୍ସିତ''ନ୍ତି ୱସ୍ସିତସଦ୍ଦୱସେନ ପଯୋଗସ୍ସ ୱଚନତୋ ତଦନୁରୂପଂ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ଅରହତୀତି ମନ୍ତ୍ୱା ୱସ୍ସିତସଦ୍ଦସଦିସୀ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା।

ନ ହି ‘‘ମନୁସ୍ସୋ ୱସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା ୱିସୁଂ ପଯୋଗା ଦିସ୍ସନ୍ତି, ‘‘ସକୁଣୋ ୱସ୍ସତି, କୂଜତୀ’’ତିଆଦିନା ପନ ପଯୋଗା ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ସଙ୍ଗାମଂ ଓତରିତ୍ୱାନ, ସୀହନାଦଂ ନଦି କୁସୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ନଦଧାତୁ ସଭାୱତୋ ଅବ୍ଯତ୍ତସଦ୍ଦେଯେୱ ହୋତି, ନ ୱିଯତ୍ତିଯଂ ୱାଚାଯନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଦ୍ଦ ଗତିଯଂ ଯାଚନେ ଚ। ଅଦ୍ଦତି।

ନଦ୍ଦ ଗଦ୍ଦ ସଦ୍ଦେ। ନଦ୍ଦତି। ଗଦ୍ଦତି।

ତଦ୍ଦ ହିଂସାଯଂ। ତଦ୍ଦତି।

କଦ୍ଦ କୁଚ୍ଛିତେ ସଦ୍ଦେ। କଦ୍ଦତି। କଦ୍ଦମୋ।

ଖଦ୍ଦ ଦଂସନେ। ଦଂସନମିହ ଦନ୍ତସୂକତକତ୍ତିକା କ୍ରିଯା ଅଭିଧୀଯତେ। ସଭାୱତ୍ତା ଧାତୁଯା ସାଧନପ୍ପଯୋଗସମୱାଯୀ। ଖଦ୍ଦତି।

ଅଦି ବନ୍ଧନେ। ଅନ୍ଦତି। ଅନ୍ଦୁ। ଅନ୍ଦୁସଦ୍ଦୋପନେତ୍ଥ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୋ ଗହେତବ୍ବୋ ପାଠଇଯଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗପ୍ପଯୋଗଦସ୍ସନତୋ ‘‘ସେଯ୍ଯଥାପି ୱାସେଟ୍ଠ ଅଯଂ ଅଚିରୱତୀ ନଦୀ ପୂରା ଉଦକସ୍ସ ସମତିତ୍ତିକା କାକପେଯ୍ଯା, ଅଥ ପୁରିସୋ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ ପାରତ୍ଥିକୋ ପାରଗୱେସୀ ପାରଗାମୀ ପାରଂ ତରିତୁକାମୋ, ସୋ ଓରିମତୀରେ ଦଳ୍ହାଯ ଅନ୍ଦୁଯା ପଚ୍ଛାବାହଂ ଗାଳ୍ହବନ୍ଧନବନ୍ଧୋ’’ତି। ତତ୍ର ଅନ୍ଦୂତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ବନ୍ଧନଂ ୱା। ‘‘ଯଥା ଅନ୍ଦୁଘରେ ପୁରିସୋ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ବନ୍ଧନୱିସେସୋ ୱା, ‘‘ଅନ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦୀନି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଲାଯିଂସୂ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ ଅନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ଅନ୍ଦୁ ୱିଯାତିପି ଅନ୍ଦୁ, ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ‘‘ଇମେ ଖୋ ୱାସେଟ୍ଠ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ ଅନ୍ଦୂତିପି ବନ୍ଧନନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି। ନିଗ୍ଗହୀତାଗମୱସେନାଯଂ ଧାତୁ ୱୁତ୍ତୋ। କତ୍ଥଚି ପନ ୱିଗତନିଗ୍ଗହୀତାଗମୋପି ହୋତି, ତଂ ଯଥା? ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ଭିକ୍ଖୱେ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାପତ୍ତିଯା ଅନ୍ୱଦେୱ ଅହିରିକ’’ନ୍ତି ପାଠଇ। ଏତ୍ଥ ଅନୁଅଦତି ଅନୁବନ୍ଧତୀତି ଅନ୍ୱଦି। ଅନ୍ୱଦି ଏୱ ଅନ୍ୱଦେୱାତି କିତୱିଗ୍ଗହୋ ସନ୍ଧିୱିଗ୍ଗହୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଅନ୍ୱଦେୱାତି ଅନୁବନ୍ଧମାନମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅୱିଜ୍ଜମହିରିକଂ ଅନୁବନ୍ଧମାନମେୱ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦି ପରମିସ୍ସରିଯେ ଇନ୍ଦତି। ଇନ୍ଦନଂ, ଇନ୍ଦୋ।

ଏତ୍ଥ ଇନ୍ଦୋତି ଅଧିପତିଭୂତୋ ଯୋ କୋଚି। ସୋ ହି ଇନ୍ଦତି ପରେସୁ ଇସ୍ସରିଯଂ ପାପୁଣାତୀତି ଇନ୍ଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅପିଚ ଇନ୍ଦୋତି ସକ୍କୋ। ସକ୍କସ୍ସ ହି ଅନେକାନି ନାମାନି –

ସକ୍କୋ ପୁରିନ୍ଦଦୋ ଇନ୍ଦୋ, ୱତ୍ରଭୂ ପାକସାସନୋ;

ସହସ୍ସନେତ୍ତୋ ମଘୱା, ଦେୱରାଜା ସୁଜମ୍ପତି।

ସହସ୍ସକ୍ଖୋ ଦସସତ-ଲୋଚନୋ ୱଜିରାୱୁଧୋ;

ଭୂତପତି ମହିନ୍ଦୋ ଚ, କୋସିଯୋ ଦେୱକୁଞ୍ଜରୋ।

ସୁରାଧିପୋ ସୁରନାଥୋ, ୱାସୱୋ ତିଦିୱାଧିଭୂ;

ଜମ୍ଭାରି ଚେୱ ୱଜିର-ହତ୍ଥୋ ଅସୁରସାସନୋ;

ଗନ୍ଧରାଜା ଦେୱିନ୍ଦୋ, ସୁରିନ୍ଦୋ ଅସୁରାଭିଭୂତି।

ଏୱଂ ଅନେକାନି ନାମାନି। ଏକୋପି ହି ଅତ୍ଥୋ ଅନେକସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତତାଯ ଅନେକନାମୋ। ତେନାହ ଭଗୱା –

ସକ୍କୋ ମହାଲି ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ପୁବ୍ବେ ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ସମାନୋ ମଘୋ ନାମ ମାଣୱୋ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ‘‘ମଘୱା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସକ୍କୋ ମହାଲି

ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ପୁବ୍ବେ ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ସମାନୋ ପୁରେ ଦାନଂ ଅଦାସି, ତସ୍ମା ‘‘ପୁରିନ୍ଦଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସକ୍କୋ ମହାଲି ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ପୁବ୍ବେ ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ସମାନୋ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଦାନଂ ଅଦାସି, ତସ୍ମା ‘‘ସକ୍କୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସକ୍କୋ ମହାଲି ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ପୁବ୍ବେ ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ସମାନୋ ଆୱାସଂ ଅଦାସି, ତସ୍ମା ‘‘ୱାସୱୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସକ୍କୋ ମହାଲି ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ସହସ୍ସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ମୁହୁତ୍ତେନ ଚିନ୍ତେତି, ତସ୍ମା ‘‘ସହସ୍ସକ୍ଖୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସକ୍କସ୍ସ ମହାଲି ଦେୱାନମିନ୍ଦସ୍ସ ସୁଜା ନାମ ଅସୁରକଞ୍ଞା ପଜାପତି, ତସ୍ମା ‘‘ସୁଜମ୍ପତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସକ୍କୋ ମହାଲି ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଦେୱାନଂ ତାୱତିଂସାନଂ ଇସ୍ସରିଯାଧିପଚ୍ଚଂ ରଜ୍ଜଂ କାରେତି, ତସ୍ମା ‘‘ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଏୱମେକସ୍ସାପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନେକାନି ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି।

ତଥା ହି ଯେନ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ତାୱତିଂସାଧିପତିମ୍ହି ଇନ୍ଦସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତୋ, ନ ତେନ ତତ୍ଥ ସକ୍କାଦିସଦ୍ଦା ପୱତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେନ। ତଥା ଯେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯଂ ପଞ୍ଞାସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତୋ, ନ ତେନ ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜାଦିସଦ୍ଦା। ଯେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଭାୱେନ ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତୋ, ନ ତେନ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣାଦିସଦ୍ଦା। ନ ହି ୱିନା କେନଚି ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତୀତି। ଏକୋପି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ମୁତ୍ୟତ୍ଥୋ ଚ ପରମତ୍ଥୋ ଚ ଅନେକସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତତାଯ ଅନେକନାମୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥ ସିଯା ‘‘ନାମାନୀତି ୱଦଥ, କିଂ ନାମଂ ନାମା’’ତି। ୱୁଚ୍ଚତେ – ଇଦିସେ ଠାନେ ଅତ୍ଥେସୁ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ‘‘ନାମ’’ନ୍ତି ଗହିତଂ, ଯଂ ‘‘ଲିଙ୍ଗ’’ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ହି ‘‘ନାମ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ଲିଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ଚ ସଦ୍ଦୋପି ୱୁଚ୍ଚତି, ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ସୋଭନଂ ନାମଂ ପରିଯେସିସ୍ସାମି। ଲିଙ୍ଗଞ୍ଚ ନିପ୍ପଜ୍ଜତେ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅସଭାୱଧମ୍ମଭୂତଂ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥେସୁ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ନାମଗୋତ୍ତଂ ନ ଜୀରତି। ସତଲିଙ୍ଗୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଇତି ନାମସଦ୍ଦେନପି ଲିଙ୍ଗସଦ୍ଦେନପି ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତସ୍ସ କଥନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ନାମ ଲୋକସଙ୍କେତସିଦ୍ଧୋ ତଂତଂୱଚନତ୍ଥନିଯତୋ ସାମଞ୍ଞାକାରୱିସେସୋତି ଗହେତବ୍ବଂ। ସୋ ଏୱଂଭୂତୋଯେୱ ସାମଞ୍ଞାକାରୱିସେସୋ ନାମ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପୁବ୍ବାଚରିଯା ୱଦନ୍ତି । ସୋ ହି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସଦ୍ଦଂ ନାମେତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନାମସଞ୍ଞଂ କରୋତୀତି ନାମଂ, ପକାରେହି ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ସୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସ୍ସ ପନ ସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥସଙ୍ଖାନଂ ପକାରେହି ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ସଦ୍ଦସ୍ସେୱ ହି ଏକନ୍ତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ‘‘ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା’’ତି ଚ ‘‘ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା’’ତି ଚ ‘‘ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା’’ତି ଚ ପାଠଇଦସ୍ସନତୋ। ଇଧ ପନ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତାଧିକାରତ୍ତା ନାମୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ। ଏୱଂ ଅନେକୱିଧସ୍ସ ସାମଞ୍ଞାକାରୱିସେସୋତି ପୁବ୍ବାଚରିଯେହି ଗହିତସ୍ସ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଏକୋପି ଞେଯ୍ୟତ୍ଥୋ ଅନେକଲିଙ୍ଗୋତି ଗହେତବ୍ବୋ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ସୁହେମନ୍ତୋ ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦୋ –

‘‘ସତଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ, ସତଲକ୍ଖଣଧାରିନୋ;

ଏକଙ୍ଗଦସ୍ସୀ ଦୁମ୍ମେଧୋ, ସତଦସ୍ସୀୱ ପଣ୍ଡିତୋ’’ତି।

ଏୱଂ ସବ୍ବାଭିଧାନେସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ ନଯଞ୍ଞୂହି।

ୱିଦି ଅୱଯୱେ। ୱିନ୍ଦତି। ଯଦି ଅଭିଧାନମତ୍ଥି, ‘‘ୱିନ୍ଦୋ’’ତି ଦିସ୍ସତି। ଯଥା କଣ୍ଡତି। କଣ୍ଡୋ।

ଖିଦି ଅୱଯୱେତି ଚନ୍ଦୱିଦୁନୋ ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ମତେ ‘‘ଖିନ୍ଦତୀ’’ତି ରୂପଂ।

ନିଦି କୁଚ୍ଛାଯଂ। କୁଚ୍ଛାସଦ୍ଦୋ ଗରହତ୍ଥୋ। ନିନ୍ଦତି। ନିନ୍ଦା।

ପୋରାଣମେତଂ ଅତୁଲ, ନେତଂ ଅଜ୍ଜତନାମିୱ;

ନିନ୍ଦନ୍ତି ତୁଣ୍ହିମାସୀନଂ, ନିନ୍ଦନ୍ତି ବହୁଭାଣିନଂ;

ମିତଭାଣିମ୍ପି ନିନ୍ଦନ୍ତି, ନତ୍ଥି ଲୋକେ ଅନିନ୍ଦିତୋ।

ଅୱଣ୍ଣୋ ଅଗୁଣୋ ନିନ୍ଦା, ଗରହା ଅଯସୋପି ଚ;

ଅସିଲୋକୋ ଅକିତ୍ତି ଚ, ଅସିଲାଘା ଚ ଅହ୍ଣୁତି।

ନନ୍ଦ ସମିଦ୍ଧିୟଂ। ଅକମ୍ମିକା ଧାତୁ। ନନ୍ଦତି ପୁତ୍ତେହି ପୁତ୍ତିମା। ନନ୍ଦାୟ ନୁନ ମରଣେନ। ନନ୍ଦସି ସିରିୱାହନ। ନନ୍ଦନଂ ୱନଂ। ଅଭିସଦ୍ଦଯୋଗେ ପନାୟଂ ସକମ୍ମକୋପି। ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତି ଆଗତଂ ନାଭିନନ୍ଦନ୍ତି ମରଣଂ।

ସିରୀୱ ରୂପିନିଂ ଦିସ୍ୱା, ନନ୍ଦିତଂ ଆସି ତଂ କୁଲଂ;

ତେନ ନନ୍ଦାତି ମେ ନାମଂ, ସୁନ୍ଦରଂ ପୱରଂ ଅହୁ।

ରମ୍ମଂ ୱେଠଉୱନଂ ଯେନ, ନ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁଗତାଲୟଂ;

ନ ତେନ ନନ୍ଦନଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ଇତି ମଞ୍ଞେ ମହେସୟଂ।

ଯେନ ୱେଠଉୱନଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ନରନନ୍ଦନନନ୍ଦନଂ;

ସୁଦିଟ୍ଠଂ ନନ୍ଦନଂ ତେନ, ଅମରିନ୍ଦସୁନନ୍ଦନଂ।

ଚଦି ହ୍ଲାଦନେ ଦିତ୍ତିୟଞ୍ଚ। ହ୍ଲାଦନଂ ସୁଖନଂ। ଦିତ୍ତି ସୋଭା। ଚନ୍ଦତି। ଚନ୍ଦନୋ, ଚନ୍ଦୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଚନ୍ଦନସ୍ସପି ଅନେକାନି ନାମାନି – ଚନ୍ଦନଂ, ଗନ୍ଧସାରୋ, ମଲୟଜୋ, ସୁୱଣ୍ଣଚନ୍ଦନଂ, ହରିଚନ୍ଦନଂ, ରତ୍ତଚନ୍ଦନଂ, ଗୋସୀତଚନ୍ଦନଂ। ଚନ୍ଦୟତି ହ୍ଲାଦୟତି ସୀତଗୁଣସମଙ୍ଗିତାୟ ସତ୍ତାନଂ ପଲିଠଆହଂ ୱୂପସମେନ୍ତଂ ସୁଖଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଚନ୍ଦନଂ। ଚନ୍ଦୋତି ସୋମୋ, ସୋପି ଚନ୍ଦୟତି ହ୍ଲାଦୟତି ସୀତଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅତ୍ତନୋ ପଭାୟ ସତ୍ତାନଂ ପରିଠଆହଂ ୱୂପସମେନ୍ତୋ ସୁଖଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଚନ୍ଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଚନ୍ଦତି ଦିବ୍ବତି ସିରିୟା ୱିରୋଚତୀତି ଚନ୍ଦୋ। ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ''ଛନ୍ଦଂ ଜନେତୀତି ଚନ୍ଦୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସାପି ଅନେକାନି ନାମାନି –

ଚନ୍ଦୋ ନକ୍ଖତ୍ତରାଜା ଚ, ଇନ୍ଦୁ ସୋମୋ ନିସାକରୋ;

ଚନ୍ଦିମା ମା ନିସାନାଥୋ, ଓସଧୀ ସୋ ନିସାପତି।

ଉଠଉରାଜା ସସଙ୍କୋ ଚ, ହିମରଂସି ସସୀପି ଚ;

ଦ୍ୱିଜରାଜା ସସଧରୋ, ତାରାପତି ହିମଂସୁ ଚ।

କୁମୁଦବନ୍ଧୱୋ ଚେୱ, ମିଗଙ୍କୋ ଚ କଲାନିଧି;

ସୁଧଂ ସୁଧି ଧୂପି ଯୂପ-ରସ୍ମି ଚେୱ ଖମାକରୋ;

ନକ୍ଖତ୍ତେସୋ ଚ ରଜନୀ-କରୋ ସୁବ୍ଭଂସୁ ଏୱ ଚ।

ତଦି ଚେତାୟଂ। ତନ୍ଦତି। ତନ୍ଦୀ।

କଦି କଲଦି ଅୱ୍ହାନେ ରୋଦନେ ଚ। କନ୍ଦତି, ପକ୍କନ୍ଦତି। ପକ୍କନ୍ଦୁଂ, କନ୍ଦନ୍ତୋ, କଲନ୍ଦକୋ।

କଲିଦି ପରିଦେୱନେ। କଲିନ୍ଦତି।

ଖୋଦ ପଟିଘାତେ। ଖୋଦତି।

ଖନ୍ଦ ଗତିସୋସନେସୁ। ଖନ୍ଦତି। ଖନ୍ଦୋ। ଖନ୍ଦୋ ନାମ ଏକୋ ଦେୱୋ, ଯୋ ''କୁମାରୋ ସତ୍ତିଧରୋ''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି।

ଖୁଦି ଆପୱନେ। ଖୁନ୍ଦତି।

ସିଦି ସୀତିଯେ। ସୀତିଯଂ ସୀତିଭାୱୋ। ସିନ୍ଦତି। ସୋସିନ୍ଦୋ, ସୋତତ୍ତୋ।

ୱନ୍ଦ ଅଭିୱାଦନଥୁତୀସୁ। ୱନ୍ଦତି, ଅଭିୱନ୍ଦତି। ଅଭିୱନ୍ଦନା, ୱନ୍ଦନଂ, ୱନ୍ଦକୋ।

ଏତ୍ଥ ପନ ୱନ୍ଦତୀତି ପଦସ୍ସ ନମସ୍ସତି ଥୋମେତି ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଟୀକାକାରୋ ''ୱନ୍ଦେତି ୱନ୍ଦାମି ଥୋମେମି ୱା''ତି ଆହ।

ଭଦି କଲ୍ଲାଣେ ସୋଖ୍ୟେ ଚ। କଲ୍ଲାଣଂ କଲ୍ଯାଣଂ, ସୋଖ୍ୟଂ ସୁଖ୍ନୋ ଭାୱୋ, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱତ୍ଥୋ। ଭନ୍ଦତି। ଭନ୍ଦକୋ, ଭଦ୍ଦୋ, ଭଦ୍ରୋ।

ମଦିଥୁତିମୋଦମଦସୁପନଗତୀସୁ। ମନ୍ଦତି। ମନ୍ଦୋ।

ଏତ୍ଥ ପନ ମନ୍ଦୋତି ଅଞ୍ଞାଣୀପି ବାଲଦାରକୋପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞାଣୀ ମନ୍ଦତି ଅଞ୍ଞାଣଭାୱେନ ଅପ୍ପସଂସିତବ୍ବମ୍ପି ପୁଗ୍ଗଲଂ ଥୋମେତୀତି ମନ୍ଦୋ। ମନ୍ଦତି ଅମୋଦିତବ୍ବଟ୍ଠାନେପି ମୋଦତୀତି ମନ୍ଦୋ। ମନ୍ଦତି ଦାନସୀଲାଦିପୁଞ୍ଞକ୍ରିଯାସୁ ପମଜ୍ଜତୀତି ମନ୍ଦୋ। ମନ୍ଦତି ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ହିତାହିତଂ ଅଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯାଦୀହି ଅତ୍ତନୋ କାଯଂ ସଞ୍ଜାତମେଦଂ କୁରୁମାନୋ ସୁପତୀତି ମନ୍ଦୋ। ମନ୍ଦତି ଅଯୁତ୍ତଂ ପରେସଂ କ୍ରିଯଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନେନ ଗଚ୍ଛତି ଗଣ୍ହାତୀତି ମନ୍ଦୋ। ଅଥ ୱା ମନ୍ଦତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଗବ୍ଭଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ମନ୍ଦୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଭଗୱତା ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭମୁପେତି ମନ୍ଦୋ''ତି। ବାଲଦାରକୋ ପନ ମନ୍ଦତି ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତମଜାନନ୍ତୋ ଉତ୍ତାନସେଯ୍ଯଂପରିୱତ୍ତନସେଯ୍ଯଂ ୱା ସୁପତୀତି ମନ୍ଦୋ। ତଥା ହି –

''ନୋନୀତସୁଖୁମାଲଂ ମଂ, ଜାତପଲ୍ଲୱକୋମଲଂ;

ମନ୍ଦଂ ଉତ୍ତାନସଯନଂ, ପିସାଚଭଯତଜ୍ଜିତା।

ପାଦମୂଲେ ମହେସିସ୍ସ, ସାଯେସୁଂ ଦୀନମାନସା;

ଇଦଂ ଦଦାମ ତେ ନାଥ, ସରଣଂ ହୋହି ନାଯକା''ତି

ୱୁତ୍ତଂ, ଇତି ଉତ୍ତାନସଯନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ମନ୍ଦଦସକଂ, ତାୱ ''ମନ୍ଦୋ''ତି ''ଦାରକୋ''ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅପ୍ପଷ୍ଠୱାଚକୋପି ପନ ମନ୍ଦସଦ୍ଦୋ ହୋତି, ସୋ ପାଟିପଦିକତ୍ତା ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତୋ, ଅଥ ୱା ମନ୍ଦତି ଅପ୍ପଭାୱେନ ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ନିପ୍ଫନ୍ନପାଟିପଦିକୱସେନପି ଗହେତବ୍ବୋ।

ମୁଦ ହାସେ। ହସନଂ ହାସୋ ତୁଟ୍ଠି। ମୋଦତି, ପମୋଦତି। ସମ୍ମୋଦତି। ସମ୍ମୋଦକୋ। ସମ୍ମୋଦମାନା ଗଚ୍ଛନ୍ତି ମୁଦିତା। ମୁଦା।

ହଦକରୀସୋସ୍ସଗ୍ଗେ। କରୀସୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ନାମ କରୀସସ୍ସ ଓସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ହଦତି। ଉହଦତି। ହଦନୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ଯେସଂ ନୋ ସଚ୍ଛତେ ଦାରକା ଉହଦନ୍ତିପି ଉମ୍ମିହନ୍ତିପୀ''ତି ଅଯଂ ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ, ତତ୍ର ଉହଦନ୍ତିପୀତି ୱଚ୍ଚମ୍ପି କରୋନ୍ତି। ଉମ୍ମିହନ୍ତିପୀତି ପସ୍ସାୱମ୍ପି କରୋନ୍ତି। ପଚ୍ଛିମପଦସ୍ସତ୍ଥୋ ମିହ ସେଚନେତି ଧାତୁୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନ ଚୁରାଦିଗଣେପି ୱତ୍ତତି ଦ୍ୱିଗଣିକତ୍ତା। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଠାନେ ''ମୁତ୍ତେତି ଓହଦେତି ଚା''ତି ଚରିଯାପିଟକପାଠଇପ୍ପଦେସୋ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ମୁତ୍ତେତୀତି ପସ୍ସାୱଂ କରୋତି। ଓହଦେତୀତି କରୀସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି।

ଉଦ ମୋଦେ କୀଠଆଯଞ୍ଚ। ଉଦତି। ଉଦାନଂ। ଉଦଗ୍ଗୋ।

ତତ୍ଥ ଉଦାନନ୍ତି କେନଟ୍ଠେନ ଉଦାନଂ? ଉଦାନନଟ୍ଠେନ। କିମିଦଂ ଉଦାନନଂ ନାମ? ପୀଭିୱେଗସମୁଟ୍ଠାପିତୋ ଉଦାହାରୋ। ଯଥା ହି ଯଂ ତେଲାଦି ମିନିତବ୍ବୱତ୍ଥୁ ମାନଂଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ୱିସ୍ସନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ''ଅୱସେକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଞ୍ଚ ଜଲଂ ତଠଆକଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ''ଓଘୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମେୱ ଯଂ ପୀତିୱେଗସମୁଟ୍ଠାପିତଂ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରଂ ହଦଯଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ସୋ

ଅଧିକୋ ହୁତ୍ୱା ଅନ୍ତୋ ଅସଣ୍ଠହିତ୍ୱା ୱଚୀଦ୍ୱାରେନ ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ପଟିଗ୍ଗାହକନିରପେକ୍ଖୋ ଉଦାହାରୱିସେସୋ ‘‘ଉଦାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଦଗ୍ଗୋତି ସଞ୍ଜାତସୋମନସ୍ସୋ।

କୁଦ ଖୁଦ ଗୁଦ କୀଳଆୟମେୱ। କୋଦତି। ଖୋଦତି। ଗୋଦତି।

ସୂଦ ପଗ୍ଘରଣେ। ସୂଦତି। ସୁତ୍ତଂ। ସୂଦୋ। ରଞ୍ଞୋ ସୂଦା ମହାନସେ।

ଏତ୍ଥ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତି ସୂଦତି ଧେନୁ ୱିୟ ଖୀରଂ ଅତ୍ଥେ ପଗ୍ଘରାପେତୀତି ସୁତ୍ତଂ, ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ସକମ୍ମିକଧାତୁତ୍ତା ପନ ‘‘ପଗ୍ଘରାପେତୀ’’ତି କାରିତୱସେନ ଅତ୍ଥୋ କଥେତୁଂ ଲବ୍ଭତି। ତଥା ହି ‘‘କରୋତୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ‘‘ନିପ୍ଫାଦେତୀ’’ତି ଅତ୍ଥୋ କଥେତୁଂ ଲବ୍ଭତି। ସୂଦୋତି ଭତ୍ତକାରୋ। ଯୋ ‘‘ଆଳାରିକୋ, ଓଦନିକୋ, ସୂପକାରୋ, ରସକୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ସୂଦତି ‘‘ଏୱଞ୍ଚେୱଞ୍ଚ କତେ ଖାଦନୀୟଂ ୱା ଭୋଜନୀୟଂ ୱା ସୁଗନ୍ଧଂ ମନାପଂ ସୁରସଞ୍ଚ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ରନ୍ଧନକ୍ରିୟାୟ ସୁକୁସଲତାୟ ରସଂ ପଗ୍ଘରାପେତି ଅଭିନିକ୍ଖମେତୀତି ସୂଦୋ।

ରହଦ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣେ। ରହଦତି। ରହଦୋ।

ହିଲାଦି ସୁଖେ ଚ। ଚକାରୋ ପୁବ୍ବତ୍ଥାପେକ୍ଖକୋ। ହିଲାଦତି। ହିଲାଦନଂ, ହିଲାଦୋ, ମେତ୍ତାସହାୟକତସତ୍ତମହାହିଲାଦୋ।

ସଦ୍ଦ କୁଚ୍ଛିତେ ସଦ୍ଦେ। ସଦ୍ଦତି।

ମିଦ ସ୍ନେହେ। ସ୍ନେହୋ ନାମ ୱସାସଙ୍ଖାତୋ ସ୍ନେହୋ ପୀତିସ୍ନେହୋତି ଦୁୱିଧୋ। ଇଧ ପନ ୱସାସଙ୍ଖାତୋ ସ୍ନେହୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ମେଦତି ମେଦୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ମେଦତୀତି ମେଦସହିତୋ ଭୱତି ଅୟଂ ପୁରିସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମେଦୋ ନାମ ଥୂଲସ୍ସ ସକଲସରୀରଂ ଫରିତ୍ୱା କିସସ୍ସ ଜଙ୍ଘମଂସାଦୀନି ନିସ୍ସାୟ ଠିତୋ ପତ୍ଥିନ୍ନସିନେହୋ, ସୋ ୱଣ୍ଣେନ ହଲିଦ୍ଦିୱଣ୍ଣୋ ହୋତି। କାରିତେ ‘‘ମେଦେତି ମେଦୟତୀ’’ତି ରୂପାନି। ତଥା ହି ‘‘ତେ ଇମଂ କାୟଂ ବଲଂ ଗାହେନ୍ତି ନାମ ବ୍ରୂହେନ୍ତି ନାମ ମେଦେନ୍ତି ନାମା’’ତି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ମେଦେନ୍ତୀତି ସଞ୍ଜାତମେଦଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିସ୍ସା ପନ ଧାତୁୟା ଦିୱାଦିଗଣଂ ପତ୍ତାୟ ପୀତିସିନେହତ୍ଥେ ‘‘ମେଜ୍ଜତୀ’’ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପଂ ଭୱତି। ଚୁରାଦିଗଣଂ ପନ ପତ୍ତାୟ ‘‘ମେଦେତି ମେଦୟତୀ’’ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପାନି ଭୱନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସିଦ ମୋଚନେ। ସିଦତି। ସେଦୋ।

ସନ୍ଦ ପସୱନେ। ପସୱନଂ ସନ୍ଦନଂ ଅୱିଚ୍ଛେଦପ୍ପୱତ୍ତି। ସନ୍ଦତି ଉଦକଂ। ମହନ୍ତୋ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜାଭିସନ୍ଦୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୋତି ପୁଞ୍ଞପ୍ପୱାହୋ, ପୁଞ୍ଞନଦୀତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୟୁଜ୍ଜତି।

ମଦ୍ଦ ମଦ୍ଦନେ। ମଦ୍ଦଭି, ପମଦ୍ଦତି। ମାରସେନପ୍ପମଦ୍ଦନୋ। କଣ୍ଟକଂ ମଦ୍ଦତି।

କନ୍ଦି ୱେଲମ୍ବେ। ୱିଲମ୍ବଭାୱୋ ୱେଲମ୍ବୋ। କନ୍ଦତି।

କନ୍ଦ ଅୱ୍ହାନେ ରୋଦନେ ଚ। କନ୍ଦତି।

ଖଦି ଉଚ୍ଛନେ। ଛନ୍ଦତି।

ସଦ ସାଦନେ। ସଦତି। ଅସ୍ସାଦୋ।

ସୀଦ ୱିସରଣଗତ୍ୟାୱସାନେସୁ। ୱିସରଣଂ ୱିପ୍ଫୁରଣଂ। ଗତ୍ୟାୱସାନଂ ଗମନସ୍ସ ଅୱସାନଂ ଓସାନଂ ଅଭାୱକରଣଂ, ନିସୀଦନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀଦତି, ଲାବୂନି ସୀଦନ୍ତି। ସଂସୀଦତି, ଓସୀଦତି, ପସୀଦତି, ୱିପ୍ପସୀଦତି। ପସାଦୋ। ପସନ୍ନୋ। ୱିପ୍ପସନ୍ନୋ। ପସାଦକୋ। ପସାଦିତୋ। ପାସାଦୋ। ଓସୀଦାପକୋ। କୁସୀତୋ। ଆସୀନୋ। ନିସିନ୍ନୋ। ନିସିନ୍ନକୋ। ସନ୍ନିସୀୱେସୁ ପକ୍ଖିସୁ। ନିସୀଦନଂ, ନିସିନ୍ନଂ। ନିସଜ୍ଜା। ଗୋନିସାଦୋ, ଉପନିସା।

ସୀଦେତି। ସୀଦୟତି। ସୀଦାପେତି। ସୀଦାପୟତି। ପସାଦେତି। ନିସୀଦିତୁଂ। ନିସୀଦାପେତୁଂ, ନିସାଦେତୁଂ, ନିସୀଦାପେତି, ନିସୀଦାପେତ୍ୱା। ଉଚ୍ଛଙ୍ଗେ ମଂ ନିସାଦେତ୍ୱା, ପିତା ଅତ୍ଥାନୁସାସତି। ନିସୀଦିତ୍ୱାତିପି ପାଠୋ। ନିସୀଦିତ୍ୱା। ନିସୀଦିତ୍ୱାନ। ନିସୀଦିତୁନ । ନିସୀଦିୟ। ନିସୀଦିୟାନ। ସଂସୀଦିତ୍ୱା। ଅଓସୀଦିତ୍ୱା। ଓସୀଦିତ୍ୱା।

ତତ୍ଥ କୁସୀତୋତି ୱୀରିୟେନାଧିଗନ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଲାଭତୋ କୁଚ୍ଛିତେନାକାରେନ ସୀଦତୀତି କୁସୀତୋ। ଅଥ ୱା ସୟମ୍ପି କୁଚ୍ଛିତେନାକାରେନ ସୀଦତି ଅଞ୍ଞେପି ସୀଦାପେତି ତଂ ନିସ୍ସାୟ ଅଞ୍ଞେସଂ ସୀଦନସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋତି କୁସୀତୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

''ପରିତ୍ତଂ କଟ୍ଠମାରୁୟ୍ହ, ଯଥା ସୀଦେ ମହଣ୍ଣୱେ;

ଏୱଂ କୁସୀତମାଗମ୍ମ, ସାଧୁଜୀୱୀପି ସୀଦତୀ''ତି;

କୁସୀତୋତି ଚେତ୍ଥ ଦସ୍ସ ତତ୍ତଂ ''ସୁଗତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ୱିୟ ''ସତସ୍ମୀତି ହୋତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱିୟ ଚ। ତଥା ହି ସୀଦତୀତି ସତଂ, ଅନିଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇମିନା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ୱୁତ୍ତା। ସତେତି ଚେତ୍ଥ ଅୱିଭତ୍ତିକୋ ନିଦ୍ଦେସୋ। ସନ୍ନିସୀୱେସୂତି ପରିସ୍ସମୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗସୋ ନିସୀଦନ୍ତେସୁ, ୱିସ୍ସମମାନେସୂତି ଅତ୍ଥୋ, ଦକାରସ୍ସ ୱକାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ନିସୀଦନନ୍ତି ନିସୀଦନକ୍ରିୟା। ମଞ୍ଚପୀଠାଦିକଂ ୱା ଆସନଂ। ତଞ୍ହି ନିସୀଦନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ନିସୀଦନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିସିନ୍ନନ୍ତି ନିସୀଦନକ୍ରିୟା ଏୱ। ଏତ୍ଥ ପନ ''ଗତେ ଠିତେ ନିସିନ୍ନେ ସୁତ୍ତେ ଜାଗରିତେ ଭାସିତେ ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତି। ମାତୁଗାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ରହୋ ମଞ୍ଚେ ତୟା ନିସିନ୍ନନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଉପଦହତୀତିଆଦୀସୁ ଚସ୍ସ ପୟୋଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ହି ଗମନଂ ଗଭଂ, ଠାନଂ ଠିତଂ, ନିସୀଦନଂ ନିସନ୍ନଂ, ସୁପନଂ ସୁତ୍ତଂ, ଜାଗରଣଂ ଜାଗରିତଂ, ଭାସନଂ ଭାସିତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିସଜ୍ଜାତି ନିସୀଦନା। ଗୋନିସାଦୋତି ଗୋନିସଜ୍ଜନା। ଉପନିସାତି ଉପନିସୀଦତି ଫଲଂ ଏତ୍ଥାତି ଉପନିସା, କାରଣଂ। ନିସାଦେତୁନ୍ତି ନିସୀଦାପେତୁଂ। ନିସାଦେତ୍ୱାତି ନିସୀଦାପେତ୍ୱା।

ଭାୱେ ନପୁଂସକୋ ଞେୟ୍ୟୋ, ନିସିନ୍ନନ୍ତି ରୱୋ ପନ;

ୱାଚ୍ଚଲିଙ୍ଗୋ ତିଲିଙ୍ଗୋ ସୋ, ଗତାଦୀସୁପ୍ପୟଂ ନୟେ।

ଚଦ ଯାଚନେ। ଯାଚନଂ ଅଜ୍ଝେସନଂ। ଚଦତି।

ମିଦ ମେଦ ମେଧାହିଂସାସୁ। ମିଦତି। ମେଦତି।

ନିଦ ନେଦ କୁଚ୍ଛାସନ୍ନିକରିସେସୁ। କୁଚ୍ଛା ଗରହା। ସନ୍ନିକରିସଂ ୱୋହାରୱିସେସୋ। ନିଦତି। ନେଦତି।

ବୁନ୍ଦି ନିସାନେ। ନିସାନଂ ତେଜନଂ ତିକ୍ଖତା। ବୁନ୍ଦତି। ବୋନ୍ଦି।

ଏତ୍ଥ ଚ ବୋନ୍ଦୀତି ସରୀରଂ। ତଞ୍ହି ବୁନ୍ଦାନି ତିକ୍ଖାନି ପିସୁଣଫରୁସୱାଚାଦୀନି ୱା ପଞ୍ଚାୱୀରିୟାଦୀନି ୱା ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ବୋନ୍ଦୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସଞ୍ଞୋଗପରତ୍ତେପି ଉକାରସ୍ସୋକାରାଦେସୋ, ପାପକଲ୍ୟାଣଜନୱସେନେସ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ବୋନ୍ଦିସଦ୍ଦସ୍ସ ସରୀରୱାଚକତା ପନ –

''ନାହଂ ପୁନ ନ ଚ ପୁନ, ନ ଚାପି ଅପୁନପ୍ପୁନଂ;

ହତ୍ଥିବୋନ୍ଦିଂ ପୱେକ୍ଖାମି, ତଥା ହି ଭୟତଜ୍ଜିତୋ''ତିଆଦୀସୁ

ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଇମାନିସ୍ସ ନାମାନି –

କାୟୋ ଦେହଂ ସରୀରଞ୍ଚ, ୱପୁ ବିମ୍ବଞ୍ଚ ୱିଗ୍ଗହଂ;

ବୋନ୍ଦି ଗତ୍ତଂ ତନୁ ଚେୱ, ଅତ୍ତଭାୱୋ ତଥୂପଧି;

ସମୁସ୍ସୟୋତି ଚେତାନି, ଦେହନାମାନି ହୋନ୍ତି ହି।

ୱଦ ୱିଯୱିଯଂ ୱାଚାଯଂ। ୱଦତି, ୱଜ୍ଜତି। ୱଦେତି, ଓୱଦତି, ଓୱଦେତି, ପଟିୱଦତି। ଅଭିୱଦତି, ଅନୁୱଦତି, ଉପୱଦତି, ଅପୱଦତି। ନିୱଦତି। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ତତ୍ଥ ''ୱଜ୍ଜନ୍ତୁ ଭୋନ୍ତୋ ଅମ୍ହ''ନ୍ତି ପାଠଇଦସ୍ସନତୋ ୱଜ୍ଜତୀତି ପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ଗରୂ ''ୱଜ୍ଜେତୀ''ତି ରୂପଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତଞ୍ଚେ ଗହେତବ୍ବଂ, ''ଉପାସକୋ ଭିକ୍ଖୁଂ ୱଦେତି। ତେନ ଯୋଗେନ ଜନକାଯଂ, ଓୱଦେତି ମହାମୁନୀ''ତି ଚ ଦସ୍ସନତୋ ୱଦେତି ଓୱଦେତୀତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବାନେତାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି।

ଓୱାଦେତି , ୱାଦଯତି, ୱାଦାପେତି, ୱାଦାପଯତି। ୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ, ୱଜ୍ଜଯନ୍ତୋ, ଇମାନି ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନି।

କମ୍ମେ ''ୱଦିଯତି, ଓୱଦିଯତି, ୱଜ୍ଜିଯତି। ୱଦିଯମାନୋ, ୱଜ୍ଜମାନୋ, ଓୱଦିଯମାନୋ, ଓୱଜ୍ଜମାନୋ ନ କରୋତି ସାସନଂ'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି ଭୱନ୍ତି। ''ୱାଦୋ, ଓୱାଦୋ, ପଟିୱାଦୋ, ପୱାଦୋ, ଅଭିୱାଦନଂ, ଅନୁୱାଦୋ, ଉପୱାଦୋ, ଅପୱାଦୋ, ୱିୱାଦୋ, ନିୱାଦନଂ, ୱଜ୍ଜଂ, ୱଦନଂ'' ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀନି ନାମିକପଦାନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

''ୱଦିତୁଂ, ୱଦିତ୍ୱା, ୱିୱଦିତ୍ୱା'' ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀନି ଚ ତୁମନ୍ତାଦୀନି ପଦାନି।

ତତ୍ଥ ୱାଦୋତି କଥା। ୱଦିତବ୍ବଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ୱଜ୍ଜଂ, କିଂ ତଂ? ୱଚନଂ। ଏତେନ ସଚ୍ଚୱଜ୍ଜେନ, ସମଙ୍ଗିନୀ ସାମିକେନ ହୋମୀତି ଏତ୍ଥ ହି ୱଚନଂ ''ୱଜ୍ଜ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱଦନ୍ତି ଏତେନାତି ୱଦନଂ, ମୁଖଂ। ମୁଖସ୍ସ ହି ଇମାନି ନାମାନି –

ୱଦନଂ ଲପନଂ ତୁଣ୍ଡଂ, ମୁଖ ମସ୍ସଞ୍ଚ ଆନନଂ;

ସୂକରାଦିମୁଖଂ ତୁଣ୍ଡ-ମିତି ଞେଯ୍ୟଂ ୱିସେସତୋ।

ତତ୍ର ୱଦତୀତି ପିତା ପୁତ୍ତଂ ୱଦତି। ଅପିଚ ୱଦତୀତି ଭେରୀ ୱଦତି, ନାଦଂ ମୁଞ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ୱଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥାପି।

ତତ୍ରାଯଂ ପଦମାଲା, ୱଦତି, ୱଦନ୍ତି। ୱଦସି, ୱଦଥ। ୱଦାମି, ୱଦାମ। ୱଦତେ, ୱଦନ୍ତେ। ୱଦସେ, ୱଦୱ୍ହେ। ୱଦେ, ୱଦମ୍ହେ।

ୱଦତୁ, ୱଦନ୍ତୁ। ୱଦାହି, ୱଦ, ୱଦଥ। ୱଦାମି, ୱଦାମ। ୱଦତଂ, ୱଦନ୍ତଂ। ୱଦସ୍ସୁ, ୱଦୱ୍ହୋ। ୱଦେ, ୱଦାମସେ।

ୱଜ୍ଜତି, ୱଜ୍ଜନ୍ତି। ୱଜ୍ଜସି, ୱଜ୍ଜଥ। ୱଜ୍ଜାମି, ୱଜ୍ଜାମ। ୱଜ୍ଜତେ, ୱଜ୍ଜନ୍ତେ। ୱଜ୍ଜସେ, ୱଜ୍ଜୱ୍ହେ। ୱଜ୍ଜେ, ୱଜ୍ଜମ୍ହେ।

ୱଜ୍ଜତୁ , ୱଜ୍ଜନ୍ତୁ। ୱଜ୍ଜାହି, ୱଜ୍ଜ, ୱଜ୍ଜଥ। ୱଜ୍ଜାମି, ୱଜ୍ଜାମ। ୱଜ୍ଜତଂ, ୱଜ୍ଜନ୍ତଂ। ୱଜ୍ଜସ୍ସୁ, ୱଜ୍ଜୱ୍ହୋ। ୱଜ୍ଜେ, ୱଜ୍ଜାମ୍ହସେ। ଇମା ଦ୍ୱେ ପଦମାଲା ୱଦଧାତୁସ୍ସ ୱଜ୍ଜାଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ରାଯଂ ସୁଖୁମତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ''ମାନୁସ୍ସକା ଚ ଦିବ୍ବା ଚ, ତୂରିଯା ୱଜ୍ଜନ୍ତି ତାୱଦେ''ତି ପାଠଇ। ଏତ୍ଥ ୱଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇଦଂ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦଂ ତଦ୍ଦୀପକତ୍ତା। କିଂ ୱିଯ?

''ଉଦୀରଯନ୍ତୁ ସଙ୍ଖପଣୱା, ୱଦନ୍ତୁ ଏକପୋକ୍ଖରା;

ନଦନ୍ତୁ ଭେରି ସନ୍ନଦ୍ଧା, ୱଗ୍ଗୂ ୱଦନ୍ତୁ ଦୁନ୍ଦୁଭୀ''ତି

ଏତ୍ଥ ''ଉଦୀରଯନ୍ତୁ ୱଦନ୍ତୁ''ଆଦୀନି ୱିଯ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ୱଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱଜ୍ଜିଂସୂତି ଅତୀତୱଚନେ ୱତ୍ତମାନୱଚନଂ ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱସେନ ୱିୱରଣଂ କତଂ, ତସ୍ମା ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ୱଦଧାତୁସ୍ସ ୱଜ୍ଜାଦେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

''ସଙ୍ଖା ଚ ପଣୱା ଚେୱ, ଅଥୋପି ଦିଣ୍ଡିମା ବହୂ;

ଅନ୍ତଲିକ୍ଖସ୍ମିଂ ୱଜ୍ଜନ୍ତି, ଦିସ୍ୱାନଚ୍ଛେରକଂ ନଭେ''ତି

ଏତ୍ଥ ପନ ୱଜ୍ଜନ୍ତୀତି ହେତୁକତ୍ତୁପଦଂ ତଦ୍ଦୀପକତ୍ତା। ତଞ୍ହି ଖୋ ୱଣ୍ଣସନ୍ଧିୱିସଯତ୍ତା ୱାଦଯନ୍ତୀତି କାରିତପଦରୂପେନ ସିଦ୍ଧଂ। ତଥା ହି ''ୱାଦଯନ୍ତୀ''ତି

ପଦରୂପଂ ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଯକାରେ ପରେ ସରଲୋପୋ କତୋ, ଦ୍ବକାରସଞ୍ଞୋଗସ୍ସ ଜକାରଦ୍ୱଯଂ ପୁବ୍ବକ୍ଖରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଞ୍ଚ ଭୱତି। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ୱଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱାଦୟନ୍ତୀ''ତି ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନ ୱିୱରଣଂ। ତଥା ହି ''ଦେୱତା ନଭେ ଅଚ୍ଛେରକଂ ଭଗୱତୋ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଏତାନି ସଙ୍ଖପଣୱାଦୀନି ତୂରିଯାନି ୱାଦୟନ୍ତୀ''ତି ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ ଭୱତି, ତସ୍ମା ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ୱଦସ୍ସ ୱଜ୍ଜାଦେସୋ ନ ଭୱତି।

କେଚେତ୍ଥ ୱଦେୟ୍ୟୁଂ ''ଅନ୍ତଲିକ୍ଖମ୍ହି ୱଜ୍ଜନ୍ତି, ଦିସ୍ୱାନଚ୍ଛେରକଂ ନଭେ''ତି ଏତ୍ଥାପି ''ୱଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ପଦଂ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦମେୱ, ନ ହେତୁକତ୍ତୁପଦଂ ''ୱଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱାଦୟନ୍ତୀ''ତି ୱିୱରଣେ କତେପି, ତଥା ହି ''ଯେ କେଚିମେ ଦିଟ୍ଠିପରିବ୍ବସାନା, ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱିୱାଦୟନ୍ତୀ''ତି ଚ ''ଏୱମ୍ପି ୱିଗ୍ଗୟ୍ହ ୱିୱାଦୟନ୍ତୀ''ତି ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ୱଦନ୍ତିପଦେନ ସମାନତ୍ଥଂ ''ୱାଦୟନ୍ତୀ''ତି ପଦଞ୍ଚ ସାସନେ ଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତି? ତନ୍ନ, ''ଦିସ୍ୱା''ତି ଦସ୍ସନକ୍ରିୟାୱଚନତୋ। ନ ହି ସଙ୍ଖପଣୱାଦୀନଂ ପାଟିହାରିୟାଦିଦସ୍ସନଂ ଉପପଜ୍ଜତି ଦସ୍ସନଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି। ସଚ୍ଚଂ, ତଥାପି –

''ରାଦନ୍ତେ ଦାରକେ ଦିସ୍ୱା, ଉବ୍ବିଦ୍ଧା ୱିପୁଲା ଦୁମା;

ସୟମେୱୋନମିତ୍ୱାନ, ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଦାରକେ''ତି

ଏତ୍ଥ ୱିୟ ଉପଚରିତତ୍ତା ଉପପଜ୍ଜତେୱ ଦସ୍ସନୱଚନଂ। ତସ୍ମା ''ୱଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱାଦୟନ୍ତୀ''ତି ୱିୱରଣଂ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱସେନ କତନ୍ତି? ତନ୍ନ, ହେଟ୍ଠା –

''ସଙ୍ଗୀତିୟୋ ଚ ୱତ୍ତନ୍ତି, ଅମ୍ବରେ ଅନିଲଞ୍ଜସେ;

ଚମ୍ମନଦ୍ଧାନି ୱାଦେନ୍ତି, ଦିସ୍ୱାନଚ୍ଛେରକଂ ନଭେ''ତି

ଇମିନା ଗାଥାୟ ''ୱାଦେନ୍ତୀତି ୱାଦୟନ୍ତି ଦେୱତା''ତି ସପାଠସେସସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିୱରଣସ୍ସ ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନ କତତ୍ତା। ଅଥାପି ୱଦେୟ୍ୟୁଂ ''ସଙ୍ଖା ଚ ପଣୱା ଚେୱ, ଅଥୋପି ଡିଣ୍ଡିମା ବହୂ''ତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପଦଂ କମ୍ମୱାଚକପଦ''ନ୍ତି ଚେ? ତମ୍ପି ନ, କମ୍ମୱସେନ ୱିୱରଣସ୍ସ ଅକତତ୍ତା, କତ୍ତୁୱସେନ ପନ କତତ୍ତାତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

ଅୟମେତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦ୍ୱିଗଣିକୋ ୱଦଧାତୁ ଭୂୱାଦିଗଣିକୋ ଚ ଚୁରାଦିଗଣିକୋ ଚ। ସୋ ହି ଭୂୱାଦିଗଣେ ୱତ୍ତନ୍ତୋ ''ୱଦତି ୱଜ୍ଜତୀ''ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପାନି ଜନେତ୍ୱା ''ୱାଦେତି, ୱାଦୟତି, ୱାଦାପେତି, ୱାଦାପୟତୀ''ତି ଚତ୍ତାରି ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନି ଜନେତି, ଚୁରାଦିଗଣେ ପନ ''ୱାଦେତି, ୱାଦୟତୀ''ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପାନି ଜନେତ୍ୱା ''ୱାଦାପେତି, ୱାଦାପୟତୀ''ତି ଚ ଦ୍ୱେ ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନି ଜନେତି, ତସ୍ମା ସାସନେ ''ୱାଦେନ୍ତି ୱାଦୟନ୍ତୀ''ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି। ''ୱଦେୟ୍ୟ, ୱଦେୟ୍ୟୁଂ'' ଇଚ୍ଚାଦି ସବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟଂ। ''ୱଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ୱଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ'' ଇଚ୍ଚାଦି ଚ ସବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟଂ ୱଜ୍ଜାଦେସୱସେନ।

ଅଥ ୱା ୱଦେୟ୍ୟ, ୱଦେୟ୍ୟୁଂ, ୱଜ୍ଜୁଂ। ପିତା ମାତା ଚ ତେ ଦଜ୍ଜୁନ୍ତି ପଦମିୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ୱଜ୍ଜୁଂ ୱା ତେ ନ ୱା ୱଜ୍ଜୁଂ, ନତ୍ଥି ନାସାୟ ରୂହନା''ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ୱଦେୟ୍ୟୁଂ ୱାନ ୱଦେୟ୍ୟୁଂୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଦେୟ୍ୟାସି, ୱଜ୍ଜାସି, ୱଜ୍ଜେସି ଇଚ୍ଚପି। ୱୁତ୍ତୋ ୱଜ୍ଜାସି ୱନ୍ଦନଂ। ୱଜ୍ଜେସି ଖୋ ତ୍ୱଂ ୱାମୂରଂ। ୱଦେୟ୍ୟାଥ, ୱଜ୍ଜାଥ। ଅମ୍ହଂ ଅରୋଗଂ ୱଜ୍ଜାଥ। ୱଦେୟ୍ୟାମି, ୱଜ୍ଜାମି, ୱଦେୟ୍ୟାମ, ୱଜ୍ଜାମ। ୱଦେଥ, ୱଦେରଂ। ୱଦେଥୋ, ୱଦେୟ୍ୟାୱ୍ହୋ, ୱଜ୍ଜାୱ୍ହୋ। ୱଦେୟ୍ୟଂ, ୱଜ୍ଜଂ, ୱଦେୟ୍ୟାମ୍ହେ, ୱଜ୍ଜାମ୍ହେ। ପୁବ୍ବେ ୱିୟ ଇଧାପି ଯକାରେ ପରେ ସରଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞାନିପି ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବାନି।

ଇଦାନି ପରୋକ୍ଖାଦିରୂପାନି କଥୟାମ। ୱଦ, ପାୱଦ, ଯଥା ବଭୂୱ। ଦକାରଲୋପେ ''ପାୱ'' ଇତିପି ରୂପଂ ଭୱତି, ''ପଟିପଂ ୱଦେହି ଭଦ୍ଦନ୍ତେ''ତି ଏତ୍ଥ ''ପଟିପ''ନ୍ତି ପଦଂ ୱିୟ। ତଥା ହି ''ଯୋ ଆତୁମାନଂ ସୟମେୱ ପାୱ'' ଇତି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ଏତ୍ଥ ପସଦ୍ଦୋ ଉପସଗ୍ଗୋ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ ''ପାୱଦତି ପାୱଚନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ, ପାୱାତି ଚ ଇଦଂ ଅତୀତୱଚନଂ, ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଅତୀତୱଚନଂ ଇଦନ୍ତି ଜାନନ୍ତୋପି ଗରୁ ୱତ୍ତମାନୱଚନୱସେନ ''ପାୱାତି ୱଦତୀ''ତି ୱିୱରଣମକାସି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ କାଲୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା।

ଆୟସ୍ମାପି ଚ ସାରିପୁତ୍ତୋ ନିଦ୍ଦେସେ ''ଯୋ ଆତୁମାନଂ ସୟମେୱ ପାୱା''ତି ପଦଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆତୁମା ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ତା, ସୟମେୱ ପାୱାତି ସୟମେୱ ଅତ୍ତାନଂ ପାୱଦତି, ''ଅହମସ୍ମି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି ୱା ''ୱତସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି ୱାତି ୱତ୍ତମାନୱଚନେନ ଅତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦିସି। ଅଥ ୱା ପାୱାତି ଇଦଂ ନ କେୱଲଂ ୱଦଧାତୁୱସେନେୱ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ଅଥ ଖୋ ଉଧାତୁୱସେନପି। ତଥା ହି ଇଦଂ ପପୁବ୍ବସ୍ସ ଉସଦ୍ଦେ ଇତି ଧାତୁସ୍ସ ପୟୋଗେ ଉକାରସ୍ସ ୱକାରାଦେସଂ କତ୍ୱା

ତତୋ ପରୋକ୍ଖାଭୂତେ ଅକାରେ ପରେ ଓକାରସ୍ସ ଆଗମାଦେସଂ ତତୋ ଚ ସନ୍ଧିକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ସିଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ଉଧାତୁସ୍ସ ୱଦଧାତୁଯା ସମାନତ୍ତା ତନ୍ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପସ୍ସ ଚ ୱଦଧାତୁଯା ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପେନ ସମାନରୂପତ୍ତା ''ସଯମେୱ ଅତ୍ତାନଂ ପାୱଦତୀ''ତି ୱଦଧାତୁୱସେନ ନିଦ୍ଦିସୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ୱିଚ୍ଛିନ୍ନା ପଦମାଲା ଘଟୀଯତି। ୱଦ, ୱଦୁଂ। ୱଦେ, ୱଦିତ୍ଥ, ୱଦଂ, ୱଦିମ୍ହା। ୱଦିତ୍ଥ, ୱଦିରେ। ୱଦିତ୍ଥୋ, ୱଦିୱ୍ହେ। ୱଦିଂ, ୱଦିମ୍ହେ। ପାୱଦ, ପାୱ ଇଚ୍ଚପି। ପାୱଦୁ। ପାୱଦେ, ପାୱଦିତ୍ଥ। ପାୱଦଂ, ପାୱଦିମ୍ହା। ପାୱଦିତ୍ଥ, ପାୱଦିରେ। ପାୱଦିତ୍ଥୋ, ପାୱଦିୱ୍ହେ। ପାୱଦିଂ, ପାୱଦିମ୍ହେ। ତଥା ''ୱଜ, ୱଜୁ'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି ପରୋକ୍ଖାରୂପାନି।

''ଅୱଦା, ଅୱଦୂ। ଅୱଜା, ଅୱଜୂ'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି ହିୟ୍ୟତ୍ତନୀରୂପାନି।

''ଅୱଦି, ୱଦି, ଅୱଦୁଂ, ୱଦୁଂ, ଅୱଦିଂସୁ, ୱଦିଂସୁ। ଅୱଜି, ୱଜି'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି ଅଜ୍ଜତନୀରୂପାନି।

''ୱଦିସ୍ସତି, ୱଦିସ୍ସନ୍ତି। ୱଜିସ୍ସତି, ୱଜିସ୍ସନ୍ତି'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀରୂପାନି।

''ଅୱଦିସ୍ସା, ୱଦିସ୍ସା, ଅୱଜିସ୍ସା, ୱଜିସ୍ସା'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି କାଲାତିପତ୍ତିରୂପାନି। ସେସାନି ସବ୍ବାନିପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବାନି। ଯା ପନେତ୍ଥ ୱଦଧାତୁ ୱିଯତ୍ତିଯଂ ୱାଚାଯଂ ୱୁତ୍ତା, ସା କତ୍ଥଚି ''ୱଦନ୍ତଂ ଏକପୋକ୍ଖରା। ଭେରିୱାଦକୋ''ତିଆଦୀସୁ ଅବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦେପି ୱତ୍ତତି ଉପଚରିତୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱିଦଞ୍ଞାଣେ। ଞାଣଂ ଜାନନଂ। ୱିଦତି। ୱେଦୋ। ୱିଦୂ। କାରିତେ ''ୱେଦେତି। ୱେଦଯତି। ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପୱେଦେତି। ୱେଦଯନ୍ତି ଚ ତେ ତୁଟ୍ଠିଂ, ଦେୱା ମାନୁସକା ଉଭୋ''ତି ପଯୋଗା। ତତ୍ଥ ପୱେଦେତୀତି ବୋଧେତି ଞାପେତି ପକାସେତି। ୱେଦୋତି ୱିଦତି ସୁଖୁମମ୍ପି କାରଣଂ ଆଜାନାତୀତି ୱେଦୋ, ପଞ୍ଞାଯେତଂ ନାମଂ। ''ୱେଦେହମୁନୀ''ତି ଏତ୍ଥ ହି ଞାଣଂ ୱେଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱେଦୋତି ୱା ୱେଦଗନ୍ଥସ୍ସପି ନାମଂ ୱିଦନ୍ତି ଜାନନ୍ତି ଏତେନ ଉଚ୍ଚାରିତମତ୍ତେନ ତଦାଧାରଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ''ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଯ''ନ୍ତି, ୱିଦନ୍ତି ୱା ଏତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଅତ୍ତନା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚନ୍ତି ୱେଦୋ। ସୋ ପନ ଇରୁୱେଦଯଜୁୱେଦସାମୱେଦୱସେନ ତିୱିଧୋ। ଆଥବ୍ବଣୱେଦଂ ପନ ପଣୀତଜ୍ଝାସଯା ନ ସିକ୍ଖନ୍ତି ପରୂପଘାତସହିତତ୍ତା। ତସ୍ମା ପାଠଇଯଂ ''ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେଯେୱ ''ଛନ୍ଦୋ, ମନ୍ତୋ, ସୁତୀ''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ପଞ୍ଞାଯଂ ତୁଟ୍ଠିଯଂ ୱେଦେ, ୱେଦସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି;

ପାୱକେପି ଚ ସୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ଜାତସଦ୍ଦପୁରେଚରୋ;

ପଚ୍ଛାନୁଗେ ଜାତସଦ୍ଦେ, ସତି ତୁଟ୍ଠଜନେପି ଚ;

''ୱେଦଗୂ ସବ୍ବଧମ୍ମେ''ତି ଏତ୍ଥାପି ୱିଦିତେସୁ ଚ।

ୱିଦୂତି ପଣ୍ଡିତମନୁସ୍ସୋ। ସୋ ହି ଯଥାସଭାୱତୋ କମ୍ମଞ୍ଚ ଫଲଞ୍ଚ କୁସଲାଦିଭେଦେ ଚ ଧମ୍ମେ ୱିଦତୀତି ''ୱିଦୂ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ରୁଦ ଅସ୍ସୁୱିମୋଚନେ, ସକମ୍ମିକୱସେନିମିସ୍ସା ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ରୋଦତି, ରୁଦତି ଇଚ୍ଚପି। ରୁଣ୍ଣଂ। ରୁଦିତଂ। ରୋଦନଂ। ରୋଦନ୍ତୋ। ରୋଦମାନୋ। ରୋଦନ୍ତୀ। ରୋଦମାନା। ରୁଦମୁଖା। ରୁଦଂ। ରୁଦନ୍ତୋ।

ତତ୍ଥ ରୋଦତୀତି କିଂ ରୋଦତି? ମତଂ ପୁତ୍ତଂ ୱା ଭାତରଂ ୱା ରୋଦତି। ତତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ ''ନାହଂ ଭନ୍ତେ ଏତଂ ରୋଦାମି, ଯଂ ମଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱା ଏୱମାହ''। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ''ଯଂ ମଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱା ଏୱମାହ, ଅହଂ ଏତଂ ଭଗୱତୋ ବ୍ୟାକରଣଂ ନ ପରୋଦାମି ନ ପରିଦେୱାମି ନ ଅନୁତ୍ଥୁନାମୀ'ତି ଏୱଂ ସକମ୍ମିକୱସେନତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ଅସ୍ସୁମୁଞ୍ଚନମତ୍ତେନ।

'ମତଂ ୱା ଅମ୍ମ ରୋଦନ୍ତି, ଯୋ ୱା ଜୀୱଂ ନ ଦିସ୍ସତି;

ଜୀୱନ୍ତଂ ଅମ୍ମ ପସ୍ସନ୍ତି, କସ୍ମା ମଂ ଅମ୍ମ ରୋଦସୀ'ତି

ଅଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ପଯୋଗୋ''ତି ଇଦମଟ୍ଠକଥାୱଚନଂ। ଇଦଂ ପନ ଟୀକାୱଚନଂ – ''ଯଥା ସକମ୍ମକା ଧାତୁସଦ୍ଦା ଅତ୍ଥୱିସେସୱସେନ ଅକମ୍ମକା ହୋନ୍ତି

‘ୱିବୁଦ୍ଧୋ ପୁରିସୋ ୱିବୁଦ୍ଧୋ କମଲସଣ୍ଡୋ’ତି, ଏୱଂ ଅତ୍ଥୱିସେସୱସେନ ଅକମ୍ମକାପି ସକମ୍ମକା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ନ ପରିଦେୱାମି ନ ଅନୁତ୍ଥୁନାମୀ’ତି ଆହ। ଅନୁତ୍ଥୁନସଦ୍ଦୋ ସକମ୍ମକୱସେନ ପଯୁଜ୍ଜତି ‘ପୁରାଣାନି ଅନୁତ୍ଥୁନ’ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ପଯୋଗୋତି ଇମିନା ଗାଥାଯ ଅନୁତ୍ଥୁନନଂ ରୁଦନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୀ’’ତି।

ଦଳିଦ୍ଦ ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ପତିଟ୍ଠାତି ଦୁଗ୍ଗତୀତି ଅଯଂ ଅତ୍ଥୋ ‘‘ଅପାଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂୱିନିପାତଂ ନିରଯଂ ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଯୁଜ୍ଜତି, ଇଧ ପନ ଇଦଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। କଥଂ ଦୁଗ୍ଗତୀତି? ଦୁକ୍ଖେନ କିଚ୍ଛେନ ଗତି ଗମନଂ ଅନ୍ନପାନାଦିଲାଭୋ ଦୁଗ୍ଗତୀତି। ଦଳିଦ୍ଦତି। ଦଲିଦ୍ଦୋ, ଦଲିଦ୍ଦୀ, ଦାଲିଦ୍ଦିଯଂ। ତତ୍ଥ ଦଳିଦ୍ଦତୀତି ସଙ୍କଂ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଂ ପରଂ ଯାଚିତ୍ୱା ଏୱ ଦୁକ୍ଖେନ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ନ ଅଯାଚିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଲିଦ୍ଦୋତି ଦୁଗ୍ଗତମନୁସ୍ସୋ। ଦଲିଦ୍ଦୀତି ଦୁଗ୍ଗତା ନାରୀ। ଦଲିଦ୍ଦସ୍ସ ଭାୱୋ ଦାଲିଦ୍ଦିଯଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଦ୍ଦମେୱ ‘‘ଦଲିଦ୍ଦତୀ’’ତି ଲୋକିକପ୍ପଯୋଗଦସ୍ସନତୋ ‘‘ଦଲିଦ୍ଦତୀ’’ତି କ୍ରିଯାପଦଂ ୱିଭାୱିତଂ। ସାସନେ ପନ ତଂ କ୍ରିଯାପଦଂ ନ ଆଗତଂ, ‘‘ଦଲିଦ୍ଦୋ ଦଲିଦ୍ଦୀ’’ତି ନାମପଦାନିଯେୱ ଆଗତାନି। ଅନାଗତମ୍ପି ତଂ ‘‘ନାଥତୀ’’ତି ପଦମିୱ ସାସନାନୁଲୋମତ୍ତା ଗହେତବ୍ବମେୱ। ଗରୂ ପନ କଚ୍ଚାଯନମତୱସେନ ଦଲ ଦୁଗ୍ଗତିମ୍ହୀତି ଦୁଗ୍ଗତିୱାଚକଦଲଧାତୁତୋ ଇଦ୍ଦପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା ‘‘ଦଲିଦ୍ଦୋ’’ତି ନାମପଦଂ ଦସ୍ସେସୁଂ।

ତୁଦ ବ୍ୟଥନେ। ତୁଦତି, ୱିତୁଦତି। କମ୍ମନି ‘‘ତୁଜ୍ଜତି, ୱିତୁଜ୍ଜମାନୋ, ୱେଦନାଭିଭୂତୋ’’ତି ରୂପାନି।

ତୁଦନ୍ତି ୱାଚାହି ଜନା ଅସଞ୍ଞତା,

ସରେହି ସଙ୍ଗାମଗତଂୱ କୁଞ୍ଜରଂ;

ସୁତ୍ୱାନ ୱାକ୍ୟଂ ଫରୁସଂ ଉଦୀରିତଂ,

ଅଧିୱାସଯେ ଭିକ୍ଖୁ ଅଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ;

ନୁଦ ପେରଣେ। ପେରଣଂ ଚୁଣ୍ଣିକରଣଂ ପିସନଂ, ନୁଦତି, ପନୁଦତି। ପନୁଦନଂ।

ୱିଦି ଲାଭେ। ୱିନ୍ଦତି। ଉଟ୍ଠାତା ୱିନ୍ଦତେ ଧନଂ। ଗୋୱିନ୍ଦୋ।

ଖଦି ପରିଘାତେ। ପରିଘାତଂ ସମନ୍ତତୋ ହନନଂ। ଖନ୍ଦତି।

ଦକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଧକାରନ୍ତଧାତୁ

ଧା ଧାରଣେ। ଦଧାତି, ୱିଦଧାତି। ଯଂ ପଣ୍ଡିତୋ ନିପୁଣଂ ସଂୱିଧେତି। ନିଧିଂ ନିଧେତି। ନିଧି ନାମ ନିଧୀଯତି। ତାୱ ସୁନିହିତୋ ସନ୍ତୋ। ଯତୋ ନିଧିଂ ପରିହରି। ନିଦହତି। କୁହିଂ ଦେୱ ନିଦହାମି। ପରିଦହତି। ଯୋ ୱତ୍ଥଂ ପରିଦହିସ୍ସତି। ଧସ୍ସତି। ପରିଧସ୍ସତି। ବାଲୋତି ପରଂ ପଦହତି। ସକ୍କା ଖୋ ଅମ୍ବଟ୍ଠ ରାଜାନଂ ଉକ୍କାକଂ ପିତାମହଂ ଦହନ୍ତି। ସଦ୍ଦହତି ତଥାଗତସ୍ସ ବୋଧିଂ। ସଦ୍ଧା, ସଦ୍ଦହନା, ସଦ୍ଧାତବ୍ବଂ, ସଦ୍ଦହିତବ୍ବଂ, ସଦ୍ଧାଯିକୋ, ପଚ୍ଚଯିକୋ। ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱଚସା ଉପାସିକା। ସଦ୍ଦହିତୁଂ, ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା। ୱିସେସାଧାନଂ। ସୋତାୱଧାନଂ। ସୋତଂ ଓଦହତି। ଓହିତସୋତୋ। ସୋତଂ ଓଦହିତ୍ୱା। ମଜ୍ଝୁଧେଯ୍ୟଂ, ମାରଧେଯ୍ୟଂ, ନାମଧେଯ୍ୟଂ, ଧାତୁ, ଧାତା, ୱିଧାତା। ୱିଧି। ଅଭିଧାନଂ, ଅଭିଧେଯ୍ୟଂ, ନିଧାନୱତୀ ୱାଚା, ଆଧାନଗାହୀ, ସନ୍ଧି। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ୱିପୁବ୍ବୋ ଧା କରୋତ୍ୟତ୍ଥେ, ଅଭିପୁବ୍ବୋ ତୁ ଭାସନେ;

ନ୍ୟାସଂପୁବ୍ବୋ ଯଥାଯୋଗଂ, ନ୍ୟାସାରୋପନସନ୍ଧିସୁ।

ଇମସ୍ମା ପନ ଧାଧାତୁତୋ ପୁବ୍ବସ୍ସ ଅପି ଇଚ୍ଚୁପସଗ୍ଗସ୍ସ ଅକାରୋ କ୍ୱଚି ନିଚ୍ଚଂ ଲୋପଂ ପପ୍ପୋତି, କ୍ୱଚି ନିଚ୍ଚଂ ଲୋପଂ ନ ପପ୍ପୋତି। ଅତ୍ର ଲୋପୋ

ଓୁଜତେ, ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହତି, ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହନ୍ତୋ, ପିଦହିତୁଂ, ପିଦହିତ୍ୱା, ଏୱଂ ଅକାରଲୋପୋ ଭୱତି। ଦ୍ୱାରଂ ଅପିଦହିତ୍ୱା, ଏୱଂ ଅକାରଲୋପୋ ନ ଭୱତି। ଏତ୍ଥ ହି ଅକାରୋ ଅପିଉପସଗ୍ଗସ୍ସ ଅୱଯୱୋ ନ ହୋତି। କିନ୍ତି ଚେ? ପଟିସେଧତ୍ଥୱାଚକୋ ନିପାତୋୟେୱ, ଉପସଗ୍ଗାୱଯୱୋ ପନ ଅଦସ୍ସନଂ ଗତୋ, ଅଯଂ ନିଚ୍ଚାଲୋପୋ। ଏୱଂ ଧାଧାତୁତୋ ପୁବ୍ବସ୍ସ ଅପି ଇତ୍ଯୁପସଗ୍ଗସ୍ସ ଅକାରୋ କ୍ୱଚି ନିଚ୍ଚଂ ଲୋପଂ ପପ୍ପୋତି, କ୍ୱଚି ନିଚ୍ଚଂ ଲୋପଂ ନ ପପ୍ପୋତି। ଇଦଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଇଦଂ ଅବ୍ଭୁତଂ। ଯତ୍ର ହି ନାମ ଭଗୱତୋ ପାୱଚନେ ଏୱରୂପପୋପି ନଯୋ ସନ୍ଦିସ୍ସତି ୱିଞ୍ଞୂନଂ ହଦଯୱିମ୍ହାପନକରୋ, ଯୋ ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଧାତୁମ୍ହି ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଉପସଗ୍ଗେ ଏକସ୍ମିଂୟେୱତ୍ଥେ କ୍ୱଚି ଲୋପାଲୋପୱସେନ ୱିଭଜିତୁଂ ଲବ୍ଭତି। ଇଦାନି ମଯଂ ସୋତୂନଂ ପରମକୋସଲ୍ଲଜନନତ୍ଥଂ ତଦୁଭଯମ୍ପି ଆକାରଂ ଏକଜ୍ଝଂ କରୋନ୍ତା ତଦାକାରୱନ୍ତିଂ ଜିନୱରପାଠିଂ ଆନଯାମ –

''ଗଙ୍ଗଂ ମେ ପିଦହିସ୍ସନ୍ତି, ନ ତଂ ସକ୍କୋମି ବ୍ରାହ୍ମଣ;

ଅପିଧେତୁଂ ମହାସିନ୍ଧୁଂ, ତଂ କଥଂ ସୋ ଭୱିସ୍ସତି;

ନ ତେ ସକ୍କୋମି ଅକ୍ଖାତୁଂ, ଅତ୍ଥଂ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛିତୋ।

ଚିତ୍ତତ୍ଥସାଧନିଂ ଏତଂ, ଗାଥଂ ସମ୍ଭୱଜାତକେ;

ପଞ୍ଞାସମ୍ଭୱମିଚ୍ଛନ୍ତୋ, କରେ ଚିତ୍ତେ ସୁମେଧସୋ''ତି।

ଧୁ ଗତିଥେରିଯେସୁ। ଗତି ଗମନଂ, ଥେରିଯଂ ଥିରଭାୱୋ। ଧୱତି। ଧୁୱଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଧୁୱନ୍ତି ଥିରଂ। ''ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ତସ୍ମା ଧୁୱନ୍ତି ଥିରଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଜାତଂ। ଅଥ ୱା ଧୁୱନ୍ତି ଇଦଂ ଗତିଥେରିଯତ୍ଥୱସେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ଅଧିୱଚନଂ ଭୱିତୁମରହତି। ତଞ୍ହି ଜାତିଜରାବ୍ଯାଧିମରଣସୋକାଦିତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମେହି ଧୱିତବ୍ବଂ ଗନ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଧୁୱଂ, ଉପ୍ପାଦୱଯାଭାୱେନ ୱା ନିଚ୍ଚସଭାୱତ୍ତା ଧୱତି ଥିରଂ ସସ୍ସତଂ ଭୱତୀତି ଧୁୱଂ। ଯଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱତା ''ଧୁୱଞ୍ଚ ୱୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଦେସେସ୍ସାମି ଧୁୱଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧୁୱସଦ୍ଦୋ ''ୱଚନଂ ଧୁୱସସ୍ସତ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଥିରେ ୱତ୍ତତି। ''ଧୁୱଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୱେ ଦେସେସ୍ସାମୀ''ତି ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ। ''ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଏକଂସେ ନିପାତପଦଭାୱେନ ୱତ୍ତତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଧୂ ୱିଧୂନନେ। ଉକାରସ୍ସ ଉୱତ୍ତଂ। ଧୂୱତି। ଧୂୱିତା, ଧୂୱିତବ୍ବଂ। ରସ୍ସତ୍ତେ ''ଧୁତୋ, ଧୁତୱା'' ଇଚ୍ଚପି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି।

ଧେ ପାନେ। ଧଯତି, ଧୀଯତି। ଧେନ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଧେନୂତି ଧଯତି ପିୱତି ଇତୋ ଖୀରଂ ପୋତକୋତି ଧେନୁ, ''ଗୋଧେନୁ, ଅସ୍ସଧେନୁ, ମିଗଧେନୂ''ତି ଧେନୁସଦ୍ଦୋ ସାମଞ୍ଞୱସେନ ସପୋତିକାସୁ ତିରଚ୍ଛାନଗତିତ୍ଥୀସୁ ୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ଗାୱିଯଂ ୱତ୍ତତି। ତଥା ହି ''ସତ୍ତ ଧେନୁସତେ ଦତ୍ୱା''ତି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି।

ସିଧୁଗତିଯଂ ସେଧତି, ନିସେଧତି, ପଟିସେଧତି। ସିଦ୍ଧୋ, ପସିଦ୍ଧୋ, ନିସିଦ୍ଧୋ, ପଟିସିଦ୍ଧୋ, ପଟିସେଧିତୋ, ପଟିସେଧକୋ, ପଟିସେଧୋ, ପଟିସେଧିତୁଂ, ପଟିସେଧିତ୍ୱା। ଇଧ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ଯବଲତ୍ତା ଉପସଗ୍ଗାନଂ ତଂଯୋଗେ ସିଧୁଧାତୁସ୍ସ ନାନପ୍ପକାରା ଅତ୍ଥା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଏୱମେୱ।

ସିଧୁ ସତ୍ଥେ ମଙ୍ଗଲ୍ଯେ ଚ। ସତ୍ଥଂ ସାସନଂ, ମଙ୍ଗଲ୍ଯଂ ପାପୱିନାସନଂ ୱୁଦ୍ଧିକାରଣଂ ୱା। ସେଧତି। ସିଦ୍ଧୋ, ପସିଦ୍ଧୋ, ପସିଦ୍ଧି।

ଦଧ ଧାରଣେ। ଜନସ୍ସ ତୁଟ୍ଠିଂ ଦଧତେତି ଦଧି। ଧକାରସ୍ସ ହକାରତ୍ତେ ''ଦହତୀ''ତି ରୂପଂ। ଅଯଂ ଇତ୍ଥୀ ଇମଂ ଇତ୍ଥିଂ ଅଯ୍ଯିକଂ ଦହତି। ଇମେ ପୁରିସା ଇମଂ ପୁରିସଂ ପିତାମହଂ ଦହନ୍ତି। ଚିତ୍ତଂ ସମାଦହାତବ୍ବଂ। ସମାଦହଂ ଚିତ୍ତଂ।

ଏଧ ୱୁଦ୍ଧିଯଂ ଲାଭେ ଚ। ଏଧତି। ଏଧୋ, ସୁଖେଧିତୋ। ଗମ୍ଭୀରେ ଗାଧମେଧତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଏଧୋତି ଏଧତି। ୱଡ୍ଢତି ଏତେନ ପାୱକୋତି ଏଧୋ। ଇନ୍ଧନଂ, ଉପାଦାନଂ। ସୁଖେଧିତୋତି ସୁଖେନ ଏଧିତୋ, ସୁଖସଂୱଡ୍ଢିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗାଧମେଧତୀତି ଗାଧଂ ପତିଟ୍ଠିତଂ ଏଧତି ଲଭତି।

ବଦ୍ଧ ସଂହରିସେ। ସଂହରିସୋ ଓିନିବଦ୍ଧକ୍ରିଯା। ବଦ୍ଧତି, ଓିନିବଦ୍ଧତି। ଓିନିବଦ୍ଧା।

ଗାଧ ପତିଟ୍ଠାନିସ୍ସଯଗନ୍ଧେସୁ। ଗାଧତି। ଗାଧଂ କତ୍ତା। ଗମ୍ଭୀରତୋ ଅଗାଧଂ।

ବାଧ ଓିଲୋଠଅନେ ବାଧତି, ଓିବାଧତି। ଆବାଧୋ। ଆବାଧତି ଚିତ୍ତଂ ଓିଲୋଠଏତୀତି ଆବାଧୋ।

ନାଧଯାଚନାଦୀସୁ। ନାଧତି। ନାଧନଂ।

ବନ୍ଧ ବନ୍ଧନେ ବନ୍ଧତି। ବନ୍ଧନକୋ, ବନ୍ଧୋ, ବନ୍ଧାପିତୋ, ପଟିବନ୍ଧୋ, ବନ୍ଧନଂ, ବନ୍ଧୋ, ସମ୍ବନ୍ଧନଂ, ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ପବନ୍ଧୋ, ବନ୍ଧୁ।

ତତ୍ଥ ବନ୍ଧନନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତି ସତ୍ତେ ଏତେନାତି ବନ୍ଧନଂ, ସଙ୍ଖଲିକାଦି। ''ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ଓଂସୋ''ତି ସମ୍ବନ୍ଧିତଟ୍ଠେନ ବନ୍ଧୁ, ଥେରଗାଥାସଂଓଣ୍ଣନାଯଂ ପନ ''ପେମବନ୍ଧନେନ ବନ୍ଧୂ''ତି ଓୁତ୍ତଂ।

ଦଧ୍ ଅସୀଘଚାରେ। ଅସୀଘଚାରୋ ଅସୀଘପ୍ପଓତ୍ତି। ଦନ୍ଧତି। ଦନ୍ଧୋ, ଦନ୍ଧପଞ୍ଞୋ। ଯୋ ଦନ୍ଧକାଲେ ତରତି, ତରଣୀଯେ ଚ ଦନ୍ଧତି।

ଓଦ୍ଧ ଓଦ୍ଧନେ। ଓଦ୍ଧତି। ଓଦ୍ଧି, ଓୁଦ୍ଧି, ଓଦ୍ଧୋ, ଓୁଦ୍ଧୋ, ଜାତିଓୁଦ୍ଧୋ, ଗୁଣଓୁଦ୍ଧୋ, ଓଯୋଓୁଦ୍ଧୋ।

ଯେ ଓୁଦ୍ଧମପଚାଯନ୍ତି, ନରା ଧମ୍ମସ୍ସ କୋଓିଦା;

ଦିଟ୍ଠେଓ ଧମ୍ମେ ପାସଂସା, ସମ୍ପରାଯେ ଚ ସୁଗ୍ଗତିଂ।

ସଧୁ ସଦ୍ଦକୁଚ୍ଛିଯଂ। ସଧତି।

ପିଠଅଧ୍ ଅଲଙ୍କାରେ। ପିଠଅନ୍ଧତି। ପିଠଅନ୍ଧନଂ।

ପିଠଅନ୍ଧନମଲଙ୍କାରୋ, ମଣ୍ଡନଞ୍ଚ ଓିଭୂସନଂ;

ପସାଧନଞ୍ଚାଭରଣଂ, ପରିଯାଯା ଇମେ ମତା।

ମେଧ ହିଂସାଯଂ ସଙ୍ଗମେ ଚ। ମେଧତି। ମେଧା, ମେଧାଓୀ। ଅତ୍ର ମେଧାତି ଅସନି ଓିଯ ସିଲୁଚ୍ଚଯେ କିଲେସେ ମେଧତି ହିଂସତୀତି ମେଧା। ମେଧତି ଓା ସିରିଯା ସୀଲାଦୀହି ଚ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେହି ସହ ଗଚ୍ଛତି ନ ଏକିକା ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ମେଧା, ପଞ୍ଞାଯେତଂ ନାମଂ। ତଥା ହି –

''ପଞ୍ଞା ହି ସେଟ୍ଠା କୁସଲା ଓଦନ୍ତି,

ନକ୍ଖତ୍ତରାଜାରିଓ ତାରକାନଂ;

ସୀଲଂ ସିରୀ ଚାପି ସତଞ୍ଚ ଧମ୍ମୋ,

ଅନ୍ୱାଯିକା ପଞ୍ଞଓତୋ ଭଓନ୍ତୀ''ତି

ଓୁତ୍ତଂ। ମେଧାଓୀତି ଧମ୍ମୋଜପଞ୍ଞାଯ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ।

ସଧୁ ମଧୁ ଉଦେ। ସଧତି। ମଧତି। ମଧୁ।

ବୁଧ ବୋଧନେ। ବୋଧତି। ବୁଦ୍ଧୋ। ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧାନୋ। ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ। ଅସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ। ବୋଧି। ଦିଓାଦିଗଣେପି ଅଯଂ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ରହି ''ବୁଜ୍ଝତୀ''ତି ରୂପଂ, ଇଧ ପନ ''ବୋଧତୀ''ତି ରୂପଂ। ''ଯୋ ନିଦ୍ଦଂ ଅପବୋଧତୀ''ତି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। କାରିତେ ପନ ''ବୋଧେତି'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ଯୁଧ ସମ୍ପହାରେ। ଯୋଧତି। ଯୋଧୋ। ଯୋଧେଥ ମାରଂ ପଞ୍ଚଞ୍ଜାୱୁଧେନ। ଯୁଦ୍ଧଂ। ଚରଣାଯୁଧୋ, ଚରଣାୱୁଧୋ ୱା। ଆୱୁଧଂ। ଦିୱାଦିଗଣିକସ୍ସ ପନସ୍ସ ''ଯୁଜ୍ଝତୀ''ତି ରୂପଂ।

ଦୀଧି ଦିତ୍ତିୱେଧନେସୁ। ଦୀଧତି। ଦୀଧିତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୀଧିତୀତି ରସ୍ମି। ଅନେକାନି ହି ରସ୍ମିନାମାନି।

ରସ୍ମି ଆଭା ପଭା ରଂସି, ଦିତ୍ତି ଭା ରୁଚି ଦୀଧିତି;

ମରୀଚି ଜୁତି ଭାଣ୍ୱ'ସୁ, ମୟୂଖୋ କିରଣୋ କରୋ;

ନାଗଧାମୋ ଚ ଆଲୋକୋ, ଇଚ୍ଚେତେ ରସ୍ମିୱାଚକା।

ଚକାରନ୍ତରୂପାନି।

ନକାରନ୍ତଧାତୁ

ନୀ ନଯେ। ନେତି, ନୟତି, ୱିନେତି। ୱିନେୟ୍ୟ ହଦଯେ ଦରଂ। ଆନେତି। ଆନୟତି। ନେତା। ୱିନେତା। ନାଯକୋ। ନେୟ୍ୟୋ । ୱେନେୟ୍ୟୋ। ୱେନଯିକୋ। ୱିନୀତୋ ପୁରିସୋ। ନୀଯମାନେ ପିସାଚେନ, କିନ୍ନୁ ତାତ ଉଦିକ୍ଖତି। ନୀୟନ୍ତୋ। ନେତୁଂ। ନେତ୍ତି। ଭୱନେତ୍ତି ସମୂହତା। ନେତ୍ତିକୋ। ଉଦକଞ୍ହି ନୟନ୍ତି ନେତ୍ତିକା। ନେତ୍ୱା। ନେତ୍ୱେ ଉଜୁଂ ଗତେ ସତି। ନଯୋ। ୱିନଯୋ। ଆଯତନଂ। ନେତୁଂ। ୱିନେତୁଂ। ନେତ୍ୱା। ୱିନେତ୍ୱା ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ତତ୍ଥ ନେତ୍ତନ୍ତି ସମତ୍ତିସମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତଂ ଅକ୍ଖିଭାୱଂ ନେତୀତି ନେତ୍ତଂ, ଚକ୍ଖୁ। ନେତ୍ତୀତି ନେନ୍ତି ଏତାଯ ସତ୍ତେତି ନେତ୍ତି, ରଜ୍ଜୁ। ଭୱନେତ୍ତୀତି ଭୱରଜ୍ଜୁ, ତଣ୍ହାଯେତଂ ନାମଂ। ତାଯ ହି ସତ୍ତା ଗୋଣା ୱିଯ ଗୀୱାଯ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ତଂ ତଂ ଭୱଂ ନିୟ୍ୟନ୍ତି, ତସ୍ମା ଭୱନେତ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନେତ୍ତିକାତି କସ୍ସକା। ନେତ୍ତାତି ଗୱଜେଟ୍ଠକୋ ଯୂଥପତି। ନଯୋତି ନଯନଂ ଗମନଂ ନଯୋ, ପାଠଇଗତି। ଅଥ ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନେତବ୍ବୋତି ନଯୋ, ସଦିସଭାୱେନ ନେତବ୍ବାକାରୋ। ନୀଯତୀତି ନଯୋ, ତଥତ୍ତନଯାଦି। ନୀଯତି ଏତେନାତି ନଯୋ, ଅନ୍ତଦ୍ୱଯୱିୱଜ୍ଜନନଯାଦି।

ତଥା ହି ଛବ୍ବିଧୋ ନଯୋ ତଥତ୍ତନଯୋ ପତ୍ତିନଯୋ ଦେସନାନଯୋ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯୱିୱଜ୍ଜନନଯୋ ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟନଯୋ ଅଧିପ୍ପାଯନଯୋତି। ତେସୁ ତଥତ୍ତନଯୋ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯୱିୱଜ୍ଜନନଯେନ ନୀଯତି, ପତ୍ତିନଯୋ ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟନଯେନ, ଦେସନାନଯୋ ଅଧିପ୍ପାଯନଯେନ ନୀଯତି। ଏତ୍ଥାଦିମ୍ହି ତିୱିଧୋ ନଯୋ କମ୍ମସାଧନେନ ନୀଯତୀତି ''ନଯୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ପଚ୍ଛିମୋ ପନ ତିୱିଧୋ ନଯୋ କରଣସାଧନେନ ନୀଯତି ଏତେନ ତଥତ୍ତାଦିନଯତ୍ତଯମିତି ''ନଯୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପପଞ୍ଚିଯମାନେ ଗନ୍ଥୱିତ୍ଥାରୋ ସିଯାତି ୱିତ୍ଥାରୋ ନ ଦସ୍ସିତୋ।

ଅପରୋପି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ନଯୋ ଏକତ୍ତନଯୋ ନାନତ୍ତନଯୋ ଅବ୍ୟାପାରନଯୋ ଏୱଂଧମ୍ମତାନଯୋତି।

ୱିନେତି ସତ୍ତେ ଏତ୍ଥ, ଏତେନାତି ୱା ୱିନଯୋ। କାଯୱାଚାନଂ ୱିନଯନତୋପି ୱିନଯୋ। ଆଯତନନ୍ତି ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ପୱତ୍ତଂ ଅତୀୱ ଆଯତଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଯାୱ ନ ନିୱତ୍ତତି, ତାୱ ନଯତେୱ ପୱତ୍ତତେୱାତି ଆଯତନଂ।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ। ''ଆଯତନନ୍ତି ଅସ୍ସାନଂ କମ୍ବୋଜୋ ଆଯତନଂ, ଗୁନ୍ନଂ ଦକ୍ଖିଣାପଥୋ ଆଯତନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଜାତିଟ୍ଠାନଂ ଆଯଅନଂ ନାମ। ''ମନୋରମେ ଆଯତନେ, ସେୱନ୍ତି ନଂ ୱିହଙ୍ଗମା।

ଛାଯଂ ଛାଯତ୍ଥିନୋ ଯନ୍ତି, ଫଲତ୍ଥଂ ଫଲଭୋଜିନୋ''ତି ଏତ୍ଥ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ। ''ପଞ୍ଚିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ ୱିମୁତ୍ତାଯତନାନୀ''ତି ଏତ୍ଥ କାରଣଂ। ଅଞ୍ଞେପି ପନ ପଯୋଗା ଯତ ପତିଯତନେତି ଏତ୍ଥ ପକାସିତା।

ନୀ ପାପନେ। ନେତି, ନୟତି। ନୟନଂ।

ନୁ ଥୁତିଯଂ। ନୋତି, ନୱତି। ନୁତୋ।

ଥନ ପନ ଧନ ସଦ୍ଦେ। ଥନତି। ପନତି। ଧନତି।

କନ ଦିତ୍ତିକନ୍ତୀସୁ। କନତି। କଞ୍ଞା। କନକଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯୋବ୍ବନିଭାୱେ ଠିତତ୍ତା ରୂପୱିଲାସେନ କନତି ଦିପ୍ପତି ୱିରୋଚତୀତି କଞ୍ଞା। ଅଥ ୱା କନିଯତି କାମିଯତି ଅଭିପତ୍ଥିଯତି ପୁରିସେହୀତିପି କଞ୍ଞା, ଯୋବ୍ବନିତ୍ଥୀ। କନକନ୍ତି କନତି, କନୀଯତୀତି ୱା କନକଂ, ସୁୱଣ୍ଣଂ। ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ହି ଅନେକାନି ନାମାନି।

ସୁୱଣ୍ଣଂ କନକଂ ହେମଂ, କଞ୍ଚନଂ ହଟକମ୍ପି ଚ;

ଜାତରୂପଂ ତପନୀଯଂ, ୱଣ୍ଣଂ ତବ୍ଭେଦକା ପନ;

ଜମ୍ବୁନଦଂ ସିଙ୍ଗିକଞ୍ଚ, ଚାମିକରନ୍ତି ଭାସିତା।

ୱନସନ ସମ୍ଭତ୍ତିଯଂ। ୱନତି। ୱନଂ। ସନତି।

ତତ୍ଥ ୱନନ୍ତି। ତଂ ସମ୍ଭଜନ୍ତି ମଯୂରକୋକିଲାଦଯୋ ସତ୍ତାତି ୱନଂ, ଅରଞ୍ଞଂ। ୱନତି ସମ୍ଭଜତି ସଂକିଲେସପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ୱନଂ, ତଣ୍ହା।

ମନ ଅବ୍ଭାସେ। ମନତି। ମନୋ।

ମାନ ୱୀମଂସାଯଂ, ୱୀମଂସତି। ୱୀମଂସା।

ଜନ ସୁନ ସଦ୍ଦେ। ଜନତି। ସୁନତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ''କସ୍ମା ତେ ଏକୋ ଭୁଜୋ ଜନତି, ଏକୋ ତେ ନ ଜନତୀ ଭୁଜୋ''ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଜନତୀତି ସୁନତି ସଦ୍ଦଂ କରୋତି।

ଖନୁ ଅୱଦାରଣେ ଖନତି। ସୁଖଂ। ଦୁକ୍ଖଂ। ଖତୋ ଆୱାଟୋ।

ତତ୍ଥ ସୁଖନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଦୁକ୍ଖଂ ଖନତୀତି ସୁଖଂ। ଦୁଟ୍ଠୁ ଖନତି କାଯିକଚେତସିକସୁଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖା ହି ଏତେ ଧମ୍ମା। ଦ୍ୱିଧା ଚିତ୍ତଂ ଖନତୀତି ୱା ଦୁକ୍ଖଂ। ଚୁରାଦିଗଣୱସେନ ପନ ''ସୁଖଯତୀତି ସୁଖଂ, ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ନିବ୍ବଚନାନି ଗହେତବ୍ବାନି। ସମାସପଥୱସେନ ''ସୁକରଂ ଖମସ୍ସାତି ସୁଖଂ, ଦୁକ୍କରଂ ଖମସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ନିବ୍ବଚନାନିପି ୱିୱିଧା ହି ସଦ୍ଦାନଂ ବ୍ଯୁପ୍ପତ୍ତି ପୱତ୍ତି ନିମିତ୍ତଞ୍ଚ।

ଦାନ ଅୱଖଣ୍ଡନେ। ଦାନତି। ଅପଦାନଂ।

ସାନ ତେଜନେ। ତେଜନଂ ନିସାନଂ। ସାନତି।

ହନ ହିଂସାଗତୀସୁ। ଏତ୍ଥ ପନ ହିଂସାୱଚନେନ ଫରୁସାଯ ୱାଚାଯ ପୀଠଅନଞ୍ଚ ଦଣ୍ଡାଦୀହି ପହରଣଞ୍ଚ ଗହିତଂ, ତସ୍ମା ହନ ହିଂସାପହରଣଗତୀସୂତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ''ରାଜାନୋ ଚୋରଂ ଗହେତ୍ୱା ହନେଯ୍ଯୁଂ ୱା ବନ୍ଧେଯ୍ଯୁଂ ୱା''ତି। ପାଠସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତେହି ''ହନେଯ୍ଯୁନ୍ତି ପୋଥେଯ୍ଯୁଞ୍ଚେୱ ଛିନ୍ଦେଯ୍ଯୁଞ୍ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଛେଦନଂ ନାମ ହତ୍ଥପାଦାଦିଛେଦନଂ ୱା ସୀସଚ୍ଛେଦୱସେନ ମାରଣଂ ୱା। ହନସ୍ସ ୱଧାଦେସୋ ଘାତାଦେସୋ ଚ ଭୱତି, ହନ୍ତି ହନତି, ହନନ୍ତି। ହନସି, ହନଥ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ନେଯ୍ଯଂ।

ହିଂସାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅତ୍ଥା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ''ହନ୍ତି ହତ୍ଥେହି ପାଦେହୀ''ତି ଏତ୍ଥ ପନ ହନ୍ତୀତି ପହରତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''କୁଦ୍ଧୋ ହି ପିତରଂ ହନ୍ତି। ୱିକ୍କୋସମାନା ତିବ୍ବାହି, ହନ୍ତି ନେସଂ ୱରଂ ୱର''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ହନ୍ତୀତି ମାରେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ୱଧତି, ୱଧେତି, ଘାତେତି'' ଇଚ୍ଚପି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ତତ୍ଥ ''ୱଧତି ନ ରୋଦତି, ଆପତ୍ତି ଦୁକ୍କଟସ୍ସ। ଅତ୍ତାନଂ ୱଧିତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା ରୋଦତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱଧୋ ପହରଣଂ। ପାଣଂ ୱଧେତି। ପାଣୱଧୋ। ''ଏସ ୱଧୋ ଖଣ୍ଡହାଲସ୍ସ। ସତ୍ତେ ଘାତେତୀ''ତି ଚ ଆଦୀସୁ ୱଧୋ ମାରଣଂ।

''ଉପାହନଂ, ୱଧୂ''ତି ଚ ଏତ୍ଥ ହନୱଧସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ଗମନଂ। ''ପୁରିସଂ ହନତି। ସୀତଂ ଉଣ୍ହଂ ପଟିହନତି'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି କତ୍ତୁପଦାନି। ଦେୱଦତ୍ତୋ

ଯଞ୍ଞଦଣ୍ଡେନ ହଞ୍ଞତି। ତତୋ ୱାତାତପେ ଘୋରେ, ସଞ୍ଜାତେ ପଟିହଞ୍ଞତି। ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନସ୍ସେକାରତ୍ତଂ, ଯଥା ‘‘ୱନପ୍ପଗୁମ୍ବେ’’ତି। ୱିହାରେନାତି ପଦଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ, ଇଚ୍ଚାଦୀନି କମ୍ମପଦାନି। ହନ୍ତା। ହତୋ। ୱଧକୋ। ୱଧୂ। ଆଘାତୋ। ଉପଘାତୋ। ଘାତକୋ। ପଟିଘୋ। ସଙ୍ଘୋ। ବ୍ବଗ୍ଘୋ। ସକୁଣଗ୍ଘି। ହନ୍ତୁଂ, ହନିତୁଂ, ହନ୍ତ୍ୱା, ହନିତ୍ୱା। ୱଜ୍ଝେତ୍ୱା, ୱଧିତ୍ୱା ଇଚ୍ଚାଦୀନି ସନାମିକାନି ତୁମନ୍ତାଦିପଦାନି।

ତତ୍ଥ ଉପାହନନ୍ତି ତଂ ତଂ ଠାନଂ ଉପହନନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ତତୋ ଚ ଆହନନ୍ତି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନାତି ଉପାହନଂ। ୱଧୂତି କିଲେସୱସେନ ସୁନଖମ୍ପି ଉପଗମନସୀଲାତି ୱଧୂ, ସବ୍ବାସଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ସାଧାରଣମେତଂ। ଅଥ ୱା ୱଧୂତି ସୁଣିସା। ତଥା ହି ‘‘ତେନ ହି ୱଧୁ ଯଦା ଉତୁନୀ ଅହୋସି, ପୁପ୍ଫଂ ତେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ଅଥ ମେ ଆରୋଚେୟ୍ୟାସୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱଧୂତି ସୁଣିସା ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ପନ ‘‘ଅଯଂ ନୋ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଭରିଯା’’ତି ସସ୍ସୁସସୁରେହି ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବା ଜାନିତବ୍ବାତି ୱଧୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଗନ୍ଥନ୍ତ୍ୱାନଂ କତ୍ଥଚି ବୁଦ୍ଧିଯତ୍ଥକଥନତୋ ଅଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତେୱ। ‘‘ସୁଣ୍ହା, ସୁଣିସା, ୱଧୂ’’ ଇଚ୍ଚେତେ ପରିଯାଯା। ସଙ୍ଘୋତି ଭିକ୍ଖୁସମୂହୋ। ସମଗ୍ଗଂ କମ୍ମଂ ସମୁପଗଚ୍ଛତୀତି ସଙ୍ଘୋ, ସୁଟ୍ଠୁ ୱା କିଲେସେ ହନ୍ତି ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗାସିନା ମାରେତୀତିପି ସଙ୍ଘୋ, ପୁଥୁଜ୍ଜନାରିଯୱସେନ ୱୁତ୍ତାନେତାନି। ୱିୱିଧେ ସତ୍ତେ ଆହନତି ଭୁସୋ ଘାତେତୀତି ବ୍ବଗ୍ଘୋ। ସୋ ଏୱ ‘‘ୱିଯଗ୍ଘୋ, ୱଗ୍ଘୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅପରମ୍ପି ପୁଣ୍ଡରୀକୋତି ତସ୍ସ ନାମଂ। ଦୁବ୍ବଲେ ସକୁଣେ ହନ୍ତୀତି ସକୁଣଗ୍ଘି, ସେନୋ, ଅଯଂ ପନ ହନଧାତୁ ଦିୱାଦିଗଣେ ‘‘ପଟିହଞ୍ଞତୀ’’ତି ଅକମ୍ମକଂ କତ୍ତୁପଦଂ ଜନେତି। ତଥା ହି ‘‘ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱୋହାରୋ ଲୋକିଯେ ସୋତେ ପଟିହଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦିକା ପାଠଇଯୋ ଦିସ୍ସନ୍ତି।

ଅନ ପାଣନେ। ପାଣନଂ ସସନଂ। ଅନତି। ଆନଂ, ପାନଂ। ‘‘ତତ୍ଥ ଆନନ୍ତି ଅସ୍ସାସୋ। ପାନନ୍ତି ପସ୍ସାସୋ। ଏତେସୁ ଅସ୍ସାସୋତି ବହି ନିକ୍ଖମନୱାତୋ। ପସ୍ସାସୋତି ଅନ୍ତୋ ପୱିସନୱାତୋ’’ତି ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ସୁତ୍ତନ୍ତଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ଆଗତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକାନଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନକାଲେ ପଠମଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରୱାତୋ ବହି ନିକ୍ଖମତି, ପଚ୍ଛା ବାହିରୱାତୋ ସୁଖୁମଂ ରଜଂ ଗହେତ୍ୱା ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ପୱିସନ୍ତୋ ତାଲୁଂ ଆହଚ୍ଚ ନିବ୍ବାଯତି, ତସ୍ମା ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଅସ୍ସାସୋତି ବହି ନିକ୍ଖମନୱାତୋ, ପସ୍ସାସୋତି ଅନ୍ତୋ ପୱିସନୱାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ନଯେସୁ ୱିନଯନଯେନ ଅନ୍ତୋ ଉଟ୍ଠିତସସନଂ ଅସ୍ସାସୋ, ବହି ଉଟ୍ଠିତସସନଂ ପସ୍ସାସୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ପନ ବହି ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱାପି ଅନ୍ତୋ ସସନତୋ ଅସ୍ସାସୋ। ଅନ୍ତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱାପି ବହି ସସନତୋ ପସ୍ସାସୋ। ଅଯମେୱ ଚ ନଯୋ ‘‘ଅସ୍ସାସାଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନଂ ସତିଯା ଅନୁଗଚ୍ଛତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱିକ୍ଖେପଗତେନ ଚିତ୍ତେନ କାଯୋପି ଚିତ୍ତମ୍ପି ସାରଦ୍ଧା ଚ ହୋନ୍ତି ଇଞ୍ଜିତା ଚ ଫନ୍ଦିତା ଚା’’ତି, ‘‘ପସ୍ସାସାଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନଂ ସତିଯା ଅନୁଗଚ୍ଛତୋ ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପଗତେନ ଚିତ୍ତେନ କାଯୋପି ଚିତ୍ତମ୍ପି ସାରଦ୍ଧା ଚ ହୋନ୍ତି ଇଞ୍ଜିତା ଚ ଫନ୍ଦିତା ଚା’’ତି ଇମାଯ ପାଠଇଯା ସମେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଧନ ଧଞ୍ଞେ। ଧନନଂ ଧଞ୍ଞଂ, ସିରିପୁଞ୍ଞପଞ୍ଞାନଂ ସମ୍ପଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧାତୁଅତ୍ଥୋ ହି ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଭାୱୱସେନ କଥିଯତି ଠପେତ୍ୱା ୱଦ୍ଧରୁଳ୍ହତଚେତି ଏୱମାଦିପ୍ପଭେଦଂ। ଯଥା ଭାୱତ୍ଥେ ୱତ୍ତମାନେନ ଯପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ନକାରସ୍ସ ୟ୍ୟକାରଂ କତ୍ୱା ଥେନନଂ ଥେୟ୍ୟନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମିଧ ଯପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ନକାରସ୍ସ ଞ୍ଞକାରଂ କତ୍ୱା ଧନନଂ ଧଞ୍ଞନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଧନିନୋ ୱା ଭାୱୋ ଧଞ୍ଞଂ, ତସ୍ମିଂ ଧଞ୍ଞେ। ଧନ୍ତି, ଧନତି। ଧନିତଂ। ଧଞ୍ଞଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଧଞ୍ଞସଦ୍ଦେନ ସିରିପୁଞ୍ଞପଞ୍ଞାସମ୍ପଦା ଗହିତା, ତସ୍ମା ‘‘ଧଞ୍ଞପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଂ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଧଞ୍ଞସଦ୍ଦେନ ସିରିପଞ୍ଞାୱ ଗହେତବ୍ବା ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱଚନତୋ।

‘‘ନଦତୋ ପରିସାଯନ୍ତେ, ୱାଦିତବ୍ବପହାରିନୋ;

ଯେ ତେ ଦକ୍ଖନ୍ତି ୱଦନଂ, ଧଞ୍ଞା ତେ ନରପୁଙ୍ଗୱ।

ଦୀଘଙ୍ଗୁଲୀ ତମ୍ବନଖେ, ସୁଭେ ଆଯତପଣ୍ହିକେ;

ଯେ ପାଦେ ପଣମିସ୍ସନ୍ତି, ତେପି ଧଞ୍ଞା ଗୁଣନ୍ଧର।

ମଧୁରାନି ପହଟ୍ଠାନି, ଦୋସଗ୍ଘାନି ହିତାନି ଚ;

ଯେତେୱାକ୍ୟାନି ସୋସ୍ସନ୍ତି, ତେପି ଧଞ୍ଞାନରୁତ୍ତମା’’ତି

ଏୱମାଦୀସୁ ପନ ଧଞ୍ଞସଦ୍ଦେନ ପୁଞ୍ଞସମ୍ପଦା ଗହେତବ୍ବା, ପୁଞ୍ଞସମ୍ପଦାଯ ୱା ସଦ୍ଧିଂ ସିରିପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାପି ଗହେତବ୍ବା। ଇଦମେତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନଂ ‘‘ଧଞ୍ଞଂ ସିରିପୁଞ୍ଞପଞ୍ଞାସମ୍ପଦା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଧଞ୍ଞା’’ତି। ‘‘ଧଞ୍ଞଂ ମଙ୍ଗଲସମ୍ମତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତୁ ‘‘ଉତ୍ତମରତନଂ ଇଦ’’ନ୍ତି ଧନାଯିତବ୍ବଂ

ସଦ୍ଦାଯିତବ୍ବନ୍ତି ଧଞ୍ଞଂ, ସିରିସମ୍ପନ୍ନଂ ପୁଞ୍ଞସମ୍ପନ୍ନଂ ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନନ୍ତିପି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ଧଞ୍ଞଂ ଧନଂ ରଜତଂ ଜାତରୂପ’’ନ୍ତି ଚ ଆଦୀସୁ ‘‘ନତ୍ଥି ଧଞ୍ଞସମଂ ଧନ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ଧନାୟିତବ୍ବନ୍ତି ଧଞ୍ଞଂ, କିଂ ତଂ? ପୁବ୍ବଣ୍ଣଂ। ଅପିଚ ଓସଧିୱିସେସୋପି ଧଞ୍ଞନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଧନସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ପନ ସମାସୱସେନ ‘‘ଅଧନୋ, ନିଦ୍ଧନୋ’’ତି ଚ ନତ୍ଥି ଧନଂ ଏତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥେନ ଦଲିଦ୍ଦପୁଗ୍ଗଲୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ନିଧନଂ ଯାତୀ’’ତିଏତ୍ଥ ତୁ କମ୍ପନତ୍ଥୱାଚକସ୍ସ ଧୂଧାତୁସ୍ସ ୱସେନ ୱିନାସୋ ନିଧନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ମୁନ ଗତିଯଂ। ମୁନତି।

ଚିନେ ମଞ୍ଞନାଯଂ। ଅଲୁତ୍ତନ୍ତୋଯଂ ଧାତୁ, ଯଥା ଗିଲେ, ଯଥା ଚ ମିଲେ। ଚିନାଯତି, ଓଚିନାଯତି। ‘‘ସଦ୍ଧୋ ତଂ ଜନୋ ଓଚିନାଯତୂ’’ତି ଇଦମେତ୍ଥ ପାଳିଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ଓଚିନାଯତତି ଅୱମଞ୍ଞତୂତି।

ଇତି ଭୂୱାଦିଗଣେ ତୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି

ସମତ୍ତାନି।

ପକାରନ୍ତଧାତୁ

ଇଦାନି ପୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ –

ପା ପାନେ। ପାନଂ ପିୱନଂ। ‘‘ପାତି, ପାନ୍ତି। ପାତୁ, ପାନ୍ତୁ’’ ଇଚ୍ଚାଦି ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଖିପ୍ପଂ ଗୀୱଂ ପସାରେହି, ନ ତେ ଦସ୍ସାମି ଜୀୱିତଂ;

ଅଯଞ୍ହି ତେ ମଯା ରୂଳ୍ହୋ, ସରୋ ପାସ୍ସତି ଲୋହିତନ୍ତି।

ଅତ୍ର ହି ପାସ୍ସତୀତି ପିୱିସ୍ସତି। ‘‘ପାସ୍ସତି, ପାସ୍ସନ୍ତି। ପାସ୍ସସି, ପାସ୍ସଥ। ପାସ୍ସାମି, ପାସ୍ସାମ’’ ଇଚ୍ଚାଦିନା, ‘‘ଅପସ୍ସା, ଅପସ୍ସଂସୁ’’ ଇଚ୍ଚାଦିନା ଚ ନଯେନ ସେସଂ ସବ୍ବଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ନଯଞ୍ଞୂହି। କୋ ହି ସମତ୍ଥୋ ସବ୍ବାନି ବୁଦ୍ଧୱଚନସାଗରେ ୱିଚିତ୍ରାନି ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣରୂପନ୍ତରରତନାନି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ, ତସ୍ମା ସବ୍ବାସୁପି ଧାତୂସୁ ସଙ୍ଖେପେନ ଗହଣୂପାଯମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସିତଂ। ପିୱତି, ପିୱନ୍ତି। ପିୱଂ, ପିୱନ୍ତୋ, ପିୱମାନୋ, ପିୱଂ ଭାଗିରସୋଦକଂ। କାରିତେ କୁମାରଂ ଖୀରଂ ପାଯେତି। ମୁହୁତ୍ତଂ ତଣ୍ହାସମନଂ, ଖୀରଂ ତ୍ୱଂ ପାଯିତୋ ମଯା। କମ୍ମେ ପୀଯତି, ପୀତଂ। ତୁମାଦୀସୁ ‘‘ପାତୁଂ, ପିୱିତୁଂ, ପିତ୍ୱା, ପିୱିତ୍ୱା, ପାଯେତ୍ୱା’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଅଞ୍ଞେସୁପି ଠାନେସୁ ପାଳିଇନଯାନୁରୂପେନ ସଦ୍ଦରୂପାନି ଏୱମେୱ ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ପା ରକ୍ଖଣେ। ପାତି। ନିପାତି। ପିତା, ଗୋପୋ।

ପା ପୂରଣେ। ପାତି, ୱିପ୍ପାତି। ୱିପ୍ପୋ।

ୱିପ୍ପୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ସୋ ହି ୱିପ୍ପେତି ପୂରେତି ୱିସିଟ୍ଠେନ ୱେଦୁଚ୍ଚାରଣାଦିନା ଅତ୍ତନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣକମ୍ମେନ ଲୋକସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ହଦଯେ ୱେଦାନୀତି ୱିପ୍ପୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଜାତୋ ୱିପ୍ପକୁଲେ ଅହ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ‘‘ୱିପ୍ପୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ କୁଲଂ ୱିପ୍ପକୁଲନ୍ତି।

ପୂ ପୱନେ। ପୱତି। ପୁତ୍ତୋ, ପୁଞ୍ଞଂ। ଏତ୍ଥ ପୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ତନୋ କୁଲଂ ପୱତି ସୋଧେତୀତି ପୁତ୍ତୋ। କିଯାଦିଗଣଂ ପନ ପତ୍ୱା ‘‘ପୁନାତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପୁତ୍ତୋ’ତ୍ରଜୋ ସୁତୋ ସୂନୁ,

ତନୁଜୋ ତନଯୋ’ରସୋ;

ପୁତ୍ତନତ୍ତାଦଯୋ ଚାଥ,

ଅପଚ୍ଚନ୍ତି ପଞ୍ଚୁଚରେ।

ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗମ୍ହି ୱତ୍ତବ୍ବେ, ପୁତ୍ତୀତି ଅତ୍ରଜାତି ଚ;

ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସେସଟ୍ଠାନେସୁ, ଯଥାରହମୁଦୀରଯେ;

ପାଠଇଯଞ୍ଚ୍ହି ଅତ୍ରଜାତି, ଇତ୍ଥୀ ପୁତ୍ତୀ କଥିଯତି;

ଏତ୍ଥ ପନ –

“ତତୋ ଦ୍ୱେ ସତ୍ତରତ୍ତସ୍ସ, ୱେଦେହସ୍ସତ୍ରଜା ପିଯା;

ରାଜକଞ୍ଞା ରୁଚା ନାମ, ଧାତିମାତରମବ୍ରୱୀ”ତି

ଅଯଂ ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। “ପୁତ୍ତୀ, ଧୀତା, ଦୁହିତା, ଅତ୍ତଜା”ତି ଇଚ୍ଚେତେ ପରିଯାଯା। ଏୱଂ ଅତ୍ରଜାତି ଇତ୍ଥିୱାଚକସ୍ସ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ସୁତସଦ୍ଦାଦୀସୁପି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗନଯୋ ଲବ୍ଭମାନାଲବ୍ଭମାନୱସେନ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଲୋକେ “ୱେସ୍ସୋ, ସୁଦ୍ଦୋ, ନରୋ, କିଂପୁରିସୋ” ଇଚ୍ଚାଦୀନଂ ଯୁଗଳଅଭାୱେନ “ୱେସ୍ସୀ, ସୁଦ୍ଦୀ, ନାରୀ, କିଂପୁରିସୀ”ତିଆଦୀନି ଇତ୍ଥିୱାଚକାନି ଲିଙ୍ଗାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି। “ପୁରିସୋ ପୁମା” ଇଚ୍ଚାଦୀନଂ ପନ ଯୁଗଳଅଭାୱେନ ଇତ୍ଥିୱାଚକାନି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାନି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି। ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅତ୍ତନୋ କାରକଂ ପୱତି ସୋଧେତୀତି ପୁଞ୍ଞଂ। କିଯାଦିଗଣଂ ପନ ପତ୍ୱା ପୁନାତୀତି ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋପି ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣସ୍ସିତୋ;

ତସ୍ମା ନିବ୍ବଚନଂ ଞେଯ୍ୟଂ, ଜନପୂଜାଦିତୋ ଇଧ।

ପରଂ ପୁଜ୍ଜଭୱଂ ଜନେତୀତି ପୁଞ୍ଞଂ। ସଦା ପୂଜିତଂ ୱା ଜନେତୀତି ପୁଞ୍ଞଂ। ଜନଂ ଅତ୍ତକାରଂ ପୁନାତୀତି ପୁଞ୍ଞଂ। ଅସେସଂ ଅପୁଞ୍ଞଂ ପୁନାତୀତି ପୁଞ୍ଞଂ।

କଲ୍ୟାଣଂ କୁସଲଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ସୁଭମିଚ୍ଚେୱ ନିଦ୍ଦିସେ;

କମ୍ମସ୍ସ କୁସଲସ୍ସାଧି-ୱଚନଂ ୱଚନେ ପଟୁ।

ପେ ଗତିଯଂ। ପେତି, ପେନ୍ତି। ପେସି, ପେଥ। ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେ ଏକଚ୍ଚୋ ଅସ୍ସଖଳୁଙ୍କୋ ପେହୀତି ୱୁତ୍ତୋ ୱିଦ୍ଧୋ ସମାନୋ ଚୋଦିତୋ ସାରଥିନା ପଚ୍ଛତୋ ପଟିସକ୍କତି, ପିଟ୍ଠିତୋ ରଥଂ ପଟିୱଟ୍ଟେତି। ଉମ୍ମଗ୍ଗଂ ଗଣ୍ହାତି, ଉବ୍ବଟୁମଂ ରଥଂ କରୋତି।

ପେୱୁଦ୍ଧିଯଂ ପଯତି। ପାଯୋ, ଅପାଯୋ। ଏତ୍ଥ ଅପାଯୋତି ନତ୍ଥି ପାଯୋ ୱୁଦ୍ଧି ଏତ୍ଥାତି ଅପାଯୋ। ଅଯଧାତୁୱସେନପି ଅତ୍ଥୋ ନେତବ୍ବୋ, ଅଯତୋ ୱୁଦ୍ଧିତୋ, ସୁଖତୋ ୱା ଅପେତୋତି ଅପାଯୋ, ନିରଯତିରଚ୍ଛାନଯୋନିପେତ୍ତିୱିସଯଅସୁରକାଯା।

ପେ ସୋସନେ। ପାଯତି, ପଯତି ୱା। ନିପକୋ। ଏତ୍ଥ ନିପକୋ ନିପଯତି ୱିସୋସେତି ପଟିପକ୍ଖଂ, ତତୋ ୱା ଅତ୍ତାନଂ ନିପାତି ରକ୍ଖତୀତି ନିପକୋ, ସମ୍ପଜାନୋ।

ଗୁପ ରକ୍ଖଣେ। ଗୋପତି। ଗୋପକୋ।

ନଗରଂ ଯଥା ପଚ୍ଚନ୍ତଂ, ଗୁତ୍ତଂ ସାନ୍ତରବାହିରଂ।

ଏୱଂ ଗୋପେଥ ଅତ୍ତାନଂ, ଖଣୋ ୱେ ମା ଉପଚ୍ଚଗା।

ଗୋପେଥାତି ଗୋପେନ୍ସ ରକ୍ଖେନ୍ସ।

ୱପ ସନ୍ତାନେ। ୱପତି।

ସପ ସମୱାଯେ। ସପତି।

ଚୁପ ମନ୍ଦଗତିଯଂ। ଚୋପତି।

ତୁପ ହିଂସାଯଂ। ତୋପତି। ତୁମ୍ପତି।

ଗୁପ ଗୋପନଜିଗୁଚ୍ଛନେସୁ। ଗୋପତି, ଜିଗୁଚ୍ଛତି। ଜିଗୁଚ୍ଛଂ, ଜିଗୁଚ୍ଛମାନୋ। ଜେଗୁଚ୍ଛୀ। ଜିଗୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

କପୁ ହିଂସାତକ୍କଲଗନ୍ଧେସୁ। କମ୍ପତି। କପ୍ପୂରୋ।

କପୁ ସାମତ୍ଥିଯେ। ଇଦଂ ଅମ୍ହାକଂ କପ୍ପତି। ନେତଂ ଅମ୍ହେସୁ କପ୍ପତି।

କପ କରୁଣାଯଂ। କପତି। କପଣୋ, କାପଞ୍ଞଂ। ତତ୍ଥ କପତୀତି କରୁଣାଯତି, କାପଞ୍ଞନ୍ତି କପଣଭାୱୋ।

ସପଅକ୍କୋସେ। ସପତି। ସପଥୋ, ଅଭିସପଥୋ, ଅଭିସପିତୋ, ସପନକୋ।

ୱପ ବୀଜନିକ୍ଖେପେ। ବୀଜଂ ୱପତି। ୱାପକୋ। ୱାପିତଂ ଧଞ୍ଞଂ। ୱୁତ୍ତଂ ବୀଜଂ ପୁରିସେନ। ବୀଜଂ ୱପ୍ପତି। ୱପ୍ପମଙ୍ଗଲଂ।

ସୁପ ସଯନେ। ସୁପତି। ସୁଖଂ ସୁପନ୍ତି ମୁନଯୋ, ଯେ ଇତ୍ଥୀସୁ ନ ବଜ୍ଝରେ। ସୁତ୍ତୋ ପୁରିସୋ, ସୁପନଂ, ସୁତ୍ତଂ।

ଖିପ ପେରଣେ। ପେରଣଂ ଚୁଣ୍ଣିକରଣଂ ପିସନଂ। ଖେପତି। ଖେପକୋ।

ଖିପ ଅବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦେ। ଖିପତି। ଖିପିତସଦ୍ଦୋ। ଯଦା ଚ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ, ଖିପି ଲୋକଗ୍ଗନାଯକୋ।

ଖିପ ଛଡ୍ଡନେ। ଖିପତି, ଉକ୍ଖିପତି, ୱିକ୍ଖିପତି, ଅୱଖିପତି, ସଂଖିପତି। ଖିତ୍ତଂ, ଉକ୍ଖିତ୍ତଂ, ପକ୍ଖିତ୍ତଂ, ୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ଓପ ନିଟ୍ଠୁଭନେ। ନିଟ୍ଠୁଭନଂ ଖେଠଅପାତନଂ। ଓପତି। ଓସଧଂ ସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ମୁଖେ ଖେଠଅଂ ଓପି।

ଲିପି ଉପଲେପେ। ଲେପତି। ଲିତ୍ତଂ ପରମେନ ତେଜସା।

ଖିପି ଗତିଯଂ। ଖିମ୍ପତି।

ଡିପ ଖେପେ। ଡେପତି।

ନିଦପି ନିଦମ୍ପନେ। ନିଦମ୍ପନଂ ନାମ ସସ୍ସରୁକ୍ଖାଦୀସୁ ୱୀହିସୀସଂ ୱା ୱରକସୀସଂ ୱା ଅଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଖୁଦ୍ଦକସାଖଂ ୱା ଅଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଯଥାଠିତମେୱ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ବୀଜମତ୍ତସ୍ସେୱ ୱା ପଣ୍ଣମତ୍ତସ୍ସେୱ ୱା ଗହଣଂ। ପୁରିସୋ ୱୀହିସୀସଂ ନିଦମ୍ପତି, ରୁକ୍ଖପତ୍ତଂ ନିଦମ୍ପତି। ନିଦମ୍ପକୋ, ନିଦମ୍ପିତଂ, ନିଦମ୍ପିତୁଂ, ନିଦମ୍ପିତ୍ୱା।

ତପଦିତ୍ତିଯଂ। ଦିତ୍ତି ୱିରୋଚନଂ। ଦିୱା ତପତିଆଦିଚ୍ଚୋ।

ତପ ଉବ୍ବେଗେ। ଉବ୍ବେଗୋ ଉତ୍ରାସୋ ଭୀରୁତା। ତପତି, ଉତ୍ତପତି। ଓତ୍ତପ୍ପଂ, ଓତ୍ତପ୍ପିଯଂ ଧନଂ।

ତପ ଧୂପ ସନ୍ତାପେ। ତପତି। ତପୋଧନଂ, ଆତାପୋ। ଆତାପୀ। ଆତପଂ। ଧୂପତି, ସନ୍ଧୂପନୋ, କମ୍ମେ ତାପିଯତି। ଧୂପିଯତି। ଭାୱେ ତାପନଂ,

ତାପୋ, ପରିତାପୋ, ସନ୍ତାପୋ। ଧୂପନଂ।

ପକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଫକାରନ୍ତଧାତୁ

ପୁପ୍ଫ ୱିକସନେ। ଅକମ୍ମକୋ ଚାୟଂ ସକମ୍ମକୋ ଚ। ପୁପ୍ଫତି। ପୁପ୍ଫଂ, ପୁପ୍ଫନଂ, ପୁପ୍ଫିତୋ, ପୁପ୍ଫିତୁଂ, ପୁପ୍ଫିତ୍ୱା। ପୁପ୍ଫନ୍ତି ପୁପ୍ଫିନୋ ଦୁମା। ଥଲଜା ଦକଜା ପୁପ୍ଫା, ସବ୍ବେ ପୁପ୍ଫନ୍ତି ତାୱଦେ। ମଞ୍ଜୂସକୋ ନାମ ରୁକ୍ଖୋ ଯତ୍ତକାନି ଉଦକେ ୱା ଥଲେ ୱା ପୁପ୍ଫାନି, ସବ୍ବାନି ପୁପ୍ଫତି।

ତୁଫ ହିଂସାୟଂ। ତୋଫତି।

ଦଫ ଦଫି ୱପ୍ଫ ଗତିୟଂ। ଦଫତି। ଦମ୍ଫତି। ୱପ୍ଫତି।

ଦିଫ କଥନଯୁଦ୍ଧନିନ୍ଦାହିଂସାଦାନେସୁ। ଦେଫତି। ଦେଫୋ।

ତଫ ତିତ୍ତିୟଂ। ତିତ୍ତି ତପ୍ପନଂ, ତଫତି।

ଦୁଫ ଉପକ୍କିଲେସେ। ଉପକ୍କିଲିସ୍ସନଂ ଉପକ୍କିଲେସୋ। ଦୋଫତି।

ଗୁଫ ଗନ୍ଥେ। ଗନ୍ଥୋ ଗନ୍ଥିକରଣଂ। ଗୋଫତି।

ଫକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ବକାରନ୍ତଧାତୁ

ଭବ୍ବହିଂସାୟଂ। ଭବ୍ବତି। ଭବ୍ବୋ।

ପବ୍ବ ୱବ୍ବ ମବ୍ବ କବ୍ବ ଖବ୍ବ ଗବ୍ବ ସବ୍ବ ଚବ୍ବ ଗତିୟଂ। ପବ୍ବତି। ୱବ୍ବତି। ମବ୍ବତି। କବ୍ବତି। ଖବ୍ବତି। ଗବ୍ବତି। ସବ୍ବତି। ଚବ୍ବତି।

ଅବ୍ବ ସବ୍ବ ହିଂସାୟଞ୍ଚ। ଗତ୍ୟାପେକ୍ଖାୟ ଚକାରୋ। ଅବ୍ବତି। ସବ୍ବତି।

କୁବି ଅଚ୍ଛାଦନେ। କୁବ୍ବତି।

ଲୁବି ତୁବି ଅଦ୍ଦନେ। ଲୁମ୍ବତି। ତୁମ୍ବତି। ଲୁମ୍ବିନୀୱନଂ। ଉଦକତୁମ୍ବୋ। ଅଥୋପି ଦ୍ୱେ ଚ ତୁମ୍ବାନି।

ଚୁବି ୱଦନସଂଯୋଗେ। ପୁତ୍ତଂ ମୁଦ୍ଧନି ଚୁମ୍ବତି। ମୁଖେ ଚୁମ୍ବତି। ଏତ୍ଥ ସିୟା ''ଯଦି ୱଦନସଂଯୋଗେ ଚୁବିଧାତୁ ୱତ୍ତତି, କଥଂ ଅମ୍ବୁଧରବିନ୍ଦୁଚୁମ୍ବିତକୂଟୋତି ଏତ୍ଥ ଅୱଦନେ ଅୱିଞ୍ଞାଣକେ ପବ୍ବତକୂଟେ ଅମ୍ବୁଧରବିନ୍ଦୂନଂ ଚୁମ୍ବନଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଂ ପନ ଚୁମ୍ବନାକାରସଦିସେନାକାରେନ ସମ୍ପତ୍ତଂ ଚେତସି ଠପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥା ଅଦସ୍ସନସମ୍ପତ୍ତେପି ଦସ୍ସନସଦିସେନାକାରେନ ସମ୍ଭୂତତ୍ତା ''ରୋଦନ୍ତେ ଦାରକେ ଦିସ୍ୱା, ଉବ୍ବିଦ୍ଧା ୱିପୁଲା ଦୁମା''ତି ଅଚକ୍ଖୁକାନମ୍ପି ରୁକ୍ଖାନଂ ଦସ୍ସନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧାପି ଚୁମ୍ବନାକାରସଦିସେନାକାରେନ ସମ୍ଭୂତତ୍ତା ଅୱଦନାନମ୍ପି ଅମ୍ବୁଧରବିନ୍ଦୂନଂ ଚୁମ୍ବନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସଭାୱତୋ ପନ ଅୱିଞ୍ଞାଣକାନଂ ଦସ୍ସନଚୁମ୍ବନାଦୀନି ଚ ନତ୍ଥି, ସୱିଞ୍ଞାଣକାନଂଯେୱ ତାନି ହୋନ୍ତୀତି। ଅୟଂ ନୟୋ କମ୍ପୁ ପଦୱିଙ୍କେପେତିଆଦୀସୁପି ନେତବ୍ବୋ।

ଉବ୍ବି ତୁବ୍ବି ଥୁବ୍ବି ଦୁବ୍ବି ଧୁବ୍ବି ହିଂସତ୍ଥା। ଉବ୍ବତି। ତୁବ୍ବତି। ଥୁବ୍ବତି। ଦୁବ୍ବତି। ଦୁବ୍ବା। ଧୁବ୍ବତି। ଏତ୍ଥ ଦୁବ୍ବାତି ଦବ୍ବତିଣଂ, ୟଂ ''ତିରିୟା ନାମ ତିଣଜାତୀ''ତି ପାଠଇୟଂ ଆଗତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁବ୍ବାତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ, ଦବ୍ବନ୍ତି ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମୁବ୍ବିବନ୍ଧନେ। ମୁବ୍ବତି।

କୁଢି ଉଗ୍ଗମେ। କୁଢତି।

ପୁଢ ପଢ ସଢ ପୂରଣେ। ପୁଢତି। ପଢତି। ସଢତି। ଏତ୍ଥ ସିୟା ‘‘ନନୁ ଭୋ ପୁଢସଢସଦ୍ଦା ସଦ୍ଦନାମାନି, କସ୍ମା ପନେତେ ଧାତୁଚିନ୍ତାୟଂ ଗହିତା’’ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ସଦ୍ଦନାମେସୁ ଚ ତୁମନ୍ତାଦିୱିରହିତେସୁ ଚ ନିପାତେସୁ ଉପସଗ୍ଗେସୁ ଚ ଧାତୁଚିନ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି, ଇମାନି ପନ ସଦ୍ଦନାମାନି ନ ହୋନ୍ତି। କେୱଲଂ ସୁତିସାମଞ୍ଞେନ ସଦ୍ଦନାମାନି ୱିୟ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତେନ ତେ ତବ୍ଭାୱମୁତ୍ତା ଧାତୁଚିନ୍ତାୟଂ ପୁଞ୍ଚାଚରିୟେହି ଗହିତା ‘‘ପୁଢତି ସଢତୀ’’ତି ପୟୋଗଦସ୍ସନତୋତି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଏତାନି ରୂପାନି ନ ସନ୍ତୀତି? ଅନାଗମନଭାୱେନ ନ ସନ୍ତି, ନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଭାୱେନ। କିଞ୍ଚାପି ବୁଦ୍ଧୱଚନେସୁ ଏତାନି ରୂପାନି ନ ସନ୍ତି, ତଥାପି ପୋରାଣେହି ଅନୁମତା ପୁରାଣଭାସାତି ଗହେତବ୍ବାନି, ଯଥା ‘‘ନାଥତୀତି ନାଥୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ନାଥତୀ’’ତି ରୂପଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଅୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଗହେତବ୍ବଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଇମାନିପି। ତସ୍ମା ୱୋହାରେସୁ ୱିଞ୍ଞୂନଂ କୋସଲ୍ଲତ୍ଥାୟ ସାସନେ ଅୱିଜ୍ଜମାନାପି ସାସନାନୁରୂପା ଲୋକିକପ୍ପୟୋଗା ଗହେତବ୍ବାତି ‘‘ପୁଢତି ସଢତୀ’’ତି ରୂପାନି ଗହିତାନି। ଏସ ନୟୋ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଠାନେସୁ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଚମ୍ବ ଅଦନେ। ଚମ୍ବତି।

କବ୍ବ ଖବ୍ବ ଗବ୍ବ ଦପ୍ପେ। ଦପ୍ପୋ ଅହଙ୍କାରୋ। କବ୍ବତି। ଖବ୍ବତି। ଗବ୍ବତି।

ଅବି ଦବି ସଦ୍ଦେ। ଅମ୍ବତି। ଅମ୍ବା, ଅମ୍ବୁ। ଦମ୍ବତି।

ଲବି ଅୱସଂସନେ। ଅୱସଂସନଂ ଅୱଲମ୍ବନଂ। ଲମ୍ବତି, ୱିଲମ୍ବତି, ବ୍ଯାଲମ୍ବତି। ନୀଚେ ଚୋ’ଲମ୍ବତେ ସୂରିୟୋ। ଆଲମ୍ବତି । ଆଲମ୍ବନଂ, ତଦାଲମ୍ବନଂ, ତଦାଲମ୍ବଣଂ, ତଦାଲମ୍ବଂ ୱା। ଲାବୁ। ଅଲାବୁ ୱା, ଅକାରୋ ହି ତବ୍ଭାୱେ।

ବକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଭକାରନ୍ତଧାତୁ

ଭା ଦିତ୍ତିୟଂ। ଚନ୍ଦୋ ଭାତି, ପଞ୍ଞା ମଂ ପଟିଭାତି। ରତ୍ତି ୱିଭାତି। ଭାଣୁ, ପଟିଭାନଂ। ୱିଭାତା ରତ୍ତି।

ଭୀ ଭୟେ। ଭାୟତି। ଭୟଂ, ଭୟାନକୋ, ଭୀମୋ, ଭୀମସେନୋ, ଭୀରୁ, ଭୀରୁକୋ, ଭୀରୁକଜାତିକୋ। କାରିତେ ‘‘ଭାୟେତି, ଭାୟୟତି, ଭାୟାପେତି, ଭାୟାପୟତୀ’’ତି ରୂପାନି।

ସଭୁ ସମ୍ଭୁ ହିଂସାୟଂ। ସଭତି। ସମ୍ଭତି।

ସୁମ୍ଭ ଭାସନେ ଚ। ଚକାରୋ ହିଂସାପେକ୍ଖକୋ। ସୁମ୍ଭତି। ସୁମ୍ଭୋ। କୁସୁମ୍ଭୋ।

ଏତ୍ଥ ସୁମ୍ଭୋତି ଆୱାଟୋ। ‘‘ସୁମ୍ଭଂ ନିକ୍ଖନାହୀ’’ତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। କୁସୁମ୍ଭୋତି ଖୁଦ୍ଦକଆୱାଟୋ, ‘‘ପବ୍ବତକନ୍ଦରପଦରସାଖାପରିପୂରା କୁସୁମ୍ଭେ ପରିପୂରେନ୍ତୀ’’ତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଅବ୍ଭୁ ୱବ୍ଭୁ ମବ୍ଭୁ ଗତିୟଂ। ଅବ୍ଭତି। ଅବ୍ଭୋ। ୱବ୍ଭତି। ମବ୍ଭତି।

ଏତ୍ଥ ଅବ୍ଭୋତି ମେଘୋ। ସୋ ହି ଅବ୍ଭତି ଅନେକସତପଟଲୋ ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତୀତି ‘‘ଅବ୍ଭୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ୱିଜ୍ଜୁମାଲୀ ସତକ୍କକୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସତକ୍କକୂତି ଚ ଅନେକସତପଟଲୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅବ୍ଭସଦ୍ଦୋ ତିଲିଙ୍ଗିକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଅୟଂ ‘‘ଅବ୍ଭୁଟ୍ଠିତୋୱ ସ ଯାତି, ସ ଗଚ୍ଛଂ ନ ନିୱତ୍ତତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୋ। ‘‘ଅବ୍ଭା, ମହିକା, ଧୂମୋ, ରଜୋ, ରାହୂ’’ତି ଏତ୍ଥ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୋ। ‘‘ଅବ୍ଭାନି ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ଛାଦେନ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୋ।

ଇମାନି ପନ ମେଘସ୍ସ ନାମାନି –

ମେଘୋ ୱଲାହକୋ ଲଙ୍ଘି, ଜୀମୂତୋ ଅମ୍ବୁଦୋ ଘନୋ;

ଧାରାଧରୋ ଅମ୍ବୁଧରୋ, ପଜ୍ଜୁନ୍ନୋ ହିମଗବ୍ଭକୋ।

ଯଭ ମେଥୁନେ। ମିଥୁନସ୍ସ ଜନଦ୍ୱଯସ୍ସ ଇଦଂ କମ୍ମଂ ମେଥୂନଂ, ତସ୍ମିଂ ମେଥୁନେ ଯଭଧାତୁ ୱତ୍ତତି। ଯଭତି। ଯାଭସ୍ସଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ମେଥୁନ''ନ୍ତି ଏସା ସବ୍ବିୱାଚା, ଲଜ୍ଜାସମ୍ପନ୍ନେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ୱତ୍ତବ୍ବଭାସାଭାୱତୋ। ତଥା ହି ''ମେଥୁନୋ ଧମ୍ମୋ ନ ପଟିସେୱିତବ୍ବୋ''ତି ଚ ''ନ ମେ ରାଜା ସଖା ହୋତି, ନ ରାଜା ହୋତି ମେଥୁନୋ''ତି ଚ ସୋଭନେ ୱାଚାୱିସଯେ ଅଯଂ ଭାସା ଆଗତା। ''ଯଭତୀ''ତିଆଦିକା ପନ ଭାସା ''ସିଖରଣୀ''ତିଆଦିକା ଭାସା ୱିଯ ଅସନ୍ତିୱାଚା। ନ ହି ହିରୋତ୍ତପ୍ପସମ୍ପନ୍ନୋ ଲୋକିଯଜନୋପି ଇଦିସିଂ ୱାଚଂ ଭାସତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅଧିମତ୍ତୁକ୍କଂସଗତହିରୋତ୍ତପ୍ପୋପି ଭଗୱା ମହାକରୁଣାଯ ସଞ୍ଚୋଦିତହଦଯୋ ଲୋକାନୁକମ୍ପାଯ ପରିସମଜ୍ଝେ ଅଭାସି। ଅହୋ ତଥାଗତସ୍ସ ମହାକରୁଣାତି।

ଇମାନି ପନ ମେଥୁନଧମ୍ମସ୍ସ ନାମାନି –

ସଂୱେସନଂ ନିଦ୍ଧୁୱନଂ, ମେଥୁନଂ ସୂରତଂ ରତଂ;

ବ୍ଯଥଯୋ ଗାମଧମ୍ମୋ ଚ, ଯାଭସ୍ସଂ ମୋହନଂ ରତି।

ଅସଦ୍ଧମ୍ମୋ ଚ ୱସଲ-ଧମ୍ମୋ ମୀଳ୍ହସୁଖମ୍ପି ଚ;

ଦ୍ୱଯଂଦ୍ୱଯସମାପତ୍ତି, ଦ୍ୱନ୍ଦୋ ଗମ୍ମୋ'ଦକନ୍ତିକୋ।

ସିଭ ୱିଭ କନ୍ଥନେ। ସିଭତି। ୱିଭତି।

ଦେଭଅଭି ଦଭି ସଦ୍ଦେ। ଦେଭତି। ଅମ୍ଭତି। ଅମ୍ଭୋ। ଦମ୍ଭତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅମ୍ଭୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଉଦକଂ। ତଞ୍ହି ନିଜ୍ଜୀୱମ୍ପି ସମାନଂ ଓଘକାଲାଦୀସୁ ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନଂ ଅମ୍ଭତି ସଦ୍ଦଂ କରୋତୀତି ଅମ୍ଭୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଇମାନିସ୍ସ ନାମାନି –

ପାନୀଯଂ ଉଦକଂ ତୋଯଂ, ଜଲଂ ପାତୋ ଚ ଅମ୍ବୁ ଚ;

ଦକଂ କଂ ସଲିଲଂ ୱାରି, ଆପୋ ଅମ୍ଭୋ ପପମ୍ପି ଚ।

ନୀରଞ୍ଚ କେପୁକଂ ପାନି, ଅମତଂ ଏଲମେୱ ଚ,

ଆପୋନାମାନି ଏତାନି, ଆଗତାନି ତତୋ ତତୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ୱାଲଗ୍ଗେସୁ ଚ କେପୁକେ। ପିୱିତଞ୍ଚ ତେସଂ ଭୁସଂ ହୋତି ପାନୀ''ତିଆଦଯୋ ପଯୋଗା ଦସ୍ସେତବ୍ବା।

ଥଭି ଖଭି ପଟିବନ୍ଧେ ଥମ୍ଭତି, ୱିତ୍ଥମ୍ଭତି। ଖମ୍ଭତି, ୱିକ୍ଖମ୍ଭତି। ଥମ୍ଭୋ। ଥଦ୍ଧୋ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭୋ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭିନୀ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭୋ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସୋ।

ଜଭ ଜଭି ଗତ୍ତୱିନାମେ। ଜଭତି। ଜମ୍ଭତି, ୱିଜମ୍ଭତି। ୱିଜମ୍ଭନଂ, ୱିଜମ୍ଭିତା। ୱିଜମ୍ଭନ୍ତୋ, ୱିଜମ୍ଭମାନୋ, ୱିଜମ୍ଭିତୋ।

ସବ୍ଭ କଥନେ। ସବ୍ଭତି।

ଫବ୍ଭୁ ଭୋଜନେ। ଫବ୍ଭୁତି।

ଗବ୍ଭୁ ଧାରଣେ। ଗବ୍ଭୁତି। ଗବ୍ଭୋ।

ଏତ୍ଥ ଗବ୍ଭୋତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିପି ଵୁଚ୍ଚତି କୁଚ୍ଛିଗତପୁତ୍ତୋପି। ତଥା ହି ''ଯମେକରତ୍ତିଂ ପଠମଂ, ଗବ୍ଭେ ଵସତି ମାଣଵୋ''ତି ଏତ୍ଥ ମାତୁକୁଚ୍ଛି ''ଗବ୍ଭୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ''ଗବ୍ଭୋ ମେ ଦେଵ ପତିଟ୍ଠିତୋ। ଗବ୍ଭୋ ଚ ପତିତୋ ଛମା''ତି ଚ ଏତ୍ଥ ପନ କୁଚ୍ଛିଗତପୁତ୍ତୋ। ଅପିଚ ଗବ୍ଭୋତି ଆଵାସଓ୍ଵିସେସୋ। ''ଗବ୍ଭେ ପଓ୍ଵିଟ୍ଠୋ''ତିଆଦୀସୁ ହି ଓଵରକୋ ''ଗବ୍ଭୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ରଭ ରାଭସ୍ସେ। ଆପୁବ୍ବୋ ରଭ ହିଂସାକରଣଵାଯମନେସୁ। ରାଭସ୍ସଂ ରାଭସଭାଵୋ। ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ପନ ପାଠଇଯଂ ''ଚଣ୍ଡା ରୁଦ୍ଧା ରଭସା''ତି ଏଵଂ ଆଗତା।

ତତ୍ଥ ରଭସାତି କରଣୁତ୍ତରିଯା। ରଭତି, ଆରଭତି, ସମାରଭତି, ଆରମ୍ଭତି। ରଭସୋ। ଆରମ୍ଭୋ। ସମାରମ୍ଭୋ, ଆରଭନ୍ତୋ। ସମାରଭନ୍ତୋ। ଆରଦ୍ଧଂ ମେ ଵୀରିଯଂ। ସାରମ୍ଭଂ। ଅନାରମ୍ଭଂ। ସାରମ୍ଭୋ ତେ ନ ଵିଜ୍ଜତି। ପକାରଣାରମ୍ଭୋ। ଵୀରିଯାରମ୍ଭୋ। ଆରଭିତୁଂ। ଆରଭିତ୍ଵା। ଆରବ୍ଭ।

ଏତ୍ଥ ଵୀରିଯାରମ୍ଭୋତି ଵୀରିଯସଙ୍ଖାତୋ ଆରମ୍ଭୋ। ଆରମ୍ଭସଦ୍ଦୋ କମ୍ମେ ଆପତ୍ତିଯଂ କ୍ରିଯାଯ ଵୀରିଯେ ହିଂସାଯ ଵିକୋପନେତି ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଆଗତୋ।

''ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ଭୋତି, ସବ୍ବଂ ଆରମ୍ଭପଚ୍ଚଯା;

ଆରମ୍ଭାନଂ ନିରୋଧେନ, ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭଵୋ''ତି

ଏତ୍ଥ ହି କମ୍ମଂ ଆରମ୍ଭୋତି ଆଗତଂ। ''ଆରମ୍ଭତି ଚ ଵିପ୍ପଟିସାରୀ ଚ ହୋତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଆପତ୍ତି। ''ମହାଯଞ୍ଞା ମହାରମ୍ଭା, ନ ତେ ହୋନ୍ତି ମହପ୍ଫଲା''ତି ଏତ୍ଥ ଯୂପୁସ୍ସାପନାଦିକ୍ରିଯା। ''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥ, ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ''ତି ଏତ୍ଥ ଵୀରିଯଂ। ''ସମଣଂ ଗୋତମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପାଣଂ ଆରମ୍ଭନ୍ତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ହିଂସା। ''ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା ପଟିଓ୍ଵିରତୋ ହୋତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଛେଦନଭଞ୍ଜନାଦିକଂ ଵିକୋପନଂ। ଇଚ୍ଚେଵଂ –

କମ୍ମେ ଆପତ୍ତିଯଞ୍ଚେଵ, ଵୀରିଯେ ହିଂସାକ୍ରିଯାସୁ ଚ;

ଵିକୋପନେ ଚ ଆରମ୍ଭ-ସଦ୍ଦୋ ହୋତୀତି ନିଦ୍ଦିସେ;

ଲଭ ଲାଭେ। ଲଭତି, ଲବ୍ଭତି। ଲାଭୋ, ଲଦ୍ଧଂ, ଅଲଦ୍ଧ, ଅଲଦ୍ଧୁଂ।

ସୁଭ ଦିତ୍ତିଯଂ। ସୋଭତି। ସୋଭା, ସୋଭନଂ, ସୋଭିତୋ।

ଖୁଭ ସଞ୍ଚଲନେ। ଖୋଭତି, ସଙ୍ଖୋଭତି। ହତ୍ଥିନାଗେ ପଦିନ୍ନମ୍ହି, ଖୁବ୍ଭିତ୍ଥ ନଗରଂ ତଦା। ଖୋଭା, ସଙ୍ଖୋଭୋ।

ନଭ ତୁଭ ହିଂସାଯଂ। ନଭତି। ତୁଭତି।

ସମ୍ଭ ଵିସ୍ସାସେ। ସମ୍ଭତି। ସମ୍ଭତ୍ତି, ସମ୍ଭତ୍ତୋ।

ଲୁଭ ଵିମୋହନେ। ଲୋଭତି, ପଲୋଭତି। ଥୁଲ୍ଲକୁମାରୀପଲୋଭନଂ। କାରିତେ ପନ ''ଲୋଭେତି, ପଲୋଭେତି, ପଲୋଭେତ୍ଵା''ତି ରୂପାନି ଭଵନ୍ତି। ଦିଵାଦିଗଣଂ ପନ ପତ୍ଵା ଗିଦ୍ଧିଯତ୍ଥେ ''ଲୁବ୍ଭତୀ''ତି ରୂପଂ ଭଵତି।

ଦଭି ଗନ୍ଥନେ। ଦମ୍ଭତି। ଦମ୍ଭନଂ।

ରୁଭି ନିଵାରଣେ। ରୁମ୍ଭତି, ସନ୍ନିରୁମ୍ଭତି। ସନ୍ନିରୁମ୍ଭୋ, ସନ୍ନିରୁମ୍ଭିତ୍ଵା।

ଉଭ ଉବ୍ଭ ଉମ୍ଭ ପୂରଣେ। ଉଭତି। ଉବ୍ଭତି। ଉମ୍ଭତି। ଉଭନା। ଉବ୍ଭନା। ଉମ୍ଭନା। ଓଭୋ। କେଟୁଭଂ। ଉବ୍ଭଂ। କୁମ୍ଭୋ। କୁମ୍ଭୀ। କାରିତେ ''ଓଭେତି। ଉବ୍ଭେତି। ଉମ୍ଭେତୀ''ତି ରୂପାନି ଭଵନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କେଟୁଭନ୍ତି କ୍ରିଯାକପ୍ପଵିକପ୍ପୋ କଵୀନଂ ଉପକାରିଯସତ୍ଥଂ। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନଂ କିଟେତି ଗମେତି କ୍ରିଯାଦିଵିଭାଗଂ, ତଂ ଵା ଅନଵସେସପରିଯାଦାନତୋ କେଟେନ୍ତୋ ଗମେନ୍ତୋ ଓଭେତି ପୂରେତୀତି କେଟୁଭଂ କିଟୌଭଧାତୁଵସେନ। ଉବ୍ଭତି ଉବ୍ଭେତି ପୂରେତୀତି ଉବ୍ଭଂ, ପୂରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚରିଯାପିଟକେପି ହି ଇଦିସୀ ସଦ୍ଦଗତି ଦିସ୍ସତି, ତଂ ଯଥା? ''ମହାଦାନଂ ପଵତ୍ତେସି, ଅଚ୍ଛୁବ୍ଭଂ ସାଗରୂପମ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚ ଅଚ୍ଛୁବ୍ଭନ୍ତି ଅତିଵିଯ ଯାଚକାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ପୂରଣଂ। ଅକ୍ଖୁମ୍ଭନ୍ତିପି ପାଠୋ। କୁମ୍ଭୋତି କଂ ଵୁଚ୍ଚତି ଉଦକଂ, ତେନ ଉବ୍ଭେତବ୍ବୋତି କୁମ୍ଭୋ, ସୋ ଏଵ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଵସେନ କୁମ୍ଭୀ। ଏତ୍ଥ ଚ ''କୁମ୍ଭୀ ଧୋଵତି ଓନତୋ''ତି ପଯୋଗୋ।

କୁମ୍ଭସଦ୍ଦୋ ଘଟେ ହତ୍ଥି-ସିରୋପିଣ୍ଡେ ଦସମ୍ବଣେ;

ପଵତ୍ତତୀତି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ଵିଞ୍ଞୁନା ନଯଦସ୍ସିନା।

ଭକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ମକାରନ୍ତଧାତୁ

ମା ମାନେ ସଦ୍ଦେ ଚ। ମାତି। ମାତା। ଏତ୍ଥ ମାତାତି ଜନିକା ଵା ଚୂଳମାତା ଵା ମହାମାତା ଵା।

ମୂ ବନ୍ଧନେ। ମଵତି। କିଯାଦିଗଣସ୍ସ ପନସ୍ସ ''ମୁନାତୀ''ତି ରୂପଂ।

ମେ ପଟିଦାନଆଦାନେସୁ। ମେତି, ମଯତି। ମେଧା।

ଏତ୍ଥ ମେଧାତି ପଞ୍ଞା। ସା ହି ସୁଖୁମମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ଖିପ୍ପମେଵ ମେତି ଚ ଧାରେତି ଚାତି ମେଧାତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ପନ ମେତୀତି ଗଣ୍ହାତି। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ଵୁତ୍ତଂ ''ଅସନି ଵିଯ ସିଲୁଚ୍ଚଯେ କିଲେସେ ମେଧତି ହିଂସତୀତି ମେଧା, ଖିପ୍ପଂ ଗହଣଧାରଣଟ୍ଠେନ ଵା ମେଧା''ତି। ସଙ୍ଗମତ୍ଥଵାଚକସ୍ସ ପନ ମେଧଧାତୁସ୍ସ ଵସେନ ମେଧତି ସୀଲସମାଧିଆଦୀହି ସଦ୍ଧମ୍ମେହି ସିରିଯା ଚ ସଙ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ମେଧାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥେତଂ ଵୁଚ୍ଚତି –

''ଦ୍ୱିଧାତୁଯେକଧାତୁଯା , ଦ୍ୱିରତ୍ଥଵୁତ୍ତିଯାପି ଚ;

ମେଧାସଦ୍ଦସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, ଜଞ୍ଞା ସୁଗତସାସନେ''ତି।

ଓମା ସାମତ୍ଥିଯେ। ସାମତ୍ଥିଯଂ ସମତ୍ଥଭାଵୋ। ଅଲୁତ୍ତନ୍ତୋଯଂ ଧାତୁ, ଓମାତି, ଓମନ୍ତି।

ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ ''ଓମାତି ଭନ୍ତେ ଭଗଵା ଇଦ୍ଧିଯା ମନୋମଯେନ କାଯେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଉପସଙ୍କମିତୁ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଓମାତୀତି ପହୋତି ସକ୍କୋତି।

ତିମୁ ଅଦ୍ଦଭାଵେ। ଅଦ୍ଦଭାଵୋ ତିନ୍ତଭାଵୋ। ତେମତି। ତିନ୍ତୋ, ତେମିଯୋ। ତେମିତୁକାମୋ ତେମିଂସୁ।

ଏତ୍ଥ ତେମିଯୋତି ଏଵଂନାମକୋ କାସିରଞ୍ଞୋ ପୁତ୍ତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ। ସୋ ହି ରଞ୍ଞୋ ଚେଵ ମହାଜନସ୍ସ ଚ ହଦଯଂ ତେମେନ୍ତୋ ଅଦ୍ଦଭାଵଂ ପାପେନ୍ତୋ ସୀତଲଭାଵଂ ଜନେନ୍ତୋ ଜାତୋତି ''ତେମିଯୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ନିତମି କିଲମନେ। ନିତମ୍ମତି। ହଦଯଂ ଦଯ୍ହତେ ନିତମ୍ମାମି।

ଚମୁ ଛମୁ ଜମୁ ଝମୁ ଉମୁ ଜିମୁ ଅଦନେ। ଚମତି। ଚମୂ। ଚମୂତି ସେନା। ଛମତି। ଜମତି। ଝମତି। ଉମତି। ଜେମତି।

କମୁ ପଦଵିକ୍ଖେପେ। ପଦଵିକ୍ଖେପୋ ପଦସା ଗମନଂ। ଇଦଂ ପନ ଵୋହାରସୀସମତ୍ତଂ ଵଚନଂ, ତସ୍ମା ''ନାସ୍ସ କାଯେ ଅଗ୍ଗି ଵା ଵିସଂ ଵା ସତ୍ଥଂ ଵା

କମତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଅପଦୱିକ୍ଖେପତ୍ଥୋପି ଗହେତବ୍ବୋ। କମତି। ଚଙ୍କମତି, ଅତିକ୍କମତି। ଅଭିକ୍କମତି। ପଟିକ୍କମତି। ପକ୍କମତି। ପରକ୍କମତି। ୱିକ୍କମତି। ନିକ୍କମତି। ସଙ୍କମତି। ସଙ୍କମନଂ। ସଙ୍କନ୍ତି। କମନଂ। ଚଙ୍କମନଂ। ଅତିକ୍କମୋ। ଅଭିକ୍କମୋ। ପଟିକ୍କମୋ। ପକ୍କମୋ। ୱିକ୍କମୋ। ନିକ୍କମୋ। ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ପୁରିସୋ। ଅଭିକ୍କନ୍ତା ରତ୍ତି। ନିକ୍ଖମତି। ଅଭିନିକ୍ଖମତି। କାରିତେ ନିକ୍ଖାମେତି। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ୟସ୍ମା ପନାୟଂ ଧାତୁ ଚୁରାଦିଗଣଂ ପତ୍ୱା ଇଚ୍ଛାକନ୍ତି ୟତ୍ଥେସୁ ୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତେପି ଅତ୍ଥେ ଉପସଗ୍ଗୱିସେସିତେ କତ୍ୱା ଇଧ ଅଭିକ୍କନ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ ୱତ୍ତବ୍ବମ୍ପି ଅୱତ୍ୱା ଉପରି ଚୁରାଦିଗଣେୟେୱ କଥେସ୍ସାମ।

ୟମୁ ଉପରମେ। ଉପରମୋ ୱିରମନଂ। ୟମଭି। ୟମୋ। ‘‘ପରେ ଚ ନ ୱିଜାନନ୍ତି, ମୟମେତ୍ଥ ୟମାମସେ’’ତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ୟମାମସେତି ଉପରମାମ, ନସ୍ସାମ, ମରାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

ନମ ବହ୍ମୁତ୍ତେ ସଦ୍ଦେ। ବହ୍ମୁତ୍ତୋ ସଦ୍ଦୋ ନାମ ଉଗ୍ଗତସଦ୍ଦୋ। ନମତି।

ଅମ ଦମ ହମ୍ମ ମିମ ଛମ ଗତିମ୍ହି। ଅମତି। ଦମତି। ହମ୍ମତି। ମିମତି। ଛମତି। ଛମା।

ଛମାତି ପଥୱୀ। ଛମାସଦ୍ଦୋ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ‘‘ନ ଛମାୟଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆସନେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଅଗିଲାନସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମୀତି ସିକ୍ଖା କରଣୀୟା’’ତି ଚ ‘‘ଛମାୟଂ ପରିୱତ୍ତାମି ୱାରିଚରୋୱ ଘମ୍ମେ’’ତି ଚ ପୟୋଗଦସ୍ସନତୋ। ସୋ ଚ ଖୋ ସତ୍ତହି ଅଟ୍ଠହି ୱା ୱିଭତ୍ତୀହି ଦ୍ୱୀସୁ ଚ ୱଚନେସୁ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଛମନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଛମା।

ଧମ ସଦ୍ଦଗ୍ଗିସଂ ଯୋଗେସୁ। ଧମଧାତୁ ସଦ୍ଦେ ଚ ମୁଖୱାତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗିସଂଯୋଗେ ଚ ୱତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ପଠମତ୍ଥେ ‘‘ସଙ୍ଖଂ ଧମତି। ସଙ୍ଖଧମକୋ। ଭେରିଂ ଧମତି। ଭେରିଧମକୋ। ଧମେ ଧମେ ନାତିଧମେ’’ତି ପୟୋଗୋ। ଦୁତିୟତ୍ଥେ ‘‘ଅଗ୍ଗିଂ ଧମତି। ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଅତ୍ତାନଂ, ଅଣୁଂ ଅଗ୍ଗିଂୱ ସନ୍ଧମ’’ନ୍ତି ପୟୋଗୋ।

ଭାମ କୋଧେ। ଭାମତି।

ନମୁନମନେ। ନମତି। ନମୋ। ନତଂ, ନମନଂ। ନତି। ନମଂ। ନମମାନୋ। ନମନ୍ତୋ। ନମିତୋ। ନାମଂ। ନାମିତଂ। ନମିତୁଂ। ନତ୍ୱା, ନତ୍ୱାନ। ନମିତ୍ୱା, ନମିତ୍ୱାନ, ନମିତୁନ। କାରିତେ ‘‘ନାମେତି, ନାମୟତି। ନାମେତ୍ୱା। ନାମୟିତ୍ୱା’’ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ତତ୍ର ହି ‘‘ନମତି ନମିତ୍ୱା’’ତି ଏୱଂପକାରାନି ପଦାନି ନମନତ୍ଥେ ୱନ୍ଦନାୟଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି, ‘‘ନମୋ ନତ୍ୱା’’ତି ଏୱଂପକାରାନି ପନ ୱନ୍ଦନାୟମେୱ। ଅତ୍ରାୟମୁପଲକ୍ଖଣମତ୍ତା ପୟୋଗରଚନା –

ରୁକ୍ଖୋ ଫଲୀ ଫଲଭାରଗରୁତାୟ ନମିତ୍ୱାନ ଭିଜ୍ଜତି;

ୱୁଦ୍ଧୋ ଜରାଜଜ୍ଜରତାୟ ନମତି ନମିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି;

ସଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧଂ ନମତି ନମିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି;

ନମୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସତ୍ଥାରଂ ନତ୍ୱାନ ଅଗମାସୀତି;

ଏତ୍ଥ ନମୋତି ପଦଂ ନିପାତେସୁପି ଲବ୍ଭତି। ତେନ ହି ପଚ୍ଚତ୍ତୋପୟୋଗୱଚନାନି ଅଭିନ୍ନରୂପାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି ‘‘ଦେୱରାଜ ନମୋ ତ୍ୟତ୍ଥୁ। ନମୋ କତ୍ୱା ମହେସିନୋ’’ତି। ଉପସଗ୍ଗେହିପି ଅୟଂ ଯୋଜେତବ୍ବା ‘‘ପଣମତି, ପଣାମୋ, ଉଣ୍ଣମତି, ଉଣ୍ଣତି’’ ଇଚ୍ଚାଦିନା।

ଖମୁ ସହନେ। ଖମତି। ଖନ୍ତି। ଖମୋ, ଖମନଂ, ଏୱଂ ଭାୱେ। କତ୍ତରି ପନ ‘‘ଖନ୍ତା। ଖମିତା। ଖମୋ ହୋତି ସୀତସ୍ସପି ଉଣ୍ହସ୍ସପୀ’’ତି ପୟୋଗା।

ସମ ଅଦସ୍ସନେ। ସମତି, ୱୂପସମତି ଅଗ୍ଗି।

ୟମ ପରିୱେସନେ। ୟମତି। ୟମୋ। ୟମରାଜା।

ସମ ସଦ୍ଦେ। ସମତି।

ସମ ଥମ ୱେଲବ୍ୟେ। ସମତି। ଥମତି।

ୱାଯମ ଈହାଯଂ। ୱାଯମତି। ୱାଯାମୋ।

ଗମୁ ଗତିଯଂ। ଗଚ୍ଛତି। ଗମକୋ। ଗତୋ। ଗତି। ଗମନଂ। କାରିତେ ''ଗମେତି, ଗମଯତି, ଗଚ୍ଛାପେତୀ''ତିଆଦୀନି ଭୱନ୍ତି।

ରମୁ କୀଳଆଯଂ। ରମତି। ୱିରମତି। ପଟିୱିରମତି। ଉପରମତି। ଆରତି। ୱିରତି। ପଟିୱିରତି। ଉପରତି। ୱେରମଣୀ। ୱିରମଣଂ। ରତି। ରମଣଂ। ରତୋ। ଆରତୋ ୱିରତୋ ପଟିୱିରତୋ। ଉପରତୋ, ଉପରମୋ। ଆରାମୋ।

ୱମୁ ଉଗ୍ଗିରଣେ। ୱମତି। ୱମଥୁ। ୱନ୍ତିକୋ।

ଧୀରତ୍ଥୁ ତଂ ୱିସଂ ୱନ୍ତଂ, ଯମହଂ ଜୀୱିତକାରଣା;

ୱନ୍ତଂ ପଚ୍ଚାୱମିସ୍ସାମି, ମତଂ ମେ ଜୀୱିତା ୱରଂ।

ତତ୍ଥ ୱନ୍ତିକୋତି ୱମତୀତି, ୱନ୍ତକୋତି, ୱନ୍ତୁସ୍ସଯୋତି, ୱନ୍ତସିନେହସମ୍ବନ୍ଧୋତି ୱନ୍ତିକୋ। ସୋ ହି ଅହିନକୁଲୋନ୍ଦୂରଘରଗୋଳିକାଦଯୋ ନାନପ୍ପକାରେ ପାଣକେ ୱମତୀତି ୱନ୍ତିକୋ। ଉପଚିକାହି ୱନ୍ତକୋତି ୱନ୍ତିକୋ। ଉପଚିକାହି ୱମିତ୍ୱା ମୁଖତୁଣ୍ଡକେନ ଉକ୍ଖିତ୍ତପଂସୁଚୁଣ୍ଣେନ କଟିପ୍ପମାଣେନପି ପୋରିସପ୍ପମାଣେନପି ଉସ୍ସିତୋତି ୱନ୍ତିକୋ। ଉପଚିକାହି ୱନ୍ତଖେଳଅସିନେହେନ ଆବଦ୍ଧତାଯ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେପି ନ ୱିପ୍ପକିରଯତି, ନିଦାଘେପି ତତୋ ପଂସୁମୁଟ୍ଠିଂ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ମୁଟ୍ଠିନା ପୀଳିଯମାନେ ସିନେହୋୱ ନିକ୍ଖମତି, ଏୱଂ ୱନ୍ତସିନେହସମ୍ବନ୍ଧୋତି ୱନ୍ତିକୋ।

ଏତ୍ଥ ପନ ''ଭଗୱା, ହିମୱା''ତିଆଦୀନି ପଦାନି ନ କେୱଲଂ ୱନ୍ତୁପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବାନି, ଅଥ ଖୋ ୱମୁଧାତୁୱସେନପି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବାନି, ତେନାହ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗକାରକୋ ''ଯସ୍ମା ପନ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ଗମନମନେନ ୱନ୍ତଂ, ତସ୍ମା ''ଭୱେସୁ ୱନ୍ତଗମନୋ'ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଭୱସଦ୍ଦତୋ ଭକାରଂ, ଗମନସଦ୍ଦତୋ ଗକାରଂ, ୱନ୍ତସଦ୍ଦତୋ ୱକାରଞ୍ଚ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ଆଦାଯ ଭଗୱାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥା ଲୋକେ 'ମେହନସ୍ସ ଖସ୍ସ ମାଲା'ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ମେଖଲା''ତି ୱଦତା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା।

ଏତ୍ଥ, ସିଯା ''ୱିସମମିଦଂ ନିଦସ୍ସନଂ, ଯେନ 'ମେହନସ୍ସ ଖସ୍ସ ମାଲା'ତି ଏତ୍ଥ ମେକାରଖକାରଲାକାରାନଂ କମତୋ ଗହଣଂ ଦିସ୍ସତି, ''ଭୱେସୁ ୱନ୍ତଗମନୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଭକାରୱକାରଗକାରାନଂ କମତୋ ଗହଣଂ ନ ଦିସ୍ସତୀ''ତି? ସଚ୍ଚଂ, ଇଧ ପନ ''ଅଗ୍ଗାହିତୋ, ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଗୁଣସଦ୍ଦସ୍ସ ପରନିପାତୱସେନ ''ଭୱେସୁ ଗମନୱନ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେପି ଏୱମୱତ୍ୱା ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଗୁଣସଦ୍ଦାନଂ ପୁବ୍ବନିପାତଭୂସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂନଂ କେସଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ମନଂ ତୋସେତୁଂ ''ଭଗୱା''ତି ପଦେ ଅକ୍ଖରକ୍କମଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅତ୍ଥମତ୍ତନିଦସ୍ସନୱସେନ ''ଆହିତଗ୍ଗି, ସମ୍ପନ୍ନୱିଜ୍ଜାଚରଣୋ''ତିଆଦୀନି ୱିଯ ପୁବ୍ବନିପାତୱସେନ ''ଭୱେସୁ ୱନ୍ତଗମନୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦିସେସ୍ୱିଞ୍ହି ଠାନେ ''ଆହିତଗ୍ଗୀ''ତି ୱା ''ଅଗ୍ଗାହିତୋ''ତି ୱା ''ଛିନ୍ନହତ୍ଥୋ''ତି ୱା ''ହତ୍ଥଛିନ୍ନୋ''ତି ୱା ପଦେସୁ ଯଥା ତଥା ଠିତେସୁପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା ତେସଂ ସଦ୍ଦାନଂ।

ୱେଦଜାତୋତିଆଦୀସୁ ପନ ଠାନେସୁ ଅତ୍ଥେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ''ଭଗୱା''ତି ପଦସ୍ସ ୱମୁଧାତୁୱସେନପି ନିପ୍ଫତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ତଟ୍ଟୀକାଯମ୍ପି ଚ ଦସ୍ସିତା ''ଭଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା। ଭାଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା''ତି। ନିବ୍ବଚନଂ ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଭଗସଙ୍ଖାତଂ ସିରିଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଯସଞ୍ଚ ୱମି ଉଗ୍ଗିରି ଖେଳଅପିଣ୍ଡଂ ୱିଯ ଅନପେକ୍ଖୋ ଛଡ୍ଡଯୀତି ଭଗୱା। ଅଥ ୱା ଭାନି ନାମ ନକ୍ଖତ୍ତାନି, ତେହି ସମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଭଗା, ସିନେରୁଯୁଗନ୍ଧରୌତ୍ତରକୁରୁହିମୱନ୍ତାଦିଭାଜନଲୋକା, ୱିସେସସନ୍ନିସ୍ସଯସୋଭାକପ୍ପଟ୍ଠିଯଭାୱତୋ। ତେପି ଭଗୱା ୱମି ତନ୍ନିୱାସିସତ୍ତାୱାସସମତିକ୍କମନତୋ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ପଜହୀତି ଭଗୱା।

ଚକ୍କୱତ୍ତିସିରିଂ ଯସ୍ମା, ଯସଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ସୁଖଂ;

ପହାସି ଲୋକଚିତ୍ତଞ୍ଚ, ସୁଗତୋ ଭଗୱା ତତୋ।

ତଥା ଖନ୍ଧାଯତନଧାତାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସେ ସଙ୍ଖଂ ପପଞ୍ଚ ସଙ୍ଖଂ ଯୋଗଂ ସଙ୍ଖଂ ଗନ୍ଥଂ ସଙ୍ଖଂ ସଂଯୋଜନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅମତଂ ଧାତୁଂ ସମଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱମି ଉଗ୍ଗିରି ଅନପେକ୍ଖୋ ଛଡ୍ଡଯି ନ ପଚ୍ଚାୱମୀତି ଭଗୱା। ଅଥ ୱା ସବ୍ବେପି କୁସଲାକୁସଲେ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜେ ହୀନପ୍ପଣୀତେ କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗେ ଧମ୍ମେ ଅରିଯମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣମୁଖେନ ୱମି ଉଗ୍ଗିରି ଅନପେକ୍ଖୋ ପରିଚ୍ଚଜି ପଜହୀତି ଭଗୱା।

ଖନ୍ଧାଯତନଧାତାଦୀ, ଧମ୍ମଭେଦା ମହେସିନା;

କଣ୍ହସୁକ୍କା ଯତୋ ୱନ୍ତା, ତତୋପି ବଗୱା ମତୋ।

ଜାତକଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ହିମୱାତି ପଦସ୍ସ ୱମୁଧାତୁୱସେନପି ନିପ୍ଫତ୍ତି ଦସ୍ସିତା। ତଥା ହି ସମ୍ଭୱଜାତକଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ହିମୱାତି ହିମପାତସମଯେ ହିମଯୁତ୍ତୋତି ହିମୱା। ଗିମ୍ହକାଲେ ହିମଂ ୱମତୀତି ହିମୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଜାତକଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ହିମୱା’’ତି ପଦସ୍ସ ୱମୁଧାତୁୱସେନପି ନିପ୍ଫତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ଅଯଂ ନଯୋ ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁପି ନେତବ୍ବୋ। ‘‘ଗୁଣୱାଗଣୱା’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ନ ନେତବ୍ବୋ। ଯଦି ନଯେଯ୍ଯ, ‘‘ଗୁଣୱା ଗଣୱା’’ତି ପଦାନଂ ‘‘ନିଗ୍ଗୁଣୋ ପରିହୀନଗୁଣୋ’’ତି ଏୱମାଦିଅତ୍ଥୋ ଭୱେଯ୍ଯ, ତସ୍ମା ଅଯଂ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥପି ନ ନେତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ସିଯା ‘‘ଯଦି ‘‘ଭଗୱା’ତିଆଦିପଦାନଂ ୱମୁଧାତୁୱସେନ ନିପ୍ଫତ୍ତି ହୋତି, କଥଂ ‘‘ଭଗୱନ୍ତୋ, ଭଗୱନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ସିଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି? ଯଥା ‘‘ଭଗୱା’’ତି ପଦଂ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ସିଜ୍ଝତି, ତଥା ତାନିପି ତେନେୱ ସିଜ୍ଝନ୍ତି। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ଯୋ ହି ନିରୁତ୍ତିନଯୋ କେୱଲଂ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିପଟିବଦ୍ଧମତ୍ତୋୱ, ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିଯଂ ସତି ନିପ୍ଫାଦେତୁମସକ୍କୁଣେଯ୍ଯାନିପି ରୂପାନି ଅନେନେୱ ସିଜ୍ଝନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଂ ନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ଉପରି ରୂପନିପ୍ଫାଦନାଧିକାରେ ଉଦାହରଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ପକାସେସ୍ସାମ।

ଇଧ ସାରମତେ ମୁନିରାଜମତେ,

ପରମଂ ପଟୁତଂ ସୁଜନୋ ପିହଯଂ;

ୱିପୁଲତ୍ଥଧରଂ ଧନିନୀତିମିମଂ,

ସତତଂ ଭଜତଂ ମତିସୁଦ୍ଧକରଂ।

ଇତି ନୱଙ୍ଗେ ସାଟ୍ଠକଥେ ପିଟକତ୍ତଯେ ବ୍ଯପ୍ପଥଗତୀସୁ ୱିଞ୍ଞୁନଂ

କୋସଲ୍ଲତ୍ଥାଯ କତେ ସଦ୍ଦନୀତିପ୍ପକରଣେ

ସରୱଗ୍ଗପଞ୍ଚକନ୍ତିକୋ ନାମ ଧାତୁୱିଭାଗୋ

ପନ୍ନରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୧୬। ଭୂୱାଦିଗଣିକପରିଚ୍ଛେଦ

ଇତୋ ପରଂ ଅୱଗ୍ଗନ୍ତା, ମିସ୍ସକା ଚେୱ ଧାତୁଯୋ;

ୱକ୍ଖାମି ଧାତୁଭେଦାଦି-କୁସଲସ୍ସ ମତାନୁଗା।

ଯକାରନ୍ତଧାତୁ

ଯା ଗତିପାପୁଣେସୁ। ଯାତି, ଯନ୍ତି। ଯାତୁ, ଯନ୍ତୁ। ଯେୟ୍ୟ, ଯେୟ୍ୟୁଂ, ଅନୁପରିଯେୟ୍ୟୁଂ। ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପଦମାଲା ଯୋଜେତବ୍ବା। ଯନ୍ତୋ ପୁରିସୋ। ଯନ୍ତୀ ଇତ୍ଥୀ। ଯନ୍ତଂ କୁଲଂ। ଯାନଂ, ଉପଯାନଂ, ଉୟ୍ୟାନଂ ଇଚ୍ଚାଦୀନି। ଦିୱାଦିଗଣିକସ୍ସ ପନସ୍ସ ‘‘ଯାଯତି, ଯାଯନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀନି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି।

ତତ୍ର ଯାନନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯନ୍ତି ଏତେନାତି ଯାନଂ, ରଥସକଟାଦି। ଉପଯନ୍ତି ଏତେନ ଇସ୍ସରସ୍ସ ୱା ପିଯମନାପସ୍ସ ୱା ସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଉପଯାନଂ, ପଣ୍ଣାକାରଂ। ‘‘ଉପଯାନାନି ମେ ଦଜ୍ଜୁଂ, ରାଜପୁତ୍ତ ତଯି ଗତେ’’ତି ଏତ୍ଥ ହି ପଣ୍ଣାକାରାନି ‘‘ଉପଯାନାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସମ୍ପନ୍ନଦସ୍ସନୀଯପୁପ୍ଫଫଲାଦିତାଯ ଉଦ୍ଧଂ ଓଲୋକେନ୍ତା ଯନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଉୟ୍ୟାନଂ।

ଣ୍ହା ଉସ୍ସାସନେ। ଣ୍ହାତି, ଣ୍ହନ୍ତି। ଣ୍ହାସି, ଣ୍ହାଥ। ଣ୍ହାମି, ଣ୍ହାମ। ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପଦମାଲା ଯୋଜେତବ୍ବା। ତତ୍ର ପନାଯଂ ପାଠଇ ‘‘ଯାୱ ଣ୍ହାତି ନିସ୍ସାସତି, ତତ୍ରାପି ରସତିବ୍ୟୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଯାୱ ଣ୍ହାତୀତି ଯାୱ ଉସ୍ସାସତି, ପୁରାଣଭାସା ଏସା, ଅଯଞ୍ହି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଚୂଳଅବୋଧିପରିବ୍ବାଜକୋ ଅହୋସି, ତସ୍ମିଂ କାଲେ ମନୁସ୍ସାନଂ ୱୋହାରୋ।

ୟୁ ମିସ୍ସନେ ଗତିଯଞ୍ଚ। ଯୋତି, ଯୱତି। ଆୟୁ, ଯୋନି।

ତତ୍ଥ ‘‘ଆୟୂ’’ତି ଆସଦ୍ଦୋ ଉପସଗ୍ଗୋ। ଆଯୱନ୍ତି ମିସ୍ସୀଭୱନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତେନାତି ଆୟୁ। ଅଥ ୱା ଆଯୱନ୍ତି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ସତି ଅରୂପଧମ୍ମାତି ଆୟୁ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଯୱନଟ୍ଠେନ ଆୟୁ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ସତି ଅରୂପଧମ୍ମା ଆଯୱନ୍ତି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆୟୂତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ‘‘ଆୟୁ, ଜୀୱିତଂ, ପାଣୋ’’ ଇଚ୍ଚେତେ ପରିଯାଯା ଲୋକୱୋହାରୱସେନ। ଅଭିଧମ୍ମୱସେନ ପନ ‘‘ଠିତି ଯପନା ଯାପନା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ’’ ଇଚ୍ଚେତେପି ତେହେୱ ସଦ୍ଧିଂ ପରିଯାଯା। ଯୋନୀତି ଅଣ୍ଡଜାଦୀନଂ ଅଣ୍ଡଜାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଯାଯ ମିସ୍ସୀଭାୱୋ ହୋତି, ସା ଯୋନି। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନଂ ‘‘ଯୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତା ଏକଜାତିସମନ୍ୱଯେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମିସ୍ସକା ହୋନ୍ତୀତି ଯୋନି’’ ଇତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯୋନିସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ନୀଯତେ। ଯୋନୀତି ଖନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସସ୍ସପି କାରଣସ୍ସପି ପସ୍ସାୱମଗ୍ଗସ୍ସପି ନାମଂ। ‘‘ଚତସ୍ସୋ ନାଗଯୋନିଯୋ। ଚତସ୍ସୋ ସୁପଣ୍ଣଯୋନିଯୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ହି ଖନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସୋ ଯୋନି ନାମ। ‘‘ଯୋନି ହେସା ଭୂମିଜ ଫଲସ୍ସ ଅଧିଗମାଯା’’ତି ଏତ୍ଥ କାରଣଂ। ‘‘ନ ଚାହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ବ୍ରୂମି, ଯୋନିଜଂ ମତ୍ତିସମ୍ଭୱ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପସ୍ସାୱମଗ୍ଗୋ। ଏତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚାପି କୋଟ୍ଠାସେ, ମୁତ୍ତମଗ୍ଗେ ଚ କାରଣେ;

ଇମେସୁ ତୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ, ଯୋନିସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

ୱ୍ହେ ସଂୱରଣେ। ୱ୍ହାଯତି।

ୱ୍ହେ ପୱତ୍ତିଯଂ। ୱ୍ହେତି ସହବ୍ୟୋ।

ଏତ୍ଥ ସହବ୍ୟୋତି ସହ ୱ୍ହେତି ସହ ପୱତ୍ତତୀତି ସହବ୍ୟୋ, ସହାଯୋ, ଏକଭୱୂପଗୋ ୱା। ତଥା ହି ‘‘ତାୱତିଂସାନଂ ଦେୱାନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପପନ୍ନୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଏକଭୱୂପଗୋ ‘‘ସହବ୍ୟୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ହଯ ଗତିଯଂ। ହଯତି। ହଯୋ। ହଯୋତି ଅସ୍ସୋ। ସୋ ହି ହଯତି ସୀଘଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ହଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମାନି ପନସ୍ସ ନାମାନି –

ଅସ୍ସୋ ତୁରଙ୍ଗୋ ତୁରଗୋ, ୱାଜୀ ୱାହୋ ହଯୋପି ଚ;

ତବ୍ଭେଦା ସିନ୍ଧୱୋ ଚେୱ, ଗୋଣୋ ଅସ୍ସତରୋପି ଚ।

କାରଣାକାରଣଞ୍ଞୂ ତୁ, ଆଜାନୀଯୋ ହଯୁତ୍ତମୋ;

ଘୋଟକୋ ତୁ ଖଳୁଙ୍କସ୍ସୋ, ୱଳଅୱୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି;

ଅସ୍ସପୋତୋ କିସୋରୋତି, ଖଳୁଙ୍କୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି;

ହରିଯ ଗତିଗେଲଞ୍ଞେସୁ। ହରିଯତି।

ଅଯ ୱଯ ପଯ ମଯ ତଯ ଚଯ ରଯ ଗତିଯଂ। ଅଯତି। ୱଯତି। ପଯତି। ମଯତି। ତଯତି। ଚଯତି। ରଯତି। ଅଯୋ, ସମଯୋ, ୱଯୋ, ପଯୋ, ରଯୋ। ମଯତଯଚଯଧାତୂନଂ ନାମିକପଦାନି ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବାନି।

ତତ୍ଥ ଅଯୋତି କାଳଅଲୋହଂ, ଅଯତି ନାନାକମ୍ମାରକିଚ୍ଚେସୁ ଉପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅଯୋ। ୱଯୋତି ପଠମୱଯାଦିଆଯୁକୋଟ୍ଠାସୋ, ୱଯତି ପରିହାନିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱଯୋ। ପଯୋତି ଖୀରସ୍ସପି ଉଦକସ୍ସପି ନାମଂ, ପଯତି ଜନେନ ପାତବ୍ବଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ପଯୋ। ରଯୋତି ୱେଗୋ, ଯୋ ''ଜୱୋ''ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ରଯନଂ ଜୱନଂ ରଯୋ। ଏତ୍ଥ ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ୱୁଚ୍ଚତେ ଅହ ନିଦ୍ଦଚନେନ। ସମଯସଦ୍ଦୋ –

ସମୱାଯେ ଖଣେ କାଲେ, ସମୂହେ ହେତୁଦିଟ୍ଠିସୁ;

ପଟିଲାଭେ ପହାନେ ଚ, ପଟିୱେଧେ ଚ ଦିସ୍ସତି।

ତଥା ହି ''ଅପ୍ପେୱ ନାମ ସ୍ୱେପି ଉପସଙ୍କମେଯ୍ଯାମ କାଲଞ୍ଚ ସମଯଞ୍ଚ ଉପାଦାଯା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ ସମୱାଯୋ ଅତ୍ଥୋ। ''ଏକୋୱ ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଖଣୋ ଚ ସମଯୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସାଯା''ତିଆଦୀସୁ ଖଣୋ। ''ଉଣ୍ହସମଯୋ ପରିଳାହସମଯୋ''ତିଆଦୀସୁ କାଲୋ। ''ମହାସମଯୋ ପୱନସ୍ମି''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମୂହୋ। ''ସମଯୋପି ଖୋ ତେ ଭଦ୍ଦାଲି ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧୋ ଅହୋସୀ''ତିଆଦୀସୁ ହେତୁ। ''ତେନ ସମଯେନ ଉଗ୍ଗାହମାନୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ ସମଣମୁଣ୍ଡିକାପୁତ୍ତୋ ସମଯପ୍ପୱାଦକେ ତିନ୍ଦୁକାଚୀରେ ଏକସାଲକେ ମଲ୍ଲିକାଯ ଆରାମେ ପଟିୱସତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠି।

''ଦିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେ ଚ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ, ଯୋ ଚତ୍ଥୋ ସମ୍ପରାଯିକୋ;

ଅତ୍ଥାଭିସମଯା ଧୀରୋ, ପଣ୍ଡିତୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି

ଆଦୀସୁ ପଟିଲାଭୋ। ''ସମ୍ମା ମାନାଭିସମଯା ଅନ୍ତମକାସି ଦୁକ୍ଖସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ ପହାନଂ। ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳଅନଟ୍ଠୋ ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋ''ତିଆଦୀସୁ ପଟିୱେଧୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଉପସଗ୍ଗାନଂ ଜୋତକମତ୍ତତ୍ତା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱାଚକୋ ସମଯସଦ୍ଦୋ ଏୱାତି ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେପି ସୌପସଗ୍ଗୋ ଅଭିସମଯସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ତତ୍ଥ ସହକାରୀକାରଣତାଯ ସନ୍ନିଜ୍ଝଂ ସମେତି ସମୱେତୀତି ସମଯୋ, ସମୱାଯୋ। ସମେତି ସମାଗଚ୍ଛତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଏତ୍ଥ ତଦାଧାରପୁଗ୍ଗଲୋତି ସମଯୋ, ଖଣୋ। ସମେନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱା ସଙ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଧମ୍ମା ସହଜାତଧମ୍ମେହି ଉପ୍ପାଦାଦୀହି ୱାତି ସମଯୋ, କାଲୋ। ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭୂତୋପି ହି କାଲୋ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅଧିକରଣଂ କରଣଂ ୱିଯ ଚ ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧେନ ରୂପେନ ୱୋହରିଯତୀତି। ସମଂ, ସହ ୱା ଅୱଯୱାନଂ ଅଯନଂ ପୱତ୍ତି ଅୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମଯୋ, ସମୂହୋ, ଯଥା ''ସମୁଦାଯୋ''ତି। ଅୱଯୱସହାୱଟ୍ଠାନମେୱ ହି ସମୂହୋ। ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମାଗମେ ଏତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପୱତ୍ତତି ଚାତି ସମଯୋ, ହେତୁ, ଯଥା ''ସମୁଦଯୋ''ତି। ସମେତି ସଂଯୋଜନଭାୱତୋ ସମ୍ବନ୍ଧା ଏତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତତି, ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଭାୱତୋ ୱା ସଂଯୁତ୍ତା ଅଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି ସତ୍ତା ଯଥାଭିନିୱେସଂ ଏତେନାତି ସମଯୋ, ଦିଟ୍ଠି। ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନେନ ହି ସତ୍ତା ଅତିୱିଯ ବଜ୍ଝନ୍ତି। ସମିତି ସଙ୍ଗତି ସମୋଧାନନ୍ତି ସମଯୋ, ପଟିଲାଭୋ। ସମସ୍ସ ନିରୋଧସ୍ସ ଯାନଂ, ସମ୍ମା ୱା ଯାନଂ ଅପଗମୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ସମଯୋ, ପହାନଂ। ଞାଣେନ ଅଭିମୁଖଂ ସମ୍ମା ଏତବ୍ବୋ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୋତି ସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତୋ ସଭାୱୋ, ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ସମ୍ମା ଏତି ଗଚ୍ଛତି ବୁଜ୍ଝତୀତି

ସମଯୋ। ଯଥାଭୂତସଭାୱାୱବୋଧୋ। ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ନନୁ ଚ ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପତି ସଦ୍ଦା ଅଭିନିୱିସନ୍ତୀତି ନ ଏକେନ ସଦ୍ଦେନ ଅନେକେ ଅତ୍ଥା ଅଭିଧୀଯନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ସଦ୍ଦୱିସେସେ ଅପେକ୍ଖିତେ। ସଦ୍ଦୱିସେସେ ହି ଅପେକ୍ଖମାନେ ଏକେନ ସଦ୍ଦେନ ଅନେକତ୍ଥାଭିଧାନଂ ନ ସମ୍ଭୱତି। ନ ହି ଯୋ କାଲତ୍ଥୋ ସମଯସଦ୍ଦୋ, ସୋୟେୱ ସମୂହାଦିଅତ୍ଥଂ ୱଦତି। ଏତ୍ଥ ପନ ତେସଂ ତେସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ସମଯ ସଦ୍ଦୱଚନୀଯତା ସାମଞ୍ଞମୁପାଦାଯ ଅନେକତ୍ଥତା ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ୱୁତ୍ତା। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇତୋ ଯାତୋ ଅଯତୋ ଚ, ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ସମୁଦୀରଯେ;

ୱିଞ୍ଞୂ ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ, ସମୱାଯାଦିୱାଚିନୋ।

ଇତୋ ଯାତୋ ଅଯତୋ ଚ, ସମାନତ୍ଥେହି ଧାତୁହି;

ଏୱଂ ସମାନରୂପାନି, ଭୱନ୍ତୀତି ଚ ଈରଯେ।

ନଯ ରକ୍ଖଣେ ଚ। ଚକାରୋ ଗତିପେକ୍ଖକୋ। ନଯତି। ନଯୋ। ନଯୋତି ନଯନଂ ଗମନନ୍ତି ନଯୋ, ପାଠଇଗତି। ନଯନ୍ତି ୱା ରକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଏତେନାତି ନଯୋ, ତଥଉନଯାଦି।

ଦଯ ଦାନଗତିହିଂସାଦାନରକ୍ଖାସୁ। ଦଯତି। ଦଯା।

ଦଯାତି ମେତ୍ତାପି ୱୁଚ୍ଚତି କରୁଣାପି। ''ଦଯାପନ୍ନୋ''ତି ଏତ୍ଥ ହି ମେତ୍ତା ''ଦଯା''ତି, ମେତ୍ତଚିତ୍ତତଂ ଆପନ୍ନୋତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଦଯାପନ୍ନୋ''ତି ଏତ୍ଥ ପନ କରୁଣା ''ଦଯା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିକ୍କରୁଣତଂ ଆପନ୍ନୋତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଦଯାସଦ୍ଦସ୍ସ ମେତ୍ତାକରୁଣାସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ହି ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦଯାସଦ୍ଦୋ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପୱତ୍ତତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଦଯାସଦ୍ଦୋ ହି ଅନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ଅନ୍ତୋନୀତଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନୋ ମେତ୍ତାଯ ଚ କରୁଣାଯ ଚ ପୱତ୍ତତୀ''ତି।

ୱଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଦଯତି ଦଦାତି ସତ୍ତାନଂ ଅଭଯଂ ଏତାଯାତି ଦଯା। ଦଯତି ଗଚ୍ଛତି ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ପାପକଲ୍ଯାଣଜନେସୁ ସମଂ ୱତ୍ତତି, ସୀତେନ ସମଂ ଫରନ୍ତଂ ରଜୋମଲଞ୍ଚ ପୱାହେନ୍ତଂ ଉଦକମିୱାତିପି ଦଯା, ମେତ୍ତା। ଦଯତି ୱା ହିଂସତି କାରୁଣିକଂ ଯାୱ ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ପରସ୍ସ ହିତନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ନ ପାପୁଣାତି, ତାୱାତି ଦଯା। ଦଯତି ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହାତି ପାପଜନମ୍ପି ସଜ୍ଜନୋ ଏତାଯାତିପି ଦଯା। ଦଯତି ଅତ୍ତନୋ ସୁଖମ୍ପି ପହାଯ ଖେଦଂ ଗଣ୍ହାତି ସଜ୍ଜନୋ ଏତାଯାତି ଦଯା। ଦଯନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତି ଏତାଯ ମହାବୋଧିସତ୍ତା ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ଅଭିନୀହାରକରଣକାଲେ ହତ୍ଥଗତମ୍ପି ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ସଂସାରସାଗରତୋ ସତ୍ତେ ସମୁଦ୍ଧରିତୁକାମା ଅନସ୍ସାସକରଂ ଅତିଭଯାନକଂ ମହନ୍ତଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ, ପଚ୍ଛିମଭୱେ ଚ ସହ ଅମତଧାତୁପଟିଲାଭେନ ଅନେକଗୁଣସମଲଙ୍କତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାତିପି ଦଯା, କରୁଣା। କରୁଣାମୂଲକା ହି ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଦଯନ୍ତି ଅନୁରକ୍ଖନ୍ତି ସତ୍ତେ ଏତାଯ, ସଯଂ ୱା ଅନୁଦଯତି, ଅନୁଦଯମତ୍ତମେୱ ୱା ଏତନ୍ତି ଦଯା, ମେତ୍ତା ଚେୱ କରୁଣା ଚ। କିଞ୍ଚି ପଯୋଗମେତ୍ଥ କଥଯାମ ''ସେଯ୍ୟଥାପି ଗହପତି ଗିଜ୍ଝୋ ୱା କଙ୍କୋ ୱା କୁଲଲୋ ୱା ମଂସପେସିଂ ଆଦାଯ ଦଯେଯ୍ୟ। ପୁତ୍ତେସୁ ମଦ୍ଦୀ ଦଯେସି, ସସ୍ସୁଯା ସସୁରମ୍ହି ଚ। ଦଯିତବ୍ବୋ ରଥେସଭ''। ତତ୍ଥ ଦଯେଯ୍ୟାତି ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଗମନତ୍ଥୱସେନେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦଯେସୀତି ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ କରେଯ୍ୟାସି। ଦଯିତବ୍ବୋତି ପିଯାଯିତବ୍ବୋ। ଉଭଯମ୍ପେତଂ ୱିୱରଣଂ ରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପାଯତ୍ଥୱସେନ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଊଯୀ ତନ୍ତସନ୍ତାନେ। ଊଯତି। ଊତୋ, ଊତୱା।

ପୂଯୀ ୱିସରଣେ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧେ ଚ। ପୂଯତି। ପୂତୋ, ପୂତୱା। ପୂତିମଚ୍ଛଂ କୁସଗ୍ଗେନ, ଯୋ ନରୋ ଉପନଯ୍ହତି।

କନୂଯୀସଦ୍ଦେ। କନୂଯତି। କନୂତୋ, କନୂତୱା।

ଖମାଯ ୱିଧୂନନେ। ଖମାଯତି। ଖମାତୋ, ଖମାତୱା।

ଫାଯି ପାଯି ୱୁଦ୍ଧିଯଂ। ଫାଯତି। ଫୀତୋ, ଫତୱା।

ତତ୍ଥ ତତଓନ୍ତୁପଚ୍ଚଯା, ଯକାରଲୋପୋ, ଧାତ୍ୱନ୍ତସ୍ସ ସରସ୍ସ ଇକାରାଦେସୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏସ ନଯୋ ''ପୂତୋ ପୂତୱା''ତିଆଦୀସୁପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପାଯତି। ପାଯୋ। ଅପାଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ନତ୍ଥି ପାଯୋ ୱୁଦ୍ଧି ଏତ୍ଥାତି ଅପାଯୋ। ଅଥ ୱା ପନ ଅଯତୋ ସୁଖତୋ ଅପେତୋତି ଅପାଯୋତିପି ନିବ୍ବଚନୀଯଂ। ଅପାଯୋତି ଚ ନିରଯୋ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି ପେତ୍ତିୱିସଯୋ ଅସୁରକାଯୋତି ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା।

ତାଯୁ ସନ୍ତାନପାଲନେସୁ। ତାଯତି। ତାଯନଂ। ଦିୱାଦିଗଣେ ପନ ତା ପାଲନେତି ଧାତୁଂ ପସ୍ସଥ, ତସ୍ସ ''ତାଯତି ତାଣ''ନ୍ତି ରୂପାନି। ଉଭଯେସଂ କ୍ରିଯାପଦଂ ସମଂ। ଅକାରଯକାରପଚ୍ଚଯମତ୍ତେନେୱ ନାନତ୍ତଂ, ନାମିକପଦାନି ପନ ୱିସଦିସାନି ''ତାଯନଂ, ତାଣ''ନ୍ତି।

ଚାଯୁ ପୂଜାନିସାମନେସୁ। ପୂଜା ପୂଜନା। ନିସାମନଂ ଓଲୋକନଂ ସୱନଞ୍ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଇଙ୍ଘ ମଦ୍ଦି ନିସାମେହି। ନିସାମଯଥ ସାଧୱୋ''ତି ଚ ଆଦୀସୁ ହି ଓଲୋକନସୱନାନି ନିସାମନସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଅପିଚ ଞାଣେନ ଉପପରିକ୍ଖଣମ୍ପି ନିସାମନମେୱାତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଚାଯତି, ଅପଚାଯତି। ଅନଗାରେ ପବ୍ବଜିତେ, ଅପଚେ ବ୍ରହ୍ମଚାରିଯେ। ଯେ ୱୁଦ୍ଧମପଚାଯନ୍ତି। ଅପଚିତିଂ ଦସ୍ସେତି। ନିଚ୍ଚଂ ୱୁଦ୍ଧାପଚାଯିନୋ।

ଯକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ରକାରନ୍ତଧାତୁ

ରାଆଦାନେ। ରାତି।

ରି ସନ୍ତାନେ। ରେତି। ରେଣୁ। ରେଣୂତି ରଜୋ।

ରୁ ଗତିଯଂ ରୋସନେ ଚ। ରୱତି, ୱିରୱତି।

ରୁ ସଦ୍ଦେ। ରୋତି, ରୱତି। ରୱୋ, ଉପରୱୋ। ରୁତମନୁଞ୍ଞଂ ରୁଚିଯା ଚ ପିଟ୍ଠି। ରୁତନ୍ତି ରୱନଂ ରୁତଂ, ସଦ୍ଦୋ।

ରେ ସଦ୍ଦେ। ରାଯତି। ରା। ରତ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ରାତି ସଦ୍ଦୋ। ରତ୍ତୀତି ନିସାସଙ୍ଖାତୋ ସତ୍ତାନଂ ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱୂପସମକାଲୋ। ରା ତିଯ୍ୟତି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥାତି ରତ୍ତି।

ବ୍ରୂ ୱିଯତ୍ତିଯଂ ୱାଚାଯଂ। ଅପି ହନ୍ତ୍ୱା ହତୋ ବ୍ରୂତି।

ବ୍ରୱୀତି, ବ୍ରୂନ୍ତି। ବ୍ରୂସି, ବ୍ରୂଥ। ବ୍ରୂମି, ବ୍ରୂମ। ବ୍ରୂତେ, ବ୍ରୁୱନ୍ତେ। ବ୍ରୂସେ, ବ୍ରୂୱ୍ହେ। ବ୍ରୁୱେ, ବ୍ରୂମ୍ହେ।

ବ୍ରୂତୁ, ବ୍ରୁୱିତୁ, ବ୍ରୁୱନ୍ତୁ। ବ୍ରୂହି, ବ୍ରୂଥ। ବ୍ରୂମି, ବ୍ରୂମ। ବ୍ରୂତଂ, ବ୍ରୁୱନ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତେ ''ପୁନ ଭୱଂ ଗୋତମୋ ବ୍ରୁୱିତୂ''ତି ପାଠଇଦସ୍ସନତୋ ''ବ୍ରୁୱିତୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥାପି ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ନଯୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ବ୍ରୁୱେଯ୍ୟ, ବ୍ରୁୱେ, ବ୍ରୁୱେଯ୍ୟୁଂ। ବ୍ରୁୱେଯ୍ୟାସି, ବ୍ରୁୱେଯ୍ୟାଥ। ବ୍ରୁୱେଯ୍ୟାମି, ବ୍ରୁୱେଯ୍ୟାମ। ବ୍ରୁୱେଥ, ବ୍ରୁୱେରଂ। ବ୍ରୁୱେଥୋ, ବ୍ରୁୱେଯ୍ୟାୱ୍ହୋ। ବ୍ରୁୱେଯ୍ୟଂ। ବ୍ରୁୱେଯ୍ୟାମ୍ହେ।

ପବ୍ରୂତି। ଅନୁବ୍ରୂତି। ପବ୍ରୂତୁ, ଅନୁବ୍ରୂତୁ। ପବ୍ରୁୱେଯ୍ୟ, ଅନୁବ୍ରୁୱେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପଅନୁଉପସଗ୍ଗେହିପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପଦମାଲା ଯୋଜେତବ୍ବା।

ଆହ, ଆହୁ। ବ୍ରୱେ, ବ୍ରୱିତ୍ଥ, ବ୍ରୱିରେ। ବ୍ରୱିତ୍ଥୋ, ବ୍ରୱିୱ୍ହୋ। ବ୍ରୱିଂ, ବ୍ରୱିମ୍ହୋ ପରୋକ୍ଖାୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି।

ଅବ୍ରୱା , ଅବ୍ରୱୂ। ଅବ୍ରୱୋ, ଅବ୍ରୱତ୍ଥ। ଅବ୍ରୱଂ, ଅବ୍ରୱମ୍ହା। ଅବ୍ରୱତ୍ଥ, ଅବ୍ରୱତ୍ଥୁଂ। ଅବ୍ରୱସେ, ଅବ୍ରୱ୍ହୁଂ। ଅବ୍ରୱିଂ, ଅବ୍ରୱିମ୍ହସେ। ହିଯ୍ୟତ୍ତନୀୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି।

ଅବ୍ରୱି, ଅବ୍ରୱୁଂ। ଅବ୍ରୱୋ, ଅବ୍ରୱିତ୍ଥ। ଅବ୍ରୱିଂ, ଅବ୍ରୱିମ୍ହା। ଅବ୍ରୱା, ଅବ୍ରୱୂ। ଅବ୍ରୱସେ, ଅବ୍ରୱିୱ୍ହଂ। ଅବ୍ରୱଂ, ଅବ୍ରୱିମ୍ହେ। ଅଜ୍ଜତନୀୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି।

ବ୍ରୁଓ୍ୱିସ୍ସତି, ବ୍ରୁଓ୍ୱିସ୍ସନ୍ତି। ଅବ୍ରଓ୍ୱିସ୍ସା, ଅବ୍ରଓ୍ୱିସ୍ସଂସୁ। ସେସଂ ସଦ୍ଦଂ ନେତବ୍ବଂ। କମ୍ମପଦଂ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧଂ। ସଚେ ପନ ସିଯା, "ବ୍ରୂଯତୀ"ତି ସିଯା "ଲୁଯତି, ଲୂଯତୀ"ତି ପଦାନି ଓ୍ୱିଯ।

ଜୀର ବୁହନେ। ବୂହନଂ ଓଡ୍ଢନଂ। ଜୀରତି। ଜୀରଂ। ଜୀରମାନୋ। ଜୀରଣଂ। ଅପ୍ପସ୍ସୁତାଯଂ ପୁରିସୋ, ବଲିବଦ୍ଦୋଓ ଜୀରତି।

ପୂର ପୂରଣେ। ପୂରତି। ପୂରତୋଓ ମହୋଦଧି। ସବ୍ବେ ପୂରେନ୍ତୁ ସଙ୍କପ୍ପା। ପୂରିତୁଂ, ପୂରିତ୍ୱା, ପୂରଂ, ପୂରିତଂ। ପୁଣ୍ଣଂ, ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ସମ୍ପୁଣ୍ଣଂ, ପୂରଣଂ। ପୂରଣୋ କସ୍ସପୋ। କାରିତେ "ପାରମିଯୋ ପୂରେତି, ପୂରଯତି, ପୂରାପେତି, ପୂରାପଯତି। ପୂରେତ୍ୱା, ପୂରଯିତ୍ୱା, ପୂରାପେତ୍ୱା, ପୂରାପଯିତ୍ୱା, ପରିପୂରେତ୍ୱା" ଇଚ୍ଚାଦୀନି ଭଓ୍ୱନ୍ତି।

ଘୋର ଗତିପଟିଘାତେ। ଗତିପଟିଘାତଂ ଗତିପଟିହନନଂ। ଘୋରତି।

ଧୋର ଗତିଚାତୁରିଯେ। ଗତିଚାତୁରିଯଂ ଗତିଛେକଭାଓ୍ୱୋ। ଧୋରେତି।

ସର ଗତିଯଂ। ସରତି, ଓ୍ୱିସରତି, ଉସ୍ସରତି। ଉସ୍ସାରଣା। ସରୋ। ସଂସାରୋ ଇଚ୍ଚାଦୀନି। ତତ୍ଥ ସରୋତି ରହଦୋ। ସଂସାରୋତି ଓ୍ୱଟ୍ଟଂ, ଯୋ "ଭଓ୍ୱୋ"ତିପି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି।

ଚର ଚରଣେ। ଚରତି, ଓ୍ୱିଚରତି, ଅନୁଚରତି, ସଞ୍ଚରତି।

ଚରଗତିଭକ୍ଖନେସୁ। ଚରତି, ଓ୍ୱିଚରତି, ଅନୁଚରତି, ସଞ୍ଚରତି, ପଟିଚରତି। ଚରିଯା। ଚରିତା। ଚାରୋ। ଓ୍ୱିଚାରୋ। ଅନୁଓ୍ୱିଚାରୋ। ଉପଓ୍ୱିଚାରୋ। ଚରଣଂ। ଚାରକୋ। ଓଚରକୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ତତ୍ଥ ଚରତୀତି ଗଚ୍ଛତି, ଭକ୍ଖତି ଓ୍ୱା। ତଥା ହି ଚରନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଖାଦନ୍ତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥଂ ଓ୍ୱଦନ୍ତି ଗରୂ। ପଟିଚରତୀତି ପଟିଚ୍ଛାଦେତି। ଚାରକୋତି ତଂପଓ୍ୱେସିତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସୁଖଂ ଚରତି ଭକ୍ଖତୀତି ଚାରକୋ, ରୋଧୋ। ଓଚରକୋତି ଅଧୋଚାରୀ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ଦାନମ୍ପି ଓ୍ୱେଯ୍ୟାଓ୍ୱଚ୍ଚମ୍ପି ସିକ୍ଖାପଦମ୍ପି ବ୍ରହ୍ମଓ୍ୱିହାରୋପି ଧମ୍ମଦେସନାପି ମେଥୁନଓ୍ୱିରତିପି ସଦାରସନ୍ତୋସୋପି ଉପୋସଥୋପି ଅରିଯମଗ୍ଗୋପି ସକଲଂ ସାସନମ୍ପି ଅଜ୍ଝାସଯୋପି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି।

କିନ୍ତେ ଓ୍ୱତଂ କିଂ ପନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ,

କିସ୍ସ ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସ ଅଯଂ ଓ୍ୱିପାକୋ;

ଇଦ୍ଧିଜୁତିବଲଓ୍ୱୀରିଯୂପପତ୍ତି,

ଇଦଞ୍ଚ ତେ ନାଗ ମହାଓ୍ୱିମାନଂ।

ଅହଞ୍ଚ ଭରିଯା ଚ ମନୁସ୍ସଲୋକେ,

ସଦ୍ଧା ଉଭୋ ଦାନପତୀ ଅହୁମ୍ହା;

ଓପାନଭୂତଂ ମେ ଘରଂ ତଦାସି,

ସନ୍ତପ୍ପିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ।

ତଂ ମେ ଓ୍ୱତଂ ତଂ ପନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ,

ତସ୍ସ ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସ ଅଯଂ ଓ୍ୱିପାକୋ;

ଇଦ୍ଧିଜୁତିବଲଓ୍ୱୀରିଯୂପପତ୍ତି,

ଇଦଞ୍ଚ ମେ ଧୀର ମହାୱିମାନ’’ନ୍ତି

ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ପୁଣ୍ଣକଜାତକେ ଦାନଂ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘କେନ ପାଣି କାମଦଦୋ, କେନ ପାଣି ମଧୁସ୍ସୱୋ;

କେନ ତେ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ, ପୁଞ୍ଞଂ ପାଣିମ୍ହି ଇଜ୍ଝତି।

ତେନ ପାଣି କାମଦଦୋ, ତେନ ପାଣି ମଧୁସ୍ସୱୋ;

ତେନ ମେ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ, ପୁଞ୍ଞଂ ପାଣିମ୍ହି ଇଜ୍ଝତୀ’’ତି

ଇମସ୍ମିଂ ଅଙ୍କୁରପେତୱତ୍ଥୁମ୍ହି ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇଦଂ ଖୋ ତଂ ଭିକ୍ଖୱେ ତିତ୍ତିରିଯଂ ନାମ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଅହୋସୀ’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ତିତ୍ତିରଜାତକେ ସିକ୍ଖାପଦଂ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତଂ ଖୋ ପନ ପଞ୍ଚସିଖ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନେୱ ନିବ୍ବିଦାଯ ନ ୱିରାଗାଯ…ପେ… ଯାୱଦେୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିଯା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ମହାଗୋୱିନ୍ଦସୁତ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରା ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ମିଂ, ସହସ୍ସଂ ମଚ୍ଚୁହାଯିନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମଦେସନା ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ‘‘ପରେ ଅବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ମଯମେତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ଭୱିସ୍ସାମା’’ତି ସଲ୍ଲେଖସୁତ୍ତେ ମେଥୁନୱିରତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା।

ମଯଞ୍ଚ ଭରିଯା ନାତିକ୍କମାମ,

ଅମ୍ହେ ଚ ଭରିଯା ନାତିକ୍କମନ୍ତି;

ଅଞ୍ଞତ୍ର ତାହ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରାମ;

ତସ୍ମା ହି ଅମ୍ହଂ ଦହରା ନ ମୀଯରେ’’ତି

ମହାଧମ୍ମପାଲଜାତକେ ସଦାରସନ୍ତୋସୋ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ହୀନେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ, ଖତ୍ତିଯେ ଉପପଜ୍ଜତି;

ମଜ୍ଝିମେନ ଚ ଦେୱତ୍ତଂ, ଉତ୍ତମେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି

ଏୱଂ ନିମିଜାତକେ ଅୱୀତିକ୍କମୱସେନ କତୋ ଉପୋସଥୋ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ଇଦଂ ଖୋ ପନ ପଞ୍ଚସିଖ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାଯ ୱିରାଗାଯ…ପେ… ଅଯମେୱ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ମହାଗୋୱିନ୍ଦସୁତ୍ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ତଯିଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଇଦ୍ଧଞ୍ଚେୱ ଫୀତଞ୍ଚ ୱିତ୍ଥାରିକଂ ବାହୁଜଞ୍ଞଂ ପୁଥୁଭୂତଂ ଯାୱଦେୱ ମନୁସ୍ସେହି ସୁପ୍ପକାସିତ’’ନ୍ତି ପାସାଦିକସୁତ୍ତେ ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହଂ ସକଲଂ ସାସନଂ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ଅପି ଅତରମାନାନଂ, ଫଲାସାୱ ସମିଜ୍ଝତି;

ୱିପକ୍କବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋସ୍ମି, ଏୱଂ ଜାନାହି ଗାମଣୀ’’ତି

ଏତ୍ଥ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ଦାନଂ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚିଯଞ୍ଚ, ସିକ୍ଖା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରକା;

ଧମ୍ମକ୍ଖାନଂ ମେଥୁନତା-ୱିରତି ଚ ଉପୋସଥୋ।

ସଦାରେସୁ ଚ ସନ୍ତୋସୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଚ ସାସନଂ;

ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଚିମେ ବ୍ରହ୍ମ-ଚରିଯସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚରେ।

ହୁର କୋଟିଲ୍ଲେ। ହୁରତି।

ସର ସଦ୍ଦୋପତାପେସୁ। ସରତି। ସରୋ, ସରଣଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ସରୋତି ସଦ୍ଦୋପି ୱୁଚ୍ଚତି ଉସୁପି। ସରଣନ୍ତି ସରତି ଉପତାପେତି ହିଂସତି ସରଣଗତାନଂ ତେନେୱ ସରଣଗମନେନ ଭଯଂ ସନ୍ତାପଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ପରିକିଲେସଞ୍ଚାତି ସରଣଂ, ବୁଦ୍ଧାଦିରତନତ୍ତଯଂ। ଅଥ ୱା ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା ମନୁସ୍ସା ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ସରଣମିଦ’’ନ୍ତି ସରନ୍ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତି, ତଂ ତତ୍ଥ ଚ ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛରନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଚାତିପି ସରଣଂ।

ସର ଚିନ୍ତାଯଂ। ସରତି, ସୁସରତି ଇଚ୍ଚପି ପଯୋଗୋ। ଅପ୍ପକ୍ଖରାନଞ୍ହି ବହୁଭାୱୋ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ ଚ ହୋତି, ଯଥା ‘‘ଦ୍ୱେ, ଦୁୱେ, ତଣ୍ହା ତସିଣା, ପମ୍ହଂ, ପଖୁମ’’ନ୍ତି। ଅନୁସ୍ସରତି, ପଟିସ୍ସରତି। ସରନ୍ତି ଏତାଯ ସତ୍ତା, ସଯଂ ୱା ସରତି, ସରଣମତ୍ତମେୱ ୱା ଏତନ୍ତି ସତି। ଅନୁସ୍ସତି, ପଟିସ୍ସତି। ସରତୀତି ସତୋ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ସରତୀତି ପଟିସ୍ସତୋ।

ଦ୍ୱରସଂୱରଣେ। ସଂୱରଣଂ ରକ୍ଖଣା। ଦ୍ୱରତି। ଦ୍ୱାରଂ। ଦ୍ୱିସଦ୍ଦୂପପଦଅରଧାତୁୱସେନପି ଇଦଂ ରୂପଂ ସିଜ୍ଝତି। ତତ୍ରିମାନି ନିଦ୍ଦଚନାନି – ଦ୍ୱରନ୍ତି ସଂୱରନ୍ତି ରକ୍ଖନ୍ତି ଏତେନାତି ଦ୍ୱାରଂ, ଅଥ ୱା ଦ୍ୱେ କୱାଟା ଅରନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତିପି ଦ୍ୱାରନ୍ତି। ଗେହଦ୍ୱାରମ୍ପି କାଯଦ୍ୱାରାଦୀନିପି ଉପାଯୋପି ଦ୍ୱାରନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପାଠଇଯଂ ତୁ ‘‘ଦ୍ୱାରଂ ଦ୍ୱାରା’’ତି ଚ ଇତ୍ଥିନପୁଂସକୱସେନ ଦ୍ୱାରସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ‘‘ଦ୍ୱାରମ୍ପି ସୁରକ୍ଖିତଂ ହୋତୀ’’ତି ଚ ‘‘ଦ୍ୱାରାପେସା’’ତି ଚ ତସ୍ସ ଦ୍ୱିଲିଙ୍ଗତା ୱୁତ୍ତା।

ଗର ଘର ସେଚନେ। ଗରତି। ଘରତି। ଘରଂ।

ଧୂର ହୁଚ୍ଛନେ। ହୁଚ୍ଛନ କୋଟିଲ୍ଲଂ। ଧୂରତି।

ତର ପ୍ଲୱନସରଣେସୁ। ତରତି। ତରଣଂ। ତିତ୍ଥଂ। ତିଣ୍ଣୋ। ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ। ଓତିଣ୍ଣୋ ଇଚ୍ଚାଦୀନି। ତତ୍ଥ ତରଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନାୱା, ତରତି ଉଦକପିଟ୍ଠେ ପ୍ଲୱତି, ତରନ୍ତି ଉତ୍ତରନ୍ତି ୱା ନଦିଂ ଏତେନାତି ଅତ୍ଥେନ।

ନାୱା ପ୍ଲୱୋ ତରଂ ପୋତୋ, ତରଣଂ ଉତ୍ତରଂ ତଥା;

ଜଲଯାନନ୍ତି ଏତାନି, ନାୱାନାମାନି ହୋନ୍ତି ତୁ।

ତର ସମ୍ଭମେ। ସମ୍ଭମୋ ଅନୱଟ୍ଠାନଂ। ତରତି। ତରିତୋ। ତୁରଙ୍ଗୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସୋ ମାସଖେତ୍ତଂ ତରିତୋ ଅୱାସରି’’ନ୍ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ତରିତୋତି ତୁରିତୋ ସମ୍ଭମନ୍ତୋ। ଅୱାସରିନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛିଂ ଉପୱିସିଂ ୱା।

ଜର ରୋଗେ। ଏତ୍ଥ ଜରରୋଗୋଯେୱ ‘‘ରୋଗୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ ପଯୋଗୱସେନ। ଜରସଦ୍ଦସ୍ସ ହି ଜରରୋଗେ ପୱତ୍ତନିଯମନତ୍ଥଂ ‘‘ରୋଗେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଅଞ୍ଞୋ ରୋଗୋ ଇଧ ରୋଗସଦ୍ଦେନ ନ ୱୁଚ୍ଚତି। ଜରତି। ଜରୋ। ସଞ୍ଜରୋ। ପଜ୍ଜରରୋଗୋ। ଜରେନ ପୀଳଇତା ମନୁସ୍ସା। ଯତ୍ଥ ତୁ ଅଯଂ ୱଯୋହାନିୱାଚକୋ , ତତ୍ଥ ପଯୋଗେ ‘‘ଜୀରତି, ଜରା’’ତି ଚସ୍ସ ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି।

ଦର ଭଯେ। ଦରତି। ଦରୀ। ‘‘ବୀଲାସଯା ଦରୀସଯା’’ତି ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଦରୀତି ଭାଯିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଦରୀ।

ଦର ଆଦରାନାଦରେସୁ। ଦରତି, ଆଦରତି, ଅନାଦରତି। ଆଦରୋ, ଅନାଦରୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଦରତୀତି ଦରଂ କରୋତୀତି ଚ ଅନାଦରଂ କରୋତୀତି ଚ ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ଆରକାସଦ୍ଦୋ ଦୂରାସନ୍ନୱାଚକୋ, ତଥାଯମ୍ପି ଦରଧାତୁ ଆଦରାନାଦରୱାଚକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦରସଦ୍ଦୋ ଚ କାଯଦରଥେ ଚିତ୍ତଦରଥେ କିଲେସଦରଥେ ଚ ୱତ୍ତତି। ଅଯଞ୍ହି –

ଆଦିତ୍ତଂ ୱତ ମଂ ସନ୍ତଂ, ଘତସିତ୍ତଂୱ ପାୱକଂ;

ୱାରିନା ୱିଯ ଓସିଞ୍ଚି, ସବ୍ବଂ ନିବ୍ବାପଯେ ଦର''ନ୍ତି

ଏତ୍ଥ କାଯଦରଥେ ଚିତ୍ତଦରଥେ ଚ ୱତ୍ତତି। ''ୱୀତଦ୍ଦରୋ ୱୀତସୋକୋ ୱୀତସଲ୍ଲୋ, ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଅଭାସି ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ଏତ୍ଥ ପନ କିଲେସଦରଥେ ୱତ୍ତତି। ୱୀତଦ୍ଦରୋତି ହି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ୱିଗତକିଲେସଦରଥୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ନର ନଯନେ। ନରତି। ନରୋ, ନାରୀ।

ଏତ୍ଥ ନରୋତି ପୁରିସୋ। ସୋ ହି ନରତି ନେତୀତି ନରୋ। ଯଥା ପଠମପକତିଭୂତୋ ସତ୍ତୋ ଦତରାଯ ପକତିଯା ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ପୁରି ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନେ ସେତି ପୱତ୍ତତୀତି ପୁରିସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ନଯନଟ୍ଠେନ ନରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁତ୍ତଭାତୁଭୂତୋପି ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ମାତୁଜେଟ୍ଠଭଗିନୀନଂ ନେତୁଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି, ପଗେୱ ଇତରୋ ଇତରାସଂ। ନାରୀତି ନରେନ ଯୋଗତୋ, ନରସ୍ସାଯନ୍ତି ୱା ନାରୀ। ଅପରମ୍ପେତ୍ଥ ନରସଦ୍ଦସ୍ସ ନିବ୍ବଚନଂ, ନରିଯତି ସକେନ କମ୍ମେନ ନିଯ୍ଯତୀତି ନରୋ, ସତ୍ତୋ ମନୁସ୍ସୋ ୱା। ''କମ୍ମେନ ନିଯ୍ଯତେଓ ଲୋକୋ''ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନରସଦ୍ଦସ୍ସ ତାୱ ପୁରିସୱଚନେ ''ନରା ଚ ଅଥ ନାରିଯୋ''ତି ନିଦସ୍ସନଂ। ସତ୍ତମନୁସ୍ସୱଚନେ ପନ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଅଯଂ ଏଦିସକୋ ନରୁତ୍ତମୋ। ଆମୋଦିତା ନରମରୂ''ତି ଚ ନିଦସ୍ସନଂ, ତସ୍ମା ''ନରୋତି ପୁରିସୋ, ନରୋତି ସତ୍ତୋ, ନରୋତି ମନୁସ୍ସୋ''ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅତ୍ଥୋ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବୋ।

ହର ହରଣେ। ହରଣଂ ପୱତ୍ତନଂ। ହରତି। ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି। ୱିହାସି। ୱିହଂସୁ। ୱିହରିସ୍ସତି। ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହସ୍ସତି। ୱୋହରତି। ସଂୱୋହରତି। ସଦ୍ଦୋ ହରତି ୱା। ରୂପିଯସଂୱୋହାରୋ, ରୂପିଯସବ୍ବୋହାରୋ ୱା। ପାଟିହାରିଯଂ। ପୀତିପାମୋଜ୍ଜହାରୋ। ୱିହାରୋ। ୱୋହାରୋ। ଅଭିହାରୋ। ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି। ସାସନେ ୱିହରଂ, ୱିହରନ୍ତୋ, ୱିହରମାନୋ। ୱିହାତବ୍ବଂ, ୱିହରିତୁଂ। ୱିହରିତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ତତ୍ଥ ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ କତକିଚ୍ଚେନ ପଚ୍ଛା ହରିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ପାଟିହାରିଯଂ। ପଟୀତି ହି ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ''ପଚ୍ଛା''ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେତି ''ତସ୍ମିଂ ପଟିପୱିଟ୍ଠମ୍ହି, ଅଞ୍ଞୋ ଆଗଞ୍ଛି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ୱିହାରୋତି ଠାନନିସଜ୍ଜାଦିନା ୱିହରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ୱିହାରୋ, ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆୱାସୋ। ୱିହରଣଂ ୱା ୱିହାରୋ, ୱିହରଣକ୍ରିଯା। ୱୋହାରୋତି ବ୍ଯୱହାରୋପି ପଣ୍ଣତ୍ତିପି ୱଚନମ୍ପି ଚେତନାପି। ତତ୍ଥ

ଯୋ ହି କୋଚି ମନୁସ୍ସେସୁ, ୱୋହାରଂ ଉପଜୀୱତି;

ଏୱଂ ୱାସେଟ୍ଠ ଜାନାତି, ୱାଣିଜୋ ସୋ ନବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି।

ଅଯଂ ବ୍ଯୱହାରୱୋହାରୋ ନାମ। ''ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୋହାରୋ''ତି ଅଯଂ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱୋହାରୋ ନାମ। ତଥା ତଥା ୱୋହରନ୍ତି ପରାମସନ୍ତୀତି ଅଯଂ ୱଚନୱୋହାରୋ ନାମ। ''ଅଟ୍ଠ ଅରିଯୱୋହାରା, ଅଟ୍ଠ ଅନରିଯୱୋହାରା''ତି ଅଯଂ ଚେତନାୱୋହାରୋ ନାମ। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ବ୍ଯୱହାରେ ୱଚନେ ଚ, ପଣ୍ଣତ୍ତିଚେତନାସୁ ଚ;

ୱୋହାରସଦ୍ଦୋ ଚତୂସ୍ୱ, ଇମେସ୍ୱତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି।

ହର ଅପନଯନେ। ଅପନଯନଂ ନୀହରଣଂ। ଦୋସଂ ହରତି। ନୀହରତି। ନୀହାରୋ, ପରିହରତି। ପରିହାରୋ। ରଜୋହରଣଂ। ସବ୍ବଦୋସହରୋ ଧମ୍ମୋ। ଭଗୱତୋ ଚ ସାସନସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖେ ତିତ୍ଥିଯେ ହରତୀତି ପାଟିହାରିଯଂ। ମତ୍ତାୱଣ୍ଣଭେଦେନେତ୍ଥ ''ପାଟିହେରଂ ପାଟିହୀରଂ ପାଟିହାରିଯ''ନ୍ତି ତୀଣି ପଦରୂପାନି, ଭୱନ୍ତି।

ହର ଆଦାନେ। ଅଦିନ୍ନଂ ହରତି। ହରିସ୍ସତି। ହାହିତି ଇଚ୍ଛପ। ''ଖରାଜିନଂ ପର ସୁଞ୍ଚ, ଖାରିକାଜଞ୍ଚ ହାହିତୀ''ତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ଆହରତି,

ଅୱହରତି, ସଂହରତି, ଅପହରତି, ଉପହରତି, ପହରତି, ସମ୍ପହରତି, ସମାହରତି। ମନୋହରୋ ପାସାଦୋ। ପରସ୍ସହରଣଂ। ଆହାରୋ, ଅୱହାରୋ, ସଂହାରୋ, ଉପହାରୋ, ସମ୍ପହାରୋ, ସମାହାରୋ। ହରିସ୍ସତି, ଆହରିସ୍ସତି। ଆହରିସ୍ସନ୍ତି। ଆହଟଂ, ହରିତୁଂ, ଆହରିତୁଂ, ଆହରିତ୍ୱା, ଆହରିତ୍ୱାନ। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ଧର ଧରଣେ। ଧରଣଂ ୱିଜ୍ଜମାନତା। ଧରତି। ଧରତେ ସତ୍ଥୁସାସନଂ।

ଧର ଅୱିଦ୍ଧଂସନେ। ନିବ୍ବାନଂ ନିଚ୍ଚଂ ଧରତି।

ଖର ଖଯେ। ଖରତି। ଖରଣଂ। ନକ୍ଖରନ୍ତି ନ ଖିଯ୍ୟନ୍ତୀତି ଅକ୍ଖରାନି। ନକ୍ଖରନ୍ତି ନ ନସ୍ସନ୍ତୀତି ନକ୍ଖତ୍ତାନୀତି ପୋରାଣା।

ଜାଗରନିଦ୍ଦକ୍ଖଯେ ଜାଗରତି। ଜାଗରୋ, ଜାଗରଣଂ, ଜାଗରଂ। ଦୀଘା ଜାଗରତୋ ରତ୍ତି। ଜାଗରମାନୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଧାତୁ ତନାଦିଗଣଂ ପତ୍ୱା "ଜାଗରୋତି, ପଟିଜାଗରୋତୀ"ତି ରୂପାନି ଜନେତି।

ଈର ୱଚନେ ଗତିକମ୍ପନେସୁ ଚ। ଈରତି। ଈରିତଂ। ଏରିତଂ। ସମୀରଣୋ। ଜିନେରିତୋ ଧମ୍ମୋ। କୁପ୍ପନ୍ତି ୱାତସ୍ସପି ଏରିତସ୍ସ।

ତତ୍ଥ ସମୀରଣୋତି ୱାତୋ। ସୋ ହି ସମୀରତି ୱାଯତି, ସମୀରେତି ଚ ରୁକ୍ଖସାଖାପଣ୍ଣାଦୀନି ସୁଟ୍ଠୁ କମ୍ପେତୀତି "ସମୀରଣୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ହରେ ଲଜ୍ଜାଯଂ। ଅଲୁତ୍ତନ୍ତୋଯମେକାରନ୍ତୋ ଧାତୁ, ଗିଲେ ପୀତିକ୍ଖଯେତି ଧାତୁ ୱିଯ। ହରାଯତି। ହରାଯନଂ। ଅଟ୍ଟୀଯାମି ହରାଯାମି।

ଏତ୍ଥ ହରାଯତୀତି ଲଜ୍ଜତି, ହିରିଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପର ପାଲନପୂରଣେସୁ। "ପରତି, ପରମୋ"ତିମସ୍ସ ରୂପାନି, ନର ନଯନେତି ଧାତୁସ୍ସ "ନରତି ନରୋ"ତି ରୂପାନି ୱିଯ।

ତତ୍ଥ ପରତୀତି ପାଲେତି, ପୂରତି ୱା। ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱସେନିଦଂ ପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନ ହି "ପାରେତି ପାରଯତୀ"ତିଆଦୀନି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ପରମୋତି ପାଲକୋ ପୂରକୋ ୱା। ଏତ୍ଥ ଚ "ପାରମୀ"ତି ପଦଂ ଏତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ। ତଥା ହି ପାରମୀତି ପରତି, ପାରେତି ଚାତି ପରମୋ, ଦାନାଦୀନଂ ଗୁଣାନଂ ପାଲକୋ ପୂରକୋ ଚ ମହାବୋଧିସତ୍ତୋ। ପରମସ୍ସ ଇଦଂ, ପରମସ୍ସ ୱା ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ପାରମୀ, ଦାନାଦିକ୍ରିଯା। ଗରୂହି ପନ "ପୂରେତୀତି ପରମୋ, ଦାନାଦୀନଂ ଗୁଣାନଂ ପୂରକୋ ପାଲକୋ ଚା"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱୀମଂସିତବ୍ବଂ।

ୱର ୱରଣେ। ୱରତି। ୱାରଣୋ, ୱରୁଣୋ।

ଗିରନିଗ୍ଗିରଣେ। ନିଗ୍ଗିରଣଂ ପଗ୍ଘରଣଂ। ଗିରତି, ଗିରି।

ଏତ୍ଥ ଗିରୀତି ପବ୍ବତୋ, ଯୋ 'ସେଲୋ"ତିଆଦୀହି ଅନେକେହି ନାମେହି କଥିଯତି। ସୋ ହି ସନ୍ଧିସଙ୍ଖାତେହି ପବ୍ବେହି ଚିତତ୍ତା ପବ୍ବମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପବ୍ବତୋ। ହିମୱନ୍ତାଦିୱସେନ ଜଲସ୍ସ ସାରଭୂତାନଂ ଭେସଜ୍ଜାଦିୱତ୍ଥୂନଞ୍ଚ ଗିରଣତୋ ଗିରୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଇମାନି ପନସ୍ସ ନାମାନି –

ପବ୍ବତୋ ଅଚଲୋ ସେଲୋ, ନଗୋ ଗିରି ମହୀଧରୋ;

ଅଦ୍ଦି ସିଲୁଚ୍ଚଯୋ ଚାତି, ଗିରିପଣ୍ଣତ୍ତିଯୋ ଇମା।

ସୁର ଇସ୍ସରିଯଦିତ୍ତୀସୁ। ସୁରତି। ସୁରୋ, ଅସୁରୋ।

ତତ୍ର ସରୋତି ସୁରତି ଈସତି ଦେୱିସ୍ସରିଯଂ ପାପୁଣାତି ୱିରୋଚତି ଚାତି ସୁରୋ। ସୁନ୍ଦରା ରା ୱାଚା ଅସ୍ସାତି ୱା ସୁରୋ, ଦେୱୋ। ଦେୱାଭିଧାନାନି ଦିୱାଦିଗଣେ ପକାସେସ୍ସାମ। ଅସୁରୋତି ଦେୱୋ ୱିଯ ନ ସୁରତି ନ ଈସତି ନ ୱିରୋଚତି ଚାତି ଅସୁରୋ। ସୁରାନଂ ୱା ପଟିପକ୍ଖୋ ମିତ୍ତପଟିପକ୍ଖା

ଅମିତ୍ତା ୱିଯାତି ଅସୁରୋ, ଦାନୱୋ, ଯୋ ‘‘ପୁବ୍ବଦେୱୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ହି କୁମ୍ଭଜାତକେ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଯଂ ୱେ ପିୱିତ୍ୱା ପୁବ୍ବଦେୱା ପମତ୍ତା,

ତିଦିୱା ଚୁତା ସସ୍ସତିଯା ସମାଯା;

ତଂ ତାଦିସଂ ମଜ୍ଜମିମଂ ନିରତ୍ଥଂ,

ଜାନଂ ମହାରାଜ କଥଂ ପିୱେଯ୍ୟା’’ତି।

ସଗାଥାୱଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ପନ ‘‘ନ ସୁରଂ ପିୱିମ୍ହ, ନ ସୁରଂ ପିୱିମ୍ହା’ତି ଆହଂସୁ, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅସୁରା ନାମ ଜାତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇମାନି ତଦଭିଧାନାନି –

ଅସୁରୋ ପୁବ୍ବଦେୱୋ ଚ, ଦାନୱୋ ଦେୱତାରି ତୁ;

ନାମାନି ଅସୁରାନନ୍ତି, ଇମାନି ନିଦ୍ଦିସେ ୱିଦୂ।

ପାକୋ ଇତି ତୁ ଯଂ ନାମଂ, ଏକସ୍ସ ଅସୁରସ୍ସ ତୁ;

ପଣ୍ଡତୀତିପି ଏକଚ୍ଚେ, ଗରୱୋ ପନ ଅବ୍ରୱୁଂ।

କୁର ସଦ୍ଦେ ଅକ୍କୋସେ ଚ। କୁରତି। କୁରରୋ, କୁରରୀ। କୁମ୍ଭୋ, କୁମ୍ଭୀ।

ଖୁର ଛେଦନେ ୱିଲେଖନେ ଚ। ଖୁରତି। ଖୁରୋ।

ମୁର ସଂୱେଠନେ। ମୁରତି। ମୁରୋ, ମୋରୋ।

ଘୁର ଅଭିମତ୍ତ ସଦ୍ଦେସୁ। ଘୁରତି। ଘୋରୋ।

ପୁର ଅଗ୍ଗଗମନେ। ଅଗ୍ଗଗମନଂ ନାମ ପଧାନଗମନଂ, ପଠମମେୱ ଗମନଂ ୱା। ପୁରତି। ପୁରଂ, ପୁରୀ। ଅୱାପୁରତି। ଅୱାପୁରେତଂ ଅମତସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ। ଅୱାପୁରଣଂ ଆଦାଯ ଗଚ୍ଛତି।

ତତ୍ଥ ପୁରନ୍ତି ରାଜଧାନୀ। ତଥା ହି ‘‘ନଗରଂ ପୁରଂ ପୁରୀ ରାଜଧାନୀ’’ତି ଏତେ ପରିଯାଯା। ‘‘ଏସୋ ଆଠଆରିକୋ ପୋସୋ, କୁମାରୀ ପୁରମନ୍ତରେ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ଗେହଂ ‘‘ପୁର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଧାନତାଯ ପୁରତୋ ପୁରତୋ ଗମନେନ ଗନ୍ତବ୍ବନ୍ତି ପୁରଂ, ରାଜଧାନୀ ଚେୱ ଗେହଞ୍ଚ। ଅୱାପୁରଣନ୍ତି ଅୱାପୁରନ୍ତି ୱିୱରନ୍ତି ଦ୍ୱାରଂ ଏତେନାତି ଅୱାପୁରଣଂ, ଯଂ ‘‘କୁଞ୍ଚିକା’’ତିପି ‘‘ତାଠଓ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୱାପୁରତୀତିଆଦୀସୁ ଅୱ ଆଇଚ୍ଚୁଭୋ ଉପସଗ୍ଗାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଫର ଫରଣେ। ଫରଣଂ ନାମ ବ୍ୟାପନଂ ଗମନଂ ୱା। ସମଂ ଫରତି ସୀତେନ। ଆହାରତ୍ଥଂ ଫରତି। ଫରଣଂ।

ଗର ଉଗ୍ଗମେ। ଗରତି। ଗରୁ।

ଗରୂତି ମାତାପିତାଦଯୋ ଗାରୱଯୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲା। ତେ ହି ଗରନ୍ତି ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଉଗ୍ଗତା ପାକଟା ହୋନ୍ତୀତି ଗରୂତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅପିଚ ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଭାରିଯଟ୍ଠେନ ଗରୂତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଗରୁସଦ୍ଦୋ ‘‘ଇଦମାସନଂ ଅତ୍ର ଭୱଂ ନିସୀଦତୁ, ଭୱଞ୍ହି ମେ ଅଞ୍ଞତରୋ ଗରୂନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମାତାପିତୂସୁ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ସନରାମରଲୋକଗରୁ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଲୋକାଚରିଯେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁମ୍ହି। ଅପିଚ ଗରୁସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞେସ୍ୱତ୍ଥେସୁପି ଦିସ୍ସତି। ସବ୍ବମେତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଅତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ମାତାପିତାଚରିଯେସୁ, ଦୁଜ୍ଜରେ ଅଲହୁମ୍ହି ଚ;

ମହନ୍ତେ ଚୁଗ୍ଗତେ ଚେୱ, ନିଛେକାଦିକରେସୁ ଚ;

ତଥା ୱଣ୍ଣୱିସେସେସୁ, ଗରୁସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

କେଚି ପନାଚରିଯା ‘‘ଗରୁ ଗରୂ’’ତି ଚ ଦ୍ୱିଧା ଗହେତ୍ୱା ଭାରିଯୱାଚକତ୍ତେ ଗରୁସଦ୍ଦୋ ଠିତୋ। ଆଚରିଯୱାଚକତ୍ତେ ପନ ଗୁରୁସଦ୍ଦୋତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ପାଠଇୱିସଯେ ହି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ୱାଚକତ୍ତେ ଗରୁସଦ୍ଦୋଯେୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ଅକାରସ୍ସ ଆକାରଭାୱେ ‘‘ଗାରୱ’’ନ୍ତି ସୱୁଦ୍ଧିକସ୍ସ ତଦ୍ଧିତନ୍ତପଦସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ। ସକ୍କଟଭାସାୱିସଯେ ପନ ଗୁରୁସଦ୍ଦୋଯେୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ଉକାରସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିଭାୱେ ଅଞ୍ଞଥା ତଦ୍ଧିତନ୍ତପଦସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ।

ମର ପାଣଚାଗେ। ମରତି। ମତ୍ତୁଂ। ମରିତ୍ୱା। ହେତୁକତ୍ତରି ‘‘ପୁରିସୋ ପୁରିସଂ ମାରେତି, ମାରଯତି। ପୁରିସୋ ପୁରିସେନ ପୁରିସଂ ମାରାପେତି, ମାରାପଯତି। ପୁରିସୋ ପୁରିସଂ ମାରେତୁଂ ମାରେତ୍ୱା’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି ରୂପାନି। ମଚ୍ଚୋ। ମରୁ। ମରଣଂ, ମଚ୍ଚୁ। ମଚ୍ଚୁ। ମାରୋ।

ତତ୍ଥ ମତ୍ତୁନ୍ତି ମରିତୁଂ। ତଥା ହି ଅଲୀନସତ୍ତୁଜାତକେ ‘‘ଯୋ ମତ୍ତୁମିଚ୍ଛେ ପିତୁନୋ ପମୋକ୍ଖା’’ତି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ମଚ୍ଚୋତି ମରିତବ୍ବସଭାୱତାଯ ‘‘ମଚ୍ଚୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ସତ୍ତୋ । ମରୂତି ଦୀଘାଯୁକୋପି ସମାନୋ ମରଣସୀଲୋତି ମରୁ, ଦେୱୋ। ମରଣନ୍ତି ଚୁତି।

ମରଣଂ ଅନ୍ତକୋ ମଚ୍ଚୁ, ହିନ୍ଦଂ କାଲୋ ଚ ମଚ୍ଚୁ ଚ;

ନିକ୍ଖେପୋ ଚୁତି ଚେତାନି, ନାମାନି ମରଣସ୍ସ ୱେ।

ମାରୋତି ସତ୍ତାନଂ କୁସଲଂ ମାରେତୀତି ମାରୋ, କାମଦେୱୋ।

ଇମାନିସ୍ସ ନାମାନି –

ମାରୋ ନମୁଚି କଣ୍ହୋ ଚ, ୱସୱତ୍ତି ପଜାପତି;

ପମତ୍ତବନ୍ଧୁ ମଦ୍ଦନୋ, ପାପିମା ଦକ୍କୋପି ଚ;

କନ୍ଦପ୍ପୋ ଚ ରତିପତି, କାମୋ ଚ କୁସୁମାଯୁଧୋ।

ଅଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞାନିପି ନାମାନି ୱଦନ୍ତି, ତାନି ସାସନାନୁଲୋମାନି ନ ହୋନ୍ତୀତି ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତାନି। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ‘‘ମାରୋ, ନମୁଚି, କଣ୍ହୋ, ପମତ୍ତବନ୍ଧୂ’’ତି ଚତ୍ତାରୋୱ ନାମାନି ଆଗତାନି।

ଏତ୍ଥ ଚ ମାରୋତି ଦେୱପୁତ୍ତମାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚ ମାରା କିଲେସମାରୋ ଖନ୍ଧମାରୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରମାରୋ ମଚ୍ଚୁମାରୋ ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋତି।

ଧର ଅୱତ୍ଥାନେ। ଧରତି।

ଭର ପୋସନେ। ଭରତି। ଭରିତୋ, ଭତ୍ତା।

ଥର ସନ୍ଥରଣେ। ଥରତି, ସନ୍ଥରତି। ସନ୍ଥରଣଂ।

ଦର ୱିଦାରଣେ। ଭୂମିଂ ଦରତି। କୁଦାଲୋ।

ଦର ଦାହେ। କାଯୋ ଦରତି। ଦରୋ, ଦରଥୋ।

ତିର ଅଧୋଗତିଯଂ। ତିରତି। ତିରଚ୍ଛାନୋ, ତିରଚ୍ଛା ୱା।

ଅର ଗତିଯଂ। ଅରତି। ଅଙ୍ଗଂ, ଅଙ୍ଗୋ, ଉତୁ।

ଏତ୍ଥ ଅଙ୍ଗଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ। ତଂ ତଂ ସତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ଅରତି ୱତ୍ତେତୀତି ଉତୁ।

ରକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଲକାରନ୍ତଧାତୁ

ଲା ଆଦାନେ। ଲାତି। ଲାନଂ, ଗରୁଳଓ, ସୀହଳଓ, ରାହୁଲୋ, କୁସଲଂ, ବାଲୋ, ମହଲ୍ଲକୋ, ମହଲ୍ଲିକା।

ତତ୍ର ଗରୁଳଓତି ଗରୁଂ ଲାତି ଆଦଦାତି ଗଣ୍ହାତୀତି ଗରୁଳଓ, ଯୋ ''ସୁପଣ୍ଣୋ, ଦିଜାଧିପୋ, ନାଗାରି, କରୋଟୀ''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ସୀହଳଓତି ସୀହଂ ଲାତି ଆଦଦାତି ଗଣ୍ହାତୀତି ସୀହଳଓ, ପୁବ୍ବପୁରିସୋ। ତବ୍ବଂସେ ଜାତା ଏତରହି ସବ୍ବେପି ସୀହଳଆ ନାମ ଜାତା।

ରାହୁଲୋତିଆଦୀସୁ ପନ ରାହୁ ୱିଯ ଲାତି ଗଣ୍ହାତୀତି ରାହୁଲୋ, କୋ ସୋ? ସିକ୍ଖାକାମୋ ଆଯସ୍ମା ରାହୁଲଭଦ୍ଦୋ ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ହି ଜାତଦିୱସେ ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜା ''ପୁତ୍ତସ୍ସ ମେ ତୁଟ୍ଠିଂ ନିୱେଦେଥା''ତି ଉୟ୍ୟାନେ କୀଳଅନ୍ତସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସାସନଂ ପହିଣି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ''ରାହୁ ଜାତୋ ବନ୍ଧନଂ ଜାତ''ନ୍ତି ଆହ। ପୁତ୍ତସ୍ସ ହି ଜାଯନଂ ରାହୁଗ୍ଗହୋ ୱିଯ ହୋତି। ତଣ୍ହାକିଲିସ୍ସନତାପାଦନତୋ ବାଳହେନ ଚ ସଙ୍ଖଲିକାଦିବନ୍ଧନେନ ବନ୍ଧଂ ୱିଯ ହୋତି ମୁଚ୍ଚିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନତୋତି ''ରାହୁ ଜାତୋ ବନ୍ଧନଂ ଜାତ''ନ୍ତି ଆହ। ରାଜା ''କିଂ ମେ ପୁତ୍ତୋ ଅୱଚା''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ''ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମେ ନତ୍ତା 'ରାହୁଲୋ' ତ୍ୱେୱ ହୋତୂ''ତି ଆହ, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ କୁମାରୋ ରାହୁଲୋ ନାମ ଜାତୋ।

ମହାପଦାନସୁତ୍ତଟୀକାଯଞ୍ହି ''ରାହୁ ଜାତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ''ରାହୂତି ରାହୁଗ୍ଗହୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ''ରାହୁଲୋ''ତି ୱଚନସ୍ସତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ ଅଧିପ୍ପାଯତ୍ଥୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି କେୱଲୋ ''ରାହୂ''ତି ସଦ୍ଦୋ ''ରାହୁଗ୍ଗହୋ''ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି, ଅଥ ଖୋ ଜାତସଦ୍ଦସମ୍ବନ୍ଧଂ ଲଭିତ୍ୱା ୱଦତି। ତଥା ହି ''ରାହୁ ଜାତୋ''ତି ବୋଧିସତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତୱଚନସ୍ସ ''ରାହୁଗ୍ଗହୋ ଜାତୋ''ତି ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି, ତସ୍ମା ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜା ''ମମ ନତ୍ତା ରାହୁ ୱିଯ ଲାତୀତି ରାହୁଲୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''ରାହୁଲୋତ୍ୱେୱ ହୋତୂ''ତି ଆହାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କେଚି ପନ ''ରାହୁଲୋ ଜାତୋ ବନ୍ଧନଂ ଜାତ''ନ୍ତି ପଠନ୍ତି, କତ୍ଥଚି ପୋତ୍ଥକେ ଚ ଲିଖନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ, ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତିତୋ ଟୀକାଯ ଚ ସଦ୍ଧିଂୱିରୋଚତୋ। ନ ହି ''ରାହୁଲୋ''ତି କୁମାରସ୍ସ ନାମଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ପଚ୍ଛାଯେୱ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅୟ୍ୟକେନ ଦିନ୍ନତ୍ତା, ତସ୍ମା ତଦା ବୋଧିସତ୍ତେନ ''ରାହୁଲୋ ଜାତୋ''ତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଥା ହି ଅନଭିସିତ୍ତେ ଅରାଜିନି ପୁଗ୍ଗଲେ ''ମହାରାଜା''ତି ୱୋହାରୋ ନପ୍ପୱତ୍ତତି। ଟୀକାଯଞ୍ଚ ''ରାହୂତି ରାହୁଗ୍ଗହୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥାପି ତେସଂ ସିଯା ''ରାହୁଲୋ ଜାତୋ ବନ୍ଧନଂ ଜାତ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଏୱ ଟୀକାଯଂ ''ରାହୁଗ୍ଗହୋ''ତି ଭାୱୱସେନ ଲାସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋ ଆଦାନତ୍ଥୋ ଗହସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱମ୍ପି ନୁପପଜ୍ଜତି, ''ରାହୁଲାନଂ ଜାତଂ ବନ୍ଧନଂ ଜାତ''ନ୍ତି ପାଠସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ରାହୁଲୋତି ହି ଇଦଂ ପଦଂ ''ସୀହଳଓ''ତି ପଦଂ ୱିଯ ଦବ୍ବୱାଚକଂ, ନ କଦାଚିପି ଭାୱୱାଚକଂ, ତସ୍ମା ''ରାହୁଲୋ ଜାତୋ ବନ୍ଧନଂ ଜାତ''ନ୍ତି ଏତଂ ଏକଚ୍ଚେହି ଦୁରୋପିତଂ ପାଠଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ରାହୁ ଜାତୋ ବନ୍ଧନଂ ଜାତ''ନ୍ତି ଅଯମେୱ ପାଠୋ ଗହେତବ୍ବୋ, ସାରତୋ ଚ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧେସୁ ଅନେକେସୁ ପୋତ୍ଥକେସୁ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ପୋରାଣେହି ଚ ଗମ୍ଭୀରସୁଖୁମଞ୍ଞାଣେହି ଆଚରିଯପଚାରିଯେହି ପଠିତତ୍ତା।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସାଧିପ୍ପାଯା ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନା – ରାହୁ ଜାତୋତି ବୋଧିସତ୍ତୋ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଜାତସାସନଂ ସୁତ୍ୱା ସଂୱେଗପ୍ପତ୍ତୋ ''ଇଦାନି ମମ ରାହୁ ଜାତୋ''ତି ୱଦତି, ମୁଚ୍ଚିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ମମ ଗହଣତ୍ଥଂ ରାହୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ବନ୍ଧନଂ ଜାତନ୍ତି ଇମିନା ''ମମ ବନ୍ଧନଂ ଜାତ''ନ୍ତି ୱଦତି। ତଥା ହି ଟୀକାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ରାହୂତି ରାହୁଗ୍ଗହୋ''ତି। ତତ୍ଥ ରାହୁଗ୍ଗହୋତି ଗଣ୍ହାତୀତି ଗହୋ, ରାହୁ ଏୱ ଗହୋ ରାହୁଗ୍ଗହୋ, ମମ ଗାହକୋ ରାହୁ ଜାତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଗହଣଂ ଗହୋ, ରାହୁନୋ ଗହୋ ରାହୁଗ୍ଗହୋ, ରାହୁଗ୍ଗହଣଂ ମମ ଜାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁତ୍ତୋ ହି ରାହୁସଦିସୋ। ପିତା ଚନ୍ଦସଦିସୋ ପୁତ୍ତରାହୁନା ଗହିତତ୍ତା।

ଏକଚ୍ଚେ ପନ ''ରାହୁଲୋତ୍ୱେୱ ହୋତୂ''ତି ଇମଂ ପଦେସଂ ଦିସ୍ୱା ''ରାହୁ ଜାତୋ''ତି ୱୁତ୍ତେ ଇମିନା ନ ସମେତି, ''ରାହୁଲୋ ଜାତୋ''ତି ୱୁତ୍ତେଯେୱ

ପନ ସମେତୀତି ମଞ୍ଞମାନା ଏୱଂ ପାଠଂ ପଠନ୍ତି ଲିଖନ୍ତି ଚ, ତସ୍ମା ସୋ ଅନୁପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ପଠିତୋ ଦୁରୋପିତୋ ପାଠୋ ନ ଗହେତବ୍ବୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପୋରାଣକୋ ପୋରାଣାଚରିଯେହି ଅଭିମତୋ ପାଠୋଯେୱ ଆଯସ୍ମନ୍ତେହି ଗହେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଯୁତ୍ତିତୋ, ଟୀକାଯ ଚ ସଦ୍ଧିଂ ଅୱିରୋଧତୋତି।

ତତ୍ଥ କୁସଲନ୍ତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ସାନତୋ ତନୁକରଣତୋ ଞାଣଂ କୁସଂ ନାମ, ତେନ କୁସେନ ଲାତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି କୁସଲଂ। ବାଲୋତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକସଙ୍ଖାତେ ଦ୍ୱେ ଅନତ୍ଥେ ଦେୱଦତ୍ତକୋକାଲିକାଦଯୋ ୱିଯ ଲାତି ଆଦଦାତୀତି ବାଲୋ। ଇମାନି ପନ ତଂନାମାନି –

ବାଲୋ ଅୱିଦ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ଚ, ଅଞ୍ଞାଣୀ ଅୱିଚକ୍ଖଣୋ;

ଅପଣ୍ଡିତୋ ଅକୁସଲୋ, ଦୁମ୍ମେଧୋ କୁମତି ଜଳୋ।

ଏଳମୂଗୋ ଚ ନିପ୍ପଞ୍ଞୋ, ଦୁମ୍ମେଧୀ ଅୱିଦୂ ମଗୋ;

ଅୱିଞ୍ଞୂ ଅନ୍ଧବାଲୋ ଚ, ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ଚ ଅୱିଦ୍ଦସୁ।

ମହଲ୍ଲକୋତି ମହତ୍ତଂ ଲାତି ଗଣ୍ହାତୀତି ମହଲ୍ଲକୋ, ଜିଣ୍ଣପୁରିସୋ। ଇମାନିସ୍ସ ନାମାନି –

ଜିଣ୍ଣୋ ମହଲ୍ଲକୋ ୱୁଦ୍ଧୋ, ବୁଦ୍ଧୋ ୱୁଡ୍ଢୋ ଚ କତ୍ତରୋ;

ଥେରୋ ଚାତି ଇମେ ସଦ୍ଦା, ଜିଣ୍ଣପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ସିଯୁଂ।

ତଥା ହି –

‘‘ଦୂରେ ଅପସ୍ସଂ ଥେରୋୱ, ଚକ୍ଖୁଂ ଯାଚିତୁମାଗତୋ’’;

ଏୱମାଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଥେରସଦ୍ଦୋ ମହଲ୍ଲକେ।

ଇମାନି ପନ ନାମାନି ଇତ୍ଥିଯା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି –

ଜିଣ୍ଣା ମହଲ୍ଲିକା ୱୁଦ୍ଧୀ, ବୁଦ୍ଧୀ ୱୁଡ୍ଢୀ ଚ କତ୍ତରା;

ଥେରୀ ଚାତି ଇମେ ସଦ୍ଦା, ନାମଂ ଜିଣ୍ଣାଯ ଇତ୍ଥିଯା;

ଦଲ ଫଲ ୱିସରଣେ। ଦଲତି। ଫଲତି। ଦଲିତୋ ରୁକ୍ଖୋ। ଫଲିତୋ ଭୂମିଭାଗୋ।

ଅଲ ଭୂସନେ। ଅଲତି। ଅଲଙ୍କାରୋ, ଅଲଙ୍କତୋ, ଅଲଙ୍କତଂ। ‘‘ସାଲଙ୍କାନନଯୋଗେପି, ସାଲଙ୍କାନନୱଜ୍ଜିତା’’ତି ଇମିସ୍ସଞ୍ଚ କୱୀନଂ କବ୍ବରଚନାଯଂ ଅଲଙ୍କସଦ୍ଦୋ ଭୂସନୱିସେସଂ ୱଦତି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ଅଲ ଭୂସନପରିଯାପନୱାରନେସୂତି ଧାତୁଂ ପଠନ୍ତି, ‘‘ଅଲତୀ’’ତି ଚ ରୂପଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ମଯଂ ପନ ଅଲଧାତୁସ୍ସ ପରିଯତ୍ତିନିୱାରଣତ୍ଥୱାଚକତ୍ତଂ ନ ଇଚ୍ଛାମ ପଯୋଗାଦସ୍ସନତୋ। ନିପାତଭୂତୋ ପନ ଅଲଂସଦ୍ଦୋ ପରିଯତ୍ତିନିୱାରଣତ୍ଥୱାଚକୋ ଦିସ୍ସତି ‘‘ଅଲମେତଂ ସବ୍ବଂ। ଅଲଂ ମେ ତେନ ରଜ୍ଜେନା’’ତିଆଦୀସୁ।

ମୀଲ ନିମେଲନେ। ମୀଲତି, ନିମୀଲତି, ଉମ୍ମୀଲତି। ନିମୀଲନଂ।

ବିଲ ପଟିଚ୍ଛଦ୍ୱନେ। ବିଲତି।

ନୀଲ ୱଣ୍ଣେ। ନୀଲୱତ୍ଥଂ।

ସୀଲ ସମାଧିମ୍ହି। ସୀଲତି। ସୀଲଂ, ସୀଲନଂ।

ଏତ୍ଥ ସୀଲନ୍ତି ସୀଲନଟ୍ଠେନ ସୀଲଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ‘‘ସୀଲନ୍ତି କେନଟ୍ଠେନ ସୀଲଂ? ସୀଲନଟ୍ଠେନ ସୀଲଂ, କିମିଦଂ ସୀଲନଂ ନାମ? ସମାଧାନଂ ୱା କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ ସୁସୀଲ୍ୟୱସେନ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଧାରଣଂ ୱା କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠାନୱସେନ ଆଧାରଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତଦେୱ ହି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯଂ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣୱିଦୂ ଅନୁଜାନନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେ ପନ ‘ସିରଟ୍ଠୋ ସୀଲଟ୍ଠୋ, ସୀତଲଟ୍ଠୋ ସୀଲଟ୍ଠୋ’ତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯଂ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣ ୱିଦୂ ଅନୁଜାନନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ‘‘ସୀଲ ସମାଧିମ୍ହି ସୀଲ ଉପଧାରଣେ’’ତି ଦ୍ୱିଗଣିକସ୍ସ ସୀଲଧାତୁସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ସ ହି ଚୁରାଦିଗଣଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଉପଧାରଣେ ‘‘ସୀଲେତି, ସୀଲଯତୀ’’ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି, ଉପଧାରେତୀତିପି ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନ ଭୂୱାଦିଗଣିକତ୍ତା ସମାଧାନତ୍ଥେ ‘‘ସୀଲତୀ’’ତି ରୂପଂ ଭୱତି, ସମାଧିଯତୀତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ପୁନପି ଏତ୍ଥ ସୋତୂନଂ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ନିବ୍ୱଚନାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ। ସୀଲତି ସମାଧିଯତି କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ ସୁସୀଲ୍ୟୱସେନ ନ ୱିପ୍ପକିରତୀତି ସୀଲଂ। ଅଥ ୱା ସୀଲନ୍ତି ସମାଦହନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ଏତେନାତି ସୀଲଂ। ଇମାନି ଭୂୱାଦିଗଣିକୱସେନ ନିବ୍ୱଚନାନି। ଚୁରାଦିଗଣିକୱସେନ ପନ ସୀଲେତି କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଉପଧାରେତି ପତିଟ୍ଠାଭାୱେନ ଭୁସୋ ଧାରେତୀତି ସୀଲଂ। ସୀଲେନ୍ତି ୱା ଏତେନ କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଉପଧାରେନ୍ତି ଭୁସୋ ଧାରେନ୍ତି ସାଧୱୋତି ସୀଲନ୍ତି ନିବ୍ୱଚନାନି।

କିଲ ବନ୍ଧେ। କିଲତି। କିଲଂ।

କୂଲ ଆୱରଣେ। କୂଲତି। କୂଲଂ। ୱହେ ରୁକ୍ଖେ ପକୂଲଜେ। କୂଲଂ ବନ୍ଧତି। ନଦୀକୂଲେ ୱସାମହଂ। କୂଲତି ଆୱରତି ଉଦକଂ ବହି ନିକ୍ଖମିତୁଂ ନ ଦେତୀତି କୂଲଂ।

ସୂଲରୁଜାଯଂ। ସୂଲତି। ସୂଲଂ। କଣ୍ଣସୂଲଂ ନ ଜନେତି।

ତୂଲ ନିକ୍କରୀସେ। ନିକ୍କରୀସଂ ନାମ କରୀସମତ୍ତେନପି ଅମିନେତବ୍ବତୋ ଲହୁଭାୱୋଯେୱ। ତୂଲତି। ତୂଲଂ ଭଟ୍ଟଂୱ ମାଲୁତୋ।

ପୁଲ ସଙ୍ଘାତେ। ପୁଲତି। ପଞ୍ଚପୁଲି।

ମୂଲ ପତିଟ୍ଠାଯଂ ମୂଲତି। ମୂଲଂ। ମୂଲସଦ୍ଦୋ ‘‘ମୂଲାନି ଉଦ୍ଧରେଯ୍ୟ ଅନ୍ତମସୋ ଉସ୍ସୀରନାଳିମତ୍ତାନିପୀ’’ତିଆଦୀସୁ ମୂଲମୂଲେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅସାଧାରଣହେତୁମ୍ହି। ‘‘ଯାୱମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେ ଛାଯା ଫରତି, ନିୱାତେ ପଣ୍ଣାନି ପତନ୍ତି, ଏତ୍ତାୱତା ରୁକ୍ଖମୂଲ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମୀପେ। ଅତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ମୂଲମୂଲେ ମୂଲସଦ୍ଦୋ, ପଦିସ୍ସତି ତଥେୱ ଚ;

ଅସାଧାରଣହେତୁମ୍ହି, ସମୀପମ୍ହି ଚ ୱତ୍ତତି।

ଫଲ ନିବ୍ବତ୍ତିଯଂ। ରୁକ୍ଖୋ ଫଲତି। ରୁକ୍ଖଫଲାନି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତା। ମହପ୍ଫଲଂ ମହାନିସଂସଂ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ। ତତ୍ଥ ଫଲନ୍ତି ମହାନିବ୍ବତ୍ତିକଂ।

ଫଲ ଭେଦେ। ଫଲତି। ମୁଦ୍ଧା ତେ ଫଲତୁ ସତ୍ତଧା। ପାଦା ଫଲିଂସୁ। ତତ୍ଥ ଫଲତୂତି ଭିଜ୍ଜତୁ।

ଫଲ ଅବ୍ୟତ୍ତସଦ୍ଦେ। ଅସନୀ ଫଲତି। ଦ୍ୱେମେ ଭିକ୍ଖୱେ ଅସନିଯା ଫଲନ୍ତିଯା ନ ସନ୍ତସନ୍ତି। ଫଲନ୍ତିଯାତି ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତିଯା।

ଚୁଲ୍ଲ ହାୱକରଣେ। ହାୱକରଣଂ ୱିଲାସକରଣଂ। ଚୁଲ୍ଲତି।

ଫୁଲ୍ଲୱିକସନଭେଦେସୁ। ଫୁଲ୍ଲତି। ଫୁଲ୍ଲଂ। ଫୁଲ୍ଲିତୋ କିଂସୁକୋ। ସୁଫୁଲ୍ଲିତମରୱିନ୍ଦୱନଂ।

ଅସୀତିହତ୍ଥମୁବ୍ବେଧୋ, ଦୀପଙ୍କରୋ ମହାମୁନି;

ସୋଭତି ଦୀପରୁକ୍ଖୋୱ, ସାଲରାଜାୱ ଫୁଲ୍ଲିତୋ।

ଖଣ୍ଡଫୁଲ୍ଲପଟିସଙ୍ଖରଣଂ।

ଚିଲ୍ଲ ସେଠିଲ୍ଲେ। ସିଠିଲଭାୱୋ ସେଠିଲ୍ଲଂ। ଚିଲ୍ଲତି।

ୱେଲୁ ଚେଲୁ କେଲୁ ଖେଲୁ ପେଲୁ ବେଲୁ ସେଲୁ ସଲ ତିଲ ଗତିଯଂ। ୱେଲତି। ଚେଲତି। କେଲତି। ଖେଲତି। ପେଲତି। ବେଲତି। ସେଲତି। ସଲତି। ତିଲତି। ଚେଲଂ, ବେଲକୋ। ଏତ୍ଥ ଚେଲନ୍ତି ୱତ୍ଥଂ। ପେଲକୋତି ସସୋ।

ଖଲ ଚଲନେ। ଖଲତି। ଖଲୋ। ଖଲୋତି ଦୁଜ୍ଜନୋ ଅସାଧୁ ଅସପ୍ପୁରିସୋ ପାପଜନୋ।

ଖଲ ସଞ୍ଚିନନେ। ଖଲତି। ଖଲଂ। ଖଲନ୍ତି ୱୀହିଟ୍ଟପନୋକାସଭୂତଂ ଭୂମିମଣ୍ଡଲଂ। ତତ୍ଥି ଖଲନ୍ତି ସଞ୍ଚିନନ୍ତି ରାସିଂ କରୋନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଧଞ୍ଞାନୀତି ଖଲନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଖଲଂ ସାଲଂ ପସୁଂ ଖେତ୍ତଂ, ଗନ୍ତା ଚସ୍ସ ଅଭିକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି ପଯୋଗୋ।

ଗିଲ ଅଜ୍ଝୋହରଣେ। ଗିଲତି। ଗିଲମକ୍ଖଂ ପୁରିସୋ ନ ବୁଜ୍ଝତି।

ଗଲ ଅଦନେ। ଗଲତି। ଗଲୋ। ଗଲନ୍ତି ଅଦନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋହରନ୍ତି ଏତେନାତି ଗଲୋ। ଗଲୋତି ଗୀୱା ୱୁଚ୍ଚତି।

ସଲ ସଲ୍ଲ ଆସୁଗତିଯଂ। ଆସୁଗତି ସୀଘଗମନଂ। ସଲତି। ସଲ୍ଲତି। ସଲ୍ଲଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସଲ୍ଲଂ ଉସୁ ସରୋ ସଲ୍ଲୋ କଣ୍ଡୋ ତେଜନୋ’’ତି ପରିଯାଯା ଏତେ।

ଖୋଲ ଗତିପଟିଘାତେ। ଖୋଲତି।

ଗିଲେପୀତିକ୍ଖଯେ। ଗିଲାଯତି। ଗିଲାନୋ, ଗେଲଞ୍ଞଂ। ଗିଲାନୋତି ଅକଲ୍ଲକୋ। ୱିନଯେପି ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନାହଂ ଅକଲ୍ଲକୋ’’ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ‘‘ନାହଂ ଅକଲ୍ଲକୋତି ନାହଂ ଗିଲାନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ମିଲେ ଗତ୍ତୱିନାମେ। ମିଲାଯତି। ମିଲାଯନୋ, ମିଲାଯନ୍ତୋ, ମିଲାଯମାନୋ।

କେଲେ ମମାଯନେ। ମମାଯନଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ‘‘ମମ ଇଦ’’ନ୍ତି ଗହଣଂ। କେଲାଯତି। ଦ୍ଦଂ କଂ କେଲାଯତି।

ସଲ ଚଲନେ ସଂୱରଣେ ଚ, ୱଲ ୱଲ୍ଲ ଚଲନେ ଚ। ସଂୱରଣାପେକ୍ଖାଯଂ ଚକାରୋ। ସଲତି। କୁସଲଂ। ୱଲତି। ୱଲ୍ଲତି। ୱଲ୍ଲୂରୋ।

ତତ୍ଥ କୁସଲନ୍ତି କୁଚ୍ଛିତେ ପାପଧମ୍ମେ ସଲଯତି ଚଲଯତି କମ୍ପେତି ୱିଦ୍ଧଂସେତୀତି କୁସଲଂ। କୁଚ୍ଛିତଂ ଅପାଯଦ୍ୱାରଂ ସଲନ୍ତି ସଂୱରନ୍ତି ପିଦହନ୍ତି ସାଧୱୋ ଏତେନାତି କୁସଲଂ। ୱଲ୍ଲନ୍ତି ସଂୱରନ୍ତି ରକ୍ଖନ୍ତି ଇତୋ କାକସେନାଦଯୋ ସତ୍ତେ ଅଖାଦନତ୍ଥାଯାତି ୱଲ୍ଲୂରୋ।

ମଲ ମଲ୍ଲ ଧାରଣେ। ମଲତି। ମଲଂ। ମଲ୍ଲତି। ମଲ୍ଲୋ।

ଭଲ ଭଲ୍ଲ ପରିଭାସନହିଂସାଦାନେସୁ। ଭଲତି। ଭଲ୍ଲତି।

କଲ ସଙ୍ଖ୍ୟାନେ। କଲତି। କଲା, କାଲୋ।

ଏତ୍ଥ କଲାତି ସୋଳସଭାଗାଦିଭାଗୋ। କାଲୋତି ‘‘ଏତ୍ତକୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା କଲିତବ୍ବୋ ସଙ୍ଖାତବ୍ବୋତି କାଲୋ, ପୁବ୍ବଣ୍ହାଦିସମଯୋ।

କଲ୍ଲ ଅସଦ୍ଦେ। ଅସଦ୍ଦୋ। ନିସ୍ସଦ୍ଦୋ। କଲ୍ଲତି।

ଜଲ ଦିତ୍ତିଯଂ। ଜଲତି। ଜଲଂ, ଜଲନ୍ତୋ, ପଜ୍ଜଲନ୍ତୋ, ଜଲମାନୋ।

କୋ ଏତି ସିରିଯା ଜଲଂ। ଜଲଂୱ ଯସସା ଅଟ୍ଠା, ଦେୱଦତ୍ତୋତି ମେ ସୁତଂ। ସଦ୍ଧମ୍ମପଜ୍ଜୋତୋ ଜଲିତୋ।

ହୁଲ ଚଲନେ। ହୁଲତି। ହଲୋ। ହଲୋତି ଫାଲୋ, ସୋ ହି ହୋଲେତି ଭୂମିଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ମତ୍ତିକଖଣ୍ଡଂ ଚାଲେତୀତି ''ହଲୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଉକାରସ୍ସ ଅକାରଂ କତ୍ୱା।

ଚଲ କମ୍ପନେ। ଚଲତି। ଚଲିତୋ, ଅଚଲୋ। ମହନ୍ତୋ ଭୂମିଚାଲୋ। ଚଲନଂ, ଚାଲୋ।

ଜଲ ଧଞ୍ଞେ। ଜଲତି। ଜଲଂ।

ଟଲ ଟୁଲ ୱେଲମ୍ବେ। ଟଲତି। ଟୁଲତି।

ଥଲ ଠାନେ। ଥଲତି। ଥଲୋ। ଥଲୋତି ନିରୁଦକପ୍ପଦେସୋ। ପଦ୍ଧଜାନିଦ୍ଧାନେସୁପି ତଂସଦିସତ୍ତା ତବ୍ବୋହାରୋ। ଯଥା ହି ଲୋକେ ଉଦକୋଘେନ ଅନୋତ୍ଥରଣଟ୍ଠାନଂ ''ଥଲୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ କିଲେସୋଘେନ ଅନୋତ୍ଥରଣୀଯତ୍ତା ପଦ୍ଧଜା ନିଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ''ଥଲୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ''ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ଫାଲ ୱିଲେଖନେ। ଫାଲତି ଭୂମିଂ ୱିଲେଖତି ଭିନ୍ଦତୀତି ଫାଲୋ।

ନଲ ଗନ୍ଧେ। ନଲତି।

ବଲ ପାଣନେ। ଇହ ପାଣନଂ ଜୀୱନଂ ସସନଞ୍ଚ। ବଲତି। ବଲଂ, ବାଲୋ।

ଏତ୍ଥ ବଲନ୍ତି ଜୀୱିତଂ କପ୍ପେନ୍ତି ଏତେନାତି ବଲଂ, କାଯବଲଭୋଗବଲାଦିକଂ ବଲଂ। ଅଥ ୱା ବଲନ୍ତି ସମ୍ମାଜୀୱନଂ ଜୀୱନ୍ତି ଏତେନାତି ବଲଂ, ସଦ୍ଧାଦିକଂ ବଲଂ। ଆଗମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେ ନ କମ୍ପତୀତି ସଦ୍ଧାବଲ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଦଳ୍ହଟ୍ଠେନ ବଲନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବାନଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅକମ୍ପନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଧାତୂନଂ ଅନ୍ତ୍ଥାତିସଯଯୋଗତୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦୀନଂ ଅଭିଭୱନେନ ସଦ୍ଧାଦିବଲାନଂ ଅଭିଭୱନତ୍ଥୋପି ଗହେତବ୍ବୋ ''ଅବଲା ନଂ ବଲିଯନ୍ତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ। ବାଲୋତି ବଲତି ଅସ୍ସସତି ଚେୱ ପସ୍ସସତି ଚାତି ବାଲୋ, ଅସ୍ସସିତପସ୍ସସିତମତ୍ତେନ ଜୀୱତି, ନ ସେଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାଜୀୱିତେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ବଲନ୍ତୀତି ବାଲା, ଅସ୍ସସିତପସ୍ସସିତମତ୍ତେନ ଜୀୱନ୍ତି, ନ ପଞ୍ଞାଜୀୱିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ପଞ୍ଞାଜୀୱିନୋଯେୱ ହି ଜୀୱିତଂ ସେଟ୍ଠଂ ନାମ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ପଞ୍ଞାଜୀୱିଂ ଜୀୱିତମାହୁ ସେଟ୍ଠ''ନ୍ତି।

ପୁଲ ମହତ୍ତେ। ପୁଲତି। ୱିପୁଲଂ।

କୁଲ ସଙ୍ଖାନେ ବନ୍ଧୁମ୍ହି ଚ। କୋଲତି। କୁଲଂ, କୋଲୋ।

ସଲ ଗମନେ। ସଲତି।

କିଲ ପୀତିଯ କୀଳଅନେସୁ। ପୀତସ୍ସ ଭାୱୋ ପୀତିଯଂ ଯଥା ଦକ୍ଖିଯଂ। କୀଳଅନଂ କୀଳଆଯେୱ। କିଲତି।

ଇଲ କମ୍ପନେ। ଇଲତି। ଏଲଂ, ଏଲା। ଏତ୍ଥ ଏଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋ। କେନଟ୍ଠେନ? କମ୍ପନଟ୍ଠେନ। ଦୋସୋତି ଚେତ୍ଥ ଅଗୁଣୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ପଟିଘୋ। ''ନେଲଙ୍ଗୋ ସେତପଚ୍ଛାଦୋ''ତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଅପିଚ ଏଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉଦକଂ। ତଥା ହି ''ଏଲମ୍ବୁଜଂ କଣ୍ଟକିଂ ୱାରିଜଂ ଯଥା''ତି ଇମିସ୍ସା ପାଠିଯା ଅତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ''ଏଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉଦକ''ନ୍ତି ଆହ। ଏଲାତି ଲାଲା ୱୁଚ୍ଚତି ''ଏଲମୂଗୋ''ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ। ଅପିଚ ଏଲାତି ଖେଳଓ ୱୁଚ୍ଚତି ''ସୁତ୍ୱା ନେଲପତିଂ ୱାଚଂ, ୱାଳଆ ପଚ୍ଚା ଅପକ୍କମୁ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ। ଏତ୍ଥ ନେଲପତିଂ ୱାଚନ୍ତି ଖେଳଅବିନ୍ଦୁନିପାତୱିରହିତଂ ୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଲାଲାଖେଳଅୱାଚକସ୍ସ ତୁ ଏଲାସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ପରିଯେସିତବ୍ବଂ। ଅନେକପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତା ହି ସଦ୍ଦା। କିଂ ୱା ଅଞ୍ଞେନ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ, ଇଲ କମ୍ପନେତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ କମ୍ପନଂ ଏୱ ଲାଲାଖେଳଅୱାଚକସ୍ସ ଏଲାସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଇଲନ୍ତି ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାୱେନ କମ୍ପେନ୍ତି ହଦଯଚଲନଂ ପାପୁଣନ୍ତି ଜନା ଏତ୍ଥାତି ଏଲାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ସମାନପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତାଯେୱ ହି ସଦ୍ଦା ଲୋକସଙ୍କେତୱସେନ ନାନାପଦତ୍ଥୱାଚକାପି ଭୱନ୍ତି। ତଂ ଯଥା? ହିନୋତି ଗଚ୍ଛତୀତି ହେତୁ,

ସପ୍ପତି ଗଚ୍ଛତୀତି ସପ୍ପୋ, ଗଚ୍ଛତୀତି ଗୋତି। ତଥା ଅସମାନପ୍ପଓତ୍ତିନିମିତ୍ତାଯେଓ ସମାନପଦବ୍ଭଓାଚକାପି ଭଓନ୍ତି। ତଂ ଯଥା? ରଞ୍ଜତୀତି ରାଜା, ଭୂମିଂ ପାଲେତୀତି ଭୂମିପାଲୋ, ନରେ ଇନ୍ଦତୀତି ନରିନ୍ଦୋତି। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥାପି ଓିଭାଓେତବ୍ବୋ।

ଇଲ ଗତିଯଂ। ଇଲତି।

ହିଲ ହାଓକରଣେ। ହେଲତି।

ସିଲ ଉଞ୍ଛେ। ସିଲତି।

ତିଲ ସିନେହନେ। ତିଲତି। ତିଲଂ, ତେଲଂ, ତିଲୋ।

ଚିଲ ଓସନେ। ଚିଲତି।

ଓଲ ଓିଲାସନେ। ଓଲତି।

ପିଲ ଗହଣେ। ପିଲତି।

ମିଲ ସିନେହନେ। ମିଲତି।

ଫୁଲ ସଞ୍ଚଲେ ଫରଣେ ଚ। ଫୁଲତି।

ଲକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଓକାରନ୍ତଧାତୁ

ଓାଗତିଗନ୍ଧନେସୁ। ଓାତି। ଓାତୋ।

ଓୀ ପଜନକନ୍ତି ଅସନଖାଦନ ଗତୀସୁ। ପଜନଂ ଚଲନଂ। କନ୍ତି ଅଭିରୁଚି। ଅସନଂ ଭତ୍ତପରିଭୋଗୋ। ଖାଦନଂ ପୂଓାଦିଭକ୍ଖନଂ। ଗତି ଗମନଂ। ଓେତି।

ଓେ ତନ୍ତସନ୍ତାନେ। ଓାଯତି। ତନ୍ତଓାଯୋ।

ଓେ ସୋସନେ। ଓାଯତି।

ଧୂଓୁ ଖୂଓୁ ନିଦସ୍ସନେ। ଧେଓତି। ଖେଓତି।

ଥୂଓୁ ଦିତ୍ତିଯଂ। ଥେଓତି। ମଧୁମଧୁକା ଥେଓନ୍ତି।

ଜୀଓ ପାଣଧାରଣେ। ଜୀଓତି। ଜୀଓିତଂ, ଜୀଓୋ, ଜୀଓିକା। ଅତ୍ଥି ନୋ ଜୀଓିକା ଦେଓ, ସା ଚ ଯାଦିସକୀଦିସା। ଜୀଓିତଂ କପ୍ପେତି।

ପିଓ ମିଓ ତିଓ ନିଓ ଥୂଲିଯେ। ପିଓତି। ପିଓରୋ। ମିଓତି। ତିଓତି। ନିଓତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ପିଓରୋତି କଚ୍ଛପୋ, ଯୋ କୋଚି ଓା ଥୂଲସରୀରୋ। ତଥା ହି ''ପିଓରୋ କଚ୍ଛପେ ଥୂଲେ''ତି ପୁବ୍ବାଚରିଯେହି ଓୁତ୍ତଂ।

ଅଓ ପାଲନେ। ଅଓତି। ବୁଦ୍ଧୋ ମମ ଅଓତଂ।

ଭଓ ଗତିଯଂ। ସଓତି।

କଓ ୱଣ୍ଣେ। କଓତି।

ଖ୍ୱୁ ମଦେ। ଖ୍ୱତି।

ଧୋୱୁ ଧୋୱନେ। ଧୋୱତି।

ଦେୱୁଦେୱ ଦେୱନେ। ଦେୱତି ଆଦେୱତି, ପରିଦେୱତି, ଆଦେୱୋ, ପରିଦେୱୋ, ଆଦେୱନା, ପରିଦେୱନା, ଆଦେୱିତତ୍ତଂ, ପରିଦେୱିତତ୍ତଂ।

ସେୱୁ କେୱୁ ଖେୱୁ ଗେୱୁ ଗିଲେୱୁ ମେୱୁ ମିଲେୱୁ ସେଚନେ। ସେୱତି। କେୱତି। ଖେୱତି। ଗେୱତି। ଗିଲେୱତି। ମେୱତି ମିଲେୱତି।

ଦେୱୁ ପ୍ଲୁତଗତିଯଂ। ପ୍ଲୁତଗତି ପରିପ୍ଲୁତଗମନଂ। ଦେୱତି।

ଧାତୁ ଗତିସୁଦ୍ଧିଯଂ। ଧାୱତି, ୱିଧାୱତି। ଆଧାୱତି, ପରିଧାୱତି। ଧାୱକୋ।

ଚିୱୁ ଆଦାନସଂୱରେସୁ। ଚିୱତି।

ଚେୱି ଚେତନାତୁଲ୍ୟେ। ଚେୱତି।

ୱକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ସକାରନ୍ତଧାତୁ

ସା ପାକେ। ସାତି।

ସି ସେୱାଯଂ। ସେୱତି। ସେୱନା, ସେୱକୋ, ସେୱିତୋ, ସିୱୋ, ସିୱଂ।

ନିହୀଯତି ପୁରିସୋ ନିହୀନସେୱୀ,

ନ ଚ ହାଯେଥ କଦାଚି ତୁଲ୍ୟସେୱୀ;

ସେଟ୍ଠମୁପଗମଂ ଉଦେତି ଖିପ୍ପଂ,

ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରଂ ଭଜେଥ;

ସି ଗତିବୁଦ୍ଧୀସୁ। ସେତି, ଅତିସେତି। ଅତିସିତୁଂ, ଅତିସିତ୍ୱା, ସେତୁ।

ସୀସଯେ। ସଯୋ ସୁପନଂ। ସେତି। ସଯତି। ସେନଂ। ସଯନଂ।

ସୁ ଗତିଯଂ। ସୱତି। ପସୱତି। ପସୁତୋ, ସୁତୋ।

ଏତ୍ଥ ସୁତୋତି ଦୂତୋ, ''ୱିଭିଞ୍ଛି ମଂ ୱିନ୍ଦତି ସୁତ ଦିସ୍ୱା''ତି ''ଦେୱସୁତୋ ଚ ମାତଲୀ''ତି ଚ ଇମାନି ତତ୍ଥ ପଯୋଗାନି।

ସୁ ସୱନେ। ସୱନଂ ସନ୍ଦନଂ। ସୱତି। ଆସୱୋ।

ସୂ ପସୱେ। ପସୱୋ ଜନନଂ। ସୱତି, ପସୱତି। ସୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥେ ସୱତି ଜନେତୀତି ସୁତ୍ତଂ, ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ, ତଦଞ୍ଞମ୍ପି ୱା ହତ୍ଥିସୁତ୍ତାଦି ସୁତ୍ତଂ।

ସୂ ପାଣଗବ୍ଭୁୱିମୋଚନେସୁ। ସୂତି। ପସୂତି। ପସୂତୋ।

ସୁ ପେରଣେ। ସୁତି।

ସେ ଖଯେ। ସୀଯତି। ଏକାରସ୍ସୀଯାଦେସୋ।

ସେ ପାକେ। ସେତି।

ସେ ଗତିଯଂ। ସେତି। ସେତୁ।

ହିଂସ ହିଂସାଯଂ। ହିଂସତି। ହିଂସକୋ, ହିଂସନା, ହିଂସା।

ଇସ୍ସ ଇସ୍ସାଯଂ। ଇସ୍ସତି। ପୁରିସପରକ୍କମସ୍ସ ଦେୱା ନ ଇସ୍ସନ୍ତି। ଇସ୍ସା, ଇସ୍ସାଯନା।

ନମସ୍ସ ୱନ୍ଦନାନତିଯଂ। ୱନ୍ଦନାନତି ନାମ ୱନ୍ଦନାସଙ୍ଖାତଂ ନମନଂ, ସକମ୍ମକୋଯେୱାଯଂ ଧାତୁ, ନ ନମୁଧାତୁ ୱିଯ ସକମ୍ମକୋ ଚେୱ ଅକମ୍ମକୋ ଚ। ନମସ୍ସତି।

ଘୁସ ସଦ୍ଦେ। ଘୁସତି, ଘୋସତି। ପଟିଘୋସୋ, ନିଗ୍ଘୋସୋ, ୱଚୀଘୋସୋ।

ଚୁସପାନେ। ଚୁସତି।

ପୁସ ବୁଦ୍ଧିଯଂ। ପୁସତି। ପୋସୋ। ସମ୍ପୀଢଏ ମମ ପୋସନଂ। ପୋସନନ୍ତି ୱଡ୍ଢନଂ।

ମୁସ ଥେଯ୍ୟେ। ଥେନନଂ ଥେଯ୍ୟଂ ଚୋରିକା। ମୁସତି। ଦୁଦ୍ଦିକ୍ଖୋ ଚକ୍ଖୁମୁସନୋ। ମୁସଲୋ।

ପୁସ ପସୱେ। ପୁସତି।

ୱାସି ଭୂସ ଅଲଙ୍କାରେ। ୱାସତି। ଭୂସତି, ୱିଭୂସତି। ଭୂସନଂ, ୱିଭୂସନଂ।

ଉସ ରୁଜାଯଂ। ଉସତି।

ଇସ ଉଞ୍ଛେ। ଏସତି। ଇସି।

ଏତ୍ଥ ପନ ସୀଲାଦଯୋ ଗୁଣେ ଏସନ୍ତୀତି ଇସଯୋ, ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅରିଯା ତାପସପବ୍ବଜାଯ ଚ ପବ୍ବଜିତା ନରା। ‘‘ଇସି ତାପସୋ ଜଟିଲୋ ଜଟୀ ଜଟାଧରୋ’’ତି ଏତେ ତାପସପରିଯାଯା।

କସ ୱିଲେଖନେ। କସତି, କସ୍ସତି। କସ୍ସକୋ, ଆକାସୋ।

ଏତ୍ଥ କସ୍ସକୋତି କସିକାରକୋ। ଆକାସୋତି ନଭଂ। ତଞ୍ହି ନ କସ୍ସତୀତି ଆକାସୋ। କସିତୁଂ ୱିଲେଖିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମାନି ତଦଭିଧାନାନି –

ଆକାସୋ ଅମ୍ବରଂ ଅବ୍ଭଂ, ଅନ୍ତଲିକ୍ଖ’ମଘଂ ନଭଂ;

ୱେହାସୋ ଗଗନଂ ଦେୱୋ, ଖ’ମାଦିଚ୍ଚପଥୋପି ଚ।

ତାରାପଥୋ ଚ ନକ୍ଖତ୍ତ-ପଥୋ ରୱିପଥୋପି ଚ;

ଵେହାଯସଂ ଵାଯୁପଥୋ, ଅପଥୋ ଅନିଲଞ୍ଜସଂ।

କସସିସ ଜସ ଝସ ଵସ ମସ ଦିସ ଜୁସ ଯୁସ ହିଂସତ୍ଥା। କସତି। ସିସତି। ଜସତି। ଝସତି। ଵସତି। ମସତି। ମସକୋ। ଓମସତି, ଓମସଵାଦୋ। ଦିସତି। ଜୁସତି। ଯୂସତି।

ତତ୍ଥ ଓମସତୀତି ୱିଜ୍ଝତି। ଓମସଵାଦୋତି ପରେସଂ ସୂଚିଯା ୱିଯ ୱିଜ୍ଝନଵାଦୋ। ମସକୋତି ମକସୋ।

ଭସ୍ସ ଭସ୍ସନେ। ଭସ୍ସନ୍ତି କଥନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଆୱାସୋ ଗୋଚରୋ ଭସ୍ସଂ। ଭସ୍ସକାରକ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଭସ୍ସତି। ଭଟ୍ଟଂ। ଭଟ୍ଟନ୍ତି ଭାସିତଂ, ଵଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ପନ –

‘‘ସୁଭାସିତା ଅତ୍ଥଵତୀ, ଗାଥାଯୋ ତେ ମହାମୁନି;

ନିଜ୍ଝତ୍ତୋମ୍ହି ସୁଭଟ୍ଟେନ, ତ୍ୱଞ୍ଚ ମେ ସରଣଂ ଭଵା’’ତି

ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ନିଜ୍ଝତ୍ତୋତି ନିଜ୍ଝାପିତୋ ଧମ୍ମୋଜପଞ୍ଞାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିଗତୋ ଅମ୍ହି। ସୁଭଟ୍ଟେନାତି ସୁଭାସିତେନ।

ଜିସୁ ନିସୁ ୱିସୁ ମିସୁ ଵସ୍ସ ସେଚନେ। ଜେସତି। ନେସତି। ଵେସତି। ମେସତି। ଦେଵୋ ଵସ୍ସତି।

ମରିସୁ ସହନେ ଚ। ଚକାରୋ ସେଚନାପେକ୍ଖକୋ। ମରିସତି।

ପୁସ ପୋସନେ। ପୋସତି। ପୋସୋ। କମ୍ମଚିତ୍ତୋତୁଆହିଆରେହି ପୋସିଯତୀତି ପୋସୋ। ‘‘ଅଞ୍ଞେପି ଦେଵୋ ପୋସେତୀ’’ତି ଦସ୍ସନତୋ ପନ ଚୁରାଦିଗଣେପି ଇମଂ ଧାତୁଂ ଵକ୍ଖାମ।

ପିସୁ ସିଲିସୁ ପୁସୁ ପଲୁସୁ ଉସୁ ଉପଦାହେ। ପେସତି। ସିଲେସତି। ସିଲେସୋ। ପୋସତି। ପଲୋସତି। ଓସତି। ଉସ୍ସା।

ଘସୁ ସଂହରିସେ। ସଂହରିସୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ। ଘସ୍ସତି।

ହସୁ ଆଲିଙ୍ଗେ। ଆଲିଙ୍ଗୋ ଉପଗୂହନଂ। ହସ୍ସତି।

ହସହସନେ। ହସତି। ଅସ୍ସା ହସନ୍ତି, ଆଜାନୀଯା ହସନ୍ତି, ପହସତି, ଉହସତି। କାରିତେ ‘‘ହାସେତି’’ଇଚ୍ଚାଦି, ଉହସିଯମାନୋ, ହାସୋ, ପହାସୋ, ହସନଂ, ପହସନଂ, ହସିତଂ। ହକାରଲୋପେନ ମନ୍ଦହସନଂ ‘‘ସିତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ସିତଂ ପାତ୍ୱାକାସୀ’’ତିଆଦୀସୁ।

ତତ୍ଥ ଉହସତୀତି ଅଵହସତି। ଉଦସିଯମାନୋତି ଅଵହସିଯମାନୋ। ତତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁଂ ଅରଞ୍ଞଗତଂ ଵା ରୁକ୍ଖମୂଲଗତଂ ଵା ସୁଞ୍ଞାଗାରଗତଂ ଵା ମାତୁଗାମୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଉହସତି’’ ଇତି ଚ ‘‘ସୋ ମାତୁଗାମେନ ଉହସିଯମାନୋ’’ ଇତି ଚ। ହାସୋତି ହସନଂ ଵା ସୋମନସ୍ସଂ ଵା ‘‘ହାସୋ ମେ ଉପପଜ୍ଜଥା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ।

ତୁସ ହସ ହିସ ରସ ସଦ୍ଦେ। ତୁସତି, ହସତି, ହିସତି, ରସତି, ରସିତଂ। ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ ‘‘ଭେରିଯୋ ସଦ୍ଦା ଵଜ୍ଜନ୍ତୁ, ୱୀଣା ସଦ୍ଦା ରସନ୍ତୁ ତା’’ ଇତି।

ରସ ଅସ୍ସାଦନେ। ରସତି। ରସୋ।

ରସ ଅସ୍ସାଦସିନେହେସୁ। ରସତି। ରସୋ।

ରସ ହାନିଯଂ। ରସତି। ରସନଂ, ରସୋ।

ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ –

‘‘ନହେଓ୍ୱ ଠିତ ନା’ସୀନଂ, ନ ସଯାନଂ ନ ପଦ୍ଧଗୁଂ;

ଯାଓ୍ୱ ବ୍ଯାଧି ନିମୀସତି, ତତ୍ରାପି ରସତିହ୍ୱଯୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ରସତିହ୍ୱଯୋତି ସୋ ସୋ ଓ୍ୱଯୋ ରସତି ପରିହାଯତି, ନ ଓ୍ୱଡ୍ଢତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଲସ ସିଲେସନକୀଳଅନେସୁ। ଲସତି। ଲାସୋ। ଲସୀ ଚ ତେ ନିପ୍ପଲିତା। ଲସି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ। ନିପ୍ପଲିତାତି ନିକ୍ଖନ୍ତା।

ନିସସମାଧିମ୍ହି। ସମାଧି ସମାଧାନଂ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା। ନେସତି।

ମିସ ମସ ସଦ୍ଦେ ରୋସେ ଚ। ମେସତି। ମସତି। ମେସୋ। ମସକୋ।

ପିସି ପେସୁ ଗତିଯଂ। ପିସତି। ପେସତି।

ସସୁ ହିଂସାଯଂ। ସସତି। ସତ୍ଥଂ। ସତ୍ଥଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ଅସି।

ସଂସ ଥୁତିଯଞ୍ଚ। ଚକାରୋ ହିଂସାପେକ୍ଖାଯ। ସଂସତି, ପସଂସତି। ପସଂସା, ପସଂସନା। ପସତ୍ଥୋ ଭଗଓ୍ୱା। ପସଂସମାନୋ, ପସଂସିତୋ, ପସଂସକୋ, ପସଂସିତବ୍ବୋ, ପସଂସନୀଯୋ, ପାସଂସୋ, ପସଂସିତ୍ୱା ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ଦିସ ପେକ୍ଖନେ। ଏତିସ୍ସା ପନ ନାନାରୂପାନି ଭଓ୍ୱନ୍ତି – ‘‘ଦିସ୍ସତି ପଦିସ୍ସତି’’ ଇଚ୍ଚାଦି ଅକମ୍ମକଂ। ‘‘ପସ୍ସତି ଦକ୍ଖତି’’ଇଚ୍ଚାଦି ସକମ୍ମକଂ।

ଦିସ୍ସତୁ, ପସ୍ସତୁ, ଦକ୍ଖତୁ। ଦିସ୍ସେଯ୍ଯ, ପସ୍ସେଯ୍ଯ, ଦକ୍ଖେଯ୍ଯ। ଦିସ୍ସେ, ପସ୍ସେ, ଦକ୍ଖେ। ଦିସ୍ସ, ପସ୍ସ, ଦକ୍ଖ। ଅଦିସ୍ସା, ଅପସ୍ସା। ଅଦ୍ଦା ସୀଦନ୍ତରେ ନଗେ। ଅଦ୍ଦକ୍ଖା, ଅଦ୍ଦକ୍ଖୁଂ, ଅଦସ୍ସୁଂ। ଅଦସ୍ସି, ଅପସ୍ସି, ଅଦକ୍ଖି।

ଦସ୍ସିସ୍ସତି, ପସ୍ସିସ୍ସତି, ଦକ୍ଖିସ୍ସତି। ଅଦସ୍ସିସ୍ସା, ଅପସ୍ସିସ୍ସା, ଦକ୍ଖିସ୍ସା। ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱତ୍ତମାନପଞ୍ଚମିଯାଦିଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବାନି। କାରିତେ ‘‘ଦସ୍ସେତି ଦସ୍ସଯତୀ’’ତି ରୂପାନି। କମ୍ମେ ‘‘ପସ୍ସିଯତି’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ଦିସା। ପସ୍ସୋ। ପସ୍ସଂ। ପସ୍ସିତା। ଦସ୍ସେତା। ଦସ୍ସନଂ। ଓ୍ୱିପସ୍ସନା, ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ନାମିକପଦାନି। ତଦତ୍ଥେ ପନ ତୁମତ୍ଥେ ଚ ‘‘ଦକ୍ଖିତାଯେ’’ତି ରୂପଂ। ‘‘ଆଗତାମ୍ହ ଇମଂ ଧମ୍ମସମଯଂ, ଦକ୍ଖିତାଯେ ଅପରାଜିତସଙ୍ଘ’’ନ୍ତି ହି ପାଠଇ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ପାଠଇପ୍ପଦେସେ ‘‘ଦକ୍ଖିତାଯେ’’ତି ଇଦଂ ତଦତ୍ଥେ ତୁମତ୍ଥେ ଓ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥିଯା ରୂପଂ। ତଥା ହି ଦକ୍ଖିତାଯେତି ଇମସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥାଯାତି ଓ୍ୱା ପସ୍ସିତୁନ୍ତି ଓ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଦିସାତିଆଦୀସୁ ପନ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଭେଦାପି ଦିସାତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ –

‘‘ଦିସା ଚତସ୍ସୋ ଓ୍ୱିଦିସା ଚତସ୍ସୋ,

ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ଦସ ଦିସତା ଇମାଯୋ;

କତମଂ ଦିସଂ ତିଟ୍ଠତି ନାଗରାଜା,

ଯମଦ୍ଦସା ସୁପିନେ ଛବ୍ବିସାଣ’’ନ୍ତି।

ମାତାପିତାଦଯୋପି। ଯଥାହ –

‘‘ମାତାପିତା ଦିସା ପୁବ୍ବା, ଆଚରିଯା ଦକ୍ଖିଣା ଦିସା;

ପୁତ୍ତଦାରା ଦିସା ପଚ୍ଛା, ମିତ୍ତାମଚ୍ଚା ଚ ଉତ୍ତରା;

ଦାସକମ୍ମକରା ହେଟ୍ଠା, ଉଦ୍ଧଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା;

ଏତା ଦିସା ନମସ୍ସେୟ୍ୟ, ଅଲମତ୍ତୋ କୁଲେ ଗିହୀ’’ତି;

ପଚ୍ଚଯଦାଯକାପି। ଯଥାହ – ‘‘ଅଗାରିନୋ ଅନ୍ନଦପାନଵତ୍ଥଦା, ଅୱ୍ହାଯିକା ନମ୍ପି ଦିସଂ ଵଦନ୍ତୀ’’ତି।

ନିବ୍ବାନମ୍ପି। ଯଥାହ –

‘‘ଏତାଦିସା ପରମା ସେତକେତୁ,

ଯଂ ପତ୍ଵା ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖା ସୁଖିନୋ ଭଵନ୍ତୀ’’ତି;

ଏଵଂ ଦିସାସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅତ୍ଥରୂପଂ ଞତ୍ଵା ଇଦାନିସ୍ସ ନିବ୍ବଚନମେଵଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦିସ୍ସତି ଚନ୍ଦାଵଟ୍ଟନାଦିଵସେନ ‘‘ଅଯଂ ପୁରିମା ଅଯଂ ପଚ୍ଛିମା’’ତିଆଦିନା ନାନପ୍ପକାରତୋ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଦିସା, ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଦଯୋ। ତଥା ‘‘ଇମେ ଅମ୍ହାକଂ ଗରୁଟ୍ଠାନ’ନ୍ତିଆଦିନା ପସ୍ସିତବ୍ବାତି ଦିସା, ମାତାପିତାଦଯୋ। ଦିସ୍ସନ୍ତି ସକାଯ ପୁଞ୍ଞକ୍ରିଯାଯ ଇମେ ଦାଯକାତି ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀତି ଦିସା, ପଚ୍ଚଯଦାଯକା। ଦିସ୍ସତି ଉପ୍ପାଦଵଯାଭାଵେନ ନିଚ୍ଚଧମ୍ମତ୍ତା ସବ୍ବକାଲମ୍ପି ୱିଜ୍ଜତୀତି ଦିସା, ନିବ୍ବାନଂ। ପସ୍ସୋତି କାରଣାକାରଣଂ ପସ୍ସତୀତି ପସ୍ସୋ। ଏଵଂ ପସ୍ସତୀତି ପସ୍ସଂ। ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ –

‘‘ପସ୍ସତି ପସ୍ସୋ ପସ୍ସନ୍ତଂ, ଅପସ୍ସନ୍ତମ୍ପି ପସ୍ସତି;

ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଅପସ୍ସନ୍ତଂ, ପସ୍ସନ୍ତମ୍ପି ନ ପସ୍ସତୀ’’ତି।

ପସ୍ସତୀତି ପସ୍ସିତା। ଦସ୍ସେତୀତି ଦସ୍ସିତା। ଦସ୍ସନନ୍ତି ଦସ୍ସନକ୍ରିଯା। ଅପିଚ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ରୂପାରମ୍ମଣଂ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ‘‘ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା ଧମ୍ମା’’ତି ଵଚନତୋ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ। କସ୍ମା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଦସ୍ସନଂ? ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ। ନନୁ ଗୋତ୍ରଭୂ ପଠମତରଂ ପସ୍ସତୀତି? ନୋ ନ ପସ୍ସତି, ଦିସ୍ଵା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ପନ ନ କରୋତି ସଂଯୋଜନାନଂ ଅପ୍ପହାନତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ପସ୍ସତୀ’’ତି ନ ଵତ୍ତବ୍ବୋ। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ରାଜାନଂ ଦିସ୍ଵାପି ପଣ୍ଣାକାରଂ ଦତ୍ଵା କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଅଜ୍ଜାପି ରାଜାନଂ ନ ପସ୍ସାମୀତି ଵଦନ୍ତୋ ଗାମଵାସୀ ନିଦସ୍ସନଂ।

ୱିପସ୍ସନାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଵସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପସ୍ସନକଂ ଞାଣଂ। ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପି ୱିପସ୍ସନାପି ମଗ୍ଗୋପି ଫଲମ୍ପି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣମ୍ପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ସମାନୋ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଆରାଧେତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ନାମ। ‘‘ଞାଣଦସ୍ସନାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି ଅଭିନିନ୍ନାମେତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ‘‘ଅଭବ୍ବା ତେ ଞାଣଦସ୍ସନାଯ ଅନୁତ୍ତରାଯ ସମ୍ବୋଧାଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗୋ, ‘‘ଅଯମଞ୍ଞୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ ଅଲମରିଯଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସୋ ଅଧିଗତୋ ଫାସୁୱିହାରୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଫଲଞାଣଂ। ‘‘ଞାଣଞ୍ଚ ପନ ମେ ଦସ୍ସନଂ ଉଦପାଦି, ଅକୁପ୍ପା ମେ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅଯମନ୍ତିମା ଜାତି, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭଵୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣଂ। ‘‘ଞାଣଞ୍ଚ ପନ ମେ ଦସ୍ସନଂ ଉଦପାଦି ସତ୍ତାହକାଲଙ୍କତୋ ଆଳାରୋ କାଲାମୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ଏତ୍ଥେତଂ ଭଵତି –

‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପି ମଗ୍ଗୋପି, ଫଲଞ୍ଚାପି ୱିପସ୍ସନା;

ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣମ୍ପି, ଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାପି ଚ;

ଞାଣଦସ୍ସନସଦ୍ଦେନ, ଇମେ ଅତ୍ଥା ପୱୁଚ୍ଚରେ’’ତି।

ଦଂସ ଦଂସନେ। ଦଂସତି, ୱିଦଂସତି। ଦନ୍ତୋ। କାରିତେ ଆଲୋକଂ ୱିଦଂସେତି।

ଏସ ବୁଦ୍ଧିଯଂ। ଏସତି।

ସଂସ କଥନେ। ସଂସତି। ଯୋ ମେ ସଂସେ ମହାନାଗଂ।

କିଲିସ ବାଧନେ। କିଲିସତି। କିଲେସୋ।

ଏତ୍ଥ ବାଧନଟ୍ଠେନ ରାଗାଦଯୋପି ‘‘କିଲେସା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଦୁକ୍ଖମ୍ପି। ଏତେସୁ ଦୁକ୍ଖୱସେନ –

‘‘ଇଦଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଦ୍ଧା, ପୁବ୍ବେ କିଲେସମତ୍ତନୋ;

ଆନନ୍ଦିଯଂ ୱିଚରିଂସୁ, ରମଣୀଯେ ଗିରିବ୍ବଜେ’’ତି

ପଯୋଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦିୱାଦିଗଣଂ ପନ ପତ୍ତସ୍ସ ‘‘କିଲିସ୍ସତୀ’’ତି ରୂପଂ।

ୱସ ସିନେହନେ। ୱସତି। ୱସା।

ଏତ୍ଥ ଚ ୱସା ନାମ ୱିଲୀନସିନେହୋ। ସା ୱଣ୍ଣତୋ ନାଳିକେରତେଲୱଣ୍ଣା। ଆଚାମେ ଆସିତ୍ତତେଲୱଣ୍ଣାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

ଈସ ହିଂସାଗତିଦସ୍ସନେସୁ। ଈସତି। ଈସୋ।

ଭାସବ୍ଯତ୍ତାଯଂ ୱାଚାଯଂ। ଭାସତି। ଭାସା, ଭାସିତଂ, ଭାତା। ପରିଭାସତି। ପରିଭାସା, ପରିଭାସକୋ।

ତତ୍ର ଭାସନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଏତାଯାତି ଭାସା, ମାଗଧଭାସାଦି। ଭାସିତନ୍ତି ୱଚନଂ। ୱଚନତ୍ଥୋ ହି ଭାସିତସଦ୍ଦୋ ନିଚ୍ଚଂ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥା ‘‘ସୁତ୍ୱା ଲୁଦ୍ଦସ୍ସ ଭାସିତ’’ନ୍ତି। ୱାଚ୍ଚଲିଙ୍ଗୋ ପନ ଭାସିତସଦ୍ଦୋ ତିଲିଙ୍ଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥା ‘‘ଭାସିତୋ ଧମ୍ମୋ, ଭାସିତଂ ଚତୁସଚ୍ଚଂ, ଭାସିତା ୱାଚା’’ତି। ପୁବ୍ବେ ଭାସତୀତି ଭାତା, ଜେଟ୍ଠଭାତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ହି ପୁବ୍ବେ ଜାତତ୍ତା ଏୱଂ ୱତ୍ତୁଂ ଲଭତି। କିଞ୍ଚାପି ଭାତୁସଦ୍ଦୋ ‘‘ଭାତିକସତଂ, ସତ୍ତଭାତରୋ। ଭାତରଂ କେନ ଦୋସେନ, ଦୁଜ୍ଜାସି ଦକରକ୍ଖିନୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଜେଟ୍ଠକନିଟ୍ଠଭାତୂସୁ ୱତ୍ତତି, ତଥାପି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଜେଟ୍ଠକେ ନିରୂଳ୍ହୋ, ‘‘ଭାତା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତେ ଜେଟ୍ଠଭାତାତି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା କତ୍ଥଚି ଠାନେ ‘‘କନିଟ୍ଠଭାତା’’ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ନନୁ ଚ ଭୋ କତ୍ଥଚି ‘‘ଜେଟ୍ଠଭାତା’’ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଂ ପନ ଭାତାସଦ୍ଦସ୍ସ କନିଟ୍ଠେପି ୱତ୍ତନତୋ ପାକଟୀକରଣତ୍ଥଂ ‘‘ଜେଟ୍ଠଭାତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ହରିଣେସୁ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ମିଗସଦ୍ଦସ୍ସ କଦାଚି ଅୱସେସଚତୁପ୍ପଦେସୁପି ୱତ୍ତନତୋ ‘‘ହରିଣମିଗୋ’’ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱାଚଂ ଭାସନ୍ତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା ଚ ଗୋହତ୍ଥିମହିଂସଅଚ୍ଛସୂକରସସବିଳାରାଦୀସୁ ସାମଞ୍ଞୱସେନ ମିଗସଦ୍ଦେ ୱତ୍ତମାନେପି ‘‘ମିଗଚମ୍ମଂ ମିଗମଂସ’’ନ୍ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ‘‘ହରିଣସ୍ସା’’ତି ୱିସେସନସଦ୍ଦଂ ୱିନାପି ‘‘ହରିଣମିଗଚମ୍ମଂ ହରିଣମିଗମଂସ’’ନ୍ତି ୱିସେସତ୍ଥାଧିଗମୋ ହୋତି, ଏତ୍ଥ ନ ଗୋହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ଚମ୍ମଂ ୱା ମଂସଂ ୱା ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତଥା ‘‘ମିଗମଂସଂ ଖାଦନ୍ତୀ’’ତି ୱଚନସ୍ସ ଗୋହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ମଂସଂ ଖାଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ ନ ସମ୍ଭୱତି, ଏୱମେୱ କତ୍ଥଚି ୱିନାପି ଜେଟ୍ଠକୈତି ୱିସେସନସଦ୍ଦଂ ‘‘ଭାତା’’ତି ୱୁତ୍ତେଯେୱ ‘‘ଜେଟ୍ଠକଭାତା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି। ନନୁ ଚ ଭୋ ‘‘ମିଗଚମ୍ମଂ, ମିଗମଂସ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚମ୍ମମଂସସଦ୍ଦେହେୱ ୱିସେସତ୍ଥାଧିଗମୋ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି, ମିଗସଦ୍ଦସ୍ସ ଇୱ ଚମ୍ମମଂସସଦ୍ଦାନଂ ସାମଞ୍ଞୱସେନ ୱତ୍ତନତୋ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି କେନ ୱିସେସତ୍ଥାଧିଗମୋ ହୋତୀତି ଚେ? ଲୋକସଙ୍କେତୱସେନ, ତଥା ହି ମିଗସଦ୍ଦେ ଚ ଚମ୍ମସଦ୍ଦାଦୀସୁ ଚ ସାମଞ୍ଞୱସେନ ୱତ୍ତମାନେସୁପି ଲୋକସଙ୍କେତେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଗୋହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ଚମ୍ମାଦୀନି ନ ଞାଯନ୍ତି ଲୋକେନ, ଅଥ ଖୋ ହରିଣଚମ୍ମାଦୀନିଯେୱ ଞାଯନ୍ତି। ‘‘ସଙ୍କେତୱଚନଂ ସଚ୍ଚଂ, ଲୋକସମ୍ମୁତି କାରଣ’’ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଗିଲେସୁ ଅନ୍ୱିଚ୍ଛାଯଂ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଇଚ୍ଛା ଅନ୍ୱିଚ୍ଛା। ଗିଲେସତି।

ଯେସୁ ପଯତନେ। ଯେସତି।

ଜେସୁ ନେସୁ ଏସୁ ହେସୁ ଗତିଯଂ। ଜେସତି। ନେସତି। ଏସତି। ହେସତି। ଧାତ୍ୱନ୍ତସ୍ସ ପନ ସଞ୍ଞୋଗୱସେନ ‘‘ଜେସ୍ସତି, ନେସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀନିପି ଗହେତବ୍ବାନି। ଜେସ୍ସମାନୋ। ଜେସ୍ସଂ, ଜେସ୍ସନ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ –

‘‘ଯଥା ଆରଞ୍ଞକଂ ନାଗଂ, ଦନ୍ତିଂ ଅନ୍ୱେତି ହତ୍ଥିନୀ;

ଜେସ୍ସନ୍ତଂ ଗିରିଦୁଗ୍ଗେସୁ, ସମେସୁ ୱିସମେସୁ ଚା’’ତି

ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଦେସୁ ହେସୁ ଅବ୍ଯତ୍ତସଦ୍ଦେ। ଦେସତି। ହେସତି।

କାସ ସଦ୍ଦକୁଚ୍ଛାଯଂ। କାସତି, ଉକ୍କାସତି। କାସୋ। କାସଂ ସାସଂ ଦରଂ ବଲ୍ଲଂ, ଖୀଣମେଧୋ ନିଗଚ୍ଛତି।

କାସୁ ଭାସୁ ଦିତ୍ତିଯଂ। ଦିତ୍ତୀତି ପାକଟତା, ୱିରାଜନତା ୱା। କାସତି, ପକାସତି। ପକାସତି ତେଜୋ। ଦୂରେ ସନ୍ତୋ ପକାସେନ୍ତି। ଭାସତି। ପଭାସତି ମିଦଂ ବ୍ଯମ୍ହଂ। ପକାସୋ। କାସୁ ଓଭାସୋ।

ତତ୍ର ପକାସତୀତି ପକାସୋ, ପାକଟୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତୁଚ୍ଛଭାୱେନ ପୁଞ୍ଜଭାୱେନ ୱା କାସତି ପକାସତି ପାକଟା ହୋତୀତି କାସୁ। ‘‘କାସୁ’’ ଇତି ଆୱାଟୋପି ୱୁଚ୍ଚତି ରାସିପି।

‘‘କିଂନୁ ସନ୍ତରମାନୋୱ, କାସୁଂ ଖନସି ସାରଥି;

ପୁଟ୍ଠୋ ମେ ସମ୍ମ ଅକ୍ଖାହି, କିଂକାସୁଯା କରିସ୍ସସୀ’’ତି

ଏତ୍ଥ ହି ଆୱାଟୋ କାସୁ ନାମ। ‘‘ଅଙ୍ଗାରକାସୁଂ ଅପରେ ଫୁଣନ୍ତି, ନରା ରୁଦନ୍ତା ପରିଦଡ୍ଢଗତ୍ତା’’ତି ଏତ୍ଥ ରାସି। କାରିତେ – ପକାସେତୀତି ପକାସକୋ। ଓଭାସେତୀତି ଓଭାସକୋ। କମ୍ମେ ପକାସିଯତୀତି ପକାସିତୋ। ଏୱଂ ଭାସିତୋ। ଭାୱେ – କାସନା। ସଙ୍କାସନା। ପକାସନା। ତୁମନ୍ତାଦିଭ୍ଯେ ‘‘ପକାସିତୁଂ, ପକାସେତୁଂ, ଓଭାସିତୁଂ, ଓଭାସେତୁଂ। ପକାସିତ୍ୱା, ପକାସେତ୍ୱା, ଓଭାସିତ୍ୱା, ଓଭାସେତ୍ୱା’’ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ତଦ୍ଧିତେ ଭାସୁ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଭାସୁରୋ, ପଭସ୍ସରୋ ଯୋ କୋଚି। ଭାସୁରୋତି ୱା କେସରସୀହୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଭାସୁସଦ୍ଦୋ ‘‘ରାଜ ଦିତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ରାଜସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ୱିରାଜନୱାଚକୋ ସିଯା, ତସ୍ମା ରୂପସିରିଯା ୱିରାଜନସମ୍ପନ୍ନତାଯ ଭାସୁ ୱିରାଜନତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଭାସୁରୋତି ନିବ୍ବଚନଂ ଞେଯ୍ଯଂ।

ନାସୁ ରାସୁ ସଦ୍ଦେ। ନାସତି। ରାସତି। ନାସା, ନାସିକା।

ତତ୍ର ନାସାତି ହତ୍ଥିସୋଣ୍ଡାପି ନାସାତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ସଚେ ମଂ ନାଗନାସୂରୂ, ଓଲୋକେଯ୍ଯ ପଭାୱତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ମନୁସ୍ସାଦୀନଂ ନାସିକାପି ନାସାତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଯୋ ତେ ହତ୍ଥେ ଚ ପାଦେ ଚ, କଣ୍ଣନାସଞ୍ଚ ଛେଦଯୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ନାସନ୍ତି ଅବ୍ଯତ୍ତସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତି ଏତାଯାତି ନାସା। ନାସା ଏୱ ନାସିକା। ଯତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନଂ ନ ୱଦାମ, ତତ୍ଥ ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯତ୍ତା ଅପ୍ପସିଦ୍ଧତ୍ତା ୱା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ପଯୋଗୱିଚକ୍ଖଣେହି ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ନାସା ସୋଣ୍ଡା କରୋ ହତ୍ଥୋ,

ହତ୍ଥିଦନ୍ତେ ସମା ମତା;

ନାସା ଚ ନାସିକା ଚ ଦ୍ୱେ,

ନରାଦୀସୁ ସମା ମତା’’ତି।

ନସ କୋଟିଲ୍ଲେ। ନସତି।

ଭିସି ଭଯେ। ଭିଂସତି। ଭିଂସନକୋ। ତଦାସି ଯଂ ଭିଂସନକଂ। ଭେସ୍ମାକାଯୋ।

ଆସିସି ଇଚ୍ଛାଯଂ। ଆପୁବ୍ବୋ ସିସି ଇଚ୍ଛାଯଂ ୱତ୍ତତି। ଆସିସତି। ଆସିସତେୱ ପୁରିସୋ। ଆସିସନା। ଆସିସତ୍ତଂ। ଆସିସନ୍ତୋ, ଆସିସମାନୋ, ଆସମାନୋ। ‘‘ସୁଗ୍ଗତିମାସମାନା’’ତି ପାଠଇ ଏତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଗସୁ ଅଦନେ। ଗସତି।

ଘୁସୀ କନ୍ତିକରଣେ। ଈକାରନ୍ତୋଯଂ, ତେନ ଇତୋ ନ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମୋ। ଘୁସତି।

ଫଂସୁ ଭଂସୁ ଅଓସଂସନେ। ଫଂସତି। ଭଂସତି।

ଧଂସୁ ଗତିଯଂ। ଧଂସତି। ରଜୋ ନୁଦ୍ଧଂସତି ଉଦ୍ଧଂ।

ପସ ଓିହାରେ। ପସତି। ପସୁ।

କୁସ ଅୱ୍ହାନେ ରୋଦନେ ଚ। କୋସତି, ପକ୍କୋସତି। ପକ୍କୋସକୋ, ପକ୍କୋସିତୋ, ପକ୍କୋସନଂ।

କସ୍ସ ଗତିଯଂ। କସ୍ସତି, ପରିକସ୍ସତି। ପଟିକସ୍ସତି। ମୂଲାଯ ପଟିକସ୍ସେୟ୍ୟ। ପଟିକସ୍ସେୟ୍ୟାତି ଆକଡ୍ଢେୟ୍ୟ, ମୂଲାପତ୍ତିଯଂଯେଓ ପତିଟ୍ଠାପେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅସଦିତ୍ତିଦାନେସୁ ଚ। ଚକାରୋ ଗତିପେକ୍ଖକୋ। ଅସତି।

ଦିସ ଆଦାନସଂଓରଣେସୁ। ଦିସ୍ସତି ପୁରିସୋ।

ଦାସୁ ଦାନେ। ଦାସତି।

ରୋସ ଭଯେ। ରୋସତି। ରୋସକୋ।

ଭେସୁ ଚଲନେ। ଭେସତି।

ପସ ବାଧନଫସ୍ସନେସୁ। ପସତି। ପାସୋ, ନାଗପାସୋ, ହତ୍ଥପାସୋ।

ଲସ କନ୍ତିଯଂ। ଲସତି, ଅଭିଲସତି, ଓିଲସତି। ଲାସୋ, ଓିଲାସୋ, ଓିଲସନଂ।

ଚସ ଭକ୍ଖଣେ। ଚସତି।

କସ ହିଂସାଯଂ। କସତି।

ତିସ ତିତ୍ତିଯଂ। ତିତ୍ତି ତପ୍ପନଂ ପରିପୁଣ୍ଣତା ସୁହିତତା। ତିସତି। ତିତ୍ତି।

ଓସ ନିଓାସେ। ଓସତି, ଓସିଯତି, ଓଚ୍ଛତି। ଓତ୍ଥୁ, ଓତ୍ଥଂ, ପରିଓାସୋ, ନିଓାସୋ, ଆଓାସୋ, ଉପଓାସୋ, ଉପୋସଥୋ, ଓିପ୍ପଓାସୋ, ଚିରପ୍ପଓାସୀ, ଚିରପ୍ପଓୁତ୍ଥୋ, ଓସିତ୍ୱା, ଓତ୍ଥୁଂ, ଓସିତୁଂ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ଅତ୍ର ଉପଓାସୋତି ଅନେନ ଓଜ୍ଜିତୋ ଓାସୋ ଉପଓାସୋ। ଉପୋସଥୋତି ଉପଓସନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଉପୋସଥୋ, ଉପଓସନ୍ତି ସୀଲେନ ଓା ଅନସନେନ ଓା ଉପେତା ହୁତ୍ୱା ଓସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ – ''ଆଯାମାଓୁସୋ କପ୍ପିନ ଉପୋସଥଂ ଗମିସ୍ସାମା''ତିଆଦୀସୁ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସୋ ଉପୋସଥୋ। ''ଏଓଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ଖୋ ଓିସାଖେ ଉପୋସଥୋ ଉପଓୁତ୍ଥୋ''ତିଆଦୀସୁ ସୀଲଂ। ''ସୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱେ ସଦା ଫଗ୍ଗୁ, ସୁଦ୍ଧସ୍ସୁପୋସଥୋ ସଦା''ତିଆଦୀସୁ ଉପଓାସୋ। ''ଉପୋସଥୋ ନାମ ନାଗରାଜା''ତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ''ନ ଭିକ୍ଖୱେ ତଦହୁପୋସଥେ ସଭିକ୍ଖୁକା ଆଓାସା''ତିଆଦୀସୁ ଉପଓସିତବ୍ବଦିଓସୋତି।

ଓସ କନ୍ତିଯଂ। ଓଚ୍ଛତି। ଜିନଓଚ୍ଛଯୋ।

ସସ ସୁସନେ। ସସତି। ସସୋ।

ସସ ପାଣନେ। ସସତି। ସତୋୱ ଅସ୍ସସତି, ସତୋୱ ପସ୍ସସତି। ସସୋ, ସସନଂ। ଅସ୍ସାସୋ ପସ୍ସାସୋ ଅସ୍ସସନ୍ତୋ ପସ୍ସସନ୍ତୋ।

ଅସ ଭୁୱି। ଅତ୍ଥି। ଅସ।

ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଆଖ୍ୟାତପଦଂ। ନ ଅତ୍ଥି ଖୀରା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ। ଅତ୍ଥିତା, ଅତ୍ଥିଭାୱୋ, ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ରତନଂ ଅତ୍ଥୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ନିପାତପଦଂ। ତସ୍ମା ଅତ୍ଥୀତି ପଦଂ ଆଖ୍ୟାତନିପାତୱସେନ ଦୁୱିଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅସୈତି ଅୱିଭତ୍ତିକଂ ନାମିକପଦଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅସନ୍ତୀତି ହୋତୀ''ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଅସ, ନିଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇମିନା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ୱୁତ୍ତା।

ତତ୍ରାଯଂ ପଦମାଲା – ''ଅତ୍ଥି, ସନ୍ତି। ଅସି, ଅତ୍ଥ। ଅସ୍ମି, ଅସ୍ମ, ଅମ୍ହି, ଅମ୍ହ'' ଇଚ୍ଚେତାନି ପସିଦ୍ଧାନି। ''ଅତ୍ଥୁ, ସନ୍ତୁ। ଆହି, ଅତ୍ଥ। ଅସ୍ମି, ଅସ୍ମ ଅମ୍ହି, ଅମ୍ହ'' ଇଚ୍ଚେତାନି ଚ, ''ସିଯା, ଅସ୍ସ, ସିଯୁଂ, ଅସ୍ସୁ, ସିଯଂସୁ। ଅସ୍ସ, ଅସ୍ସଥ। ସିଯଂ, ଅସ୍ସ, ଅସ୍ସାମ'' ଇଚ୍ଚେତାନି ଚ ପସିଦ୍ଧାନି।

ଏତ୍ଥ ପନ ''ତେସଞ୍ଚ ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ସମଗ୍ଗାନଂ ସମ୍ମୋଦମାନାନଂ…ପେ… ସିଯଂସୁ ଦ୍ୱେ ଭିକ୍ଖୂ ଅଭିଧମ୍ମେ ନାନାୱାଦା''ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ । ତତ୍ଥ ସିଯଂସୂତି ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ଅଭିଧମ୍ମେତି ୱିସିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେ।

ଇଦାନି ସିଯାସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ପଭେଦୋ ଚ ୱୁଚ୍ଚତେ। ସିଯାତି ଏକଂସେ ଚ ୱିକପ୍ପନେ ଚ ''ପଥୱୀଧାତୁ ସିଯା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା, ସିଯା ବାହିରା''ତି ଏକଂସେ। ''ସିଯା ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆପତ୍ତିୱୀତିକ୍କମୋ''ତି ୱିକପ୍ପନେ।

ସିଯାତି ଏକମାରଖ୍ୟାତପଦଂ, ଏକମବ୍ଯଯପଦଂ। ଆଖ୍ୟାତତ୍ତେ ଏକୱଚନନ୍ତଂ, ଅବ୍ଯଯତ୍ତେ ଯଥାପାୱଚନଂ। ''ପୁତ୍ତା ମତ୍ଥି ଧନା ମତ୍ଥୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଅବ୍ଯଯପଦମିୱ ଏକୱଚନନ୍ତମ୍ପି ବହୁୱଚନନ୍ତମ୍ପି ଭୱତି। ତସ୍ସାଖ୍ୟାତତ୍ତେ ପଯୋଗୋୱିଦିତୋୱ। ଅବ୍ଯଯତ୍ତେ ପନ ''ସୁଖଂ ନ ସୁଖସହଗତଂ, ସିଯା ପୀତିସହଗତ''ନ୍ତି ''ଇମେ ଧମ୍ମା ସିଯା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା''ତି ଚ ଏକୱଚନବହୁୱଚନପ୍ପଯୋଗା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ଧାତୁଯା କିଞ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ପରୋକ୍ଖାଯଂ ''ଇତିହ ଅସ ଇତିହ ଅସା''ତି ଦସ୍ସନତୋ ଅସ ଇତି ପଦଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ହିଯ୍ୟତ୍ତନୀରୂପାନି ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନି। ଅଜ୍ଜତନିଯା ପନ ''ଆସି, ଆସିଂସୁ, ଆସୁଂ। ଆସି, ଆସିତ୍ଥ। ଆସିଂ, ଆସିମ୍ହା'' ଇଚ୍ଚେତାନି ପସିଦ୍ଧାନି। ଭୱିସ୍ସନ୍ତିଯା ''ଭୱିସ୍ସତି, ଭୱିସ୍ସନ୍ତି'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି। କାଲାତିପତ୍ତିଯା ''ଅଭୱିସ୍ସା, ଅଭୱିସ୍ସଂସୁ'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି ଭୱନ୍ତି।

ସାସ ଅନୁସିଟ୍ଠିଯଂ। ସାସତି, ଅନୁସାସତି। କମ୍ମନ୍ତଂ ୱୋ ସାସତି, ସାସନଂ, ଅନୁସାସନଂ, ଅନୁସାସନୀ, ଅନୁସିଟ୍ଠି, ସତ୍ଥା, ସତ୍ଥଂ, ଅନୁସାସକୋ, ଅନୁସାସିକା।

ତତ୍ର ସାସନନ୍ତି ଅଧିସୀଲାଦିସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହିତସାସନଂ, ପରିଯତ୍ତିପଟିପତ୍ତିପଟିୱେଧସଙ୍ଖାତଂ ୱା ସାସନଂ। ତଞ୍ହି ସାସତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱାତି ''ସାସନ''ନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତି। ଅପିଚ ସାସନନ୍ତି ''ରଞ୍ଞୋ ସାସନଂ ପେସେତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ପାପେତବ୍ବୱଚନଂ। ତଥା ସାସନନ୍ତି ଓୱାଦୋ, ଯୋ ''ଅନୁସାସନୀ''ତି ଚ, ''ଅନୁସିଟ୍ଠୀ''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ସତ୍ଥାତି ତିୱିଧଯାନମୁଖେନ ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ସାସତୀତି ସତ୍ଥା, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ସତ୍ତେ ଅନୁସାସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ଥନ୍ତି ସଦ୍ଦେ ଚ ଅତ୍ଥେ ଚ ସାସତି ଆଚିକ୍ଖତି ଏତେନାତି ସତ୍ଥଂ। କିଂତଂ? ବ୍ଯାକରଣଂ।

ଈସ ଇସ୍ସରିଯେ। ଇସ୍ସରିଯଂ ଇସ୍ସରଭାୱୋ। ଈସତି। ୱଙ୍ଗୀସୋ, ଜନପଦେସୋ, ମନୁଜେସୋ।

ତତ୍ର ୱଙ୍ଗୀସୋତି ୱାଚାଯ ଈସୋ ଇସ୍ସରୋତି ୱଙ୍ଗୀସୋ। କୋ ସୋ? ଆଯସ୍ମା ୱଙ୍ଗୀସୋ ଅରହା। ଆହ ଚ ସଯମେୱ –

''ୱଙ୍ଗେ ଜାତୋତି ୱଙ୍ଗୀସୋ, ୱଚନେ ଇସ୍ସରୋତି ଚ;

'ୱଙ୍ଗୀସୋ' ଇତି ମେ ନାମଂ, ଅଭୱୀ ଲୋକସମ୍ମତ''ନ୍ତି;

ଆସ ଉପୱେସନେ। ଉପୱେସନଂ ନିସୀଦନଂ ''ଆସନେ ଉପୱିଟ୍ଠୋ ସଙ୍ଘୋ''ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ। ଆସତି। ଅଚ୍ଛତି। ଆସୀନୋ। ଆସନଂ। ଉପାସତି।

ଉପାସକୋ।

ତତ୍ଥ ଆସନନ୍ତି ଆସତି ନିସୀଦତି ଏତ୍ଥାତି ଆସନଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ନିସୀଦନଯୋଗ୍ଗଂ ମଞ୍ଚପୀଠାଦି।

କସୀ ଗତିସୋସନେସୁ। ଈକାରନ୍ତୋୟଂ ଧାତୁ, ତେନିତୋ ନ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମୋ। କସତି।

ନିସୀ ଚୁମ୍ବନେ। ନିସତି।

ଦିସୀ ଅପ୍ପୀତିୟଂ। ଧମ୍ମଂ ଦେସ୍ସତି। ଦିସୋ। ଦିଟ୍ଠୋ। ଦେସ୍ସୀ। ଦେସ୍ସୋ। ଦେସ୍ସିୟୋ।

ତତ୍ର ଦିସୋତି ଚ ଦିଟ୍ଠୋତି ଚ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତସ୍ସାଧିଵଚନମେତଂ। ସୋ ହି ପରେ ଦେସ୍ସତି ନପ୍ପିୟାୟତି, ପରେହି ୱା ଦେସ୍ସିୟତି ପିୟୋ ନ କରିୟତୀତି "ଦିସୋ"ତି ଚ "ଦିଟ୍ଠୋ"ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଦିସୋତି ଚୋରୋ ୱାପଚ୍ଚାମିତ୍ତୋ ୱା। ଦିଟ୍ଠୋତି ପଚ୍ଚାମିତ୍ତୋୟେୱ। ଅତ୍ରିମେ ପୟୋଗା –

"ଦିସୋ ଦିସଂ ଯଂ ତଂ କୟିରା, ୱେରୀ ୱା ପନ ୱେରିନଂ;

ମିଚ୍ଛାପଣିହିତଂ ଚିତ୍ତଂ, ପାପିୟୋ ନଂ ତତୋ କରେ"ତି ଚ।

"ଦିସା ହି ମେ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁଣନ୍ତୁ"ତି ଚ, "ଦିସା ହି ମେ ତେ ମନୁସ୍ସେ ଭଜନ୍ତୁ ଯେ ଧମ୍ମମେୱାଦପୟନ୍ତି ସନ୍ତୋ"ତି ଚ,

"ଯସ୍ସେତେ ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା, ୱାନରିନ୍ଦ ଯଥା ତୱ;

ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ଧିତି ଚାଗୋ, ଦିଟ୍ଠଂ ସୋ ଅତିୱତ୍ତତୀ"ତି ଚ।

ଦେସ୍ସୀତି ଦେସ୍ସନସୀଲୋ ଅପ୍ପିୟାୟନସୀଲୋତି ଦେସ୍ସୀ। "ଧମ୍ମକାମୋ ଭୱଂ ହୋତି, ଧମ୍ମଦେସ୍ସୀ ପରାଭୱୋ"ତି ଇଦମେତ୍ଥ ପୟୋଗନିଦସ୍ସନଂ। ଦେସ୍ସୋତି ଅପ୍ପିୟୋ, ତଥା ଦେସ୍ସିୟୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ –

"ନ ମେ ଦେସ୍ସା ଉଭୋ ପୁତ୍ତା, ମଦ୍ଦୀଦେୱୀ ନ ଦେସ୍ସିୟା;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପିୟଂ ମୟ୍ହଂ, ତସ୍ମା ପିୟେ ଅଦାସହ"ନ୍ତି ଚ,

"ନ ମେ ସା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଦେସ୍ସା, ନପି ମେ ବଲଂ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ"ତି ଚ,

"ମାତା ପିତା ନ ମେ ଦେସ୍ସା, ନପି ଦେସ୍ସଂ ମହାୟସଂ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପିୟଂ ମୟ୍ହଂ, ତସ୍ମା ୱତମଧିଟ୍ଠହି"ନ୍ତି ଚ

ପୟୋଗା। ସବ୍ବତ୍ଥ ମେତି ଚ ମୟ୍ହନ୍ତି ଚ ସାମିୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇମାନି ପନ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତସ୍ସ ନାମାନି –

"ପଚ୍ଚମିତ୍ତୋ ରିପୁ ଦିଟ୍ଠୋ, ଦିସୋ ୱେରୀ ଚ ସତ୍ୱ'ରି;

ଅମିତ୍ତୋ ଚ ସପତ୍ତୋ ଚ, ଏୱଂ ପଣ୍ଡିତିକାରିସୂ"ତି।

ଏସୁ ଗତିୟଂ। ଏସତି।

ଭସ୍ସଭସ୍ସନଦିତ୍ତୀସୁ। ଭସ୍ସନଂ ୱଚନଂ। ଦିତ୍ତି ସୋଭା। ଭସ୍ସତି। ଭସ୍ସଂ, ପଭସ୍ସରଂ।

ଧିସ ସଦ୍ଦେ। ଧିସତି।

ଦିସ ଅତିସଜ୍ଜନେ। ଦିସତି, ଉପଦିସତି, ସନ୍ଦିସତି, ନିଦ୍ଦିସତି, ପଚ୍ଚାଦିସତି, ପଟିସନ୍ଦିସତି, ଉଦ୍ଦିସତି। ଦେସୋ, ଉଦ୍ଦେସୋ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ପିସୁ ଅୱଯୱେ। ପିସତି।

ଇସି ଗତିଯଂ। ଇସତି।

ଫୁସ ସମ୍ଫସ୍ସେ। ଫୁସତି। ଫସ୍ସୋ, ଫୁସନା, ସମ୍ଫୁସନା, ସମ୍ଫୁସିତତ୍ତଂ। ଏୱରୂପୋ କାଯସମ୍ଫସ୍ସୋ ଅହୋସି। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଫୁସିତଂ। ଦେୱୋ ଚ ଏକମେକଂ ଫୁସାଯତି। ଫୁଟ୍ଠୁଂ, ଫୁସିତୁଂ, ଫୁସିତ୍ୱା, ଫୁସିତ୍ୱାନ, ଫୁସିଯ, ଫୁସିଯାନ। ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସ ବ୍ଯନ୍ତିଂ କରୋତି।

ତତ୍ର ଫସ୍ସୋତି ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁସନ୍ତି ଏତେନ, ସଯଂ ୱା ଫୁସତି, ଫୁସନମତ୍ତମେୱ ୱା ଏତନ୍ତି ଫସ୍ସୋ, ଆରମ୍ମଣେ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ଧମ୍ମୋ।

ରୁସ ରିସ ହିଂସାଯଂ। ରୋସତି। ରିସତି। ପୁରିସୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ପୁଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିରଯୋ, ତଂ ରିସତୀତି ପୁରିସୋ''ତି ଆଚରିଯା ୱଦନ୍ତି।

ରିସ ଗତିଯଂ। ରେସତି।

ୱିସ ପୱେସନେ। ୱିସତି, ପୱିସତି। ପୱେସୋ, ପୱେସନଂ, ନିୱେସନଂ, ପୱିସଂ। ଏତ୍ଥ ନିୱେସନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଗେହଂ।

ମସ ଆମସନେ। ମସତି, ଆମସତି, ପରାମସତି। ପରାମାସୋ, ପରାମସନଂ।

ଏତ୍ଥ ପରାମାସୋତି ପରତୋ ଆମସତୀତି ପରାମାସୋ, ଅନିଚ୍ଚାଦିଧମ୍ମେ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗଣ୍ହାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ପରାମାସୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ ମିଚ୍ଛାପଥୋ''ତିଆଦୀନି ବହୂନି ୱେୱଚନପଦାନି ଅଭିଧମ୍ମତୋ ଗହେତବ୍ବାନି।

ଇସୁ ଇଚ୍ଛାଯଂ। ଇଚ୍ଛତି, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ, ଇଚ୍ଛା, ଅଭିଚ୍ଛା, ଇଚ୍ଛଂ, ଇଚ୍ଛମାନୋ।

ୱେସୁ ଦାନେ। ୱେଚ୍ଛତି, ପୱେଚ୍ଛତି, ପୱେଚ୍ଛେତି। ପୱେଚ୍ଛଂ, ପୱେଚ୍ଛନ୍ତୋ।

ନିସ ବନ୍ଧାଯଂ। ବନ୍ଧାତି ୱିନିବନ୍ଧୋ, ଅହଙ୍କାରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ନିସତି।

ଜୁସି ପୀତିସେୱନେସୁ। ଜୋସତି।

ଇସ ପରିଯେସନେ। ଏସତି। ଇସି, ଇଟ୍ଠଂ, ଅନିଟ୍ଠଂ, ଏସଂ, ଏସମାନୋ।

ସଂକସେ ଅଚ୍ଛନେ। ଅଚ୍ଛନଂ ନିସୀଦନଂ। ସଙ୍କସାଯତି।

ସକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ହକାରନ୍ତଧାତୁ

ହା ଚାଗେ। ଜହତି, ୱିଜହତି। ୱିଜହନଂ, ଜହିତୁଂ, ଜହାତୱେ, ଜହିତ୍ୱା, ଜହାଯ।

ମୁହି ଇସଂହସନେ। ମୁହ୍ଯତେ, ଉମ୍ମୁହ୍ଯତେ ୱିମ୍ମୁହ୍ଯତେ।

ତତ୍ଥ ମ୍ହୟତେତି ସିତଂ କରୋତି। ଉମ୍ହୟତେତି ପହଟ୍ଠାକାରଂ ଦସ୍ସେତି। ୱିମ୍ହୟତେତି ୱିମ୍ହୟନଂ କରୋତି। ତତ୍ରାୟଂ ପାଠଇ ''ନ ନଂ ଉମ୍ହୟତେ ଦିସ୍ୱା। ପେକ୍ଖିତେନ ମ୍ହିତେନ ଚ। ମ୍ହିତପୁବ୍ବଂୱ ଭାସତି। ଯଦା ଉମ୍ହୟମାନା ମଂ, ରାଜପୁତ୍ତୀ ଉଦିକ୍ଖତି। ଉମ୍ହାପେନ୍ତ୍ୟ ପଭାୱତୀ। ପମ୍ହାପେନ୍ତ୍ୟ ପଭାୱତୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ଉମ୍ହୟମାନାତି ପହଟ୍ଠାକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ହସମାନା। ଉମ୍ହାପେନ୍ତ୍ୟାତି ସିତୱସେନ ପହଂସେନ୍ତ୍ୟ। ପମ୍ହାପେନ୍ତ୍ୟାତି ମହାହସିତୱସେନ ପରିହାସେନ୍ତ୍ୟ।

ହୁ ଦାନେ। ହୱତି। ହୁତି।

ହୁ ପସଜ୍ଝକରଣେ। ପସଜ୍ଝକରଣଂ ପକାରେନ ସଜ୍ଜନକ୍ରିୟା। ହୱତି। ହୁତୋ, ହୁତୱା, ହୁତାୱୀ, ଆହୁତି।

ହୂ ସତ୍ତାୟଂ। ହୋତି, ହୋନ୍ତି। ହୋସି, ହୋଥ। ହୋମି, ହୋମ। ପହୋତି, ପହୋନ୍ତି। ପହୂତଂ, ପହୂତା, କୁତୋ ପହୂତା କଲହା ୱିୱାଦା। ହୋନ୍ତୋ, ହୋନ୍ତା, ହୋନ୍ତଂ, ପହୋନ୍ତୋ। ପଚ୍ଛାସମଣେନ ହୋତବ୍ବଂ। ହୋତୁଂ ହୋତୁୟେ, ପହୋତୁଂ, ହୁତ୍ୱାନ। ୱତ୍ତମାନାୱିଭତ୍ତିରୂପାଦୀନି। ଏତ୍ଥ ପସିଦ୍ଧରୂପାନେୱ ଗହିତାନି।

ହୋତୁ, ହୋନ୍ତୁ। ହୋସି, ହୋଥ। ହୋମି, ହୋମ। ପଞ୍ଚମୀୱିଭତ୍ତିରୂପାନି। ଏତ୍ଥାପି ପସିଦ୍ଧରୂପାନେୱ ଗହିତାନି।

ହୁୱେୟ୍ୟ, ହୁୱେୟ୍ୟୁଂ। ହୁୱେୟ୍ୟାସି, ହୁୱେୟ୍ୟାଥ। ହୁୱେୟ୍ୟାମି, ହୁୱେୟ୍ୟାମ। ହୁୱେଥ, ହୁୱେରଂ। ହୁୱେଥୋ, ହୁୱେୟ୍ୟାୱ୍ହୋ। ହୁୱେୟ୍ୟଂ, ହୁୱେୟ୍ୟାମ୍ହେ। ସତ୍ତମିୟା ରୂପାନି। ଏତ୍ଥ ପନ ''ଉପକୋ ଆଜୀୱକୋ 'ହୁୱେୟ୍ୟ ପାୱୁସୋ'ତି ୱତ୍ୱା ସୀସଂ ଓକମ୍ପେତ୍ୱା ଉମ୍ମଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱା ପକ୍କମୀ''ତି ପାଠଇୟଂ ହୁୱେୟ୍ୟାତି ପଦସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ନୟୱସେନ 'ହୁୱେୟ୍ୟ, ହୁୱେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତାନି। ହୁପେୟ୍ୟାତିପି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି, ଯଥା ପଚ୍ଚପେକ୍ଖଣା। ତବ୍ବସେନ ''ହୁପେୟ୍ୟ, ହୁପେୟ୍ୟୁଂ । ହୁପେୟ୍ୟାସୀ''ତିଆଦିନା ୱକାରସ୍ସ ପକାରାଦେସଭୂତାନି ରୂପାନିପି ଗହେତବ୍ବାନି।

ଅପରୋ ନୟୋ – ହେୟ୍ୟ, ହେୟ୍ୟୁଂ। ହେୟ୍ୟାସି, ହେୟ୍ୟାଥ। ହେୟ୍ୟାମି, ହେୟ୍ୟାମ। ହେଥ, ହେରଂ। ହେଥୋ, ହେୟ୍ୟାୱ୍ହୋ। ହେୟ୍ୟଂ, ହେୟ୍ୟାମ୍ହେ। ଇମାନି ଅଟ୍ଠକଥାନୟେନ ଗହିତରୂପାନି। ଏତ୍ଥ ପନ ''ନ ଚ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ସଚେ ହେୟ୍ୟ, ଉପ୍ପାଦସ୍ସାପି ଉପ୍ପାଦୋ ପାପୁଣେୟ୍ୟା''ତି ଇଦମ୍ପି ନିଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ହୁୱ, ହୁୱୁ। ହୁୱେ, ହୁୱିତ୍ଥ। ହୁୱଂ, ହୁୱିମ୍ହ। ହୁୱିତ୍ଥ, ହୋଥ ଇଚ୍ଚପି ସଞ୍ଞୋଗତକାରଲୋପେନ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାହି ''କସିରା ଜୀୱିକା ହୋଥା''ତି ପଦସ୍ସତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତେହି ''ଦୁକ୍ଖା ନୋ ଜୀୱିକା ଅହୋସୀ''ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ହୁୱିରେ। ହୁୱିତ୍ଥୋ, ହୁୱିୱ୍ହୋ। ହୁୱିଂ, ହୁୱିମ୍ହେ। ପରୋକ୍ଖାୟ ରୂପାନି।

ଅହୁୱା, ଅହୁୱୂ। ଅହୁୱୋ, ଅହୁୱତ୍ଥ। ଅହୁୱଂ, ଅହୁୱମ୍ହା। ଅହୁୱତ୍ଥ, ଅହୁୱତ୍ଥୁଂ। ଅହୁୱସେ, ଅହୁୱୱ୍ହଂ। ଅହୁୱିଂ, ଅହୁୱମ୍ହସେ। ହିୟ୍ୟତ୍ତନୀରୂପାନି।

ଏତ୍ଥ ଅହୁୱମ୍ହସେତି ମୟଂ ଭୱମ୍ହସେତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅକରମ୍ହସ ତେ କିଚ୍ଚଂ, ୟଂ ବଲଂ ଅହୁୱମ୍ହସେ''ତି ପାଠଇୟଂ ପନ ''ଅହୁୱ ଅମ୍ହସେ'' ଇତି ୱା ପଦଚ୍ଛେଦୋ କାତବ୍ବୋ ''ଅହୁ ଅମ୍ହସେ''ତି ୱା। ପଚ୍ଛିମନୟେ ୱକାରାଗମୋ ''ଅହୁୱା''ତି ଚ ''ଅହୂ''ତି ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅମ୍ହନ୍ତି ଅମ୍ହାକଂ। ସେତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅମ୍ହାକଂ ୟଂ ବଲଂ ଅହୋସି, ମୟଂ ତେନ ବଲେନ ତୱ କିଚ୍ଚଂ ଅକରମ୍ହାତି।

ଅହୋସି, ଅହୁଂ, ଅହେସୁଂ। ଅହୁୱୋ, ଅହୁୱିତ୍ଥ। ଅହୋସିତ୍ଥେଚ୍ଚପି। ଅହୋସିଂ, ଅହୁୱାସିଂ ଇଚ୍ଚପି, ଅହୋସିମ୍ହା, ଅହୁମ୍ହା । ଅହୁୱା, ଅହୁୱୁ, ଅହୁୱସେ, ଅହୁୱିୱ୍ହଂ। ଅହୁୱଂ, ଅହୁଂ ଇଚ୍ଚପି। ଅହୁୱିମ୍ହେ। ଅଜ୍ଜତନିୟା ରୂପାନି।

ଏତ୍ଥ ''ଅହଂ କେୱଟ୍ଟଗାମସ୍ମିଂ, ଅହୁଂ କେୱଟ୍ଟଦାରକୋ''ତି ଦସ୍ସନତୋ ''ଅହୁ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅହୋସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅହଂ ଭଦନ୍ତେ ଅହୁୱାସିଂ ପୁବ୍ବେ ସୁମେଧନାମସ୍ସ ଜିନସ୍ସ ସାୱକୋ''ତି ଦସ୍ସନତୋ ''ଅହୁୱାସି''ନ୍ତି ଇଚ୍ଛେୟ୍ୟାମ। ତଥା ହି ଅନେକୱଣ୍ଣୱିମାନୱତ୍ଥୁଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଇମିସ୍ସା ପାଠଇୟା ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତେହି ଅହୁୱାସିନ୍ତି ଅହୋସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ।

''ହେସ୍ସତି, ହେହିସ୍ସତି, ହେହିତି, ହୋହିତୀ''ତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଭୱିସ୍ସନ୍ତିୟା ମାତିକାପଦାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଇଦାନି ତାନି ୱିଭଜିସ୍ସାମି – ହେସ୍ସାତି, ହେସ୍ସନ୍ତି। ହେସ୍ସସି, ହେସ୍ସଥ। ହେସ୍ସାମି, ହେସ୍ସାମ। ହେସ୍ସତେ, ହେସ୍ସନ୍ତେ। ହେସ୍ସସେ, ହେସ୍ସୱ୍ହେ। ହେସ୍ସଂ,

ହେସ୍ସାମ୍ହୋ ଇମାନି ‘‘ଅନାଗତମ୍ହି ଅଦ୍ଧାନେ, ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସନତୋ ୱୁତ୍ତାନି।

ହେହିସ୍ସତି, ହେହିସ୍ସନ୍ତି। ହେହିସ୍ସସି। ସେସଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ହୋହିସ୍ସତି, ହୋହିସ୍ସନ୍ତି। ହୋହିସ୍ସସି। ସେସଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ହେହିତି, ହେହିନ୍ତି। ହେହିସି। ସେସଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ହୋହିତି, ହୋହିନ୍ତି। ହୋହିସି। ସେସଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଭୱିସ୍ସନ୍ତିଯା ରୂପାନି।

ଅହୁୱିସ୍ସା, ଅହୁୱିସ୍ସଂସୁ। ଅହୁୱିସ୍ସସେ, ଅହୁୱିସ୍ସଥ। ଅହୁୱିସ୍ସଂ, ଅହୁୱିସ୍ସମ୍ହା। ଅହୁୱିସ୍ସଥ, ଅହୁୱିସ୍ସିସୁ। ଅହୁୱିସ୍ସସେ , ଅହୁୱିସ୍ସୱ୍ହେ। ଅହୁୱିସ୍ସିଂ, ଅହୁୱିସ୍ସାମ୍ହସେ। କାଲାତିପତ୍ତିରୂପାନି।

ୱ୍ହେ ଅୱ୍ହାଯନେ ବଦ୍ଧାଯଂ ସଦ୍ଦେ ଚ। ଅୱ୍ହାଯନଂ ପକ୍କୋସନଂ। ବଦ୍ଧାତି ଅହଙ୍କାରୋ, ଘଟ୍ଟନଂ ୱା ସାରମ୍ଭକରଣଂ ୱା। ସଦ୍ଦୋ ରୱୋ। ୱ୍ହେତି, ୱ୍ହାଯତି, ଅୱ୍ହେତି, ଅୱ୍ହାଯତି, ଅୱ୍ହାସି ଇଚ୍ଚପି। କଚ୍ଚାଯନେ ମାଣୱକୋସ୍ମି ରାଜ, ଅନୂନନାମୋ ଇତି ମୱ୍ହଯନ୍ତି। ଆସଦ୍ଦୋ ଉପସଗ୍ଗୋୱ, ସୋ ସଞ୍ଞୋଗପରତ୍ତା ରସ୍ସୋ ଜାତୋ। ଅୱ୍ହିତୋ। ଅନୱ୍ହିତୋ ତତୋ ଆଗା। ଅୱ୍ହା, ଅୱ୍ହାଯନା। ୱାରଣୱ୍ହଯନା ରୁକ୍ଖା। କାମୱ୍ହେ ୱିସଯେ। କୁମାରୋ ଚନ୍ଦସୱ୍ହଯୋ।

‘‘ସଉତନ୍ତିଂ ସୁମଧୁରଂ,

ରାମଣେଯ୍ୟଂ ଅୱାଚଯିଂ;

ସୋ ମଂ ରଙ୍ଗମ୍ହି ଅୱ୍ହେତି,

ସରଣଂ ମେ ହୋହି କୋସିଯା’’ତି।

ଏତ୍ଥ ଅୱ୍ହେତୀତି ସାରମ୍ଭୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସମାଗତେ ଏକସତଂ ସମଗ୍ଗେ, ଅୱ୍ହେତ୍ଥ ଯକ୍ଖୋ ଅୱିକମ୍ପମାନୋ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ସାରମ୍ଭୱସେନ ଘଟ୍ଟନଂ ଅୱ୍ହାଯନଂ ନାମ।

‘‘ତତ୍ଥ ନଚ୍ଚନ୍ତି ଗାଯନ୍ତି, ଅୱ୍ହାଯନ୍ତି ୱରାୱରଂ;

ଅଚ୍ଛରା ୱିଯ ଦେୱେସୁ, ନାରିଯୋ ସମଲଙ୍କତା’’ତି

ଏତ୍ଥ ପନ ଅୱ୍ହାଯନ୍ତି ୱରାୱରନ୍ତି ୱରତୋ ୱରଂ ନଚ୍ଚଞ୍ଚ ଗୀତଞ୍ଚ କରୋନ୍ତିଯୋ ସାରମ୍ଭଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଞ୍ହ ପୁଚ୍ଛାଯଂ। ଭିକ୍ଖୁ ଗରୁଂ ପଞ୍ହଂ ପଞ୍ହତି। ପଞ୍ହୋ। ଅଯଂ ପନ ପାଠଇ ‘‘ପରିପୁଚ୍ଛତି ପରିପଞ୍ହତି ଇଦଂ ଭନ୍ତେ କଥଂ ଇମସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ପଞ୍ହସଦ୍ଦୋ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନ ଗହେତବ୍ବୋ। ‘‘ପଞ୍ହୋ ମଂ ପଟିଭାତି, ତଂ ସୁଣା’’ତି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗପ୍ପଯୋଗଦସ୍ସନତୋ। କତ୍ଥଚି ପନ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୋପି ଭୱତି ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୋପି। ତଥା ହି ‘‘ପଞ୍ହା ମେସା କୁସଲେହି ଚିନ୍ତିତା। କୋଣ୍ଡଞ୍ଞ ପଞ୍ହାନି ୱିଯାକରୋହୀ’’ତି ତଦ୍ଦୀପିକା ପାଠଇଯୋ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ ୱା ତତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଞ୍ହ ଇଚ୍ଛାଯଂ। ପଞ୍ହତି। ପଞ୍ହୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଞ୍ହୋତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନଂ ପଞ୍ହିଯତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିଯତି ସୋତି ପଞ୍ହୋତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିସ୍ସଜିତମ୍ହି ପଞ୍ହେ’’ତି ଇମିସ୍ସା ନେତ୍ତିପାଠଇଯା ଅତ୍ଥଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତେନ ‘‘ପଞ୍ହେତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତେ ଅତ୍ଥେ’’ତି।

ମିହ ସେଚନେ। ମିହତି, ଉମ୍ମିହତି। ମେଘୋ, ମେହନଂ।

ତତ୍ଥ ଉମ୍ମିହତୀତି ପସ୍ସାୱଂ କରୋତି। ମେଘୋତି ମିହତି ସିଞ୍ଚତି ଲୋକଂ ୱସ୍ସଧାରାହୀତି ମେଘୋ, ପଜ୍ଜୁନ୍ନୋ। ମେହନନ୍ତି ଇତ୍ଥୀନଂ ଗୁଯ୍ହଟ୍ଠାନଂ।

ଦହ ଭସ୍ମୀକରଣେ ଧାରଣେ ଚ। ଆଗାରାନି ଅଗ୍ଗି ଦହତି। ଅଯଂ ପୁରିସୋ ଇମଂ ଇଦ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗିକଂ ଦହତି, ମମ ଅଗ୍ଗିକାତି ଧାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅଯଂ ଇତ୍ଥୀ ଅଗ୍ଗିକା ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅତ୍ର ପନାଯଂ ପାଠଇ ''ସକ୍ଯା ଖୋ ଅମ୍ବଟ୍ଠ ରାଜାନଂ ଉକ୍କାକଂ ପିତାମହଂ ଦହନ୍ତୀ''ତି। ଅଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢଂ ଗେହଂ, ଦଯ୍ହତି, ଦଯ୍ହମାନଂ। ଦସ୍ସ ଡାଦେସେ ''ଡହତୀ''ତି ରୂପଂ। ''ଡହନ୍ତଂ ବାଲମନ୍ୱେତି, ଭସ୍ମାଛନ୍ନୋୱ ପାୱକୋ''ତିଆଦଯୋ ପଯୋଗା ଏତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନାନି ଭୱନ୍ତି।

ଚହ ପରିସକ୍କନେ। ଚହତି।

ରହ ଚାଗେ। ରହତି। ରହୋ, ରହିତୋ।

ରହି ଗତିଯଂ। ରହତି। ରହୋ, ରହଂ।

ଦହିବହି ୱୁଦ୍ଧିଯଂ। ଦହତି। ବହତି।

ବହି ସଦ୍ଦେ ଚ। ଚକାରୋ ୱୁଦ୍ଧାପେକ୍ଖୋ। ବହତି।

ତୁହି ଦୁହି ଅଦ୍ଦନେ। ତୁହତି। ଦୁହତି।

ଅରହ ମହ ପୂଜାଯଂ। ଅରହତି। ଅରହଂ, ଅରହା। ମହତି।

ମହନଂ, ମହୋ। ୱିହାରମହୋ। ଚେତିଯମହୋ।

ତତ୍ର ନିକ୍କିଲେସତ୍ତା ଏକନ୍ତଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ କତପୂଜାସକ୍କାରାଦୀନଂ ମହପ୍ଫଲଭାୱକରଣେନ ଅରହଣୀଯୋ ପୂଜନୀଯୋତି ଅରହା, ଖୀଣାସୱୋ।

ଈହ ଚେତାଯଂ। ଈହତି। ଈହା। ଈହା ୱୁଚ୍ଚତି ୱୀରିଯଂ।

ୱହ ମହ ବୁଦ୍ଧିଯଂ। ୱହତି, ମହତି।

ଅହି ପିଲହି ଗତିଯଂ। ଅହତି। ପିଲହତି, ଅହି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅହୀତି ନିପ୍ପାଦୋପି ସମାନୋ ଅହତି ଗଚ୍ଛତି ଗନ୍ତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଅହି।

ଗରହ କଲହ କୁଚ୍ଛନେ। ଗରହତି। ଗରହା, କଲହତି, କଲହୋ।

ୱରହ ୱଲହ ପଧାନିଯେ ପରିଭାସନହିଂସାଦାନେସୁ ଚ। ୱରହତି। ୱଲହତି। ୱରାହୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ୱରାହୋତି ସୂକରୋପି ହତ୍ଥୀପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ହି ''ଏନେଯ୍ୟା ଚ ୱରାହା ଚ। ମହାୱରାହୋୱ ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ''ତିଆଦୀସୁ ସୂକରୋ ''ୱରାହୋ''ତି ନାମେନ ୱୁଚ୍ଚତି। ''ମହାୱରାହସ୍ସ ନଦୀସୁ ଜଗ୍ଗତୋ, ଭିସଂ ଘସମାନସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ ପନ ହତ୍ଥୀ ''ୱରାହୋ''ତି ନାମେନ ୱୁଚ୍ଚତି। ମହାୱରାହସ୍ସାତି ହି ମହାହତ୍ଥିନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱେହୁ ଜେହୁ ୱାହୁ ପଯତନେ। ୱେହତି, ଜେହତି। ୱାହତି। ୱାହନୋ।

ୱାହନୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅସ୍ସୋ। ସୋ ହି ୱାହନ୍ତି ସଙ୍ଗାମାଦୀସୁ କିଚ୍ଚେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ପଯତନ୍ତି ୱୀରିଯଂ କରୋନ୍ତି, ଏତେନୋତି ୱାହନୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଦାହୁ ନିଦ୍ଦକ୍ଖଯେ। ଦାହତି।

ଊହ ୱିତକ୍କେ। ଊହତି, ଆଯୂହତି, ୱିଯୂହତି, ବ୍ଯୂହତି ଅପୋହତି। ଊହନଂ, ଆଯୂହନଂ, ବ୍ଯୂହୋ, ଅପୋହୋ।

ତତ୍ଥ ଊହତୀତି ୱିତକ୍କେତି, ଆଯୂହତୀତି ୱାଯମତି, ୱିଯୂହତୀତି ପଂସୁଂ ଉଦ୍ଧରତି। ଏୱଂ ବ୍ଯୂହତୀତି ଏତ୍ଥାପି। ଅପୋହତୀତି ଛଡ୍ଡେତି, ଅଥ ୱା ୱିୱେଚେତି।

ଗାହୁ ୱିଲୋଠଅନେ। ଗାହତି। ଗାହୋ, ଚନ୍ଦଗ୍ଗାହୋ, ସୂରିଯଗ୍ଗାହୋ, ନକ୍ଖତ୍ତଗ୍ଗାହୋ।

ଗହ ଗହଣେ। ଗହତି, ପଗ୍ଗହତି। ଆହୁତିଂପଗ୍ଗହିସ୍ସାମି। ପଗ୍ଗହୋ, ପଗ୍ଗାହୋ।

ପଗ୍ଗହୋତି ପଣ୍ଡୋ। ପଗ୍ଗାହୋତି ୱୀରିଯଂ।

ସହ ପରିସହନେ। ପରିସହନଂ ଖନ୍ତି। ସହତି। ସହୋ, ଅସହୋ, ଅସୟ୍ହୋ।

ରୁହ ଚମ୍ମନି ପାତୁଭାୱେ। ରୁହତି। ରୁକ୍ଖୋ।

ମାତୁ ମାନେ। ମାହତି।

ଗୁହୂ ସଂୱରଣେ। ଗୁହତି ନିଗ୍ଗୁହତି। ଗୁହୋ, ଗୁୟ୍ହକୋ।

ୱହ ପାପୁଣେ। ୱହତି। ୱାରିୱହୋ।

ଦୁହ ପପୂରଣେ। ଦୁହତି, ଦୋହତି। ଦୁୟ୍ହମାନା ଗାୱୀ।

ଦିହ ଉପଚଯେ। ଦେହତି। ଦେହୋ। ଦେହୋତି ସରୀରଂ।

ଲିହଅସ୍ସାଦନେ। ଲେହତି, ପଲେହତି। ଲେହନୀଯଂ। ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ ‘‘ସୁନଖା ହିମସ୍ସ ପଲିହିଂସୁ ପାଦେ’’ତି। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ – ସୁନଖା ଇମସ୍ସ କୁମାରସ୍ସ ପାଦତଲେ ଅତ୍ତନୋ ଜିୱ୍ହାଯ ପଲିହିଂସୂତି।

ଓହ ଚାଗେ। ଓହତି। ସବ୍ବମନତ୍ଥଂ ଅପୋହତି। ଅପୋହୋ।

ବ୍ରହ୍ମ ଉଗ୍ଗମେ। ବ୍ରହତି। ବ୍ରହା।

ଦହ ଥହ ହିଂସତ୍ଥା। ଦହତି। ଥହତି।

ବ୍ରୂହ ୱଡ୍ଢନେ। ଉପରୂପରି ବ୍ରୂହତୀତି ବ୍ରହ୍ମା। କାରିତେ ‘‘ୱିୱେକମନୁବ୍ରୂହେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ପଯୋଗୋ।

ବ୍ରହ୍ମାତି ତେହି ତେହି ଗୁଣୱିସେସେହି ବ୍ରୂହିତୋତି ବ୍ରହ୍ମା। ବ୍ରହ୍ମାତି ମହାବ୍ରହ୍ମାପି ୱୁଚ୍ଚତି ତଥାଗତୋପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋପି ମାତାପିତରୋପି ସେଟ୍ଠମ୍ପି। ‘‘ସହସ୍ସୋ ବ୍ରହ୍ମା ଦ୍ୱିସହସ୍ସୋ ବ୍ରହ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ ହି ମହାବ୍ରହ୍ମା ‘‘ବ୍ରହ୍ମା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ବ୍ରହ୍ମାତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ତଥାଗତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତଥାଗତୋ।

‘‘ତମୋନୁଦୋ ବୁଦ୍ଧୋ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ,

ଲୋକନ୍ତଗୂ ସବ୍ବଭୱାତିୱତ୍ତୋ;

ଅନାସୱୋ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖପ୍ପହୀନୋ,

ସଚ୍ଚୱ୍ହୟୋ ବ୍ରହ୍ମେ ଉପାସିତୋ ମେ’’ତି

ଏତ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ''ବ୍ରହ୍ମାତି ମାତାପିତରୋ, ପୁବ୍ବାଚରିଯାତି ୱୁଚ୍ଚରେ''ତି ଏତ୍ଥ ମାତାପିତରୋ। ''ବ୍ରହ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ସେଟ୍ଠଂ। ଏତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ମହାବ୍ରହ୍ମନି ୱିପ୍ପେ ଚ, ଅଥୋ ମାତାପିତୂସୁ ଚ;

ତଥାଗତେ ଚ ସେଟ୍ଠେ ଚ, ବ୍ରହ୍ମସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତୀ''ତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ବ୍ରହ୍ମାତି ତିୱିଧା ବ୍ରହ୍ମାନୋ ସମ୍ମୁତିବ୍ରହ୍ମାନୋ ଉପପତ୍ତିବ୍ରହ୍ମାନୋ ୱିସୁଦ୍ଧିବ୍ରହ୍ମାନୋତି।

''ସମ୍ପନ୍ନଂ ସାଲିକେଦାରଂ, ସୁୱା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି କୋସିଯ;

ପଟିୱେଦେମି ତେ ବ୍ରହ୍ମେ, ନ ନେ ୱାରେତୁମୁସ୍ସହେ,

ପରିବ୍ବଜ ମହାବ୍ରହ୍ମେ, ପଚନ୍ତଞ୍ଞେପି ପାଣିନୋ''ତି ଚ

ଏୱମାଦୀସୁ ହି ବ୍ରହ୍ମସଦ୍ଦେନ ସମ୍ମୁତିବ୍ରହ୍ମାନୋ ୱୁତ୍ତା।

''ଅପାରୁତା ତେସଂ ଅମତସ୍ସ ଦ୍ୱାରା,

ଯେ ସୋତୱନ୍ତୋ ପମୁଞ୍ଚନ୍ତୁ ସଦ୍ଧଂ;

ୱିହିଂସସଞ୍ଞୀ ପଗୁଣଂ ନ ଭାସିଂ,

ଧମ୍ମଂ ପଣୀତଂ ମନୁଜେସୁ ବ୍ରହ୍ମେ,

ଅଥ ଖୋ ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତୀ''ତି ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ବ୍ରହ୍ମସଦ୍ଦେନ ଉପପତ୍ତିବ୍ରହ୍ମା। ''ବ୍ରହ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତୀ''ତିଆଦିୱଚନତୋ ବ୍ରହ୍ମନ୍ତି ଅରିଯଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତତୋ ନିବ୍ବତ୍ତା ଅୱିସେସେନ ସବ୍ବେପି ଅରିଯା ୱିସୁଦ୍ଧିବ୍ରହ୍ମାନୋ ନାମ ପରମତ୍ଥବ୍ରହ୍ମତାଯ। ୱିସେସତୋ ପନ ''ବ୍ରହ୍ମାତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ତଥାଗତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି ୱଚନତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଉତ୍ତମବ୍ରହ୍ମା ନାମ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ବ୍ରହ୍ମଭୂତେହି ଗୁଣେହି ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଏତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ସମ୍ମୁତିଯୁପପତ୍ତୀନଂ, ୱିସୁଦ୍ଧୀନଂ ୱସେନ ଚ;

ବ୍ରହ୍ମାନୋ ତିୱିଧା ହୋନ୍ତି, ଉତ୍ତମେନ ଚତୁବ୍ବିଧା''ତି।

ଧିମ୍ହନିଟ୍ଠୁଭନେ। ଧିମ୍ହେତି। ''ପଟିୱାମଗତଂ ସଲ୍ଲଂ, ପସ୍ସ ଧିମ୍ହାମି ଲୋହିତ''ନ୍ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ।

ତତ୍ଥ ଧିମ୍ହାମୀତି ନିଟ୍ଠୁଭାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ହକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଳଅକାରନ୍ତଧାତୁ

ବିଳଅ ଅକ୍କୋସେ। ବେଳଅତି। ବିଳଆରୋ।

କୀଳଅ ୱିହାରେ। କୀଳଅତି। କୀଳଆ।

ଅଳଅ ଉଗ୍ଗମେ। ଅଳଅତି। ୱାଳଓ।

ଲଢଅ ୱିଲାସେ। ଲଢଅତି। ଲଢଇତୋ ଅସ୍ୱୋ।

କଢଅ ମଦେ କଙ୍କସ୍ୱେ ଚ। କଙ୍କସ୍ୱଂ କସ୍ୱସିଯଂ ଫରୁସଭାୱୋ। କଢଅତି।

ତୁଢଅ ତୋଢଅନେ। ତୋଢଅତି।

ହୁଢଅ ହୋଢଅ ଗତିଯଂ। ହୁଢଅତି। ହୋଢଅତି।

ରୋଢଅ ଅନାଦରେ। ରୋଢଅତି।

ଲୋଢଅ ଉମ୍ମାଦେ। ଲୋଯତି।

ହେଢଅ ହୋଢଅ ଅନାଦରେ। ହେଢଅତି। ହୋଢଅତି।

ୱାଢଅ ଆଲପେ। ୱାଢଅତି।

ଦାଢଅ ଧାଢଅ ୱିସରଣେ। ଦାଢଅତି। ଧାଢଅତି।

ହଢଅ ସିଲାଘାଯଂ। ହଢଅତି।

ହୀଢଅ ଅନାଦରେ। ହୀଢଅତି। ହୀଢଆ, ହୀଢଇକୋ, ହୀଢଇତୋ।

କଢଅସେଚନେ। କଢଅତି। କଢଅନଂ।

ହେଢଅ ୱେଠନେ। ହେଢଅତି।

ଈଢଅ ଥୁତିଯଂ। ଈଢଅତି।

ଜୁଢଅ ଗତିଯଂ। ଜୁଢଅତି, ଜୋଢଅତି।

ପୁଢଅ ମୁଢଅ ସୁଖନେ। ପୁଢଅତି। ମୁଢଅତି।

ଗୁଢଅ ରକ୍ଖାଯଂ। ଗୁଢଅତି। ଗୁଢଓ।

ଜୁଢଅ ବନ୍ଧନେ। ଜୁଢଅତି।

କୁଢଅ ଘସନେ। କୁଢଅତି।

ଖୁଢଅ ବାଲ୍ଲେ ଚ। ଚକାରୋ ଘସନାପେକ୍ଖକୋ। ଖୁଢଅତି।

ସୁଢଅ ବୁଢଅ ସଂୱରଣେ। ସୁଢଅତି। ବୁଢଅତି।

ପୁଢଅ ସଙ୍ଘାତେ। ପୁଢଅତି। ପୁଢଇନଂ।

ସଢଅ ଅବ୍ଯତ୍ତସଦ୍ଦେ। ସଢଅତି। ସାଢଇକୋ, ସାଢଇକା।

‘‘ଉସଭୋୱ ମହୀ ନଦତି,

ମିଗରାଜାୱ କୂଜତି;

ସୁସୁମାରୋୱ ସଠଅତି,

କିଂ ୱିପାକୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ନିଦସ୍ସନଂ;

ଇମାନି ଠଅକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଇତି ଭୂୱାଦିଗଣେ ଅୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି ସମତ୍ତାନି। ଏତ୍ତାୱତା ସଜ୍ଜାପି ଭୂୱାଦିଗଣେ ଧାତୁଯୋ ପକାସିତା।

ଇଦାନି ଭୂୱାଦିଗଣିକଧାତୂନଂଯେୱ କାଚି ଅସମାନସୁତିକା, କାଚି ଅସମାନନ୍ତିକା। ତାସୁ କାଚି ସମାନତ୍ତୱସେନ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ପୁଜ୍ଜାଚରିଯେହି ୱୁତ୍ତା, ତାଯେୱ ଧାତୁଯୋ ଏକଦେସେନ ରୂପୱିଭାୱନାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ପକାସଯିସ୍ସାମ। ତଂ ଯଥା?

ହୂଭୂ ସତ୍ତାଯଂ ହୋତି, ଭୱତି। ପହୋତି, ପଭୱତି। ହୁୱେଯ୍ୟ ପାୱୁସୋ। ସଚେ ଉପ୍ପାଦୋ ହେଯ୍ୟ। ଅଜେସି ଯକ୍ଖୋ ନରୱୀରସେଟ୍ଠଂ, ତତ୍ଥପ୍ପନାଦୋ ତୁମୁଲୋ ବହୂୱ। ଅମ୍ବା'ଯଂ ଅହୁୱା ପୁରେ। ଅହୁ ରାଜା ୱିଦେହାନଂ। ପହୂତଂ ମେ ଧନଂ ସକ୍କ। ପହୂତମରିଯୋ ପକରୋତି ପୁଞ୍ଞଂ। ପହୂତୱିତ୍ତୋ ପୁରିସୋ। ପହୂତଜିୱ୍ହୋ ଭଗୱା। ପିଯପ୍ପଭୂତା କଲହା ୱିୱାଦା। ପଚ୍ଛାସମଣେନ ହୋତବ୍ବଂ। ଭୱିତବ୍ବଂ। ହୋତୁଂ, ହେତୁଯେ, ଭୱିତୁଂ। ହୁତ୍ୱା, ହୁତ୍ୱାନ। ଭୱିତ୍ୱା, ଭୱିତ୍ୱାନ।

ଏତ୍ଥ ପନ ''ଅତ୍ଥି ହେହିତି ସୋ ମଗ୍ଗୋ, ନ ସୋ ସକ୍କା ନ ହେତୁଯେ''ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ନହେତୁଯେତି ଅଭୱିତୁଂ। ହୂଧାତୁତୋ ତୁଂପଚ୍ଚଯସ୍ସ ତୱେପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱା ତୁଯେ ଆଦେସୋ, ଊକାରସ୍ସ ଚ ଏକାରାଦେସୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ହେତୁଭାୱାଯ ନ ନ ସକ୍କାତିପି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତୋ, ପୁରିମୋଯେୱତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ ହୋତିସ୍ସ ଧାତୁନୋ ପଯୋଗଭାୱାଯ ଉଦାହରିତପଦସ୍ସତ୍ତଭାୱତୋ। ତତ୍ଥ ପହୋତୀତି ଇଦଂ ୱତ୍ଥଂ ୱିପୁଲଭାୱେନ ଚୀୱରଂ କାତୁଂ ପହୋତି, ନୋ ନପ୍ପହୋତି। ପହୋତୀତି ୱା ପୁରିସୋ ଅରଯୋ ଜେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅଥ ୱା ପହୋତୀତି ହୋତି। ପଭୱତୀତି ସନ୍ଦତି। ପହୂତନ୍ତି ୱିପୁଲଂ, ମହନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପହୂତୱିତ୍ତୋତି ୱିପୁଲୱିତ୍ତୋ ମହଦ୍ଧନୋ। ପହୂତଜିୱ୍ହୋତି ସୁପୁଥୁଲସୁଦୀଘସୁମୁଦୁକଜିୱ୍ହୋ, ପିଯପ୍ପଭୂତାତି ପିଯତୋ ନିବ୍ବତ୍ତା।

ଗମୁ ସପ୍ପ ଗତିଯଂ। ଗଚ୍ଛତି, ଗମତି, ଘମ୍ମତି, ଆଗଚ୍ଛତି, ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି, ଅତିଗଚ୍ଛତି, ପଟିଗଚ୍ଛତି, ଅୱଗଚ୍ଛତି, ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ଅନୁଗଚ୍ଛତି, ଉପଗଚ୍ଛତି, ଅପଗଚ୍ଛତି, ୱିଗଚ୍ଛତି, ନିଗଚ୍ଛତି, ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ''ସମୁଗ୍ଗଚ୍ଛତୀ''ତିଆଦିନା ଉପସଗ୍ଗଦ୍ୱଯୱସେନପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ସପ୍ପତି, ସଂସପ୍ପତି, ପରିସପ୍ପତି। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ତତ୍ଥ ଗମତୀତି ଗଚ୍ଛତି। କାରିତେ ''ଦେୱଦତ୍ତଂ ଗମେତି ଗମଯତୀ''ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ''ଅପାଯଂ ଗମେତୀତି ଅପାଯଗମନୀଯ''ନ୍ତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ଚୁରାଦିଗଣଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଆପୁବ୍ବସ୍ସ ଇମସ୍ସ ''ଆଗମେତି, ଆଗମଯତି, ଆଗମେନ୍ତୋ, ଆଗମଯମାନୋ''ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପାନି ଭୱନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଆଗମେତୀତି ମୁହୁତ୍ତଂ ଅଧିୱାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଘମ୍ମତୀତି ଗଚ୍ଛତି। ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଆଯାତି। ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ଉଯ୍ୟାତି ଉଦ୍ଧଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅତିଗଚ୍ଛତୀତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି। ପଟିଗଚ୍ଛତୀତି ପୁନ ଗଚ୍ଛତି। ଅୱଗଚ୍ଛତୀତି ଜାନାତି। ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଲଭତି ଜାନାତି ୱା। ଅନୁଗଚ୍ଛତୀତି ପଚ୍ଛତୋ ଗଚ୍ଛତି। ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ସମୀପଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅପଗଚ୍ଛତୀତି ଅପେତି। ୱିଗଚ୍ଛତୀତି ୱିଗମତି। ନିଗଚ୍ଛତୀତି ଲଭତି। ''ଯସଂ ପୋସୋ ନିଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନଂ। ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ନିକ୍ଖମତି। ସପ୍ପତୀତି ଗଚ୍ଛତି। ସଂସପ୍ପତୀତି ସଂସରନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। ପରିସପ୍ପତୀତି ସମନ୍ତତୋ ଗଚ୍ଛତି।

ଇଦାନି ପନ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ସାଟ୍ଠକଥେ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ପରମକୋସଲ୍ଲଜନନତ୍ଥଂ ସପ୍ପଯୋଗଂ ପଦମାଲଂ କଥଯାମ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ? ସୋ ଗଚ୍ଛତି, ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଗଚ୍ଛରେ। ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛସି, ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛଥ। ଅହଂ ଗଚ୍ଛାମି, ମଯଂ ଗଚ୍ଛାମ। ସୋ ଗଚ୍ଛତେ, ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ। ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛସେ, ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛୱ୍ହେ। ଅହଂ ଗଚ୍ଛେ, ମଯଂ ଗଚ୍ଛାମ୍ହେ। ୱତ୍ତମାନାଯ ରୂପାନି।

ସୋ ଗଚ୍ଛତୁ, ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତୁ। ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛାହି, ଗଚ୍ଛ, ଗଚ୍ଛସ୍ସୁ, ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛଥ। ଅହଂ ଗଚ୍ଛାମି, ମଯଂ ଗଚ୍ଛାମ। ସୋ ଗଚ୍ଛତଂ, ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ। ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛସ୍ସୁ, ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛୱ୍ହୋ। ଅହଂ ଗଚ୍ଛେ, ମଯଂ ଗଚ୍ଛାମସେ। ପଞ୍ଚମିଯା ରୂପାନି।

ସୋ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ଗଚ୍ଛେ, ତେ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟୁଂ। ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାସି, ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାଥ। ଅହଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାମି, ମଯଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାମ, ଗଚ୍ଛେମୁ। ସୋ ଗଚ୍ଛେଥ, ତେ ଗଚ୍ଛେରଂ। ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛେଥୋ, ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାୱ୍ହୋ। ଅହଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟଂ, ମଯଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାମ୍ହେ। ସତ୍ତମିଯା ରୂପାନି।

ସୋ ଗଚ୍ଛ, ତେ ଗଚ୍ଛୁ। ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛେ, ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛିତ୍ଥ, ଗଞ୍ଛିତ୍ଥ। ଅହଂ ଗଚ୍ଛଂ, ମଯଂ ଗଚ୍ଛିମ୍ହ, ଗଞ୍ଛିମ୍ହ। ସୋ ଗଚ୍ଛିତ୍ଥ, ଗଞ୍ଛିତ୍ଥ, ତେ ଗଚ୍ଛିରେ। ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛିତ୍ଥୋ, ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛିୱ୍ହୋ। ଅହଂ ଗଚ୍ଛିଂ, ଗଞ୍ଛିଂ, ମଯଂ ଗଚ୍ଛିମ୍ହେ। ପରୋକ୍ଖାଯ ରୂପାନି।

ସୋ ଅଗଚ୍ଛା, ତେ ଅଗଚ୍ଛୁ। ତ୍ୱଂ ଅଗଚ୍ଛେ, ତୁମ୍ହେ ଅଗଚ୍ଛଥ। ଅହଂ ଅଗଚ୍ଛଂ, ମଯଂ ଅଗଚ୍ଛମ୍ହା। ସୋ ଅଗଚ୍ଛଥ, ତେ ଅଗଚ୍ଛତ୍ଥୁଂ। ତ୍ୱଂ ଅଗଚ୍ଛସେ, ତୁମ୍ହେ ଅଗଚ୍ଛିୱ୍ହଂ। ଅହଂ ଅଗଚ୍ଛଂ, ମଯଂ ଅଗଚ୍ଛିମ୍ହେ। ଅଜ୍ଜତନିଯା ରୂପାନି।

ସୋ ଗଚ୍ଛିସ୍ସତି, ତେ ଗଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି। ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସସି, ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛିସ୍ସଥ। ଅହଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସାମି, ମଯଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସାମ। ସୋ ଗଚ୍ଛିସ୍ସତେ, ତେ ଗଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତେ। ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସସେ, ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛିସ୍ସୱ୍ହେ। ଅହଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ମଯଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସାମ୍ହେ। ଭୱିସ୍ସନ୍ତିଯା ରୂପାନି।

ସୋ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସା, ତେ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସଂସୁ। ତ୍ୱଂ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସେ, ତୁମ୍ହେ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସଥ। ଅହଂ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ମଯଂ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସାମ୍ହା। ସୋ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସଥ, ତେ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସିସୁ। ତ୍ୱଂ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସସେ, ତୁମ୍ହେ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସୱ୍ହେ। ଅହଂ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ମଯଂ ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସାମ୍ହସେ। କାଲାତିପତ୍ତିଯା ରୂପାନି।

ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଜତନିଯା କାଲାତିପତ୍ତିଯା ଚ ଅକାରାଗମଂ ସବ୍ବେସୁ ପୁରିସେସୁ ସବ୍ବେସୁ ୱଚନେସୁ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ସାସନେ ଅନିଯତଂ ହୁତ୍ୱା ଲବ୍ଭତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ''ଅଗଚ୍ଛି, ଗଚ୍ଛି, ଅଗଚ୍ଛିସ୍ସା, ଗଚ୍ଛିସ୍ସା''ତିଆଦିନା ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ରୂପାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି। ଗମତି, ଗମନ୍ତି। ଗମତୁ, ଗମନ୍ତୁ। ଗମେୟ୍ୟ। ଗମେୟ୍ୟୁଂ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ପରୋକ୍ଖାହିୟ୍ୟତ୍ତନଜ୍ଜତନୀସୁ ୱିସେସୋ ୱୁଚ୍ଚତେ – ସୋ ପୁରିସୋ ମଗ୍ଗଂ ଗ, ସା ଇତ୍ଥୀ ଘର'ମାଗ। ତେ ମଗ୍ଗଂ ଗୁ, ତା ଘର'ମାଗୁ। ଏକାରସ୍ସ ଅକାରାଦେସଂ ତ୍ୱଂ ମଗ୍ଗଂ ଗ, ତ୍ୱଂ ଘର''ମାଗ। ତୁମ୍ହେ ମଗ୍ଗଂ ଗୁତ୍ଥ, ତୁମ୍ହେ ଘର'ମାଗୁତ୍ଥ। ଅହଂ ମଗ୍ଗଂ ଗଂ, ଅହଂ ଘର'ମାଗଂ। ଅହଂ ତଂ ପୁରିସଂ ଅନ୍ୱଗଂ, ମଯଂ ମଗ୍ଗଂ ଗୁମ୍ହ, ମଯଂ ଘରଂ ଆଗୁମ୍ହ, ମଯଂ ତଂ ପୁରିସଂ ଅନ୍ୱଗୁମ୍ହ। ଅଯଂ ତାୱ ପରୋକ୍ଖାଯ ୱିସେସୋ।

''ସୋ ମଗ୍ଗଂ ଅଗମା, ତେ ମଗ୍ଗଂ ଅଗମୂ'' ଇଚ୍ଚାଦି ହିୟ୍ୟତ୍ତନିଯା ରୂପଂ। ''ସୋ ଅଗମି, ତେ ଅଗମୁଂ, ତେ ଗୁଂ'' ଇଚ୍ଚାଦି ଅଜ୍ଜତନିଯା ରୂପଂ।

ଇଦାନି ତେସଂ ପଦରୂପାନି ପାକଟୀକରଣତ୍ଥଂ କିଞ୍ଚି ସୁତ୍ତଂ କଥଯାମ – ''ସୋପାଗା ସମିତିଂ ୱନଂ। ଅଥେତ୍ଥ ପଞ୍ଚମୋ ଆଗା। ଆଗୁଂ ଦେୱା ଯସସ୍ସିନୋ। ମାହଂ କାକୋୱ ଦୁମ୍ମେଧୋ, କାମାନଂ ୱସମନ୍ୱଗଂ। ଅଗମା ରାଜଗହଂ ବୁଦ୍ଧୋ। ୱଙ୍କଂ ଅଗମୁ ପବ୍ବତଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣା ଉପଗଚ୍ଛୁ ମ''ନ୍ତି ଏୱମାଦୀନି ଭୱନ୍ତି।

ଗ ଗୁ ଗ ଗୁତ୍ଥ ଗଂ ଗୁମ୍ହ, ଅଗୁ ଅଗମୁ ଅଗମୁଂ;

ଅଗମା'ଗମି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଆଦିଭେଦଂ ମନେ କରେ।

ଇଦାନି ନାମିକପଦାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ – ଗତୋ, ଗନ୍ତା, ଗଚ୍ଛଂ, ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ, ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ କୁଲଂ, ସହଗତଂ, ଗତି, ଗମନଂ, ଗମୋ, ଆଗମୋ, ଅୱଗମୋ, ଗନ୍ତବ୍ବଂ, ଗମନୀଯଂ, ଗମ୍ମଂ, ଗମ୍ମମାନଂ, ଗମିଯମାନଂ, ଗୋ, ମାତୁଗାମୋ, ହିଙ୍ଗୁ, ଜଗୁ, ଇନ୍ଦଗୁ, ମେଧଗୋ ଇଚ୍ଚାଦୀନି, କାରିତେ – ଗଚ୍ଛାପେତି, ଗଚ୍ଛାପଯତି, ଗଚ୍ଛେତି, ଗଚ୍ଛଯତି, ଗମ୍ମେତି। କମ୍ମେ – ଗମ୍ମତି, ଗମିଯତି, ଅଧିଗମ୍ମତି, ଅଧିଗମିଯତି। ତୁମନ୍ତାଦିତ୍ତେ ''ଗନ୍ତୁଂ, ଗମିତୁଂ, ଗନ୍ତ୍ୱା, ଗନ୍ତ୍ୱାନ, ଗମିତ୍ୱା, ଗମିତ୍ୱାନ, ଗମିଯ, ଗମିଯାନ, ଗମ୍ମ, ଆଗମ୍ମ, ଆଗନ୍ତ୍ୱା, ଅଧିଗମ୍ମ, ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି । ସପ୍ପଧାତୁସ୍ସ ପନ ''ସପ୍ପୋ, ସପ୍ପିନୀ, ପୀଠସପ୍ପୀ, ସପ୍ପି'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସହଗତସଦ୍ଦୋ ତବ୍ଭାୱେ ୱୋକିଣ୍ଣେ ନିସ୍ସଯେ ଆରମ୍ମଣେ ସଂସଟ୍ଠେତି ଇମେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ''ଯାଯଂ ତଣ୍ହା ପୋନୋବ୍ଭୱିକା ନନ୍ଦିରାଗସହଗତା''ତି ତବ୍ଭାୱେ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନନ୍ଦିରାଗଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଯାଯଂ ଭିକ୍ଖୱେ ୱୀମଂସା କୋସଜ୍ଜସହଗତା କୋସଜ୍ଜସମ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି ୱୋକିଣ୍ଣେ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେନ କୋସଜ୍ଜେନ ୱୋକିଣ୍ଣାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞାସହଗତଂ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ''ତି ନିସ୍ସଯେ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞଂ ଭାୱେତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଲାଭୀ ହୋତି ରୂପସହଗତାନଂ ୱା

ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅରୂପସହଗତାନଂ ୱା’’ତି ଆରମ୍ମଣେ, ରୂପାରୂପାରମ୍ମଣାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇଦଂ ସୁଖଂ ଇମାଯ ପୀତିଯା ସହଗତଂ ସହଜାତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ସଂସଟ୍ଠେ, ଇମିସ୍ସା ପୀତିଯା ସଂସଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ତବ୍ଭାୱେ ଚେୱ ୱୋକିଣ୍ଣେ, ନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣେସୁ ଚ;

ସଂସଟ୍ଠେ ଚ ସହଗତ-ସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି ପଞ୍ଚସୁ;

ଗତୀତି ଗତିଗତି ନିବ୍ବତ୍ତିଗତି ଅଜ୍ଝାସଯଗତି ୱିଭୱଗତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଗତି ଞାଣଗତୀତି ବହୁୱିଧା ଗତି ନାମ।

ତତ୍ଥ ‘‘ତଂ ଗତିଂ ପେଚ୍ଚ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଚ ‘‘ଯସ୍ସ ଗତିଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ଦେୱା ଗନ୍ଧବ୍ବମାନୁସା’’ତି ଚ ଅଯଂ ଗତିଗତିନାମ। ‘‘ଇମେସଂ ଖୋ ଅହଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସୀଲୱନ୍ତାନଂ ନେୱ ଜାନାମି ଗତିଂ ୱା ଅଗତିଂ ୱା’’ତି ଅଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଗତି ନାମ। ‘‘ଏୱଂ ଖୋ ତେ ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମେ ଗତିଞ୍ଚ ଜାନାମି ଜୁତିଞ୍ଚ ଜାନାମୀ’’ତି ଅଯଂ ଅଜ୍ଝାସଯଗତି ନାମ। ‘‘ୱିଭୱୋ ଗତି ଧମ୍ମାନଂ, ନିବ୍ବାନଂ ଅରହତୋ ଗତୀ’’ତି ଅଯଂ ୱିଭୱଗତି ନାମ। ‘‘ଦ୍ୱେ ଗତିଯୋ ଭୱନ୍ତି ଅନଞ୍ଞା’’ତି ଅଯଂ ନିପ୍ଫତ୍ତିଗତି ନାମ। ‘‘ତଂ ତତ୍ଥ ଗତିମା ଧିତିମା’’ତି ଚ ‘‘ସୁନ୍ଦରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ’’ତି ଚ ଅଯଂ ଞାଣଗତି ନାମ। ଏତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ଗତିଗତ୍ୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ୟଂ, ୱିଭୱଜ୍ଝାସଯେସୁ ଚ;

ନିପ୍ଫତ୍ତିଯଞ୍ଚ ଞାଣେ ଚ, ଗତିସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

ଗଚ୍ଛତୀତି ଗୋ। ମାତୁଯା ସମଭାୱଂ ମିସ୍ସୀଭାୱଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛତି ପାପୁଣାତୀତି ମାତୁଗାମୋ। ରୋଗଂ ହିଂସନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ହିଙ୍ଗୁ।

ଇମାନି ତସ୍ସ ନାମାନି

ହିଙ୍ଗୁ ହିଙ୍ଗୁଜତୁଚ୍ଚେୱ, ତଥା ହିଙ୍ଗୁସିପାଟିକା;

ହିଙ୍ଗୁଜାତୀତି କଥିତା, ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯ ହି।

ଜଗୂତି ଚୁତିତୋ ଜାତିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଜଗୁ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଇନ୍ଦଗୁ। ଅଥ ୱା ଇନ୍ଦଭୂତେନ କମ୍ମୁନା ଗଚ୍ଛତୀତି ଇନ୍ଦଗୁ। ‘‘ହିନ୍ଦଗୂ’’ତିପି ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ହିନ୍ଦନ୍ତି ମରଣଂ। ତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ହିନ୍ଦଗୁ। ସବ୍ବମେତଂ ସତ୍ତାଧିୱଚନଂ, ଲିଙ୍ଗତୋ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗଂ। ମେଧଗୋତି ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଞ୍ଚ ପରଞ୍ଚ ମେଧମାନୋ ହିଂସମାନୋ ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ମେଧଗୋ, କଲହୋ। ‘‘ତତୋ ସମ୍ମନ୍ତି ମେଧଗା’’ତି ଏତ୍ଥ ହି କଲହୋ ମେଧଗସଦ୍ଦେନ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ। ଗମିଦ୍ଧାତି ଏତ୍ଥ –

‘‘ଇସିଦ୍ଧୟଂ ଗମିଦ୍ଧାନ, ୱିନିଦ୍ଧା ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯେ;

ତତୋ ୱିନେସି ଭଗୱା, ଗନ୍ତ୍ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ତହିଂ ତହି’’ନ୍ତି

ଅଯଂ ପାଠୋ ନିଦସ୍ସନଂ। ସପ୍ପୋତି ସପ୍ପତୀତି ସପ୍ପୋ, ସଂସପ୍ପନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ‘‘ଯୋ କାମେ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ସପ୍ପସ୍ସେୱ ପଦାସିରୋ’’ତି ଇମିସ୍ସା ପାଠୋଯା ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ସପ୍ପୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅହି। କେନଟ୍ଠେନ ସପ୍ପୋ? ସଂସପ୍ପନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ସପ୍ପୋ। ଭୁଜନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ଭୁଜଗୋ। ଉରେନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଉରଗୋ। ପନ୍ନସିରୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ପନ୍ନଗୋ। ସରୀରେନ ସପ୍ପତୀତି ସରୀସପୋ। ବିଲେ ସଯତୀତି ବିଲାସଯୋ। ଦାଠା ତସ୍ସ ଆୱୁଧୋତି ଦାଠାୱୁଧୋ। ୱିସଂ ତସ୍ସଘୋରନ୍ତି ଘୋରୱିସୋ। ଜିୱ୍ହା ତସ୍ସ ଦୁୱିଧାତି ଦୁଜିୱ୍ହୋ। ଦ୍ୱୀହି ଜିୱ୍ହାହି ରସଂ ସାଯତୀତି ଦ୍ୱିରସଞ୍ଞୂ’’ତି। ସପ୍ପିନୀତି ଉରଗୀ। ପୀଠସପ୍ପୀତି ପୀଠେନ ସପ୍ପତି ଗଚ୍ଛତୀତି ପୀଠସପ୍ପୀ, ପଙ୍ଗୁଳୋ। ସପ୍ପୀତି ଯୋ ନ ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ତସ୍ସ ବଲାଯୁୱଡ୍ଢନତ୍ଥଂ ସପ୍ପତି ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ସପ୍ପି, ଘତଂ।

ସକ୍କ ଟେକ ଲଙ୍ଘ ଗତ୍ୟତ୍ଥା। ସକ୍କତି, ନିସକ୍କତି, ପରିସକ୍କତି। ନିସକ୍କୋ, ପରିସକ୍କନଂ। ଟେକତି। ଟୀକା। ଲଙ୍ଘତି, ଉଲ୍ଲଙ୍ଘତି, ଓଲଙ୍ଘତି, ଲଙ୍ଘକୋ, ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିକା ପୀତି।

କେ ରେ ଗେ ସଦ୍ଦେ। କାୟତି। ରାୟତି। ଗାୟତି। ଜାତକଂ। ରା। ଗୀତଂ। କାୟିତୁଂ। ରାୟିତୁଂ, ଗାୟିତୁଂ। କାୟିତ୍ୱା। ରାୟିତ୍ୱା। ଗାୟିତ୍ୱା।

ତତ୍ଥ ଜାତକନ୍ତି ଜାତଂ ଭୂତଂ ଅତୀତଂ ଅତ୍ତନୋ ଚରିତଂ କାୟତି କଥେତି ଭଗୱା ଏତେନାତି ଜାତକଂ। ଜାତକପାଠଇ ହି ଇଧ ଜାତକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ପନ ଜାତଂ ଏୱଂ ଜାତକନ୍ତି ଗହେତବ୍ବା। ତଥା ହି ଜାତକସଦ୍ଦୋ ପରିୟତ୍ତିୟମ୍ପି ୱତ୍ତତି "ଇତିୱୁତ୍ତକଂ ଜାତକଂ ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ, ଜାତିୟମ୍ପି ୱତ୍ତତି "ଜାତକଂ ସମୋଧାନେସୀ"ତିଆଦୀସୁ। ରା ୱୁଚ୍ଚତି ସଦ୍ଦୋ। ଗୀତନ୍ତି ଗାୟନଂ।

ଖେଜେ ସେ ଖୟେ। ଖାୟତି। ଜାୟତି। ସାୟତି। ଖୟଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ଥ ପନ ସିୟା "ନନୁ ଚ ଭୋ ଖାୟତୀତି ପଦସ୍ସ ଖାଦତୀତି ୱା ପଞ୍ଞାୟତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି, ତଥା ଜାୟତୀତି ପଦସ୍ସ ନିଜ୍ଜରତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ସାୟତୀତି ପଦସ୍ସ ରସଂ ଅସ୍ସାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଭୋ କସ୍ମା ଇଧ ଏୱଂ ଅତ୍ଥୋ ତୁମ୍ହେହି କଥିୟତୀ"ତି? ସଚ୍ଚଂ, ଧାତୂନନ୍ତୁ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଏୱଂ ଅତ୍ଥୋ କଥେତୁଂ ଲବ୍ଭତି। ତଥା ହି "ଅପ୍ପସ୍ସୁତାୟଂ ପୁରିସୋ, ବଲିବଦ୍ଦୋୱ ଜୀରତୀ"ତି ଏତ୍ଥ ଜୀରତୀତି ଅୟଂ ସଦ୍ଦୋ ଜରଂ ପାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥଂ ଅୱତ୍ୱା ୱଡ୍ଢତୀତି ଅତ୍ଥମେୱ ୱଦତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଗୁ ଘୁ କୁ ଉ ସଦ୍ଦେ। ଗୱତି। ଘୱତି। କୱତି। ଅୱତି।

ଖୁ ରୁ କୁ ସଦ୍ଦେ। ଖୋତି। ରୋତି। କୋତି।

ଚୁ ଜୁ ପୁ ପ୍ଲୁ ଗା ସେ ଗତିୟଂ। ଚୱତି। ଜୱତି। ପୱତି। ପ୍ଲୱତି। ଗାତି। ସେତି। ଚୱନଂ, ଚୁତି। ଜୱନଂ, ଜୱୋ। ପୱନଂ, ପ୍ଲୱନଂ। ଗାନଂ। ସେତୁ। ପୋତୋ। ପ୍ଲୱୋ।

ଏତ୍ଥ ଗାନନ୍ତି ଗମନଂ। ପୋତୋତି ପୱତି ଗଚ୍ଛତି ଉଦକେ ଏତେନାତି ପୋତୋ, ନାୱା। ତଥା ପ୍ଲୱତି ନ ସୀଦତୀତି ପ୍ଲୱୋ, ନାୱା ଏୱ। "ଭିନ୍ନପ୍ଲୱୋ ସାଗରସ୍ସେୱ ମଜ୍ଝେ"ତି ହି ଜାତକପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। "ନାୱା, ପୋତୋ, ପ୍ଲୱୋ, ଜଲୟାନଂ, ତରଣ"ନ୍ତି ନାୱାଭିଧାନାନି।

ଧେ ଥେ ସଦ୍ଦସଙ୍ଘାତେସୁ। ଧାୟତି। ଥାୟତି। ଭାୱେ – ଧିୟତି, ଥିୟତି। ଇତ୍ଥୀ। ଥୀ।

ଦେ ତେ ପାଲନେ। ଦାୟତି। ଦୟା। ତାଣଂ।

ରା ଲା ଆଦାନେ। ରାତି। ଲାତି।

ଅତି ଅଦି ବନ୍ଧନେ। ଅନ୍ତତି। ଅନ୍ଦତି। ଅନ୍ତଂ। ଅନ୍ଦୁ।

ଜୁତସୁଭରୁଚ ଦିତ୍ତିୟଂ। ଜୋତତି। ସୋଭତି। ରୋଚତି, ୱିରୋଚତି।

ଅକ ଅଗ କୁଟିଲାୟଂ ଗତିୟଂ। ଅକତି। ଅଗତି।

ନାଥ ନାଧ ୟାଚନୋପତାପିସ୍ସରିୟାସୀସାସୁ। ନାଥତି। ନାଧତି।

ସଲ ହୁଲ ଚଲ କମ୍ପନେ। ସଲତି। ହୁଲତି। ଚଲତି। କୁସଲଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ କୁଚ୍ଛିତେ ପାପକେ ଧମ୍ମେ ସଲୟତୀତି କୁସଲଂ, ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନିଦଂ ନିବ୍ବଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟଂ "କୁଚ୍ଛିତେ ପାପକେ ଧମ୍ମେ ସଲୟନ୍ତି ଚଲୟନ୍ତି କମ୍ପେନ୍ତି ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୀତି କୁସଲା"ତି ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନ ଅତ୍ଥୋ କଥିତୋ। ଇଦଂ ସଲଧାତୁୱସେନ କୁସଲସଦ୍ଦସ୍ସ ନିବ୍ବଚନଂ। ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଧାତୂନଂ ୱସେନ କୁସଲସଦ୍ଦସ୍ସ ନିବ୍ବଚନଂ ଭୱତି। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟଂ ଅଞ୍ଞାନିପି ନିବ୍ବଚନାନି ଦସ୍ସିତାନି। କଥଂ? "କୁଚ୍ଛିତେନ ୱା ଆକାରେନ ସୟନ୍ତୀତି କୁସା, ତେ ଅକୁସଲଧମ୍ମସଙ୍ଖାତେ କୁସେ ଲୁନନ୍ତି ଛିନ୍ଦନ୍ତୀତି କୁସଲା। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ସାନତୋ ତନୁକରଣତୋ ଞାଣଂ କୁସଂ ନାମ, ତେନ କୁସେନ ଲାତବ୍ବାତି କୁସଲା, ଗହେତବ୍ବା ପୱତ୍ତେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଥା ୱା କୁସା ଉଭୟଭାଗଗତଂ ହତ୍ଥପ୍ପଦେସଂ ଲୁନନ୍ତି, ଏୱମିମେପି ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଉଭୟଭାଗଗତଂ କିଲେସପକ୍ଖଂ ଲୁନନ୍ତି, ତସ୍ମା କୁସା ୱିୟ ଲୁନନ୍ତୀତିପି କୁସଲା"ତି। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞାନିପି ନିବ୍ବଚନାନି ଦସ୍ସିତାନି।

ତତ୍ର ‘‘ଧମ୍ମା’’ ଇତି ପଦାପେକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଲିଙ୍ଗୱଚନୱସେନ ‘‘କୁସଲା’’ତି ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ଇଧ ପନ ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସୱସେନ ‘‘କୁସଲ’’ନ୍ତି ନପୁଂସକେକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ ଅମ୍ହେହି କତୋ। ପୁଞ୍ଞୱାଚକୋ ହି କୁସଲସଦ୍ଦୋ ଆରୋଗ୍ୟୱାଚକୋ ଚ ଏକନ୍ତେନ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୋ, ଇତରତ୍ଥୱାଚକୋ ପନ ତିଲିଙ୍ଗିକୋ, ଯଥା କୁସଲୋ ଫସ୍ସୋ, କୁସଲା ୱେଦନା। କୁସଲଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି। କୁସଲସଦ୍ଦୋ ଇମସ୍ମିଂ ଭୂୱାଦିଗଣେ ଲାଧାତୁସଲଧାତୁୱସେନ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଭୂୱାଦିଗଣେ ସମୋଧାନଗତଧାତୁଯୋ ସମତ୍ତା।

ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ ସଙ୍ଖେପା, ଭୂୱାଦୀନଂ ଗଣୋ ମଯା;

ଯୋ ୱିଭତ୍ତୋ ସୌଦ୍ଦେସୋ, ସନିଦ୍ଦେସୋ ଯଥାରହଂ।

ଉପସଗ୍ଗନିପାତେହି, ନାନାଅତ୍ଥଯୁତେହି ଚ;

ଯୋଜେତ୍ୱାନ ପଦାନେତ୍ଥ, ଦସ୍ସିତାନି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ।

ପାଠଇନିଦସ୍ସନାଦୀହି, ଦସ୍ସିତାନି ସହେୱ ତୁ;

ତ୍ୱାଦ୍ୟନ୍ତାନି ଚ ରୂପାନି, ସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ତାନି ଚ ସବ୍ବସୋ।

ପଦାନଂ ସଦିସତ୍ତଞ୍ଚ, ତଥା ୱିସଦିସତ୍ତନଂ;

ଚୋଦନାପରିହାରେହି, ସହିତୋ ଚତ୍ଥନିଚ୍ଛଯୋ।

ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ’ଭିଧାନଞ୍ଚ, ଲିଙ୍ଗତ୍ତଯୱିମିସ୍ସନଂ;

ଅଭିଧେଯ୍ୟକଲିଙ୍ଗେସୁ, ସୱିସେସପଦାନି ଚ।

ନାନାପଦବହୁପ୍ପଦ-ସମୋଧାନଞ୍ଚ ଦସ୍ସିତଂ;

ରୂଳହୀସଦ୍ଦାଦଯୋ ଚେୱ, ସୁୱିଭତ୍ତା ଅନାକୁଲା।

ସବ୍ବନାମଂ ସବ୍ବନାମ-ସଦିସାନି ପଦାନି ଚ;

ନାନାପଦେହି ଯୋଜେତୁଂ, ଦସ୍ସିତାନି ଯଥାରହଂ।

ତୁମନ୍ତାନି ଚ ରୂପାନି, ତ୍ୱାଦ୍ୟନ୍ତାନି ଚ ୱିଞ୍ଞୁନଂ;

ପିଟକେ ପାଟୱତ୍ଥାଯ, ସବ୍ବମେତଂ ପକାସିତଂ।

ଯେ ସଦ୍ଦନୀତିମ୍ହି ଇମଂ ୱିଭାଗଂ,

ଜାନନ୍ତି ସମ୍ମା ମୁନିସାସନେ ତେ;

ଅତ୍ଥେସୁ ସଦ୍ଦେସୁପି ୱୀତକଙ୍ଖା,

ଅଚ୍ଛମ୍ଭିନୋ ସୀହସମା ଭୱନ୍ତି।

ୱିଭୂତଭୁତଗ୍ଗସଯମ୍ପୁଟକ୍କେ ,

ସୁଭୂତଭୂରିଂ ୱଦତା ନରାନଂ;

ଯୋ ସଦ୍ଧନୀତିମ୍ହି ଭୁୱାଦିକଣ୍ଡୋ,

ୱୁତ୍ତୋ ମଯା ତଂ ଭଜଥତ୍ଥକାମୋ।

ଇତି ନୱଙ୍ଗେ ସାଟ୍ଠକଥେ ପିଟକତ୍ତଯେ ବ୍ଯପ୍ପଥଗତୀସୁ ୱିଞ୍ଞୂନଂ

କୋସଲ୍ଲତ୍ଥାଯ କତେ ସଦ୍ଧନୀତିପ୍ପକରଣେ

ପନ୍ନରସହି ପରିଚ୍ଛେଦେହି ମଣ୍ଡିତୋ ଭୂୱାଦିଗଣୋ ନାମ

ସୋଳସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୭। ରୁଧାଦିଛକ୍କ

ରୁଧାଦିଗଣିକ

ଇତୋ ପରଂ ପୱକ୍ଖାମି, ରୁଧାଦିକଗଣାଦୟୋ;

ସାସନସ୍ସୋପକାରାୟ, ଗଣେ ତୁ ଛବ୍ବିଧେ କଥଂ।

ରୁଧ୍ ଆୱରଣେ। ରୁଧ୍ଧାତୁ ଆୱରଣେ ୱତ୍ତତି। ଏତ୍ଥ ଆୱରଣଂ ନାମ ପିଦହନଂ ୱା ପରିରୁନ୍ଧନଂ ୱା ପଲିବୁନ୍ଧନଂ ୱା ହରିତୁଂ ୱା ଅପ୍ପଦାନଂ, ସବ୍ବମେତଂ ୱଟ୍ଟତି। ରୁନ୍ଧତି, ରୁନ୍ଧିତି, ରୁନ୍ଧୀତି, ରୁନ୍ଧେତି, ଅୱରୁନ୍ଧେତି। କମ୍ମନି – ମଗ୍ଗୋ ପୁରିସେନ ରୁନ୍ଧିୟତି। ରୋଧୋ, ଓରୋଧୋ, ୱିରୋଧୋ, ପଟିୱିରୋଧୋ, ୱିରୁଦ୍ଧୋ, ପଟିୱିରୁଦ୍ଧୋ, ପରିରୁଦ୍ଧୋ। ରୁନ୍ଧିତୁଂ, ପରିରୁନ୍ଧିତୁଂ। ରୁନ୍ଧିତ୍ୱା। ପରିରୁନ୍ଧିତ୍ୱା।

ତତ୍ର ରୋଧୋତି ଚାରକୋ। ସୋ ହି ରୁନ୍ଧତି ପୱେସିତାନଂ କୁରୂରକମ୍ମନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଗମନଂ ଆୱରତୀତି ରୋଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଓରୋଧୋତି ରାଜୁଢ଼ରୀ, ସା ପନ ଯଥାକାମଚାରଂ ଚରିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନେନ ଓରୁନ୍ଧିୟତି ଅୱରୁନ୍ଧିୟତୀତି ଓରୋଧୋ। ୱିରୋଧୋତି ଅନନୁକୂଲତା। ପଟିୱିରୋଧୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅନନୁକୂଲତା। ୱିରୁଦ୍ଧୋତି ୱିରୋଧଂ ଆପନ୍ନୋ। ପଟିୱିରୁଦ୍ଧୋତି ପଟିସତ୍ତୁଭାୱେନ ୱିରୋଧଂ ଆପନ୍ନୋ। ପରିରୁଦ୍ଧୋତି ଗହଣଥ୍ଥାୟ ସମ୍ପରିୱାରିତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି "ଯଥା ଅରୀହି ପରିରୁଦ୍ଧୋ, ୱିଜନ୍ତେ ଗମନେ ପଥେ"ତି। ଅୱରୁଦ୍ଧୋତି ପବ୍ବାଜିତୋ।

ମୁଚ ମୋଚନେ। ମିଗଂ ବନ୍ଧନା ମୁଞ୍ଚତି। ମୁଞ୍ଚନଂ, ମୋଚନଂ। ଦୁକ୍ଖପ୍ପମୋଚନଂ, ମୋଚୋ।

ମୋଚୋତି ଚେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠିକକଦଲୀରୁକ୍ଖୋ। ମୁଞ୍ଚିତୁଂ। ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା। କାରିତେ "ମୋଚେତି, ମୋଚେତୁଂ, ମୋଚେତ୍ୱା"ତିଆଦୀନି।

ରିଚ ୱିରେଚନେ। ରିଞ୍ଚତି। ରିଞ୍ଚନଂ, ୱିରେଚନଂ, ୱିରେକୋ, ୱିରେଚକୋ। ରିଞ୍ଚିତୁଂ। ରିଞ୍ଚିତ୍ୱା।

ସିଚ ପଗ୍ଘରଣେ। ଉଦକେନ ଭୂମିଂ ସିଞ୍ଚତି। ପୁତ୍ତଂ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚି। ଅଭିସେକୋ। ମୁଦ୍ଧାଭିସିତ୍ତୋ ଖତ୍ତିୟୋ। ସିଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ ନାୱଂ, ସିତ୍ତା ତେ ଲହୁମେସ୍ସତି। ସିତ୍ତଟ୍ଠାନଂ। ସିଞ୍ଚିତୁଂ। ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା।

ଯୁଜ ଯୋଗେ। ଯୁଞ୍ଜତି, ଅନୁଯୁଞ୍ଜତି। କମ୍ମନି "ଯୁଞ୍ଜିୟତୀ"ତି ରୂପାନି। କେଚି "ଯୁଞ୍ଜତେ"ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଯୁଞ୍ଜନଂ, ସଂଯୋଗୋ, ଅନୁଯୋଗୋ, ଭାୱନାନୁଯୁତ୍ତୋ, ସଞ୍ଞୋଗୋ, ସଞ୍ଞୋଜନଂ, ଅଦ୍ଧଯୋଜନା। ଦୀଘଂ ସନ୍ତସ୍ସ ଯୋଜନଂ। ଯୁଞ୍ଜିତୁଂ, ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ। ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତ୍ୱା। ଯୋଜେତି। ତତ୍ଥ ସଂଯୋଜନନ୍ତି ବନ୍ଧନଂ କାମରାଗାଦି। ଯୋଜନନ୍ତି –

ୱିଦତ୍ଥି ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗୁଲ୍ୟୋ, ତଦ୍ୱୟଂ ରତନଂ ମତଂ;

ସତ୍ତରତନିକା ଯଟ୍ଠି, ଉସଭଂ ୱୀସୟଟ୍ଠିକଂ;

ଗାୱୁତଂ ଉସଭାସୀତି, ଯୋଜନଂ ଚତୁଗାୱୁତଂ।

ଭୁଜ ପାଲନବ୍ୟୱହରଣେସୁ। ପାଲନଂ ରକ୍ଖଣଂ। ବ୍ୟୱହରଣଂ ଅଜ୍ଝୋହରଣଂ। ଭୁଞ୍ଜତି, ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ସଂଭୁଞ୍ଜତି। ଦାସପରିଭୋଗେନ ପରିଭୁଞ୍ଜି। କାରିତେ "ଭୋଜେତି ଭୋଜୟତୀ"ତିଆଦୀନି ରୂପାନି। ଭୋଜନଂ, ସମ୍ଭୋଗୋ, ମହିଭୁଜୋ, ଗାମଭୋଜକୋ , ଉପଭୋଗୋ, ପରିଭୋଗୋ। ଭୁତ୍ତୋ ଓଦନୋ ଭୱତା। ସଚେ ଭୁତ୍ତୋ ଭୱେୟ୍ୟାହଂ। ଓଦନଂ ଭୁତ୍ତୋ ଭୁତ୍ତୱା ଭୁତ୍ତାୱୀ। ତୁମନ୍ତାଦିତ୍ତେ "ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ, ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ, ଭୋଜେତୁଂ, ଭୋଜୟିତୁଂ, ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା, ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱାନ, ଭୁଞ୍ଜିୟ, ଭୁଞ୍ଜିୟାନ, ଭୋଜେତ୍ୱା, ଭୋଜେତ୍ୱାନ, ଭୋଜୟିତ୍ୱା, ଭୋଜୟିତ୍ୱାନ" ଇଚ୍ଚାଦୀନି ପରିସଦ୍ଦାଦୀହି ୱିସେସିତବ୍ବାନି।

ତତ୍ର ଭୁଞ୍ଜତୀତି ଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜତି, ଭୋଜନୀୟଂ ଭୁଞ୍ଜତି। ତଥା ହି "ଖାଦନୀୟଂ ୱା ଭୋଜନୀୟଂ ୱା ଖାଦତି ୱା ଭୁଞ୍ଜତି ୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ କଦାଚି

ଖାଦନୀୟେପି ‘‘ଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି ୱୋହାରୋ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଫଲାନି ଖୁଦ୍ଦକପ୍ପାନି, ଭୁଞ୍ଜ ରାଜ ୱରାୱର’’ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଭୁଞ୍ଜତୀତି ଚୀୱରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ପଟିସେୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନେୱ ଚ ପଟିସେୱତୀତି ପରିଭୁଞ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ ସଂୱଣ୍ଣିଯତି। ଅପିଚ ‘‘କାମେ ଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି ଚ ‘‘ପଞ୍ଚକାମଗୁଣେ ପରିଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି ଚ ଦସ୍ସନତୋ ପନ ଭୁଞ୍ଜନପରିଭୁଞ୍ଜନସଦ୍ଦା ପଟିସେୱନତ୍ଥେନ କତ୍ଥଚି ସମାନତ୍ଥାପି ହୋନ୍ତୀତି ଅୱଗନ୍ତବ୍ବା। ସଂଭୁଞ୍ଜତୀତି ସଯୋଗଂ କରୋତି, ଏକତୋ ୱାସଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ସିଯା ‘‘ନନୁ ଚ ଭୋ ଅତ୍ର ଭୁଜଧାତୁ ପାଲନବ୍ଯୱହରଣେସୁ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ କଥଂ ଏତ୍ତକେସୁପି ଅତ୍ଥେସୁ ୱତ୍ତତୀ’’ତି? ୱତ୍ତତେୱ, ଅନେକତ୍ଥା ହି ଧାତୱୋ, ତେ ଉପସଗ୍ଗସହାଯେ ଲଭିତ୍ୱାପି ଅନେକତ୍ଥତରାୱ ହୋନ୍ତି। ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତୁମନ୍ତାଦୀନି ରୂପାନି ନ ୱକ୍ଖାମ। ଯତ୍ଥ ପନ ୱିସେସୋ ଦିସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ୱକ୍ଖାମ।

କତି ଛେଦନେ। କନ୍ତତି, ୱିକନ୍ତତି। ସଲ୍ଲକତ୍ତୋ।

ଭିଦି ୱିଦାରଣେ। ଭିନ୍ଦତି। ଅନାଗତତ୍ଥେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ଭେଚ୍ଛିସ୍ସତି, ଭିନ୍ଦିସ୍ସତୀ’’ତି ଦ୍ୱିଧା ଭୱନ୍ତି ରୂପାନି। ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଭିନ୍ଦତୀତି ଭିକ୍ଖୁ। ତେନାହ –

‘‘ନ ତେନ ଭିକ୍ଖୁ ସୋ ହୋତି, ଯାୱତା ଭିକ୍ଖତେ ପରେ;

ୱିସଂ ଧମ୍ମଂ ସମାଦାଯ, ଭିକ୍ଖୁ ହୋତି ନ ତାୱତା।

ଯୋଧ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ପାପଞ୍ଚ, ବାହିତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ;

ସଙ୍ଖାଯ ଲୋକେ ଚରତି, ସୱେ ‘ଭିକ୍ଖୂ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଇଦଞ୍ଚ ଖୀଣାସୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନସମଣାପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ‘‘ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ପାପୁଣନ୍ତିଯେୱ। ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦତୀତି ସଙ୍ଘଭେଦକୋ। ଦେୱଦତ୍ତେନ ସଙ୍ଘୋ ଭିନ୍ନୋ,। ଭିନ୍ଦିଯତୀତି ଭିନ୍ନୋତି ହି ନିବ୍ବଚନଂ। ନ ତେ କଟ୍ଠାନି ଭିନ୍ନାନି। ଭିନ୍ଦତୀତି ଭେତ୍ତା।

ଛିଦି ଦ୍ୱେଧାକରଣେ। ଛିନ୍ଦତୀତି ଛେଦକୋ, ଏୱଂ ଛେତ୍ତା। କେସେ ଛେତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଛିନ୍ଦିଯତୀତି ଛିନ୍ନୋ। ଛିନ୍ନୋପି ରୁକ୍ଖୋ ପୁନଦେୱ ରୂହତି। ଇଦଂ ପନ ଭିଦିଛିଦିଦ୍ୱଯଂ ଦିୱାଦିଗଣଂ ପତ୍ୱା ‘‘ଭିଜ୍ଜତି ଛିଜ୍ଜତୀ’’ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱାଚକଂ ରୂପଦ୍ୱଯଂ ଜନେତି, ତସ୍ମା ‘‘ଭିଜ୍ଜତୀତି ଭିନ୍ନୋ’’ତିଆଦିନା ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱସେନପି ନିବ୍ବଚନଂ କାତବ୍ବଂ।

ତଦି ହିଂସାନାଦରେସୁ। ତନ୍ଦତି। ତନ୍ଦୀ, ତନ୍ଦ୍ତି। ତଦ୍ଦତି କଚ୍ଛୁ।

ଉଦି ପସୱକିଲେଦନେସୁ। ପସୱନଂ ସନ୍ଦନଂ। କିଲେଦନଂ ତିନ୍ଦତା। ଉନ୍ଦତି। ଉଦ୍ଦୂରୋ, ସମୁଦ୍ଦୋ।

ୱିଦ ଲାଭେ। ୱିନ୍ଦତି। ଗୋୱିନ୍ଦୋ, ୱିତ୍ତି। ଏତ୍ଥ ୱିତ୍ତୀତି ଅନୁଭୱନଂ, ୱେଦନା ୱା।

ୱିଦ ତୁଟ୍ଠିଯଂ। ୱିନ୍ଦତି, ନିବ୍ବିନ୍ଦତି। ନିବ୍ବିନ୍ଦନଂ। ୱିରଜ୍ଜତି। ନିବ୍ବିନ୍ଦୋ କାମରତିଯା। ୱିତ୍ତି, ୱିତ୍ତଂ, ୱେଦୋ। ଲଭତି ଅତ୍ଥୱେଦଂ ଧମ୍ମୱେଦଂ।

ଏତ୍ଥ ୱିତ୍ତୀତି ସୋମନସ୍ସଂ। ‘‘ୱିତ୍ତି ହି ମଂ ୱିନ୍ଦତି ସୁତ ଦିସ୍ୱା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିତ୍ତନ୍ତି ୱିତ୍ତିଜନନତ୍ତା ୱିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଧନଂ। ୱେଦୋତି ଗନ୍ଥୋପି ଞାଣମ୍ପି ସୋମନସ୍ସମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ’’ତିଆଦୀସୁ ହି ଗନ୍ଥୋ ‘‘ୱେଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱେଦଗୁମଭିଜଞ୍ଞା ଅକିଞ୍ଚନଂ କାମଭୱେ ଅସତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଞାଣଂ। ‘‘ଯେ ୱେଦଜାତା ୱିଚରନ୍ତି ଲୋକେ’’ତିଆଦୀସୁ ସୋମନସ୍ସଂ।

ୱେଦଗନ୍ଥେ ଚ ଞାଣେ ଚ, ସୋମନସ୍ସେ ଚ ୱତ୍ତତି;

ୱେଦସଦ୍ଦୋ ଇମଂ ନାନା-ଧାତୁତୋ ସମୁଦୀରଯେ।

ଲିପ ଲିମ୍ପନେ। ଲିମ୍ପତି, ଲିମ୍ପକୋ। ଅୱଲେପୋ। ଅୱଲେପୋତି ଅହଙ୍କାରୋ।

ଲୁପ ଅଚ୍ଛେଦନେ। ଲୁମ୍ପତି। ୱିଲୁମ୍ପକୋ, ୱିଲୁତ୍ତୋ ୱିଲୋପୋ।

ୱିଲୁମ୍ପତେୱ ପୁରିସୋ, ଯାୱସ୍ସ ଉପକପ୍ପତି;

ଯଦା ଚଞ୍ଞେ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତି, ସୋ ୱିଲୁତ୍ତୋ ୱିଲୁମ୍ପତୀତି।

ପିସ ଚୁଣ୍ଣନେ। ପିଂସତି। ପିସକୋ। ପିସୁଣା ୱାଚା। ଆଗମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଅତ୍ତନୋ ପିଯଭାୱଂ ପରସ୍ସ ଚ ସୁଞ୍ଞଭାୱଂ ଯାଯ ୱାଚାଯ ଭାସତି, ସା ପିସୁଣା ୱାଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ।

ହିସି ୱିହିଂସାଯଂ। ହିଂସତି, ୱିହିଂସତି। ହିଂସକୋ।

ଅହିଂସକୋତି ମେ ନାମଂ, ହିଂସକସ୍ସ ପୁରେ ସତୋ;

ଅଜ୍ଜାହଂ ସଚ୍ଚନାମୋମ୍ହି, ନ ନଂ ହିଂସାମି କିଞ୍ଚନଂ।

ହିଂସିତଙ୍ଗଂ କିଂସତୀତି ସୀହୋ। ଆଦିଅନ୍ତକ୍ଖରୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି, ଯଥା ''କନ୍ତନଟ୍ଠେନ ତକ୍କ''ନ୍ତି। ୱିହେସକୋ, ୱିହେସନଂ।

ସୁମ୍ଭପହାରେ। ଯୋ ନୋ ଗାୱୋୱ ସୁମ୍ଭତି। ପରିସୁମ୍ଭତି। ସୁମ୍ଭୋତି। ଅତ୍ରିମେ ପାଠଇତୋ ପଯୋଗା –

''ସଂସୁମ୍ଭମାନା ଅତ୍ତାନଂ, କାଲମାଗମଯାମସେ''ତି ଚ,

''କେସଗ୍ଗହଣମୁକ୍ଖେପା, ଭୂମ୍ୟା ଚ ପରିସୁମ୍ଭନା;

ଦତ୍ୱା ଚ ନୋ ପକ୍କମତି, ବହୁଦୁକ୍ଖଂ ଅନପ୍ପକ''ନ୍ତି ଚ,

''ଭୂମିଂ ସୁମ୍ଭାମି ୱେଗସା''ତି ଚ।

ଅଞ୍ଛହ ପନ ଅଞ୍ଛାପି ୱୁତ୍ତା। ତା ଇଧ ଅନୁପପତ୍ତିତୋ ନ ୱୁତ୍ତା। କେଚେହ ମଞ୍ଞେଯ୍ୟୁଂ, ଯଥା ଭୂୱାଦିଗଣେ ''ସକି ସଙ୍କାଯଂ ଖଜି ଗତିୱେକଲ୍ଲେ''ତିଆଦୀନଂ ଧାତୂନଂ ପଟିଲଦ୍ଧୱଗ୍ଗନ୍ତଭାୱସ୍ସ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମସ୍ସ ୱସେନ ''ସଙ୍କତି ଖଞ୍ଜତୀ''ତି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି, ତଥା ଇମସ୍ମିଂ ରୁଧାଦିଗଣେ ''ମୁଚ ମୋଚନେ କତି ଛେଦନେ''ତିଆଦୀନଂ ଧାତୂନଂ ପଟିଲଦ୍ଧୱଗ୍ଗନ୍ତଭାୱସ୍ସ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମସ୍ସ ୱସେନ ''ମୁଞ୍ଚତି କନ୍ତତୀ''ତିଆଦୀନି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ କୋ ଇମେସଂ ତେସଞ୍ଚ ୱିସେସୋତି? ଏତ୍ଥ ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯେ ଭୂୱାଦିଗଣସ୍ମିଂ ଅନେକସ୍ସରା ଅସଂଯୋଗନ୍ତା ଇକାରନ୍ତୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତେ ଆଖ୍ୟାତତ୍ତଞ୍ଚ ନାମିକତ୍ତଞ୍ଚ ପତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁହେତୁକତ୍ତୁୱିସଯେସୁ ଏକନ୍ତତୋ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମେନ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପା ଭୱନ୍ତି, ନ କତ୍ଥଚିପି ତେସଂ ୱିନା ନିଗ୍ଗହୀତାଗମେନ ରୂପପ୍ପୱତ୍ତି ଦିସ୍ସତି। ତଂ ଯଥା? ସଙ୍କତି, ସଙ୍କା, ଖଞ୍ଜତି, ଖଞ୍ଜୋ ଇଚ୍ଚାଦି। ଅଯଂ ଅନେକସ୍ସରାନଂ ଇକାରନ୍ତୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଭୂୱାଦିଗଣିକାନଂ ୱିସେସୋ।

ଯେ ଚ ରୁଧାଦିଗଣସ୍ମିଂ ଅନେକସ୍ସରା ଅସଂଯୋଗନ୍ତା ଅକାରନ୍ତୱସେନ ୱା ଉକାରନ୍ତୱସେନ ୱା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତେ ଆଖ୍ୟାତତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱିସଯେଯେୱ ଏକନ୍ତତୋ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମେନ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପା ଭୱନ୍ତି, ନ ହେତୁକତ୍ତୁୱିସଯେ। ନାମିକତ୍ତଂ ପନ ସହନିଗ୍ଗହୀତାଗମେନ ୱିନା ଚ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମେନ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପା ଭୱନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ୱିନା ନିଗ୍ଗହୀତାଗମେନ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପା, ତତ୍ଥ ସସଂଯୋଗରୂପାଯେୱ ଭୱନ୍ତି। ତଂ ଯଥା? ମୁଞ୍ଚତି, ମୁଞ୍ଚାପେତି, ମୋଚେତି, ମୋଚାପେତି। ଛିନ୍ଦାପେତି। ଛେଦେତି, ଛେଦାପେତି। ଛିନ୍ଦନଂ, ଛେଦୋ। ମୁଞ୍ଚନଂ, ମୋଚନଂ। କନ୍ତତି, କନ୍ତନଂ, ସଲ୍ଲକତ୍ତୋ। ପିଟ୍ଠିମଂସାନି ଅତ୍ତନୋ, ସାମଂ ଉକ୍କଚ୍ଚ ଖାଦସି ଇଚ୍ଚାଦୀନି। ତତ୍ଥ ଉକ୍କଚ୍ଚାତି ଉକ୍କନ୍ତିତ୍ୱା, ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ନନୁ ଚ ଭୋ ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଆଖ୍ୟାତନାମିକଭାୱଂ ପତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁହେତୁକତ୍ତୁୱିସଯେସୁ ଏକନ୍ତତୋ ପଟିଲଦ୍ଧନିଗ୍ଗହୀତାଗମେହି ସକି ଖଜି ଆଦୀହିଯେୱ ରୁଧାଦିଗଣିକେହି ଭୱିତଙ୍ଗଂ, ନ ପନ ମୁଚଛିଦିଆଦୀହୀତି? ତନ୍ନ, ମୁଚଛିଦିଆଦୀହିଯେୱ ରୁଧାଦିଗଣିକେହି ଭୱିତଙ୍ଗଂ ରୁଚଧାତୁଯା ସମାନଗତିକତ୍ତା, ତଥା ହି ଯଥା ''ରୁନ୍ଧିସ୍ସ, ରୁନ୍ଧଯତି, ରୁନ୍ଧାପେତି, ରୁନ୍ଧନଂ, ରୋଧୋ, ୱିରୋଧୋ''ତିଆଦୀସୁ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମାନିଗ୍ଗହୀତାଗମୱସେନ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରାନି

ରୂପାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତଥା ମୁଚଛିଦିଆଦୀନମ୍ପୀତି।

ନନୁ କଛାଯନେ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମସ୍ସ ନିଛୱିଧାନତ୍ଥଂ ‘‘ରୁଧାଦିତୋ ନିଗ୍ଗହୀତପୁବ୍ବଞ୍ଚା’’ତି ଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଂ ପନ କ୍ରିଯାପଦତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଚ ନାମିକପଦତ୍ତମ୍ପି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଭୱେୟ୍ଯ, ‘‘ୱିରୋଧୋ’’ତିଆଦୀନଂ ଦସ୍ସନତୋ ୱାସଦ୍ଦଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନ ଚ ୱାସଦ୍ଦଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ଞାଯତି କ୍ରିଯାପଦତ୍ତଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ନନୁ ଚ ଭୋ ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସକିଖଜିଆଦୀନଂ ନିଚ୍ଚଂ ସନିଗ୍ଗହୀତାଗମକ୍ରିଯାପଦତ୍ତଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ରୁଧାଦିତୋ ନିଗ୍ଗହୀତପୁବ୍ବଞ୍ଚା’’ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସକ୍କା ମନ୍ତୁନ୍ତି? ନ ସକ୍କା, ସକିଖଜିଆଦୀନଂ ରୁଧଧାତୁଯା ଅସମାନଗତିକତ୍ତା ନାମିକତ୍ତେ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତଥା ହି ଯେସଂ ଯା ନାମିକତ୍ତେ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମାନିଗ୍ଗହୀତାଗମୱସେନ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରୱନ୍ତତା, ସା ଏୱ ତେସଂ ରୁଧାଦିଗଣଭାୱସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ। ତଞ୍ଚ ସକିଖଜିଆଦୀନଂ ନତ୍ଥି। ‘‘ସଙ୍କା ଖଞ୍ଜୋ’’ତିଆଦିନା ହି ନାମତ୍ତେ ଏକୋଯେୱ ପକାରୋ ଦିସ୍ସତି ସନିଗ୍ଗହୀତାଗମୋ, ‘‘କମୁ ପଦୱିକ୍ଖେପେ’’ଇଚ୍ଚାଦୀନଂ ପନ ‘‘କମୋ, କମନଂ, ଚଙ୍କମୋ, ଚଙ୍କମନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନାମିକତ୍ତେ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରୱନ୍ତତାସମ୍ଭୱେପି ନିଗ୍ଗହୀତାଗମସ୍ସ ଅବ୍ଭାସୱିସଯେ ପୱତ୍ତତ୍ତା ସା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରୱନ୍ତତା ରୁଧାଦିଗଣଭାୱସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅବ୍ଭାସୱିସଯେ ପୱତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଯା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରୱନ୍ତତା, ସାଯେୱ ରୁଧାଦିଗଣିକଭାୱସ୍ସ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କାତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ନଯୋ ଅତୀୱ ସୁଖୁମୋ ସମ୍ମା ମନସି କାତବ୍ବୋ।

ରୁଧାଦୀ ଏତ୍ତକା ଦିଟ୍ଠା, ଧାତୱୋ ମେ ଯଥାବଲଂ;

ସୁତ୍ତେସ୍ୱଞ୍ଞେପି ପେକ୍ଖିତ୍ୱା, ଗଣ୍ହେୟ୍ଯୋ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିତୋତି।

ରୁଧାଦିଗଣୋଯଂ।

ଦିୱାଦିଗଣିକ

ଦିୱୁ କୀଳାୱିଜିଗିସାବ୍ଯୱହାରଜୁତିଥୁତିକନ୍ତିଗତିସତ୍ତୀସୁ। ଏତ୍ଥ ଚ କୀଳାତି ଲଳନା, ୱିହାରୋ ୱା। ଲଳନାତି ଚ ଲଳିତାନୁଭୱନୱସେନ ରମଣଂ। ୱିହାରୋ ଇରିଯାପଥପରିୱତ୍ତନାଦିନା ୱତ୍ତନଂ। ୱିଜିଗିସାତି ୱିଜଯିଚ୍ଛା। ବ୍ଯୱହାରୋତି ୱୋହାରୋ। ଜୁତୀତି ସୋଭା। ଥୁତୀତି ଥୋମନା। କନ୍ତୀତି କମନୀଯତା। ଗତୀତି ଗମନଂ। ସତ୍ତୀତି ସାମତ୍ଥିଯଂ। ଇମେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିୱୁଧାତୁ ୱତ୍ତତି। ଦିବ୍ବତି। ଦେୱୋ। ଦେୱୀ। ଦେୱତା।

ଏତ୍ଥ ଦେୱୋତି ତିୱିଧା ଦେୱା ସମ୍ମୁତିଦେୱା ଉପପତ୍ତିଦେୱା ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାତି। ତେସୁ ମହାସମ୍ମତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଲୋକେନ ‘‘ଦେୱା’’ତି ସମ୍ମତତ୍ତା ରାଜରାଜକୁମାରାଦଯୋ ସମ୍ମୁତିଦେୱା ନାମ। ଦେୱଲୋକେ ଉପପନ୍ନା ଉପପତ୍ତିଦେୱା ନାମ। ଖୀଣାସୱା ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱା ନାମ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ସମ୍ମୁତିଦେୱା ନାମ ରାଜାନୋ ଦେୱିଯୋ କୁମାରା। ଉପପତ୍ତିଦେୱା ନାମ ଭୁମ୍ମଦେୱେ ଉପାଦାଯ ତଦୁତ୍ତରିଦେୱା। ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱା ନାମ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଖୀଣାସୱା’’ତି।

ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନଂ – ଦିବ୍ବନ୍ତି କାମଗୁଣଝାନାଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତିସ୍ସରିଯାଦୀହି କୀଳନ୍ତି, ତେସୁ ୱା ୱିହରନ୍ତୀତି ଦେୱା। ଦିବ୍ବନ୍ତି ଯଥାଭିଲାସିତଂ ୱିସଯଂ ଅପ୍ପଟିଘାତେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦେୱା। ଦିବ୍ବନ୍ତି ଯଥିଚ୍ଛିତନିପ୍ଫାଦନେ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଦେୱା। ଅଥ ୱା ତଂତଂବ୍ଯସନନିତ୍ଥରଣତ୍ଥିକେହି ସରଣଂ ପରାଯଣନ୍ତି ଦେୱନୀଯା ଅଭିତ୍ଥୱନୀଯାତି ଦେୱା। ସୋଭାୱିସେସଯୋଗେନ କମନୀଯାତି ୱା ଦେୱା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଥୁତିକନ୍ତି ଅତ୍ଥା କମ୍ମସାଧନୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, କୀଳାଦଯୋ ଛ ଅତ୍ଥା କତ୍ତୁସାଧନୱସେନ। କେଚି ପନ ‘‘ଦିୱୁ କୀଳାୱିଜିଗିସାବ୍ଯୱହାରଜୁତିଥୁତିଗତୀସୂ’’ତି ପଠନ୍ତି। କେଚି ‘‘ଗତୀ’’ତି ପଦଂ ୱିହାଯ ‘‘ଜୁତିଥୁତୀସୂ’’ତି ପଠନ୍ତି। କେଚି ‘‘ଥୁତୀ’’ତି ପଦଂ ୱିହାଯ ‘‘ଜୁତିଗତୀସୂ’’ତି ପଠନ୍ତି, କେଚି ପନ ଦିୱୁଧାତୁଂ ‘‘ସତ୍ତିଥୁତିକ’’ନ୍ତିଅତ୍ଥେପି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନାହ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁଟୀକାକାରୋ ‘‘ଦେୱସଦ୍ଦୋ ଯଥା କୀଳାୱିଜିଗିସାୱୋହାରଜୁତିଗତିଅତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ସତ୍ତିଅଭିତ୍ଥୱକମନତ୍ଥୋପି ହୋତି ଧାତୁସଦ୍ଦାନଂ ଅନେକତ୍ଥଭାୱତୋ’’ତିଆଦି।

ଇଦଂ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ସମ୍ମୁତିଦେୱାଦୀସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ନିବ୍ବଚନଂ – ଦିବ୍ବନ୍ତି କୀଳନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଇସ୍ସରିଯଂ କରୋନ୍ତୀତି ଦେୱା, ରାଜାନୋ। ଦିବ୍ବନ୍ତି କୀଳନ୍ତି ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି, ପଟିପକ୍ଖେ ୱା ୱିଜେତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ୱୋହରନ୍ତି ଚ ଲୋକସ୍ସ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତଂ, ଜୋତନ୍ତି ପରମାଯ ସରୀରଜୁତିଯା, ଥୋମିଯନ୍ତି ତବ୍ଭାୱତ୍ଥିକେହି, କାମିଯନ୍ତି ଦଟ୍ଠୁଂ ସୋତୁଞ୍ଚ ସୋଭାୱିସେସଯୋଗେନ, ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଚ ଯଥିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଅପ୍ପଟିହତଗମନେନ, ସକ୍କୋନ୍ତି ଚ

ଆନୁଭାଓସମ୍ପତ୍ତିୟା ତଂତଂକିଚ୍ଚଂ ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତୁନ୍ତି ଦେଓା, ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୟୋ। କୀଳନ୍ତି ପରମାୟ ଝାନକୀଳାୟ, ଓିଜେତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖଂ, ପରମସୁଖୁମଞ୍ଚାଣଓିସେସଓିସୟଂ ଅଝଞ୍ଝ ଓୋହରନ୍ତି, ଜୋତନ୍ତି ସଜକିଲେସଦୋସକଲୁସାଭାଓା ପରମଓିସୁଦ୍ଧାୟ ଞାଣଜୁତିୟା, ଥୋମିୟନ୍ତି ଚ ଓିଞ୍ଞୁତସଭାଓେହି ପରମନିମ୍ମଲଗୁଣଓିସେସଯୋଗତୋ, କାମିୟନ୍ତି ଚ ଅନୁତ୍ତରପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତତାୟ ଦଟ୍ଠୁଂ ସୋତୁଂ ପୂଜିତୁଞ୍ଚ, ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଚ ଅମତମହାନିଜାନଂ ଅପଚ୍ଚାଗମନୀୟାୟ ଗତିୟା, ସକ୍କୋନ୍ତି ଚ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ୱା ତେ ତେ ସତ୍ତେ ହିତେ ନିୟୋଜେତୁଂ ଅମତମହାନିଜାନସୁଖେ ଚ ପତିଟ୍ଠାପେତୁନ୍ତି ଦେଓା, ଓିସୁଦ୍ଧିଦେଓା।

ଦେଓସଦ୍ଦ ''ଓିନ୍ଦେ ଓିଗତଓଲାହକେ ଦେଓେ''ତିଆଦୀସୁ ଅଜଟାକାସେ ଆଗତୋ। ''ଦେଓୋ ଚ ଥୋକଂ ଥୋକଂ ଫୁସାୟତୀ''ତିଆଦୀସୁ ମେଘେ। ''ଅୟଞ୍ହି ଦେଓ କୁମାରୋ''ତିଆଦୀସୁ ଖତ୍ତିୟେ। ''ଅହଂ ଦେଓ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକେ କିଞ୍ଚି ଭୟଂ ନ ପସ୍ସାମୀ''ତିଆଦୀସୁ ଇସ୍ସରପୁଗ୍ଗଲେ। ''ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତୋ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ ପରିଚାରେତି ଦେଓୋ ମଞ୍ଞେ''ତିଆଦୀସୁ ଉପପତ୍ତିଦେଓେ। ''ଦେଓାତିଦେଓଂ ନରଦମ୍ମସାରଥି''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଓିସୁଦ୍ଧିଦେଓେ ଆଗତୋ।

ଦେଓୀତି ରାଜଭରିୟାପି ଦେଓଧୀତାପି ''ଦେଓୀ''ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ଦେଓସ୍ସ ଭରିୟାତି ହି ଦେଓୀ, ସାପି ଅନ୍ତତୋ ''ଦିଜତୀତି ଦେଓୀ''ତି ଓତ୍ତଜା, ଯଥା ''ଭିକ୍ଖତୀତି ଭିକ୍ଖୁନୀ''ତି। ତଥା ହି ଓୁତ୍ତଂ ଓିମାନଓତ୍ଥୁଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ଦିଜତି ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞିଦ୍ଧିୟା କୀଳତୀତି ଦେଓୀ''ତି।

ଦେଓତାତି ଦେଓପୁତ୍ତୋପି ବ୍ରହ୍ମାପି ଦେଓଧୀତାପି। ''ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞତରା ଦେଓତା ଅଭିକ୍କନ୍ତାୟ ରତ୍ତିୟା ଅଭିକ୍କନ୍ତଓଣ୍ଣା''ତିଆଦୀସୁ ହି ଦେଓପୁତ୍ତୋ ''ଦେଓତା''ତି ଓୁତ୍ତୋ ''ଦେଓୋଯେଓ ଦେଓତା''ତି କତ୍ୱା, ତଥା ''ତା ଦେଓତା ସତ୍ତସତା ଉଳାରା, ବ୍ରହ୍ମା ଓିମାନା ଅଭିନିକ୍ଖମିତ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ ବ୍ରହ୍ମାନୋ।

''ଅଭିକ୍କନ୍ତେନ ଓଣ୍ଣେନ, ଯା ତ୍ୱଂ ତିଟ୍ଠସି ଦେଓତେ;

ଓଭାସେନ୍ତୀ ଦିସା ସଜା, ଓସଧୀ ଓିୟ ତାରକା''ତି-

ଆଦୀସୁ ଦେଓଧୀତା।

ଇମାନି ଉପପତ୍ତିଦେଓାନଂ ନାମାନି –

ଦେଓୋ ସୁରୋ ଚ ଓିବୁଧୋ, ନିଜରୋ ଅମରୋ ମରୁ;

ସୁଧାସୀ ତିଦସୋ ସଗ୍ଗ-ଓାସୀ ଅନିମିସୋପି ଚ;

ଦିଓୋକୋ'ମତପାୟୀ ଚ, ସଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ଦେଓତାନି ଚ।

ଖି ଖୟେ। ଖିୟତି। ଖୟୋ। ଖିୟନଂ। ରାଗକ୍ଖୟୋ।

ଖି ନିଓାସେ କୋଧହିଂସାସୁ ଚ। ଖିୟତି। ନ ଗଚ୍ଛସି ୟମକ୍ଖୟଂ। ନାଗଦାନେନ ଖିୟନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଖିୟତୀତି ନିଓସତି। ୟମକ୍ଖୟନ୍ତି ୟମନିଓେସନଂ। ଖିୟନ୍ତୀତି କୁଜ୍ଝନ୍ତି ହିଂସନ୍ତି ଓା।

ଘା ଗନ୍ଧୋପାଦାନେ। ଘାୟତୀତି ଘାନଂ। ଘାନେନ ଗନ୍ଧଂ ଘାୟିତୁଂ ଘାୟିତ୍ୱା।

ରୁଚ ରୋଚନେ। ରୋଚନଂ ରୁଚି। ଭତ୍ତଂ ମେ ରୁଚ୍ଚତି। ଭତ୍ତମ୍ପିତସ୍ସ ନ ରୁଚ୍ଚତି। ପଜଜ୍ଜା ମମ ରୁଚ୍ଚତି। ରୁଚ୍ଚିତୁଂ, ରୁଚ୍ଚିତ୍ୱା। କେଚି ପନ ଇମସ୍ମିଂ ଦିଓାଦିଗଣେ ''ରୁଚ ଦିତ୍ତିମ୍ହୀ''ତି ପଠନ୍ତି। ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ କତ୍ଥଚିପି ଦିତ୍ତିସଙ୍ଖାତସୋଭନତ୍ଥଓାଚକସ୍ସ ରୁଚଧାତୁନୋ ''ରୁଚ୍ଚତୀ''ତି ରୂପାଭାଓତୋ। ତସ୍ମା ଏଓଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତଜଂ, ଦିତ୍ତିରୁଚୀନଂ ଓାଚକୋ ରୁଚଧାତୁ ଭୂଓାଦିଗଣିକୋ। ତସ୍ସ ହି ''ରୋଚତି, ଓିରୋଚତି। ଏକତ୍ତମୁପରୋଚିତ''ନ୍ତି ରୂପାନିଯେଓ ଭଓନ୍ତି, ନ ''ରୁଚ୍ଚତୀ''ତି ରୂପଂ। ରୁଚିୟାଯେଓ ଓାଚକୋ ପନ ଦିଓାଦିଗଣିକୋପି ହୋତି ଚୁରାଦିଗଣିକୋପି। ତସ୍ସ ହି ଦିଓାଦିଗଣିକକାଲେ ''ଗମନଂ ମୟ୍ହଂ

ରୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ରୂପଂ। ଚୁରାଦିଗଣିକକାଲେ ‘‘କିଂ ନୁ ଜାତିଂ ନ ରୋଚେସୀ’’ତି ରୂପଂ। ଆପୁବ୍ବୋ ଚେ ଆଚିକ୍ଖନେ ୱତ୍ତତି, ‘‘ଆରୋଚେତି, ଆରୋଚୟତୀ’’ତି ରୂପାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି।

ମୁଚ ମୋକ୍ଖେ। ଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚତି। ସଦ୍ଧାୟ ଅଧିମୁଚ୍ଚତି। ମୁତ୍ତି, ୱିମୁତ୍ତି, ଅଧିମୁତ୍ତି, ମୁଚ୍ଚମାନୋ।

ଉଚ ସମୱାୟେ। ଉଚ୍ଚତି। ଓକୋ, ଉକା, ଉକ୍କା।

ଓକୋତି ଉଦକମ୍ପି ଆୱାସୋପି। ‘‘ଓକପୁଣ୍ଣେହି ଚୀୱରେହୀ’’ତି ଚ, ‘‘ୱାରିଜୋୱ ଥଲେ ଖିତ୍ତୋ, ଓକମୋକତମୁବ୍ଭତୋ’’ତି ଚେତ୍ଥ ପୟୋଗୋ। ଉକାତି ସୀସେ ନିଦ୍ଦଉକିମିୱିସେସୋ।

ଉକ୍କାତି ଦୀପିକାଦୟୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ‘‘ଉକ୍କାସୁ ଧାରିୟମାନାସୂ’’ତି ହି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଦୀପିକା ‘‘ଉକ୍କା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଉକ୍କଂ ବନ୍ଧେୟ୍ୟ, ଉକ୍କଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ଉକ୍କାମୁଖଂ ଆଲିମ୍ପେୟ୍ୟା’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଅଙ୍ଗାରକପଲ୍ଲଂ। ‘‘କମ୍ମାରାନଂ ୟଥା ଉକ୍କା, ଅନ୍ତୋ ଝାୟତି ନୋ ବହୀ’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ କମ୍ମାରୁଦ୍ଧନଂ। ‘‘ଏୱଂ ୱିପାକୋ ଉକ୍କାପାତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ୱାତୱେଗୋ ‘‘ଉକ୍କା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ସଣ୍ଡାସେନ ଜାତରୂପଂ ଗହେତ୍ୱା ଉକ୍କାମୁଖେ ପକ୍ଖିପେୟ୍ୟା’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସୁୱଣ୍ଣକାରାନଂ ମୂସା ‘‘ଉକ୍କା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ଦୀପିକାୱାତୱେଗେସୁ, କମ୍ମାରାନଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧନେ;

ମୂସାୟମ୍ପି ଚ ଅଙ୍ଗାର-କପଲ୍ଲେ ଚାତି ପଞ୍ଚସୁ;

ୱିସୟେସୁ ପନେତେସୁ, ଉକ୍କାସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି;

ଛେ ଛେଦନେ। ଛିୟତି, ଛିୟନ୍ତି। ଅୱଛିତଂ, ଅୱଛାତଂ। ଛେତ୍ୱାନ ମୋଢଇଂ ୱରଗନ୍ଧୱାସିତଂ।

ସଜ ସଙ୍ଗେ। ସଙ୍ଗୋ ଲଗନଂ। ସଜ୍ଜତି। ସଜ୍ଜନଂ, ସଜ୍ଜିତୋ, ସତ୍ତୋ।

ୟୁଜ ସମାଧିମ୍ହି। ସମାଧାନଂ ସମାଧି, କାୟକମ୍ମାଦୀନଂ ସମ୍ମାପୟୋଗୱସେନ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତାତି ଅତ୍ଥୋ। ୟୁଜ୍ଜତି। ୟୋଗୋ, ୟୋଗୀ।

ଏତ୍ଥ ୟୋଗୋତି ୱୀରିୟଂ। ତଞ୍ହି –

‘‘ୱାୟମେଥେୱ ପୁରିସୋ, ନ ନିବ୍ବିନ୍ଦେୟ୍ୟ ପଣ୍ଡିତୋ;

ପସ୍ସାମି ୱୋ’ହ’ମତ୍ତାନଂ, ୟଥା ଇଚ୍ଛିଂ ତଥା ଅହୁ’’ନ୍ତି

ୱଚନତୋ ଅୱସ୍ସଂ କାତୁଂ ୟୁଜ୍ଜତି ଉପପଜ୍ଜତୀତି ୟୋଗୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ରଜ୍ଜ ରାଗେ। ରଜ୍ଜତି। ୱିରଜ୍ଜତି। ରଜ୍ଜମାନୋ, ରଜ୍ଜଂ, ରଜ୍ଜନ୍ତୋ, ରାଗୋ, ୱିରାଗୋ, ରଜ୍ଜନଂ, ୱିରଜ୍ଜନଂ, ରଜନୀୟଂ। ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି। ସମ୍ମା ରଟ୍ଠା ନିରଜ୍ଜତି, ଅତ୍ତନୋ ରଟ୍ଠା ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥ ୱିରାଗୋତି ୱିରଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଂକିଲେସଧମ୍ମାତି ୱିରାଗୋ, ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗୋ ଚ।

ୱିଜୀ ଭୟଚଲନେସୁ। ୱିଜ୍ଜତି, ସଂୱିଜ୍ଜତି। ସଂୱେଗୋ, ସଂୱେଜନୀୟଂ। ଉବ୍ବିଜ୍ଜତି। ଉବ୍ବେଗୋ, ଉବ୍ବିଗ୍ଗହଦୟୋ।

ଲୁଜୱିନାସେ। ଲୁଜ୍ଜତୀତି ଲୋକୋ। ଲୋପୋ, ଲୁତ୍ତି, ଲୁଜ୍ଜନଂ, ଲୁତ୍ତୋ।

ଠା ଗତିନିୱତ୍ତିୟଂ। ଠାୟତି। ଠାୟୀ, ଠିତି, ଠାନଂ, ଠିତୋ, ତତ୍ରଟ୍ଠୋ, ତିଟ୍ଠଂ, କପ୍ପଟ୍ଠାୟୀ, ଆସଭଟ୍ଠାନଟ୍ଠାୟୀ।

‘‘ସୁଖଂ ସଯାମି ଠାଯାମି, ସୁଖଂ କପ୍ପେମି ଜୀୱିତଂ;

ଅହତ୍ଥପାସୋ ମାରସ୍ସ, ଅହୋ ସତ୍ଥାନୁକମ୍ପକୋ’’ତି

ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ଲାପଂ ଗୋଚରଟ୍ଠାଯିନନ୍ତି ଚ। ତତ୍ଥ ଠାଯାମୀତି ତିଟ୍ଠାମି।

ଡିଗତିଯଂ। ଡିଯତି। ଡେମାନୋ। ଡିନୋ ୱା। ‘‘ଉଚ୍ଚେ ସକୁଣ ଡେମାନ, ପତ୍ତଯାନ ୱିହଙ୍ଗମ। ୱଜ୍ଜେସି ଖୋ ତ୍ୱଂ ୱାମୂରୁ’’ନ୍ତି ନିଦସ୍ସନଂ।

ଏତ୍ଥ ଡିଯତୀତି ଡେମାନୋତି ନିବ୍ବଚନଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

ତା ପାଲନେ। ତାଯତି। ଅଘସ୍ସ ତାତା। ସୋ ନୂନ କପଣୋ ତାତୋ, ଚିରଂ ରୁଜ୍ଜତି ଅସ୍ସମେ। ତାଣଂ, ପରିତ୍ତଂ, ଗୋତ୍ତଂ। ତ୍ୱଂ ଖୋସି ଉପାସକ କତକଲ୍ଯାଣୋ କତଭୀରୁତ୍ତାଣୋ।

ତତ୍ର ପରିତ୍ତନ୍ତି ମହାତେଜୱନ୍ତତାଯ ସମନ୍ତତୋ ସତ୍ତାନଂ ଭଯଂ ଉପଦ୍ଦୱଂ ଉପସଗ୍ଗଞ୍ଚ ତାଯତି ରକ୍ଖତୀତି ପରିତ୍ତଂ, ଗଂ ତାଯତୀତି ଗୋତ୍ତଂ।

ନତ ଗତ୍ତିନାମେ। ଗତ୍ତିନାମୋ ଗତ୍ତିକ୍କେପୋ। ନଚ୍ଚତି। ନଚ୍ଚଂ। ନିଗଣ୍ଠୋ ନାଟପୁତ୍ତୋ।

ଦା ସୋଧନେ। ଦାଯତି। ଦାନଂ। ଅନୁଯୋଗଦାପନତ୍ଥଂ। ଅନୁଯୋଗଂ ଦତ୍ୱା। ଦାନଂ ଦତ୍ୱା।

ଦାସୁପନେ। ଦାଯତି। ନିଦ୍ଦାଯତି। ନିଦ୍ଦାଯନଂ, ନିଦ୍ଦାଯମାନୋ, ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତୋ।

ଦାଦାନେ। ପୁରିସୋ ଦାନଂ ଦାଯତି। ଆପୁଚ୍ଛୋ ଗହଣେ। ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିଯତି। ସୀଲଂ ସମାଦିଯତି। କମ୍ମେ – ପୁରିସେନ ଦାନଂ ଦୀଯତି, ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିଯତି। କାରିତେ – ଆଦପେତି, ସମାଦପେତି, ଆଦପଯତି, ସମାଦପଯତି, ଯେ ଧମ୍ମମେୱାଦପଯନ୍ତି ସନ୍ତୋ।

ଦା ଅୱଖଣ୍ଡନେ। ଦିଯତି, ଦିଯନ୍ତି। ପରିତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପରିତ୍ତନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଖଣ୍ଡିତତ୍ତା ପରିତ୍ତଂ। ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ଗୋମଯପିଣ୍ଡଂ ପରିତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ପରିତ୍ତନ୍ତି ଅପ୍ପକସ୍ସ ନାମଂ କାମାୱଚରସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପେସକ୍ଖତ୍ତା।

ଦା ସୁଦ୍ଧିଯଂ। ଦାଯତି। ୱୋଦାଯତି। ୱୋଦାନଂ। ଅକମ୍ମକୋଯଂ ଧାତୁ। ତଥା ହି ‘‘ୱୋଦାଯତି ସୁଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ୱୋଦାନଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନା’’ତି ନେତ୍ତିସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଦୀ ଖଯେ। ଦୀଯତେ। ଦୀନୋ, ଆଦୀନୱୋ।

ତତ୍ର ଦୀନୋତି ପରିକ୍ଖୀଣଞାତିଧନାଦିଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖିତୋ। ଆଦୀନୱୋତିଆଦୀନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱାତି ଅଧିଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତିଆଦୀନୱୋ, ଦୋସୋ।

ଦୁ ପରିତାପେ। ଦୁଯତେ। ଦୁନୋ, ଦୂତୋ।

ଭିଦି ଭିଜ୍ଜନେ। ଭିଜ୍ଜନଧମ୍ମଂ ଭିଜ୍ଜତି। ଭିଜ୍ଜତୀତି ଭିନ୍ନୋ। ଭିଜ୍ଜନଂ ଭେଦୋ।

ଛିଦି ଛିଜ୍ଜନେ। ସୁତ୍ତଂ ଛିଜ୍ଜତି। ଛିଜ୍ଜତୀତି ଛିନ୍ନୋ। ଏୱଂ ଛିଦ୍ଦଂ। ଛିଜ୍ଜନଂ ଛେଦୋ।

ଖିଦିଦୀନିଯେ। ଦୀନଭାୱୋ ଦୀନିଯଂ, ଯଥା ଦକ୍ଖିଯଂ। ଖିଜ୍ଜତି, ଖିନ୍ନୋ, ଅଖିନ୍ନମତି, ଖେଦୋ, ଖେଦଙ୍ଗତୋ ଲୋକହିତାଯ ନାଥୋ।

ଏତ୍ଥ ଖେଦଙ୍ଗତୋତି କାଯିକଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତଂ ପରିସ୍ସମଂ ପତ୍ତୋ, ଦୁକ୍ଖମନୁଭୱୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଦ ଗତିଯଂ। ପଜ୍ଜତି। ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜତି। ପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜତି। ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି, ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି। ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଅକମ୍ମକମ୍ପି ଭୱତି, ତେସଂ ଅଧମ୍ମୋ ଆପଜ୍ଜତି, ପଜ୍ଜୋ, ବ୍ରଗ୍ଗପଜ୍ଜୋ, ସମ୍ପଦାଯୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପଜ୍ଜୋତି ମଗ୍ଗୋ। ବ୍ରଗ୍ଗପଜ୍ଜେ ସଦ୍ଧୁଲପଥେ ଜାତୋତି ବ୍ରଗ୍ଗପଜ୍ଜୋ, ଏୱଂନାମକୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ। ସମ୍ପଦିଯତି ଞାପିଯତି ଧମ୍ମୋ ଏତେନାତି ସମ୍ପଦାଯୋ, ଅକ୍ଖାତା।

ୱିଦ ସତ୍ତାଯଂ। ସତ୍ତା ୱିଜ୍ଜମାନାକାରୋ। ୱିଜ୍ଜତି, ସଂୱିଜ୍ଜତି। ଜାତୱେଦୋ, ୱିଜ୍ଜା, ଅୱିଜ୍ଜା, ୱିଦିତୋ।

ତତ୍ଥ ଜାତୱେଦୋତି ଅଗ୍ଗି। ସୋ ହି ଜାତୋୱ ୱେଦଯତି ଧୂମଜାଲୁଟ୍ଠାନେନ ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ଜାତୱେଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିଜ୍ଜାତି ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱଂ ୱିଦିତଂ କରୋତୀତି ୱିଜ୍ଜା, ଞାଣଂ। ଅୱିଜ୍ଜାତି ଖନ୍ଧାନଂ ରାସଟ୍ଠଂ, ଆଯତନାନଂ ଆଯତନଟ୍ଠଂ, ଧାତୂନଂ ସୁଞ୍ଞଟ୍ଠଂ, ସଚ୍ଚାନଂ ତଥଟ୍ଠଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ପୀଳନାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅତ୍ଥଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ମୋହୋ।

ମଦ ଉମ୍ମାଦେ। ଉମ୍ମାଦୋ ନାମ ମୁଯ୍ହନଂ ୱା ସତିୱିପ୍ପୱାସୋ ୱା ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପୋ ୱା। ମଜ୍ଜତି, ପମଜ୍ଜତି। ମତ୍ତୋ, ସୁରାମଦମତ୍ତୋ। ମତ୍ତୋ ଅହଂ ମହାରାଜ। ପୁତ୍ତମଂସାନି ଖାଦଯିଂ। ମତ୍ତହତ୍ଥୀ, ପମତ୍ତୋ, ଉମ୍ମତ୍ତୋ।

ଅପ୍ପମାଦୋ ଅମତଂ ପଦଂ, ପମାଦୋ ମଚ୍ଚୁନୋ ପଦଂ;

ଅପ୍ପମତ୍ତା ନ ମିଯ୍ୟନ୍ତି, ଯେ ପମତ୍ତା ଯଥା ମତା।

ମିଦ ସିନେହନେ। ମେଜ୍ଜତି। ମେତ୍ତା, ମେତ୍ତି, ମିତ୍ତଂ, ମିତ୍ତୋ।

ଅନ୍ତରଧା ଅଦସ୍ସନେ। ଅନ୍ତରପୁବ୍ବୋ ଧାଧାତୁ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଅଦସ୍ସନେ ୱତ୍ତତି। ଅନ୍ତରଧାଯତି। ଅନ୍ତରଧାନଂ, ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତୋ। ସା ଦେୱତା ଅନ୍ତରହିତା। ଅନ୍ତରାପିଧାଯତି।

ବୁଧ ଅୱଗମନେ। ଅୱଗମନଂ ଜାନନଂ। ବୁଜ୍ଝତି, ବୁଦ୍ଧୋ, ବୁଦ୍ଧି, ବୁଦ୍ଧଂ, ବୋଧୋ, ବୋଧି। ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନି। ସକଲଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ବୁଦ୍ଧୱା, ୱିବୋଧେତି, ବୋଧେତା, ବୁଦ୍ଧୋ, ୱିବୁଦ୍ଧୋ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ତତ୍ର ବୁଦ୍ଧୋତି ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନୀତି ବୁଦ୍ଧୋ, ବୋଧେତା ପଜାଯାତି ବୁଦ୍ଧୋ। ଅଥ ୱା ପାରମିତାପରିଭାୱିତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସବ୍ବମ୍ପି ଞେଯ୍ୟଂ ଅବୁଜ୍ଝୀତି ବୁଦ୍ଧୋ। କେଚି ପନ କମ୍ମେନପି ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦସ୍ସ ସିଦ୍ଧଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତା ଏୱଂ ନିବ୍ବଚନଂ କରୋନ୍ତି ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ ସୋ ଭଗୱାତି ଅଧିଗତଗୁଣୱିସେସେହି ଖୀଣାସୱେହି ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବୋତି ବୁଦ୍ଧୋ''ତି। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହେତବ୍ବୋ। ବୁଦ୍ଧୀତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ବୁଦ୍ଧି। ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧଂ ବୋଧୋ ବୋଧି ଚ। ଅଥ ୱା ବୁଜ୍ଝନଂ ବୁଦ୍ଧି। ଏୱଂ ବୋଧୋ ବୋଧି ଚ, ସବ୍ବମେତଂ ପଞ୍ଞାଯାଧିୱଚନଂ।

ଇଦାନି ବୋଧିସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ ୱଦାମ। ବୋଧୀତି ହି ରୁକ୍ଖୋପି ମଗ୍ଗୋପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମ୍ପି ନିବ୍ବାନମ୍ପି ଏୱଂପଣ୍ଡିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ହି ''ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ଚ, ''ଅନ୍ତରା ଚ ବୋଧିଂ ଅନ୍ତରା ଚ ଗଯ''ନ୍ତି ଚ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ରୁକ୍ଖୋ ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣ''ନ୍ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ମଗ୍ଗୋ। ''ପପ୍ପୋତି ବୋଧିଂ ୱରଭୂରି ସୁମେଧସୋ''ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ''ପତ୍ୱାନ ବୋଧିଂ ଅମତଂ ଅସଙ୍ଖତ''ନ୍ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ନିବ୍ବାନଂ। ''ବୋଧି ଭନ୍ତେ ରାଜକୁମାରୋ ଭଗୱତୋ ପାଦେ ସିରସା ୱନ୍ଦତୀ''ତି ''ଅରିଯସାୱକୋ ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଚ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଏୱଂପଣ୍ଡିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ।

ଅତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ରୁକ୍ଖେ ମଗ୍ଗେ ଚ ନିବ୍ବାନେ, ଞାଣେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ଚ;

ତଥା ପଣ୍ଡିତଯଞ୍ଚେୱ, ବୋଧିସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

ବୁଜ୍ଝତୀତି ବୁଜ୍ଝିତା, ବୋଧେତୀତି ବୋଧେତା।

ଏତ୍ଥ ଚ କୋଚି ପଯୋଗୋ ତୁମନ୍ତାଦୀନି ଚ ରୂପାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତେ – ‘‘ଗୁଯ୍ହମତ୍ଥମସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ସମ୍ବୋଧଯତି ଯୋ ନରୋ। ପରଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୁମରହତି। ବୁଜ୍ଝିତୁଂ, ବୁଦ୍ଧୁଂ, ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା, ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱାନ, ବୁଜ୍ଝିତୁନ, ବୁଦ୍ଧିଯ, ବୁଦ୍ଧିଯାନ, ବୁଦ୍ଧା, ବୁଦ୍ଧାନ’’ ଇତି ଭୱନ୍ତି।

ତତ୍ର ଅସମ୍ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ପରେହି ଅଞ୍ଞାତଂ, ‘‘ଅସମ୍ବୋଧ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ପରେସଂ ବୋଧେତୁଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ବୁଦ୍ଧୁନ୍ତି ସଂବୁଜ୍ଝିତୁଂ। ବୁଦ୍ଧାତି ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧାନାତି ଏତ୍ଥାପି।

କେଚି ପନ ‘‘ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦେ ‘ବୋଧିମଗ୍ଗେନ ବୁଧ୍ୱା’ତି ଚ, ‘‘ବୁଧ୍ୱା ବୋଧିତଲେ ଯମାହ ସୁଗତୋ’ତି ଚ ଧକାରୱକାରସଞ୍ଞୋଗୱତୋ ପଦସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ତ୍ୱାପଚ୍ଚଯନ୍ତଭାୱତୋ ଚ ଧକାରୱକାରସଂଯୋଗୱସେନ ‘‘ବୁଧ୍ୱା’’ତି ପଦସିଦ୍ଧି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତାଦିସସ୍ସ ପଦରୂପସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଅଦସ୍ସନତୋ ଚ, ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ଅନନୁକୂଲତାଯ ଚ, ପରିସୁଦ୍ଧେ ଚ ପୋରାଣପୋତ୍ଥକେ ୱକାରସଂଯୋଗୱିଗତସ୍ସ ‘‘ବୋଧିମଗ୍ଗେନ ବୁଦ୍ଧା’’ତିଚ, ‘‘ବୁଦ୍ଧା ବୋଧିତଲେ’’ତି ଚ ପଦସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ନ ତାଦିସୋ ପାଠୋ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ଅନୁକୂଲୋ ହୋତୀତି। ନ ହି ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ୱସ୍ସସତମ୍ପି ୱସ୍ସସହସ୍ସମ୍ପି ପରିଯେସନ୍ତା ତାଦିସଂ ୱକାରଧକାରସଞ୍ଞୋଗପଦଂ ପସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ‘‘ବୁଧ୍ୱା’’ତି ପଦରୂପସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ଅନନୁକୂଲତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତଞ୍ଚ ସଙ୍କଟଗନ୍ଥେ କତପରିଚଯଭାୱେନ ୱଞ୍ଚିତେହି ୱିଦୂହି ଇଚ୍ଛିତଂ, ନ ସଦ୍ଦନ୍ଧନୀତିୱିଦୂହି। ଏତ୍ଥ ଇମାନି ନିଦସ୍ସନପଦାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି –

କୋ ମଂ ୱିଦ୍ଧା ନିଲୀଯତି। ଲଦ୍ଧା ମଚ୍ଚୋ ଯଦିଚ୍ଛତି। ଲଦ୍ଧାନ ପୁବ୍ବାପରିଯଂ ୱିସେସଂ, ଅଦସ୍ସନଂ ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ ଗଚ୍ଛେ।

ଉମ୍ମାଦନ୍ତିମହଂ ଦିଟ୍ଠା, ଆମୁକ୍କମଣିକୁଣ୍ଡଲଂ;

ନ ସୁପାମି ଦିୱାରତ୍ତିଂ, ସହସ୍ସଂୱ ପରାଜିତୋ’’ତି;

ତତ୍ଥ ୱିଦ୍ଧାତି ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଲଦ୍ଧାତି ଲଭିତ୍ୱା। ଲଦ୍ଧାନାତି ଲଭିତ୍ୱାନ। ଦିଟ୍ଠାତି ଦିସ୍ୱା। ଇତି ‘‘ୱିଦ୍ଧା ଲଦ୍ଧା ଲଦ୍ଧାନ ଦିଟ୍ଠା’’ତି ପଦାନି ତ୍ୱାପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗତାନିପି ସଞ୍ଞୋଗୱସେନ ୱକାରପଟିବଦ୍ଧାନି ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ବୁଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧାନ’’ ଇଚ୍ଚେତାନିପି ‘‘ଲଦ୍ଧା ଲଦ୍ଧାନ’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି ୱିଯ ପରିହୀନୱକାରସଞ୍ଞୋଗାନି ଏୱ ଗହେତବ୍ବାନି। ଯେ ‘‘ବୁଧ୍ୱା’’ତି ରୂପଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ପଠନ୍ତି ଚ, ମଞ୍ଞେ ତେ ତ୍ୱାପଚ୍ଚଯୋ ୱଞ୍ଚେତି, ତେନ ତେ ୱଞ୍ଚନଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାଦିସଂ ରୂପଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଯୋ ସଦ୍ଦନୀତିଯଂ ସଦ୍ଦୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋଯେୱ ଆଯସ୍ମନ୍ତେହି ସାରତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ।

ବୁଧ ବୋଧନେ। ସକମ୍ମକାକମ୍ମକୋଯଂ ଧାତୁ। ତଥା ହି ବୋଧନସଦ୍ଦୁଚ୍ଚାରଣେନ ଜାନନଂ ୱିକସନଂ ନିଦ୍ଦକ୍ଖଯୋ ଚ ଗହିତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ବୁଧ ଞାଣେ, ବୁଧ ୱିକସନେ, ବୁଧ ନିଦ୍ଦକ୍ଖଯେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ବୁଜ୍ଝତି ଭଗୱା, ଧମ୍ମେ ବୁଜ୍ଝତି, ପବୁଜ୍ଝତି, ପଦୁମଂ ବୁଜ୍ଝତି। ପୁରିସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ପବୁଦ୍ଧୋ, ବୋଧତି, ପବୋଧତି ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ସଂଧାସନ୍ଧିମ୍ହି। ସଂପୁବ୍ବୋ ଧାଧାତୁ ସନ୍ଧିମ୍ହି ୱତ୍ତତି। ନେୱସ୍ସ ମଦ୍ଦୀ ଭାକୁଟି, ନ ସନ୍ଧିଯତି ନ ରୋଦତି। ନ ସନ୍ଧିଯତୀତି ଇଦଂ ଅଞ୍ଞେହି ପକରଣେହି ଅସାଧାରଣଂ ଦିୱାଦିରୂପଂ।

ଧନୁ ଯାଚନେ। ମାତା ହି ତୱ ଇରନ୍ଧତି, ୱିଧରସ୍ସ ହଦଯଂ ଧନିଯ୍ୟତି। ଇଦମ୍ପି ଅସାଧାରଣଂ ଦିୱାଦିରୂପଂ।

ଧୀ ଅନାଦରେ। ଧୀଯତେ। ଧୀନୋ।

ଯୁଧ ସମ୍ପହାରେ। ଯୁଜ୍ଝତି। ଯୋଧୋ, ଯୁଦ୍ଧଂ, ଚରଣାଯୁଧୋ, ଯକାରସ୍ସ ୱକାରଭାୱେ ‘‘ଆୱୁଧ’’ନ୍ତି ରୂପଂ। ତତ୍ର ଚରଣାଯୁଧୋତି କୁକ୍କୁଟୋ।

କୁଧ କୋପେ। କୁଜ୍ଝତି। କୋଧୋ, କୁଜ୍ଝନା, କୁଜ୍ଝିତତ୍ତଂ। କୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି, କୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପସ୍ସତି।

ସୁଧ ସୋଚେଯ୍ୟେ। ସୋଚେଯ୍ୟଂ ସୁଚିଭାୱୋ। ସୁଜ୍ଝତି। ସୁଦ୍ଧି, ୱିସୁଦ୍ଧି, ସୁଜ୍ଝନଂ, ସୁଦ୍ଧୋ, ୱିସୁଦ୍ଧୋ, ପରିସୁଦ୍ଧୋ। କାରିତେ ‘‘ସୋଧେତି, ସୋଧକୋ’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ସିଧୁ ସଂରାଧନେ। ସିଜ୍ଝତି। ସିଦ୍ଧି।

ରଧ ହିଂସାଯଂ। ରଜ୍ଝତି, ୱିରଜ୍ଝତି, ଅପରଜ୍ଝତି। ଅପରାଧୋ।

ରାଧ ସାଧ ସଂସିଦ୍ଧିଯଂ। ରାଧଯତି, ସାଧଯତି। ଆରାଧନଂ, ସାଧନଂ। ସପରହିତଂ ସାଧେତୀତି ସାଧୁ, ସପ୍ପୁରିସୋ। ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ସାଧେତବ୍ବନ୍ତି ସାଧୁ, ଲଦ୍ଧକଂ ସୁନ୍ଦରଂ ଦାନସୀଲାଦି।

ୱିଧ ୱିଜ୍ଝନେ। ୱିଜ୍ଝତି। ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଖଣ ୱିଦ୍ଧ, ୱିଧୁ, ୱିଜ୍ଝନକୋ, ୱିଦ୍ଧୋ, ପଟିୱିଦ୍ଧୋ, ୱିଜ୍ଝନଂ, ୱେଧୋ, ପଟିୱେଧୋ, ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା, ୱିଦ୍ଧା, ୱିଦ୍ଧାନ। କୋ ମଂ ୱିଦ୍ଧା ନିଲୀଯତି।

ଇଧ ୱୁଦ୍ଧିଯଂ। ଇଜ୍ଝତି, ସମିଜ୍ଝତି। ଇଦ୍ଧି, ଇଜ୍ଝନଂ, ସମିଜ୍ଝନଂ, ଇଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧୀତି ଇଜ୍ଝନଂ ଇଦ୍ଧି। ଇଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ସତ୍ତା ଏତାଯ ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧି।

ଗିଧୁଅଭିକଙ୍ଖାଯଂ। ଗିଜ୍ଝତି, ଗିଜ୍ଝୋ। ଗଦ୍ଧୋ। ଗଦ୍ଧବାଧିପୁବ୍ବୋ। କାମଗିଦ୍ଧୋ ନ ଜାନାସି। ଗେଧୋ।

ରୁଧି ଆୱରଣେ। ରୁଜ୍ଝତି, ୱିରୁଜ୍ଝତି, ପଟିୱିରୁଜ୍ଝତି। ୱିରୋଧକୋ, ୱିରୁଦ୍ଧୋ। ରୋଧୋ, ୱିରୋଧୋ, ପଟିୱିରୋଧୋ, ଅନୁୱିରୋଧୋ।

ଅନୁୱିଧା ଅନୁକରଣେ। ଅନୁୱିପୁବ୍ବୋ ଧାଧାତୁ ଅନୁକ୍ରିଯାଯଂ ୱତ୍ତତି। ପୁରିସୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ କ୍ରିଯଂ ଅନୁୱିଧୀଯତି ତତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ –

ଦୂସିତୋ ଗିରିଦତ୍ତେନ, ହଯୋ ସାମସ୍ସ ପଣ୍ଡୱୋ;

ପୋରାଣଂ ପକତିଂ ହିତ୍ୱା, ତସ୍ସେୱାନୁୱିଧୀଯତୀ’’ତି।

ଇଦମ୍ପି ଅସାଧାରଣଂ ଦିୱାଦିରୂପଂ।

ଅନୁରୁଧ କାମେ। କାମୋ ଇଚ୍ଛା। ଅନୁପୁବ୍ବୋ ରୁଧଧାତୁ ଇଚ୍ଛାଯଂ ୱତ୍ତତି। ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ, ଅନୁରୋଧୋ। ଅନୁସ୍ସାତି କିଂ ୱିରୋଧୋ।

ତତ୍ଥ ଅନୁରୁଦ୍ଧୋତି ଅନୁରୁଜ୍ଝତି ପଣୀତଂ ପଣୀତଂ ୱତ୍ଥୁଂ କାମେତୀତି ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ। ଅନୁରୋଧୋତି ଅନୁକୂଲତା। ଅଯଂ ପାଠଇ ‘‘ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଲାଭଂ ଅନୁରୁଜ୍ଝତି, ଅଲାଭେ ପଟିୱିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି।

ବ୍ଯଧ ତାଳଅନେ। ବିଜ୍ଝତି। ବ୍ଯାଧୋ। ବ୍ଯାଧୋତି ଲୁଦ୍ଧୋ। ତଂ ତଂ ମିଗଂ ବିଜ୍ଝତି ତାଳେତି ହିଂସତୀତି ବ୍ଯାଧୋ।

ଗୁଧ ପରିୱେଠନେ। ଗୁଜ୍ଝତି। ଗୋଧା।

ମନ ଞାଣେ। ମଞ୍ଞତି, ଅୱମଞ୍ଞତି, ଅତିମଞ୍ଞତି। ସେଯ୍ୟାଦିୱସେନ ମଞ୍ଞତୀତି ମାନୋ। ‘‘ମଞ୍ଞନା, ମଞ୍ଞିତତ୍ତଂ, ମାନୋ, ଅହଙ୍କାରୋ, ଉନ୍ନତି, କେତୁ, ପଗ୍ଗହୋ, ଅୱଲେପୋ’’ତି ପରିଯାଯା।

ଜନଜନନେ। ସକମ୍ମକୋଯଂ ଧାତୁ। ‘‘ଜଞ୍ଞତୀ’’ତିମସ୍ସ ରୂପଂ, କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାରିତେ – ଜନେସି ଫୁସ୍ସତୀ ମମଂ। ଜନଯତି, ସୁଖଂ ଜନେତି, ଜନଯତୀତି ଜନକୋ, ପିତା, ଯୋ କୋଚି ୱା ନିବ୍ବତ୍ତେତା। ପୁଥୁ କିଲେସେ ଜନେତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ଜନେତି ଜନଯତୀ’’ତି ରୂପାନି ଚୁରାଦିଗଣଂ ପତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। କରୋତୀତି ହି ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ। ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନପି ତଦତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତେତୀ’’ତି।

ଜନୀ ପାତୁଭାୱେ। ଈକାରନ୍ତୋଯଂ ଅକମ୍ମକୋ ଧାତୁ, ୱିପୁବ୍ବୋ ଚେ, ସକମ୍ମକୋ। ପୁତ୍ତୋ ଜାଯତି, ଜାତୋ। ପୁଥୁ କିଲେସା ଜାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଜନନଂ ଜାତି, ‘‘ସଞ୍ଜାତି, ନିବ୍ବତ୍ତି, ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ଖନ୍ଧାନଂ ପାତୁଭାୱୋ’’ତି ପରିଯାଯା। ଇତ୍ଥୀ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯତି, ଇତ୍ଥୀ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାତା। ସୋ ପୁରିସୋ ୱିଜାତମାତୁଯାପି ଅମନାପୋ। ଉପୱିଜଞ୍ଞା ଇତ୍ଥୀ। କାରିତେ ‘‘ଜାପେତି, ଜାପଯତି। ଅତ୍ଥଜାପିକା ପଞ୍ଞା’’ତି ରୂପାନି।

ହନ ହିଂସାଯଂ। ଇଧ ହିଂସାଓଚନେନ ଘଟ୍ଟନଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ସଦ୍ଦୋ ସୋତମ୍ହି ହଞ୍ଞତି। ପଟିହଞ୍ଞତି। ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଓତୋ ୱୋହାରୋ ଲୋକିଲେ ସୋତେ ପଟିହଞ୍ଞତି। ଇମାନି କତ୍ତୁପଦାନି। ଭୂୱାଦିଗଣଂ ପନ ପତ୍ୱା ''ଲୋହେନ ୱେ ହଞ୍ଞତି ଜାତରୂପଂ, ନ ଜାତରୂପେନ ହନନ୍ତି ଲୋହ''ନ୍ତି ପାଠଇଯଂ ''ହଞ୍ଞତୀ''ତି ପଦଂ କମ୍ମପଦଂ, ଜାତରୂପଂ ଲୋହେନ କମ୍ମାରେହି ହଞ୍ଞତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ହନନ୍ତୀ''ତି ପଦଂ କତ୍ତୁପଦଂ, ଲୋହଂ ଜାତରୂପେନ କମ୍ମାରା ହନନ୍ତୀତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ହନନଂ ପହରଣନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ।

ରୂପ ରୁପ୍ପନେ। ରୁପ୍ପନଂ କୁପ୍ପନଂ ଘଟ୍ଟନଂ ପୀଠଅନଂ। ରୁପ୍ପତି। ରୂପଂ, ରୁପ୍ପନଂ। ଇମସ୍ସ ପନ ''ରୂପ ରୂପକ୍ରିଯାଯ''ନ୍ତି ଚୁରାଦିଗଣେ ଠିତସ୍ସ ''ରୂପେତି ରୂପଯତୀ''ତି ରୂପାନି ଭଓନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ରୂପନ୍ତି କେନଟ୍ଠେନ ରୂପଂ? ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ ରୂପଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗଓତା ''କିଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖଓେ ରୂପଂ? ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖଓେ ତସ୍ମା 'ରୂପ'ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କେନ ରୁପ୍ପତି? ସୀତେନପି ରୁପ୍ପତି, ଉଣ୍ହେନପି ରୁପ୍ପତି, ଜିଘଚ୍ଛାଯପି ରୁପ୍ପତି, ପିପାସାଯପି ରୁପ୍ପତି, ଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସେନପି ରୁପ୍ପତି, ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖଓେ ତସ୍ମା 'ରୁପ'ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ରୁପ୍ପତୀତି କୁପ୍ପତି ଘଟ୍ଟିଯତି ପୀଠଇଯତି, ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିଜ୍ଜତୀତି ୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜତି, ୱିକାରାପତ୍ତି ଚ ସୀତାଦିସନ୍ନିପାତେ ୱିସଦିସରୂପପ୍ପଓତ୍ତିଯେଓ। ଏତ୍ଥ ଚ କୁପ୍ପତୀତି ଏତେନ କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ ରୂପପଦସିଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି, ଘଟ୍ଟିଯତି ପୀଠଇଯତୀତି ଏତେହି କମ୍ମତ୍ଥେ। କୋପାଦିକ୍ରିଯାଯେଓ ହି ରୁପ୍ପନକ୍ରିଯାତି, ସୋ ପନ କତ୍ତୁଭୂତୋ କମ୍ମଭୂତୋ ଚ ଅତ୍ଥୋ ଭିଜ୍ଜମାନୋ ନାମ ହୋତୀତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଥ ୱା ରୁପ୍ପତୀତି ରୂପନ୍ତି କମ୍ମକତ୍ତୁତ୍ଥେ ରୂପପଦସିଦ୍ଧି ୱୁତ୍ତା। ୱିକାରୋ ହି ରୁପ୍ପନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେନେଓ ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋତି କମ୍ମକତ୍ତୁତ୍ଥେନ ଭିଜ୍ଜତୀତି ସଦ୍ଦେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଯଦା କମ୍ମତ୍ଥେ ''ରୁପ୍ପତୀ''ତି ପଦଂ, ତଦା ''ସୀତେନା''ତିଆଦି କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ କରଣଓଚନଂ। ଯଦା ପନ ''ରୁପ୍ପତୀ''ତି ପଦଂ କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ କମ୍ମକତ୍ତୁଅତ୍ଥେ ୱା, ତଦା ହେତୁମ୍ହି କରଣଓଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ରୂପସଦ୍ଦୋ ଖନ୍ଧ ଭଓ ନିମିତ୍ତ ପଚ୍ଚଯ ସରୀର ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ୱତ୍ତତି। ଅଯଞ୍ହି ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ୱତ୍ତତି। ''ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ରୂପଭଓେ। ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧାରୂପାନି ପସ୍ସତୀ''ତି ଏତ୍ଥ କସିଣନିମିତ୍ତେ। ''ସରୂପା ଭିକ୍ଖଓେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ନୋ ଅରୂପା''ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯେ। ''ଆକାସୋ ପରିୱାରିତୋ ରୂପନ୍ତ୍ୱେଓ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ସରୀରେ। ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱଣ୍ଣେ। ''ରୂପପ୍ପମାଣୋ ରୂପପ୍ପସନ୍ନୋ''ତି ଏତ୍ଥ ସଣ୍ଠାନେ। ଇଚ୍ଚେଓଂ –

ଖନ୍ଧେ ଭଓେ ନିମିତ୍ତେ ଚ, ସରୀରେ ପଚ୍ଚଯେପି ଚ;

ୱଣ୍ଣେ ସଣ୍ଠାନଆଦିମ୍ହି, ରୂପସଦ୍ଦୋ ପଓତ୍ତତି।

କୁପ କୋପେ। କୁପ୍ପତି। କୁପ୍ପନ୍ତି ୱାତସ୍ସପି ଏରିତସ୍ସ। କୋପୋ, ପକୋପୋ। ୱଚୀପକୋପଂ ରକ୍ଖେଯ୍ୟ।

ତପ ସନ୍ତାପେ। ତପ୍ପତି, ସନ୍ତପ୍ପତି। ସନ୍ତାପୋ।

ତପ ପୀଣନେ। ତପ୍ପତି। ତପ୍ପନଂ।

ଦପ ହାସେ। ଦପ୍ପତି।

ଦୀପ ଦିତ୍ତିଯଂ। ଦିପ୍ପତି। ଦୀପୋ।

ଲୁପ ଅଦସ୍ସନେ। ଲୁପ୍ପନଂ, ଲୋପୋ, ଲୁତ୍ତି।

ଖିପ ପେରଣେ। ଖିପ୍ପତି। ଖିପ୍ପଂ।

ଲୁଭ ଗିଦ୍ଧିୟଂ। ଲୁବ୍ଭତି। ଅଭନୋୟୋୱ ଜଣ୍ଣୁକଂ ୱଲୁବ୍ଭ ତିଟ୍ଠତି। ଲୁବ୍ଭନଂ, ଲୋଭୋ, ଲୁବ୍ଭିତ୍ୱା, ଲୁବ୍ଭିତ୍ୱାନ, ଲୁବ୍ଭିୟ, ଲୁବ୍ଭିୟାନ, ୱଲୁବ୍ଭିତ୍ୱା, ୱଲୁବ୍ଭିତ୍ୱାନ, ୱଲୁବ୍ଭିୟ, ୱଲୁବ୍ଭିୟାନ, ଲୁବ୍ଭିତୁଂ, ୱଲୁବ୍ଭିତୁଂ।

ତତ୍ଥ ଲୋଭୋତି ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ତେନ ସତ୍ତା, ସୟଂ ୱା ଲୁବ୍ଭତି, ଲୁବ୍ଭନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଲୋଭୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ଲୋଭୋ ଲୁବ୍ଭନା ଲୁବ୍ଭିତତ୍ତଂ ରାଗୋ ତଣ୍ହା ତସିଣା ମୁଚ୍ଛା ଏଜା ୱନଂ ୱନଥୋ’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି ଲୋଭସ୍ସ ବହୁନାମାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଖୁଭ ସଞ୍ଚଲନେ। ଖୁବ୍ଭତି, ସଂଖୁବ୍ଭତି। ଖୁବ୍ଭିତ୍ଥନଗରଂ। ସଙ୍ଖୋଭୋ। କାରିତେ – ଖୋଭେତି, ଖୋଭୟତି।

ସମୁ ଉପସମେ। ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମତି, ଉପସମ୍ମତି, ୱୂପସମ୍ମତି, ସମଣୋ, ସନ୍ତି, ସନ୍ତୋ।

ଏତ୍ଥ ସମଣୋତି ସମ୍ମତି ସନ୍ତଚିତ୍ତୋ ଭୱତୀତି ସମଣୋ। କାରିତୱସେନ ପନ କିଲେସେ ସମେତି ଉପସମେତୀତି ସମଣୋତି ନିବ୍ବଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ‘‘ୟଂ ସମେତୀତି ଇଦଂ ଅରିୟଂ। ସମୟତୀତିଧ ସତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱେ କାରିତରୂପାନି।

ସମୁ ଖେଦେ ନିରୋଧେ ଚ। ଖେଦୋ। କିଲମନଂ। ନିରୋଧୋ ଅଭାୱଗମନଂ। ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗପ୍ପଟିପନ୍ନସ୍ସ କାୟୋ ସମ୍ମତି। ଅଗ୍ଗି ସମ୍ମତି। ସନ୍ତୋ।

ସନ୍ତସଦ୍ଦୋ ‘‘ଦୀଘଂ ସନ୍ତସ୍ସ ୟୋଜନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ କିଲନ୍ତଭାୱେ ଆଗତୋ। ‘‘ଅୟଞ୍ଚ ୱିତକ୍କୋ ଅୟଞ୍ଚ ୱିଚାରୋ ସନ୍ତା ହୋନ୍ତି ସମିତା’’ତିଆଦୀସୁ ନିରୁଦ୍ଧଭାୱେ। ‘‘ଅଧିଗତୋ ଖୋ ମ୍ୟାୟଂ ଧମ୍ମୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ଦୁଦ୍ଦସୋ ଦୁରନୁବୋଧୋ ସନ୍ତୋ ପଣୀତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ସନ୍ତଞ୍ଞାଣଗୋଚରତାୟଂ। ‘‘ଉପସନ୍ତସ୍ସ ସଦା ସତୀମତୋ’’ତିଆଦୀସୁ କିଲେସୱୂପସମେ। ‘‘ସନ୍ତୋ ହୱେ ସବ୍ଭି ପୱେଦୟନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ସାଧୂସୁ। ‘‘ପଞ୍ଚିମେ ଭିକ୍ଖୱେ ମହାଚୋରା ସନ୍ତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନା’’ତିଆଦୀସୁ ଅତ୍ଥିଭାୱେ। ଏତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘କିଲନ୍ତେ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତେ, ସନ୍ତଧୀଗୋଚରତ୍ତନେ;

କିଲେସୂପସମେ ଚେୱ, ଅତ୍ଥିଭାୱେ ଚ ସାଧୁସୁ;

ଇମେସୁ ଛସୁ ଠାନେସୁ, ସନ୍ତସଦ୍ଦୋ ପନାଗତୋ’’ତି।

ଦମୁ ଦମନେ। ଦମ୍ମତି। ଦନ୍ତୋ, ଦମୋ, ଦମନଂ। କାରିତେ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଦମେତି, ଦମୟତୀ’’ତି ରୂପାନି।

ତତ୍ଥ ଦମୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରାଦୀନଂ ଏତଂ ନାମଂ। ‘‘ସଚ୍ଚେନ ଦନ୍ତୋ ଦମସା ଉପେତୋ। ୱେଦନ୍ତଗୂ ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ‘‘ଦମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ୟଦି ସଚ୍ଚା ଦମା ଚାଗା, ଖନ୍ତ୍ୟା ଭିୟ୍ୟୋଧ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ‘‘ଦମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଦାନେନ ଦମେନ ସଂୟମେନ ସଚ୍ଚୱଜ୍ଜେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ଉପୋସଥକମ୍ମଂ ‘‘ଦମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦମୁପସମେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ଖନ୍ତି ‘‘ଦମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ପଞ୍ଞା, ଖନ୍ତି ଚାପି ଉପୋସଥୋ;

ଇମେ ଅତ୍ଥା ପୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଦମସଦ୍ଦେନ ସାସନେ’’ତି।

ୟା ଗତିପାପୁଣେସ୍ୱୁ। ୟାୟତି, ୟାୟନ୍ତି। ପରିୟାୟୋ। ୟାୟମାନୋ ମହାରାଜା, ଅଦ୍ଧା ସୀଦନ୍ତରେ ନଗେ। ୟାୟନ୍ତୋ। ୟାୟନ୍ତମନୁୟାୟତି। ୟାତାନୁୟାୟୀ। ୟାୟିତୁଂ, ୟାୟିତ୍ୱା ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ଏତ୍ଥ ପରିୟାୟସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ୱୁଚ୍ଚତେ, ପରିୟାୟସଦ୍ଦୋ ୱାରଦେସନାକାରଣେସୁ ସମନ୍ତତୋ ଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନେ ଚ ସଦିସେ ଚ ୱତ୍ତତି। ‘‘କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଆନନ୍ଦ ଅଜ୍ଜ ପରିୟାୟୋ ଭିକ୍ଖୁନିୟୋ ଓୱଦିତୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ହି ୱାରେ ୱତ୍ତତି। ‘‘ମଧୁପିଣ୍ଡିକପରିୟାୟୋତିନଂ ଧାରେହୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଦେସନାୟଂ। ‘‘ଇମିନାପି ଖୋ ତେ ରାଜଞ୍ଞ ପରିୟାୟେନ ଏୱଂ ହୋତୁ’’ତିଆଦୀସୁ କାରଣେ। ‘‘ପରିୟାୟପଥୋ’’ତିଆଦୀସୁ ସମନ୍ତତୋ ଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନେ। ‘‘କୋପସଦ୍ଦୋ ଖୋଭପରିୟାୟୋ’’ତିଆଦୀସୁ ସଦିସେ ୱତ୍ତତି। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ପରିୟାୟରୱୋ ୱାର-ଦେସନାକାରଣେସୁ ଚ;

ସମନ୍ତତୋୱ ଗନ୍ତଵ୍‌-ଟ୍ଠାନେ ଚ ସଦିସେ ସିୟା।

ରି ୱସନେ। ରିୟତି।

ୱିଲୀ ୱିଲୀନଭାୱେ। ସମ୍ପି ୱିଲୀୟତି। କାରିତେ ୱିଲାପୟତି।

ୱା ଗତିଗନ୍ଧନେସୁ। ୱାୟତି। ୱାୟୋ, ୱାତୋ।

ସିୱୁ ତନ୍ତସନ୍ତାନେ। ସିଵ୍ୱତି, ସଂସିଵ୍ୱତି। ସିଵ୍ୱଂ, ସିଵ୍ୱନ୍ତୋ। କାରିତେ – ସିଵ୍ୱେତି, ସିଵ୍ୱୟତି, ସିଵ୍ୱାପେତି, ସିଵ୍ୱାପୟତି।

ସିୱୁ ଗତିସୋସନେସୁ। ସିଵ୍ୱତି।

ଧିୱୁ ଖିୱୁ ନିଦସ୍ସନେ। ଧିଵ୍ୱତି। ଖିଵ୍ୱତି।

ସା ତନୁକରଣେ। ସିୟତି, ସିୟନ୍ତି।

ସା ଅନ୍ତକମ୍ମନି। ସିୟତି ଅନୱସେସତୋ ମାନଂ ସିୟତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ ମାନସନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ସା ଅସ୍ସାଦନେ। ରସଂ ସାୟତି। ସାୟିତଂ, ସାୟନଂ।

ସି ପାଣିପ୍ପସୱେ। ସୂୟତି, ପସୂୟତି। ପସୂତା ଗାୱୀ।

କୁସୁ ହରଣଦିତ୍ତୀସୁ। କୁସୟତି।

ସିଲିସ ଆଲିଙ୍ଗନେ। ସିଲିସ୍ସତି। ସିଲେସୋ।

କିଲିସ ଉପତାପେ। କିଲିସ୍ସତି, ସଂକିଲିସ୍ସତି। କିଲେସୋ, ସଂକିଲେସୋ। ଇକାରଲୋପେ କ୍ଲିସ୍ସତି କ୍ଲେସୋ ଇଚ୍ଚାଦୀନି। ଅପିଚ ମଲୀନତାପି କିଲିସସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚତି, କିଲିଟ୍ଠୱତ୍ଥଂ ପରିଦହତି। ‘‘ଚିତ୍ତେନ ସଂକିଲିଟ୍ଠେନ, ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତି ମାଣୱା’’ତିଆଦୀସୁ ଧାତୂନଂ ଅନେକତ୍ଥତାୟ।

ମସ ଅପ୍ପୀଭାୱେ ଖମାୟଞ୍ଚ। ମସ୍ସତି।

ଲୀସ ଅପ୍ପୀଭାୱେ। ଲିସ୍ସତି। ଲେସୋ। ‘‘ଲିସ ଲେସନେ’’ତିପି ପଠନ୍ତି ଆଚରିୟା।

ତସ ପିପାସାୟଂ। ତସ୍ସତି, ପରିତସ୍ସତି। ପରିତସ୍ସନା, ତସିଣା, ତସିତୋ।

ଦୁସ ଦୋସନେ। ଦୁସ୍ସତି। ଦୋସୋ, ଦୋସନଂ, ଦୋସିତୋ।

ଦୁସ ଅପ୍ପୀତିୟଂ। ଦୁସ୍ସତି, ପଦୁସ୍ସତି। ଦୋସୋ, ପଦୋସୋ, ଦୁଟ୍ଠୋ, ପଦୁଟ୍ଠୋ, ଦୂସକୋ, ଦୂସିତୋ, ଦୂସନା।

ଅସୁ ଖେପେ। ଖେପୋ ଖିପନଂ। ଅସ୍ସତି। ନିରସ୍ସତିଆଦିୟତି ଚ ଧମ୍ମଂ। ଇସ୍ସାସୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ନିରସ୍ସତୀତି ଛଡ୍ଡେତି ସତ୍ଥାରଂ ତଥା ଧମ୍ମକ୍ଖାନାଦୀନି। ଇସ୍ସାସୋତି ଉସୁଂ ଅସ୍ସତି ଖିପତୀତି ଇସ୍ସାସୋ, ଧନୁଗ୍ଗହୋ।

ୟସୁ ପୟତନେ। ୟସ୍ସତି। ନିୟସକମ୍ମଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ୟେନ ୱିନୟକମ୍ମେନ ‘‘ନିସ୍ସାୟ ତେ ୱତ୍ଥବ୍ବ’’ନ୍ତି ନିୟସ୍ସିୟତି ଭଜାପିୟତୀତି ନିୟସୋ ବାଲଂ, ତଂ ନିୟସକମ୍ମଂ ନାମ। ‘‘କରୋହି ମେ ୟକ୍ଖ

ନିଯସକମ୍ମ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ନିଗ୍ଗହକମ୍ମଂ ନିଯସକମ୍ମଂ ନାମ।

ଭସ୍ସ ଭସ୍ସନେ। ଭସ୍ସତି। ଭସ୍ସଂ, ଭସ୍ସକାରକୋ।

ୱସ ସଦ୍ଦେ। ସକୁଣୋ ୱସ୍ସତି। ଅଧମୋ ମିଗଜାତାନଂ, ସିଙ୍ଗାଲୋ ତାତ ୱସ୍ସତି। ମଣ୍ଡୂକୋ ୱସ୍ସତି।

ନସଅଦସ୍ସନେ। ନସ୍ସନଧମ୍ମଂ ନସ୍ସତି। ପନସ୍ସତି। ୱିନସ୍ସତି। ନସ୍ସ ୱସଲି, ଚର ପିରେ ୱିନସ୍ସ। ନଟ୍ଠୋ, ୱିନଟ୍ଠୋ। କାରିତେ – ନାସେତି, ନାସଯତି।

ସୁସ ସୋସନେ। ପଣ୍ଣଂ ସୁସ୍ସତି। କାରିତେ – ୱାତୋ ପଣ୍ଣଂ ସୋସେତି, ସୋସଯତି। କମ୍ମେ – ୱାତେନ ପଣ୍ଣଂ ସୋସିଯତି। ଭାୱେ କ୍ରିଯାପଦମପ୍ପସିଦ୍ଧଂ। ସୋସୋ, ସୁକ୍ଖଂ କଟ୍ଠଂ। ସୁସ୍ସଂ, ସୁସ୍ସନ୍ତୋ। ସୁସ୍ସମାନୋ ଦହଦୋ।

ତୁସ ତୁଟ୍ଠିଯଂ। ତୁସ୍ସତି, ସନ୍ତୁସ୍ସତି। ସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ସନ୍ତୋସୋ, ତୋସନଂ, ତୁଟ୍ଠଙ୍କଂ, ତୁସ୍ସିତଙ୍କଂ, ତୁସିତା। କାରିତେ ''ତୋସେତି'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ହା ପରିହାନିଯଂ। ହାଯତି, ପରିହାଯତି। ହାଯନ୍ତି ତତ୍ଥ ୱଠଅୱା। ଭାୱେ ''ଭଯଂ ୱା ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ୱା ଲୋମହଂସୋ ୱା, ସୋ ପହୀଯିସ୍ସତୀ''ତି ଚ ''ରାଗୋ ପହୀଯତୀ''ତି ଚ ରୂପଂ। କମ୍ମେ କ୍ରିଯାପଦମପ୍ପସିଦ୍ଧଂ। ''ରାଗୋ ପହୀଯତୀ''ତି ଇଦଂ ପନ ''ହା ଚାଗେ''ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଭୂୱାଦିଗଣିକଧାତୁସ୍ସ ରୂପଂ ''ରାଗଂ ପଜହତୀ''ତି କତ୍ତୁପଦସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ।

ନହ ବନ୍ଧନେ। ନଯ୍ହତି। ଉପନଯ୍ହତି। ସନ୍ନଯ୍ହତି। ସନ୍ନାହୋ। ସନ୍ନଦ୍ଧୋ।

ମୁହ ୱେଚିତ୍ତେ। ମୁଯ୍ହତି, ସମ୍ମୁଯ୍ହତି, ପମୁଯ୍ହତି। ମୋହୋ, ପମୋହୋ। ମୂଳ୍ହୋ। ମୋମୂହୋ ପୁରିସୋ। ମୋମୂହଂ ଚିତ୍ତଂ। କାରିତେ – ମୋହେତି। ପମୋହକୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ମୋମୂହୋତି ଅୱିସଦତାଯ ମୋମୂହୋ, ମହାମୂଳ୍ହୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସହ ସୁହ ସତ୍ତିଯଂ। ସଯ୍ହତି। ସୁଯ୍ହତି।

ନ୍ହାସୋଚେଯ୍ୟେ। ନ୍ହାଯତି, ଅପ୍ପକ୍ଖରାନଂ ବହୁଭାୱେ ନହାଯତି। ନହାଯିତ୍ୱା, ନ୍ହାଯିତ୍ୱା। ନହାନଂ, ନ୍ହାନଂ। ସୀସଂ ନ୍ହାତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୀସଂ ନ୍ହାତୋତି ସୀସଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ନ୍ହାତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ ପୋରାଣେହି ଅନୁମତତ୍ତା।

ସିନିହ ପୀତିଯଂ। ସିନିଯ୍ହତି। ସିନେହକୋ, ସିନେହିତୋ, ସିନିଦ୍ଧୋ। ପୁତ୍ତେ ସିନେହୋ ଅଜାଯଥ। ଇକାରଲୋପେନ ସ୍ନେହୋ। ତଥା ହି ''ନିସ୍ନେହମଭିକଙ୍ଖାମୀ''ତି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି।

ୱିରିଠଅ ଲଜ୍ଜାଯଂ ଚୋଦନେ ଚ। ୱିରିଠଇତୋ। ଲଜ୍ଜାୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ପସିଦ୍ଧୋ, ନ ଚୋଦନାୱସେନ। ତଥା ହି ''ୱିରିଠଇତୋତି ଲଜ୍ଜିତୋ''ତି ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣକା ଗରୂ ୱଦନ୍ତି ''ଲଜ୍ଜନାକାରପ୍ପତ୍ତୋ''ତି ଚ।

ଦିୱାଦୀ ଏତ୍ତକା ଦିଟ୍ଠା, ଧାତୱୋ ମେ ଯଥାବଲଂ;

ସୁତ୍ତେସ୍ୱଞ୍ଞେପି ପେକ୍ଖିତ୍ୱା, ଗଣ୍ହେୟ୍ୟୋ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିତୋତି।

ଦିୱାଦିଗଣୋଯଂ।

ସ୍ୱାଦିଗଣିକ

ସୁ ସୱନେ। ''ସୁଣୋତି, ସୁଣାତି। ସୁଣିଂସୁ। ପଟିସ୍ସୁଣି, ପଟିସ୍ସୁଣିଂସୁ। ଅସ୍ସୋସି, ଅସ୍ସୋସୁଂ। ପଚ୍ଚସ୍ସୋସି, ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁଂ'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି, ''ସୁଣିସ୍ସତି, ସୋସ୍ସତି'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି ଚ ଭୱନ୍ତି। ଅବ୍ଭାସୱିସଯେ ''ସୁସ୍ସୂସତି, ସୁସ୍ସୂସା'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି। ଅନବ୍ଭାସୱିସଯେ – ସାୱକୋ, ସୋତୋ, ସୁଣଂ, ସୁଣନ୍ତୋ, ସୁଣମାନୋ, ସୁଯ୍ୟମାନୋ, ସୱନଂ, ସୁତଂ। ଅସୁଯିତ୍ଥାତି ୱା ସୁତଂ। ସୁତୱା, ସୋତଂ, ସୋଣୋ, ସୁଣିତୁଂ, ସୋତୁଂ। ସୁଣିତ୍ୱା, ସୁଣିଯ, ସୁଣିଯାନ, ସୁତ୍ୱା, ସୁତ୍ୱାନ। କାରିତେ – ସାୱେତି, ସାୱଯତି। କମ୍ମେ – ସଦ୍ଦୋ ସୁଯ୍ୟତି, ସୂଯତି ଚ। ଭାୱେ ପଦରୂପମପ୍ପସିଦ୍ଧଂ।

ତତ୍ଥ ସାୱକୋତି ଅନ୍ତେୱାସିକୋ, ସୋ ଦୁୱିଧୋ ଆଗତପ୍ଫଲୋ ଅନାଗତପ୍ଫଲୋ ଚ, ତତ୍ଥ ଆଗତପ୍ଫଲୋ ସୱନନ୍ତେ ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ଜାତୋତି ‘‘ସାୱକୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇତରୋ ଗରୂନଂ ୱଚନଂ ସୁଣାତୀତି ‘‘ସାୱକୋ’’ତି। ସାୱକୋ, ଅନ୍ତେୱାସିକୋ, ସିସ୍ସୋତି ପରିଯାଯା।

ଏତ୍ଥ ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ ୱଦାମ ସଦ୍ଧିଂ ସୋତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେନ। ସୁତସଦ୍ଦୋ ସୌପସଗ୍ଗୋ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚ ଅନୁପପଦେନ, ସୁତସଦ୍ଦୋ ଚ –

ଗମନେ ୱିସ୍ସୁତେ ତିନ୍ତେ, ନିଯୋଗୋ’ପଚିତେପି ଚ;

ସଦ୍ଦେ ଚ ସୋତଦ୍ୱାରାନୁ-ସାରଞ୍ଞାତେସୁ ଦିସ୍ସତି।

ତଥା ହି ‘‘ସେନାଯ ପସୁତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସୁତଧମ୍ମସ୍ସ ପସ୍ସତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିସ୍ସୁତଧମ୍ମସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅୱସ୍ସୁତା ଅୱସ୍ସୁତସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ ତିନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଯେ ଝାନପ୍ପସୁତା ଧୀରା’’ତିଆଦୀସୁ ଅନୁଯୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତୁମ୍ହେହି ପୁଞ୍ଞଂ ପସୁତଂ ଅନପ୍ପକ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଉପଚିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱିଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଦ୍ଦୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ବହୁସ୍ସୁତୋ ହୋତି ସୁତଧରୋ ସୁତସନ୍ନିଚଯୋ’’ତିଆଦୀସୁ ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରୱିଞ୍ଞାତଧମ୍ମଧରୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋତସଦ୍ଦୋପି ଅନେକତ୍ଥପ୍ପଭେଦୋ। ତଥା ହେସ –

ମଂସୱିଞ୍ଞାଣଞାଣେସୁ, ତଣ୍ହାଦୀସୁ ଚ ଦିସ୍ସତି;

ଧାରାଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେ, ଚିତ୍ତସନ୍ତତିଯମ୍ପି ଚ।

‘‘ସୋତାଯତନଂ , ସୋତଧାତୁ, ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସୋତସଦ୍ଦୋ ମଂସସୋତେ ଦିସ୍ସତି, ‘‘ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେ। ‘‘ଦିବ୍ବାଯ ସୋତଧାତୁଯା’’ତିଆଦୀସୁ ଞାଣସୋତେ। ‘‘ଯାନି ସୋତାନି ଲୋକସ୍ମିନ୍ତି, ଯାନି ଏତାନି ସୋତାନି ମଯା କିତ୍ତିତାନି ପକିତ୍ତିତାନି ଆଚିକ୍ଖିତାନି ଦେସିତାନି ପଞ୍ଞପିତାନି ପଟ୍ଠପିତାନି ୱିୱରିତାନି ୱିଭତ୍ତାନି ଉତ୍ତାନୀକତାନି ପକାସିତାନି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ? ତଣ୍ହାସୋତୋ ଦିଟ୍ଠିସୋତୋ କିଲେସସୋତୋ ଦୁଚ୍ଚରିତସୋତୋ ଅୱିଜ୍ଜାସୋତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଧମ୍ମେସୁ। ‘‘ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଭଗୱା ମହନ୍ତଂ ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧଂ ଗଙ୍ଗାଯ ନଦିଯା ସୋତେନ ୱୁଯ୍ହମାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଉଦକଧାରାଯଂ। ‘‘ଅରିଯସ୍ସେତଂ ଆୱୁସୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ, ଯଦିଦଂ ସୋତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଅରିଯମଗ୍ଗେ। ‘‘ପୁରିସସ୍ସ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣସୋତଂ ପଜାନାତି ଉଭଯତୋ ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଇଧଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତଞ୍ଚ ପରଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତଞ୍ଚା’’ତିଆଦୀସୁ ଚିତ୍ତସନ୍ତତିଯନ୍ତି।

ସୋଣୋତି ସୁନଖୋ। ସୋ ହି ସାମିକସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁଣାତୀତି ସୋଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଇମାନି ତଦଭିଧାନାନି –

ସୁନଖୋ ସାରମେଯ୍ୟୋ ଚ, ସୁଣୋ ସୂନୋ ଚ କୁକ୍କୁରୋ;

ସୋଣୋ ସ୍ୱାନୋ ସୁୱାନୋ ଚ, ସାଳୂରୋ ମିଗଦଂସନୋ।

ସା ସୁନିଧାତି’ମେ ସଦ୍ଦା, ପୁମାନେସୁ ପୱତ୍ତରେ;

ସୁନଖୀ କୁକ୍କୁରୀ ସୀ’ତି, ଇମେ ଇତ୍ଥୀସୁ ୱତ୍ତରେ।

ସୁନଖା ସାରମେଯ୍ୟାତି, ଆଦି ବହୁୱଚୋ ପନ;

ପୱତ୍ତତି ପୁମିତ୍ଥୀସୁ, ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ଅଯଂ ନଯୋ;

କୁକ୍କୁରୋତି ଅଯଂ ତତ୍ଥ, ବାଲକାଲେ ରୱେନ ୱେ;

ମହଲ୍ଲକେପି ସୁନଖେ, ରୂଳ୍ହିଯା ସମ୍ପଓତ୍ତି।

ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା କୁକ୍କୁରଜାତକେ ''ଯେ କୁକ୍କୁରା ରାଜକୁଲମ୍ହି ଓଡ୍ଢା, କୋଲେଯ୍ୟକା ଓଣ୍ଣବଲୂପପନ୍ନା''ତିଇମସ୍ମିଂପଦେସେ ଏଓମତ୍ଥଂ ଓଣ୍ଣଯିଂସୁ ''ଯେ କୁକ୍କୁରାତି ଯେ ସୁନଖା। ଯଥା ହି ତରୁଣୋପି ପସ୍ସାଓୋ ପୂତିମୁତ୍ତନ୍ତି ତଦହୁଜାତୋପି ସିଙ୍ଗାଲୋ ''ଜରସିଙ୍ଗାଲୋ'ତି, କୋମଲାପି ଗଳ୍ଚୀଲତା 'ପୂତିଲତା'ତି, ସୁଓଣ୍ଣଓଣ୍ଣୋପି କାଯୋ 'ପୂତିକାଯୋ'ତି ଓୁଚ୍ଚତି, ଏଓମେଓ ଓସ୍ସସତିକୋପି ସୁନଖୋ 'କୁକ୍କୁରୋ'ତି ଓୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ମହଲ୍ଲକା କାଯୂପପନ୍ନାପି ତେ 'କୁକ୍କୁରା'ତ୍ୱେଓ ଓୁତ୍ତା''ତି।

କି ହିଂସାଯଂ। କିଣୋତି, କିଣାତି, କିଣନ୍ତି।

ସକ ସାମତ୍ଥିଯେ। ସମତ୍ଥଭାଓୋ ସାମତ୍ଥିଯଂ, ଯଥା ଦକ୍ଖିଯଂ। ସକ୍କୁଣାତି, ସକ୍କୁଣନ୍ତି। ଅସକ୍ଖି। ସକ୍ଖିସ୍ସତି। ସକ୍କୋ। ସକ୍ୟା।

ଏତ୍ଥ ସକ୍କୋତି ଦେଓରାଜା। ସୋ ହି ପରହିତଂ ସକହିତଞ୍ଚ କାତୁଂ ସକ୍କୁଣାତୀତି ସକ୍କୋ। ଅପିଚ ସକ୍ୟକୁଲଜାତୋ ଯୋ କୋଚିପି। ତଥା ହି ''ଅଥ ଖୋ ମହାନାମୋ ସକ୍କୋ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ''ଭଗଓନ୍ତଞ୍ଚ ପିଙ୍ଗିଯୋ ମଂ ସକ୍ୟ ସମୁଦ୍ଦରାହୀତି ଆଲପି। ସକ୍ୟା ଓତ ଭୋ କୁମାରା ପରମସକ୍ୟା ଓତ ଭୋ କୁମାରା''ତି ଓଚନମୁପାଦାଯ ସବ୍ବେପି ସକ୍ୟକୁଲେ ଜାତା ''ସକ୍ୟା''ତି ଚ ''ସାକିଯା''ତି ଚ ''ସକ୍କା''ତି ଚ ଓୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ସ୍ୱାଦିତୋପି ଅନେକସ୍ସରଧାତୁତୋ ଏକୋଓ ଉଣାପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ନ ଣୁ ଣାପଚ୍ଚଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଖୀଖଯେ। ଖୀଣୋତି। ଖୀଣାତି। ଖୀଣା ଜାତି। ଖୀଣୋ। ଅଯୋଗା ଭୂରିସଙ୍ଖଯୋ।

ଗେ ସଦ୍ଦେ। ଗିଣୋତି, ଗିଣାତି।

ଚି ଚଯେ। ଣକାରସ୍ସ ନକାରତ୍ତଂ। ପାକାରଂ ଚିନୋତି। ଚିତଂ କୁସଲଂ। ଚେତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ।

ରୁ ଉପତାପେ। ରୁଣୋତି, ରୁଣାତି।

ରାଧ ସାଧ ସଂସିଦ୍ଧିଯଂ। ରାଧୁଣାତି। ସାଧୁଣାତି। ରାଧନଂ। ଆରାଧନଂ। ସାଧନଂ।

ପୀ ପୀତିଯଂ। ପୀଣୋତି, ପୀଣାତି। ପୀତି, ପିଯୋ।

ଅପ ପାପୁଣେ ସମ୍ଭୁ ଚ। ପାପୁଣୋତି, ପାପୁଣାତି। ପତ୍ତୋ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ସତ୍ଥା ପତ୍ତୋ। ସମ୍ପତ୍ତୋ ଯମସାଧନଂ। ସମ୍ଭୁଣାତି, ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ଅଭିସମ୍ଭୁଣାତି। ସମ୍ଭୁଣନ୍ତୋ, ଅଭିସମ୍ଭୁଣମାନୋ।

ତତ୍ଥ ପତ୍ତୋତି ପସଦ୍ଦୋ ଉପସଗ୍ଗୋ ''ପପ୍ପୋତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ପସଦ୍ଦୋ ଓିଯ। ତଥା ହି ''ପତ୍ତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ପାପୁଣୀତି ଅତ୍ଥେ ପପୁବ୍ବସ୍ସ ଅପଧାତୁସ୍ସ ପକାରେ ଲୁତ୍ତେ ତପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଦ୍ୱିଭାଓୋ ଭଓତି। ତତ୍ଥ ନ ଅଭିସମ୍ଭୁଣାତୀତି ନ ସମ୍ପାପୁଣାତି, ନ ସାଧେତୀତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଖିପ ଖେପେ। ଖିପୁଣାତି। ଖିପ୍ପଂ। ଖିପନ୍ତି ମଚ୍ଛପଞ୍ଜରୋ।

ଆପ ବ୍ୟାପନେ। ଆପୁଣାତି। ଆପୋ।

ମି ପକ୍ଖେପନେ। ମିନୋତି। ମିତ୍ତୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଗୁୟ୍ହେସୁ ନିମିଯତି ପକ୍ଖିପିଯତୀତି ମିତ୍ତୋ। ''ମିତ୍ତୋ ହଓେ ସତ୍ତପଦେନ ହୋତୀ''ତି ଓଚନଂ ପନ ଓୋହାରଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ, ନ ଅତ୍ଥଓସେନ। ଓୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ ଚେ, ଯୋ କୋଚି ଅଓିସ୍ସାସିକୋ ଅତ୍ତନୋ ପଟିଓିରୁଦ୍ଧୋପି ଚ ମିତ୍ତୋ ନାମ ଭଓେଯ୍ୟ, ନ ଚେଓଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏଓଞ୍ଚ ପନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ''ସତ୍ତପଦଓୀତିହାରମତ୍ତେନପି ସହ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସହ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପିଯଓାଚାନିଚ୍ଛାରଣେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଲାପସଲ୍ଲାପକରଣମତ୍ତେନ ମିତ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଓତ୍ତବ୍ବଂ। କିଂକାରଣା? ଦଳ୍ହଓିସ୍ସାସୋ ମିତ୍ତୋ ନାମ ନ ଭଓେଯ୍ୟାତି ମିତ୍ତସ୍ସ ଗୁଣପସଂସାଓସେନ ଏଓଂ ଓୁତ୍ତ''ନ୍ତି।

ୱୁ ସଂୱରଣେ। ୱୁଣୋତି, ୱୁଣାତି, ସଂୱୁଣୋତି, ସଂୱୁଣାତି। ପଣ୍ଡିତୋ ସୀଲସଂୱୁତୋ।

ସୁ ଅଭିସୱେ। ଅଭିସୱୋ ନାମ ପୀଳଅନଂ ମନ୍ଥନଂ ସନ୍ଧାନଂ ସିନ୍ହାନଂ ୱା। ସୁଣୋତି, ସୁଣାତି।

ସି ବନ୍ଧନେ। ସିନୋତି।

ସି ନିସାନେ। ସିଣୋତି, ସିଣାତି। ନିସିତସଭ୍ଭଂ।

ନ ହି ନୂନାୟଂ ସା ଖୁଜ୍ଜା, ଲଭତି ଜିୱ୍ହାୟ ଛେଦନଂ;

ସୁନିସିତେନ ସତ୍ଥେନ, ଏୱଂ ଦୁବ୍ଭାସିତଂ ଭଣଂ;

ଏତ୍ଥ ଭଣନ୍ତି ଭଣନ୍ତୀ।

ୱୁସ ପାଗବ୍ଭିୟେ। ପାଗବ୍ଭିୟଂ ନାମ କାୟୱାଚାମନେହି ପଗବ୍ଭଭାୱୋ। ୱୁସୁଣାତି।

ଅସୁ ବ୍ୟାପନେ। ଅସୁଣାତି। ଅସ୍ନୁ।

ହି ଗତିବୁଦ୍ଧୀସୁ ଉପତାପେ ଚ। ହିନୋତି।

ଏତ୍ଥ ପନ ଅସମାନନ୍ତତ୍ତେପି ସମାନତ୍ଥାନଂ ସମୋଧାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି।

ତିକ ତିଗ ସଘ ଦିକ୍ଖ କିୱି ଚିରି ଜିରି ଦାସ ଦୁ ହିଂସାୟଂ। ତିକୁଣାତି। ତିଗୁଣାତି। ସଘୁଣାତି। ଦିକ୍ଖୁଣାତି। କିୱୁଣାତି । ଚିରୁଣାତି। ଜିରୁଣାତି। ଦାସୁଣାତି। ଦୁଣୋତି, ଦୁଣାତୀତି ରୂପାନି ହିଂସାୱାଚକାନି ଭୱନ୍ତି।

ସୁୱାଦୀ ଏତ୍ତକା ଦିଟ୍ଠା, ଧାତୱୋ ମେ ଯଥାବଲଂ;

ସୁତ୍ତେସ୍ୱଞ୍ଞେପି ପେକ୍ଖିତ୍ୱା, ଗଣହ୍ୱେ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିତୋ।

ସ୍ୱାଦିଗଣୋୟଂ।

କିୟାଦିଗଣିକ

କୀ ଦବ୍ବୱିନିମୟେ। ଦବ୍ବୱିନିମୟୋ କୟୱିକ୍କୟୱସେନ ଭଣ୍ଡସ୍ସ ପରିୱତ୍ତନଂ। କିଣାତି, କିଣନ୍ତି। ୱିକ୍କିଣାତି, ୱିକ୍କିଣନ୍ତି। କେତୁଂ, କିଣିତୁଂ। ୱିକ୍କେତୁଂ, ୱିକ୍କିଣିତୁଂ। କିଣିତ୍ୱା, ୱିକ୍କିଣିତ୍ୱା। କୀତଂ ଭଣ୍ଡଂ। କୟୋ, ୱିକ୍କୟୋ। ୱିକ୍କିଣେୟ୍ୟ ହନେୟ୍ୟ ୱା।

ଖି ଗତିୟଂ। ଖିଣାତି। ଅତିଖିଣୋ ସରୋ। ଖଂ, ଖାନି। ନକାରସ୍ସ ଣକାରତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଖିଣାତୀତି ଗଚ୍ଛତି। ଅତିଖିନୋତି ଅତିଗତୋ। ଅତ୍ରାୟଂ ପାଠଇ ‘‘ସେନ୍ତି ଚାପାତିଖିଣାୱ, ପୁରାଣାନି ଅନୁତ୍ଥୁନ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚାପାତିଖିଣା’ତି ଚାପତୋ ଅତିଖିଣା ଅତିଗତା। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଚାପାତିଖିଣାତି ଚାପତୋ ଅତିଖିଣା ଚାପା ୱିନିମୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ପଦତ୍ଥୱିୱରଣଂ କତଂ, ତମ୍ପି ଗତତ୍ଥଞ୍ଞେୱ ସନ୍ଧାୟ ଅଧିପ୍ପାୟତ୍ଥୱସେନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତ୍ର ଖନ୍ତି ସଗ୍ଗୋ। ସୋ ହି କତପୁଞ୍ଞେହି ଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଖ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଖାନୀତି ସଗ୍ଗା।

ଚି ଚୟେ। ପୁଞ୍ଜଂ ଚିନାତି। ପାକାରଂ ଚିନାତି। ପାରମିୟୋ ୱିଚିନାତି, ୱିଚିନତି ଚ। ପୁପ୍ଫଂ ଓଚିନାତି, ଓଚିନତି ୱା। ପଚିନାତି। ପଚିନିତ୍ୱା। ଚିତଂ କୁସଲଂ। ଚୟୋ ସଞ୍ଚୟୋ। ଚିତୋ ପାକାରୋ। ଚିନାତୀତି ଚେତୋ, ଇଟ୍ଠକୱଡ୍ଢକୀ। ୟୋ ସତ୍ତୋ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜସଞ୍ଚୟୋ । ‘‘ସଞ୍ଚୟୋ ରାସି ସମୂହୋ ପିଣ୍ଡୋ ଗଣୋ ସଙ୍ଘୋ କଦମ୍ବୋ ୱଗ୍ଗୋ କରୋ ଘଟା’’ଇଚ୍ଚେୱମାଦୟୋ ପରିୟାୟା।

ଜି ଜଯେ। ଜିନାତି, ୱିଜିନାତି, ଜିନିଯତି। ଜେତା, ଜିନୋ। ଜିତୋ ମାରୋ। ମାରଂ ଜିତୋ। ଜିତୱା, ଜିତାୱୀ, ଜିତବ୍ବୋ, ଜେଯ୍ଯୋ, ଜଯନଂ, ଜିତଂ, ୱିଜିତଂ, ଜଯୋ, ପରାଜଯନଂ, ପରାଜଯୋ। ଯସ୍ସ ଜିତଂ ନାୱଜୀଯତି। ଜିତମସ୍ସ ନୋଯାତି କୋଚି ଲୋକେ। ଜଯୋ ହି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସିରୀମତୋ ଅଯଂ, ମାରସ୍ସ ଚ ପାପିମତୋ ପରାଜଯୋ।

ତତ୍ଥ ଜେତାତି ଜିନାତୀତି ଜେତା, ଯୋ କୋଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ। ଅଜିନୀତି ଜିନୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଧମ୍ମରାଜା। କିଂ ସୋ ଅଜିନି? ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ମାରାଦିଅରଯୋ ଚ। ଇତି ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ମାରାଦଯୋ ଚ ଅରଯୋ ଅଜିନୀତି ଜିନୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ମାଦିସା ୱେ ଜିନା ହୋନ୍ତି, ଯେ ପତ୍ତା ଆସୱକ୍ଖଯଂ;

ଜିତା ମେ ପାପକା ଧମ୍ମା, ତସ୍ମାହଂ ଉପକ ଜିନୋ''ତି,

''ତଥାଗତୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଅଭିଭୂ ଅନଭିଭୂତୋ''ତି ଚ।

ଜିନସଦ୍ଦୋ ହି କେୱଲୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁମ୍ହି ପୱତ୍ତତି, ସୋପପଦୋ ପନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ତମ୍ହି ଚ ଯଥାରହଂ ପୱତ୍ତତି। ''ପଚ୍ଚେକଜିନୋ, ଓଧିଜିନୋ, ଅନୋଧିଜିନୋ, ୱିପାକଜିନୋ, ଅୱିପାକଜିନୋ''ତି ଇମାନେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନପଦାନି।

ଜି ଜାନିଯଂ। ଜିନାତି, ନ ଜିନାତି ନ ଜାପଯେ, ଜିନୋ ରଥସ୍ସଂ ମଣିକୁଣ୍ଡଲେ ଚ, ପୁତ୍ତେ ଚ ଦାରେ ଚ ତଥେୱ ଜିନୋ। ଜିନୋ ଧନଞ୍ଚ ଦାସେ ଚ।

ଞାଅୱବୋଧନେ। ଜାନାତି, ଞାଯତି, ନାଯତି। ଅନିମିତ୍ତା ନ ନାଯରେ। ଜଞ୍ଞା ସୋ ଯଦି ହାପଯେ। ମା ମଂ ଜଞ୍ଞୂତି ଇଚ୍ଛତି। ''ଇମେ ଅମ୍ହାକ''ନ୍ତି ଞାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଞାତି, ଞାତକୋ। ଞାତିମିତ୍ତା ସୁହଜ୍ଜା ଚ। ଞାତକୋ ନୋ ନିସିନ୍ନୋତି। ଞାତବ୍ବଂ ଞେଯ୍ଯଂ, ସଙ୍ଖାରୱିକାରଲକ୍ଖଣନିବ୍ବାନପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମା। ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଞେଯ୍ଯସଦ୍ଦୋ ଏକନ୍ତେନ ନପୁଂସକୋ, ୱାଚ୍ଚଲିଙ୍ଗତ୍ତେ ସବ୍ବଲିଙ୍ଗିକୋ, ଯଥା? ଞେଯ୍ଯୋ ଫସ୍ସୋ। ଞେଯ୍ଯା ୱେଦନା। ଞେଯ୍ଯଂ ଚିତ୍ତଂ। ଞେଯ୍ଯୋ ପୁରିସୋ, ଞେଯ୍ଯା ଇତ୍ଥୀ, ଞେଯ୍ଯଂ ଧନନ୍ତି ଚ।

ଥୁ ଅଭିତ୍ଥୱେ। ଥୁନାତି। ଅଭିତ୍ଥୁନାତି। ଥୁତି, ଅଭିତ୍ଥୁତି। ଥୱନା, ଅଭିତ୍ଥୱନା, ଥୁତୋ, ଅଭିତ୍ଥୁତୋ।

ଥୁ ନିତ୍ଥୁନନେ। ଥୁନାତି।

ଉଚ୍ଚେହି ରେୱତେ ସୁପାପଧମ୍ମେ,

ଅପାରୁତଦ୍ୱାରେ ଅଦାନସୀଲେ;

ନେସ୍ସାମ ତଂ ଯତ୍ଥ ଥୁନନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତା,

ସମପ୍ପିତା ନେରଯିକା ଦୁକ୍ଖେନ;

ପୁରାଣାନି ଅନୁତ୍ଥୁନ''ନ୍ତି ଚ ପଯୋଗୋ।

ଦୁ ହିଂସାଯଂ। ଦୁନାତି। ମିତ୍ତଦ୍ଦୁ। ଦୁମୋ।

ଏତ୍ଥ ମିତ୍ତଦ୍ଦୂତି ମିତ୍ତଂ ଦୁନାତି ହିଂସତି ଦୁବ୍ଭତୀତି ମିତ୍ତଦ୍ଦୁ। ଅତ୍ର ''ୱେଦା ନ ତାଣାଯ ଭୱନ୍ତି ତସ୍ସ, ମିତ୍ତଦ୍ଦୁନୋ ଭୂନହୁନୋ ନରସ୍ସା''ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ଦୁମୋତି ଦୁନିଯତି ଗେହସମ୍ଭାରାଦିଅତ୍ଥାଯ ହିଂସିଯତି ଛିନ୍ଦିଯତି, ପଣ୍ଣପୁପ୍ଫାଦିଅତ୍ଥିକେହି ୱା ପଣ୍ଣପୁପ୍ଫାଦିହରଣେନ ପୀଳଇଯତୀତି ଦୁମୋ।

ଧୂ କମ୍ପନେ। ଧୁନାତି। ଧୂମୋ, ଧୋନା, ଧୋନୋ, ଧୁତୋ। ଧୁନନ୍ତୋ ୱାକଚୀରାନି, ଗଚ୍ଛାମି ଅମ୍ବରେ ତଦା।

ତତ୍ଥ ଧୂମୋତି ଧୁନାତି କମ୍ପତୀତି ଧୂମୋ। ଧୂମସଦ୍ଦୋ କୋଧେ ତଣ୍ହାଯ ୱିତକ୍କେ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ଧମ୍ମଦେସନାଯଂ ପକତିଧୂମେତି ଇମେସୁ

ଅଟ୍ଠେସୁ ୱତ୍ତତି। ‘‘କୋଧୋ ଧୂମୋ ଭସ୍ମାନି ମୋସୱଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହି କୋଧେ ୱତ୍ତତି। ‘‘ଇଚ୍ଛା ଧୂମାୟିତୋ ସଦା’’ତି ଏତ୍ଥ ତଣ୍ହାୟଂ। ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭଗୱତୋ ଅୱିଦୂରେ ଧୂମାୟନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱିତକ୍କେ।

‘‘ପଙ୍କୋ ଚ କାମା ପଲିପୋ ଚ କାମା,

ଭୟଞ୍ଚ ମେତଂ ତିମୂଲଂ ପୱୁତ୍ତଂ;

ରଜୋ ଚ ଧୂମୋ ଚ ମୟା ପକାସିତୋ,

ହିତ୍ୱା ତୁୱଂ ପବ୍ବଜ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତା’’ତି

ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ। ‘‘ଧୂମଂ କତ୍ତା ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମଦେସନାୟଂ। ‘‘ଧଜୋ ରଥସ୍ସ ପଞ୍ଞାଣୋ, ଧୂମୋ ପଞ୍ଞାଣମଗ୍ଗିନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପକତିଧୂମେ। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

କୋଧତଣ୍ହାୱିତକ୍କେସୁ, ପଞ୍ଚକାମଗୁଣେସୁ ଚ;

ଦେସନାୟଞ୍ଚ ପକତି-ଧୂମେ ଧୂମୋ ପୱତ୍ତତି।

ଧୋନାତି ପଞ୍ଞା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଧୋନା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା, ଯା ପଞ୍ଞା ପଜାନନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, କିଂକାରଣା ଧୋନାତି ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା? ଯଂ ତାୟ ପଞ୍ଞାୟ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଧୁତଞ୍ଚ ଧୋତଞ୍ଚ ସନ୍ଧୋତଞ୍ଚ ନିଦ୍ଧୋତଞ୍ଚ, ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଧୁତଞ୍ଚ ଧୋତଞ୍ଚ ସନ୍ଧୋତଞ୍ଚ ନିଦ୍ଧୋତଞ୍ଚ। ତଂକାରଣା ଧୋନା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା। ଅଥ ୱା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ଧୁତା ଚ ଧୋତା ଚ ସନ୍ଧୋତା ଚ ନିଦ୍ଧୋତା ଚ, ତଂକାରଣା ଧୋନା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା’’ତି। ‘‘ଧୋନସ୍ସ ହି ନତ୍ଥି କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ, ପକପ୍ପିତା ଦିଟ୍ଠି ଭୱାଭୱେସୂ’’ତି ଅୟମେତ୍ଥ ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ । ଅତ୍ର ଧୋନା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଧୋନୋ, ତସ୍ସ ଧୋନସ୍ସାତି ନିବ୍ବଚନଂ। ଧାତୂନମନେକତ୍ଥତାୟ ଧୂଧାତୁ କମ୍ପନତ୍ଥେପି ଧୋୱନତ୍ଥେପି ୱତ୍ତତି।

ମୁନ ଞାଣେ। ମୁନାତି। ମୋନଂ, ମୁନି। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଧାତୁଯା ଆଖ୍ୟାତତ୍ତେ ଏକନ୍ତେନ ଅନ୍ତଲୋପୋ ଭୱତି। ସୋଭିତତ୍ଥେରଗାଥାୟଂ ପନ ଅନାଗତୱଚନେ ଉକାରସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିୱସେନ ‘‘ଅହଂ ମୋନେନ ମୋନିସ୍ସ’’ନ୍ତି ରୂପନ୍ତରଞ୍ଚ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ମୋନିସ୍ସନ୍ତି ଜାନିସ୍ସଂ। ନାମତ୍ତେ ଅନ୍ତଲୋପୋ ନ ହୋତି। ତତ୍ଥ ମୋନନ୍ତି କିଞ୍ଚାପି ‘‘ନ ମୋନେନ ମୁନି ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ‘‘ମୋନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥାପି ଇଧ ‘‘ଞାଣେ’’ତି ୱଚନତୋ ନ ସୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଞାଣମେୱାଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ମୋନେୟ୍ୟପଟିପଦାସଙ୍ଖାତଂ ମଗ୍ଗଞାଣମୋନମ୍ପି ଗହେତବ୍ବଂ। ମୁନୀତି ମୁନାତି ଜାନାତି ହିତାହିତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ମୁନି। ଅଥ ୱା ଖନ୍ଧାଦିଲୋକେ ତୁଲଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ମିନନ୍ତୋ ୱିୟ ‘‘ଇମେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ଖନ୍ଧା, ଇମେ ବାହିରା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଇମେ ଉଭୋ ଅତ୍ଥେ ମୁନାତୀତି ମୁନି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ନ ମୋନେନ ମୁନି ହୋତି, ମୂଳ୍ହରୂପୋ ଅୱିଦ୍ଦସୁ;

ଯୋ ଚ ତୁଲଂୱ ପଗ୍ଗୟ୍ହ, ୱରମାଦାୟ ପଣ୍ଡିତୋ।

ପାପାନି ପରିୱଜ୍ଜେତି, ସ ମୁନି ତେନ ସୋ ମୁନି;

ଯୋ ମୁନାତି ଉଭୋ ଲୋକେ, ମୁନି ତେନ ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଅପରାପେତ୍ଥ ଭୱତି ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା। ମୁନୀତି ମୋନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଞାଣଂ, କାୟମୋନେୟ୍ୟାଦୀସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ମୁନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ପନେସ ଅଗାରିୟମୁନି ଅନଗାରିୟମୁନି ସେକ୍ଖମୁନି ଅସେକ୍ଖମୁନି ପଚ୍ଚେକମୁନି ମୁନିମୁନୀତି ଅନେକୱିଧୋ । ତତ୍ଥ ଅଗାରିୟମୁନୀତି ଗିହିପି ଆଗତଫଲୋ ୱିଞ୍ଞାତସାସନୋ। ଅନଗାରିୟମୁନୀତି ତଥାରୂପୋୱ ପବ୍ବଜିତୋ। ସେକ୍ଖମୁନୀତି ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା। ଅସେକ୍ଖମୁନୀତି ଖୀଣାସୱୋ। ପଚ୍ଚେକମୁନୀତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ। ମୁନିମୁନୀତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ତଥା ହି ଆୟସ୍ମାପି ସାରିପୁତ୍ତୋ ଆହ ‘‘ମୁନୀତି ୱୁଚ୍ଚତି ତଥାଗତୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି।

ପୂ ପୱନେ। ପୱନଂ ସୋଧନଂ। ପୁନାତି। ପୁଞ୍ଜ୍ଞଂ, ପୁତ୍ତୋ, ଦନ୍ତପୋଣଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପୁଞ୍ଜ୍ଞନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କାରକଂ ପୁନାତି ସୋଧେତୀତି ପୁଞ୍ଜ୍ଞଂ। ଅଥ ୱା ଯତ୍ଥ ସୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତଂସନ୍ତାନଂ ପୁନାତି ୱିସୋଧେତୀତି ପୁଞ୍ଜ୍ଞଂ। କିନ୍ତଂ? ସୁଚରିତଂ କୁସଲକମ୍ମଂ। ସକମ୍ମିକତ୍ତା ଧାତୁସ୍ସ କାରିତୱସେନ ଅତ୍ଥୱିୱରଣଂ ଲବ୍ଭତି। ପୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ତନୋ କୁଲଂ ପୁନାତି ସୋଧେତୀତି ପୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ହୀନଜଚ୍ଚାନଂ ଚଣ୍ଡାଲାଦୀନଂ ପୁତ୍ତୋ ନାମ ନ ଭୱେୟ୍ୟାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଦ୍ଦାନମତ୍ଥକଥନସ୍ସ ନାନପ୍ପକାରେନ ପୱତ୍ତିତୋ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ପିତୁ ହଦୟଂ ପୂରେତୀତି ପୁତ୍ତୋତି ଏୱମାଦିନାପି ନିବ୍ବଚନଂ ଗହେତବ୍ବମେୱ। ନାନାଧାତୁୱସେନପି ହି ପଦାନି ସିଦ୍ଧିଂ ସମୁପଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ପୁତ୍ତୋ ଚ ନାମ ଅତ୍ରଜୋ ଖେତ୍ରଜୋ ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ଦିନ୍ନକୋତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜାତୋ ଅତ୍ରଜୋ ନାମ। ସୟନପୀଠେ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ଉରେତି ଏୱମାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଖେତ୍ରଜୋ ନାମ। ସନ୍ତିକେ ସିପ୍ପୁଗ୍ଗଣ୍ହନକୋ ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ନାମ। ପୋସାପନତ୍ଥାୟ ଦିନ୍ନୋ ଦିନ୍ନକୋ ନାମ ଦନ୍ତପୋଣନ୍ତି ଦନ୍ତେ ପୁନନ୍ତି ୱିସୋଧେନ୍ତି ଏତେନାତି ଦନ୍ତପୋଣଂ, ଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ।

ପୀ ତପ୍ପନକନ୍ତୀସୁ। ପିଣାତୀତି ପୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପୀତୀତି ପୀଣନଂ ପୀତି, ତପ୍ପନଂ କନ୍ତୀତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦଂ ଭାୱୱସେନ ନିବ୍ବଚନଂ। ଇଦଂ ପନ ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନ ପିଣୟତୀତି ପୀତି, ତପ୍ପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସା ପନେସା ଖୁଦ୍ଦକାପୀତି ଖଣିକାପୀତି ଓକ୍କନ୍ତିକାପୀତି ଉବ୍ବେଗାପୀତି ଫରଣାପୀତୀତି ପଞ୍ଚୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଖୁଦ୍ଦକାପୀତି ସରୀରେ ଲୋମହଂସନମତ୍ତମେୱ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଖଣିକାପୀତି ଖଣେ ଖଣେ ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦସଦିସା ହୋତି। ଓକ୍କନ୍ତିକାପୀତି ସମୁଦ୍ଦତୀରଂ ୱୀଚି ୱିୟ କାୟଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜତି। ଉବ୍ବେଗାପୀତି ବଲୱତୀ ହୋତି କାୟଂ ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଂ କତ୍ୱା ଆକାସେ ଲଙ୍ଘାପନପ୍ପମାଣା ହୋତି। ଫରଣାପୀତିୟା ପନ ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ସକଲସରୀରଂ ଧମିତ୍ୱା ପୂରିତୱତ୍ଥି ୱିୟ ମହତା ଉଦକୋଘେନ ପକ୍ଖନ୍ଦପବ୍ବତକୁଚ୍ଛି ୱିୟ ଚ ଅନୁପରିଫୁଟଂ ହୋତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଚୱିଧା ପୀତି, ସା ସମ୍ପିୟାୟନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ''ପିଣାତୀ''ତି ପୀତୀତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱସେନପି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁଜ୍ଜତି। ଏତ୍ଥ ''ପିୟାୟତି, ପିତା, ପିୟୋ, ପେମୋ''ତିଆଦୀନି ପୀଧାତୁୟା ଏୱ ରୂପାନି। ତତ୍ଥ ''ପୁତ୍ତଂ ପିୟାୟତୀତି ପିତା''ତି ୱଦନ୍ତି। ପିୟାୟିତବ୍ବୋତି ପିୟୋ। ପେମନଂ ପେମୋ।

ମା ପରିମାଣେ। ମିନାତି। ମାନଂ, ପରିମାଣଂ, ମତ୍ତଂ, ମତ୍ତା, ମନୋ, ୱିମାନଂ, ମିନିତବ୍ବଂ, ମେତବ୍ବଂ, ଛାୟା ମେତବ୍ବା। ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଅନୀୟପଚ୍ଚୟୋ ନ ଲବ୍ଭତି।

ଏତ୍ଥ ମନୋତି ଏକାୟ ନାଳିୟା ଏକାୟ ଚ ତୁଲାୟ ମିନମାନୋ ୱିୟ ଆରମ୍ମଣଂ ମିନାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ମନୋ। ୱିସେସତୋ ମିନିୟତେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିୟତେତି ୱିମାନଂ, ଦେୱାନଂ ପୁଞ୍ଜ୍ଞବଲେନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ନମ୍ନଂ ଦେୱନିକେତଂ। ଯଂ ୱିମାନଂ ଉପସୋଭିତଂ, ପଭାସତିମିଦଂ ବ୍ୟମ୍ହନ୍ତି ଚ ଆଦିନା ଥୋମିୟତି।

ମୀ ହିଂସାୟଂ। ମିନାତି। ମୀନୋ, କୁମୀନଂ।

ଏତ୍ଥ ମୀନୋତି ମଚ୍ଛୋ। ମଚ୍ଛସ୍ସ ହି ''ମୀନୋ ମଚ୍ଛୋ ଅମ୍ବୁଜୋ ୱାରିଜୋ ୱାରିଚରୋ''ତି ଅନେକାନି ନାମାନି। ୱିସେସନାମାନି ପନ ''ଅମରୋ ଖଲିସୋ ଚନ୍ଦକୁଲୋ କନ୍ଦଫଲି ଇନ୍ଦଫଲି ଇନ୍ଦୱଲୋ କୁଲିସୋ ୱାମି କୁଙ୍କୁତଲୋ କଣ୍ଟିକୋ ସକୁଲୋ ମଙ୍ଗୁରୋ ସିଙ୍ଗୀ ସତୱଙ୍କୋ ରୋହିତୋ ପାଠୀନୋ କାଣୋ ସୱଙ୍କୋ ପାୱୁସୋ'' ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀନି, ''ତିମି ତିମିଙ୍ଗଲୋ'' ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀନି ଚ ଭୱନ୍ତି। କୁମୀନନ୍ତି କୁଚ୍ଛିତେନାକାରେନ ମଚ୍ଛେ ମିନନ୍ତି ହିଂସନ୍ତି ଏତେନାତି କୁମୀନଂ, ମଚ୍ଛବନ୍ଧନପଞ୍ଜରୋ। ସୋ ପନ ପାଳିୟଂ କୁମୀନସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ହି –

''ୱାରିଜସ୍ସେୱ ମେ ସତୋ, ବନ୍ଧସ୍ସ କୁମିନାମୁଖେ;

ଅକ୍କୋସତି ପହରତି, ପିୟେ ପୁତ୍ତେ ଅପସ୍ସତୋ''ତି

ପାଳି ଦିସ୍ସତି।

ମୂ ବନ୍ଧନେ। ମୁନାତି। ମୁନି।

ଏତ୍ଥ ମୁନୀତି ଅଭନୋ ଚିତ୍ତଂ ମୁନାତି ମୱତି ବନ୍ଧତି ରାଗଦୋସାଦିୱସଂ ଗନ୍ତୁଂ ନ ଦେତୀତି ମୁନି।

ରି ଗତିଦେସନେସୁ। ରିକାତି। ରେଣୁ। ନକାରସ୍ସ ଣତ୍ତଂ।

ଲୀ ସିଲେସେ। ଲିନାତି, ନିଲିନାତି। ଲୀନଂ, ସଲ୍ଲୀନଂ, ପଟିସଲ୍ଲାନଂ।

ୱୀ ତନ୍ତସନ୍ତାନେ। ୱତ୍ଥଂ ୱିନାତି। ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ଚୀୱରଂ ୱିନାହି। କମ୍ମେ – ଇଦଂ ଖୋ ଆୱୁସୋ ଚୀୱରଂ ମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ୱିୟ୍ୟତି। ୱୀତଂ। ସୁୱୀତଂ। ଅପ୍ପକଂ ହୋତି ୱେତବ୍ବଂ। କାରିତେ ''ୱାୟାପେତି, ତନ୍ତୱାୟେହି ଚୀୱରଂ ୱାୟାପେସ୍ସାମା'ତି ଚୀୱରଂ ୱାୟାପେସୁଂ'' ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀନି ଭୱନ୍ତି।

ୱୀ ହିଂସାୟଂ। ୱିନାତି। ୱେଣୁ। ୱେଣୂତି ୱଂସୋ।

ଲୂ ଛେଦନେ। ଲୁନାତି। ଲୋଣଂ, କୁସଲଂ, ବାଲୋ, ଲୂତୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଲୋଣନ୍ତି ଲୁନାତି ୱୀତରସଭାୱଂ ୱିନାସେତି ସରସଭାୱଂ କରୋତୀତି ଲୋଣଂ, ଲୱଣଂ। କୁସୋ ୱିୟ ହତ୍ଥପ୍ପଦେସଂ ଅକୁସଲଧମ୍ମେ ଲୁନାତୀତି କୁସଲଂ, ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଲକ୍ଖଣୋ ଧମ୍ମୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକେ ହେ ଅତ୍ଥେ ଲୁନାତୀତି ବାଲୋ, ଅୱିଦ୍ୱା। ଲୂତୋତି ମକ୍କଟକୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ହି ସୁତ୍ତଂ ''ଲୂତସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଯୂସଂ ପାତୁଂ ପଟଙ୍ଗମକ୍ଖିକାଦୀନଂ ଜୀୱିତଂ ଲୁନାତୀତି ଲୂତୋ।

ସି ବନ୍ଧନେ। ସିନାତି। ସୀମା, ସୀସଂ।

ଏତ୍ଥ ସୀମାତି ସିନୀୟତେ ସମଗ୍ଗେନ ସଙ୍ଘେନ କମ୍ମୱାଚାୟ ବନ୍ଧିୟତେତି ସୀମା। ସା ଦୁୱିଧା ବଦ୍ଧସୀମା ଅବଦ୍ଧସୀମାତି। ତାସୁ ଅବଦ୍ଧସୀମା ମରିୟାଦକରଣୱସେନ ''ସୀମା''ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସିନାତି ବନ୍ଧତି କେସେ ମୋଳିକରଣୱସେନ ଏତ୍ଥାତି ସୀସଂ। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ସା ପାକେ। ସିନାତି।

ସୁ ହିଂସାୟଂ। ସୁଣାତି। ପରସୁ। ପରଂ ସୁଣନ୍ତି ହିଂସନ୍ତି ଏତେନାତି ପରସୁ।

ଅସ ଭୋଜନେ। ୱୁତ୍ତାନଂ ଫଲମସ୍ନାତି। ଅସନଂ।

ଏତ୍ଥ ଅସନନ୍ତି ଆହାରୋ। ସୋ ହି ଅସିୟତି ଭୁଞ୍ଜିୟତୀତି ''ଅସନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଅସ୍ନାଥ ଖାଦଥ ପିୱଥା''ତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

କିଲିସ ୱିବାଧନେ। କିଲିସ୍ନାତି। କିଲେସୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ କିଲେସୋତି ରାଗାଦୟୋପି ଦୁକ୍ଖମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଉଦ୍ଧସ ଉଞ୍ଛେ। ଉଞ୍ଛୋ ପରିଯେସନଂ। ଉଦ୍ଧସ୍ନାତି।

ଇସଅଭିକ୍ଖଣେ। ଇସ୍ନାତି।

ୱିସ ୱିପ୍ପୟୋଗେ। ୱିସ୍ନାତି। ୱିସଂ।

ପୁସ ସିନେହସୱନପୂରଣେସୁ। ପୁସ୍ନାତି।

ପୁସ ପୋସନେ। ପୁସ୍ନାତି।

ମୁସ ଥେଯ୍ୟେ। ମୁସ୍ନାତି। ମୁସଲୋ।

କିଯାଦୀ ଏତ୍ତକା ଦିଟ୍ଠା, ଧାତୱୋ ମେ ଯଥାବଲଂ;

ସୁତ୍ତେସ୍ୱଞ୍ଞେପି ପେକ୍ଖିତ୍ୱା, ଗଣ୍ହନ୍ତୁ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିତୋ।

ସାସନା ଲୋକତୋ ଚେତେ,

ଦସ୍ସିତା ତେସୁ ଲୋକତୋ;

ସାସନସ୍ସୋପକାରାଯ,

ୱୁତ୍ତା ତଦନୁରୂପକା।

କିଯାଦିଗଣୋଯଂ।

ଗହାଦିଗଣିକ

ଇଦାନି ଗହାଦିଗଣୋ ୱୁଚ୍ଚତେ। ଏତ୍ଥେକେ ଏୱଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି।

ଗହାଦୀନଂ ଗଣୋ ନାମ, ପଚ୍ଚେକଂ ନୁପଲବ୍ଭତି;

ଅଥମେକୋ ଗହଧାତୁ, ଗହାଦୀନଂ ଗଣୋ ସିଯା।

ଯତୋ ପ୍ପଣ୍ହା ପରା ହେସ୍ସୁଂ, ଧାତୁତୋ ଜିନସାସନେ;

ତେପି ଅଞ୍ଞେ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗହଧାତୁଯା।

ଇତି ଚିନ୍ତାଯ ଏକଚ୍ଚେ, ଗହଧାତୁଂ କିଯାଦିନଂ;

ପକ୍ଖିପିଂସୁ ଗଣେ ଏୱଂ, ନ ୱଦିଂସୁ ଗହାଦିକଂ।

ନ ତେସଂ ଗହଣଂ ଧୀରୋ, ଗଣ୍ହେଯ୍ଯ ସୁୱିଚକ୍ଖଣୋ;

ଯତୋ କଚ୍ଚାଯନେ ୱୁତ୍ତୋ, ଗହାଦୀନଂ ଗଣୋ ୱିସୁଂ।

''ଗହାଦିତୋ ପ୍ପଣ୍ହା'' ଇତି, ଲକ୍ଖଣଂ ୱଦତା ହି ସୋ;

କଚ୍ଚାଯନେନ ଗରୁନା, ଦସ୍ସିତୋ ନନୁ ସାସନେ।

ସଚେ ୱିସୁଂ ଗହାଦୀନଂ, ଗଣୋ ନାମ ନ ଲବ୍ଭତି;

ଗହାଦିଦୀପକେ ସୁତ୍ତେ, ହିତ୍ୱାନ ବାହିରଂ ଇଦଂ।

''ଗହତୋ ପ୍ପଣ୍ହା'' ଇଚ୍ଚେୱ, ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅଥ ୱା ପନ;

''କିଯାଦିତୋ ନାପ୍ପଣ୍ହା''ତି, କାତବ୍ବଂ ଏକଲକ୍ଖଣଂ।

ଯସ୍ମା ତଥା ନ ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ, ନ କତଞ୍ଚେକଲକ୍ଖଣଂ;

ତସ୍ମା ଅଯଂ ୱିସୁଂଯେୱ, ଗଣୋ ଇଚ୍ଚେୱ ଞାଯତି।

‘‘ସରା ସରେ ଲୋପ’’ମିତି-ଆଦୀନି ଲକ୍ଖଣାନିୱ;

ଗମ୍ଭୀରଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତଂ, ଦୁଜ୍ଜାନଂ ତକ୍କଗାହିନା।

ଉସାଦଯୋପି ସନ୍ଧାଯ, ଆଦିଗ୍ଗହୋ କତୋ ତହିଂ;

ତଥା ହି ‘‘ଉଣ୍ହାପେତୀ’’ତି, ଆଦିରୂପାନି ଦିସ୍ସରେ।

ଇଦାନି ପାକଟଂ କତ୍ୱା, ଆଦିସଦ୍ଦଫଲଂ ଅହଂ;

ସପ୍ପଯୋଗଂ ଗହାଦୀନଂ, ଗଣଂ ୱକ୍ଖାମି ମେ ସୁଣ।

ଗହ ଉପାଦାନେ। ଉପାଦାନଂ ଗହଣଂ, ନ କିଲେସୁପାଦାନଂ। ଉପସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ୱଦତି। ଅଥ ୱା କାଯେନ ଚିତ୍ତେନ ୱା ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଆଦାନଂ ଗହଣଂ ଉପାଦାନନ୍ତି ସମୀପତ୍ଥୋ ଉପସଦ୍ଦୋ। କତ୍ଥଚି ହି ଉପସଦ୍ଦୋ ଆଦାନସଦ୍ଦସହିତୋ ଦଢହଗ୍ଗହଣେ ୱତ୍ତତି ‘‘କାମୁପାଦାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ଇଧ ପନ ଦଢହଗ୍ଗହଣଂ ୱା ହୋତୁ ସିଥିଲଗ୍ଗହଣଂ ୱା, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗହଣଂ ଉପାଦାନମେୱ, ତସ୍ମା ଗହଧାତୁ ଗହଣେ ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଘେପ୍ପତି, ଗଣ୍ହାତି ୱା। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଅଧିଗଣ୍ହାତି, ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ପଧାନଗଣ୍ହନକୋ। ଗଣ୍ହିତୁଂ, ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ। ଗଣ୍ହିତ୍ୱା, ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞଥାପି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ଅହଂ ଜାଲଂ ଗହେସ୍ସାମି। ଗହେତୁଂ। ଗହେତ୍ୱା। ଉଗ୍ଗାହକୋ, ସଙ୍ଗାହକୋ, ଅତ୍ଥୋଗାଢହୋ। କାରିତେ ‘‘ଗଣ୍ହାପେତି, ଗଣ୍ହାପଯତି, ଅଞ୍ଞତରଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେନ୍ତି, ସଦ୍ଧିଂ ଅମଚ୍ଚସହସ୍ସେନ ଗଣ୍ହାପେତ୍ୱା। ଉପଜ୍ଝଂ ଗାହାପେତବ୍ବୋ। ଉପଜ୍ଝଂ ଗାହାପେତ୍ୱା । ଗାହେତି, ଗାହଯତି, ଗାହାପେସ୍ସତି। ଗାହାପଯନ୍ତି ସବ୍ଭୂୱଂ। ଗାହକୋ, ଗାହେତ୍ୱା’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି। କମ୍ମନି – ଗଯ୍ହତି, ସଙ୍ଗଯ୍ହତି, ଗଣ୍ହିଯତି ୱା। ତଥା ହି ‘‘ଗଣ୍ହିଯନ୍ତି ଉଗ୍ଗଣ୍ହିଯନ୍ତୀ’’ତି ନିଦ୍ଦେସପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଗେହଂ, ଗାହୋ, ପରିଗ୍ଗହୋ, ସଙ୍ଗାହକୋ, ସଙ୍ଗହେତା’’ ଇଚ୍ଚାଦୀନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ତତ୍ର ଅକାରାନ୍ତରତ୍ସନ୍ତପଦାନଂ ‘‘ଘେପ୍ପତି, ଘେପ୍ପନ୍ତି। ଘେପ୍ପସୀ’’ତି ଚ ‘‘ଗଣ୍ହତି, ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଗଣ୍ହସୀ’’ତି ଚ ଆଦିନା ନଯେନ ସବ୍ବାସୁ ୱିଭତ୍ତୀସୁ ସବ୍ବଥା ପଦମାଲା ଯୋଜେତବ୍ବା। ଆକାରେକାରାନ୍ତରତ୍ସନ୍ତପଦାନଂ ‘‘ଗଣ୍ହାତି ଗଣ୍ହାପେତୀ’’ତିଆଦିନା ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପଦମାଲା ଯୋଜେତବ୍ବା ୱଜ୍ଜେତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା।

ଇମାନି ପନ ପସିଦ୍ଧାନି କାନିଚି ଅଜ୍ଜତନୀରୂପାନି ‘‘ଅଗ୍ଗହୀ ମତ୍ତିକାପତ୍ତଂ। ଅଗ୍ଗହୁଂ, ଅଗ୍ଗହିଂସୁ, ଅଗ୍ଗହେସୁ’’ନ୍ତି। ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀଆଦୀସୁ ଗହେସ୍ସତି, ଗହେସ୍ସନ୍ତି। ସେସଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କାତବ୍ବଂ। ଅଗ୍ଗହିସ୍ସା, ଅଗ୍ଗହିସ୍ସଂସୁ। ସେସଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କାତବ୍ବଂ।

ଉସ ଦାହେ। ଦାହୋ ଉଣ୍ହଂ। ଉସତି ଦହତୀତି ଉଣ୍ହଂ। ଉଣ୍ହସଦ୍ଦୋ ‘‘ଉଣ୍ହଂ ଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଦବ୍ବମପେକ୍ଖତି, ‘‘ସୀତଂ ଉଣ୍ହଂ ପଟିହନତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ଗୁଣଂ ଉଣ୍ହଭାୱସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ଉଣ୍ହଭାୱୋ ହି ସୀତଭାୱୋ ଚ ଗୁଣୋ।

ତସ ୱିପାସାଯଂ। ତଣ୍ହା। କେନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା? ତସ୍ସତି ପରିତସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥେନ।

ଜୁସି ପୀତିସେୱନେସୁ। ଜୁଣ୍ହୋ ସମଯୋ। କାଢଏ ୱା ଯଦି ୱା ଜୁଣ୍ହେ, ଯଦା ୱାଯତି ମାଲୁତୋ।

ତତ୍ଥ ଜୁଣ୍ହୋତି ଜୋସେତି ଲୋକସ୍ସ ପୀତିଂସୋମନସ୍ସଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଜୁଣ୍ହୋ।

ଜୁତଦିତ୍ତିଯଂ। ଜୁଣ୍ହା ରତ୍ତି। ଜୋତତି ସଯଂ ନିପ୍ପଭାପି ସମାନା ଚନ୍ଦତାରକପ୍ପଭାସେନପି ଦିବ୍ବତି ୱିରୋଚତି ସପ୍ପଭା ହୋତୀତି ଜୁଣ୍ହା।

ସା ତନୁକରଣେ। ସଣ୍ହୱାଚା। ସିଯତି ତନୁକରିଯତି, ନ ଫରୁସଭାୱେନ କକ୍କସା କରିଯତୀତି ସଣ୍ହା।

ସୋ ଅନ୍ତକମ୍ମନି। ସଣ୍ହଂ, ଞାଣଂ। ସିଯତି ସଯଂ ସୁଖୁମଭାୱେନ ଅତିସୁଖୁମମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଅନ୍ତଂ କରୋତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ପାପେତୀତି ସଣ୍ହଂ।

ତିଜ ନିସାନେ। ନିସାନଂ ତିକ୍ଖତା। ତିଣ୍ହୋ ପରସ୍ସ। ତିତିକ୍ଖତୀତି ତିଣ୍ହୋ।

ସି ସେୱାଯଂ। ଅତ୍ତନୋ ହିତମାସୀସନ୍ତେହି ସେୱିଯତେତି ସିପ୍ପଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଜୀୱିତହେତୁ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ସିପ୍ପାଯତନଂ। ଅପିଚ ସିପ୍ପନ୍ତି ଅଟ୍ଠାରସ ମହାସିପ୍ପାନି – ସୁତି ସୂରମତି ବ୍ଯାକରଣଂ ଛନ୍ଦୋୱିଚିତି ନିରୁତ୍ତି ଜୋତିସତ୍ଥଂ ସିକ୍ଖା ମୋକ୍ଖଞାଣଂ କ୍ରିଯାୱିଧି ଧନୁବ୍ବେଦୋ ହତ୍ଥିସିକ୍ଖା କାମତନ୍ତଂ ଅସ୍ସଲକ୍ଖଣଂ ପୁରାଣଂ ଇତିହାସୋ ନୀତି ତକ୍କୋ ୱେଜ୍ଜକଞ୍ଚାତି।

କୁ କୁଚ୍ଛାଯଂ। କୁଚ୍ଛା ଗରହା। କଣ୍ହା ଧମ୍ମା। କଣ୍ହୋ ପୁରିସୋ।

ତତ୍ଥ କଣ୍ହାତି ଅପଭସ୍ସରଭାୱକରଣତ୍ତା ପଣ୍ଡିତେହି କୁଚ୍ଛିତବ୍ବା ଗରହିତବ୍ବାତି କଣ୍ହା, ଅକୁସଲଧମ୍ମା। କାଳଅୱଣ୍ଣତ୍ତା ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣାଦିକଂ ଉପନିଧାଯ କୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ନିନ୍ଦିତବ୍ବୋତି କଣ୍ହୋ, କାଳଅୱଣ୍ଣୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''କଣ୍ହୋ ୱତାଯଂ ପୁରିସୋ, କଣ୍ହଂ ଭୁଞ୍ଜତି ଭୋଜନଂ;

କଣ୍ହେ ଭୂମିପ୍ପଦେସସ୍ମିଂ, ନ ମଯ୍ହଂ ମନସୋ ପିଯୋ''ତି ଚ,

''ନ କଣ୍ହୋ ତଚସା ହୋତି,

ଅନ୍ତୋସାରୋ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ଯସ୍ମିଂ ପାପାନି କମ୍ମାନି,

ସ ୱେ କଣ୍ହୋ ସୁଜମ୍ପତୀ''ତି ଚ।

ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ଗହାଦିକେ ଧାତୁଗଣେ, ସନ୍ଧାଯ ତସିଆଦଯୋ;

ଆଦିଗ୍ଗହୋ କତୋ ପ୍ପଣ୍ହୋ, ଗହାଦୀସୁ ଯଥାରହଂ।

ଗହତୋ ଧାତୁତୋ ହି ପ୍ପୋ,ଆଖ୍ୟାତତ୍ତେୱଦିସ୍ସତି;

ଆଖ୍ୟାତତ୍ତେ ଚ ନାମତ୍ତେ, ଣ୍ହସଦ୍ଦୋ ଉସତୋ ତଥା।

ଉସଗହେହି ଅଞ୍ଞସ୍ମା, ନାମତ୍ତେୱ ଦୁୱେ ମତା;

ଏୱଂ ୱିସେସତୋ ଞେଯ୍ୟୋ, ଗହାଦିଗଣନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏତ୍ଥ ପନ କିଞ୍ଚାପି ସାସନେ ''ତଣ୍ହାଯତୀ''ତି କ୍ରିଯାପଦମ୍ପି ଦିସ୍ସତି, ତଥାପି ତସ୍ସ ''ପବ୍ବତାଯତି, ମେତ୍ତାଯତୀ''ତିଆଦୀନି ୱିଯ ନାମସ୍ମା ୱିହିତସ୍ସ ଆଯପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱସେନ ସିଦ୍ଧତ୍ତା କ୍ରିଯାପଦତ୍ତେପି ଣ୍ହପଚ୍ଚଯୋ ମୁଖ୍ଯତୋ ଲବ୍ଭତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ''ତଣ୍ହାଯତୀ''ତି ହି ଇଦଂ ଣ୍ହପଚ୍ଚଯୱତା ତସଧାତୁତୋ ନିପ୍ଫନ୍ନତଣ୍ହାସଦ୍ଦସ୍ମା ପରସ୍ସ ଆଯପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ। ତଥା କିଞ୍ଚାପି ରୂପିଯସଂୱୋହାରସିକ୍ଖାପଦୱଣ୍ଣନାଯଂ ''ୱାସିଫଲଂ ତାପେତ୍ୱା ଉଦକଂ ୱା ଖୀରଂ ୱା ଉଣ୍ହାପେତୀ''ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦେସେ ''ଉଣ୍ହାପେତୀ''ତି ହେତୁକତ୍ତୁୱାଚକଂ କ୍ରିଯାପଦଂ ଦିସ୍ସତି, ତଥାପି ତସ୍ସ ଣ୍ହପଚ୍ଚଯୱତା ଉସଧାତୁତୋ ନିପ୍ଫନ୍ନୋଣ୍ହସଦ୍ଦତୋ ୱିହିତସ୍ସ କାରିତସଞ୍ଞସ୍ସ ଣାପେପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା କ୍ରିଯାପଦତ୍ତେପି ଣ୍ହପଚ୍ଚଯୋ ମୁଖ୍ଯତୋ ଲବ୍ଭତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ''ଉଣ୍ହାପେତୀ''ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୌଣ୍ହସଦ୍ଦତୋ ଣାପେପଚ୍ଚଯୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ଏତସ୍ମିଂ ଦିଟ୍ଠେ

‘‘ଉଣ୍ହାପୟତୀ’’ତି ପଦମ୍ପି ଦିଟ୍ଠମେୱ ହୋତି।

କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଉଣ୍ହାପେତୀ’’ତି କାରିତପଦସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତାଯେୱ ‘‘ଉଣ୍ହତୀ’’ତି କତ୍ତୁପଦମ୍ପି ନଯତୋ ଦିଟ୍ଠମେୱ ହୋତି କତ୍ତୁକାରିତପଦାନଂ ଏକଧାତୁମ୍ହି ଉପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା, ଯଥା? ଗଣ୍ହତି, ଗଣ୍ହାପେତି, ଗଚ୍ଛତି, ଗଚ୍ଛାପେତୀତି, ତସ୍ମା ‘‘ଉସ ଦାହେ’’ତି ଧାତୁସ୍ସ ‘‘ଉଣ୍ହତୀ’’ତି ରୂପଂ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ମନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଉଣ୍ହତୀତି ଉଣ୍ହ’’ନ୍ତି ନିବ୍ବଚନଂ କାତବ୍ବଂ। ଇତି ୱପଚଯୋ ଗହତୋ ଚ ଅଞ୍ଞତୋ ଚ ଏକଧା ଲବ୍ଭତି, ଣ୍ହାପଚଯୋ ପନ ଗହତୋ ଉସତୋ ଚ ଦ୍ୱିଧା ଅଞ୍ଞତୋ ଏକଧା ଲବ୍ଭତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କିଞ୍ଚାପେତ୍ଥ ଏୱଂ ନିଯମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଥାପି ସାଟ୍ଠକଥେ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଅଞ୍ଞାନିପି ଏକେକସ୍ସ ଧାତୁସ୍ସ ନାମିକପଦାନି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ କ୍ରିଯାପଦାନି ୱିଚିନିତବ୍ବାନି। ଯେନ ପନ ବୁଦ୍ଧୱଚନାନୁରୂପେନ ନଯେନ ଗହାଦିଗଣେ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ତସଧାତାଦଯୋ ଅମ୍ହେହି ଗହିତା, ଇମସ୍ମା ନଯା ଅଞ୍ଞୋ ନଯୋ ପସତ୍ଥତରୋ ନତ୍ଥି, ଅଯମେୱ ପସତ୍ଥତରୋ, ତସ୍ମା ଅଯଂ ନୀତି ସାସନଟ୍ଠିତିଯା ଆଯସ୍ମନ୍ତେହି ସାଧୁକଂ ଧାରେତବ୍ବା ୱାଚେତବ୍ବା ଚ।

ଗହାଦୀ ଏତ୍ତକା ଦିଟ୍ଠା, ଧାତୱୋ ମେ ଯଥାବଲଂ;

ସୁତ୍ତେସ୍ୱଞ୍ଞେପି ପେକ୍ଖିତ୍ୱା, ଗଣ୍ହନ୍ତ୍ୱେ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିତୋ।

ଗହାଦିଗଣୋଯଂ।

ତନାଦିଗଣିକ

ତନୁ ୱିତ୍ଥାରେ। ତନୋତି। ଆଯତନଂ, ତନୁ। କମ୍ମନି ‘‘ତନିଯ୍ୟତି, ତନିଯ୍ୟନ୍ତି। ୱିତନିଯ୍ୟତୀ’’ତି ରୂପାନି। ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ ‘‘ଯଥା ହି ଆସଭଂ ଚମ୍ମଂ, ପଥବ୍ୟା ୱିତନିଯ୍ୟତୀ’’ତି। ଗରୂ ପନ ‘‘ପତାଯତେ, ପତଞ୍ଞତୀ’’ତି ରୂପାନି ୱଦନ୍ତି। ତନିତୁଂ, ତନିତ୍ୱାନ। ତୁମନ୍ତାଦିରୂପାନି।

ତତ୍ଥ ଆଯତନନ୍ତି ଆଯଭୂତେ ଧମ୍ମେ ତନୋତି ୱିତ୍ଥାରେତୀତି ଆଯତନଂ। ତନୂତି ସରୀରଂ। ତଞ୍ହି କଲଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ କମ୍ମାଦୀହି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ତନିଯ୍ୟତି ୱିତ୍ଥାରିଯତି ମହତ୍ତଂ ପାପିଯତୀତି ‘‘ତନୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ତନୁ ୱପୁ ସରୀରଂ ପୁଂ କାଯୋ ଦେହୋ’’ତିଆଦଯୋ ସରୀରୱାଚକା ସଦ୍ଦା। ସରୀରଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ଯଞ୍ହି ମହାଜନୋ ସରୀରନ୍ତି ୱଦତି, ତଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମତ୍ତମେୱ, ନ ତତୋ ଅତ୍ତା ୱା ଅତ୍ତନିଯଂ ୱା ଉପଲବ୍ଭତି। ‘‘କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ ତନୁତ୍ତକରଂ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ ତନୁସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପତ୍ଥୱାଚକୋ, ଅପ୍ପତ୍ଥୱାଚକସ୍ସ ଚ ତସ୍ସ କ୍ରିଯାପଦଂ ନ ପସ୍ସାମ, ତସ୍ମା ନିପାତପଦେନ ତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ତନୁସଦ୍ଦୋ ନିପାତପଦନ୍ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନମ୍ପି ନ ପସ୍ସାମ, ନିଚ୍ଛଯେନ ପନ ଅନିପ୍ଫନ୍ନପାଟିପଦିକୋତି ଗହେତବ୍ବୋ।

ତନୋତି, ତନୋନ୍ତି। ତନୋସି, ତନୋଥ। ତନୋମି, ତନୋମ। ତନୁତେ, ତନୁନ୍ତେ। ତନୁସେ, ତନୁସେ, ତନୁୱ୍ହେ। ତନେ, ତନୁମ୍ହେ। ସେସଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ତନୋତୁ, ତନୋନ୍ତୁ। ତନେଯ୍ୟ, ତନେ, ତନେଯ୍ୟୁଂ। ୱିତନ, ୱିତନୁ। ଅତନା, ଅତନୁ। ଅମ୍ହାଯ ପତନୁ କେସା। ଅତନି, ଅତନିଂସୁ। ତନିସ୍ସତି, ତନିସ୍ସନ୍ତି। ଅତନିସ୍ସା, ଅତନିସ୍ସଂସୁ। କମ୍ମନି ‘‘ତନିଯ୍ୟତି, ତନିଯ୍ୟନ୍ତି। ତନିଯ୍ୟସୀ’’ତିଆଦିନା ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ସକ ସତ୍ତିଯଂ। ସତ୍ତି ସମତ୍ଥଭାୱୋ। ସକ୍କୋତି ସକ୍କୋ। ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ଅସକ୍ଖି। ସକ୍ଖିସ୍ସସି। ସକ୍କତି। ତ୍ୱମ୍ପି ଅମ୍ମ ପବ୍ବଜିତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସି। ସକ୍କତେ ଜରାଯ ପଟିକମ୍ମଂ କାତୁନ୍ତି ପାଠଇ।

ତତ୍ଥ ସକ୍କୋତି ଦେୱରାଜା। ସୋ ହି ଅତ୍ଥାନଂ ସହସ୍ସମ୍ପି ମୁହୁତ୍ତେନ ଚିନ୍ତନସମତ୍ଥତାଯ ସପରହିତଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ‘‘ସକ୍କୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଞ୍ଞତ୍ର ପନ ଧାତୂନଂ ଅୱିସଯେ ତଦ୍ଧିତୱସେନ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଦାନଂ ଅଦାସୀତି ସକ୍କୋତି ଏୱମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ସକ୍କସଦ୍ଦୋ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ସାଧେତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଭଗୱତା ‘‘ସକ୍କୋ ମହାଲି ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ପୁବ୍ବେ ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ସମାନୋ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଦାନଂ ଅଦାସି, ତସ୍ମା ‘ସକ୍କୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ସକ୍କୋନ୍ତୋ। ସକ୍କୋନ୍ତୀ। ସକ୍କୋନ୍ତଂ କୁଲଂ।

ଖୁଣୁ ଖ୍ଣୁ ହିଂସାଯଂ। ଖୁଣୋତି। ଖ୍ଣୋତି।

ଇଣ୍ଣୁ ଗତିୟଂ। ଇଣୋତି। ଇଣଂ ଇଣାୟିକୋ।

ତିଣୁ ଅଦନେ। ତିଣୋତି। ତିଣଂ। ଏତ୍ଥ ତିଣନ୍ତି ଯଓସଂ। ତଞ୍ହି ତିଣିଯତେ ତିଣଭକ୍ଖେହି ଗୋଣାଦୀହି ଅଦିୟତେ ଖାଦିୟତେତି ତିଣଂ।

ଘିଣୁ ଦିତ୍ତିୟଂ। ଘିଣୋତି।

ହନୁ ଅପନୟନେ। ଅପନୟନଂ ଅନାଲାପକରଣଂ ନିଦ୍ଦଚନତାକରଣଂ। ହନୋତି। ହନୁତେ।

ପନୁ ଦାନେ ପନୋତି। ପନୁତେ।

ମନୁ ବୋଧନେ। ମନୋତି। ମନୁତେ। ମନୋ। ମନଂ। ମାନସଂ। ମନୁସ୍ସୋ। ମାନଓୋ। ମାଣଓୋ।

ଏତ୍ଥ ମନୋତି ମନୁତେ ବୁଜ୍ଝତୀତି ମନୋ, ଏଓଂ ମନଂ। ଇମେସଂ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମନସଦ୍ଦାନଂ ''ଯସ୍ମିଂ ମନୋ ନିଓିସତି। ସନ୍ତଂ ତସ୍ସ ମନଂ ହୋତୀ''ତିଆଦୀସୁ ପୁନ୍ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ମାନସନ୍ତି ରାଗୋପି ଚିତ୍ତମ୍ପି ଅରହତ୍ତମ୍ପି। ''ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ପାସୋ, ୟ୍ୱାୟଂ ଚରତି ମାନସୋ''ତି ଏତ୍ଥ ହି ରାଗୋ ମାନସଂ। ''ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ମାନସ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ। ''ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ ସେକ୍ଖୋ, କାଲଂ କୟିରା ଜନେ ସୁତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥେତଂ ଓୁଚ୍ଚତି –

ରାଗୋ ଚିତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ, ''ମାନସ''ନ୍ତି ସମୀରିତଂ;

ସତ୍ଥୁନୋ ସାସନେ ପାପ-ସାସନେ'ଖିଲସାସନେ।

ତତ୍ଥ ସମ୍ପୟୁତ୍ତମନସି ଭଓୋତି ରାଗୋ ମାନସୋ। ମନୋ ଏଓ ମାନସନ୍ତି କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ମାନସଂ। ଅନଓସେସତୋ ମାନଂ ସିୟତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ ମାନସଂ। ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ପନ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ମାନସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ମନୂତି ସତ୍ତୋ। ''ଯେନ ଚକ୍ଖୁପସାଦେନ, ରୂପାନି ମନୁ ପସ୍ସତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ହି ''ମନୂ''ତି ସତ୍ତୋ ଓୁତ୍ତୋ। ଅଥ ଓା ମନୂତି ପଠମକପ୍ପିକକାଲେ ମନୁସ୍ସାନଂ ମାତାପିତୁଟ୍ଠାନେ ଠିତୋ ମନୁନାମକୋ ପୁରିସୋ, ଯୋ ସାସନେ ''ମହାସମ୍ମତରାଜା''ତି ଓୁତ୍ତୋ। ସୋ ହି ସକଲଲୋକସ୍ସ ହିତଂ କାତୁଂ ମନୁତେ ଜାନାତୀତି ''ମନୂ''ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ଯଥାବଲଂ ଅତ୍ତନୋ ହିତଂ ମନୁତେ ଜାନାତୀତି ମନୁସ୍ସୋ, ମନସ୍ସ ଓା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ମନୁସ୍ସୋ। ଅଥ ଓା ଓୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ମନୁନୋ ଅପଚ୍ଚଂ ମନୁସ୍ସୋ। ଏଓଂ ମାନଓୋ ମାଣଓୋ ଚ, ନକାରସ୍ସ ହି ଣକାରେ କତେ ''ମାଣଓୋ''ତି ରୂପଂ ସିଜ୍ଝତି। କେଚି ପନାହୁ ''ଦନ୍ତଜନକାରସହିତୋ ମାନଓସଦ୍ଦୋ ସବ୍ବସତ୍ତସାଧାରଣଓଚନୋ, ମୁଦ୍ଧଜଣକାରସହିତୋ ପନ ମାଣଓସଦ୍ଦୋ କୁଚ୍ଛିତମୂଳ୍ହାପଚ୍ଚଓଚନୋ''ତି, ତଂ ଓୀମଂସିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତଞ୍ଚେ, ଗହେତବ୍ବଂ, ନ ପନେତ୍ଥ ଓତ୍ତବ୍ବଂ ''ମାଣଓସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଓଚନେ ଇଦଂ ଓଚନଂ ଓିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଅନ୍ତରସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଅନ୍ତରଅନ୍ତରିକାସଦ୍ଦାନମ୍ପି ଆହରଣସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ।

ତତ୍ର ପନାୟଂ ଓୀମଂସନା – ଚୂଳ୍ହଅକମ୍ମଓିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତସ୍ମିଞ୍ହି ''ସୁଭୋ ମାଣଓୋତୋଦେୟ୍ୟପୁତ୍ତୋ''ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ''ସୁଭୋତି ସୋ କିର ଦସ୍ସନୀୟୋ ଅହୋସି ପାସାଦିକୋ, ତେନସ୍ସ ଅଙ୍ଗସୁଭତାୟ 'ସୁଭୋ'ତ୍ୱେଓ ନାମଂ ଅକଂସୁ। 'ମାଣଓୋ'ତି ପନ ତଂ ତରୁଣକାଲେ ଓୋହରିଂସୁ, ସୋ ମହଲ୍ଲକକାଲେପି ତେନେଓ ଓୋହାରେନ ଓୋହରିୟତୀ''ତି ଏଓଂ ମୁଦ୍ଧଜଣକାରସ୍ସ ମାଣଓସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ, ତଟ୍ଟୀକାୟମ୍ପି ଗରୁହି ''ଯଂ ଅପଚ୍ଚଂ କୁଚ୍ଛିତଂ ମୁଦ୍ଧଂ ଓା, ତତ୍ଥ ଲୋକେ ମାଣଓୋହାରୋ, ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଚ ସତ୍ତା ଦହରକାଲେ ମୁଦ୍ଧଧାତୁକା ହୋନ୍ତୀତି ଓୁତ୍ତଂ 'ତରୁଣକାଲେ ଓୋହରିଂସୂ'ତି, ଏଓଂ ମୁଦ୍ଧଜଣକାରସ୍ସ ମାଣଓସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ। ଇଦାନି ମାଣଓସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ଭଓତି, ମାଣଓୋତି ସତ୍ତୋପି ଚୋରୋପି ତରୁଣୋପି ଓୁଚ୍ଚତି। ''ଚୋଦିତା ଦେଓଦୂତେହି, ଯେ ପମଜ୍ଜନ୍ତି ମାଣଓା''ତିଆଦୀସୁ ହି ସତ୍ତୋ ''ମାଣଓୋ''ତି ଓୁତ୍ତୋ। ''ମାଣଓେହି ସହ ଗଚ୍ଛନ୍ତି କତକମ୍ମେହିପି ଅକତକମ୍ମେହିପୀ''ତିଆଦୀସୁ ଚୋରୋ। ''ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ମାଣଓୋ''ତିଆଦୀସୁ ତରୁଣୋ ''ମାଣଓୋ''ତି ଓୁତ୍ତୋ।

ଅପ୍ପ ପାପୁଣେ। ଅପ୍ପୋତି। ଆପୋ।

ଏତ୍ଥ ଆପୋତି ଅପ୍ପୋତି ତଂ ତଂ ଠାନଂ ଓିସ୍ସରତୀତି ଆପୋ।

ମା ପରିମାଣେ। ମିନୋତି। ଉପମା, ଉପମାନଂ, ଓିମାନଂ। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯା ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ନ ମିନୋତି ନ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ସା ମାନସ୍ସ ସମୀପେ ୱତ୍ତତୀତି ଉପମା ଯଥା ''ଗୋଣୋ ୱିଯ ଗୱଯୋ''ତି। ଉପମାନନ୍ତି ଉପମା ଏୱ। ତଥା ହି ''ୱୀତୋପମାନମପ୍ପମାଣମନାଥନାଥ''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ୱୀତୋପମାନନ୍ତି ଇମସ୍ସ ୱୀତୋପମଂ, ନିରୁପମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଉପମାନନ୍ତି ଉପମେତବ୍ବାକାରୋ ''ସୀହୋ ୱିଯ ଭଗୱା''ତି। ଏତ୍ଥ ହି ସୀହୋ ଉପମା, ଭଗୱା ଉପମେଯ୍ୟୋ ତେଜୋପରକ୍କମାଦୀହି ଉପମେତବ୍ବତ୍ତା, ତେଜୋପରକ୍କମାଦଯୋ ଉପମେତବ୍ବାକାରୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ସାତିସଯତ୍ତା କିଞ୍ଚାପି ସୀହସ୍ସ ତେଜାଦୀହି ଭଗୱତୋ ତେଜାଦିଉପମେତବ୍ବାକାରୋ ନତ୍ଥି, ତଥାପି ହୀନୂପମାୱସେନ ''ସୀହୋ ୱିଯ ଭଗୱା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିମାନନ୍ତି ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତେପି କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା କମ୍ମେନ ୱିସେସତୋ ମିନିଯତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିଯତୀତି ୱିମାନଂ।

କର କରଣେ। ''କରୋତି, କଯିରତି, କୁବ୍ବତି, କୁବ୍ବତି, ପକରୋତି, ଉପକରୋତି, ଅପକରୋତି, ପଟିକରୋତି, ନିରାକରୋତି, ପଟିସଙ୍ଖରୋତି, ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି'' ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀନି କତ୍ତରି ଭୱନ୍ତି। କମ୍ମେ ପାଠଇନଯୱସେନ ଇକାରାଗମଟ୍ଠାନେ ଯକାରସ୍ସ ଦ୍ୱେଭାୱୋ। ତସ୍ମିଂଯେୱଠାନେ ରଯକାରାନଂ ୱିପରିଯାଯେ ସତି ନ ଦ୍ୱେଭାୱୋ। ତଥା ଇକାରାଗମଟ୍ଠାନେ ''କରିଯ୍ୟତି, କଯିରତି, କରୀଯତି, କଯ୍ୟତି, ପକରୀଯତି, ପକରିଯ୍ୟତି, ପଟିସଙ୍ଖରିଯ୍ୟତି, ଅଭିସଙ୍ଖରିଯ୍ୟତି'' ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀନି କମ୍ମନି ଭୱନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ କଯିରତୀତି ପଦଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ଦିସ୍ସତି କତ୍ତରି କମ୍ମେ ଚ। ତେସ କତ୍ତୁୱସେନ ''ପୁରିସୋ କମ୍ମଂ କଯିରତୀ''ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, କମ୍ମୱସେନ ପନ ଅଯଂ ପାଠଇ ''କୁଟି ମେ କଯିରତି ଅଦେସିତୱତ୍ଥୁକା''ତି। ତତ୍ଥ ଚ କତ୍ତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ କତ୍ତୁପଦଂ ଯିରପଚ୍ଚଯେନ ସିଦ୍ଧଂ। କମ୍ମୱସେନ ପନ ୱୁତ୍ତଂ କମ୍ମପଦଂ ଇକାରାଗମସ୍ସ ଆଦିଅନ୍ତଭୂତାନଂ ରଯକାରାନଂ ୱିପରିଯାଯେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''କାରେତି, କାରଯତି, କାରାପେତି, କାରାପଯତୀ''ତି ଚତ୍ତାରି କାରିତରୂପାନି, ଯାନି ''ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ତଦ୍ଦୀପକତ୍ତା।

ଇଦାନି ପନ ପଦମାଲା ୱତ୍ତବ୍ବା, ତତ୍ର ପଠମଂ ''କୁବ୍ବତୀ''ତି ପଦସ୍ସେୱ ପଦମାଲଂ ଯୋଜେସ୍ସାମ ସବ୍ବାସୁ ୱିଭତ୍ତୀସୁ ଏକାକାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବତ୍ତା। ''କରୋତୀ''ତି ଓକାରାନନ୍ତରତ୍ୟନ୍ତପଦସ୍ସ ପନ ''କାରେତୀ''ତି ଏକାରାନନ୍ତରତ୍ୟନ୍ତପଦସ୍ସ ଚ ପଦମାଲଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପଚ୍ଛା ଯୋଜେସ୍ସାମ ଏକାକାରେନ ଅଯୋଜେତବ୍ବତ୍ତା।

ତତ୍ର କୁବ୍ବତି, କୁବ୍ବନ୍ତି। କୁବ୍ବସି, କୁବ୍ବଥ। କୁବ୍ବାମି, କୁବ୍ବାମ। କୁବ୍ବତେ, କୁବ୍ବନ୍ତେ। କୁବ୍ବସେ, କୁବ୍ବୱ୍ହେ। କୁବ୍ବେ, କୁବ୍ବମ୍ହେ। ୱତ୍ତମାନାୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

ପଞ୍ଚମିଯାଦୀନଂ ୱସେନ ପନ କୁବ୍ବତୁ, କୁବ୍ବନ୍ତୁ। କୁବ୍ବେଯ୍ୟ, କୁବ୍ବେଯ୍ୟୁଂ। ସେସଂ ''ଭୱତି, ଭୱନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

''କରିଯତୀ''ତିଆଦୀନିପି ଅ କାରାନନ୍ତରତ୍ୟନ୍ତପଦାନି ଏୱମେୱ ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ''କୁବ୍ବତି, କୁବ୍ବନ୍ତି। କୁବ୍ବସୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତା ଅଯଂ ପଦମାଲା ପାଠଇନଯଦସ୍ସନତୋ ଏଦିସୀ ୱୁତ୍ତା। ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ପନ ସାସନିକା ସଦ୍ଦସତ୍ଥେଯେୱ ଆଦରଂ କତ୍ୱା ''କୁବ୍ବତି, କୁବ୍ବସୀ''ତି ଏୱଂପକାରାନି ରୂପାନି ପାଠଇଯଂ ନତ୍ଥୀତି ମଞ୍ଞନ୍ତା ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତେହି ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ୱିଯ ପାଠଇଯମ୍ପି ''ଅସନ୍ତୋ ନାନୁକୁବ୍ବନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଓକାରପଚ୍ଚଯସ୍ସାଦେସଭୂତୋ ଉକାରୋ ସରେଯେୱ ପରେ ୱକାରଂ ପପ୍ପୋତୀତି ମଞ୍ଞମାନା ''କୁବ୍ବନ୍ତି, କୁବ୍ବନ୍ତେ''ତିଆଦୀନିଯେୱ ରୂପାନି ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ପରସରସ୍ସାଭାୱତୋ ''କୁବ୍ବତି, କୁବ୍ବସୀ''ତିଆଦୀନି ପାଠଇଯଂ ନତ୍ଥୀତି ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ମଯଂ ପନ ପାଠଇନଯଦସ୍ସନତୋ ତାନି ରୂପାନି ଇଚ୍ଛାମ। ଅତ୍ର ସୋତାରାନଂ କଙ୍ଖାୱିନୋଦନତ୍ଥଂ କିଞ୍ଚି ପାଠଇନଯଂ ୱଦାମ – ''ସୀଲୱନ୍ତୋ ନ କୁବ୍ବନ୍ତି, ବାଲୋ ସୀଲାନି କୁବ୍ବତୀ''ତି ଚ, ''କସ୍ମା ଭୱଂ ୱିଜନମରଞ୍ଞନିସ୍ସିତୋ, ତପୋ ଇଧ କୁବ୍ବତୀ''ତି ଚ, ''ଫରୁସାହି ୱାଚାହି ପକୁବ୍ବମାନୋ''ତି ଚ। ଇଦିସେସୁ ପନ ଠାନେସୁ ଅକାରାଗମୋ କାତବ୍ବୋ । ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ହି ପାଠଇନଯୋ, ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସଦ୍ଦସତ୍ଥନଯୱିଦୂରୋ ଚ। ତଥା ହି ଯଥା ''ଅଗ୍ଗିନିଂ ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତଂ ପୱିସନ୍ତୀ''ତି ପାଠଇଗତିଦସ୍ସନତୋ ''ଅଗ୍ଗିନି, ଅଗ୍ଗିନୀ, ଅଗ୍ଗିନଯୋ। ଅଗ୍ଗିନିଂ, ଅଗ୍ଗିନୀ, ଅଗ୍ଗିନଯୋ। ଅଗ୍ଗିନିନା''ତି ପଦମାଲା କାତବ୍ବା ହୋତି, ଏୱମେୱ ''ବାଲୋ ସୀଲାନି କୁବ୍ବତୀ''ତି ପାଠଇଗତିଦସ୍ସନତୋ ''କୁବ୍ବତି, କୁବ୍ବନ୍ତି। କୁବ୍ବସୀ''ତି ପଦମାଲାପି ଯୋଜେତବ୍ବାୱ।

ଯଥା ଚ ''ବହୁମ୍ପେତଂ ଅସବ୍ଭି ଜାତୱେଦା''ତି ପାଠଇଗତିଦସ୍ସନତୋ ''ସନ୍ତୋ ସବ୍ଭିହି ସଦ୍ଧିଂ ସତଂ ଧମ୍ମୋ ନ ଜରଂ ଉପେତୀତି ପୱେଦଯନ୍ତୀ''ତି ଅଟ୍ଠକଥାଗତିଦସ୍ସନତୋ ଚ ''ସବ୍ଭି, ସବ୍ଭୀ, ସବ୍ଭଯୋ। ସବ୍ଭିଂ, ସବ୍ଭୀ, ସବ୍ଭଯୋ। ସବ୍ଭିନା''ତି ପଦମାଲା ଯୋଜେତବ୍ବା ହୋତି, ଏୱମେୱ ''ବାଲୋ ସୀଲାନି କୁବ୍ବତୀ''ତି ପାଠଇଗତିଦସ୍ସନତୋ ''କୁବ୍ବତି, କୁବ୍ବନ୍ତି। କୁବ୍ବସୀ''ତି ପଦମାଲାପି ଯୋଜେତବ୍ବାୱ। ତଥା ''କୁବ୍ବତି, କୁବ୍ବନ୍ତି। କୁବ୍ବସୀ''ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତା ପଦମାଲା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା। କରୋତି, କରୋନ୍ତି। କରୋସି, କରୋଥ। କରୋମି, କୁମ୍ମି, କରୋମ, କୁମ୍ମ। କୁରୁତେ, କୁବ୍ବନ୍ତେ।

କୁରୁସେ, କୁରୁହ୍ୱେ କରେ, କରୁମ୍ହେ ୱତ୍ତମାନାୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

କରୋତୁ, କୁରୁତୁ, କରୋନ୍ତୁ। କରୋହି, କରୋଥ। କରୋମି, କୁମ୍ନି, କରୋମ, କୁମ୍ମ। କୁରୁତଂ, କୁବ୍ବନ୍ତଂ। କରସ୍ସୁ, କୁରୁସ୍ସୁ, କୁରୁହ୍ୱୋ। କରେ, କୁଦ୍ଧାମସେ। ପଞ୍ଚମୀୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

ଏତ୍ଥ ପନ କୋଚି ୱଦେୟ୍ୟ –

''ନ ନୋ ୱିୱାହୋ ନାଗେହି, କତପୁବ୍ବୋ କୁଦାଚନଂ;

ତଂ ୱିୱାହଂ ଅସଂଯୁତ୍ତଂ, କଥଂ ଅମ୍ହେ କରୋମସେ''ତି

ପାଠଇଦସ୍ସନତୋ ''କରୋମସେ''ତି ପଦଂ କସ୍ମା ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ କରଧାତୁତୋ ପରଂ ଓକାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ଆମସେୱଚନସ୍ସାୱଯୱଭୂତୋ ଆକାରୋ ଲୋପଂ ପପ୍ପୋତୀତି? ତନ୍ନ, ''କରୋମସେ''ତି ଏତ୍ଥ ''ଆମସେ''ତି ୱଚନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ମୱଚନସ୍ସ ସବ୍ଭାୱତୋ। ଏତ୍ଥ ହି ସେକାରୋ ଆଗମୋ, ତସ୍ମା ''କରୋମା''ତି ୱତ୍ତମାନାୱଚନୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ, ନ ପନ ପଞ୍ଚମୀୱଚନୱସେନ। ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ସେକାରୋ କତ୍ଥଚି ନାମିକପଦତୋ ପରୋ ହୋତି ''ଯେ କେଚି ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତାସେ। ଯଂ ବଲଂ ଅହୁୱମ୍ହସେ''ତିଆଦୀସୁ। କତ୍ଥଚି ପନାଖ୍ୟାତିକପଦତୋ ସାଦେସନିରାଦେସୱସେନ –

''ଅକରମ୍ହସ ତେ କିଚ୍ଚଂ; ୱକ୍କନ୍ତାମସି ଭୂତାନି;

ସୁତଂ ନେତଂ ଅଭିଣ୍ହସୋ, ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱଦେମସେ''ତି

ଆଦୀସୁ।

କରେୟ୍ୟ, କରେୟ୍ୟୁଂ। କରେୟ୍ୟାସି, କରେୟ୍ୟାଥ। କରେୟ୍ୟାମି, କରେୟ୍ୟାମ। କୁବ୍ବେଥ, କୁବ୍ବେରଂ। କୁବ୍ବେଥୋ, କୁବ୍ବେୟ୍ୟହ୍ୱୋ। କରେୟ୍ୟଂ, କରେ, କରେୟ୍ୟାମ୍ହେ। ସତ୍ତମୀୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

କର, କରୁ। କରେ, କରିତ୍ଥ। କରଂ, କରିମ୍ହ। କରିତ୍ଥ, କରିରେ। କରିତ୍ଥୋ, କରିହ୍ୱୋ। କରିଂ, କରିମ୍ହେ। ପରୋକ୍ଖାୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

ଏତ୍ଥ କରାତି ପୁରିସୋ କମ୍ମଂ କରୀତି ପଠମପୁରିସଯୋଜନାଯ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ''ଆଗୁଂ କର ମହାରାଜ, ଅକରଂ କମ୍ମଦୁକ୍କଟ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ''ମହାରାଜ ଭୱଂ ଆଗୁଂ କରୀ''ତି ପଠମପୁରିସଯୋଜନାଯ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଅଯଂ ପଯୋଗୋ ''ମଞ୍ଜେଞ୍ଚେ ଭୱଂ ପତ୍ଥଯତି, ରଞ୍ଞୋ ଭରିଯଂ ପତିବ୍ବତ''ନ୍ତିଆଦଯୋ ୱିଯ ପଠମପୁରିସପ୍ପଯୋଗୋ ଭୱତି।

ଜାତକଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ମଜ୍ଝିମପୁରିସପ୍ପଯୋଗୋ ୱୁତ୍ତୋ ''ଆଗୁଂ କରାତି ମହାରାଜ ତ୍ୱଂ ମହାପରାଧଂ ମହାପାପଂ କରି। ଦୁକ୍କଟନ୍ତି ଯଂ କତଂ ଦୁକ୍କଟଂ ହୋତି,ତଂ ଲାମକଂ କମ୍ମଂ ଅକର''ନ୍ତି, ତସ୍ମା ଜାତକଟ୍ଠକଥାୱସେନାପି କଦାଚି କରୈତି ଚ କରୀତି ଚ ଅକରନ୍ତି ଚ ମଜ୍ଝିମପୁରିସପ୍ପଯୋଗୋ ଭୱତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯେଭୁୟ୍ୟୱସେନ ପନ ''ପୁରିସୋ କମ୍ମଂ କର, ପୁରିସୋ କମ୍ମଂ କରି, ଅହଂ କମ୍ମଂ ଅକର''ନ୍ତି ପଠମୁତ୍ତମପୁରିସପ୍ପଯୋଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ କରୈତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଭତ୍ତିୱସେନ, କରୀତି ଅଜ୍ଜତନୀୱସେନ, ଅକରନ୍ତି ହିୟ୍ୟତ୍ତନୀୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''କରିତ୍ଥୋ''ତି ପଦଂ ''ଅଞ୍ଞଂ ଭତ୍ତାରଂ ପରିଯେସ, ମା କିସିତ୍ଥୋ ମଯା ୱିନା''ତି ଏତ୍ଥ ''କିସିତ୍ଥୋ''ତି ପଦେନ ସମଂ ପରୋକ୍ଖାଯତ୍ତନୋପଦମଜ୍ଝିମପୁରିସେକୱଚନୱସେନ, ଏଦିସୋ ପନ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ଅକା, ଅକରା, ଅକର ଇତି ରସ୍ସପାଠୋପି। ଅକରୁ। ଏତ୍ଥ ''ସଦ୍ଧାରିୱିଜଯଂ ଅକା''ତି ପଦଂ ନିଦସ୍ସନଂ। ଅକରାତି ପୁରିସୋ କମ୍ମଂ ଅକାସୀତି ଅତୀତକ୍ରିଯାୱାଚକୋ ପଠମପୁରିସପ୍ପଯୋଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ''ରଜ୍ଜସ୍ସ କିର ସୋ ଭୀତୋ, ଅକରା ଆଲଯେ ବହୂ''ତି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ''ମା ମେତଂ ଅକରା କମ୍ମଂ, ମା ମେ ଉଦକମାହରୀ''ତି ଏତ୍ଥ ପନ ସନ୍ତେପି ଅତୀତୱାଚକପଟ୍ଠମପୁରିସପ୍ପଯୋଗଭାୱେ ମାସଦ୍ଦଯୋଗତୋ ହିୟ୍ୟତ୍ତନଜ୍ଜତନୀୱିଭତ୍ତିଯୋ ପଞ୍ଚମୀୱିଭତ୍ତିଅତ୍ଥେ ଅନୁତ୍ତକାଲିକା ହୁତ୍ୱା ''ତ୍ୱଂ ମା କରୋସି, ମା ଆହରସୀ''ତି ମଜ୍ଝିମପୁରିସପ୍ପଯୋଗାରହା ଭୱନ୍ତି।

କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ "ଜରାଧମ୍ମଂ ମା ଜୀରୀତି ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟଂ ଠାନ"ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ସନ୍ତେପି ଅତୀତୱାଚକପଠମପୁରିସପ୍ପଯୋଗଭାୱେ ମାସଦ୍ଦଯୋଗତୋ ଅଜ୍ଜତନୀୱିଭତ୍ତିପଞ୍ଚମୀୱିଭତ୍ତିଅତ୍ଥେ ଅନୁତ୍ତକାଲିକା ହୁତ୍ୱା "ମା ଜୀରତୂ"ତିଆଦିନା ପଠମପୁରିସପ୍ପଯୋଗାରହା ଭୱନ୍ତି। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା "ଜରାଧମ୍ମଂ ମା ଜୀରୀତି ଯଂ ମୟ୍ହଂ ଜରାସଭାୱଂ, ତଂ ମା ଜୀରିତୁ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପୀ"ତି। ଯଂ ପନମ୍ହେହି "ଅକର ଇତି ରସ୍ସପାଠୋପୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ "ଅତିକର'ମକରା'ଚରିଯ, ମୟ୍ହମ୍ପେତଂ ନ ରୁଚ୍ଚତୀ"ତି ଇମାଯ ପାଠଇଯା ୱସେନ ଅତ୍ଥିତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ସାଯମତ୍ଥୋ "ଆଚରିଯ ଭୱଂ ଅତିକ୍କନ୍ତକରଣଂ ଅକରା"ତି ପଠମପୁରିସୱସେନ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅପିଚ "ଭୱ"ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅତ୍ଥେ "ତ୍ୱ"ନ୍ତି ୱଚନଂ ୱତ୍ତଵମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ "ଆଚରିଯ ତ୍ୱଂ ଅତିକ୍କନ୍ତକରଣଂ କରୋସୀ"ତି ଯୋଜନାପି କାତବ୍ବାୱ।

ଅକରୋ, ଅକତ୍ଥ, ଅକରୋଥ। ଅକରଂ, ଅକଂ, ଅକରମ୍ହ, ଅକମ୍ହା ଏତ୍ଥ "ସଂୱଦ୍ଧିଯିତ୍ୱା ପୁଠଇନଂ, ଅକଂ ପୁଠଇନଚେତିଯ"ନ୍ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ଅକତ୍ଥ, ଅକତ୍ଥୁଂ। ଅକୁରୁସେ, ଅକରଣ୍ହଂ। ଅକରିଂ, ଅକରଂ, ଅକରମ୍ହସେ। ହିଯ୍ୟତ୍ତନୀୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

ଏତ୍ଥ ଚ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ସେକାରୋ ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ପଞ୍ଚୱିଧୋ ସେକାରୋ ପଦାୱଯୱ ଅପଦାୱଯୱଅନେକନ୍ତପଦାୱଯୱ ସୋସଦ୍ଦତ୍ଥ ଆଦେସୱସେନ। ତତ୍ଥ ପଦାୱଯୱୋ ସେକାରୋ "ତ୍ୱଂ କମ୍ମଂ କୁରୁସେ, ତ୍ୱଂ ଅତ୍ଥକୁସଲୋ ଅଭୱସେ"ତିଆଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅପଦାୱଯୱୋ ପନ "ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱଦେମସେ। ମୂଲା ଅକୁସଲା ସମୂହତାସେ"ତିଆଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅନେକନ୍ତପଦାୱଯୱୋ "ଅରୋଗା ଚ ଭୱାମସେ। ମଣିଂ ତାତ ଗଣ୍ହାମସେ"ଆଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ହି ସେକାରୋ ଯଦି ପଞ୍ଚମୀୱିଭତ୍ତିଯଂ ଆମସେୱଚନସ୍ସାୱଯୱୋ, ତଦା ପଞ୍ଚମୀୱିଭତ୍ତିଯୁତ୍ତାନଂ ପତ୍ଥନାସୀସନତ୍ଥାନଂ "ଭୱାମସେ, ଗଣ୍ହାମସେ"ତି ପଦାନଂ ଅୱଯୱୋ ହୋତି। ଯଦି ପନ ଆଗମୋ, ପଞ୍ଚମୀୱିଭତ୍ତିଯୁତ୍ତାନଂ ପତ୍ଥନାସୀସନତ୍ଥାନଂ "ଭୱାମ, ଗଣ୍ହାମା"ତି ପଦାନଂ ଅୱଯୱୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ "ଭୱାମସେ"ତିଆଦୀସୁ ସେକାରସ୍ସ ଅନେକନ୍ତପଦାୱଯୱତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୋସଦ୍ଦତ୍ଥୋ "ଏସେସେ ଏକେ ଏକଟ୍ଠେ"ତି ଏତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏସେସେତି ଇମସ୍ସ ହି "ଏସୋସୋ ଏକୋ ଏକଟ୍ଠୋ"ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଦେସୋ "ଅକରମ୍ହସ ତେ କିଚ୍ଚ"ନ୍ତି ଏତ୍ଥ, "ୱକ୍କନ୍ତାମସି ଭୂତାନୀ"ତି ଚେତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଏକାରସ୍ସ ଅକାରିକାରାଦେସକରଣୱସେନ। ତତ୍ଥ "ଅକରମ୍ହସ ତେ କିଚ୍ଚ"ନ୍ତି ଇମସ୍ସ "ଅକରମ୍ହସେ ତେ କିଚ୍ଚ"ନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। "ଅକରମ୍ହସେ"ତି ଚେତ୍ଥ ସଚେ ସେକାରୋ ଆଗମୋ, ତଦା "କରମ୍ହା"ତି ପଦଂ ହିଯ୍ୟତ୍ତନୀପରସ୍ସପଦେ ଉତ୍ତମପୁରିସବହୁୱଚନନ୍ତଂ। ସଚେ ପନ ମ୍ହସେୱଚନସ୍ସାୱଯୱୋ, ତଦା "ଅକରମ୍ହସେ"ତି ପଦଂ ହିଯ୍ୟତ୍ତନୀଅତ୍ତନୋପଦେ ଉତ୍ତମପୁରିସବହୁୱଚନନ୍ତଂ। ଏୱଂ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ସେକାରୋ ଭୱତୀତି ଅୱଗନ୍ତବ୍ବଂ।

ଅକରି, କରି, ଅକାସି, ଅକରୁଂ, ଅକରିଂସୁ, ଅକଂସୁ, ଅକଂସୁଂ। ଅକରୋ, ଅକରିତ୍ଥ, ଅକାସିତ୍ଥ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅକରୋତି ତ୍ୱଂ ଅକରୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। "ଅକରୋ" ଇତି ହି ପଦଂ "ୱରଞ୍ଚେ ମେ ଅଦୋ ସକ୍କା"ତି ଏତ୍ଥ ମଜ୍ଝିମପୁରିସେକୱଚନନ୍ତଂ "ଅଦୋ"ତି ପଦମିୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ପାଠଇଯଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତେପି ନଯୱସେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା। ଗରୂ ପନ "ଅକରୋ"ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ "ଅକାସୀ"ତି ମଜ୍ଝିମପୁରିସୱଚନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତାଦିସଞ୍ହି ପଦଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପଠମପୁରିସୱଚନମେୱ ହୋତି। ତଥା ହି "ଅଦାସି ମେ, ଅକାସି ମେ"ତି ପଠମପୁରିସପାଠଇଯୋ ବହୂ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି। "ମାକାସି ମୁଖସା ପାପଂ, ମା ଖୋ ସୂକରମୁଖୋ ଅହୂ"ତିଆଦୀସୁ ପନ ମାସଦ୍ଦଯୋଗତୋ "ତ୍ୱଂ ପାପଂ ମା ଅକାସି, ମା ସୂକରମୁଖୋ ଅହୋସୀ"ତି ପଦଯୋଜନା କାତବ୍ବା ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅକରିଂ , କରିଂ, ଅକାସିଂ, ଅକରିମ୍ହ, କରିମ୍ହ, ଅକାସିମ୍ହା ଅକରା, ଅକରୂ। ଅକରୁସେ, ଅକରିଣ୍ହଂ। ଅକରଂ, ଅକରିମ୍ହେ। ଅଜ୍ଜତନୀୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

କରିସ୍ସତି, କରିସ୍ସନ୍ତି। କରିସ୍ସସି, କରିସ୍ସଥ। କରିସ୍ସାମି, କରିସ୍ସାମ। କରିସ୍ସତେ, କରିସ୍ସନ୍ତେ। କରିସ୍ସସେ, କରିସ୍ସୱ୍ହେ। କରିସ୍ସଂ, କସ୍ସଂ ଇଚ୍ଚପି। ତଥା ହି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି "କସ୍ସଂ ପୁରିସକାରିଯ"ନ୍ତି। କରିସ୍ସମ୍ହେ। ତଥା କାହତି, କାହନ୍ତି। କାହସି, କାହଥ। କାହାମି, କାହାମ। କାହିତି, କାହିନ୍ତି। କାହିସି ଇଚ୍ଚେୱମାଦିନା ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

ଅକରିସ୍ସା, ଅକରିସ୍ସ, ଅକରିସ୍ସଂସୂତି ସେସଂ ସବ୍ବଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କାଲାତିପତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

କଯିରତି, କଯିରନ୍ତି। କଯିରସି, କଯିରାଥ। କଯିରାମି, କଯିରାମ। କଯିରତେ। ସେସଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ୱତ୍ତମାନାୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

କଯିରତୁ, କଯିରନ୍ତୁ। ସେସଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚମୀୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

କଯିରା, କୁଯିରା। କଯିରୁଂ। ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ "କୁମ୍ମିମ୍ହିପ'ଞ୍ଜଲିଂ କୁଯିରା, ଚାତଞ୍ଚାପି ପଦକ୍ଖିଣେ"ନ୍ତି। ତତ୍ଥ କୁମ୍ମିମ୍ହିପି ଅଞ୍ଜଲିନ୍ତି ଛେଦୋ। କଯିରାସି,

କଯିରାଥ। କଯିରାମି, କଯିରାମ। କଯିରେଥ, କଯିରେରଂ। କଯିରେଥୋ, କଯିରାୱ୍ହୋ। କଯିରଂ, କଯିରାମ୍ହେ। ସତ୍ତମୀୱସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାନି।

ତତ୍ଥ କଯିରାତି ଇଦଂ ‘‘ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚେ ପୁରିସୋ କଯିରା’’ତି ଦସ୍ସନତୋ ପଠମପୁରିସୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ‘‘ଅଧମ୍ମଂ ସାରଥି କଯିରା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ସାରଥି ଭୱଂ ଅଧମ୍ମଂ କରେଯ୍ଯା’’ତି ପଠମପୁରିସୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ନ ମଜ୍ଝିମପୁରିସୱସେନ। ଅଥ ୱା ‘‘କଯିରାସୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ସିକାରଲୋପଂ କତ୍ୱା ‘‘କଯିରା’’ତି ମଜ୍ଝିମପୁରିସୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥ ପନ ସିଯା – ଯଥା ‘‘ପୁତ୍ତଂ ଲଭେଥ ୱରଦ’’ନ୍ତି ପାଠଇଯଂ ‘‘ଲଭେଥା’’ତି ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ‘‘ସବ୍ଭିରେୱ ସମାସେଥ, ସବ୍ଭି କୁବ୍ବେଥ ସନ୍ଥୱ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ‘‘ସମାସେଥା’’ତିଆଦୀନଂ ୱିଯ ପଠମପୁରିସୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁରିସୱିପଲ୍ଲାସଂ କତ୍ୱା ‘‘ଲଭେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ଉତ୍ତମପୁରିସୱସେନତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ଗହିତୋ, ତଥା ତୁମ୍ହେହିପି ‘‘ଅଧମ୍ମଂ ସାରଥି କଯିରା’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘କଯିରା’’ତି ପଦସ୍ସ ପୁରିସୱିପଲ୍ଲାସଂ କତ୍ୱା ‘‘କରେଯ୍ଯାସୀ’’ତି ମଜ୍ଝିମପୁରିସୱସେନତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହିପି ‘‘କରେଯ୍ଯାସୀ’’ତି ତଦତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି? ସଚ୍ଚଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ୱୋହାରତ୍ଥେସୁ ପରମକୋସଲ୍ଲସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ‘‘ତ୍ୱ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅତ୍ଥେ ଭୱଂସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି, ‘‘ଭୱ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅତ୍ଥେ ତ୍ୱଂସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତୀତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପାଯତ୍ଥୱସେନ ‘‘କରେଯ୍ଯାସୀ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ପୁରିସୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ। ତଥା ହି ‘‘ପୁତ୍ତଂ ଲଭେଥ ୱରଦ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଲଭେଥା’’ତି ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗିତ୍ୱା ‘‘ଲଭେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ପୁରିସୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ୱିୱରଣଂ କତଂ। ‘‘ଅଧମ୍ମଂ ସାରଥି କଯିରା’’ତି ଇମସ୍ସ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘କଯିରା’’ତି ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗିତ୍ୱା ‘‘କରେଯ୍ଯାସୀ’’ତି ୱିୱରଣଂ କତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଅଧମ୍ମଂ ସାରଥି କଯିରା’’ତି ଏତ୍ଥ ପୁରିସୱିପଲ୍ଲାସୋ ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ଯଥା ‘‘ପୁତ୍ତଂ ଲଭେଥ ୱରଦ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘କାଯେ ରଜୋ ନ ଲିମ୍ପେଥା’’ତିଆଦୀସୁ ଏଥୱଚନଂ ଗହିତଂ, ଏୱଂ ଏଥୱଚନଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଲଭେ ଅଥା’’ତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ କରଣୀଯୋ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ପୁରିସୱିପଲ୍ଲାସେନ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ଲଭେତି ସତ୍ତମିଯା ଉତ୍ତମପୁରିସୱଚନଂ ‘‘ୱଜ୍ଜଞ୍ଚାପି ପମୋଚଯେ’’ତି ପଦମିୱ। ଅଥାତି ଅଧିକାରନ୍ତରେ ନିପାତୋ ପଦପୂରଣେ ୱା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଧିକାରନ୍ତରୱସେନ ଅପରମ୍ପି ୱରଂ ପୁତ୍ତଂ ଲଭେଯ୍ଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଦ୍ୱିନ୍ନମତ୍ଥାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ଦିସ୍ସତି, ଯସ୍ମା ଚେତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଦୁତିଯୋ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ତସ୍ମା ଦ୍ୱେପି ଅତ୍ଥା ଗହେତବ୍ବା।

ଏତ୍ଥ ପନ କିଞ୍ଚାପି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ ୱିଭତ୍ତିୱିପଲ୍ଲାସୋ ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସୋ କାଲୱିପଲ୍ଲାସୋ ପୁରିସୱିପଲ୍ଲାସୋ ଅକ୍ଖରୱିପଲ୍ଲାସୋତି ଛବ୍ବିଧୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ, ତଥାପି ସୋ ଉପରି ଆୱିଭୱିସ୍ସତୀତି ନ ଦସ୍ସିତୋ। ତତ୍ର କଯିରାଥାତି ପଦଂ ସତ୍ତମିଯା ପରସ୍ସପଦୱସେନ ଅତ୍ତନୋପଦୱସେନ ଚ ଦ୍ୱିଧା ଭିଜ୍ଜତି, ତଥା ମଜ୍ଝିମପୁରିସବହୁୱଚନୱସେନ ପଠମପୁରିସେକୱଚନୱସେନ ଚ। ତଥା ହି ‘‘ଯଥା ପୁଞ୍ଞାନି କଯିରାଥ, ଦଦନ୍ତା ଅପରାପର’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘କଯିରାଥା’’ତି ଇଦଂ ସତ୍ତମିଯା ପରସ୍ସପଦୱସେନ ମଜ୍ଝିମପୁରିସବହୁୱଚନୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାନୁରୂପଂ ପୁଞ୍ଞାନି କରେଯ୍ଯାଥଯେୱାତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କଯିରାଥ ଧୀରୋ ପୁଞ୍ଞାନୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘କଯିରାଥା’’ତି ଇଦଂ ସତ୍ତମିଯା ଅତ୍ତନୋପଦୱସେନ ପଠମପୁରିସେକୱଚନୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ। କରେଯ୍ଯାତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପରୋକ୍ଖାଦିୱସେନ ଯିରପଚ୍ଚଯସହିତାନି ରୂପାନି ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ସାସନେ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନୀତି ନ ଦସ୍ସିତାନି।

ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ କରୋତୀତି କାରଣଂ। କରୋତୀତି କତ୍ତା, ଏୱଂ କାରକୋ କାରକଂ ୱା। ଏତ୍ଥ ହି କାରକସଦ୍ଦୋ ଯତ୍ଥ କତ୍ତୁକାରକକମ୍ମକାରକାଦିୱାଚକୋ, ତତ୍ଥ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୋପି ହୋତି, ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୋପି। ଯତ୍ଥ ପନ ରଜତକାରକମ୍ମକାରଲୋହକାରାଦିୱାଚକୋ, ତତ୍ଥ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୋ ଏୱ। କାରାପେତୀତି କାରାପକୋ। କରଂ, କୁବ୍ବଂ, କ୍ରୁବ୍ବଂ, କରୋନ୍ତୋ, କୁବ୍ବନ୍ତୋ, କୁବ୍ବାନୋ, କୁରୁମାନୋ, ପକ୍କୁଂବ୍ବମାନୋ । କାରିକା, କାରାପିକା। କରୋନ୍ତୀ, କୁବ୍ବନ୍ତୀ। କାରକଂ କୁଲଂ। କାରାପକଂ, କରୋନ୍ତଂ, କୁବ୍ବନ୍ତଂ, କୁରୁମାନଂ। ସଙ୍ଖାରୋ, ପରିକ୍ଖାରୋ, ପରିକ୍ଖତୋ, ପୁରକ୍ଖତୋ, କରଣଂ, କ୍ରିଯା। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ପନ ‘‘କ୍ରିଯା’’ ଇଚ୍ଚପି ପଦମିଚ୍ଛନ୍ତି। ଏତ୍ଥ କ୍ରିଯାସଦ୍ଦୋ କିଞ୍ଚାପି ‘‘ଅଫଲା ହୋତି ଅକ୍କୁବ୍ବତୋ’’ତିଆଦୀସୁ କକାରରକାରସଂଯୋଗୱନ୍ତାନି ପଦାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତଥାପି କ୍ଲେସସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ପାଠଇଯଂ ନ ଦିସ୍ସତି, ଅଦିସ୍ସମାନୋପି ସୋ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯାଦୀହି ଗରୂହି ଗହିତତ୍ତା ଗହେତବ୍ବୋୱ। ତଥା ହି ‘‘କ୍ରିଯାକ୍ରିଯାପତ୍ତିୱିଭାଗଦେସକୋ’’ତିଆଦିକା ସଦ୍ଦରଚନା ଦିସ୍ସତି।

କାତୁଂ, କତ୍ତୁଂ। କାତୱେ, କାରେତୁଂ। କତ୍ୱା, କତ୍ୱାନ, କାତୁନ, କରିତ୍ୱା, କରିତ୍ୱାନ, କଚ୍ଚ, ଅଧିକଚ୍ଚ, କରିଯ, କରିଯାନ, ପୁରକ୍ଖିତ୍ୱା, କାରେତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞାନିପି ତୁମନ୍ତାଦୀନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ତତ୍ର କଚ୍ଚାତି କତ୍ୱା। ଅଧିକଚ୍ଚାତି ଅଧିକଂ କତ୍ୱା। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ପନ ସଦ୍ଦସତ୍ଥନଯଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଅଧିକିଚ୍ଚ’’ ଇତି ରୂପଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ମଯଂ ପନେତାଦିସଂ ରୂପଂ ପାଠଇଯା ଅନୁକୂଲଂ ନ ହୋତୀତି ନ ଇଚ୍ଛାମ। ତଥା ହି ଥେରିକାଗାଥାଯଂ ଗୋତମିଯା ପରିନିବ୍ବାନୱଚନେ ‘‘ପଦକ୍ଖିଣଂ କଚ୍ଚ ନିପଚ୍ଚ ପାଦେ’’ତି

ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ତନ୍ତ ହି ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କଚ୍ଚାତି ପଦସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ଅଧିକଚ୍ଚାତି ପଦମ୍ପି ଦିଟ୍ଠମେଵ ହୋତି, ଏସ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ଯଥାରହଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି କରୋତିସ୍ସ ଧାତୁସ୍ସ ଅପ୍ପମଉକଂ ଅତ୍ଥାତିସଯଯୋଗଂ କଥଯାମ – ତଣ୍ହଙ୍କରୋ। କାରଣା। ଫରୁସାହି ୱାଚାହି ପକ୍କୁବ୍ବମାନୋ। ସନ୍ତେ ନ କୁରୁତେ ପିଯନ୍ତି।

ତତ୍ର ତଣ୍ହଙ୍କରୋତି ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ତଣ୍ହଂ ଲୋଭଂ କରୋତି ହିଂସତୀତି ତଣ୍ହଙ୍କରୋ। ଅଥ ୱା ରୂପକାଯଧମ୍ମକାଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅତ୍ତନି ସକଲଲୋକସ୍ସ ତଣ୍ହଂ ସିନେହଂ କରୋତି ଜନେତୀତି ତଣ୍ହଙ୍କରୋ। କାରଣାତି ହିଂସନା। ପକ୍କୁବ୍ବମାନୋତି ହିଂସମାନୋ। ସନ୍ତେ ନ କୁରୁତେ ପିଯନ୍ତି ସପ୍ପୁରିସେ ଅତ୍ତନୋ ପିଯେ ଇଟ୍ଠେ କନ୍ତେ ମନାପେ ନ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ପିଯଂ ପିଯାଯମାନୋ ତୁସ୍ସମାନୋ ମୋଦମାନୋ ସନ୍ତେ ନ କୁରୁତେ ନ ସେୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ''ରାଜାନଂ ସେୱତୀ''ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ରାଜାନଂ ପିଯଂ କୁରୁତେତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ମନ୍ତେନ୍ତି, ଦୁଲ୍ଲଭାଯଂ ନୀତି ସାଧୂନଂ ମନସି କାତବ୍ବା।

ଏତ୍ଥ ଚ ପରିକ୍ଖାରସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ନୀଯତେ, ''ପରିକ୍ଖାରୋତି ସତ୍ତହି ନଗରପରିକ୍ଖାରେହି ସୁପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦୀସୁ ପରିୱାରୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ''ରଥୋ ସେତପରିକ୍ଖାରୋ, ଝାନକ୍ଖୋ ଚକ୍କୱୀରିଯୋ''ତିଆଦୀସୁ ଅଲଙ୍କାରୋ। ''ଯେ ଚିମେ ପବ୍ବଜିତେନ ଜୀୱିତପରିକ୍ଖାରା ସମୁଦାନେତବ୍ବା''ତିଆଦୀସୁ ସମ୍ଭାରୋ। ଏତ୍ଥେତଞ୍ହି ୱୁଚ୍ଚତି –

ସାସନଞ୍ଞୂହି ୱିଞ୍ଞୂହି, ପରିକ୍ଖାରୋତି ସାସନେ;

ପରିୱାରୋ ଅଲଙ୍କାରୋ, ସମ୍ଭାରୋ ଚ ପୱୁଚ୍ଚତି।

ଜାଗର ନିଦ୍ଦକ୍ଖଯେ। ଜାଗରୋତି। ଜାଗରଂ। ଦୀଘା ଜାଗରତୋ ରତ୍ତି।

ତନାଦୀ ଏତ୍ତକା ଦିଟ୍ଠା, ଧାତୱୋ ମେ ଯଥାବଲଂ;

ସୁତ୍ତେସ୍ୱଞ୍ଞେପି ପେକ୍ଖିତ୍ୱା, ଗଣ୍ହେଥ୍ୟ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିତୋତି।

ତନାଦିଗଣୋଯଂ।

ରୁଧାଦିଚ୍ଛକ୍କଂ ୱିୱିଧତ୍ଥସାରଂ,

ମତିଙ୍କରଂ ୱିଞ୍ଞୁଜନାଧିରାମଂ;

ଉଡଆରଛନ୍ଦେହି ସୁସେୱନୀଯଂ,

ସୁୱଣ୍ଣହଂସେହି ସୁଚିଂୱ ଠାନଂ।

ଇତି ନୱଙ୍ଗେ ସାଟ୍ଠକଥେ ପିଟକତ୍ତଯେ ବ୍ଯପ୍ପଥଗତୀସୁ ୱିଞ୍ଞୂନଂ

କୋସଲ୍ଲତ୍ଥାଯ କତେ ସଦ୍ଦନୀତିପ୍ପକରଣେ ରୁଧାଦିଚ୍ଛକ୍କଂ

ନାମ

ସତ୍ତରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୮। ଚୁରାଦିଗଣପରିଦୀପନ

ଇତୋ ପରଂ ପୱକ୍ଖାମି, ପଚୁରତ୍ଥହିତଙ୍କରଂ;

ଚୁରାଦିକଗଣନାମଂ, ନାମତୋ ଅଟ୍ଠମଂ ଗଣଂ।

ଚୁର ଥେୟ୍ୟେ। ଥେନନଂ ଥେୟ୍ୟଂ, ଚୋରିକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ଥେୟ୍ୟେ ଚୁରଧାତୁ ୱତ୍ତତି। ଚୋରେତି, ଚୋରଯତି, ଚୋରୋ, ଚୋରୀ, ଚୋରିକା, ଚୋରେତୁ, ଚୋରଯିତୁଂ, ଚୋରେତ୍ୱା, ଚୋରଯିତ୍ୱା। କତ୍ତୁତ୍ଥେସୁ ଣେଣଯତା ଚୁରାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ। କାରିତେ – ଚୋରାପେତି, ଚୋରାପଯତି, ଚୋରାପେତୁଂ, ଚୋରାପଯିତୁଂ, ଚୋରାପେତ୍ୱା, ଚୋରାପଯିତ୍ୱା। କମ୍ମେଧନଂ ଚୋରେହି ଚୋରିଯତି, ଚୋରିତଂ ଧନଂ। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

କକାରନ୍ତଧାତୁ

ଲୋକ ଦସ୍ସନେ। ଲୋକେତି, ଲୋକଯତି, ଓଲୋକେତି, ଓଲୋକଯତି, ଉଲ୍ଲୋକେତି, ଉଲ୍ଲୋକଯତି, ଅପଲୋକେତି, ଅପଲୋକଯତି, ଆଲୋକେତି, ଆଲୋକଯତି, ୱିଲୋକେତି, ୱିଲୋକଯତି। ଲୋକୋ, ଆଲୋକୋ, ଲୋକନଂ, ଓଲୋକନଂ, ଉଲ୍ଲୋକନଂ, ଆଲୋକନଂ, ୱିଲୋକନଂ, ଅପଲୋକନଂ, ଅୱଲୋକନଂ। ଓଲୋକେତୁଂ, ଓଲୋକଯିତୁଂ, ଓଲୋକେତ୍ୱା, ଓଲୋକଯିତ୍ୱା। କାରିତେ ପନ ‘‘ଓଲୋକାପେତି, ଓଲୋକାପଯତି, ଓଲୋକାପେତୁଂ, ଓଲୋକାପଯିତୁଂ, ଓଲୋକାପେତ୍ୱା , ଓଲୋକାପଯିତ୍ୱା’’ ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥାପି।

ତତ୍ଥ ଲୋକୋତି ତଯୋ ଲୋକା ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ଓକାସଲୋକୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଏକୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ’ତି ୱା ‘ଅସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ’ତି ୱା’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସତ୍ତଲୋକୋ।

‘‘ଯାୱତା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ପରିହରନ୍ତି,

ଦିସା ଭନ୍ତି ୱିରୋଚମାନା;

ତାୱ ସହସ୍ସଧା ଲୋକୋ,

ଏତ୍ଥ ତେ ୱତ୍ତତେ ୱସୋ’’ତି

ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଓକାସଲୋକୋ।

ଅଥ ୱା ଲୋକୋତି ତିୱିଧୋ ଲୋକୋ କିଲେସଲୋକୋ ଭୱଲୋକୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲୋକୋତି। ତତ୍ଥ ରାଗାଦିକିଲେସବହୁଲତାଯ କାମାୱଚରସତ୍ତା କିଲେସଲୋକୋ। ଝାନାଭିଞ୍ଞାପରିବୁଦ୍ଧିଯା ରୂପାୱଚରସତ୍ତା ଭୱଲୋକୋ। ଆନେଞ୍ଜସମାଧିବହୁଲତାଯ ୱିସଦିନ୍ଦ୍ରିଯତ୍ତା ଅରୂପାୱଚରସତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲୋକୋ। ଅଥ ୱା କିଲିସ୍ସନଂ କିଲେସୋ, ୱିପାକଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ ଅପାଯେସୁ ସତ୍ତା କିଲେସଲୋକୋ। ତଦଞ୍ଞେ ସତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଭାୱତୋ ଭୱଲୋକୋ। ତତ୍ଥ ଯେ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସମନ୍ନାଗତା ସତ୍ତା, ସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲୋକୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଜାତକଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

‘‘ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ଓକାସଲୋକୋ ଖନ୍ଧଲୋକୋ ଆଯତନଲୋକୋ ଧାତୁଲୋକୋତି ଅନେକୱିଧୋ ଲୋକୋ। ଏତ୍ଥ ‘ଏକୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା…ପେ… ଅଟ୍ଠାରସ ଲୋକା ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ’ତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଖନ୍ଧଲୋକାଦଯୋ ତଦନ୍ତୋଗଧାଯେୱ। ‘ଅଯଂ ଲୋକୋ ପରୋ ଲୋକୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ସଦେୱକୋ’ତିଆଦୀସୁ ପନ ସତ୍ତଲୋକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ‘ଯାୱତା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ପରିହରନ୍ତି, ଦିସା ଭନ୍ତି ୱିରୋଚମାନା। ତାୱ ସହସ୍ସଧା ଲୋକୋ, ଏତ୍ଥ ତେୱତ୍ତତେ ୱସୋ’ତି ଏତ୍ଥ ଓକାସଲୋକୋ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସମୂହୋ ସନ୍ତାନୋ ଚ ସତ୍ତଲୋକୋ, ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତୱିସତ୍ତତାଯ ସତ୍ତୋ, ଲୋକିଯତି ଏତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲଂ

ତଞ୍ଚିପାକୋ ଚାତି। ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧାନଂ ରୂପାନଂ ସମୂହୋ ସନ୍ତାନୋ ଚ ଓକାସଲୋକୋ, ଲୋକିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତସା ଥାୱରା ଚ, ତେସଞ୍ଚ ଓକାସଭୂତୋତି, ତଦାଧାରଣତାଯ ହେସ ''ଭାଜନଲୋକୋ''ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦୁୱିଧୋପି ଚେସ ରୂପାଦିଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିଭୂତୋ ଅପରମତ୍ଥସଭାୱୋ ସମ୍ମଚ୍ଚଯେ ପନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତା ତଦୁଭଯସ୍ସାପି ଉପାଦାନାନଂ ୱସେନ ପରିଯାଯତୋ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତା ଉପଚରିତଙ୍ଗା, ତଦୁଭଯେ ଖନ୍ଧା ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ, ପଚ୍ଚଯେହି ସଙ୍ଖରିଯନ୍ତି, ଲୁଜ୍ଜନ୍ତି ପଲୁଜ୍ଜନ୍ତି ଚାତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାନମ୍ପି ସତିପି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନତ୍ତେ ତେଭୂମିକଧମ୍ମାନଂଯେୱ ''ଲୋକୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ନତ୍ଥି ଲୋକତାପଜ୍ଜନଂ। ତଥା ହି ତେ ''ଲୋକୁତ୍ତରା''ତି ୱୁତ୍ତା।

ଆଲୋକୋତି ରସ୍ମି, ଆଲୋକେନ୍ତି ଏତେନ ଭୁସୋ ପସ୍ସନ୍ତି ଜନା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱାତି ଆଲୋକୋ। ଓଲୋକନନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ପେକ୍ଖନଂ। ୱିଲୋକନନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂ ପେକ୍ଖନଂ। ଆଲୋକନନ୍ତି ପୁରତୋ ପେକ୍ଖନଂ। ୱିଲୋକନନ୍ତି ଦ୍ୱୀସୁ ପସ୍ସେସୁ ପେକ୍ଖନଂ, ୱିୱିଧା ୱା ପେକ୍ଖନଂ। ଅପଲୋକନନ୍ତି ''ସଙ୍ଘଂ ଅପଲୋକେତ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଜାନାପନଂ। ଅୱଲୋକନନ୍ତି ''ନାଗାୱଲୋକିତଂ ଅୱଲୋକେତ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ପୁରିମକାଯଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପେକ୍ଖନଂ। ''ଆଲୋକିତେ ୱିଲୋକିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀ''ତି ଏତ୍ଥାପି ଭାୱୱସେନ ଆଲୋକନଂ ଆଲୋକିତଂ ୱିଲୋକନଂ ୱିଲୋକିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଥକ ପଟିଘାତେ। ଥକେତି, ଥକଯତି ଦ୍ୱାରଂ ପୁରିସୋ।

ତକ୍କ ୱିତକ୍କେ। ତକ୍କେତି, ୱିତକ୍କେତି, ୱିତକ୍କଯତି। ତକ୍କୋ, ୱିତକ୍କୋ, ୱିତକ୍କିତା।

ତତ୍ଥ ତକ୍କନଂ ତକ୍କୋ, ଊହନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ୱିତକ୍କୋ। ଅଥ ୱା ୱିତକ୍କେନ୍ତି ଏତେନ, ସଯଂ ୱା ୱିତକ୍କେତି, ୱିତକ୍କନମତ୍ତମେୱ ୱା ଏତନ୍ତି ୱିତକ୍କୋ। ''ତକ୍କୋ, ୱିତକ୍କୋ, ଅପ୍ପନା, ବ୍ୟପ୍ପନା, ଚେତସୋ ଅଭିନିରୋପନା''ତି ଅଭିଧମ୍ମେ ପରିଯାଯସଦ୍ଦା ୱୁତ୍ତା। ୱିତକ୍କେତୀତି ୱିତକ୍କିତା, ପୁଗ୍ଗଲୋ। ''ଅୱିତକ୍କିତା ମଚ୍ଚୁମୁପବ୍ବଜନ୍ତୀ''ତି ପାଠଇ।

ଅକି ଲକ୍ଖଣେ। ଲକ୍ଖଣଂ ସଞ୍ଜାଣଂ, ସଞ୍ଜାନନକାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅତ୍ରିଦଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଯେ ଇମସ୍ମିଂ ଚୁରାଦିଗଣେ ଅନେକସ୍ସରା ଅସଂଯୋଗନ୍ତା ଇକାରାନୁବନ୍ଧୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ଧାତୱୋ, ତେ ଏୱଂୱୁତ୍ତେହି ଇମେହି ତୀହି ଲକ୍ଖଣେହି ସମନ୍ନାଗତା ଆଖ୍ୟାତତ୍ତଂ ନାମିକତ୍ତଞ୍ଚ ପାପୁଣନ୍ତା ଏକନ୍ତତୋ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମେନ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପାଯେୱ ଭୱନ୍ତି, ନ କତ୍ଥଚିପି ୱିଗତନିଗ୍ଗହୀତାଗମରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ଅଙ୍କେତି, ଅଙ୍କଯତି। ଅଙ୍କନଂ, ଅଙ୍କୋ । ସମାସେ ପନ ''ସସଙ୍କୋ, ଚକ୍କଙ୍କିତଚରଣୋ''ତିଆଦୀନି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି।

ସକ୍କ ୱକ୍କ ଭାସନେ। ସକ୍କେତି, ସକ୍କଯତି। ୱକ୍କେତି, ୱକ୍କଯତି।

ନକ୍କ ୱକ୍କ ନାସନେ। ନକ୍କେତି, ନକ୍କଯତି। ୱକ୍କେତି, ୱକ୍କଯତି।

ଚକ୍କ ଚୁକ୍କ ବ୍ୟଥନେ। ଚକ୍କେତି, ଚକ୍କଯତି। ଚୁକ୍କେତି, ଚୁକ୍କଯତି। ଚକ୍କଂ। ଚକ୍କନ୍ତି କେନଟ୍ଠେନ ଚକ୍କଂ? ଚକ୍କେତି ବ୍ୟଥତି ହିଂସତୀତି ଅତ୍ଥେନ ଚକ୍କଂ। ଚକ୍କସଦ୍ଦୋ –

ସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଲକ୍ଖଣେ ଚ, ରଥଙ୍ଗେ ଇରିଯାପଥେ;

ଦାନେ ରତ୍ନଧମ୍ମଖୁର-ଚକ୍କାଦୀସୁ ପଦିସ୍ସତି;

''ଚତ୍ତାରିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ ଚକ୍କାନି ଯେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ହି ଅଯଂ ସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଦିସ୍ସତି। ''ପାଦତଲେସୁ ଚକ୍କାନି ଜାତାନୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣେ। ''ଚକ୍କଂୱ ୱହତୋ ପଦ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ରଥଙ୍ଗେ। ''ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାର''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇରିଯାପଥେ। ''ଦଦ ଭୁଞ୍ଜ ଚ ମା ଚପ୍ପମାଦୋ, ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତଯ ସବ୍ବପାଣିନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦାନେ। ''ଦିବ୍ବଂ ଚକ୍କରତନଂ ପାତୁରହୋସୀ''ତି ଏତ୍ଥ ରତନଚକ୍କେ। ''ମଯା ପୱତ୍ତିତଂ ଚକ୍କ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମଚକ୍କେ। ''ଇଚ୍ଛାହତସ୍ସ ପୋସସ୍ସ, ଚକ୍କଂ ଭମତି ମତ୍ଥକେ''ତି ଏତ୍ଥ ଖୁରଚକ୍କେ। ''ଖୁରପରିଯନ୍ତେନ ଚେପି ଚକ୍କେନା''ତି ଏତ୍ଥ ପହରଣଚକ୍କେ। ''ଅସନିୱିଚକ୍କ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅସନିମଣ୍ଡଲେତି।

ତକିବନ୍ଧନେ। ତଙ୍କେତି, ତଙ୍କଯତି।

ଅକ୍କ ଥଓନେ। ଥଓନଂ ଥୁତି। ଅକ୍କେତି, ଅକ୍କଯତି। ଅକ୍କୋ। ଅକ୍କୋତି ସୂରିଯୋ। ସୋ ହି ମହାଜୁତିତାଯ ଅକ୍କିଯତି ଅଭିତ୍ଥୱିଯତି ତପ୍ପସନ୍ନେହି ଜନେହୀତି ଅକ୍କୋ। ତଥା ହି ତସ୍ସ ‘‘ନତ୍ଥି ସୂରିଯସମା ଆଭା। ଉଦେତଯଂ ଚକ୍ଖୁମା ଏକରାଜା’’ତିଆଦିନା ଅଭିକ୍ଖୁତି ଦିସ୍ସତି।

ହିକ୍କ ହିଂସାଯଂ। ହିକ୍କେତି, ହିକ୍କଯତି।

ନିକ୍କ ପରିମାଣେ। ନିକ୍କେତି, ନିକ୍କଯତି।

ବୁକ୍କ ଭସ୍ସନେ। ଏତ୍ଥ ସୁନଖଭସ୍ସନଂ ଭସ୍ସନନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ, ନ ୱାଚାସଙ୍ଘାତଂ ଭସ୍ସନଂ। ବୁକ୍କେତି, ବୁକ୍କଯତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ବୁକ୍କଯତି ସା ଚୋରେ’’ ଇତି ଲୋକିଯପ୍ପଯୋଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭୂୱାଦିଗଣେ ପନ ‘‘ବୁକ୍କତି ସା’’ତି ରୂପଂ ଭୱତି। ଅଞ୍ଞୋ ତୁ ‘‘ବୁକ୍କ ପରିଭାସନେ’’ ଇତି ପଠତି, ଏୱଂ ପଠନ୍ତେପି ସୁନଖଭସ୍ସନମେୱାଧିପ୍ପେତଂ।

ଦକ ଲକ ଅସ୍ସାଦନେ। ଦକେତି, ଦକଯତି। ଲକେତି, ଲକଯତି।

ତକ୍କ ଲୋକ ଭାସାଯଂ। ତକ୍କେତି, ତକ୍କଯତି। ଲୋକେତି, ଲୋକଯତି।

ଚିକ ସିକ ଆମସନେ। ଚିକେତି, ଚିକଯତି। ସିକେତି, ସିକଯତି।

କକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଖକାରନ୍ତଧାତୁ

ଲକ୍ଖ ଦସ୍ସନଙ୍କେସୁ। ଦସ୍ସନଂ ପସ୍ସନଂ। ଅଙ୍କୋ ଲଞ୍ଛନଂ। ଲକ୍ଖେତି, ଲକ୍ଖଯତି। ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି, ସଲ୍ଲକ୍ଖଯତି। ଲକ୍ଖଂ ୱିଜ୍ଝତି ଉସୁନା, ଲକ୍ଖଂ କରୋତି।

ଗଙ୍ଗାଯ ୱାଲୁକା ଖୀଯେ, ଉଦକଂ ଖୀଯେ ମହଣ୍ଣୱେ;

ମହିଯା ମତ୍ତିକା ଖୀଯେ, ଲକ୍ଖେ ନ ମମ ବୁଦ୍ଧିଯା।

କପ୍ପଲକ୍ଖଣଂ। ଗୋଲକ୍ଖଣଂ। ଇତ୍ଥିଲକ୍ଖଣଂ। ଧମ୍ମାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ। ସଲ୍ଲକ୍ଖନା। ଉପଲକ୍ଖନା। ପଚ୍ଚୁପଲକ୍ଖନା। ଲକ୍ଖଧାତୁଯା ଯୁପଚ୍ଚଯନ୍ତାଯ ସମାଦିପୁବ୍ବାନଂ ରୂପାନଂ ନକାରୋ ଦନ୍ତଜୋ।

ଭକ୍ଖ ଅଦନେ। ଭକ୍ଖେତି, ଭକ୍ଖଯତି। ଭକ୍ଖୋ ନୋ ଲଦ୍ଧୋ। ଭକ୍ଖଯନ୍ତି ମିଗାଧମା। ଭୂୱାଦିଗଣେ ପନ ‘‘ଭକ୍ଖତୀ’’ତି ରୂପଂ।

ନକ୍ଖ ସମ୍ବନ୍ଧେ। ନକ୍ଖେତି, ନକ୍ଖଯତି।

ମକ୍ଖ ମକ୍ଖନେ। ମକ୍ଖେତି, ମକ୍ଖଯତି। ମକ୍ଖୋ, ମକ୍ଖୀ। ତତ୍ଥ ମକ୍ଖୋତି ପରେହି କତଗୁଣଂ ମକ୍ଖେତି ପିସତୀତି ମକ୍ଖୋ, ଗୁଣଧଂସନା। ‘‘ମକ୍ଖଂ ଅସହମାନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅତ୍ତନି ପରେହି କତଂ ଅୱମଞ୍ଞନଂ ମକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଯକ୍ଖ ପୂଜାଯଂ। ଯକ୍ଖେତି, ଯକ୍ଖଯତି। ଯକ୍ଖୋ। ଯକ୍ଖୋତି ମହାନୁଭାୱୋ ସତ୍ତୋ। ତଥା ହି ‘‘ପୁଚ୍ଛାମି ତଂ ମହାଯକ୍ଖ, ସବ୍ବଭୂତାନମିସ୍ସରା’’ତି ଏତ୍ଥ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ‘‘ଯକ୍ଖୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ଯକ୍ଖୋତି ଯକ୍ଖଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତୋ। ସବ୍ବେପି ୱା ସତ୍ତା ‘‘ଯକ୍ଖା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ‘‘ପରମଯକ୍ଖୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ହି ଯକ୍ଖସଦ୍ଦୋ ସତ୍ତେ ୱତ୍ତତି। ତଥା ହି ଯକ୍ଖୋପି ସତ୍ତୋପି ଦେୱୋପି ସକ୍କୋପି ଖୀଣାସୱୋପି ଯକ୍ଖୋଯେୱ ନାମ, ମହାନୁଭାୱତାଯ ଯକ୍ଖିଯତି ସରଣଗତେହି ଜନେହି ନାନାପଚ୍ଚଯେହି ନାନାବଲୀହି ଚ ପୂଜିଯତୀତି ଯକ୍ଖୋ।

ସତ୍ତେ ଦେୱେ ଚ ସକ୍କେ ଚ, ଖୀଣାସୱେ ଚ ରକ୍ଖସେ;

ପଞ୍ଚସ୍ୱେତେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ, ଯକ୍ଖସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

ଲକ୍ଖଆଲୋଚନେ। ଲକ୍ଖେତି, ଲକ୍ଖଯତି। ଲକ୍ଖଂ ୱିଜ୍ଝତି ଉସୁନା।

ମୋକ୍ଖ ଆସନେ। ମୋକ୍ଖେତି, ମୋକ୍ଖଯତି।

ରୁକ୍ଖ ଫାରୁସ୍ସେ। ଫାରୁସ୍ସଂ ଫରୁସଭାୱୋ। ରୁକ୍ଖେତି, ରୁକ୍ଖଯତି। ସମାସେ ''ରୁକ୍ଖକେସୋ, ଅତିରୁକ୍ଖୱଚନୋ''ତି ରୂପାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ସମଣୋ ଅଯଂ ପାପୋ ଅତିରୁକ୍ଖୱାଚୋ''ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଅତିରୁକ୍ଖୱାଚୋତି ଅତିଫରୁସୱଚନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଖକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଗକାରନ୍ତଧାତୁ

ଲିଙ୍ଗ ଚିତ୍ତୀକରଣେ। ଚିତ୍ତୀକରଣଂ ୱିଚିତ୍ରଭାୱକରଣଂ। ଲିଙ୍ଗେତି, ଲିଙ୍ଗଯତି, ଲିଙ୍ଗଂ। ଏତ୍ଥ ଲିଙ୍ଗଂ ନାମ ଦୀଘରସ୍ସକିସଥୂଲପରିମଣ୍ଡଲାଦିଭେଦଂ ସଣ୍ଠାନନ୍ତି ଗହଣେ ଅତୀୱ ଯୁଜ୍ଜତି। ତଞ୍ହି ନାନପ୍ପକାରେହି ୱିଚିତ୍ରଂ ହୋତି, ଲିଙ୍ଗୀଯତି ୱିଚିତ୍ତଂ କରିଯତି ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାକମ୍ମେହି ଉତୁନା ୱା ଚୁଣ୍ଣାଦୀହି ୱା ସରୀରମିତି ଲିଙ୍ଗଂ, ଅଜ୍ଝଉସନ୍ତାନତିଣରୁକ୍ଖାଦିକୁଣ୍ଡଲକରଣ୍ଡକାଦୀସୁ ପୱଉସଣ୍ଠାନୱସେନେତଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଗ। ଲିଙ୍ଗସଦ୍ଦୋ ସଦ୍ଦେ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେ ଇତ୍ଥିବ୍ୟଞ୍ଜନେ ପୁରିସବ୍ୟଞ୍ଜନେ ସଞ୍ଞାଣେ ଆକାରେ ଚାତି ଇମେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି ''ରୁକ୍ଖୋତି ୱଚନଂ ଲିଙ୍ଗ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଦେ ଦିସ୍ସତି। ''ସତଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସା''ତି ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେ। ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ପାତୁଭୱତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଇତ୍ଥିବ୍ୟଞ୍ଜନେ। ''ପୁରିସଲିଙ୍ଗନିମିତ୍ତକୁତ୍ତାକପ୍ପାନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁରିସବ୍ୟଞ୍ଜନେ। ''ତେନ ଲିଙ୍ଗେନ ଜାନାମ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଞାଣେ । ''ତେହି ଲିଙ୍ଗେହି ତେହି ନିମିତ୍ତେହି ତେହି ଆକାରେହି ଆଗନ୍ତୁକଭାୱୋ ଜାନିତବ୍ବୋ ''ଆଗନ୍ତୁକା ଇମେ''ତି ଏତ୍ଥ ଆକାରେ ଦିସ୍ସତି।

ସଦ୍ଦେ ଚ ତନ୍ନିମିତ୍ତେ ଚ, କାଟକୋଟଚିକାଯ ଚ;

ଲକ୍ଖଣେ ଚେୱ ଆକାରେ, ଲିଙ୍ଗସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

ମଗ ଅନ୍ୱେସନେ। ମଗେତି, ମଗଯତି। ମିଗୋ, ମଗୋ, ମଗୋ, ମଗଯମାନୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ଯଥା ବିଳାରୋ ମୂସିକଂ ମଗଯମାନୋ''ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ''ମିଗୋ''ତି ଚ ''ମଗୋ''ତି ଚ ଚତୁପ୍ପଦୋ ପୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ମିଗୋତି ମଗଯତି ଇତୋ ଚିତୋ ଗୋଚରଂ ଅନ୍ୱେସତି ପରିଯେସତୀତି ମିଗୋ। ଏୱଂ ମଗୋ। ଏତ୍ଥ ୱିସେସତୋ ହରିଣ ମିଗୋ ମିଗୋ ନାମ। ସାମଞ୍ଞତୋ ପନ ଅୱସେସାପି ଚତୁପ୍ପଦା ''ମିଗୋ'' ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତଥା ହି ସୁସୀମଜାତକେ ''କାଳଆ ମିଗା ସେତଦନ୍ତା ତୱ ଇମେ, ପରୋସହସ୍ସଂ ହେମଜାଲାଭିସଞ୍ଛନ୍ନା''ତି ଏତସ୍ମିଂ ପାଠଇପ୍ପଦେସେ ହତ୍ଥିନୋପି ମିଗସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତା ''କାଳଅମିଗା''ତି। ଅଥ ୱା ମଗିଯତି ଜୀୱିତକପ୍ପନତ୍ଥାଯ ମଂସାଦୀହି ଅତ୍ଥିକେହି ଲୁଦ୍ଦେହି ଅନ୍ୱେସିଯତି ପରିଯେସିଯତୀତି ମିଗୋ, ଅରଞ୍ଞଜାତା ସସପସଦହରିଣେଣେଯ୍ୟାଦଯୋ ଚତୁପ୍ପାଦା, ଏୱଂ ମଗୋ। ''ଅତ୍ଥଂ ନ ଲଭତେ ମଗୋ''ତି ଏତ୍ଥ ପନ ମଗୋ ୱିଯାତି ମଗୋ, ବାଲୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ମଗ୍ଗ ଗୱେସନେ। ମଗ୍ଗେତି, ମଗ୍ଗଯତି। ମଗ୍ଗୋ, ମଗ୍ଗନଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ମଗ୍ଗୋତି ପଟିପଦାଯ ଚ ପକତିମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଉପାଯସ୍ସ ଚ ଅଧିୱଚନଂ। ''ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ, ୱାଚନାମଗ୍ଗନିସ୍ସିତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ କଥାପବନ୍ଧୋପି ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ର ପଟିପଦା ଏକନ୍ତତୋ ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିଦୁକ୍ଖାଦୀହି ପୀଳଇତେହି ସତ୍ତେହି ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯଂ ନିବ୍ବାନଂ ପାପୁଣତ୍ଥାଯ ମଗ୍ଗିତବ୍ବୋ ଗୱେସିତବ୍ବୋତି ମଗ୍ଗୋ। ପକତିମଗ୍ଗୋ ପନ ମଗ୍ଗମୂଳହେହି ମଗ୍ଗିତବ୍ବୋତି ମଗ୍ଗୋ। ପକତିମଗ୍ଗମୂଳହେହି ଚ ପଟିପଦାସଙ୍ଖାତାରିଯମଗ୍ଗମୂଳହା ଏୱ ବହୱୋ ସନ୍ତି। ପକତିମଗ୍ଗୋ ହି କଦାଚି ଏୱ ଅଦ୍ଧିକାନଂ ମୁଯ୍ହତି, ''ଏସ ମଗ୍ଗୋ''ତି ନାଯକା ନ ଦୁଲ୍ଲଭା। ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ପନ ସବ୍ବଦାଯେୱ ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ମୁଯ୍ହତି, ନାଯକା ପରମଦୁଲ୍ଲଭା। ତସ୍ମା ସୋ ଏୱ ଅୱିଜ୍ଜାସମ୍ମୂଳହେହି ମଗ୍ଗିତବ୍ବୋତି ମଗ୍ଗୋ। ଅଞ୍ଞେସଂ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ୱସେନପି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି ଗରୂ ''କିଲେସେ ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ମଗ୍ଗୋ''ତି। ତଂ ତଂ କିଚ୍ଚଂ ହିତଂ ୱା ନିପ୍ଫାଦେତୁକାମେହି ମଗ୍ଗିଯତି ଗୱେସିଯତୀତି ମଗ୍ଗୋ, ଉପାଯୋ। ମଗ୍ଗସଦ୍ଦୋ ହି ''ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗଂ, ଦେୱାନଂ ସମ୍ପୱତ୍ତଯୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଉପାଯେପି ୱତ୍ତତି। ତଥା ହି ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାଯଂ ''ମଗ୍ଗୋତି ଉପାଯୋ, ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ କୁସଲାଦୀନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱବୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧସ୍ସେୱ ୱା ଉପାଯଭାୱତୋ ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ପବନ୍ଧୋ ୱା ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ହି ଦୀଘତ୍ତା ମଗ୍ଗୋ ୱିଯାତି ମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମା ଅଭିଧମ୍ମକଥାପବନ୍ଧୋ

ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇଦାନି ପକତିପଟିପଦାମଗ୍ଗାନଂ ନାମାନି କଥଯାମ। ତେସୁ ପକତିମଗ୍ଗସ୍ସ –

''ମଗ୍ଗୋ ପନ୍ଥୋ ପଥୋ ପଜ୍ଜୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମା'ଯନଂ;

ଅଦ୍ଧାନ'ମଦ୍ଧା ପଦୱୀ, ୱତ୍ତନି ଚେୱ ସନ୍ତତୀ''ତି

ଇମାନି ନାମାନି। ପଟିପଦାମଗ୍ଗସ୍ସ ପନ –

''ମଗ୍ଗୋ ପନ୍ଥୋ ପଥୋ ପଜ୍ଜୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମା'ଯନଂ;

ନାୱ ଉତ୍ତର ସେତୁ ଚ, କୁଲ୍ଲୋ ଚ ଭିସି ସଙ୍କମୋ''ତି

ଅନେକାନି ନାମାନି। ଏତ୍ଥ ପନ କେଚି ''ନାୱାତିଆଦୀନି ପକତିମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମାନୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ, ପକତିମଗ୍ଗସ୍ସ କିସ୍ମିଞ୍ଚିପି ପାଠପ୍ପଦେସେ ''ନାୱା''ତିଆଦୀହି ପଦେହି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ, ଅଭିଧାନସତ୍ଥେସୁ ଚ ''ନାୱା'' ଇଚ୍ଚାଦିକାନଂ ତଦଭିଧାନାନଂ ଅନାଗତତ୍ତା।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱଚନତ୍ଥୋ – ନାୱୀଯାତି ନାୱା, ଉତ୍ତରନ୍ତି ଏତେନାତି ଉତ୍ତରଂ, ନାୱାଯେୱ ଉତ୍ତରନ୍ତି। ଅଯଞ୍ହି ନାୱାପରିଯାଯୋ ''ତରଂ, ତରଣଂ, ପୋତୋ, ପ୍ଲୱୋ''ତି। ଇମେପି ତଂପରିଯାଯାଯେୱ। ଉତ୍ତରଂ ୱିଯାତି ଉତ୍ତରଂ। ସେତୁ ୱିଯାତି ସେତୁ। କୁଲ୍ଲୋ ୱିଯାତି କୁଲ୍ଲୋ। ଭିସି ୱିଯାତି ଭିସି। ସଙ୍କମୋ ୱିଯ, ସଙ୍କମନ୍ତି ୱା ଏତେନାତି ସଙ୍କମୋ, ସବ୍ବମେତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ନାମଂ, ନ ପକତିମଗ୍ଗସ୍ସ। ତଥା ହି ''ଧମ୍ମନାୱଂ ସମାରୁଯ୍ହ, ସନ୍ତାରେସ୍ସଂ ସଦେୱକ''ନ୍ତି ଚ, ''ଧମ୍ମସେତୁଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ନରାସଭୋ''ତି ଚ, ''କୁଲ୍ଲୋ'ତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି ଚ ଏୱମାଦିନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଗୱତା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ''ନାୱା''ତିଆଦୀହି ଅନେକେହି ନାମେହି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହିପି ସୁତ୍ତନିପାତଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ବଦ୍ଧା ଭିସି ସୁସଙ୍ଖତା ଭଗୱା''ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଏୱଂ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା କତା ''ଭିସୀତି ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ପୁଥୁଲଂ କତ୍ୱା ବଦ୍ଧା 'କୁଲ୍ଲା'ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋକେ, ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ'ତି।

'ମଗ୍ଗୋ ପଜ୍ଜୋ ପଥୋ ପନ୍ଥୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମା'ଯନଂ;

ନାୱା ଉତ୍ତର ସେତୁ ଚ, କୁଲ୍ଲୋ ଚ ଭିସି ସଙ୍କମୋ;

ଅଦ୍ଧାନଂ ପଭୱୋ'ଚ୍ଚେୱ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପକାସିତୋ''ତି।

ଏୱଂ ଆଚରିଯେହି କତାଯ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଦସ୍ସନତୋ ଚ ''ନାୱାତିଆଦୀନିପି ପକତିମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମାନୀ''ତି ୱଚନଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ ୱଚନଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

କୋଚି ପନେତ୍ଥ ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ଯ ''ଧମ୍ମସେତୁଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା'ତି ଏତ୍ଥ 'ଧମ୍ମସେତୁନ୍ତି ମଗ୍ଗସେତୁ'ନ୍ତି ୱଚନତୋ ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ମଗ୍ଗେ ୱତ୍ତତି, ନ ସେତୁସଦ୍ଦୋ''ତି। ତନ୍ନ, ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ସେତୁସଦ୍ଦୋପି ମଗ୍ଗେ ୱତ୍ତତୀତି ସେତୁ ୱିଯାତି ସେତୁ, ଧମ୍ମୋ ଏୱ ସେତୁ ଧମ୍ମସେତୂତି ଅତ୍ଥୱସେନ, ଏସ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି। ଅପରମ୍ପି ୱଦେଯ୍ଯ ''ନନୁ ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତନ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ 'ଦକ୍ଖିଣୁତ୍ତରେନ ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଅସ୍ସତ୍ଥଦୁମରାଜାନଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପୁବ୍ବୁତ୍ତରଭାଗେ ଠିତୋ'ତି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଦକ୍ଖିଣୁତ୍ତରସଦ୍ଦେନ ଦକ୍ଖିଣୋ ମଗ୍ଗୋ ୱୁତ୍ତୋ''ତି। ନ, ଅନେକେସୁ ପାଠପ୍ପଦେସେସୁ ଅଟ୍ଠକଥାପଦେସେସୁ ଚ ଅଭିଧାନସତ୍ଥେସୁ ଚ ମଗ୍ଗୱାଚକସ୍ସ ଉତ୍ତରସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନାଗତତ୍ତା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ''ଦକ୍ଖିଣଦିସତୋ ଗନ୍ତବ୍ବୋ ଉତ୍ତରଦିସାଭାଗୋ ଦକ୍ଖିଣୁତ୍ତରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂଭୂତେନ ଦକ୍ଖିଣୁତ୍ତରେନ ବୋଧିମଣ୍ଡପୱିସନଂ ସନ୍ଧାଯ ଦକ୍ଖିଣୁତ୍ତରେନ ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ପୱିସିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଦକ୍ଖିଣୁତ୍ତରେନାତି ଦକ୍ଖିଣପଚ୍ଛିମୁତ୍ତରେନ, ଏତ୍ଥ ଆଦିଅୱସାନଗ୍ଗହଣେନ ମଜ୍ଝସ୍ସପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଗହଣଂଯେୱ ହି ଯଂ ଜାତକନିଦାନେ ୱୁତ୍ତଂ ''ବୋଧିସତ୍ତୋ ତିଣଂ ଗହେତ୍ୱା ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ଆରୁଯ୍ହ ଦକ୍ଖିଣଦିସାଭାଗେ ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ଅଟ୍ଠାସି, ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଦକ୍ଖିଣଚକ୍କୱାଳଂ ଓସୀଦିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଅୱୀଚିସମ୍ପତ୍ତଂ ୱିଯ ଅହୋସି, ଉତ୍ତରଚକ୍କୱାଳଂ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ଉପରି ଭୱଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତଂ ୱିଯ ଅହୋସି, ବୋଧିସତ୍ତୋ ଇଦଂ ସମ୍ବୋଧିପାପୁଣଟ୍ଠାନଂ ନ ଭୱତି ମଞ୍ଞେତି ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋନ୍ତୋ ପଚ୍ଛିମଦିସାଭାଗଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ ଅଟ୍ଠାସୀ''ତିଆଦି, ତେନ ସମେତି। ଅଥାପି ୱଦେଯ୍ଯ ''ଯଦି ଉତ୍ତରସଦ୍ଦୋ ଦିସାୱାଚକୋ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ''ଦକ୍ଖିଣୁତ୍ତରେନା''ତି ଏନଯୋଗଂ ଅୱତ୍ୱା ''ଦକ୍ଖିଣୁତ୍ତରାଯା''ତି ଆଯଯୋଗୋ

ୱୁତ୍ତୋ’’ତି। ତନ୍, ଦିସାୱାଚକସ୍ସପି ସଦ୍ଦସ୍ସ ‘‘ଉତ୍ତରେନ ନଦୀ ସୀତା, ଗମ୍ଭୀରା ଦୁରତିକ୍କମା’’ତି ଏନୟୋଗୱସେନ ୱଚନତୋ। ଅପିଚ ଦିସାଭାଗଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଦକ୍ଖିଣୁତ୍ତରେନା’’ତି ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦିସାଭାଗୋ ହି ଦିସା ଏୱାତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥାୱଗନ୍ତବ୍ବଂ।

ଗକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଘକାରନ୍ତଧାତୁ

ଲିଘିଭାସନେ। ଲଙ୍ଘେତି, ଲଙ୍ଘୟତି। ଏତାନି ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନିପି ଲୋକିକପ୍ପୟୋଗଦସ୍ସନୱସେନ ଆଗତାନି। ସାସନସ୍ମିଞ୍ହି ଭୂୱାଦିଗଣଚୁରାଦିଗଣପରିୟାପନ୍ନସ୍ସ ଗତ୍ୟତ୍ଥୱାଚକୌଲ୍ଲଙ୍ଘନତ୍ଥପରିଦୀପକସ୍ସ ଧାତୁସ୍ସ ରୂପଂ ଅତୀୱ ପସିଦ୍ଧଂ।

ଲଙ୍ଘ ଲଙ୍ଘନେ। ଲଙ୍ଘେତି, ଲଙ୍ଘୟତି।

‘‘ଅତିକର’ମକରା’ଚରିୟ, ମୟ୍ହମ୍ପେତଂ ନ ରୁଚ୍ଚତି;

ଚତୁତ୍ଥେ ଲଙ୍ଘୟିତ୍ୱାନ, ପଞ୍ଚମିୟମ୍ପି ଆୱୁତୋ’’ତି

ଇମସ୍ମିଂ ସଭିଲଙ୍ଘନଜାତକେ ଚୁରାଦିଗଣପରିୟାପନ୍ନସ୍ସ ଗତ୍ୟତ୍ଥୱାଚକସ୍ସ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନତ୍ଥପରିଦୀପକସ୍ସ ଲଙ୍ଘଧାତୁସ୍ସ ‘‘ଲଙ୍ଘୟିତ୍ୱା, ଲଙ୍ଘୟିତ୍ୱାନା’’ତି ରୂପେ ଦିଟ୍ଠେୟେୱ ‘‘ଲଙ୍ଘେତି, ଲଙ୍ଘୟତୀ’’ତି ରୂପାନି ଦିଟ୍ଠାନି ଏୱ ହୋନ୍ତି। ଭାସତ୍ଥୱାଚକସ୍ସ ପନ ତଥାରୂପାନି ରୂପାନି ନ ଦିଟ୍ଠାନି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପୁବ୍ବାଚରିୟେହି ଦୀଘଦସ୍ସୀହି ଅଭିମତତ୍ତା ଭାସତ୍ଥୱାଚିକାପି ଲଙ୍ଘଧାତୁ ଅତ୍ଥୀତି ଗହେତବ୍ବା, ଏୱଂ ସବ୍ବେସୁପି ଭୂୱାଦିଗଣାଦୀସୁ ସାସନେ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନମ୍ପି ରୂପାନଂ ସାସନାନୁକୂଲାନଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଅନନୁକୂଲାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନଂ ଛଡ୍ଡନଂ।

ଅଘ ପାପକରଣେ। ଅଘେତି, ଅଘୟତି। ଅଘଂ, ଅଘୋ, ଅନଘୋ।

ତତ୍ଥ ଅଘନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ। ‘‘ଅଘନ୍ତଂ ପଟିସେୱିସ୍ସଂ। ୱନେ ୱାଳମିଗାକିଣ୍ଣେ। ଖଗ୍ଗଦୀପିନିସେୱିତେ’’ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନଂ। ଅଘୋତି କିଲେସୋ। ତେନ ଅଘେନ ଅରହା ଅନଘୋ। ତତ୍ଥ ଅଘୟନ୍ତି ପାପଂ କରୋନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତେନାତି ଅଘଂ, କିନ୍ତଂ? ଦୁକ୍ଖଂ, ଏୱଂ ଅଘୋ। ନନୁ ଚ ସପ୍ପୁରିସା ଦୁକ୍ଖହେତୁପି କିଲେସହେତୁପି ଚ ଅତ୍ତନୋ ସୁଖତ୍ଥାୟ ପାପଂ ନ କରୋନ୍ତି। ତଥା ହି –

‘‘ନ ପଣ୍ଡିତା ଅତ୍ତସୁଖସ୍ସ ହେତୁ,

ପାପାନି କମ୍ମାନି ସମାଚରନ୍ତି;

ଦୁକ୍ଖେନ ଫୁଟ୍ଠା ଖଲିତାପି ସନ୍ତା,

ଛନ୍ଦା ଚ ଦୋସା ନ ଜହନ୍ତି ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି

ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ କସ୍ମା ‘‘ଅଘ ପାପକରଣେ’’ତି ଧାତୁ ଚ ‘‘ଅଘୟନ୍ତି ପାପଂ କରୋନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତେନାତି ଅଘ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ପନ ସତ୍ତା ଦୁକ୍ଖାଦିହେତୁ ପାପକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି, ଏତେସୁ ସପ୍ପୁରିସା ଏୱ ନ କରୋନ୍ତି, ଇତରେ କରୋନ୍ତି। ଏୱଂ ପାପକରଣସ୍ସ ହି ଦୁକ୍ଖଂ କିଲେସୋ ଚ ହେତୁ। ତଥା ହି –

ସୁଖୀପି ହେକେ ନ କରୋନ୍ତି ପାପଂ,

ଅୱଣ୍ଣସଂସଗ୍ଗଭୟା ପୁନେକେ;

ପହୂ ସମାନୋ ୱିପୁଲତ୍ଥଚିନ୍ତୀ,

କିଂକାରଣା ମେ ନ କରୋସି ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି

ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ହି ଗାଥା ଦୁକ୍ଖହେତୁପି ସତ୍ତା ପାପଂ କରୋନ୍ତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ‘‘କୁଦ୍ଧୋ ହି ପିତରଂ ହନ୍ତି, କୁଦ୍ଧୋ ହନ୍ତି ସମାତର’’ନ୍ତି ଅଯଂ ପନ କିଲେସହେତୁପି ପାପଂ କରୋନ୍ତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି, ତସ୍ମା ଅମ୍ହେହି ‘‘ଅଘ ପାପକରଣେ’’ତିଆଦିୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଘକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଚକାରନ୍ତଧାତୁ

ଲୋଚ ଦସ୍ସନେ। ଲୋଚେତି, ଲୋଚଯତି। ଲୋଚନଂ। ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଲୋଚଯତି ପସ୍ସତୀତି ଲୋଚନଂ, ଚକ୍ଖୁ।

କିଚି ମଦ୍ଦନେ। କିଞ୍ଚେତି, କିଞ୍ଚଯତି। କିଞ୍ଚନଂ, ଅକିଞ୍ଚନୋ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚନନ୍ତି ପଲିବୋଧୋ। କିଞ୍ଚେତି ସତ୍ତେ ମଦ୍ଦତୀତି କିଞ୍ଚନଂ। କିଞ୍ଚନସଦ୍ଦୋ ମଦ୍ଦନତ୍ଥେ ୱତ୍ତତି। ମନୁସ୍ସା ହି ୱୀହିଂ ମଦ୍ଦନ୍ତା ଗୋଣଂ ‘‘କିଞ୍ଚେହି କାପିଲ, କିଞ୍ଚେହି କାପିଲା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ପଚି ୱିତ୍ଥାରେ। ପଞ୍ଚେତି, ପଞ୍ଚଯତି। ପପଞ୍ଚେତି, ପପଞ୍ଚଯତି। ପପଞ୍ଚୋ।

ଏତ୍ଥ ପପଞ୍ଚୋତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ। ଏତା ହି ଅତ୍ତନିସ୍ସିତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସଂସାରଂ ପପଞ୍ଚେନ୍ତି ୱିତ୍ଥିନ୍ନଂ କରୋନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଥ ୱା ପପଞ୍ଚେନ୍ତି ଯତ୍ଥ ସଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ତଂସନ୍ତାନଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତି ଚିରଂ ଠପେନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚା। ଲୋକିଯା ପନ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଧିଂ କଥେନ୍ତାନଂ ପପଞ୍ଚୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତା କାଲସ୍ସ ଚିରଭାୱଂ ପପଞ୍ଚୋତି ୱଦନ୍ତି, ସାସନେ ପନ ଦ୍ୱଯମ୍ପି ଲବ୍ଭତି।

ସିଚ କୁଞ୍ଚନେ। ସିଞ୍ଚେତି, ସିଞ୍ଚଯତି।

ୱଞ୍ଚୁ ପଲମ୍ଭନେ। ପଲମ୍ଭନଂ ଉପଲାପନଂ। ୱଞ୍ଚେତି, ୱଞ୍ଚଯତି। ୱଞ୍ଚକୋ, ୱଞ୍ଚନଂ। ଭୂୱାଦିଗଣେ ପନ ୱଞ୍ଚଧାତୁ ଗତ୍ଯତ୍ଥେ ୱତ୍ତତି। ‘‘ସନ୍ତି ପାଦା ଅୱଞ୍ଚନା’’ତି ହି ପାଠଇ

ଚଞ୍ଚ ଅଞ୍ଚଯନେ। ଚଞ୍ଚେତି, ଚଞ୍ଚଯତି।

ଚୁ ଚୱନେ। ଚାୱେତି, ଚାୱଯତି। ଅଞ୍ଞେ ‘‘ଚୁ ସହନେ’’ ଇତି ବ୍ରୂତେ। ଚାୱେତି, ଚାୱଯତି, ସହତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଞ୍ଚୁ ୱିସେସନେ। ଅଞ୍ଚେତି, ଅଞ୍ଚଯତି।

ଲୋଚ ଭାସାଯଂ। ଲୋଚେତି, ଲୋଚଯତି। ଲୋଚନଂ, ଲୋଚଯତି ସମୱିସମଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱିଯ ଭୱତୀତି ଲୋଚନଂ, ଚକ୍ଖୁ।

ରଚ ପଟିଯତନେ। ରଚେତି, ରଚଯତି। ରଚନା, ୱିରଚିତଂ, କେସରଚନା, ଗାଥାରଚନା।

ସୂଚପେସୁଞ୍ଞେ। ପିସୁଣଭାୱୋ ପେସୁଞ୍ଞଂ। ସୂଚେତି, ସୂଚଯତି। ସୂଚକୋ।

ପଚ ସଂଯମନେ। ପଚ୍ଚେତି, ପଚ୍ଚଯତି।

ରିଚ ୱିଯୋଜନସମ୍ପଜ୍ଜନେସୁ। ରେଚେତି, ରେଚଯତି। ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତଂ ୱିରେଚେସ୍ସ। ୱିରେଚେତି, ୱିରେଚଯତି। ୱିରେଚକୋ, ୱିରେଚନଂ।

ୱଚ ଭାସନେ। ୱଚେତି, ୱଚଯତି। ଭୂୱାଦିଗଣେପି ଅଯଂ ୱତ୍ତତି। ତଦା ତସ୍ସ ‘‘ୱତ୍ତି, ୱଚତି, ଅୱୋଚ, ଅୱୋଚୁ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। କାରିତେ ପନ ‘‘ଅନ୍ତେୱାସିକଂ ଧମ୍ମଂ ୱାଚେତି, ୱାଚଯତୀ’’ତି ରୂପାନି। ୱତ୍ତୁଂ, ୱତ୍ତୱେ, ୱତ୍ୱା, ୱୁତ୍ତଂ, ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅଚ୍ଚ ପୂଜାଯଂ। ଅଚ୍ଚେତି, ଅଚ୍ଚଯତି। ବ୍ରହ୍ମାସୁରସୁରଚ୍ଚିତୋ।

ସୂଚ ଗନ୍ଧନେ। ସୁଚେତି, ସୂଚଯତି। ସୂଚକୋ, ସୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥାଦିଭେଦେ ଅତ୍ଥେ ସୂଚେତୀତି ସୁତ୍ତଂ। ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ।

କଚ ଦିତ୍ତିଯଂ। କଚ୍ଚେତି, କଚ୍ଚଯତି। କଚ୍ଚୋ।

ଏତ୍ଥ କଚ୍ଚୋତି ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଯା କଚ୍ଚେତି ଦିବ୍ବତି ୱିରୋଚତୀତି କଚ୍ଚୋ, ଏୱଂନାମକୋ ଆଦିପୁରିସୋ, ତବ୍ବଂସେ ଜାତା ପୁରିସା ‘‘କଚ୍ଚାନା’’ତିପି ‘‘କଚ୍ଚାଯନା’’ତିପି ‘‘କାତିଯାନା’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଇତ୍ଥିଯୋ ପନ ‘‘କଚ୍ଚାନୀ’’ତିପି ‘‘କଚ୍ଚାଯନୀ’’ତିପି ‘‘କାତିଯାନୀ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଚକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଛକାରନ୍ତଧାତୁ

ମିଲେଛଅବ୍ୟତ୍ତାଯଂ ୱାଚାଯଂ। ମିଲେଚ୍ଛେତି, ମିଲେଚ୍ଛଯତି। ମିଲକ୍ଖୁ।

ଏତ୍ଥ ମିଲକ୍ଖୂତି ମିଲେଚ୍ଛେତି ଅବ୍ୟତ୍ତୱାଚଂ ଭାସତୀତି ମିଲକ୍ଖୁ।

କୁଚ୍ଛ ଅୱକ୍ଖେପେ। ଅୱକ୍ଖେପୋ ଅଧୋଖିପନଂ। କୁଚ୍ଛେତି, କୁଚ୍ଛଯତି।

ୱିଚ୍ଛ ଭାସାଯଂ। ୱିଚ୍ଛେତି, ୱିଚ୍ଛଯତି।

ଛକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଜକାରନ୍ତଧାତୁ

ୱଜ ୱଜ୍ଜନେ। ୱଜ୍ଜେତି, ୱଜ୍ଜଯତି। ପରିୱଜ୍ଜନକୋ। ୱଜ୍ଜିତୋ ସୀଲୱନ୍ତେହି, କଥଂ ଭିକ୍ଖୁ କରିସ୍ସସୀତି।

ତୁଜ ବଲପାଲନେସୁ। ତୁଜ୍ଜେତି, ତୁଜ୍ଜଯତି।

ତୁଜି ପିଜି ହିଂସାବଲଦାନନିକେତନେସୁ। ନିକେତନଂ ନିୱାସୋ। ତୁଞ୍ଜେତି, ତୁଞ୍ଜଯତି। ପିଞ୍ଜେତି। ପିଞ୍ଜଯତି।

ଖଜି କିଚ୍ଛଜୀୱନେ। ଖଞ୍ଜେତି, ଖଞ୍ଜଯତି। ଖଞ୍ଜୋ।

ଖଜି ରକ୍ଖଣେ। ତାଦିସାନିଯେୱ ରୂପାନି। ଭୂୱାଦିଗଣେ ‘‘ଖଜି ଗତିୱେକଲ୍ଲେ’’ତି ଇମିସ୍ସା ‘‘ଖଞ୍ଜତୀ’’ତି ରୂପଂ।

ପୂଜ ପୂଜାଯଂ। ପୂଜେତି, ପୂଜଯତି। ପୂଜା। ଏସାୱ ପୂଜନା ସେଯ୍ୟୋ। ପୂଜକୋ, ପୂଜିତୋ, ପୂଜନୀଯୋ, ପୂଜନେଯ୍ୟୋ, ପୂଜେତବ୍ବୋ, ପୁଜ୍ଜୋ।

ଗଜମଦ୍ଦନସଦ୍ଦେସୁ। ଗଜେତି, ଗଜଯତି। ଗଜୋ।

ତିଜ ନିସାନେ। ତେଜେତି, ତେଜଯତି।

ୱଜ ମଗ୍ଗନସଙ୍ଖାରେସୁ। ୱଜେତି, ୱଜଯତି।

ତଜ୍ଜ ସନ୍ତଜ୍ଜନେ। ତଜ୍ଜେତି, ତଜ୍ଜଯତି। ସନ୍ତଜ୍ଜେତି, ସନ୍ତଜ୍ଜଯତି। ସନ୍ତଜ୍ଜିତୋ।

ଅଜ୍ଜ ପଟିସଜ୍ଜନେ। ଅଜ୍ଜେତି, ଅଜ୍ଜୟତି।

ସଜ୍ଜ ସଜ୍ଜନେ। ସଜ୍ଜେତି, ସଜ୍ଜୟତି ଦାନଂ। ଗମନସଜ୍ଜୋ ହୁତ୍ୱା।

ଭଜ ୱିସ୍ସାସେ। ଭଜେତି, ଭଜୟତି। ଭୂୱାଦିଗଣେ ପନ ''ଭଜତୀ''ତି ରୂପଂ, ଭତ୍ତି, ସମ୍ଭତ୍ତି।

ତୁଜି ପିଜି ଲୁଜି ଭଜି ଭାସାୟଂ। ତୁଞ୍ଜେତି, ତୁଞ୍ଜୟତି। ପିଞ୍ଜେତି, ପିଞ୍ଜୟତି। ଲୁଞ୍ଜେତି, ଲୁଞ୍ଜୟତି। ଭଞ୍ଜେତି, ଭଞ୍ଜୟତି। କଥେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ରୁଜ ହିଂସାୟଂ। ରୋଜେତି, ରୋଜୟତି। ରୋଗୋ।

ଭାଜ ପୁଥକମ୍ମନି। ପୁଥକମ୍ମଂ ପୁଥକ୍କରଣଂ, ୱିସୁଂ କ୍ରିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭାଜେତି, ଭାଜୟତି। ୱିଭାଜେତି, ୱିଭାଜୟତି। ୱିଭତ୍ତି।

ସଭାଜ ପୀତିସେୱନେସୁ। ସଭାଜେତି, ସଭାଜୟତି।

ଲଜ ପକାସନେ। ଲଜେତି, ଲଜୟତି। ଲାଜା।

ୟୁଜ ସଂୟମନେ। ସଂପୁଚ୍ଚେ ବନ୍ଧନେ। ୟୋଜେତି, ୟୋଜୟତି। ସଂୟୋଜେତି, ସଂୟୋଜୟତି। ସଂୟୋଜନଂ।

ମଜ୍ଜ ସୋଚେୟ୍ୟାଲଙ୍କାରେସୁ। ମଜ୍ଜେତି, ମଜ୍ଜୟତି। ସମ୍ମଜ୍ଜେତି, ସମ୍ମଜ୍ଜୟତି। ସମ୍ମଜ୍ଜା।

ଭାଜଭାଜନଦାନେସୁ। ଭାଜେତି, ଭାଜୟତି। କଥଂ ୱେସ୍ସନ୍ତରୋ ପୁତ୍ତେ, ଗଜଂ ଭାଜେତି ସଞ୍ଚୟ।

ଜକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଝଞ୍ଜନ୍ତା ଅପ୍ପସିଦ୍ଧା। ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ପନ ''ଞ୍ଜା ନିୟୋଜନେ''ତି ପଠନ୍ତି, ରୂପଂ ପନ ବୁଦ୍ଧୱଚନାନୁକୂଲଂ ନ ଭୱତି, ତସ୍ମା ନ ଦସ୍ସିତଂ ଅମ୍ହେହି।

ଟକାରନ୍ତଧାତୁ

ଘଟ୍ଟ ଘଟ୍ଟନେ। ଘଟ୍ଟନଂ ୱାୟାମକରଣଂ। ଘଟ୍ଟେତି, ଘଟ୍ଟୟତି। ଏତ୍ଥ ତୁ ''ଘଟ୍ଟେସି, ଘଟ୍ଟେସି, କିଂକାରଣା ଘଟ୍ଟେସି, ଅହଂ ତଂ ଜାନାମୀ''ତି ନିଦସ୍ସନଂ।

ଘଟ ସଙ୍ଘାତେ। ପୁବ୍ବେ ୱିୟ କ୍ରିୟାପଦାନି, ନାମିକତ୍ତେ ''ଘଟୋ, ଘଟା''ତି ରୂପାନି। ଏତ୍ଥ ଗଟୋତି ପାନୀୟଘଟୋ। ଘଟାତି ସମୂହୋ ''ମଚ୍ଛଘଟା''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ।

ଘଟ୍ଟ ଚଲନେ। ଘଟ୍ଟେତି, ଘଟ୍ଟୟତି।

ନଟ ଅୱସନ୍ଦନେ। ଅୱସନ୍ଦନଂ ଗତ୍ତୱିକ୍ଖେପୋ। ନଟେତି, ନଟୟତି।

ଚୁଟ ଛୁଟ କୁଟ୍ଟ ଛେଦନେ। ଚୁଟେତି, ଚୁଟୟତି। ଛୁଟେତି, ଛୁଟୟତି। କୁଟ୍ଟେତି, କୁଟ୍ଟୟତି।

ପୁଟ୍ଟ ଚଟ୍ଟ ଅପ୍ପଭାୱେ। ପୁଟ୍ଟେତି, ପୁଟ୍ଟୟତି। ଚୁଟ୍ଟେତି, ଚୁଟ୍ଟୟତି, ଅପ୍ପଂ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ମୁଟ ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣନେ। ମୋଟେତି, ମୋଟୟତି।

ଅଟ୍ଟ ସୁଟ୍ଟ ଅନାଦରେ। ଅଟ୍ଟେତି, ଅଟ୍ଟୟତି। ସୁଟ୍ଟେତି, ସୁଟ୍ଟୟତି।

ଖଟ୍ଟସଂୱରଣେ ଖଟ୍ଟେତି, ଖଟ୍ଟୟତି।

ସଙ୍ଗ ହିଂସାବଲଦାନନିକେତନେସୁ। ସଙ୍ଗେତି, ସଙ୍ଗଯତି।

ତୁଣ୍ଡ଼ ନିପଜ୍ଜାଯଂ। ତୁଣ୍ଡେଙ୍ଗେତି, ତୁଣ୍ଡଙ୍ଗଯତି। ଛଙ୍ଗୟ୍ଗ୍ଗିଯା ଭିକ୍ଖୂ ଏକମଞ୍ଚେ ତୁଣ୍ଡଙ୍ଗେନ୍ତି।

ଛଙ୍ଗ ଛଙ୍ଗନେ। ଛଙ୍ଗେତି, ଛଙ୍ଗଯତି। ଅତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ – ସଚେ ସୋ ଛଙ୍ଗେତି, ଇଙ୍ଗେତଂ କୁସଲଂ। ନୋଚେ ଛଙ୍ଗେତି, ପଞ୍ଚହଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ରୂପିଯଛଙ୍ଗକୋ ସମ୍ମନ୍ନିତବ୍ବୋ।

ପୁଟ ହିଂସାଯଂ। ପୋଟେତି, ପୋଟଯତି।

କୀଟ ବନ୍ଧେ। ବନ୍ଧୋ ବନ୍ଧନଂ। କୀଟେତି, କୀଟଯତି। କୀଟୋ।

ଚୁଟି ଛେଦନେ। ଚୁଣ୍ଟେତି, ଚୁଣ୍ଟଯତି।

ଲୁଟି ଥେୟ୍ୟେ। ଲୁଣ୍ଟେତି, ଲୁଣ୍ଟଯତି।

କୂଟ ଅପ୍ପସାଦେ। କୂଟେତି, କୂଟଯତି। କୂଟଂ ରଜତଂ। କୂଟା ଗାୱୀ। କୁଟତାପସୋ।

ଚୁଟ ପୁଟ ଫୁଟ ୱିଭେଦେ। ଚୁଟେତି, ଚୁଟଯତି। ପୋଟେତି, ପୋଟଯତି। ଫୋଟେତି, ଫୋଟଯତି। ଅଙ୍ଗୁଲିଯୋ ଫୋଟେସୁଂ।

ଘଟ ସଙ୍ଘାଟେ ହନ୍ତ୍ୱତ୍ଥେ ଚ। ଘଟେତି, ଘଟଯତି।

ପଟ ପୁଟ ଲୁଟ ଘଟ ଘଟି ଭାସାଯଂ। ପାଟେତି, ପାଟଯତି। ପୋଟେତି, ପୋଟଯତି। ଲୋଟେତି, ଲୋଟଯତି। ଘାଟେତି, ଘାଟଯତି। ଘଣ୍ଟେତି, ଘଣ୍ଟଯତି।

ପଟ ୱଟ ଗନ୍ଥେ। ପଟେତି, ପଟଯତି। ୱଟେତି, ୱଟଯତି।

ଖେଟ ଭକ୍ଖଣେ। ଖେଟେତି, ଖେଟଯତି।

ଖୋଟ ଖେପେ। ଖୋଟେତି, ଖୋଟଯତି।

କୁଟି ଦାହେ। କୁଟେତି, କୁଟଯତି।

ଯୁଟ ସଂସଗ୍ଗେ। ଯୋଟେତି, ଯୋଟଯତି।

ୱଟ ୱିଭଜନେ। ୱଟେତି, ୱଟଯତି।

ଟକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଠକାରନ୍ତଧାତୁ

ସଠସଙ୍ଖାରଗତୀସୁ। ସଠେତି, ସଠଯତି।

ସୁଠ ଆଲସିଯେ। ସୋଠେତି, ସୋଠଯତି।

ସୁଠି ସୋସନେ। ସୁଣ୍ଠେତି, ସୁଣ୍ଠଯତି।

ସଠ ସିଲାଘାଯଂ। ସଠେତି, ସଠଯତି।

ସଠ ଅସମ୍ଭାଭାସନେ। ସଠେତି। ସଠଯତି, ସଠୋ।

ଏତ୍ଥ ସଠୋତି କେରାଟିକୋ। ସଠଯତୀତି ସଠୋ, ନ ସମ୍ମା ଭାସତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଠ କେତଵେ। ରୂପଂ ତାଦିସମେଵ।

‘‘ସୁଦସ୍ସଂ ଵଜ୍ଜମଞ୍ଞେସଂ, ଅତ୍ତନୋ ପନ ଦୁଦ୍ଦସଂ…ପେ…

ଅତ୍ତନୋ ପନ ଛାଦେତି, କଲିଂଵ କିତଵାସଠୋ’’ତି।

ଏତ୍ଥ ସାକୁଣିକୋ ‘‘କିତଵା’’ତି ଵୁତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ଇଦଂ କେତଵଂ, ତସ୍ମିଂ କେତଵେ ଅଯଂ ଧାତୁ ଵତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କଠି ସୋକେ। କଣ୍ଠେତି, କଣ୍ଠଯତି।

ଠକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଡକାରନ୍ତଧାତୁ

ପଡି ପରିହାସେ। ପଣ୍ଡେତି, ପଣ୍ଡଯତି। ଉପ୍ପଣ୍ଡେତି, ଉପ୍ପଣ୍ଡଯତି। ମନୁସ୍ସାନଂ ନଂ ଭିକ୍ଖୁନିଂ ଉପ୍ପଣ୍ଡିଂସୁ।

ଲଡି ଉକ୍ଖେପେ। ଲଣ୍ଡେତି, ଲଣ୍ଡଯତି।

ଖଡି କଡି ଛେଦେ। ଖଣ୍ଡେତି, ଖଣ୍ଡଯତି। କଣ୍ଡେତି, କଣ୍ଡଯତି। ଖଣ୍ଡୋ, କଣ୍ଡୋ।

ପିଡିସଙ୍ଘାତେ। ପିଣ୍ଡେତି, ପିଣ୍ଡଯତି। ପିଣ୍ଡୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପିଣ୍ଡୋତି ସମୂହସଙ୍ଖାତୋ କଲାପୋପି ‘‘ଚୋଠଅଂ ପିଣ୍ଡୋ ରତି ଖ୍ହ୍ଣା’’ତି ଏତ୍ଥ ଵୁତ୍ତୋ ଆହାରସଙ୍ଖାତୋ ପିଣ୍ଡୋପି ପିଣ୍ଡୋଯେଵ।

କୁଡି ଵେଧନେ। କୁଣ୍ଡେତି, କୁଣ୍ଡଯତି। କୁଣ୍ଡଲଂ।

ମଡି ଭୂସାଯଂ ହସନେ ଚ। ମଣ୍ଡେତି, ମଣ୍ଡଯତି। ମଣ୍ଡୋ, ମଣ୍ଡନଂ, ମଣ୍ଡିତୋ।

ଭଡି କଲ୍ଲାଣେ। କଲ୍ଲାଣଂ କଲ୍ଲାଣତା। ଭଣ୍ଡେତି, ଭଣ୍ଡଯତି। ଭଣ୍ଡୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଭଣ୍ଡୋତି ଧନଂ, ଅଲଙ୍କାରୋ ଵା। ‘‘ଭଣ୍ଡଂ ଗଣ୍ହାତି। ସମଲଙ୍କରିତ୍ଵା ଭଣ୍ଡେନା’’ତି ଚ ଆଦୀସୁ ଵିଯ।

ଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡନିପାତେ। ଦଣ୍ଡେତି, ଦଣ୍ଡଯତି। ଦଣ୍ଡୋ।

ଛଡ୍ଡ ଛଡ୍ଡନେ। ଛଡ୍ଡେତି, ଛଡ୍ଡଯତି। ଛଡ୍ଡନକୋ। ଛଡ୍ଡିଯତି, ଛଡ୍ଡିତୋ। ଛଡ୍ଡିତୁଂ, ଛଡ୍ଡଯିତୁଂ, ଛଡ୍ଡେତ୍ଵା, ଛଡ୍ଡଯିତ୍ଵା।

ଡକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଢକାରନ୍ତଧାତୁ

ଵଢ୍ଢ ଆକିରଣେ। କଂସପାତିଯା ପାଯାସଂ ଵଢ୍ଢେତି, ଵଢ୍ଢଯତି। ଭତ୍ତଂ ଵଢ୍ଢେତ୍ଵା ଅଦାସି।

ଇମାନି ଢକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଣକାରନ୍ତଧାତୁ

ୱଣ୍ଣ ୱଣ୍ଣକ୍ରିଯାୱିତ୍ଥାରଗୁଣୱଚନେସୁ। ୱଣ୍ଣୋ ପସଂସା। କ୍ରିଯା କରଣଂ। ୱିତ୍ଥାରୋ ୱିତ୍ଥିନ୍ନତା। ଗୁଣୋ ସୀଲାଦିଧମ୍ମୋ। ୱଚନଂ ୱାଚା। ୱଣ୍ଣେତି, ୱଣ୍ଣଯତି। ୱଣ୍ଣୋ, ୱଣ୍ଣଂ, ସୁୱଣ୍ଣଂ, ସଂୱଣ୍ଣନା।

ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦୋ ଛୱିଥୁତିକୁଲୱଗ୍ଗକାରଣସଣ୍ଠାନପମାଣରୂପାଯତନାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ''ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋସି ଭଗୱା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ ଛୱିଯଂ। ''କଦା ସଞ୍ଞୂଳ୍ହା ପନ ତେ ଗହପତି ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ୱଣ୍ଣା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ ଥୁତିଯଂ। ''ଚତ୍ତାରୋମେ ଭୋ ଗୋତମ ୱଣ୍ଣା''ତିଏୱମାଦୀସୁ କୁଲୱଗ୍ଗେ। ''ଅଥ କେନ ନୁ ୱଣ୍ଣେନ, ଗନ୍ଧଥେନୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ କାରଣେ। ''ମହନ୍ତଂ ହତ୍ଥିରାଜୱଣ୍ଣଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା''ତିଏୱମାଦୀସୁ ସଣ୍ଠାନେ। ''ତଯୋ ପତ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ ପମାଣେ। ''ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଓଜା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ ରୂପାଯତନେତି।

ତତ୍ଥ ଛୱିଯନ୍ତି ଛୱିଗତା ୱଣ୍ଣଧାତୁ ଏୱ ''ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ''ତି ଏତ୍ଥ ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ଅପରେ। ୱଣ୍ଣନଂ କିତ୍ତିଯା ଉଗ୍ଘୋସନନ୍ତି ୱଣ୍ଣୋ, ଥୁତି। ୱଣ୍ଣିଯତି ଅସଙ୍କରତୋ ୱୱତ୍ଥପିଯତୀତି ୱଣ୍ଣୋ, କୁଲୱଗ୍ଗୋ। ୱଣ୍ଣିଯତି ଫଲଂ ଏତେନ ଯଥାସଭାୱତୋ ୱିଭାୱିଯତୀତି ୱଣ୍ଣୋ, କାରଣଂ, ୱଣ୍ଣଂ ଦୀଘରସ୍ସାଦିୱସେନ ସଣ୍ଠହନନ୍ତି ୱଣ୍ଣୋ, ସଣ୍ଠାନଂ। ୱଣ୍ଣିଯତି ଅଣୁମହନ୍ତାଦିୱସେନ ପମିଯତୀତି ୱଣ୍ଣୋ, ପମାଣଂ। ୱଣ୍ଣେତି ୱିକାରମାପଜ୍ଜମାନଂ ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତୀତି ୱଣ୍ଣୋ, ରୂପାଯତନଂ। ଏୱଂ ତେନ ତେନ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅପରମ୍ପି ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ ୱଦାମ। ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦୋ ସଣ୍ଠାନଜାତି ରୂପାଯତନକାରଣପମାଣଗୁଣପସଂସାଜାତରୂପପଥଇନକ୍ଖରାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି ''ମହନ୍ତଂ ସପ୍ପରାଜୱଣ୍ଣଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ ସଣ୍ଠାନେ ଦିସ୍ସତି, ''ବ୍ରାହ୍ମଣୋୱ ସେଟ୍ଠୋ ୱଣ୍ଣୋ, ହୀନୋ ଅଞ୍ଞୋ ୱଣ୍ଣୋ''ତିଆଦୀସୁ ଜାତିଯଂ। ''ପରମାଯ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତିଆଦୀସୁ ରୂପାଯତନେ।

''ନ ହରାମି ନ ଭଞ୍ଜାମି, ଆରା ସିଙ୍ଘାମି ୱାରିଜଂ;

ଅଥ କେନ ନୁ ୱଣ୍ଣେନ, ଗନ୍ଧଥେନୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି

ଆଦୀସୁ କାରଣେ। ''ତଯୋ ପତ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣା''ତିଆଦୀସୁ ପମାଣେ। ''କଦା ସଞ୍ଞୂଳ୍ହା ପନ ତେ ଗହପତି ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ୱଣ୍ଣା''ତିଆଦୀସୁ ଗୁଣେ। ''ୱଣ୍ଣାରହସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ଭାସତୀ''ତିଆଦୀସୁ ପସଂସାଯଂ। ''ୱଣ୍ଣଂ ଅଞ୍ଜନୱଣ୍ଣେନ, କାଲିଙ୍ଗମ୍ହି ୱନିମ୍ହସେ''ତି ଏତ୍ଥ ଜାତରୂପେ। ''ଅକିଲାସୁନୋ ୱଣ୍ଣପଥେ ଖଣନ୍ତା''ତି ଏତ୍ଥ ପଥଇନେ। ''ୱଣ୍ଣାଗମୋ ୱଣ୍ଣୱିପରିଯାଯୋ''ତିଆଦୀସୁ ଅକ୍ଖରେ ଦିସ୍ସତି। ଇଚ୍ଚେୱଂ ସଙ୍ଗଥାପି –

ଛୱିଯଂ ଥୁତିଯଂ ହେମେ, କୁଲୱଗ୍ଗେ ଚ କାରଣେ;

ସଣ୍ଠାନେ ଚ ପମାଣେ ଚ, ରୂପାଯତନଜାତିସୁ;

ଗୁଣକ୍ଖରେସୁ ପଥଇନେ, ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି;

ସୁୱଣ୍ଣସଦ୍ଦୋ ଛୱିସମ୍ପତ୍ତିଗରୁଳଅଜାତରୂପେସୁ ଆଗତୋ। ଅଯଞ୍ହି ''ସୁୱଣ୍ଣେ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣେ, ସୁଗତେ ଦୁଗ୍ଗତେ''ତି, ''ସୁୱଣ୍ଣତା ସୁସ୍ସରତା''ତି ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ଛୱିସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଆଗତୋ। ''କାକଂ ସୁୱଣ୍ଣା ପରିୱାରଯନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଗରୁଳେ। ''ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ କଞ୍ଚନସନ୍ନିଭତ୍ତଚୋ''ତିଆଦୀସୁ ଜାତରୂପେତି।

ପୁଣ ସଙ୍ଘାତେ। ପୁଣେତି, ପୁଣଯତି।

ଚୁଣ ସଙ୍କୋଚନେ। ଚୁଣେତି, ଚୁଣଯତି।

ଚୁଣ୍ଣ ପେରଣେ। ଚୁଣ୍ଣେତି, ଚୁଣ୍ଣଯତି। ଚୁଣ୍ଣଂ। ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଂ କରୋତି।

ସଣ ଦାନେ। ସଣେତି, ସଣଯତି।

କୁଣ ସଙ୍କୋଚନେ। କୁଣେତି, କୁଣଯତି। କୁଣୋ। କୁଣହତ୍ଥୋ। ହତ୍ଥେନ କୁଣୀ।

ତୂଣ ପୂରଣେ। ତୂଣେତି, ତୂଣଯତି। ତୂଣୀ।

ଏତ୍ଥ ତୂଣୀତି ସରକଲାପୋ। ସା ହି ତୂଣେନ୍ତି ପୂରେନ୍ତି ସରେ ଏତ୍ଥାତି ତୂଣୀ।

ଭୂଣ ଭାସାଯଂ। ଭୂଣେତି, ଭୂଣଯତି।

କଣ ନିମୀଲନେ। କାଣେତି, କାଣଯତି। କାଣୋ।

ଏତ୍ଥ କାଣୋତି ଏକେନ ୱା ଦ୍ୱୀହି ୱା ଅକ୍ଖୀହି ପରିହୀନକ୍ଖି। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ପନ ''କାଣୋ ନାମ ଏକକ୍ଖିନା କାଣୋ, ଅନ୍ଧୋ ନାମ ଉଭଯକ୍ଖିକାଣୋ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ କାଣନ୍ଧସଦ୍ଦାନଂ ଏକତ୍ଥସନ୍ନିପାତେ ଯୁଜ୍ଜତି। ଇତରଥା କାଣକଚ୍ଛପୋପମସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତୋ କଚ୍ଛପୋ ଏକସ୍ମିଂ କାଣୋ ସିଯା, ଏକକ୍ଖିକାଣୋ ଚ ପନ ପୁରିସୋ ''ଅନ୍ଧୋ''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା, ତସ୍ମା ତେସମଯୁଗଳଅତ୍ତେ ଏକେକସ୍ସ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମାକାରାନଂ ୱାଚକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତଥା ହି କୋସଲସଂଯୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ ''କାଣୋତି ଏକଚ୍ଛିକାଣୋ ୱା ଉଭଯଚ୍ଛିକାଣୋ ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ''ଓୱଦେଯ୍ୟାନୁସାସେଯ୍ୟା''ତି ଏତ୍ଥ ଓୱାଦାନୁସାସନାନଂ ୱିଯ ସୱିସେସତା ଅୱିସେସତା ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଗଣ ସଙ୍ଖ୍ୟାନେ। ଗଣେତି, ଗଣଯତି। ଗଣନା, ଗଣୋ।

ଏତ୍ଥ ଗଣନାତି ସଙ୍ଖ୍ୟା। ଗଣୋତି ଭିକ୍ଖୁସମୂହୋ। ଯେସଂ ୱା କେସଞ୍ଚି ସମୂହୋ। ସମୂହସ୍ସ ଚ ଅନେକାନି ନାମାନି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ –

ସଙ୍ଘୋ ଗଣୋ ସମୂହୋ ଚ,

ଖନ୍ଧୋ ସନ୍ନିଚଯୋ ଚଯୋ;

ସମୁଚ୍ଚଯୋ ଚ ନିଚଯୋ,

ୱଗ୍ଗୋ ପୂଗୋ ଚ ରାସି ଚ।

କାଯୋ ନିକାଯୋ ନିକରୋ,

କଦମ୍ବୋ ୱିସରୋ ଘଟା;

ସମୁଦାଯୋ ଚ ସନ୍ଦୋହୋ,

ସଙ୍ଘାତୋ ସମଯୋ କରୋ।

ଓଘୋ ପୁଞ୍ଜୋ କଲାପୋ ଚ,

ପିଣ୍ଡୋ ଜାଲଞ୍ଚ ମଣ୍ଡଲଂ;

ସଣ୍ଡୋ ପୱାହୋ ଇଚ୍ଚେତେ,

ସମୂହତ୍ଥାଭିଧାଯକାତି।

କିଞ୍ଚାପି ଏତେ ସଙ୍ଘଗଣସମୂହାଦୟୋ ସଦ୍ଦା ସମୂହତ୍ଥୱାଚକା, ତଥାପି ସଙ୍ଘଗଣସଦ୍ଦାୟେୱ ୱିନାପି ୱିସେସକପଦେନ ଭିକ୍ଖୁସମୂହେ ୱତ୍ତନ୍ତି, ନାଞ୍ଞେ, ଅଞ୍ଞେ ପନ ସଙ୍ଘଗଣସଦ୍ଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ କଦାଚି ସମାନତ୍ଥୱିସୟା ହୋନ୍ତି, କଦାଚି ଅସମାନତ୍ଥୱିସୟା, ତସ୍ମା ୟଥାପାୱଚନଂ ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନ୍ତେନ ୟୋଜେତବ୍ବା। ‘‘ଏକୋ, ଦ୍ୱେ’’ତିଆଦିନା ଗଣେତବ୍ବୋତି ଗଣୋ।

କଣ୍ଣସୱନେ। କଣ୍ଣେତି, କଣ୍ଣୟତି। କଣ୍ଣୋ। କଣ୍ଣୟନ୍ତି ସଦ୍ଦଂ ସୁଣନ୍ତି ଏତେନାତି କଣ୍ଣୋ, ୟୋ ଲୋକେ ‘‘ସୱନଂ, ସୋତ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି।

କୁଣ ଗୁଣ ଆମନ୍ତନେ। କୁଣେତି, କୁଣୟତି। ଗୁଣେତି, ଗୁଣୟତି। ଗୁଣୋ। ଗୋଣୋ।

ଏତ୍ଥ ଗୁଣୋତି ସୀଲାଦୟୋ ଧମ୍ମା, କେନଟ୍ଠେନ ତେ ଗୁଣା। ଗୋଣାପିୟତି ଆମନ୍ତାପିୟତି ଅତ୍ତନି ପତିଟ୍ଠିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦଟ୍ଠୁଂ ସୋତୁଂ ପୂଜିତୁଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛନ୍ତେହି ଜନେହୀତି ଗୁଣୋ। ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ସୀଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଆମନ୍ତାପନଂ ନତ୍ଥି, ତଥାପି ତଂହେତୁଆମନ୍ତନଂ ନିମନ୍ତନଞ୍ଚ ତେୟେୱ କରୋନ୍ତି ନାମାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି –

‘‘ୟଥାପି ଖେତ୍ତସମ୍ପନ୍ନେ,

ବୀଜଂ ଅପ୍ପମ୍ପି ରୋପିତଂ;

ସମ୍ମା ଧାରଂ ପୱସ୍ସନ୍ତେ,

ଫଲଂ ତୋସେତି କସ୍ସକ’’ନ୍ତି

ଏତ୍ଥ କସ୍ସକସ୍ସ ତୁଟ୍ଠିଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣତ୍ତା ହେତୁୱସେନ ନିଚ୍ଚେତନସ୍ସପି ଫଲସ୍ସ ତୋସନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧାପି ଆମନ୍ତାପନକାରଣତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞେ ପନ ‘‘ଗୁଞ୍ଜନ୍ତେ ଅବ୍ୟୟନ୍ତେ ଇତି ଗୁଣା’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ତଦନୁରୂପଂ ପନ ଧାତୁସଦ୍ଦଂ ନ ପସ୍ସାମ, ‘‘ଗୁଣ ଆମନ୍ତନେ’’ ଇଚ୍ଚେୱ ପସ୍ସାମ, ୱିଚାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ୱଣ ଗତ୍ତୱିଚୁଣ୍ଣନେ। ୱଣେତି, ୱଣୟତି। ୱଣୋ।

ଏତ୍ଥ ୱଣୋତି ଅରୁ। ସା ହି ସରୀରଂ ୱଣୟତି ୱିଚୁଣ୍ଣେତି ଛିଦ୍ଦାୱଛିଦ୍ଦଂ କରୋତୀତି ୱଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପଣ୍ଣ ହରିତେ। ପଣ୍ଣେତି, ପଣ୍ଣୟତି। ତାଲପଣ୍ଣଂ। ସୁପେୟ୍ୟପଣ୍ଣଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ହରିତଭାୱୱିଗତେପି ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପଣ୍ଣଭାୱୋ ରୂଳ୍ହିତୋ ପୱତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ପଣ୍ଣଂ, ପତ୍ତଂ, ପଲାସୋ, ଦଲଂ’’ ଇଚ୍ଚେତେ ସମାନତ୍ଥା।

ପଣ ବ୍ୟୱହାରେ। ପଣେତି, ପଣୟତି। ରାଜା ଚ ଦଣ୍ଡଂ ଗରୁକଂ ପଣେତି।

ଇମାନି ଣକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ତକାରନ୍ତଧାତୁ

ଚିନ୍ତ ଚିନ୍ତାୟଂ। ଚିନ୍ତେତି, ଚିନ୍ତୟତି। ଚିତ୍ତଂ, ଚିନ୍ତା, ଚିନ୍ତନା, ଚିନ୍ତନକୋ। କାରିତେ ‘‘ଚିନ୍ତାପେତି, ଚିନ୍ତାପୟତୀ’’ତି ରୂପାନି।

ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଆରମ୍ମଣଂ ଚିନ୍ତେତୀତି ଚିତ୍ତଂ, ୱିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ସବ୍ବଚିତ୍ତସାଧାରଣୱସେନେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ସିୟା – କସ୍ମା ‘‘ଆରମ୍ମଣଂ ଚିନ୍ତେତୀତି ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱାପି ‘‘ୱିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଚିନ୍ତନୱିଜାନନା ନାନାସଭାୱା। ନ ହି ‘‘ଚିନ୍ତେତୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ‘‘ୱିଜାନାତୀ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି, ଦୁପ୍ପଞ୍ଞସ୍ସ ହି ନାନପ୍ପକାରେହି ଚିନ୍ତୟତୋପି ସୁଖୁମତ୍ଥାଧିଗମୋ ନ ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚଂ, ‘‘ୱିଜାନାତୀ’’ତି ଇଦଂ ପଦଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଞ୍ଞାପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚେହି ୱିସିଟ୍ଠୱିସୟଗ୍ଗହଣଂ ଦୀପେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବଚିତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତା ଚିତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ। ୟଞ୍ହି ଧମ୍ମଜାତଂ ‘‘ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ମା ୱିଜାନନତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ସଞ୍ଞାପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚାୱିସିଟ୍ଠୱିସୟଗ୍ଗହଣଂ ଦୀପେତୁଂ ‘‘ୱିଜାନାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଦାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଧାତୁୱସେନପି ନିବ୍ବଚନଂ ପକାସୟାମ – ସବ୍ବେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଯଂ ଲୋକିୟକୁସଲାକୁସଲମହାକ୍ରିୟଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଜୱନୱୀଥିୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ଚିନୋତୀତି ଚିତ୍ତଂ, ୱିପାକଂ କମ୍ମକିଲେସେହି ଚିତନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଚିଧାତୁୱସେନ ନିବ୍ବଚନଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ୱିଚିତ୍ତଂ ସିପ୍ପଜାତଂ, ସବ୍ବସ୍ସ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତେନେୱ କରଣତୋ ଚିତ୍ତେତି ୱିଚିତ୍ତେତି ୱିଚିତ୍ତଂ କରିୟତି ଏତେନାତି ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତକରଣତାୟ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଇଦଂ ଚିତ୍ତଧାତୁୱସେନ ନିବ୍ବଚନଂ। ଚିତ୍ତତାୟ ଚିତ୍ତଂ, ଇଦଂ ପାଟିପଦିକୱସେନ ନିବ୍ବଚନଂ। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା ''ସବ୍ବମ୍ପି ୟଥାନୁରୂପତୋ ଚିତ୍ତତାୟ ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତକରଣତାୟ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି।

ଏତ୍ଥ ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସରାଗସଦୋସାଦିଭେଦଭିନ୍ନତ୍ତା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଭୂମିଆରମ୍ମଣହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତାଧିପତୀନଂ ୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା। କିଞ୍ଚାପି ଏକସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ୱିଚିତ୍ତତା ନତ୍ଥି, ତଥାପି ୱିଚିତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ସମୁଦାୟୱୋହାରେନ ଅୱୟୱୋପି ''ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ୟଥା ପବ୍ବତନଦୀସମୁଦ୍ଦାଦିଏକଦେସେସୁ ଦିଟ୍ଠେସୁ ପବ୍ବତାଦୟୋ ଦିଟ୍ଠାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା ''କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଏକମେୱ ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ହୋତି, ଚିତ୍ତାନଂ ପନ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଏତେସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଏକମ୍ପି ଚିତ୍ତତାୟ 'ଚିତ୍ତ'ନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନମତ୍ଥାନଂ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ବୱତି। କଥଂ? ୟସ୍ମା ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ୟଥା ୟଥା ଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଥା ତଥା ଗହେତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ଯଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ଚିନୋତି, ୟଞ୍ଚ କମ୍ମୁନା ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା ଚିତଂ, ତଂ ତେନ କାରଣେନ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ତଥା ନ ହୋତି, ତଂ ପରିତ୍ତକ୍ରିୟଦ୍ୱୟଂ ଅନ୍ତିମଜୱନଞ୍ଚ ଲବ୍ଭମାନଚିନ୍ତନୱିଚିତ୍ତତାଦିୱସେନ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ହସିତୁପ୍ପାଦୋ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଜୱନଗତିକୋୟେୱାତି।

ଇମାନି ଚିତ୍ତସ୍ସ ନାମାନି –

ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ମାନସଞ୍ଚ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହଦୟଂ ମନଂ;

ନାମାନେତାନି ୱୋହାର-ପଥେ ୱତ୍ତନ୍ତି ପାୟତୋ।

ଚିତ୍ତସଦ୍ଦୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ ୱିଞ୍ଞାଣେ ୱିଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତକମ୍ମେ ଅଚ୍ଛରିୟେତି ଏୱମାଦୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅୟଞ୍ହି ''ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି। ଚିତ୍ତମାସୋ''ତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ ଦିସ୍ସତି। ''ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ମାନସ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣେ। ''ୱିଚିତ୍ତୱତ୍ଥାଭରଣା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଚିତ୍ତେ। ''ଦିଟ୍ଠଂ ୱୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଚରଣଂ ନାମ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଚିତ୍ତକମ୍ମେ। ''ଇଙ୍ଘ ମଦ୍ଦି ନିସାମେହି, ଚିତ୍ତରୂପଂୱ ଦିସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଅଚ୍ଛରିୟେତି।

ଚିତ ସଞ୍ଚେତନେ। ଚେତେତି, ଚେତୟତି। ରତ୍ତୋ ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରାଗେନ ଅଭିଭୂତୋ ଅତ୍ତବ୍ୟାବାଧାୟପି ଚେତେତି, ପରବ୍ୟାବାଧାୟପି ଚେତେତି, ଉଭୟବ୍ୟାବାଧାୟପି ଚେତେତି। ଆକଙ୍ଖତି ଚେତୟତି, ତଂ ନିସେଧ ଜୁତିନ୍ଧର। ଚେତନା, ସଞ୍ଚେତନା। ଚେତୟିତଂ, ଚେତେତ୍ୱା, ଚେତୟିତ୍ୱା। ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ପାଣଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତି।

ତତ୍ଥ ଚେତନାତି ଚେତୟତୀତି ଚେତନା, ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିସନ୍ଦହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଞ୍ଚେତନାତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଚେତୟିତନ୍ତି ଚେତନାକାରୋ। ସଞ୍ଚିଚ୍ଚାତି ସୟଂ ଞତ୍ୱା, ଚେଚ୍ଚ ଅଭିୱିତରିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମାନି ଚେତନାୟ ନାମାନି –

ସଞ୍ଚେତନା ଚେତୟିତଂ, ଚେତନା କମ୍ମମେୱ ଚ;

କମ୍ମଞ୍ହି ''ଚେତନା'' ତ୍ୱେୱ, ଜିନେନାହଚ୍ଚ ଭାସିତଂ।

ଅତ୍ରାୟଂ ପାଠଇ ''ଚେତନାହଂ ଭିକ୍ଖୱେ କମ୍ମଂ ୱଦାମି, ଚେତୟିତ୍ୱା କମ୍ମଂ କରୋତି କାୟେନ ୱାଚାୟ ମନସା''ତି।

ମନ୍ତଗୁତ୍ତଭାସନେ। ମନ୍ତେତି, ମନ୍ତୟତି, ନିମନ୍ତେତି, ନିମନ୍ତୟତି, ଆମନ୍ତେତି, ଆମନ୍ତୟତି। ଜନା ସଙ୍ଗମ୍ମ ମନ୍ତେନ୍ତି, ମନ୍ତୟନ୍ତି, ମନ୍ତୟିଂସୁ ରହୋଗତା। ନିମନ୍ତୟିତ୍ଥ ରାଜାନଂ। ଆମନ୍ତୟିତ୍ଥ ଦେୱିନ୍ଦୋ, ୱିସୁକମ୍ମଂ ମହିଦ୍ଧିକଂ। ମନ୍ତା, ମନ୍ତୋ। କାରିତେ ''ମନ୍ତାପେତି, ମନ୍ତାପୟତୀ''ତି ରୂପାନି।

ଏତ୍ଥ ମନ୍ତାତି ପଞ୍ଞା, ''ଗୱେସନସଞ୍ଞା''ତିପି ୱଦନ୍ତି। ମନ୍ତୋତି ଗୁତ୍ତଭାସନଂ। ''ଉପସ୍ସୁତିକାପି ସୁଣନ୍ତି ମନ୍ତଂ, ତସ୍ମା ହି ମନ୍ତୋ ଖିପ୍ପମୁପେତି ଭେଦ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହି ଗୁତ୍ତଭାସନଂ ''ମନ୍ତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅପିଚ ମନ୍ତୋତି ଛଳଙ୍ଗମନ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ''ୟେ ମନ୍ତଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତି, ଛଳଙ୍ଗଂ ବ୍ରହ୍ମଚିନ୍ତିତ''ନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ସିକ୍ଖା ନିରୁତ୍ତି କପ୍ପ ବ୍ଯାକରଣ ଜୋତିସଙ୍ଖ ଛନ୍ଦୋୱିଚିତିୱସେନ ମନ୍ତୋ ‘‘ଛଳଙ୍ଗୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତାନି ଏୱ ଛ ‘‘ୱେଦଙ୍ଗାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ୱେଦୋ ଏୱ ହି ‘‘ମନ୍ତୋ, ସୁତୀ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ମନ୍ତୋତି ୱେଦାଦିୱିଜ୍ଜା।

ଯନ୍ତ ସଙ୍କୋଚନେ। ଯନ୍ତେତି, ଯନ୍ତଯତି। ଯନ୍ତଂ, ତେଲଯନ୍ତଂ ଯଥାଚକ୍କଂ, ଏୱଂ କମ୍ପତି ମେଦନୀ।

ସତ୍ତ ଗତିଯଂ। ସତ୍ତେତି, ସତ୍ତଯତି।

ସନ୍ତ ଆମପ୍ପୟୋଗେ। ଆମପ୍ପୟୋଗୋ ନାମ ଉସ୍ସନ୍ନକ୍ରିଯା। ସନ୍ତେତି, ସନ୍ତଯତି।

କିତ୍ତ ସଂସଦ୍ଦନେ। କିତ୍ତେତି, କିତ୍ତଯତି। ‘‘ଯେ ୱୋହଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି, ଗିରାହି ଅନୁପୁବ୍ବସୋ। କିତ୍ତନା ପରିକିତ୍ତନା’’ତିଆଦୀସୁ ପନ କଥନା ‘‘କିତ୍ତନା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତନ୍ତ କୁଟୁମ୍ବଧାରଣେ। ତନ୍ତେତି, ତନ୍ତଯତି। ସତନ୍ତୋ, ସପ୍ପଧାନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯତନିକାରୋପକାରେସୁ। ଯତେତି, ଯତଯତି। ନୀତୋ ଚ ପଟିଦାନେ, ଯତଧାତୁ ନିଉପସଗ୍ଗତୋ ପରୋ ପଟିଦାନେ ୱତ୍ତତି, ନିୟ୍ଯାତେତି, ନିୟ୍ଯାତଯତି। ତକାରସ୍ସ ପନ ଦକାରତ୍ତେ କତେ ‘‘ନିୟ୍ଯାଦେତି, ନିୟ୍ଯାଦଯତି। ରଥଂ ନିୟ୍ଯାଦଯିତ୍ୱାନ, ଅଣଣୋ ଏହି ସାରଥୀ’’ତି ରୂପାନି।

ୱତ୍ତୁ ଭାସାଯଂ। ୱତ୍ତେତି, ୱତ୍ତଯତି।

ପତ ଗତିଯଂ। ପତେତି, ପତଯତି।

ୱାତ ଗତିସୁଖସେୱନେସୁ। ଗତି ସୁଖଂ ସେୱନନ୍ତି ତଯୋ ଅତ୍ଥା। ତତ୍ଥ ସୁଖନଂ ସୁଖଂ। ୱାତେତି, ୱାତଯତି। ୱାତୋ, ୱାତପୁପ୍ଫଂ। ଚୀୱରସ୍ସ ଅନୁୱାତୋ।

କେତ ଆମନ୍ତନେ। କେତେତି, କେତଯତି। କେତକୋ।

ସତ୍ତ ସନ୍ତାନକ୍ରିଯାଯଂ। ସନ୍ତାନକ୍ରିଯା ନାମ ପବନ୍ଧକ୍ରିଯା ଅୱିଚ୍ଛେଦକରଣଂ। ସତ୍ତେତି, ସତ୍ତଯତି। ସତ୍ତୋ।

‘‘କିନ୍ନୁ ସନ୍ତରମାନୋୱ, ଲାଯିତ୍ୱା ହରିତଂ ତିଣଂ;

ଖାଦ ଖାଦାତି ଲପସି, ଗତସତ୍ତଂ ଜରଗ୍ଗୱ’’ନ୍ତି

ପାଳିଯଂ ପନ ‘‘ଗତସତ୍ତଂ ଜରଗ୍ଗୱ’’ନ୍ତି ପାଠସ୍ସ ‘‘ୱିଗତଜୀୱିତଂ ଜିଣ୍ଣଗୋଣ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ସଂୱଣ୍ଣେସୁଂ। ଇମିନା ସତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ଜୀୱିତୱଚନଂ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି, ‘‘ନ ସୁକରା ଉଞ୍ଛେନ ପଗ୍ଗହେନ ଯାପେତୁ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଗ୍ଗହସଦ୍ଦସ୍ସ ପତ୍ତକଥନଂ ୱିଯ। ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ।

ସୁତ୍ତ ଅୱମୋଚନେ। ସୁତ୍ତେତି, ସୁତ୍ତଯତି।

ମୁତ୍ତ ପସୱନେ। ମୁତ୍ତେତି, ମୁତ୍ତଯତି। ଓମୁତ୍ତେତି, ଓମୁତ୍ତଯତି। ମୁତ୍ତଂ। ଅଡ୍ଡାଯଂ ପାଳିଇ ‘‘ମୁତ୍ତେତି ଓହଦେତି ଚା’’ତି। ତତ୍ଥ ମୁତ୍ତେତୀତି ପସ୍ସାୱଂ କରୋତି। ଓହଦେତୀତି କରୀସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। କାରିତେ ‘‘ମୁତ୍ତାପେତି, ମୁତ୍ତାପଯତୀ’’ତି ରୂପାନି।

କତ୍ତରସେଥିଲ୍ଲେ। କତ୍ତରେତି, କତ୍ତରଯତି। କତ୍ତରୋ। କତ୍ତରଦଣ୍ଡୋ, କତ୍ତରସୁପ୍ପଂ।

ତତ୍ଥ କତ୍ତରୋତି ଜିଣ୍ଣୋ। ମହଲ୍ଲକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କେନଟ୍ଠେନ? କତ୍ତରଯତି ଅଙ୍ଗାନଂ ସିଥିଲଭାୱେନ ସିଥିଲୋ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥେନ। କତ୍ତରଦଣ୍ଡୋତି କତ୍ତରେହି ଜିଣ୍ଣମନୁସ୍ସେହି ଏକନ୍ତତୋ ଗହେତବ୍ବତାଯ କତ୍ତରାନଂ ଦଣ୍ଡୋ କତ୍ତରଦଣ୍ଡୋ। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ‘‘କତ୍ତରଦଣ୍ଡୋତି ଜିଣ୍ଣକାଲେ ଗହେତବ୍ବଦଣ୍ଡୋ’’ତି। କତ୍ତରସୁପ୍ପନ୍ତି ଜିଣ୍ଣସୁପ୍ପଂ। କତ୍ତରଞ୍ଚ ତଂ ସୁପ୍ପଞ୍ଚାତି କତ୍ତରସୁପ୍ପନ୍ତି ସମାସୋ।

ଚିତ୍ତ ଚିତ୍ତକରଣେ, କଦାଚି ଦସ୍ସନେପି। ଚିତ୍ତକରଣଂ ୱିଚିତ୍ତଭାୱକରଣଂ। ଚିତ୍ତେତି, ଚିତ୍ତଯତି। ଚିତ୍ତଂ।

ତକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଥକାରନ୍ତଧାତୁ

କଥ କଥନେ। କଥେତି, କଥଯତି। ଧମ୍ମଂ ସାକଚ୍ଛତି। ସାକଚ୍ଛା, କଥା, ପରିକଥା, ଅଟ୍ଠକଥା।

ତତ୍ଥ ସାକଚ୍ଛତୀତି ସହ କଥଯତି। ଅତ୍ଥୋ କଥିଯତି ଏତାଯାତି ଅଟ୍ଠକଥା, ତ୍ଥକାରସ୍ସ ଟ୍ଠକାରତ୍ତଂ।

ଯାଯ’ତ୍ଥମଭିୱଣ୍ଣେନ୍ତି, ବ୍ଯଞ୍ଜନତ୍ଥପଦାନୁଗଂ;

ନିଦାନୱତ୍ଥୁସମ୍ବନ୍ଧଂ, ଏସା ଅଟ୍ଠକଥା ମତା।

‘‘ଅଟ୍ଠକଥା’’ତି ଚ ‘‘ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା’’ତି ଚ ନିନ୍ନାନାକରଣଂ।

ପଥି ଗତିଯଂ। ପନ୍ଥେନ୍ତି, ପନ୍ଥଯନ୍ତି। ପନ୍ଥୋ। ଭୂୱାଦିଗଣେ ‘‘ପଥ ଗତିଯ’’ନ୍ତି ଅକାରନ୍ତୱସେନ କଥିତସ୍ସ ‘‘ପଥତି, ପଥୋ’’ତି ନିଗ୍ଗହୀତାଗମୱଜ୍ଜିତାନି ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି, ଇଧ ପନ ଇକାରନ୍ତୱସେନ କଥିତସ୍ସ ସନିଗ୍ଗହୀତାଗମାନି ରୂପାନି ନିଚ୍ଚଂ ଭୱନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ।

ପୁତ୍ଥ ଆଦରାନାଦରେସୁ। ପୁତ୍ଥେତି, ପୁତ୍ଥଯତି।

ମୁତ୍ଥ ସଙ୍ଘାତେ। ମୁତ୍ଥେତି, ମୁତ୍ଥଯତି।

ୱତ୍ଥ ଅଦ୍ଦନେ। ୱତ୍ଥେତି, ୱତ୍ଥଯତି।

ପୁଥ ଭାସାଯଂ। ପୋଥେତି, ପୋଥଯତି। କଥେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୁଥ ପହାରେ। ପୋଥେତି, ପୋଥଯତି। କୁମାରେ ପୋଥେତ୍ୱା ଅଗମାସି।

କଥ ୱାକ୍ଯପବନ୍ଧେ। କଥେତି, କଥଯତି। କଥା।

ସଥ ଦୁବ୍ବଲ୍ଯେ। ସଥେତି, ସଥଯତି।

ଅତ୍ଥ ପତ୍ଥ ଯାଚନାଯଂ। ଅତ୍ଥେତି, ଅତ୍ଥଯତି। ଅତ୍ଥୋ। ପତ୍ଥେତି, ପତ୍ଥଯତି। ପତ୍ଥନା। ପଟିପକ୍ଖଂ ଅତ୍ଥଯନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା।

ଥୋମ ସିଲାଘାଯଂ। ଥୋମେତି, ଥୋମଯତି। ଥୋମନା।

କାଥ ହିଂସାଯଂ। କାଥେତି, କାଥଯତି।

ସଥ ବନ୍ଧନେ। ସଥେତି, ସଥଯତି।

ସନ୍ଥ ଗନ୍ଥ ସନ୍ଦବ୍ଭେ। ସନ୍ଥେତି, ସନ୍ଥଯତି। ଗନ୍ଥେତି, ଗନ୍ଥଯତି। ଗନ୍ଥୋ।

ଥକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଦକାରନ୍ତଧାତୁ

ହଦକରୀସୁସ୍ସଗ୍ଗେ। କରୀସୁସ୍ସଗ୍ଗୋ କରୀସସ୍ସ ଉସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ହଦେତି, ହଦଯତି। ଓହଦେତି, ଓହଦଯତି।

ୱିଦ ଲାଭେ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଲାଭୋ ନାମ ଅନୁଭୱନଂ, ତସ୍ମା ୱିଦଧାତୁ ଅନୁଭୱନେ ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି। ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି। ୱେଦଯତି। ୱେଦନା, ୱିତ୍ତି। ୱେଦଯିତଂ। ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯମାନୋ।

କୁଦି ଅନତଭାସନେ। କୁନ୍ଦେତି, କୁନ୍ଦଯତି।

ମିଦ ସିନେହନେ। ଅତ୍ର ସିନେହୋ ନାମ ପୀତି। ମେଦେତି, ମେଦଯତି।

ଛଦ ସଂୱରଣେ। ଗେହଂ ଛାଦେତି, ଛାଦଯତି। ଦୋସଂ ଛାଦେତି, ଛାଦଯତି। ପଟିଚ୍ଛାଦେତି, ପଟିଚ୍ଛାଦଯତି। ଛତ୍ତଂ। ଛନ୍ନା କୁଟି।

ତତ୍ର ଛତ୍ତନ୍ତି ଆତପତ୍ତଂ। ଆତପଂ ଛାଦେତୀତି ଛତ୍ତଂ। ପଟିଚ୍ଛାଦିଯତେତି ଛନ୍ନା।

ଚୁଦ ସଞ୍ଚୋଦନେ ଆଣତ୍ତିଯଞ୍ଚ। ଚୋଦେତି, ଚୋଦଯତି। ଚୋଦକୋ, ଚୁଦିତକୋ, ଚୋଦନା। ଆନନ୍ଦୋ ବୁଦ୍ଧଚୋଦିତୋ।

ତତ୍ର ଚୋଦନାତି ଚାଲନା। ଚାଲନାତି ଦୋସାରୋପନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଛଦ୍ଦ ୱମନେ। ଛଦ୍ଦେତି, ଛଦ୍ଦଯତି।

ମଦ ୱିତ୍ତିଯୋଗେ। ମଦେତି, ମଦଯତି।

ୱିଦ ଚେତନାଖ୍ୟାନନିୱାସେସୁ। ଚେତନା ସଞ୍ଜାନନଂ। ଆଖ୍ୟାନଂ କଥନଂ। ନିୱାସୋ ନିୱସନଂ। ୱେଦେତି, ୱେଦଯତି। ପଟିୱେଦେତି, ପଟିୱେଦଯତି। ପଟିୱେଦଯାମି ତେ ମହାରାଜ।

ସଦ୍ଦସଦ୍ଦନେ। ସଦ୍ଦେତି, ସଦ୍ଦଯତି। ୱିସଦ୍ଦେତି, ୱିସଦ୍ଦଯତି। ସଦ୍ଦୋ, ସଦ୍ଦିତୋ। ଦୀଘତ୍ତେ ‘‘ସଦ୍ଦାଯତୀ’’ତି ରୂପଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ମଂ ସଦ୍ଦାଯତୀତି ସଞ୍ଜାଯ ୱେଗେନ ଉଦକେ ପତୀ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ ନିଦସ୍ସନଂ, ଇଦଂ ‘‘ପଦ୍ଧତାଯତୀ’’ତି ରୂପଂ ୱିଯ ଧାତ୍ତୁୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଧାତୁୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନଂଯେୱାତି ଗହେତବ୍ବଂ। ସଦ୍ଦୋତି ସଦ୍ଦିଯତୀତି ସଦ୍ଦୋ, ଯଥାୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱଚନଂ। ଅଥ ୱା ସଦ୍ଦିଯତି ଅତ୍ଥୋ ଅନେନାତି ସଦ୍ଦୋ। ଗରୱୋ ପନ ‘‘ସପ୍ପତୀତି ସଦ୍ଦୋ। ଉଦୀରିଯତି ଅଭିଲପିଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ସୂଦ ଆସେଚନେ। ସୂଦେତି, ସୂଦଯତି। ସୂଦୋ।

ସୂଦୋତି ଭତ୍ତକାରକୋ, ଯୋ ‘‘ରସକୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

କନ୍ଦ ସାତଚ୍ଚେ। ସାତଚ୍ଚଂ ସତତଭାୱୋ ନିରନ୍ତରଭାୱୋ। କନ୍ଦେତି, କନ୍ଦଯତି।

ମୁଦ ସଂସଗ୍ଗେ। ଏକତୋକରଣଂ ସଂସଗ୍ଗୋ। ମୋଦେତି, ମୋଦଯତି ସତ୍ତୁନି ସପ୍ପିନା।

ନଦ ଭାସାଯଂ। ନାଦେତି, ନାଦଯତି। ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି ପାଠଦସ୍ସନତୋ ‘‘ସୀହୋ ଚ ସୀହନାଦେନ, ଦଦ୍ଦରଂ ଅଭିନାଦଯୀ’’ତି। ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ସଂସଯୋ ନ କାତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଚୁରାଦିଗଣେ ହେତୁକତ୍ତୁରୂପସଦିସାନମ୍ପି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପାନଂ ସନ୍ଦିସ୍ସନତୋ।

ସଦ ଅସ୍ସାଦନେ। ସାଦେତି, ସାଦଯତି। ଅସ୍ସାଦେତି, ଅସ୍ସାଦଯତି। ଏତ୍ଥ ଆଉପସଗ୍ଗୋ ରସ୍ସୱସେନ ଠିତୋ।

ଗଦ ଦେୱସଦ୍ଦେ। ଦେୱସଦ୍ଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି ମେଘସଦ୍ଦୋ। ଗଦେତି, ଗଦଯତି।

ପଦଗତିଯଂ। ପଦେତି, ପଦଯତି। ପଦଂ। ଇମିସ୍ସା ଦିୱାଦିଗଣେ ‘‘ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ରୂପଂ ଭୱତି, ଇଧ ପନ ଇଦିସାନି।

ଛିଦ କଣ୍ଣଭେଦେ। ଛିଦ୍ଦେତି, ଛିଦ୍ଦଯତି। ଛିଦ୍ଦଂ।

ଛିଦ ଦ୍ୱେଧାକରଣେ। ନନୁ ଭୋ ଯୋ ଚତୁଧା ୱା ପଞ୍ଚଧା ୱା ଅନେକସତଧା ୱା ଛିନ୍ଦତି, ତସ୍ସ ତଂ ଛେଦନଂ ଦ୍ୱେଧାକରଣଂ ନାମ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ କସ୍ମା ସାମଞ୍ଞେନ ଅୱତ୍ୱା ''ଦ୍ୱେଧାକରଣେ''ତି ଦ୍ୱିଧା ଗହଣଂ କତନ୍ତି? ଦ୍ୱିଧାକରଣଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଅନେକସତଧା ଛେଦନମ୍ପି ଦ୍ୱିଧାକରଣଂଯେୱ। ଅପରସ୍ସ ହି ଅପରସ୍ସ ଛିନ୍ନକୋଟ୍ଠାସସ୍ସ ପୁବ୍ବେନ ଏକେନ କୋଟ୍ଠାସେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅପେକ୍ଖନୱସେନ ଦ୍ୱିଧାକରଣଂ ହୋତିଯେୱ। ଛେଦେତି, ଛେଦଯତି।

ଯୋ ତେ ହତ୍ଥେ ଚ ପାଦେ ଚ, କଣ୍ଣନାସଞ୍ଚ ଛେଦଯି;

ତସ୍ସ କୁଜ୍ଝ ମହାୱୀର, ମା ରଟ୍ଠଂ ୱିନସ୍ସ ଇଦଂ;

ଯୋ ମେ ହତ୍ଥେ ଚ ପାଦେ ଚ, କଣ୍ଣନାସଞ୍ଚ ଛେଦଯି;

ଚିରଂ ଜୀୱତୁ ସୋ ରାଜା, ନ ହି କୁଜ୍ଝନ୍ତି ମାଦିସାତି।

ଛଦ ଅପୱାରଣେ। ଛାଦେତି, ଛାଦଯତି। ଛତ୍ତଂ। ପୁରିସସ୍ସ ଭତ୍ତଂ ଛାଦଯତି।

ଈଦୀ ସନ୍ଦୀପନେ। ଈଦେତି, ଈଦଯତି। ଈକାରନ୍ତୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ସନିଗ୍ଗହୀତାଗମାନି ରୂପାନି ନ ଭୱନ୍ତି।

ଅଦ୍ଦ ହିଂସାଯଂ। ଅଦ୍ଦେତି, ଅଦ୍ଦଯତି।

ୱଦ ଭାସାଯଂ। ୱାଦେତି, ୱାଦଯତି। ୱାଦୋ।

ତତ୍ଥ ''ୱାଦେତି, ୱାଦଯତୀ''ତି ଇମେସଂ ''ୱଦତୀ''ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ନ ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନ। ତଥା ହି ''ସଙ୍କେତଂ କତ୍ୱା ୱିସଂୱାଦେତି। ୱଦେଯ୍ୟାନୁସାସେଯ୍ୟ। ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚନ୍ତି ଚ ୱାଦଯନ୍ତି। ଅୱିସଂୱାଦକୋ ଲୋକସ୍ସା''ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁଦୀପକପାଠଇନଯା ଦିସ୍ସନ୍ତି , ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ଚ ''ୱାଦଯତୀ''ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦଂ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ୱିସଂୱାଦେତୀତି ମୁସା ୱଦେତି, ଅଥ ୱା ୱିପ୍ପଲମ୍ଭେତି, ୱାଦୋତି ୱଚନଂ। ''ୱାଦୋ ଜପ୍ପୋ ୱିତଣ୍ଡା''ତି ଏୱଂୱିଧାସୁ ତୀସୁ କଥାସୁ ୱାଦସଞ୍ଞାତା କଥା। ''ୱାଦାପେତି, ୱାଦାପଯତୀ''ତି ଦ୍ୱେଯେୱ ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନି ଭୱନ୍ତି।

ଛଦୀ ଇଚ୍ଛାଯଂ। ଈକାରନ୍ତୋଯଂ ଧାତୁ, ତସ୍ମା ସନିଗ୍ଗହୀତାଗମାନିସ୍ସ ରୂପାନି ନ ଭୱନ୍ତି। ପୁରିସସ୍ସ ଭତ୍ତଂ ଛାଦେତି, ଛାଦଯତି, ରୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିସସ୍ସ ଭତ୍ତଂ ଛାଦଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି ଛାଦେନ୍ତଂ ୱା।

ୱଦୀ ଅଭିୱାଦନଥୁତୀସୁ। ଅଯମ୍ପି ଈକାରନ୍ତୋ ଧାତୁ, ତସ୍ମା ଇମସ୍ସପି ସନିଗ୍ଗହୀତାଗମାନି ରୂପାନି ନ ଭୱନ୍ତି। ୱାଦେତି, ୱାଦଯତି, ୱନ୍ଦତି, ଥୋମେତି ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମାନି ଅନୁପସଗ୍ଗାନି ରୂପାନି। ସଦ୍ଦସତ୍ଥେପି ଚ ''ୱାଦଯତୀ''ତି ଅନୁପସଗ୍ଗୱନ୍ଦନଥୁତିଅତ୍ଥଂ ପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ସାସନେ ପନ ''ଅଭିୱାଦେତି, ଅଭିୱାଦଯତି, ଅଭିୱାଦନଂ, ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା''ତିଆଦୀନି ସୋପସଗ୍ଗାନି ରୂପାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାତି ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ଥୋମେତ୍ୱା ୱା, ଅଯମସ୍ମାକଂ ରୁଚି। ଆଗମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାତି 'ସୁଖୀ ଅରୋଗୋ ହୋତୂ'ତି ୱଦାପେତ୍ୱା, ୱନ୍ଦନ୍ତୋ ହି ଅତ୍ତତୋ ଏୱଂ ୱଦାପେତି ନାମା''ତି ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନ ଅଭିୱାଦନସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ପନ ୱନ୍ଦନସଦ୍ଦଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥନଯମଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱସେନ ଅତ୍ଥୋ କଥିତୋ। ଅଭିୱାଦନଞ୍ହି ୱନ୍ଦନଂଯେୱ, ନ ୱଦାପନଂ ଅଭିସଦ୍ଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତତ୍ତା ''ଅଭିୱାଦନସୀଲିସ୍ସା''ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ। ଇଦଞ୍ହି ''ଅଭିୱାଦାପନସୀଲିସ୍ସା''ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଚ ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ୱଦାପନମଧିପ୍ପେତଂ ସିଯା, ''ୱଦୀ ୱଦାପନଥୁତୀସୂ''ତି ନିସ୍ସନ୍ଦେହୱଚନଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା , ଏୱଞ୍ଚ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ୱଦୀ ଅଭିୱାଦନଥୁତୀସୂ''ତି, ତେନ ୱଦାପନମନଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଞାଯତି।

ଅଥାପି ସିଯା ''କସ୍ସଚି ୱୁଦ୍ଧେନ ୱିସିଟ୍ଠଂ ୱଦାପନଂ ଅଭିୱାଦନ''ନ୍ତି, ଏୱମ୍ପି ନୁପପଜ୍ଜତି କାରିତୱସେନ ଧାତୁଅତ୍ଥସ୍ସ ଅକଥେତବ୍ବତୋ। ତଥା ହି ''ପଚ ପାକେ, ଛିଦି ଦ୍ୱିଧାକରଣେ''ତିଆଦିନା ଭାୱୱସେନ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନମତ୍ତେଯେୱ ''ପଚତି, ପଚ୍ଚତି, ପାଚେତି। ଛିନ୍ଦତି, ଛିଜ୍ଜତି, ଛେଦାପେତୀ''ତିଆଦୀନି

ସକମ୍ମକାନି ଚେୱ ଅକମ୍ମକାନି ଚ ସକାରିତାନି ଚ ରୂପାନି ନିପ୍ଫଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଚ ତଦତ୍ଥାଯ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଧାତୁନିଦ୍ଦେସୋ କରିଯତି। ତସ୍ମା ‘‘ୱଦୀ ଅଭିୱାଦନଥୁତୀସୂ’’ତି ଏତ୍ଥ କାରିତୱସେନ ଧାତୁଅତ୍ଥୋ କଥିତୋତିପି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା କ୍ରିଯାସଭାୱତ୍ତା ଧାତୂନଂ। ଯଥା ପନ ‘‘ତକ୍କେତି, ୱିତକ୍କେତି। ତକ୍କୋ, ୱିତକ୍କୋ’’ତିଆଦୀନି ସମାନତ୍ଥାନି, ତଥା ‘‘ୱାଦେତି, ଅଭିୱାଦେତୀ’’ତିଆଦୀନି ସମାନତ୍ଥାନି। ଅତୋ ସଦ୍ଦସତ୍ଥେପି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂହି ‘‘ତକ୍କ ୱିତକ୍କେ, ୱଦୀ ଅଭିୱାଦନଥୁତୀସୂ’’ତିଆଦୀନଂ ଧାତୂନଂ ‘‘ତକ୍କଯତି, ୱାଦଯତୀ’’ତିଆଦୀନି ଅନୁପସଗ୍ଗାନିଯେୱ ରୂପାନି ଦସ୍ସିତାନି, ତାନି ଚ ଖୋ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନିଯେୱ, ନ ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନି, ତସ୍ମା ‘‘ଅଭିୱାଦନଥୁତୀସୂ’’ତି ଏତସ୍ସ ‘‘ୱଦାପନଥୁତୀସୂ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ନୁପପଜ୍ଜତି।

କିଞ୍ଚି ଭିଯ୍ୟୋ – ‘‘ଅଭିୱାଦେତି, ଅଭିୱାଦଯତି। ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା, ଅଭିୱାଦଯିତ୍ୱା’’ତିଆଦୀନି ସମାନତ୍ଥାନି, ଣେଣଯମତ୍ତେନ ହି ସୱିସେସାନି। ଯଦି ‘‘ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା’’ତି ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ‘‘ସୁଖୀ ଅରୋଗୋ ହୋତୂ’ତି ୱଦାପେତ୍ୱା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ସିଯା, ‘‘ସିରସା ଅଭିୱାଦଯି’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସିରସା’’ତି ପଦଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା ୱଦାପନେନ ଅସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା। ଯସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ତଂ ପଦଂ, ତେନ ଞାଯତି ‘‘ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ ୱଦାପନତ୍ଥୋ ନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ୱନ୍ଦନତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ଥୋମନତ୍ଥୋ ଚ। ଯସ୍ମା ଭୂୱାଦିଗଣେ ‘‘ୱନ୍ଦ ଅଭିୱାଦାନଥୁତୀସୂ’’ତି ଇମସ୍ସ ଧାତୁସ୍ସ ‘‘ୱନ୍ଦତୀ’’ତି ପଦରୂପସ୍ସ ‘‘ଅଭିୱନ୍ଦତି, ଥୋମେତି ଚା’’ତି ଅତ୍ଥୋଯେୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ନ ୱଦାପନତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ‘‘ୱନ୍ଦେ ସୁଗତଂ ଗତିୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ପଦାନମତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନ ଟୀକାଚରିଯେନପି ‘‘ୱନ୍ଦେତି ୱନ୍ଦାମି, ଥୋମେମି ଚା’’ତି ୱନ୍ଦନଥୋମନତ୍ଥୋଯେୱ ଦସ୍ସିତୋ, ନ ଅଭିୱାଦନସଦ୍ଦତ୍ଥଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱଦାପନତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ୱନ୍ଦନଥୋମନତ୍ଥାଯେୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ନ ୱଦାପନତ୍ଥୋ।

ଅଥାପି ସିଯା ‘‘ୱନ୍ଦେ’ତି ପଦେ କାରିତପଚ୍ଚଯୋ ନତ୍ଥି, ‘ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା’ତି ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱଦାପନତ୍ଥୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ଇଧ ପନ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି। ତନ୍ନ, ‘‘କରୋତୀ’’ତିସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦସ୍ସପି ‘‘ନିପ୍ଫାଦେତୀ’’ତି ହେତୁକତ୍ତୁପଦୱସେନ ୱିୱରଣସ୍ସ ୱିଯ ‘‘ୱନ୍ଦେ’’ତି ପଦସ୍ସପି ‘‘ସୁଖୀ ଅରୋଗୋ ହୋତୂ’ତି ୱଦାପେତ୍ୱା’’ତି ୱିୱରଣସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ‘‘ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା’’ତି ଇଦଞ୍ଚ ‘‘ୱନ୍ଦେ’’ତି ପଦମିୱ କାରିତପଚ୍ଚଯନ୍ତଂ ନ ହୋତି। କସ୍ମାତି ଚେ? ଯସ୍ମା ‘‘ଚିନ୍ତେତି, ଚିନ୍ତଯତି। ମନ୍ତେତି, ମନ୍ତଯତୀ’’ତିଆଦୀନଂ ଚୁରାଦିଗଣିକାନଂ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନଂ ‘‘ଚିନ୍ତାପେତି, ଚିନ୍ତାପଯତୀ’’ତିଆଦୀନିଯେୱ ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଦି ହେତୁକତ୍ତୁପଦଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ସିଯା, ‘‘ଅଭିୱାଦାପେତ୍ୱା’’ତି ୱା ‘‘ଅଭିୱାଦାପଯିତ୍ୱା’’ତି ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ଯସ୍ମା ପନେୱଂ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତଂ କାରିତପଚ୍ଚଯନ୍ତଂ ନ ହୋତୀତି ସିଦ୍ଧଂ।

ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଆୱିଭାୱତ୍ଥଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ସାଟ୍ଠକଥଂ ୱିଧୁରଜାତକପ୍ପଦେସଂ ୱଦାମ।

‘‘କଥଂ ନୋ ଅଭିୱାଦେଯ୍ୟ, ଅଭିୱାଦାପଯେଥ ୱେ;

ଯଂ ନରୋ ହନ୍ତୁମିଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ତଂ କମ୍ମଂ ନୁପପଜ୍ଜତୀ’’ତି

ଅଯଂ ତାୱ ଜାତକପାଳି। ଅଯଂ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ ‘‘ଯଞ୍ହି ନରୋ ହନ୍ତୁମିଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ସୋ ତଂ କଥଂ ନୁ ଅଭିୱାଦେଯ୍ୟ, କଥଂ ୱା ତେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଭିୱାଦାପଯେଥ ୱେ। ତସ୍ସ ହି ତଂ କମ୍ମଂ ନ ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ପାଳିଯଂ ଅଭିୱାଦେଯ୍ୟାତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦଂ ତଦ୍ୱାଚକତ୍ତା। ଅଭିୱାଦାପଯେଥ ୱେତି ହେତୁକତ୍ତୁପଦଂ ତଦ୍ୱାଚକତ୍ତା। ଏୱଂ ୱିଭାଗଂ ପନ ଞତ୍ୱା ପାଳିଯା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଗହେତବ୍ବୋ ‘‘ନରୋ ଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ହନ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ସୋ ହନ୍ତା ତଂ ୱଜ୍ଝଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କଥଂ ନୁ ଅଭିୱାଦେଯ୍ୟ, ସୋ ୱା ହନ୍ତା, ତେନ ୱଜ୍ଝେନ ମଂ ୱନ୍ଦାହୀତି ଅତ୍ତାନଂ କଥଂ ୱନ୍ଦାପେଯ୍ୟା’’ତି। ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ରାଜାନୋ ଚୋରଂ ସୁନଖେହିପି ଖାଦାପେନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ କରଣୱସେନ ‘‘ତେନ ୱଜ୍ଝେନା’’ତି ପଦଂ ଯୋଜିତଂ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ‘‘ତଂ ୱଜ୍ଝ’’ନ୍ତି ଉପଯୋଗୱଚନୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଦ୍ୱିକମ୍ମକତ୍ତା ସକାରିତପଚ୍ଚଯସ୍ସ ସକମ୍ମକଧାତୁଯାତି। ନନୁ ଏୱଂ ସନ୍ତେ ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ନ ପସ୍ସନ୍ତି, ଅତିଦ୍ଧେ ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୀ’’ତି ତେସଂ ଦୋସୋ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି, ସୁଣାଥ ଅମ୍ହାକଂ ସୋଧନଂ, ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ‘‘ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ୱଦୀ ଅଭିୱାଦନଥୁତୀସୂ’’ତି ଧାତୁଯା ଅତ୍ଥମଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୋହାରୱିସଯେ କୋସଲ୍ଲସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସଣ୍ହସୁଖୁମମତ୍ଥଂ ସୋତୂନଂ ବୋଧେତୁଂ ‘‘ୱଦ ୱିଯତ୍ତିଯଂ ୱାଚାଯ’’ନ୍ତି ଧାତୁଯେୱତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା କାରିତପଚ୍ଚଯପରିକପ୍ପନେନ କାରିତତ୍ଥମାଦାଯ ‘‘ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାତି ‘ସୁଖୀ ଅରୋଗୋ ହୋତୂ’ତି ୱଦାପେତ୍ୱା, ୱନ୍ଦନ୍ତୋ ହି ଅତ୍ଥତୋ ଏୱଂ ୱଦାପେତି ନାମା’’ତି ହେତୁକତ୍ତୁୱସେନ ଅଭିୱାଦନସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ନ କୋଚି ତେସଂ ଦୋସୋ। ପୂଜାରହା ହି ତେ ଆଯସ୍ମନ୍ତୋ, ନମୋଯେୱ ତେସଂ କରୋମ, ଇଦମ୍ପି ଠାନଂ ସୁଖୁମଂ ସାଧୁକଂ ମନସି କାତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି କରୋତୋ ପଞ୍ଞା ୱଡ୍ଢତୀତି।

ଦକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଧକାରନ୍ତଧାତୁ

ରନ୍ଧପାକେ। ସୂଦୋ ଭତ୍ତଂ ରନ୍ଧେତି, ରନ୍ଧଯତି। କାକଂ ସୋକାଯ ରନ୍ଧେହି। ରନ୍ଧକୋ। ସୂଦେନ ଓଦନୋ ରନ୍ଧିଯତି। ରନ୍ଧିତୋ। ରନ୍ଧନଂ। ପୁରିସୋ ସୂଦଂ ସୂଦେନ ୱା ଓଦନଂ ରନ୍ଧାପେତି, ରନ୍ଧାପଯତି। ରନ୍ଧେତୁଂ, ରନ୍ଧଯିତୁଂ। ରନ୍ଧିତ୍ୱା, ରନ୍ଧଯିତ୍ୱା, ରନ୍ଧିଯ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ଧୂ କମ୍ପନେ। ଧାୱେତି, ଧାୱଯତି।

ଗନ୍ଧ ସୂଚନେ ଅଦ୍ଦନେ ଚ। ସୂଚନଂ। ପକାସନଂ। ଅଦ୍ଦନଂ ପରିପ୍ଲୁତ୍ତା। ଗନ୍ଧେତି, ଗନ୍ଧଯତି, ଗନ୍ଧୋ।

ଏତ୍ଥ ଗନ୍ଧୋତି ଗନ୍ଧେତି ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ସୂଚଯତି ପକାସେତୀତି ଗନ୍ଧୋ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱା ପୁପ୍ଫଫଲାଦିଂ ''ଇଦମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀ''ତି ପେସୁଞ୍ଞଂ ଉପସଂହରନ୍ତୋ ୱିଯ ପକାସେତୀତି ଗନ୍ଧୋ। ଗମୁଧରଧାତୁଦ୍ୱଯୱସେନପି ଗନ୍ଧସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ''ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଧରିଯତୀତି ଗନ୍ଧୋ'' ଇତି, ଆହ ଚ ''ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଧରିଯତୀତି ଗନ୍ଧୋ, ସୂଚନତୋପି ୱା''ତି। ଗନ୍ଧସଦ୍ଦୋ ଚ ''ଉପ୍ପଲଗନ୍ଧଥେନୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଛେଦନେ ୱତ୍ତତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱଧ ସଂଯମେ। ୱଧେତି, ୱଧଯତି।

ବୁଧ୍ ହିଂସାଯଂ। ବୁନ୍ଧେତି, ବୁନ୍ଧଯତି। ପଲିବୁନ୍ଧେତି, ପଲିବୁନ୍ଧଯତି। ପଲିବୋଧୋ, ପରିସଦ୍ଦୋ ଉପସଗ୍ଗୋ, ସୋ ୱିକାରୱସେନ ଅଞ୍ଞଥା ଜାତୋ। ତତ୍ଥ ପଲିବୋଧୋତି ଆୱାସପଲିବୋଧାଦି। ଅପିଚ ପଲିବୋଧୋତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ।

ୱଦ୍ଧ ଛେଦନପୂରଣେସୁ। ୱଦ୍ଧେତି, ୱଦ୍ଧଯତି। ୱଦ୍ଧକୀ। ୱଦ୍ଧକୀତି ଗହକାରକୋ।

ଗଦ୍ଧ ଅଭିକଙ୍ଖାଯଂ। ଗଦ୍ଧେତି, ଗଦ୍ଧଯତି। ଗଦ୍ଧୋ। ଗଦ୍ଧୋତି ଗିଜ୍ଝୋ। ''ଗଦ୍ଧବାଧିପୁବ୍ବୋ''ତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

ସଧୁପହଂସନେ। ସଧେତି, ସଧଯତି।

ୱଦ୍ଧ ଭାସାଯଂ। ୱଦ୍ଧେତି, ୱଦ୍ଧଯତି।

ଅନ୍ଧ ଦିଟ୍ଠୂପସଂହାରେ। ଦିଟ୍ଠୂପସଂହାରୋ ନାମ ଚକ୍ଖୁସଞ୍ଞିତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଉପସଂହାରୋ ଅପନଯନଂ ୱିନାସୋ ୱା। ଚକ୍ଖୁ ହି ପସ୍ସନ୍ତି ଏତାଯାତି ଦିଟ୍ଠୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ''ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁନୋ ସେତମଣ୍ଡଲପରିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ କଣ୍ହମଣ୍ଡଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଅଭିମୁଖଂ ଠିତାନଂ ସରୀରସଣ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଦେସଭୂତେ ଦିଟ୍ଠିମଣ୍ଡଲେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଟୀକାଯମ୍ପି ଚ ''ଦିଟ୍ଠିମଣ୍ଡଲେତି ଅଭିମୁଖଟ୍ଠିତାନଂ ସରୀରସଣ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଦେସଭୂତେ ଚକ୍ଖୁସଞ୍ଞିତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ମଣ୍ଡଲେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂଭୂତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଉପସଂହାରେ ଅନ୍ଧଧାତୁ ୱତ୍ତତି। ଅନ୍ଧେତି, ଅନ୍ଧଯତି। ଚକ୍ଖୂନି ଅନ୍ଧଯିଂସୁ, ଅନ୍ଧୋ। ଅନ୍ଧୋତି ଅନ୍ଧେତୀତି ଅନ୍ଧୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୂନଂ ଏକସ୍ସ ୱା ୱସେନ ନଟ୍ଠନଯନୋ, ଏୱମିଧ ଅନ୍ଧଧାତୁ ୱୁତ୍ତୋ। କଚ୍ଚାଯନେ ପନ ''ଖାଦାମଗମାନଂ ଖନ୍ଧନ୍ଧଗନ୍ଧା''ତି ୱଚନେନ ଅମଧାତୁସ୍ସ ଅନ୍ଧାଦେସକରଣୱସେନ ରୂପନିପ୍ଫତ୍ତି ଦସ୍ସିତା।

ବଧ ବନ୍ଧନେ। ମିଗଂ ବାଧେତି, ବାଧଯତି। ବଦ୍ଧୋ ମିଗୋ, ବଦ୍ଧୋସି ମାରପାସେନ।

ତତ୍ଥ ବାଧେତୀତି ବନ୍ଧତୀତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ବାଧଯତୀତି ଏତ୍ଥାପି। ତଥା ହି ''ୱାତଂ ଜାଲେନ ବାଧେସି, ଯୋ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତମିଚ୍ଛସୀ''ତି ଏତ୍ଥ ବାଧେସୀତି ବନ୍ଧସୀତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱସେନ ଅତ୍ଥୋ। ଭୂୱାଦିଗଣେ ପନ ''ବାଧ ବନ୍ଧାଯ''ନ୍ତି ବାଧଧାତୁସ୍ସ ୱସେନ ''ବାଧତୀ''ତି କତ୍ତୁପଦଂ ''ବାଧେତି, ବାଧଯତୀ''ତି ହେତୁକତ୍ତୁପଦଂ ଭୱତି। ବଦ୍ଧୋତି ବାଧିଯତେ ବନ୍ଧିଯତେ ସୋତି ବଦ୍ଧୋ।

ଧକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ନକାରନ୍ତଧାତୁ

ମାନପୂଜାଯଂ ପେମନେ ୱୀମଂସାଯଂ। ମାନେତି, ମାନଯତି। ମାତା। ୱିମାନେତି, ୱିମାନଯତି, ପଟିମାନେତି, ପଟିମାନଯତି। ମାନନା, ସମ୍ମାନନା, ୱିମାନନା, ୱିମାନଂ, ୱିମାନନଂ, ମାନିତୋ।

ଅମାନନା ଯତ୍ଥ ସନ୍ତୋ, ସନ୍ତାନଂ ୱା ୱିମାନନା;

ହୀନସମ୍ମାନନା ୱାପି, ନ ତତ୍ଥ ୱସତିଂ ୱସେ।

ୱୀମଂସତି, ୱୀମଂସା, ୱୀମଂସିଯତୀତି ୱୀମଂସିଯମାନୋ। ୱୀମଂସନ୍ତୋ।

ତତ୍ଥ ମାନେତୀତି ପୂଜେତି, ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ''ମାନେନ୍ତୀ''ତି ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ ''ମାନେନ୍ତୀତି ମନେନ ପିଯାଯନ୍ତି। ପୂଜେନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚଯେହି ପୂଜେନ୍ତୀ''ତି। ସୋ ୱେୱଚନତ୍ଥପ୍ପକାସନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଗହେତବ୍ବୋ। ମାନନପୂଜନସଦ୍ଦା ହି ପରିଯାଯସଦ୍ଦତ୍ତା ୱେୱଚନସଦ୍ଦା ଏୱ। ୱିମାନେତୀତି ଅୱମଞ୍ଞତି। ୱିମାନନ୍ତି ସୋଭାୱିସେସଯୋଗତୋ ୱିସିଟ୍ଠମାନିଯତାଯ ୱିମାନଂ, ୱିସେସତୋ ମାନେତବ୍ବନ୍ତି ହି ୱିମାନଂ, ଦେୱାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନଭୂତଂ ବ୍ୟମ୍ହଂ।

ମନ ଥମ୍ଭେ। ଥମ୍ଭୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧତା। ମାନେତି, ମାନଯତି। ମାନୋ।

ଥନ ଦେୱସଦ୍ଦେ। ଦେୱସଦ୍ଦୋ ମେଘସଦ୍ଦୋ, ଥନେତି, ଥନଯତି।

ଯଥାପି ମେଘୋ ଥନଯଂ, ୱିଜ୍ଜୁମାଲୀ ସତକ୍କକୁ।

ଥଲଂ ନିନ୍ନଞ୍ଚ ପୂରେତି, ଅଭିୱସ୍ସଂ ୱସୁନ୍ଧରଂ।

ଯଥା ପାୱୁସକୋ ମେଘୋ, ଥନଯନ୍ତୋ ସୱିଜ୍ଜୁକୋ।

ଊନ ପରିହାନିଯଂ। ଊନେତି, ଊନଯତି। ଊନୋ ଲୋକୋ।

ଧନ ସଦ୍ଦେ। ଧନେତି, ଧନଯତି, ଧନିଯ୍ଯତି। ଧନି, ଧନଂ।

ତତ୍ଥ ଧନୀତି ସଦ୍ଦୋ। ଧନନ୍ତି ସନ୍ତକଂ, ତଞ୍ହି ମମ ଇଦନ୍ତି ଧନାଯିତବ୍ବଂ ସଦ୍ଦାଯିତବ୍ବନ୍ତି ଧନନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାଯମ୍ପି ୱତ୍ତତି। ''ମାତା ହି ତୱ ଇରନ୍ଧତି, ୱିଧୂରସ୍ସ ହଦଯଂ ଧନିଯ୍ଯତୀ''ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଧନିଯ୍ଯତୀତି ପତ୍ଥେତି ଇଚ୍ଛତି।

ଥେନ ଚୋରିଯେ। ଚୋରସ୍ସ ଭାୱୋ ଚୋରିଯଂ। ଯଥା ସୂରିଯଂ, ଯଥା ଚ ଦକ୍ଖିଯଂ। ଥେନେତି, ଥେନଯତି। ଥେନୋ, ଥେନେତ୍ୱା।

ତନୁ ସଦ୍ଦୋପତାପେସୁ। ତାନେତି, ତାନଯତି। ଇଧାଯଂ ସୱୁଦ୍ଧିକା। ତନାଦିଗଣେ ୱିତ୍ଥାରତ୍ଥୱସେନ ''ତନୋତି, ତନୁତେ''ତି ଅୱୁଦ୍ଧିକା।

ତୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ପକାରନ୍ତଧାତୁ

ଞପ ତୋସନନିସାନେସୁ। ଞାପେତି, ଞାପଯତି, ପଞ୍ଞାପେତି, ପଞ୍ଞାପଯତି, ପଞ୍ଞତ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ନିଦ୍ଦେସେ ''ପଞ୍ଞାପେତୀ''ତି ପଦଂ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାପେତୀତି କତନିଚ୍ଚନେହି ୱାକ୍ୟାୱଯୱେହି ୱିତ୍ଥାରୱସେନ ନିରୱସେସତୋ ଦେସିତେହି ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ଚିତ୍ତପରିତୋସନଂ ବୁଦ୍ଧିନିସାନଞ୍ଚ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପପୁଙ୍କୋ ନିକ୍ଖିପନେ। ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ପଞ୍ଞାପଯତି। ''ଆସନଂ ପଞ୍ଞପେତୀ''ତି ରସ୍ସତ୍ତମ୍ପି ଦିସ୍ସତି। ଅମତସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ ପଞ୍ଞପେତି, ପଞ୍ଞା। କାରିତେ ''ପୁରିସୋ ପୁରିସେନ ଆସନଂ ପଞ୍ଞପାପେତୀ''ତି ଏକମେୱ ପଦଂ। ତାନି ''ପଞ୍ଞାପେତି, ପଞ୍ଞାପଯତୀ''ତି ରୂପାନି ଯଦା ''ଞା ଅୱବୋଧନେ''ତି ଇମିସ୍ସା ରୂପାନି ସିଯୁଂ, ତଦା ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ପନ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପାନି ତବ୍ବାଚକତ୍ତା।

ଲପ ୱିଯତ୍ତିଯଂ ୱାଚାଯଂ। ଲପେତି, ଲପଯତି। ଲାପୋ, ଲପନଂ, ଆଲାପୋ, ସଲ୍ଲାପୋ, କଥାସଲ୍ଲାପୋ, ଲପିତଂ।

କ୍ଷପ ଦାହେ। ଝାପେତି, ଝାପଯତି। ଝତ୍ତୋ, ଝାନଂ।

ତତ୍ଥ ଝତ୍ତୋତି ଖୁଦ୍ଦାପରେତୋ ପାଚନଗ୍ଗିନା ଝାପିତୋତି ଝତ୍ତୋ, ‘‘ଝତ୍ତା ଅସ୍ସୁ କିଲନ୍ତା’’ତି ଚ ପାଠଇ। ଝାନନ୍ତି ନୀଵରଣଧମ୍ମେ ଝାପେତୀତି ଝାନଂ, ସଵୁଦ୍ଧିକଂ। କାରିତେ ପନ – ଝାପାପେତି, ଝାପାପଯତି।

ରୂପ ରୂପକ୍ରିଯାଯଂ। ରୂପକ୍ରିଯା ନାମ ପକାସନକ୍ରିଯା। ରୂପେତି, ରୂପଯତି। ରୂପଂ।

ତତ୍ଥ ରୂପନ୍ତି ରୂପଯତୀତି ରୂପଂ। ଵଣ୍ଣଵିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ହଦଯଙ୍ଗତଭାଵଂ ପକାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଵାଦିଗଣେ ପନାଯଂ ‘‘ରୂପଂ ରୁପ୍ପନେ’’ତି ଭିଜ୍ଜନାଦିଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ଵା ଠିତା।

କପ୍ପ ଵିଧିମ୍ହି। ଵିଧି କ୍ରିଯା। ସୀହସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି। କପ୍ପଯତି। ମୋରୋ ଵାସମକପ୍ପଯି। ସୀହସେଯ୍ୟଂ ପକପ୍ପେନ୍ତଂ, ବୁଦ୍ଧଂ ଵନ୍ଦାମି ଗୋତମଂ।

କପ୍ପ ଵିତକ୍କେ ଵିଧିମ୍ହି ଛେଦନେ ଚ। କପ୍ପେତି, କପ୍ପଯତି, ମୋରୋ ଵାସମକପ୍ପଯି। କପ୍ପିତମସ୍ସୁ। ପକପ୍ପେତି, ପକପ୍ପଯତି। ସଙ୍କପ୍ପେତି, ସଙ୍କପ୍ପଯତି। କପ୍ପୋ, ସଙ୍କପ୍ପୋ, ଵିକପ୍ପୋ। କପ୍ପସମଣୋ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ତତ୍ଥ କପ୍ପୋତି ପରିଚ୍ଛେଦଵସେନ କପ୍ପିଯତୀତି କପ୍ପୋ। ସଙ୍କପ୍ପୋତି ସଙ୍କପ୍ପନଂ। ଵିକପ୍ପୋତି ଵିଵିଧା କପ୍ପନଂ, ଅଯଞ୍ଚ ଅନେକନ୍ତିକଭାଵୋ। ଇଧ କପ୍ପସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ଭଵତି।

କପ୍ପସଦ୍ଦୋ ଅଭିସଦ୍ଦହନଵୋହାରକାଲପଞ୍ଞତ୍ତିଛେଦନଵିକପ୍ପଲେସସମନ୍ତଭାଵାଦିଅନେକତ୍ଥୋ। ତଥା ହିସ୍ସ ‘‘ଓକପ୍ପନୀଯମେତଂ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ, ଯଥା ତଂ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି ଏଵମାଦୀସୁ ଅଭିସଦ୍ଦହନମତ୍ଥୋ। ‘‘ଅନୁଜାନାମି ଭିକ୍ଖଵେ ପଞ୍ଚହି ସମଣକପ୍ପେହି ଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତି ଏଵମାଦୀସୁ ଵୋହାରୋ। ‘‘ଯେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ଵିହରାମୀ’’ତି ଏଵମାଦୀସୁ କାଲୋ। ‘‘ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା କପ୍ପୋ’’ତି ଏଵମାଦୀସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ଅଲଙ୍କତୋ କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ’’ତି ଏଵମାଦୀସୁ ଛେଦନଂ। ‘‘କପ୍ପତି ଦ୍ଵଙ୍ଗୁଲକପ୍ପୋ’’ତି ଏଵମାଦୀସୁ ଵିକପ୍ପୋ। ‘‘ଅତ୍ଥି କପ୍ପୋ ନିପଜ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତି ଏଵମାଦୀସୁ ଲେସୋ। ‘‘କେଵଲକପ୍ପଂ ଵେଳୁଵନଂ ଓଭାସେତ୍ଵା’’ତି ଏଵମାଦୀସୁ ସମନ୍ତଭାଵୋ।

ଅଥ ଵା କପ୍ପସଦ୍ଦୋ ସୌପସଗ୍ଗୋ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚ ଵିତକ୍କଵିଧାନପଟିଭାଗପଞ୍ଞତ୍ତିକାଲପରମାଯୁଵୋହାରସମନ୍ତଭାଵାଭିସଦ୍ଦହନ ଛେଦନ ଵିନିଯୋଗ ଵିନଯ କ୍ରିଯା ଲେସନ୍ତର କପ୍ପତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟକପ୍ପମହାକପ୍ପାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋ ଅବ୍ୟାପାଦସଙ୍କପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଵିତକ୍କେ ଆଗତୋ। ‘‘ଚୀଵରେ ଵିକପ୍ପଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟା’’ତିଆଦୀସୁ ଵିଧାନେ, ଅଧିକଵିଧାନଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସତ୍ଥୁକପ୍ପେନ ଵତ ଭୋ ସାଵକେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତଯମାନା ନ ଜାନିମ୍ହା’’ତିଆଦୀସୁ ପଟିଭାଗେ, ସତ୍ଥୁସଦିସେନାତି ଅଯଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା କପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ। ‘‘ଯେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ଵିହରାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ କାଲେ। ‘‘ଆକଙ୍ଖମାନୋ ଆନନ୍ଦ ତଥାଗତୋ କପ୍ପଂ ଵାତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ କପ୍ପାଵସେସଂ ଵା’’ତିଆଦୀସୁ ପରମାଯୁମ୍ହି। ଆଯୁକପ୍ପୋ ହି ଇଧ ‘‘କପ୍ପୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ‘‘ଅନୁଜାନାମି ଭିକ୍ଖଵେ ପଞ୍ଚହି ସମଣକପ୍ପେହି ଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମଣଵୋହାରେ। ‘‘କେଵଲକପ୍ପଂ ଵେଳୁଵନଂ ଓଭାସେତ୍ଵା’’ତିଆଦୀସୁ ସମନ୍ତଭାଵେ। ‘‘ସଦ୍ଧାସଦ୍ଦହନା ଓକପ୍ପନା ଅଭିପ୍ପସାଦୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଅଭିସଦ୍ଦହନେ, ସଦ୍ଧାଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଲଙ୍କତୋ କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ’’ତିଆଦୀସୁ ଛେଦନେ। ‘‘ଏଵମେଵ ଇତୋ ଦିନ୍ନଂ, ପେତାନଂ ଉପକପ୍ପତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଵିନିଯୋଗେ। ‘‘କପ୍ପକତେନ ଅକପ୍ପକତଂ ସଂସିବ୍ବିତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଵିନଯକ୍ରିଯାଯଂ। ‘‘ଅତ୍ଥି କପ୍ପୋ ନିପଜ୍ଜିତୁଂ, ହନ୍ଦାହଂ ନିପଜ୍ଜାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଲେସେ। ‘‘ଆପାଯିକୋ ନେରଯିକୋ, କପ୍ପଟ୍ଠୋ ସଙ୍ଘଭେଦକୋ, କପ୍ପଂ ନିରଯମ୍ହି ପଚ୍ଚତୀ’’ତି ଚ ଆଦୀସୁ ଅନ୍ତରକପ୍ପେ।

‘‘ନ କପ୍ପଯନ୍ତି ନ ପୁରକ୍ଖରୋନ୍ତି,

ଧମ୍ମାପି ତେସଂ ନ ପଟିଚ୍ଛିତାସେ;

ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୀଲଵତେନ ନେଯ୍ୟୋ,

ପାରଙ୍ଗତୋ ନ ଚ ପଚ୍ଚେତି ତାଦୀ’’ତି

ଆଦୀସୁ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀସୁ। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘କପ୍ପୋତି ଉଦ୍ଦାନତୋ ଦ୍ଵେ କପ୍ପା ତଣ୍ହାକପ୍ପୋ ଦିଟ୍ଠିକପ୍ପୋ’’ତି। ‘‘ଅନେକେପି ସଂଵଟ୍ଟକପ୍ପେ

ଅନେକେପି ୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପେ’’ତିଆଦୀସୁ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟକପ୍ପେ । ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ କପ୍ପସ୍ସ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ ମହାକପ୍ପେ। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ୱିତକ୍କେ ଚ ୱିଧାନେ ଚ, ପଟିଭାଗେ ତଥେୱ ଚ;

ପଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ ତଥା କାଲେ, ପରମାୟୁମ୍ହି ଚ ଛେଦନେ।

ସମନ୍ତଭାୱେ ୱୋହାରେ, ଅଭିସଦ୍ଦହନେପି ଚ;

ୱିନିୟୋଗେ ଚ ୱିନୟ-କ୍ରିୟାୟଂ ଲେସକେପି ଚ।

ୱିକପ୍ପନ୍ତରକପ୍ପେସୁ, ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସ୍ୱସଙ୍ଖଯେ;

କପ୍ପେ ଚ ଏୱମାଦୀସୁ, କପ୍ପସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

କପି ଗତିୟଂ। କମ୍ପେତି, କମ୍ପୟତି, ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମାନି ଚଲନତ୍ଥେ ପୱତ୍ତହେତୁକତ୍ତୁରୂପସଦିସାନି ଭୱନ୍ତି। ଚଲନତ୍ଥେ ହି ‘‘କମ୍ପ କମ୍ପନେ’’ତି ଧାତୁସ୍ସ ‘‘କମ୍ପତୀ’’ତି ଅକମ୍ମକସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପଂ। ‘‘କମ୍ପେତୀ’’ତିଆଦୀନି ସକମ୍ମକାନି ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନି ‘‘ଇଦମ୍ପି ଦୁତିୟଂ ସଲ୍ଲଂ, କମ୍ପେତି ହଦୟଂ ମମା’’ତି ଅକମ୍ମକାୟ ଧାତୁୟା ସକମ୍ମକରୂପଦସ୍ସନତୋ।

ଖପି ଖନ୍ତିୟଂ। ଖମ୍ପେତି, ଖମ୍ପୟତି।

ଥୂପ ସମୁସ୍ସୟେ। ସମୁସ୍ସୟୋ ଆରୋହୋ ଉବ୍ବେଧୋ। ଥୂପେତି, ଥୂପୟତି। ଥୂପୋ, ଥୂପିକା।

ତପ ଖୟେ। ତପେତି, ତପୟତି।

ଉପ ପଜ୍ଜନେ। ଉପେତି, ଉପୟତି।

ଚପ କକ୍କନେ। ଚପେତି, ଚପୟତି।

ସୁପ୍ପ ମାନେ। ସୁପ୍ପେତି, ସୁପ୍ପୟତି।

ଡପ ଡିପ ସଙ୍ଘାତେ। ଡାପେତି। ଡାପୟତି। ଡେପେତି, ଡେପୟତି।

କପଅୱକମ୍ପନେ। କପେତି, କପୟତି। କପଣୋ। କପଣୋତି କରୁଣାୟିତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ‘‘କପ୍ପତୀ’’ତି ରୂପଂ ୱଦନ୍ତି।

ଗୁପ କୁପ ଧୂପ ଭାସାୟଂ। ଗୋପେତି, ଗୋପୟତି। କୋପେତି, କୋପୟତି। ଧୂପେତି, ଧୂପୟତି।

କିପ ଦୁବ୍ବଲ୍ୟେ। କିପେତି, କିପୟତି।

ଖେପ ପେରଣେ। ପେରଣଂ ଚୁଣ୍ଣିକରଣଂ, ଖେପେତି, ଖେପୟତି।

ତପ ପୀଣନେ। ତପେତି, ତପୟତି।

ଆପୁ ଲମ୍ଭନେ। ଆପେତି, ଆପୟତି। ଆପୋ।

ତପ ଦାହେ। ତପେତି, ତପୟତି। ତପୋ, ତାପୋ। ଆତାପୋ, ସନ୍ତାପୋ। କାରିତେ – ତାପେତି, ତାପୟତି। ତତ୍ଥ ତପୋତି ଅକୁସଲାନଂ ତାପନଟ୍ଠେନ ତପୋ, ସୀଲଂ।

ଓପଥପ ଥପନେ। ଓପେତି, ଓପଯତି। ନ ତେସଂ କୋଟ୍ଟେ ଓପେନ୍ତି। ଥପେତି, ଥପଯତି। ଥପିତୋ। ଥପଯିତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଛଦଂ ୱୱଟ୍ଟପେତି। ୱୋଟ୍ଟଦ୍ଧନଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ୱି ଅୱ ଥପେତି, ୱି ଅୱ ଥପନ’’ନ୍ତି ଛେଦୋ। ଏତ୍ଥ ପୁରିମେ ସରଲୋପୋ ଥସ୍ସ ଠତ୍ତଂ ୱିସଦିସଭାୱେନ ଦ୍ୱିତ୍ତଞ୍ଚ। ପଚ୍ଛିମେ ପନ ସରଲୋପୋ, ଅୱସ୍ସ ଓକାରତ୍ତଂ, ଥସ୍ସ ଠତ୍ତଂ, ପସ୍ସ ୱତ୍ତଂ, ୱସ୍ସ ଦ୍ୱିତ୍ତଂ, ୱକାରଦ୍ୱଯସ୍ସ ଚ ବକାରଦ୍ୱଯଂ ଭୱତି। ୱୋଟ୍ଟଦ୍ଧନନ୍ତି ଚ ବୁଦ୍ଧୱତ୍ଥାପକଚିତ୍ତସ୍ସ ନାମଂ। ନକାରଲୋପେ ‘‘ୱୋଟ୍ଟଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଅପରମ୍ପି ରୂପଂ ଭୱତି।

ମାପ ମାପନେ। ପଣ୍ଡସାଲଂ ମାପେତି, ମାପଯତି। ଯୋ ପାଣମତିମାପେତି, ପଣ୍ଡସାଲା ସୁମାପିତା।

ଯପ ଯାପନେ। ଯାପନଂ ପୱତ୍ତନଂ। ତେନ ସୋ ତତ୍ଥ ଯାପେତି। ଯାପଯତି। ଯାପନା।

ତତ୍ଥ ଯାପେତୀତି ଇଦଂ ଯାଧାତୁସ୍ସ ପଯୋଗତ୍ତେ ସତି କାରିତପଦଂ ଭୱତି। ତଥା ହି ‘‘ଉଯ୍ୟାପେନ୍ତି ନାମା’’ତି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି।

ପକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଫକାରନ୍ତାଧାତୁରୂପାନି ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନି।

ବକାରନ୍ତଧାତୁ

ସମ୍ବ ସମ୍ବନ୍ଧେ। ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଳ୍ହବନ୍ଧନଂ। ସମ୍ବେତି, ସମ୍ବଯତି। ସମ୍ବଲଂ।

ସବି ମଣ୍ଡଲେ। ମଣ୍ଡଲଂ ପରିମଣ୍ଡଲତା। ରୂପଂ ତାଦିସମେୱ।

କୁବି ଅଚ୍ଛାଦନେ। କୁମ୍ବେତି, କୁମ୍ବଯତି।

ଲୁବି ଦୁବି ଅଦ୍ଦନେ। ଅଦ୍ଦନଂ ହିଂସା। ଲୁମ୍ବେତି, ଲୁମ୍ବଯତି। ଦୁମ୍ବେତି, ଦୁମ୍ବଯତି।

ପୁବ୍ବ ନିକେତନେ। ନିକେତନଂ ନିୱାସୋ। ପୁବ୍ବେତି, ପୁବ୍ବଯତି।

ଗବ୍ବ ମାନେ। ମାନୋ ଅହଂକାରୋ। ଗବ୍ବେତି, ଗବ୍ବଯତି। ଗବ୍ବନଂ, ଗବ୍ବିତୋ। ତତ୍ଥ ଗବ୍ବତୀତି ନ ସଙ୍ଗଚ୍ଚତି।

ବକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଭକାରନ୍ତଧାତୁ

ଭୂ ପତ୍ତିଯଂ। ପତ୍ତି ପାପନଂ। ସକମ୍ମିକା ଧାତୁ। ଭାୱେତି, ଭାୱଯତି। ପଭାୱେତି, ପଭାୱଯତି। ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତୋ। ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ, ଞାଣଭୂତୋ, ଧମ୍ମଭୂତୋ, ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ।

ତତ୍ଥ ଭାୱେତୀତି ପୁରିସୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପୁରିସମନୁଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସକ୍ରିଯାପଦେସୁପି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଭାୱେତୀ’’ତିଆଦୀନି ଯତ୍ଥ ସଚେ ‘‘ଭୂ ସତ୍ତାଯ’’ନ୍ତି ଧାତୁଯା ରୂପାନି ହୋନ୍ତି, ତତ୍ଥ ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ‘‘ଭାୱେତି କୁସଲଂ ଧମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦୀନେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନପଦାନି। ଭାୱେତୀତି ହି ୱଡ୍ଢେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପତ୍ତା ପାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତୋତି ଇମଂ ପକାରଂ ଭୂତୋ ପତ୍ତୋ। ‘‘ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ’’ତିଆଦୀନି ପନ ‘‘ଭୂ ସତ୍ତାଯଂ, ଭୂ ପତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱିଗଣିକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନଯନିସ୍ସିତଂ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମ ଆଗମିକାନଂ କୋସଲ୍ଲତ୍ଥାଯ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଭୂତୋତି ଯଥା ଚକ୍ଖୁ ସତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପରିଣେତି, ଏୱଂ ଲୋକସ୍ସ ଯାଥାୱଦସ୍ସନସାଧନତୋ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚପରିଣାଯକଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ। ଅଥ ୱା ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ଭୂତୋତିପି ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ। ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁମଯତ୍ତା ୱା ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଂ ଭୂତୋ ପତ୍ତୋତି ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ। ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ଞାଣଭୂତୋ, ଅସାଧାରଣଂ ୱା ଞାଣଂ ଭୂତୋ ପତ୍ତୋତି ଞାଣଭୂତୋ, ଅୱିପରୀତସଭାୱଟ୍ଠେନ, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ୱା ହଦଯେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ୱାଚାଯ ନିଚ୍ଛାରିତଧମ୍ମମଯୋତି ଧମ୍ମଭୂତୋ। ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେହି ୱା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଚ

ତଦୁପ୍ପାଦନତୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ଭୂତୋ ପତ୍ତୋତି ଧମ୍ମଭୂତୋ। ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ। ଅଥ ୱା ବ୍ରହ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗୋ ତେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତ୍ତା, ତଞ୍ଚ ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ଭୂତୋ ପତ୍ତୋତି ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ। ଏୱଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପରାନି ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନପଦାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ‘‘ତାତା ମଯଂ ମହଲ୍ଲକା ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜପୁତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧଭୂତଂ ସମ୍ଭାୱେଯ୍ୟାମ ୱା ନୋ ୱା, ତୁମ୍ହେ ତସ୍ସ ସାସନେ ପବ୍ବଜେଯ୍ୟାଥା’’ତି ଚ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଥେରା ଭିକ୍ଖୂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ରେୱତଂ ସହଜାତିଯଂ ସମ୍ଭାୱିଂସୂ’’ତି ଚାତି। ଅଞ୍ଞାନିପି ପନେତ୍ଥ ‘‘ମନୁସ୍ସଭୂତୋ, ଦେୱଭୂତୋ’’ତିଆଦୀନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ତଥା ହି ସଂସାରମୋଚକପେତୱତ୍ଥୁ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ମନୁସ୍ସଭୂତାତିମନୁସ୍ସେସୁ ଜାତା, ମନୁସ୍ସଭାୱଂ ୱା ପତ୍ତା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ସଂୱଣ୍ଣିତୋ।

ଭୂ ଅୱକମ୍ପନେ। ଅଯମ୍ପି ସକମ୍ମକୋ। ଭାୱେତି, ଭାୱଯତି। ମନୋଭାୱନୀଯା ଭିକ୍ଖୂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଭାୱେତୀତି ଅନୁକମ୍ପତି ପୁତ୍ତଂ ୱା ଭାତରଂ ୱା ଯଂକିଞ୍ଚି। ମନୋଭାୱନୀଯାତି ‘‘ଦୀଘାଯୁକା ହୋନ୍ତୁ ଭଦନ୍ତା ଅରୋଗା ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜା’’ତି ଏୱମାଦିନା ଭାୱେତବ୍ବା ଅନୁକମ୍ପିତବ୍ବାତି ମନୋଭାୱନୀଯା। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ମନୋଭାୱନୀଯାତି ମନୋୱଡ୍ଢନକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେସୁ ହି ଦିଟ୍ଠେସୁ ମନୋ ୱଡ୍ଢତି, ‘‘ତେ ମନୋଭାୱନୀଯା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଲଭ ଆଭଣ୍ଡନେ। ଲଭେତି, ଲଭଯତି।

ଜଭି ନାସନେ। ଜମ୍ଭେତି, ଜମ୍ଭଯତି।

ଲାଭ ପେସନେ। ଲାଭେତି, ଲାଭଯତି। ‘‘ଲଭ ଲାଭେତି ଧାତୁସ୍ସ ରୂପାନି ଚେ, କାରିତରୂପାନି ଭୱନ୍ତି।

ଦଭୀ ଭଯେ। ଈକାରନ୍ତୋଯଂ ଧାତୁ, ତେନ ସନିଗ୍ଗହୀତାଗମାନି ରୂପାନି ନ ଭୱନ୍ତି। ଦଭେତି, ଦଭଯତି।

ଦୂଭ ସନ୍ଦେଭେ। ଦୂଭେତି, ଦୂଭଯତି।

ୱମ୍ଭ ୱିଦ୍ଧଂସନେ। ୱମ୍ଭେତି, ୱମ୍ଭଯତି। ୱମ୍ଭନା। ଛବଗ୍ଗିୟା ଭିକ୍ଖୂ ଭିକ୍ଖୂ ୱମ୍ଭେନ୍ତି।

ଭକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ମକାରନ୍ତଧାତୁ

ଆଡେନ ଚମୁ ଧୋୱନେ। ଆପୁବ୍ବୋ ଚମୁଧାତୁ ଧୋୱନେ ୱତ୍ତତି। ଆଚମେତି, ଆଚମଯତି। ଆଚମନକୁମ୍ଭୀ।

ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ତତୋ ହି ସୋ ଆଚମଯିତ୍ୱା ଲିଚ୍ଛୱୀ, ଥେରସ୍ସ ଦତ୍ୱା ଯୁଗାନି ଅଟ୍ଠା’’ତି ଅପ୍ପସକ୍କାରପେତୱତ୍ଥୁପାଠଇପ୍ପଦେସୋ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଆଚମଯିତ୍ୱାତି ହତ୍ଥପାଦଧୋୱନପୁବ୍ବକଂ ମୁଖଂ ୱିକ୍ଖାଲେତ୍ୱା। ଅଯଂ ପନ ଧାତୁ ଭୂୱାଦିଗଣିକତ୍ତେ ‘‘ଚମତୀ’’ତି ଭକ୍ଖନତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି।

କମୁ ଇଚ୍ଛାକନ୍ତୀସୁ। କାମେତି, କାମଯତି। କାମୋ, କନ୍ତି, ନିକନ୍ତି, କାମନା, କାମଯମାନୋ,କାମେନ୍ତୋ, ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ। ଅଭିକ୍କନ୍ତୱଣ୍ଣା।

ଏତ୍ଥ ଚ କାମୋତି ରୂପାଦିୱିସଯଂ କାମେତୀତି କାମୋ। କାମିଯତୀତି ୱା କାମୋ, କିଲେସକାମୱତ୍ଥୁକାମୱସେନେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କିଲେସୋ ହି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୁ ‘‘କାମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମାରୋପି ୱା ଦେୱପୁତ୍ତୋ ‘‘କାମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ହି ଅଚ୍ଚନ୍ତକଣ୍ହଧମ୍ମସମଙ୍ଗିତାଯ ପପଞ୍ଚସମତିକ୍କନ୍ତେପି ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକେ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ଠପେତୁଂ କାମେତୀତି ‘‘କାମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ପୋରାଣକୱିରଚନାଯଂ –

‘‘ୱନ୍ଦେ ୱନ୍ଦେହମସ୍ସତ୍ଥଂ, ଯତ୍ଥ ସନ୍ତଜିତୋ ଜିତୋ;

କାମୋ କାମୋଘଟିଣ୍ଣେନ, ବୁଦ୍ଧେନ ୱସତା ସତା’’ତି;

ଇମାନି ପନସ୍ସ ନାମାନି –

କାମୋ ନମୁଚି କଣ୍ହୋ ଚ, ୱସୱତ୍ତୀ ପଜାପତି;

ପମତ୍ତବନ୍ଧୁ ମଦନୋ, ପାପିମା ଦକ୍ଖକୋପି ଚ;

କନ୍ଦପ୍ପୋ ଚ ରତିପତି, ମାରୋ ଚ କୁସୁମାୟୁଧୋ;

ଅଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞାନିପି ୱଦନ୍ତି। ତାନି ସାସନାନୁଲୋମାନି ନ ହୋନ୍ତୀତି ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତାନି। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ‘‘ମାରୋ, ନମୁଚି, କଣ୍ହୋ, ପମତ୍ତବନ୍ଧୂ’’ତି ଚତ୍ତାରିଯେୱ ନାମାନି ଆଗତାନି।

ଇଦାନି ଅଭିକ୍କନ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ଭୂୱାଦିଗଣେ ‘‘କମୁ ପଦୱିକ୍ଖେପେ’’ତି ୱୋହାରସୀସେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ କମୁଧାତୁସ୍ସ ୱସେନ ଇଧ ଚ ‘‘କମୁ ଇଚ୍ଛାକନ୍ତୀସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ କମୁଧାତୁସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ କଥଯାମ। ଅଭିକ୍କନ୍ତସଦ୍ଦୋ ଖଯସୁନ୍ଦରାଭିରୂପଅବ୍ଭନୁମୋଦନେସୁ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତା ଭନ୍ତେ ରତ୍ତି, ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ପଠମୋ ଯାମୋ, ଚିରନିସିନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଖଯେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଅଯଂ ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋ ଚ ପଣୀତତରୋ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ ସୁନ୍ଦରେ।

‘‘କୋ ମେ ୱନ୍ଦତି ପାଦାନି, ଇଦ୍ଧିଯା ଯସସା ଜଲଂ;

ଅଭିକ୍କନ୍ତେନ ୱଣ୍ଣେନ, ସବ୍ବା ଓଭାସଯଂ ଦିସା’’ତି

ଆଦୀସୁ ଅଭିରୂପେ। ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦୀସୁ ଅବ୍ଭନୁମୋଦନେ। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ଖଯସ୍ମିଂ ସୁନ୍ଦରେ ଚେୱ, ଅଥୋ ଅବ୍ଭନୁମୋଦନେ;

ଅଭିରୂପେ ଅଭିକ୍କନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି ସାସନେ।

ଥୋମ ସିଲାଘାଯଂ। ସିଲାଘା ପସଂସା। ଥୋମେତି, ଥୋମଯତି। ଥୋମିତୋ, ଥୋମନା।

ଯମ ଅପରିୱେସନେ। ଯମେତି, ଯମଯତି। ଯମୋ।

ସମ ୱିତକ୍କେ। ସାମେତି, ସାମଯତି। ସମା। ନିସାମେତି, ନିସାମଯତି। ନିସାମନଂ। ପଟିସାମେତି, ପଟିସାମଯତି। ପଟିସାମନଂ।

ତତ୍ଥ ସମାତି ସଂୱଚ୍ଛରୋ, ସୋ ‘‘ସମା’’ତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଯୋ ଯଜେଥ ସତଂ ସମ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହି ସମାସଦ୍ଦୋ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୋ, ଉପଯୋଗୱସେନ ପନ ‘‘ସମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଇମାନି ସଂୱଚ୍ଛରସ୍ସ ନାମାନି ‘‘ସଂୱଚ୍ଛରୋ, ୱଚ୍ଛରୋ, ସମା, ହାଯନୋ, ସରଦୋ, ୱସ୍ସୋ’’ତିଆଦୀନି ଭୱନ୍ତି। ନିସାମେତୀତି ୱିତକ୍କେତି ଉପଧାରେତି। ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ଇଙ୍ଘ ମଦ୍ଦି ନିସାମେହି, ନିଗ୍ଘୋସୋ ଯାଦିସୋ ୱନେ’’ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ନିସାମେହୀତି ୱିତକ୍କେହି ଉପଧାରେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିସାମେତୀତି ଭଣ୍ଡଂ ଗୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ନିକ୍ଖିପତି।

ସମ ଆଲୋଚନେ। ଆଲୋଚନଂ ପେକ୍ଖନଂ। ସାମେତି, ସାମଯତି। ନିସାମନଂ।

ଏତ୍ଥ ପନ ନିସାମେତୀତି ପେକ୍ଖତି ଓଲୋକେତି। ତଥା ହି ‘‘ଇଙ୍ଘ ମଦ୍ଦି ନିସାମେହି, ଚିତ୍ତଂ ରୂପଂୱ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି ପାଠଇ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ହି ନିସାମେହୀତି ଓଲୋକେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧାତୂନମନେକତ୍ଥାତିସଯେନ ଯୋଗୋତି ୱଚନତୋ ପନ ଉପସଗ୍ଗଯୋଗତୋ ୱା ସୱନେପି ଅଯଂ ୱତ୍ତତି। ତଥା ହି ‘‘ତତୋ

କଣ୍ଠାଜିନାଯାପି, ନିସାମେହି ରଥେସଭା’’ତିଆଦିକା ପାଠଇଯୋ ଦିସ୍ସନ୍ତି। ତତ୍ଥ ନିସାମେହୀତି ସୁଣୋହୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅମ ରୋଗେ। ଅମେତି, ଅମଯତି। ଅନ୍ଧୋ। ବିଲଙ୍ଗପାଦୋ ଅନ୍ଧନଖୋ।

ତତ୍ଥ ଅନ୍ଧୋତି ନଟ୍ଠନଯନୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନ୍ଧନଖୋତି ପୂତିନଖୋ। ଉଭଯଥାପି ସରୋଗତ୍ତଂ ସୂଚିତଂ।

ଭାମ କୋଧେ। ଭାମେତି, ଭାମଯତି।

ଗୋମ ଉପଲେପନେ। ଗୋମେତି, ଗୋମଯତି।

ସାମ ସ୍ୱାନ୍ତନେ ଆମନ୍ତନେ। ସ୍ୱାନ୍ତନଂ ସାମପ୍ପଯୋଗୋ। ଆମନ୍ତନଂ ଅଜ୍ଝାଯନଂ ପକ୍କୋସନଂ। ସାମେତି, ସାମଯତି।

ସଙ୍ଗାମ ଯୁଦ୍ଧେ। ସଙ୍ଗାମେତି, ସଙ୍ଗାମଯତି। ଦ୍ୱେ ରାଜାନୋ ସଙ୍ଗାମେସୁଂ। ସଙ୍ଗାମୋ। ଆତୋ ଗମୁ ଈସମଧିୱାସନେ। ଆଗମେତି, ଆଗମଯତି, କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ନିସ୍ସାଯ ରୂପାରୂପଧମ୍ମୋ ସମୁଦାଗମେତି, ସମୁଦାଗମଯତି। ଉପାସକୋ ଧମ୍ମସୱନନ୍ତରାଯଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ଆଗମେଥ ଆଗମେଥା’’ତି ଆହ। ସମୁଦାଗମନଂ, ଆଗମନଂ। ଆଗମେନ୍ତୋ, ଆଗମଯମାନୋ।

ତତ୍ର ଆଗମେତୀତି ଈସକଂ ଅଧିୱାସେତି। ସମୁଦାଗମେତୀତି ସମ୍ପୱତ୍ତତି। ଭୂୱାଦିଗଣେ ‘‘ଗମଯତୀ’’ତି ହେତୁକତ୍ଥୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ଉପସଗ୍ଗନିପାତପୁବ୍ବକାନି କତ୍ୱା ‘‘ଆଗମେତୀ’’ତିଆଦୀନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ଥୱସେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଇତି ଚୁ ରାଦିଗଣେ ପୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି

ସମତ୍ତାନି।

ଯକାରନ୍ତଧାତୁ

ଯୁ ଜିଗୁଚ୍ଛାଯଂ। ଯାୱେତି, ଯାୱଯତି। ଯୱୋ।

ବ୍ଯଯ ଖଯେ। ବ୍ଯଯେତି, ବ୍ଯଯଯତି। ଅବ୍ଯଯୀଭାୱୋ।

ବ୍ଯଯ ଚିତ୍ତସମୁସ୍ସଗ୍ଗେ। ତାଦିସଂଯେୱ ରୂପଂ।

ଯକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ରକାରନ୍ତଧାତୁ

ପର ଗତିଯଂ। ପରେତି, ପରଯତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଇତି ଖୋ ଆନନ୍ଦ କୁସଲାନି ସୀଲାନି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅଗ୍ଗାଯ ପରେନ୍ତୀ’’ତି ପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗାଯ ପରେନ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତତ୍ଥାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଗର ଉଗ୍ଗମେ। ଗରେତି, ଗରଯତି। ଗରୁ।

ଚର ଅସଂସଯେ। ଚରେତି, ଚରଯତି।

ପୂରି ଅପ୍ପାଯନେ। ପୂରେତି, ପୂରଯତି।

ୱର ଇଚ୍ଛାୟଂ। ୱରେତି, ୱରୟତି। ୱରୋ, ୱରଂ, ୱରନ୍ତୋ। ଏତେ ୱରାନଂ ଚତୁରୋ ୱରେମି। ଏତଂ ସକ୍କ ୱରଂ ୱରେ।

ତତ୍ଥ ୱରୋତି ୱରିୟତେ ୱରିତବ୍ବୋତି ୱରୋ। ୱରନ୍ତି ୱରେତୀତି ୱରଂ, ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ପତ୍ଥେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

''ମହାମହାରହଂ ସକ୍କ-ମୁନି ନୀୱରଣା ରଣା;

ମୁତ୍ତଂ ମୁତ୍ତଂ ସୁଦସ୍ସନଂ, ୱନ୍ଦେ ବୋଧିୱରଂ ୱର''ନ୍ତି

ପୁରାଣକୱିରଚନାୟଂ ''ୱର''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ୱିଯ। ଏୱଂ ୱରେତୀତି ୱରନ୍ତୋ। ୱରେତି ୱରେମି ଇଚ୍ଛାମି ଯାଚାମି। କାରିତେ ''ପୱାରେତୀ''ତି ରୂପଂ, ଇଚ୍ଛାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସେଧନତ୍ଥେ ପନିଦଂ କାରିତଂ ନ ହୋତି।

ସର ଅକ୍କୋସେ। ସରେତି, ସରୟତି। ସରୋ। ସରୋତି ସଦ୍ଦୋ।

ସାର ଦୁବ୍ବଲ୍ୟେ। ସାରେତି, ସାରୟତି। ଦୁବ୍ବଲୋ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କୁମାର କୀଳାୟଂ। କୁମାରେତି, କୁମାରୟତି। କୁମାରୋ, କୁମାରକୋ। କୁମାରୀ, କୁମାରିକା।

ଏତ୍ଥ କୁମାରୟତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କୀଳତୀତି କୁମାରୋ। ସୋ ଏୱ ଅତିଦହରତ୍ତା କୁମାରକୋ। ଏସ ନଯୋ ଇତରତ୍ରାପି।

ସୂର ୱୀର ୱିକ୍କନ୍ତିୟଂ। ୱିକ୍କନ୍ତି ୱିକ୍କମନଂ। ସୂରେତି, ସୂରୟତି। ୱୀରେତି, ୱୀରୟତି। ସୂରୋ, ୱୀରୋ। ସାସନିକେହି ପନ ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂହି ଏୱଂ ଧାତୁସଭାୱାନମ୍ପି ସୂରୱୀରସଦ୍ଦାନଂ ନିବ୍ବଚନଂ ନ ଦସ୍ସିତଂ, କେୱଲଂ ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ''ସୂରୋତି ୱିସିଟ୍ଠୋରୋ''ତି ଚ ''ମହାୱୀରୋତି ମହାୱିକ୍କନ୍ତୋ''ତି ଚ ''ୱୀରୋତି ୱୀରିୟୱା''ତି ଚ ଅତ୍ଥୱିୱରଣମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସିତଂ।

ପାର ତୀର କମ୍ମସମତ୍ତିୟଂ। କମ୍ମସମତ୍ତି ନାମ କମ୍ମସ୍ସ ପରିସମାପନଂ ନିଟ୍ଠାପନଂ। ପାରେତି, ପାରୟତି। ତୀରେତି, ତୀରୟତି। ପାରଂ। ତୀରଂ। ୱିକ୍କମାମି ନ ପାରେମି, ଭୂମିଂ ସୁମ୍ଭାମି ୱେଗସା। ତଂ କିଚ୍ଚଂ ତୀରେତ୍ୱା ଗତୋ। ସନ୍ତୀରଣଂ, ତୀରଣପରିଞ୍ଞାତି ଚ ଆଦୀନି ଏତ୍ଥ ଦସ୍ସେତବ୍ବାନି।

ତତ୍ଥ ନ ପାରେମୀତି ଛିନ୍ଦିତୁଂ ନ ସକ୍କୋମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଈର ଖେପନେ। ଈରେତି, ଈରୟତି।

ଜର ୱଯୋହାନିମ୍ହି। ଜରେତି, ଜରୟତି। ଜରା। ପାଳିୟଂ ପନ ''ଜୀରତୀ''ତି ପାଠୋ।

ୱର ଆୱରଣେ। ୱାରେତି, ୱାରୟତି। ନିୱାରେତି, ନିୱାରୟତି। ନିୱାରେତା। ପରିୱାରେତି, ପରିୱାରୟତି। ପରିୱାରୋ। ପୱାରେତି, ପୱାରୟତି। ପୱାରଣଂ। ପୱାରଣନ୍ତି ନିସେଧନଂ ୱା କାମ୍ମଦାନଂ ୱା।

ଧର ଧାରଣେ। ଧାରେତି, ଧାରୟତି। ଆଧାରୋ, ଆଧାରକୋ, ଧମ୍ମୋ ଇଚ୍ଚାଦୀନି।

ତତ୍ଥ ଧମ୍ମୋତି ଅନେକୱିଧେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଉପ୍ପାଦିତୋ ସଚ୍ଛିକତୋ ଚ ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ସଂସାରେ ୱା ସତ୍ତେ ଅପତମାନେ ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ। ଅଥ ୱା ସୋତାପନ୍ନାଦୀହି ଅରିଯେହି ଧାରିୟତି, ନ ପୁଥୁଜ୍ଜନେହୀତିପି ଧମ୍ମୋ। ଚତୁଭୂମିକୋ ପନ ସକଲକ୍ଖଣଂ ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ। କକ୍ଖଳତ୍ତାଦିନା ଫୁସନାଦିନା ସନ୍ତିଆଦିନା ସକସକଭାୱେନ ପଣ୍ଡିତେହି ଧାରିୟତି ସଲ୍ଲକ୍ଖିୟତୀତିପି ଧମ୍ମୋ। ତେପିଟକୋ ପନ ପାଳିଧମ୍ମୋ ସକତ୍ଥପରତ୍ଥାଦିଭେଏ ଅତ୍ଥେ ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ। କେଚି ତୁ ୱିଦୂ ''ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଧୁନାତି କମ୍ପେତି ୱିଦ୍ଧଂସେତୀତି ଧମ୍ମୋ''ତି ଧୂଧାତୁୱସେନପି ନିବ୍ବଚନଂ ୱଦନ୍ତି, ତଂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମେ ଅତୀୱ ଯୁଜ୍ଜତି, ଫଲନିବ୍ବାନପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମେସୁ ପନ ପରିଯାଯେନ ଯୁଜ୍ଜତି।

ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ପରିୟତ୍ତିହେତୁଗୁଣନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱତାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅୟଞ୍ହି ''ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣାତି ସୁତ୍ତଂ ଗେୟ୍ୟ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପରିୟତ୍ତିୟଂ ଦିସ୍ସତି। ''ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତିଆଦୀସୁ ହେତୁମ୍ହି।

‘‘ନ ହି ଧମ୍ମୋ ଅଧମ୍ମୋ ଚ, ଉଭୋ ସମୱିପାକିନୋ;

ଅଧମ୍ମୋ ନିରଯଂ ନେତି, ଧମ୍ମୋ ପାପେତି ସୁଗ୍ଗତି’’ନ୍ତି

ଆଦୀସୁ ଗୁଣେ। ‘‘ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସମଯେ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱତାଯଂ।

ଅଥ ୱା ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ସଭାୱପଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞପଞ୍ଞତ୍ତିଆପତ୍ତିପରିଯତ୍ତିନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱତାୱିକାରଗୁଣପଚ୍ଚ- ଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି ‘‘କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ ସଭାୱେ ଦିସ୍ସତି।

ଯସ୍ସେତେ ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା, ସଦ୍ଧସ୍ସ ଘରମେସିନୋ;

ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ଧିତି ଚାଗୋ, ସ ୱେ ପେଚ୍ଚ ନ ସୋଚତୀ’’ତି

ଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞାଯଂ।

‘‘ନ ହି ଧମ୍ମୋ ଅଧମ୍ମୋ ଚ, ଉଭୋ ସମୱିପାକିନୋ;

ଅଧମ୍ମୋ ନିରଯଂ ନେତି, ଧମ୍ମୋ ପାପେତି ସୁଗ୍ଗତି’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ

ପୁଞ୍ଞେ। ‘‘ପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମା, ନିରୁତ୍ତିଧମ୍ମା, ଅଧିୱଚନାଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ। ‘‘ପାରାଜିକା ଧମ୍ମା, ସଙ୍ଘାଦିସେସା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ ଆପତ୍ତିଯଂ। ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଂ ଜାନାତି ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପରିଯତ୍ତିଯଂ। ‘‘ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସମଯେ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱତାଯଂ। ‘‘ଜାତିଧମ୍ମା ଜରାଧମ୍ମା ମରଣଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିକାରେ। ‘‘ଛନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଗୁଣେ। ‘‘ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦୀସୁ ପଚ୍ଚଯେ। ‘‘ଠିତାୱସା ଧାତୁ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା ଧମ୍ମନିଯାମତା’’ତିଆଦୀସୁ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନେ।

ଅଥ ୱା ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ପରିଯତ୍ତିସଚ୍ଚସମାଧିପଞ୍ଞାପକତିପୁଞ୍ଞାପତ୍ତିଞେଯ୍ୟାଦୀସୁ ବହୂସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିଟ୍ଠପ୍ପଯୋଗୋ। ତଥା ହି ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପରିଯତ୍ତିଯଂ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ପତ୍ତଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦୀସୁ ସଚ୍ଚେ। ‘‘ଏୱଂଧମ୍ମା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଅହେସୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମାଧିମ୍ହି। ‘‘ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ଧିତି ଚାଗୋ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ ପଞ୍ଞାଯଂ। ‘‘ଜାତିଧମ୍ମାନଂ ଭିକ୍ଖୱେ ସତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ ପକତିଯଂ। ‘‘ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରି’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ ପୁଞ୍ଞେ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ପାରାଜିକା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ ଆପତ୍ତିଯଂ। ‘‘କୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ ଞେଯ୍ୟେ। ଏୱଂ ଧମ୍ମସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିୱିସଯା ୱିୱିଧା ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ଦସ୍ସିତା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପନ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଯୁତ୍ତିୱିସଯାଦଯୋ ଚ ଅତ୍ଥା ଗହେତବ୍ବା। ତଥା ହି ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ –

‘‘ନେସ ଧମ୍ମୋ ମହାରାଜ, ଯଂ ତ୍ୱଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ଏକକୋ;

ଅହମ୍ପି ତେନ ଗଚ୍ଛାମି, ଯେନ ଗଚ୍ଛସି ଖତ୍ତିଯା’’ତି

ଆଦୀସୁ ଯୁତ୍ତିଯଂ ୱତ୍ତତି। ‘‘ମନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିସଯେ। ‘‘ସତଞ୍ଚ ଧମ୍ମୋ ନ ଜରଂ ଉପେତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ ୱତ୍ତତି। ତତ୍ର ଯା ନିସ୍ସତ୍ତତା, ସା ଏୱ ନିଜ୍ଜୀୱତା। ଯୋ ଚ ହେତୁ, ସୋ ଏୱ ପଚ୍ଚଯୋ।

ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ପରିଯତ୍ତିପଚ୍ଚଯେସ୍ୱପି, ଗୁଣେ ନିସ୍ସତ୍ତତାଯ ଚ;

ସଭାୱେ ଚେୱ ପଞ୍ଞାଯଂ, ପୁଞ୍ଞେ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯମ୍ପି ଚ।

ଆପତ୍ତିଯଂ ୱିକାରେ ଚ, ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନକେପି ଚ;

ସଙ୍ଗସମାଧିପକତି-ଞ୍ଚେଯ୍ୟେସୁ ଯୁତ୍ତିଯମ୍ପି ଚ;

ୱିସଯେ ଚେୱ ନିବ୍ବାନେ, ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

କେଚି ପନ ଧମ୍ମସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିସଯାନଂ ଦସଧାୱ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ୱଦନ୍ତି।

ଞ୍ଚେଯ୍ୟମଗ୍ଗେ ଚ ନିବ୍ବାନେ, ସଭାୱେ ଅଥ ଜାତିଯଂ;

ମନେ ୱିସଯପୁଞ୍ଞ୍ଚେସୁ, ଭାୱେ ପାୱଚନେପି ଚ;

ଇମେସୁ ଦସସ୍ୱତ୍ଥେସୁ, ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

ତତ୍ର ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋତି ସମାନସଦ୍ଦୱଚନୀଯାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଉଦ୍ଧରଣଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ।

ରକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଲକାରନ୍ତଧାତୁ

ପାଲରକ୍ଖଣେ। ‘‘ରକ୍ଖଣଂ, ତାଣଂ, ଗୋପନଂ, ଅୱନଂ, ପାଲନଂ, ରକ୍ଖା, ରକ୍ଖଣା, ଗୁତ୍ତି’’ ଇଚ୍ଚେତେ ପରିଯାଯା। ପାଲେତି, ପାଲଯତି। ପାଲକୋ, ବୁଦ୍ଧପାଲୋ। ଅମ୍ବପାଲୀ ଗଣିକା। ସମୋ ଭୱତୁ ପାଲିନା। ପାଲିତୋ, ପାଲନଂ, ପାଳି।

ଏତ୍ଥ ପାଳୀତି ଅତ୍ଥଂ ପାଲେତୀତି ପାଳି, ଲସ୍ସ ଳତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଅନ୍ତୋଦକଂ ରକ୍ଖଣଟ୍ଠେନ ମହତୋ ତଳାକସ୍ସ ଥିରା ମହତୀତି ପାଳି ୱିଯାତି ପାଳି, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ। ଅପରୋ ନଯୋ ପକଟ୍ଠାନଂ ଉକ୍କଟ୍ଠାନଂ ସୀଲାଦିଅତ୍ଥାନଂ ବୋଧନତୋ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାୱତୋ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଭାସିତତ୍ତା ଚ ପକଟ୍ଠାନଂ ୱଚନପ୍ପବନ୍ଧାନଂ ଆଳୀତି ପାଳି।

ପାଳିସଦ୍ଦୋ ପାଳିଧମ୍ମେ, ତଳାକପାଳିଯମ୍ପି ଚ;

ଦିସ୍ସତେ ପନ୍ତିଯଞ୍ଚେୱ, ଇତି ଞ୍ଚେଯ୍ୟଂ ୱିଜାନତା।

ଅଯଞ୍ହି ‘‘ପାଳିଯା ଅତ୍ଥମୁପପରିକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସଙ୍ଖାତେ ପାଳିଧମ୍ମେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ମହତୋ ତଳାକସ୍ସ ପାଳି’’ତିଆଦୀସୁ ତଳାକପାଳିଯଂ। ‘‘ପାଳିଯା ନିସୀଦିଂସୂ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ୍ତିଯଂ, ପଟିପାଟିଯା ନିସୀଦିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ଧାତୁଯା କିଞ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ପାଟିପଦିକୋ ହି ପନ୍ତିୱାଚକୋ ପାଳିସଦ୍ଦୋ।

ତିଲ ସିନେହନେ। ତେଲେତି, ତେଲଯତି। ତେଲଂ, ତିଲୋ, ତିଲଂ।

ତତ୍ଥ ତିଲୋତି ତିଲଗଚ୍ଛୋ। ତିଲନ୍ତି ତପ୍ଫଲଂ। ତତୋ ପନ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ସିନେହୋ ତେଲଂ। ସୋ ହି ‘‘ତିଲାନଂ ଇଦନ୍ତି ତେଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ସାସପତେଲ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି? ନୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ‘‘ତିଲସିନେହନେ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାଯ ତିଲଧାତୁଯା ସାମଞ୍ଞତୋ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ସିନେହସ୍ସ ୱଚନତୋ। ତେନ ‘‘ସାସପତେଲଂ, ମଧୁକତେଲ’’ନ୍ତିଆଦଯୋ ସାସନେ ପଯୋଗା ଦିସ୍ସନ୍ତି। ମଯଂ ପନ ତିଲଧାତୁୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନାନଂ ତିଲଗଚ୍ଛତପ୍ଫଲୱାଚକାନଂ ‘‘ତିଲୋ, ତିଲ’’ନ୍ତି ସଦ୍ଦରୂପାନଂ ପକାସନମୁଖେନ ‘‘ତିଲାନଂ ଇଦନ୍ତି ତେଲ’’ନ୍ତି ୱଦାମ, ନ ପନ ତେନ ୱଚନେନ ସାସପାଦୀନଂ ସିନେହସ୍ସ ଅତେଲତ୍ତଂ ୱଦାମ। ଅଥ କିଞ୍ଚରହୀତି ଚେ? ତଦ୍ଧିତୱିଧାନେ ୱିଞ୍ଞୂନଂ କୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ ତିଲସଦ୍ଦଂ ପଟିଚ୍ଚ ‘‘ତିଲାନଂ ଇଦନ୍ତି ତେଲ’’ନ୍ତି ୱଦାମ। ସିନେହସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସାସପାଦୀନଂ ତେଲସ୍ସ ୱଚନଂ ନ ଜହାମ, ତସ୍ମା ଉଦାହରଣପ୍ପକାସନେ ‘‘ତିଲୋ, ତିଲଂ, ତେଲ’’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ତେଲଂ, ତିଲୋ, ତିଲ’’ନ୍ତି ଅମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଞ୍ହି ୱଚନଂ ତେଲସ୍ସ ସାମଞ୍ଞତୋ ସିନେହେ ପୱତ୍ତିଂ ଦୀପେତି। ତେନେୱ ଚ ସାସନେ ‘‘ତିଲତେଲଂ, ସାସପତେଲ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସେସୱଚନମ୍ପି ଦିସ୍ସତୀତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥାୱଗନ୍ତବ୍ବଂ। ଅପିଚ ତେଲସଦ୍ଦୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ତିଲତେଲେ ୱତ୍ତତି, ଯଥା ମିଗସଦ୍ଦୋ ହରିଣମିଗେତିପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଜଲ ଅପୱାରଣେ। ଜାଲେତି, ଜାଲୟତି। ଜାଲଂ, ଜାଲା। ଜାଲନ୍ତି ମଚ୍ଛଜାଲଂ। ଜାଲାତି ଅଗ୍ଗିଜାଲା।

ଖଲ ସୋଚେୟ୍ୟେ। ସୋଚେୟ୍ୟଂ ସୁଚିଭାୱୋ। ଖାଲେତି, ଖାଲୟତି। ପକ୍ଖାଲେତି, ପକ୍ଖାଲୟତି।

ତଲ ପତିଟ୍ଠାୟଂ। ତାଲେତି, ତାଲୟତି। ତାଲୋ, ତଲଂ।

ଏତ୍ଥ ତାଲୋତି ତିଣରାଜରୁକ୍ଖୋ। ତଲନ୍ତି ପାଣିତଲଭୂମିତଲାଦି। ତଞ୍ହି ତାଲୟତି ପତିଟ୍ଠାତି ଏତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁଜାତନ୍ତି ତଲଂ।

ତୁଲ ଉମ୍ମାନେ। ତୋଲେତି, ତୋଲୟତି।

ଦୁଲୌକ୍ଖେପେ। ଉକ୍ଖେପୋ ଉଦ୍ଧଂ ଖିପନଂ। ଦୋଲେତି, ଦୋଲୟତି। ଦୋଲା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଦୋଲିୟତି ଉକ୍ଖିପିୟତି ୟତ୍ଥ ନିପନ୍ନୋ ଦାରକୋ, ୟଥାନିପନ୍ନକୋ ୱାତି ଦୋଲା।

ୱୁଲ ନିମ୍ମଜ୍ଜନେ। ୱୋଲେତି, ୱୋୟଲତି।

ମୀଲ ନିମୀଲନେ। ମୀଲେତି, ମୀଲୟତି। ମୀଲନଂ, ଉମ୍ମୀଲନଂ, ନିମୀଲନଂ।

ମୂଲ ରୋହନେ। ମୂଲେତି, ମୂଲୟତି। ମୂଲଂ। ଏସା ହି ୟଦା ପତିଟ୍ଠାୟଂ ୱତ୍ତତି, ତଦା ଭୂୱାଦିଗଣିକା, ‘‘ମୂଲତୀ’’ତି ଚସ୍ସା ରୂପଂ।

ତତ୍ଥ ମୂଲନ୍ତି ମୂଲୟତି ରୂହତି ରୁକ୍ଖାଦି ଏତେନାତି ମୂଲଂ। ଅଥ ୱା ମୂଲୟତି ଛିନ୍ନୋପି କୋଚି ଏତେନ ଅଚ୍ଛିନ୍ନେନ ପୁନଦେୱ ରୂହତୀତି ମୂଲଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

‘‘ୟଥାପି ମୂଲେ ଅନୁପଦ୍ଦୱେ ଦଲ୍ହେ,

ଛିନ୍ନୋପି ରୁକ୍ଖୋ ପୁନଦେୱ ରୂହତି;

ଏୱମ୍ପି ତଣ୍ହାନୁସୟେ ଅନୂହତେ,

ନିବ୍ବତ୍ତତି ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତି;

ମୂଲସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ହେଟ୍ଠା ଭୂୱାଦିଗଣେ ୱୁତ୍ତୋ।

କଲ ପିଲ ଖେପେ। କାଲେତି, କାଲୟତି। କାଲୋ। ପିଲେତି, ପିଲୟତି।

ଏତ୍ଥ କାଲୋତି ସମୟୋପି ମଚ୍ଚୁପି। ତତ୍ର ସମୟୋ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଆୟୁଂ କାଲୟତି ଖେପେତି ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଅପ୍ପଂ ଅପ୍ପଂ କରୋତୀତି କାଲୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘କାଲୋ ଘସତି ଭୂତାନି, ସବ୍ବାନେୱ ସହତ୍ତନା;

ୟୋ ଚ କାଲଘସୋ ଭୂତୋ, ସଭୂତପଚନିଂପଚୀ’’ତି।

ମଚ୍ଚୁ ପନ କାଲୟତି ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତଂ ଖେପେତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ନାସେତୀତି କାଲୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା ‘‘କାଲୋତି ମଚ୍ଚୁ। କାଲୟତି ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତଂ ନାସେତୀତି କାଲୋ। କାଲେନ ମଚ୍ଚୁନା କତୋ ନାସିତୋତି କାଲକତୋ’’ତି। ‘‘ମରଣଂ ହିଦଂ ମଚ୍ଚୁ ମଚ୍ଚୁ ଚୁତି କାଲୋ ଅନ୍ତକୋ ନିକ୍ଖେପୋ’’ତି ମରଣସ୍ସାଭିଧାନାନି।

ସୁଲ୍ଲ ସଜ୍ଜନେ। ସୁଲ୍ଲେତି, ସୁଲ୍ଲୟତି।

ଇଲ ପେରଣେ। ଇଲେତି, ଇଲଯତି।

ୱଲ ଭରଣେ। ୱାଲେତି, ୱାଲଯତି। ୱାଲୋ।

ଲଲ ଇଚ୍ଛାଯଂ। ଲଲେତି, ଲଲଯତି।

ଦଲ ୱିଦାରଣେ। ଦାଲେତି, ଦାଲଯତି, ପଦାଲେତି, ପଦାଲଯତି। କୁଦାଲୋ।

କଲ ଗତିସଙ୍ଖ୍ୟାନେସୁ। କାଲେତି, କାଲଯତି। କାଲୋ, କଲା। କଲାତି ଅୱଯୱୋ। ସା ହି କାଲଯିତବ୍ବା ସଙ୍ଖାଯିତବ୍ବାତି କଲା।

ସୀଲ ଉପଧାରଣେ। ଉପଧାରଣଂ ଭୁସୋ ଧାରଣଂ, ପତିଟ୍ଠାୱସେନ ଆଧାରଭାୱୋ। ସୀଲେତି, ସୀଲଯତି। ସୀଲଂ, ସୀଲନଂ।

ଏତ୍ଥ ସୀଲନ୍ତି ସୀଲେତି ଉପଧାରେତି ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ ଅପାଯେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିନିୱାରଣୱସେନ ଭୁସୋ ଧାରେତୀତି ସୀଲଂ। ଅଥ ୱାସୀଲିଯତି ଉପଚାରିଯତି ସପ୍ପୁରିସେହି ହଦଯମଂସନ୍ତରଂ ଉପନେତ୍ୱା ଧାରିଯତୀତି ସୀଲଂ। ସୀଲନନ୍ତି ଭୂୱାଦିଗଣେ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତାସଙ୍ଖାତଂ ସମାଧାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ''ସୀଲତୀ''ତି ରୂପଂ, ଇଧ ପନ ଆଧାରଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଉପଧାରଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ସୀଲେତି, ସୀଲଯତୀ''ତି ରୂପାନି। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ହି ''କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠାୱସେନ ଆଧାରଭାୱୋ ଉପଧାରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ୱେଲ କାଲୋପଦେସେ। ୱେଲେତି, ୱେଲଯତି। ୱେଲା। କେଚି ''ୱେଲ ଇତି ଧାତୁସଦ୍ଦୋ ନ ହୋତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ, ପୋରାଣେହି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂହି ''ୱେଲଯତୀ''ତି ରୂପସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା।

ପଲ ମୂଲ ଲୱନପୱନେସୁ। ଲୱନଂ ଛେଦନଂ, ପୱନଂ ସୋଧନଂ। ପାଲେତି, ପାଲଯତି। ପଲଂ। ପଲଂ ନାମ ମାନୱିସେସୋ। ଲୋକସ୍ସ ୱିମତିଂ ପାଲେତି ଲୁନାତି ସୋଧେତି ଚାତି ପଲଂ। ମୂଲେତି, ମୂଲଯତି। ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ପନ ''ମୂଲଯତି କେଦାରଂ, ମୂଲଯତି ଧଞ୍ଞ''ନ୍ତି ପଯୋଗଂ ୱଦନ୍ତି।

ଥୂଲ ପରିବ୍ରୂହନେ। ପରିବ୍ରୂହନଂ ୱଡ୍ଢନଂ। ଥୂଲେତି, ଥୂଲଯତି। ଥୂଲୋ ପୁରିସୋ। ଥୂଲା ଜୱେନ ହାଯନ୍ତି।

ପଲ ଗତିଯଂ। ପଲେତି, ପଲଯତି। ଅତ୍ଥଂ ପଲେତି ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖଂ। ପଲେତି ରସମାଦାଯ। ଯଥା ସୁତ୍ତଗୁଳେ ଯତ୍ତକେହି ସୁତ୍ତେହି ୱେଠିତଂ, ତତ୍ତକେହି ଏୱ ପଲଯତି।

ଚିଙ୍ଗୁଲ ପରିବ୍ଭମନେ। ଚିଙ୍ଗୁଲେତି, ଚିଙ୍ଗୁଲଯତି। ଚିଙ୍ଗୁଲଯିତ୍ୱା। ଅତ୍ରାଯଂ ପାଳିଇ ''ଯାୱତିକା ଅଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଗତି, ତାୱତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଚିଙ୍ଗୁଲଯିତ୍ୱା ଭୂମିଯଂ ପପତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଚିଙ୍ଗୁଲଯିତ୍ୱାତି ପରିବ୍ଭମିତ୍ୱା।

ଲକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ୱକାରନ୍ତଧାତୁ

ଦିୱୁ ପରିକୂଜନେ। ପରିକୂଜନଂ ଗଜ୍ଜନଂ। ଦେୱେତି, ଦେୱଯତି। ଦେୱୋ ଚ ପରିଦେୱିତ୍ୱା। ଦେୱୋତି ମେଘୋ।

ଦିୱୁଅଦ୍ଦନେ। ଅଦ୍ଦନଂ ଗନ୍ଧପିସନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଦେୱେତି, ଦେୱଯତି।

ଚିୱ ଭାସାଯଂ। ଚିୱେତି, ଚିୱଯତି।

ୱକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ସକାରନ୍ତଧାତୁ

ପୁସ ପୋସନେ। ପୋସେତି, ପୋସଯତି। ଇମାନି ରୂପାନି କିଞ୍ଚାପି ଭୂୱାଦିଗଣିକଂ ‘‘ପୋସେତୀ’’ତି ରୂପଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନି ୱିଯ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତଥାପି ‘‘ଅଞ୍ଞେପି ଦେୱେ ପୋସେତୀ’’ତିଆଦିକସ୍ସ ଚୁରାଦିଗଣିକରୂପସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉଭିନ୍ନଂ ପନ କାରିତପ୍ପଚ୍ଚେ ‘‘ପୋସାପେତି, ପୋସାପଯତୀ’’ତି ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାନି।

ପେସ ପଟିହରଣେ। ପେସେତି, ପେସଯତି।

ପିସ ବଲପାଣନେସୁ। ପିସେତି, ପିସଯତି।

ପସି ନାସନେ। ପଂସେତି, ପଂସଯତି।

ଜସି ରକ୍ଖଣେ। ଜଂସେତି, ଜଂସଯତି।

ସିଲେସ ସିଲେସନେ। ସିଲେସେତି, ସିଲେସଯତି। ସିଲେସୋ।

ଲୂସ ହିଂସାଯଂ। ଲୂସେତି, ଲୂସଯତି।

ପୁନ୍ସ ଅଭିମଦ୍ଦନେ। ନକାରୋ ନିଗ୍ଗହୀତନ୍ତଂ। ପୁଂସେତି, ପୁଂସଯତି। ନପୁଂସକୋ। ଧାତୁନକାରସ୍ସ ଲୋପେ ‘‘ପୋସୋ’’ ଇଚ୍ଚପି ରୂପଂ।

ତତ୍ଥ ନ ପୁଂସକୋତି ଇତ୍ଥିଭାୱପୁମ୍ଭାୱରହିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ସୋ ହି ପୁରିସୋ ୱିଯ ସାତିସଯଂ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତେ ନ ପୁଂସେତି ଅଭିମଦ୍ଦନଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ନପୁଂସକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। କେଚି ପନ ‘‘ନ ପୁମା, ନ ଇତ୍ଥୀ’’ତି ନପୁଂସକୋତି ୱଚନତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ତଥା ହି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୱସେନ ନପୁଂସକନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ଧୂସ କନ୍ତିକରଣେ। ଧୂସେତି, ଧୂସଯତି।

ରୁସ ରୋସନେ। ରୋସନଂ କୋପକରଣଂ। ରୋସେତି, ରୋସଯତି। ରୋସୋ। ରୋସୋତି କୋଧୋ।

ବ୍ଯୁସ ଉସ୍ସଗ୍ଗେ। ବ୍ଯୋସେତି, ବ୍ଯୋସଯତି।

ଜସ ହିଂସାଯଂ। ଜାସେତି, ଜାସଯତି।

ଦଂସ ଦଂସନେ। ଦଂସେତି, ଦଂସଯତି। ଦଂସନୋ। ଦଂସନୋତି ଦନ୍ତୋ। ଦଂସନ୍ତି ଖାଦନୀଯଂ ୱା ଭୋଜନୀଯଂ ୱା ଏତେନାତି ଦଂସନୋ।

ଦସି ଦସ୍ସନେ ଚ। ଚକାରୋ ଦଂସନଂ ଅପେକ୍ଖତି। ଦଂସେତି, ଦଂସଯତି। ୱିଦଂସେତି, ୱିଦଂସଯତି ସୂରିଯୋ ଆଲୋକଂ।

ତସ୍ସ ସନ୍ତଜ୍ଜନେ। ତସ୍ସେତି, ତସ୍ସଯତି ପୁରିସୋ ଚୋରେ।

ୱସ୍ସ ସଣ୍ଠିବନ୍ଧନେ। ସଣ୍ଠିବନ୍ଧନଂ ସମନ୍ତତାକରଣଂ। ୱସ୍ସେତି, ୱସ୍ସଯତି।

ଜସ ତାଳନେ। ତାଳନଂ ପହରଣଂ। ଜାସେତି, ଜାସଯତି।

ପସ ବନ୍ଧନେ। ପାସେତି, ପାସଯତି। ପାସୋ। ପାସନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତି ସତ୍ତେ ଏତେନାତି ପାସୋ, ସକୁଣପାସାଦି।

ଘୁସି ୱିସଦ୍ଦନେ। ୱିସଦ୍ଦନଂ ଉଗ୍ଘୋସନଂ। ଘୋସେତି, ଘୋସଯତି। ଘୋସୋ।

ଲସ ସିପ୍ପଯୋଗେ। ସିପ୍ପଯୋଗୋ ଲାସିଯଂ ନାଟକନାଟନଂ ରେଚକଦାନଂ। ଲାସେତି, ଲାସଯତି। ଲାସେନ୍ତୋ, ଲାସେନ୍ତୀ । ଅତ୍ରାଯଂ ପାଳି ‘‘ୱାଦେନ୍ତିଯାପି ଲାସେନ୍ତି, ନଚ୍ଚନ୍ତିଯାପି ଲାସେନ୍ତି, ଲାସେନ୍ତିଯାପି ନଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ଲାସେନ୍ତୀତି ଯା ଉପ୍ପଲ୍ଲୱମାନା ୱିଯ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଲାସିଯନାଟକଂ

ନାଟେନ୍ତି, ରେଚକଂ ଦେନ୍ତି।

ଭୂସ ଅଲଙ୍କାରେ। ଭୂସେତି, ଭୂସଯତି। ୱିଭୂସେତି, ୱିଭୂସଯତି। ଭୂସନଂ, ୱିଭୂସନଂ।

ୱସ ସିନେହନଛେଦାୱହରଣେସୁ। ଅୱହରଣଂ ଚୋରିକାଯ ଗହଣଂ। ୱାସେତି, ୱାସଯତି। ୱସା।

ତାସ ୱାରଣେ। ୱାରଣଂ ନିୱାରଣଂ। ତାସେତି, ତାସଯତି।

ଧସ ଉଞ୍ଛେ। ଧାସେତି, ଧାସଯତି।

ଭସ ଗହଣେ। ଭାସେତି, ଭାସଯତି।

ପୁସ ଧାରଣେ। ପୋସେତି, ପୋସଯତି, ଆଭରଣଂ ଧାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତୁସି ପିସି କୁସି ଦସି ଭାସାଯଂ। ତୁଂସେତି, ତୁଂସଯତି। ପିଂସେତି, ପିଂସଯତି। କୁଂସେତି, କୁଂସଯତି। ଦଂସେତି, ଦଂସଯତି।

ଖୁସି ଅକ୍କୋସନେ। ଖୁଂସେତି, ଖୁଂସଯତି। ଖୁଂସନା।

ଗୱେସ ମଗ୍ଗନେ। ଗୱେସେତି, ଗୱେସଯତି। ଗୱେସକୋ, ଗୱେସିତୋ, ଗୱେସନା, ଗୱେଟ୍ଠି।

ୱାସ ଉପସେୱାଯଂ। ୱାସେତି, ୱାସଯତି। ୱାସୋ, ଆୱାସୋ।

ହିସି ହିଂସାଯଂ। ହିଂସେତି, ହିଂସଯତି।

ନିୱାସ ଅଚ୍ଛାଦନେ। ୱତ୍ଥଂ ନିୱାସେତି, ନିୱାସଯତି। ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ ନିୱାସେତ୍ୱା।

ଅଂସସଙ୍ଘାତେ। ଅଂସେତି, ଅଂସଯତି। ଅଂସୋ, ଅଂସା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅଂସୋତି କୋଟ୍ଠାସୋପି ଖନ୍ଧୋପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଂସାତି ଅରିସରୋଗୋ।

ମିସ ସଜ୍ଜନେ। ମେସେତି, ମେସଯତି।

ରସ ଅସ୍ସାଦନେ। ରସେତି, ରସଯତି। ରସୋ। ରସିଯତେ ଅସ୍ସାଦିଯତେ ଜନେହୀତି ରସୋ।

ରସ ସିନେହନେ। ରସେତି, ରସଯତି। ରସୋ।

ତତ୍ଥ ରସେତୀତି ସିନେହତି। ରସୋତି ସିନେହୋ, ସିନେହସମ୍ବନ୍ଧୋ ସାମଗ୍ଗିରସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଭଗୱନ୍ତଂ ''ଅରସରୂପୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ''ତି ଅୱୋଚୁଂ।

ସିଯ ଅସଙ୍ଖପ୍ପଯୋଗେ। ସେସେତି, ସେସଯତି। ସେସୋ। ୱିପୁବ୍ବୋ ଅତିସଯେ, ୱିପୁବ୍ବୋ ଅତିସଯେ, ୱିପୁବ୍ବୋ ସିସଧାତୁ ଅତିସଯେ ୱତ୍ତତି, ୱିସେସେତି, ୱିସେସଯତି। ୱିସେସୋ, ୱିସିଟ୍ଠୋ, ୱିସେସନଂ।

ମିସ୍ସ ସମ୍ମିସ୍ସେ। ମିସ୍ସେତି, ମିସ୍ସଯତି। ସମ୍ମିସ୍ସେତି, ସମ୍ମିସ୍ସଯତି। ମିସ୍ସୋ, ମିସ୍ସୋ, ମିସ୍ସିତୋ, ସମ୍ମିସ୍ସିତୋ, ସମ୍ମିସ୍ସୋ ଇଚ୍ଚାଦୀନି। ଅଲମ୍ବୁସାଜାତକେ ମିସ୍ସାତି ଇତ୍ଥୀନଂ ୱତ୍ତବ୍ବନାମଂ, ପୁରିସେହି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମିସ୍ସନତାଯ।

ଜୁସ ପରିତକ୍କନେ। ଜୋସେତି, ଜୋସଯତି।

ମସ ପହାସନେ। ମସେତି, ମସଯତି।

ମରିସ ତିତିକ୍ଖାଯଂ। ମରିସେତି। ମରିସଯତି।

ପିସ ପେସନେ। ପେସେତି, ପେସଯତି। ପେସକୋ, ପେସିତୋ।

ଘୁସସଦ୍ଦେ। ଘୋସେତି, ଘୋସଯତି। ଉଗ୍ଘୋସଯୁଂ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ପମୋଦିତା। ଘୋସୋ।

ଦିସୀ ଉଚ୍ଚାରଣେ। ଦେସେତି, ଦେସଯତି। ଦେସକୋ, ଦେସେତା, ଦେସିତୋ, ଦେସନା।

ୱସ ଅଚ୍ଛାଦନେ। ୱାସେତି, ୱାସଯତି। ନିୱାସେତି, ନିୱାସଯତି। ୱତ୍ଥଂ।

ସକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ହକାରନ୍ତଧାତୁ

ଅରହ ପୂଜାଯଂ। ଅରହେତି, ଅରହଯତି। ଅରହା, ଅରହଂ। ‘‘ଅରହା, ଖୀଣାସୱୋ, ଅସେକ୍ଖୋ’’ତି ଅରହତୋ ନାମାନି।

ସିନେହ ସିନେହନେ। ସିନେହେତି, ସିନେହଯତି।

ୱରହ ହିଂସାଯଂ। ୱରହେତି, ୱରହଯତି। ୱରାହୋ।

ୱରାହୋତି ସୂକରୋପି ହତ୍ଥୀପି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଏଣେଯ୍ଯା ଚ ୱରାହା ଚା’’ତି ଏତ୍ଥ ହି ସୂକରୋ ‘‘ୱରାହୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ‘‘ମହାୱରାହସ୍ସ…ପେ… ନଦୀସୁ ଜଗ୍ଗତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ହତ୍ଥୀ ‘‘ୱରାହୋ’’ତି।

ରହ ଚାଗେ। ରହେତି, ରହଯତି।

ଚହ ପରିକକ୍ଖନେ। ଚହେତି, ଚହଯତି।

ମହ ପୂଜାଯଂ। ମହେତି, ମହଯତି। ମହିତୋ ରାଜା ମହାରାଜା। ୱିହାରମହୋ, ଚେତିଯମହୋ।

ପିହ ଇଚ୍ଛାଯଂ। ପିହେତି, ପିହଯତି। ପିହା, ପିହାଲୁ, ଅପିହୋ, ପିହନୀଯା ୱିଭୂତିଯୋ।

କୁହୱିମ୍ହାପନେ। କୁହେତି, କୁହଯତି। କୁହକୋ। କୁହଯତି ଲୋକୱିମ୍ହାପନଂ କରୋତୀତି କୁହକୋ। କୁହନା।

ସହ ପରିସହନେ। ପରିସହନଂ ଖନ୍ତି। ସହେତି, ସହଯତି। ସହନଂ। ଭୂୱାଦିଗଣିକସ୍ସ ପନସ୍ସ ‘‘ସହତୀ’’ତି ରୂପଂ।

ଗରହ ୱିନିନ୍ଦନେ। ଗରହେତି, ଗରହଯତି। ଗରହା। ଭୂୱାଦିଗଣିକସ୍ସ ପନସ୍ସ ‘‘ଗରହତୀ’’ତି ରୂପଂ।

ହକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଳଅକାରନ୍ତଧାତୁ

ତଳଅ ତାଳଅନେ। ତାଳଏତି, ତାଳଅଯତି। ପତାଳଏତି, ପତାଳଅଯତି। ତାଳଅଂ। ତାଳଅନ୍ତି କଂସତାଳଆଦି।

ତଳଅ ଆଘାତେ। ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ରୂପାନି।

ଖଠଅ ଭେଦେ। ଖଠଏତି, ଖଠଅଯତି।

ଇଠଅ ଥୱନେ। ଇଠଏତି, ଇଠଅଯତି।

ଜୁଠଅ ପେରଣେ। ଜୋଠଏତି, ଜୋଠଅଯତି।

ପୀଠଅ ଅୱଗାହନେ। ପୀଠଏତି, ପୀଠଅଯତି। ନିପ୍ପୀଠଏତି, ନିପ୍ପୀଠଅଯତି। ପୀଠଅନକୋ, ପୀଠଇତୋ, ପୀଠଆ, ପୀଠଅନଂ, ନିପ୍ପୀଠଅନକୋ।

ଲଠଅ ଉପସେୱାଯଂ। ଲାଠଏତି, ଲାଠଅଯତି। ଉପଲାଠଏତି, ଉପଲାଠଅଯତି। ଭୂୱାଦିଗଣଗ୍ଗାଯ ପନ ୱିଲାସନତ୍ଥେ ୱତ୍ତମାନାଯ ଏତିସ୍ସା ''ଲଠଅତୀ''ତି ରୂପଂ।

ସିଠଅ ସେଠଅନେ। ସେଠଏତି, ସେଠଅଯତି। ସେଠଏନ୍ତୋ। ଏହ ସେଠଏତୀତି ସେଠଇତସଦ୍ଦଂ କରୋତି।

ଅୱଗ୍ଗନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଚୁରାଦୀ ଏତ୍ତକା ଦିଟ୍ଠା, ଧାତୱୋ ମେ ଯଥାବଲଂ;

ସୁତ୍ତେସ୍ୱଞ୍ଞେପି ପେକ୍ଖିତ୍ୱା, ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିତୋ।

ଚୁରପମୁଖଗଣୋ ମେ ସାସନତ୍ଥଂ ପୱୁତ୍ତୋ,

ସୁପଚୁରହିତକାମୋ ତମ୍ପି ସିକ୍ଖେୟ୍ୟ ଧୀରୋ;

ସୁପଚୁରନଯପାଠେ ସତ୍ଥୁନୋ ତଞ୍ହି ସିକ୍ଖଂ,

ପିଯୁସମିୱ ମନୁଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥସାରଂ ଲଭେଥ।

ଇତି ନୱଙ୍ଗେ ସାଟ୍ଠକଥେ ପିଟକତ୍ତଯେ ବ୍ୟପ୍ପଥଗତୀସୁ ୱିଞ୍ଞୂନଂ

କୋସଲ୍ଲତ୍ଥାଯ କତେ ସଦ୍ଦନୀତିପ୍ପକରଣେ

ଚୁରାଦିଗଣପରିଦୀପନୋ ଅଟ୍ଠାରସମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ।

୧୯। ସଙ୍ଖଗଣଓିନିଚ୍ଛଯ

ଇତୋ ପରଂ ପୱକ୍ଖାମି, ସଙ୍ଖଗଣଓିନିଚ୍ଛଯଂ;

ସୋତୂନଂ ପଟୁଭାୱଙ୍ଗଂ, ପରମେ ପିଟକଉଯୋ।

ପଚ୍ଚଯାଦିଓିଭାଗେହି, ନଯେହି ଓିଓିଧେହି ତଂ;

ସୁଖଗ୍ଗାହାଯ ସୋତୂନଂ, ସୁଣାଥ ମମ ଭାସତୋ।

ତଡ୍ଢ ପଠମୋ ଭୂୱାଦିଗଣୋ, ଦୁତିଯୋ ରୁଧାଦିଗଣୋ, ତତିଯୋ ଦିୱାଦିଗଣୋ, ଚତୁଡ୍ଢୋ ସ୍ୱାଦିଗୁଣୋ, ପଞ୍ଚମୋ କିଯାଦିଗଣୋ, ଛଟ୍ଠୋ ଗହାଦିଗଣୋ, ସଉମୋ ତନାଦିଗଣୋ, ଅଟ୍ଠମୋ ଚୁରାଦିଗଣୋ, ଇମସ୍ମିଂ ଭଗୱତୋ ପାୱଚନେ ଅଟ୍ଠଓିଧା ଧାତୁଗଣା ଭୱନ୍ତି। ଏତେସୁ ଓିକରଣପଚ୍ଚଯୱସେନ –

ଭୂୱାଦିତୋ ଅକାରୋ ଚ, ସାନୁସାରୋ ରୁଧାଦିତୋ;

ଅକାରୋ ଚେଓିୱଣ୍ଣୋ ଚ, ଏକାରୋକାରମେୱ ଚ।

ଯପଚ୍ଚଯୋ ଦିୱାଦିମ୍ହା, ଣୁ ଣା ଉଣା ସୁୱାଦିତୋ;

କ୍ଯାଦିତୋ ପନ ନାଯେୱ, ପ୍ପଣ୍ହା ପନ ଗହାଦିତୋ।

ଓଯିରା ତୁ ତନାଦିମ୍ହା, ଣେ ଣଯା ଚ ଚୁରାଦିତୋ;

ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ, ପଚ୍ଚଯା ଦସ ପଞ୍ଚ ଚ।

ହିଯ୍ୟଉନୀ ସଉମୀ ଚ, ୱଉମାନା ଚ ପଞ୍ଚମୀ;

ଚତସ୍ସେତା ପଯୁଜ୍ଜନ୍ତି, ସଙ୍ଖଧାତୁକନାମିକା।

ଏତେସୁ ଓିସଯେସ୍ୱେୱ, ଅକାରୋ ସୁଦ୍ଧକଉରି;

ଅଞ୍ଞତ୍ର ଖ ଛ ସାଦୀହି, ସହାପି ଚୁପଲବ୍ଭତି।

''ଭୱତି ହୋତି ସମ୍ଭୋତି, ଜେତି ଜଯତି କୀଯତି;

ଡେତି ଯାତି ଇତି ଏତି, ଅୱତି କୋତି ସଙ୍କତି।

ଭିକ୍ଖତି ପିୱତି ପାତି, ୱଦେତି ୱଦତି'' ଇତି;

ଭୂୱାଦିଧାତୁରୂପାନି, ଭୱନ୍ତୀତି ପକାସଯେ।

ରୂପଂ ''ରୁନ୍ଧତି ରୁନ୍ଧୀତି, ରୁନ୍ଧେତି ପୁନ ରୁନ୍ଧିତି;

ସୁମ୍ଭୋତି''ଚ୍ଚାଦୀରୂପାନି, ରୁଧାଦୀନ୍ତି ଦୀପଯେ।

‘‘ଦିବ୍ବତି ସିବ୍ବତି ଚେୱ, ଯୁଜ୍ଜତି ୱିଜ୍ଜତି ତଥା;

ଘାଯତି ହାଯତି’’ଚ୍ଚାଦି, ରୂପମାହୁ ଦିୱାଦିନଂ।

‘‘ସୁଣୋତି ଚ ସୁଣାତି ଚ, ୱୁଣୋତି ଚ ୱୁଣାତି ଚ;

ପାପୁଣାତି ହିନୋତୀ’’ତି, ଆଦିରୂପଂ ସୁୱାଦିନଂ।

‘‘କିନାତି ଚ ଜିନାତି ଚ, ଧୁନାତି ଚ ମୁନାତି ଚ;

ଅସ୍ନାତି’’ଚ୍ଚାଦିରୂପଞ୍ଚ, କ୍ଯାଦୀନନ୍ତି ୱିଭାୱଯେ।

‘‘ଘେପ୍ପତି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ସଣ୍ହଞ୍ଚ ସଣ୍ହକୋତି ଚ;

କଣ୍ହଂ ତଣ୍ହା ଚ ତିଣ୍ହୁଣ୍ହ’’-ମିଚ୍ଚାଦି ଚ ଗହାଦିନଂ।

‘‘ତନୋତି ଚ କରୋତି ଚ, କଯିରତି ସନୋତି ଚ;

ସକ୍କୋତ’ପ୍ପୋତି ପପ୍ପୋତି’’-ଚ୍ଚାଦିରୂପଂ ତନାଦିନଂ।

‘‘ଚୋରେତି ଚୋରଯନ୍ତେ ଚ, ଚିନ୍ତେତି ଚିନ୍ତଯନ୍ତି ଚ;

ମନ୍ତେତି’’ଚ୍ଚାଦିକଞ୍ଚାପି, ରୂପମାହୁ ଚୁରାଦିନଂ।

ୱିକରଣୱସେନେୱଂ, ରୂପଭେଦୋ ପକାସିତୋ;

ଧାତୂନଂ ଧାତୁଭେଦାଦି-କୁସଲସ୍ସ ମତାନୁଗୋ।

କିରିଯାଯ ଧାରଣତୋ, ଧାତୱୋ ଏକଧା ମତା;

ଦ୍ୱିଧାପି ଚ ପୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ସକମ୍ମାକମ୍ମତୋ ପନ।

ତତ୍ଥ ସକମ୍ମକା ନାମ, ଗମିଭକ୍ଖାଦଯା ସିଯୁଂ;

ଠାସାଦଯୋ ଅକମ୍ମା ଚ, ଉପସଗ୍ଗଂ ୱିନା ୱଦେ;

ସକମ୍ମକକମ୍ମଭୂତୋ, ଦିୱୁ ଇଚ୍ଚାଦଯୋ ପୁନ;

ଗହେତ୍ୱାନ ତିଧା ହୋନ୍ତି, ଏୱଞ୍ଚାପି ୱିଭାୱଯେ।

ସକମ୍ମକେ ଦ୍ୱିଧା ଭିତ୍ୱା, ଏକକମ୍ମଦ୍ୱିକମ୍ମତୋ;

ଅକମ୍ମକେହି ସଦ୍ଧିଂ ତେ, ତିୱିଧାପି ଭୱନ୍ତି ହି।

ଅକମ୍ମକା ରୁତାଯେୱ, ଏକକମ୍ମା ଗମାଦଯୋ;

ହୋନ୍ତି ଦ୍ୱିକମ୍ମକା ନାମ, ଦୁହିକରଓହାଦଯୋ।

ସକମ୍ମାକମ୍ମକତ୍ତମ୍ପି, ଧାତୂନମୁପସଗ୍ଗତୋ;

ନିଯମୋ ନତ୍ଥି ସୋ ତସ୍ମା, ନ ମଯା ଏତ୍ଥ ଓୁଚ୍ଚତି।

ଏକଟ୍ଠାନା ଗମିଚ୍ଚାଦୀ, ଦ୍ୱିଟ୍ଠାନା ଭୂପଚାଦଯୋ;

ତିଟ୍ଠାନା ସ୍ୱାଦଯୋ ଏଓଂ, ଠାନତୋପି ତିଧା ମତା।

ଗୁପାଦଯୋ ନିଯୋଗେନ, ଆଖ୍ଯାତତ୍ତେ ସଓୁଦ୍ଧିକା;

ଓଚ ତୁରାଦଯୋ ନ ହି, ଓୁଦ୍ଧିକା କାରିତଂ ଓିନା;

ଖି ଜି ଇଚ୍ଚାଦଯୋ ଧାତୂ, ସଓୁଦ୍ଧାଓୁଦ୍ଧିକା ମତା;

ଇତି ଓୁଦ୍ଧିଓସେନାପି, ତିଓିଧୋ ଧାତୁସଙ୍ଗହୋ।

ଅଲୁତ୍ତଓିକରଣା ଚ, ଲୁତ୍ତଓିକରଣା ତଥା;

ଲୁତ୍ତାଲୁତ୍ତଓିକରଣା, ଏଓମ୍ପି ତିଓିଧା ସିଯୁଂ।

ତତ୍ରାଲୁତ୍ତଓିକରଣା, ଗମି ରୁଧି ଦିଓାଦଯୋ;

ପା ଭାଦଯୋ ଜିନିଚ୍ଚାଦୀ, କମତୋ ଇତରେ ସିଯୁଂ।

ସୁଦ୍ଧସ୍ୱରା ଏକସ୍ୱରା, ତଥାନେକସ୍ୱରାତି ଚ;

ତିଧା ଭଓନ୍ତି ଯୁଯାତା-ପାଭାଲାଦୀ କରାଦଯୋ।

ଚତୁଧାଦିନଯୋ ଚାପି, ଲକ୍ଖମାନଓସେନ ଚ;

ଗହେତବ୍ବୋ ନଯଞ୍ଞୂହି, ଯଥାଓୁତ୍ତାନୁସାରତୋ।

ପୁନ ସୁଦ୍ଧସ୍ୱରା ଧାତୂ, ଏକସ୍ୱରା ଚ ସତ୍ତଧା;

ଆଇଓଣ୍ଣୋଓଣ୍ଣନ୍ତ-ଏଓନ୍ତଓସା ମତା।

ଅଓଣ୍ଣିଓଣ୍ଣୁଓଣ୍ଣନ୍ତେ-କାରନ୍ତାନଂ ଓସେନ ଓେ;

ଅନେକସ୍ୱରଧାତୂ ଚ, ସତ୍ତଧାଓ ପକିତ୍ତିତା।

ଏଓଂ ପନ୍ନରସଧାପି, ଧାତୂନମିଧ ସଙ୍ଗହୋ;

ତପ୍ପଭେଦଂ ପକାସେସ୍ସଂ, ଇଓଇଚ୍ଚାଦିନା ଓିଦୂ।

ତତ୍ର ‘‘ଇଗତିଯଂ, ଇ ଅଜ୍ଝଯନେ, ଉ ସଦ୍ଦେ’’ ଇଚ୍ଚେତେ ସୁଦ୍ଧସ୍ୱରା ଧାତଓୋ। ଯା ରା ଲା ଇଚ୍ଚାଦଯୋ ଏକସ୍ୱରା ଆକାରନ୍ତା। ଖିଜିନିଇଚ୍ଚାଦଯୋ

ଏକସ୍ୱରା ଇକାରନ୍ତା। ପୀଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଏକସ୍ୱରା ଈକାରନ୍ତା। ଖୁ ଦୁ କୁ ଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଏକସ୍ୱରା ଉକାରନ୍ତା, ଭୂ ହୂ ଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଏକସ୍ୱରା ଊକାରନ୍ତା। ଖେ ଜେ ସେ ଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଏକସ୍ୱରା ଏକାରନ୍ତା। ସୋ ଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଏକସ୍ୱରା ଓକାରନ୍ତା।

କର ପଚ ସଙ୍ଗାମ ଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଅନେକସ୍ୱରା ଅକାରନ୍ତା, ଓମାଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଅନେକସ୍ୱରା ଆକାରନ୍ତା, ସକି ଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଅନେକସ୍ୱରା ଇକାରନ୍ତା। ଚକ୍କୀ ଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଅନେକସ୍ୱରା ଈକାରନ୍ତା। ଅନ୍ଧୁଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଅନେକସ୍ୱରା ଉକାରନ୍ତା। କକ୍କୂ ଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଅନେକସ୍ୱରା ଊକାରନ୍ତା। ଗିଲେ ମିଲେ ଇଚ୍ଚାଦୟୋ ଅନେକସ୍ୱରା ଏକାରନ୍ତାତି ଏୱଂ ପନ୍ନରସୱିଧେନ ଧାତୁସଙ୍ଗହୋ।

ଅଥ ତେତ୍ତିଂସୱିଧେନପି ଧାତୁସଙ୍ଗହୋ ଭୱତି। କଥଂ?

ଧାତୂ ସୁଦ୍ଧସ୍ୱରା ଚେୱ, ପୁନ ଚେକସ୍ୱରାପି ଚ;

କକାରନ୍ତା ଖକାରନ୍ତା, ଗନ୍ତା ଘନ୍ତା ଚ ଧାତୱୋ।

ଚକାରନ୍ତା ଛକାରନ୍ତା, ଜନ୍ତା ଝନ୍ତା ଚ ଞନ୍ତକା;

ଟକାରନ୍ତା ଠକାରନ୍ତା, ଡନ୍ତା ଢନ୍ତା ଚ ଣନ୍ତକା।

ତନ୍ତା ଚେୱ ତଥା ଥନ୍ତା, ଦନ୍ତା ଧନ୍ତା ଚ ନନ୍ତକା;

ପନ୍ତା ଫନ୍ତା ବକାରନ୍ତା, ଭନ୍ତା ମନ୍ତା ଚ ଯନ୍ତକା।

ରନ୍ତା ଲନ୍ତା ୱକାରନ୍ତା, ସନ୍ତା ହନ୍ତା ଚ ଳଅନ୍ତକା;

ଇତି ତେତ୍ତିଂସଧା ଞେୟ୍ୟୋ, ଧାତୂନମିଧ ସଙ୍ଗହୋ।

ମତେ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଙଣଳଆ, ପଦାଦିମ୍ହି ନ ଦିସ୍ସରେ;

ତେନେକସ୍ୱରଧାତୂସୁ, ଙଣଳଆ ନ କଥୀୟରେ।

ଇକାରନ୍ତତିକାରନ୍ତ-ୱସେନ ତୁ ଯଥାରହଂ;

ନାମଂ ସଙ୍ଖୋତି ଧାତୂନଂ, ଇତିସ୍ସଚ୍ଚୟଯୋଗତୋ।

ପଚିଭିକ୍ଖିଛିଦିଖାଦି, କରୋତି ଭୱତି ଗମି;

ଗତିଗଚ୍ଛତିହୋତୀତି, ଆଦିୱୋହାରମୁଦ୍ଧରେ।

ଏୱଂ ତେତ୍ତିଂସଭେଦେହି ଗହିତେସୁ ନିଖିଲେସୁ ଧାତୂସୁ –

ସହହିଂସଇହୱସା, ସୀହସଦ୍ଦଗତିଂ ୱଦେ;

ସହନତୋ ହନନତୋ, ସୀହୋତି ହି ଗରୂ ୱଦୁଂ।

ତଥା ହି ସୀହୋ ୱାତାତପାଦିପରିସ୍ସୟମ୍ପି ସହତି, ''କିଂ ମେ ବହୂହି ଘାଟିତେହୀ''ତି ଅତ୍ତନୋ ଗୋଚରତ୍ଥାୟ ଖୁଦ୍ଦକେ ପାଣେ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ, ''ମାହଂ ଖୁଦ୍ଦକେ ପାଣେ ୱିସମଗତେ ସଙ୍ଘାତଂ ଆପାଦେସୀ''ତି ଅନୁଦ୍ଦୟୱସେନ ସହିତବ୍ବେ ଖୁଦ୍ଦକସତ୍ତେପି ସହତି। ହିଂସିତବ୍ବେ ପନ କାୟୂପପନ୍ନେ ସୂକରମହିଂସାଦୟୋ ସତ୍ତେ ହିଂସତି, ତସ୍ମାପି ''ସୀହୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ପନ କନ୍ତନଟ୍ଠେନ ଆଦିଅନ୍ତୱିପଲ୍ଲାସତୋ ତକ୍କଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ

ହିଂସନଟ୍ଠେନପି ସୀହୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ସଦ୍ଦିରିଯାପଥେସୁ ଦଳ୍ହୱୀରିଯତ୍ତା ସୁଟ୍ଠୁ ଇହତୀତି ସୀହୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ଯଥା ସୀହୋ ମିଗରାଜା, ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମେ;

ଅଲୀନୱୀରିଯୋ ହୋତି, ପଗ୍ଗହିତମନୋ ସଦା''ତି।

ଅପରୋ ନଯୋ –

ସହନା ଚ ହିଂସନା ଚ, ତଥା ସୀଘଜୱତ୍ତତୋ;

ସୀହୋ ଇଚ୍ଚପି ଭାସେଯ୍ଯ, ସବ୍ବସୀହସ୍ସ ସାସନେ।

ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ସୁତ୍ତନିପାତଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ସହରା ଚ ହନନା ଚ ସୀଘଜୱତ୍ତା ଚ ସୀହୋ''ତି।

ଇଦାନି ତଦତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ୱୁଚ୍ଚତେ, ସୀହସଦ୍ଦୋ ''ସୀହୋ ଭିକ୍ଖୱେ ମିଗରାଜା''ତିଆଦୀସୁ ମିଗରାଜେ ଆଗତୋ। ''ଅଥ ଖୋ ସୀହୋ ସେନାପତି ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମୀ''ତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ। ''ସୀହୋତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ତଥାଗତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ ତଥାଗତେ। ତତ୍ଥ ତଥାଗତେ ସଦିସକପ୍ପନାଯ ଆଗତୋ।

ଏତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ସୀହେ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଞ୍ଚାପି, ବୁଦ୍ଧେ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲେ;

ଇମେସୁ ତୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ, ସୀହସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

ରୂପିରୁପ୍ପତିଧାତୂହି, ରୂପସଦ୍ଦଗତିଂ ୱଦେ;

''ରୂପଯତି ରୁପ୍ପତୀ''ତି, ୱତ୍ୱା ନିବ୍ବଚନଦ୍ୱଯଂ।

ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଗରୂହି ''ରୂପଯତୀତି ରୂପଂ, ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ରୂପନ୍ତି କେନଟ୍ଠେନ ରୂପଂ? ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନା''ତି। ଭଗୱତା ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''କିଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୱେ ରୂପଂ ୱଦେଥ, ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ତସ୍ମା ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କେନ ରୁପ୍ପତି, ସୀତେନପି ରୁପ୍ପତୀ''ତି ୱିତ୍ଥାରୋ। ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ପନସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୱ।

ପସୱତେମନତ୍ଥେନ, ଧାତୁନା ଉଦିନା ପନ;

ସମୁଦ୍ଦସଦ୍ଦନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, ୱଦେଯ୍ଯ ମତିମା ନରୋ।

ଏତ୍ଥ ହି ସମୁଦ୍ଦୋତି ଅଟ୍ଠହି ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସମୁଦ୍ଦତି ଅତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତାନଂ ମଚ୍ଛମକରାଦୀନଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପସୱତି ଜନେତୀତି ସମୁଦ୍ଦୋ। ଅଯମସ୍ମାକଂ ଖନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ପନ ''ସମୁଦ୍ଦନଟ୍ଠେନ ସମୁଦ୍ଦୋ, କିଲେଦନଟ୍ଠେନ ତେନମନଟ୍ଠେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ମିଲିନ୍ଦପଞ୍ହେ ପନ ଆଯସ୍ମା ନାଗସେନୋ ''ଭନ୍ତେ ନାଗସେନ ସମୁଦ୍ଦୋ ସମୁଦ୍ଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, କେନ କାରଣେନ ଆପଂ ଉଦକଂ ସମୁଦ୍ଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ମିଲିନ୍ଦେନ ରଞ୍ଞା ପୁଟ୍ଠୋ ଆହ ''ଯତ୍ତକଂ ମହାରାଜ ଉଦକଂ, ତତ୍ତକଂ ଲୋଣଂ, ଯତ୍ତକଂ ଲୋଣଂ, ତତ୍ତକଂ ଉଦକଂ, ଉଦକସମତ୍ତା ସମୁଦ୍ଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ତଦା ରଞ୍ଞା ମିଲିନ୍ଦେନ ''କଲ୍ଲୋସି ଭନ୍ତେ ନାଗସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ହି ସମଂ ଉଦକେନ ଲୋଣଂ ଏତ୍ଥାତି ସମୁଦ୍ଦୋତି ନିବ୍ବଚନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ ''ନୀଲୋଦ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ତତ୍ଥ ଭଦନ୍ତନାଗସେନମତଞ୍ଚ ଅମ୍ହାକଂ ମତଞ୍ଚ ପକତିସମୁଦ୍ଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି, ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯାନଂ ମତମ୍ପି ''ତଣ୍ହାସମୁଦ୍ଦୋ''ତି ଚ ''ସମୁଦ୍ଦୋପେସୋ''ତି ଚ ଆଗତାନି ସମୁଦ୍ଦସରିକ୍ଖକାନି ଚ ତଣ୍ହାଚକ୍ଖୁସୋତାଦୀନି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଖାଦଧାତୁୱସା ଚାପି, ଖନୁଧାତୁୱସେନ ୱା;

ଖନିତୋ ୱାପି ଧାତୁମ୍ହା, ଧାତୋ ଖଂପୁବ୍ବତୋପି ୱା;

ଖନ୍ଧସଦ୍ଦସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, ସଦ୍ଦକ୍ଖନ୍ଧୱିଦୂ ୱଦେ।

ତତ୍ଥ ‘‘ସଂଖିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାପି ଦୁକ୍ଖା’’ତି ୱଚନତୋ ସୟମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମୋୟେୱ ସମାନୋ ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣଦୁକ୍ଖାଦୀହି ଅନେକେହି ଦୁକ୍ଖେହି ଖଜ୍ଜତି ଖାଦିୟତୀତି ଖନ୍ଧୋ, ତେହେୱ ଦୁକ୍ଖେହି ଖଞ୍ଞତି ଅୱଦାରିୟତୀତିପି ଖନ୍ଧୋ, ଖନିୟତି ପରିଖଞ୍ଞତୀତିପି ଖନ୍ଧୋ, ଅତ୍ତେନ ୱା ଅତ୍ତନିୟେନ ୱା ତୁଚ୍ଛତ୍ତା ଖଂ ସୁଞ୍ଞାକାରଂ ଧାରେତୀତିପି ଖନ୍ଧୋ, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦି। ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରତୋ ପନ –

ଖନ୍ଧସଦ୍ଦୋ ରାସିଗୁଣ-ପଣ୍ଣତ୍ତୀସୁ ଚ ରୂଳ୍ହିୟଂ;

କୋଟ୍ଠାସେ ଚେୱ ଅଂସେ ଚ, ୱତ୍ତତୀତି ୱିଭାୱୟେ।

ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟଂ ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟଂ – ଖନ୍ଧସଦ୍ଦୋ ସମ୍ବହୁଲେସୁ ଠାନେସୁ ନିପତତି ରାସିମ୍ହି ଗୁଣେ ପଣ୍ଣତ୍ତିୟଂ ରୂଳ୍ହିୟନ୍ତି। ‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି ଭିକ୍ଖୱେ ମହାସମୁଦ୍ଦେ ନ ସୁକରଂ ଉଦକସ୍ସ ପମାଣଂ ଗହେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ତକାନି ଉଦକାଳ୍ହକାନୀ’ତି ୱା ‘ଏତ୍ତକାନି ଉଦକାଳ୍ହକସତାନୀ’ତି ୱା ‘ଏତ୍ତକାନି ଉଦକାଳ୍ହକସହସ୍ସାନୀ’ତି ୱା ‘ଏତ୍ତକାନି ଉଦକାଳ୍ହକସତସହସ୍ସାନୀ’ତି ୱା, ଅଥ ଖୋ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟୋ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ ମହାଉଦକକ୍ଖନ୍ଧୋତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ହି ରାସିତୋ ଖନ୍ଧୋ ନାମ। ନ ହି ପରିତ୍ତକଂ ଉଦକଂ ଉଦକକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ବହୁକମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ନ ପରିତ୍ତକଂ ରଜୋ ରଜକ୍ଖନ୍ଧୋ, ନ ଅପ୍ପମତ୍ତକା ଗାୱୋ ଗୱକ୍ଖନ୍ଧୋ, ନ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ବଲଂ ବଲକ୍ଖନ୍ଧୋ, ନ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ବହୁକମେୱ ହି ରଜୋ ରଜକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁକା ଚ ଗୱାଦୟୋ ଗୱକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବଲକ୍ଖନ୍ଧୋ, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ‘‘ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ଗୁଣତୋ ଖନ୍ଧୋ ନାମ। ‘‘ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଭଗୱା ମହନ୍ତଂ ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧଂ ଗଙ୍ଗାୟ ନଦିୟା ସୋତେନ ୱୁୟ୍ହମାନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଣ୍ଣତ୍ତିତୋ ଖନ୍ଧୋ ନାମ। ‘‘ୟଂ ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ମାନସଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦୀସୁ ରୂଳ୍ହୀତୋ ଖନ୍ଧୋ ନାମ। ସ୍ୱାୟମିଧ ରାସିତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅୟଞ୍ହି ଖନ୍ଧଟ୍ଠୋ ନାମ ପିଣ୍ଡଟ୍ଠୋ ପୂଗଟ୍ଠୋ ଘଟଟ୍ଠୋ ରାସଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ରାସିଲକ୍ଖଣା ଖନ୍ଧାତି ୱେଦିତବ୍ବା। କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠୋତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି ଇଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଚୋଦିୟମାନା ‘‘ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ଦସ୍ସାମ, ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ଦସ୍ସାମା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଇତି କୋଟ୍ଠାସଲକ୍ଖଣା ଖନ୍ଧାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱମେତ୍ଥ ‘‘ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ରୂପରାସି ରୂପକୋଟ୍ଠାସୋ, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱେଦନାରାସି ୱେଦନାକୋଟ୍ଠାସୋ’’ତି ଇମିନା ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ଖନ୍ଧେ ଭାରଂ। ଖନ୍ଧତୋ ଓତାରେତି, ମହାହନୁସଭକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ଅଂସୋ ‘‘ଖନ୍ଧୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଆପୁବ୍ବୟତତୋ ଚାପି, ଆୟୂପପଦତୋ ପୁନ;

ତନୁତୋ ତନିତୋ ୱାପି, ଆୟତନରୱୋ ଗତୋ।

ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ଆୟତନତୋ, ଆୟାନଂ ୱା ତନନତୋ, ଆୟତସ୍ସ ଚ ନୟନତୋ ଆୟତନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଚକ୍ଖୁ ରୂପାଦୀସୁ ହି ତଂତଂଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ସେନ ସେନ ଅନୁଭୱନାଦିକିଚ୍ଚେନ ଆୟତନ୍ତି ଉଟ୍ଠହନ୍ତି ଘଟନ୍ତି ୱାୟମନ୍ତୀତି ୱା ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ଚ ପନ ଆୟଭୂତେ ଧମ୍ମେ ଏତାନି ତନନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦଞ୍ଚ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ପୱତ୍ତଂ ଅତୀୱ ଆୟତଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ୟାୱ ନ ନିୱତ୍ତତି, ତାୱ ନୟନ୍ତି, ପୱତ୍ତୟନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇତି ସବ୍ବେପିମେ ଧମ୍ମା ଆୟତନତୋ, ଆୟାନଂ ୱା ତନନତୋ, ଆୟତସ୍ସ ଚ ନୟନତୋ ଆୟତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଅପିଚ ନିୱାସଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆକରଟ୍ଠେନ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନ ଆୟତନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ‘‘ଲୋକେ ଇସ୍ସରାୟତନଂ ୱାସୁଦେୱାୟତନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ ଆୟତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ସୁୱଣ୍ଣାୟତନଂ ରଜତାୟତନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆକରୋ, ସାସନେ ପନ ‘‘ମନୋରମେ ଆୟତନେ, ସେୱନ୍ତି ନଂ ୱିହଙ୍ଗମା’’ତିଆଦୀସୁ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ । ‘‘ଦକ୍ଖିଣାପଥୋ ଗୁନ୍ନଂ ଆୟତନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ। ‘‘ତତ୍ର ତତ୍ରେୱ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ ପାପୁଣାତି ସତି ସତିଆୟତନେ’’ତିଆଦୀସୁ କାରଣଂ।

ଚକ୍ଖୁଆଦୀସୁ ଚାପି ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ନିୱସନ୍ତି ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟାତି ଚକ୍ଖାଦୟୋ ଚ ନେସଂ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ। ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ତେ ଆକିଣ୍ଣା ତନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ତଦାରମ୍ମଣତ୍ତା ଚାତି ଚକ୍ଖାଦୟୋ ଚ ନେସଂ ଆକରୋ। ଚକ୍ଖାଦୟୋ ଚ ନେସଂ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱସେନ ସମୋସରଣତୋ।

ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଚ ନେସଂ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ ତନ୍ନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣଭାୱେନ ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ, ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଚ ନେସଂ କାରଣଂ ତେସଂ ଅଭାୱେ ଅଭାୱତୋ। ଇତି ନିୱାସଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆକରଟ୍ଠେନ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନାତି ଇମେହି କାରଣେହି ଏତେ ଧମ୍ମା ଆଯତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତେନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ ଚ ତଂ ଆଯତନଞ୍ଚାତି ଚକ୍ଖାଯତନଂ…ପେ… ଧମ୍ମା ଚ ତେ ଆଯତନଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମାଯତନନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି। ଇଚ୍ଚେୱଂ –

ନିୱାସୋ ଆକରୋ ଚେୱ, ଜାତିଦେସୋ ଚ କାରଣଂ;

ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଞ୍ଚ, ୱୁଚ୍ଚତା’ଯତନଂ ଇତି;

ୱିଦିୱିଦେହି ଧାତୂହି, ଅକାରପୁବ୍ବକେହି ୱା;

ଅନ୍ତୱିରହିତସଦ୍ଦୂ-ପପଦେନ ଜୁନାପି ୱା।

ଅୱିଜ୍ଜାସଦ୍ଦନିପ୍ଫତ୍ତି, ଦୀପେତବ୍ବା ସୁଧୀମତା।

ଏତ୍ଥ ପୂରେତୁଂ ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦି ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ନାମ, ଅଲଦ୍ଧବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ତବ୍ବିପରୀତତୋ କାଯସୁଚରିତାଦି ୱିନ୍ଦିଯଂ ନାମ, ତଂ ୱିନ୍ଦିଯଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଖନ୍ଧାନଂ ରାସଟ୍ଠଂ, ଆଯତନାନଂ ଆଯତନଟ୍ଠଂ, ଧାତୂନଂ ସୁଞ୍ଞଟ୍ଠଂ, ସଚ୍ଚାନଂ ତଥଟ୍ଠଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ପୀଳନାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅତ୍ଥଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ଅନ୍ତୱିରହିତେ ସଂସାରେ ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ସତ୍ତେ ଜୱାପେତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦୀସୁ ଜୱତି, ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ନ ଜୱତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା।

ଯଂ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଅପିଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଛାଦନତୋପି ଅୱିଜ୍ଜା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏତଂ ନ ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଛାଦନକିଚ୍ଚତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାଯଂ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ –

''ବ୍ଯଞ୍ଜନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଭାୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ଅପିଚା'ତିଆଦିମାହ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନି 'ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁ, ଇଦମାରମ୍ମଣ'ନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଞାତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅୱିଜ୍ଜା ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା ୱୁତ୍ତା, ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସଭାୱଚ୍ଛାଦନତୋ ଏୱ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଭାୱସ୍ସ, ଜରାମରଣାଦୀନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଭାୱସ୍ସ ଚ ଛାଦନତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଛାଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିକମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜା 'ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ୱିନ୍ଦତୀ'ତି ୱୁତ୍ତା, ତଥା ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ୱିନ୍ଦନୀଯସ୍ସ ନ ହୋତୀତି 'ୱିନ୍ଦିଯଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀ'ତି ଚ, ଅୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପୱତ୍ତାପନଂ ଉପ୍ପାଦନଂ ଆଯତନଂ, ସମ୍ମୋହଭାୱେନେୱ ଅନଭିସମଯଭୂତତ୍ତା 'ଅୱିଦିତଂ ଅଞ୍ଞାତଂ କରୋତି, ଅନ୍ତୱିରହିତେ ଜୱାପେତୀ'ତି ୱଣ୍ଣାଗମୱିପରିଯାଯୱିକାରୱିନାସଧାତୁଅତ୍ଥୱିସେସଯୋଗେହି ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱସେନ ତୀସୁପି ପଦେସୁ ଅକାରୱିକାରଜକାରେ ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେସଂ ୱଣ୍ଣାନଂ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ଜକାରସ୍ସ ଚ ଦୁତିଯସ୍ସ ଆଗମଂ କତ୍ୱା ଅୱିଜ୍ଜାତି ୱୁତ୍ତା''ତି।

ଅରହଧାତୁତୋ ଞେଯ୍ଯା, ଅରହଂସଦ୍ଦସଣ୍ଠିତି;

ଅରାରୂପପଦହନ-ଧାତୁତୋ ୱାଥୱା ପନ।

ରହତୋ ରହିତୋ ଚାପି, ଅକାରପୁବ୍ବତୋ ଇଧ;

ୱୁଚ୍ଚତେ ଅସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତି, ଆରକାଦିରୱସ୍ସିତା।

ତଥା ହି ଅରହନ୍ତି ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯତ୍ତା ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯେ ଅରହତି ପୂଜାୱିସେସଞ୍ଚାତି ଅରହଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ –

''ପୂଜାୱିସେସଂ ସହ ପଚ୍ଚଯେହି,

ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଅରହତି ଲୋକନାଥୋ;

ଅତ୍ଥାନୁରୂପଂ ଅରହନ୍ତି ଲୋକେ,

ତସ୍ମା ଜିନୋ ଅରହତି ନାମମେତ''ନ୍ତି।

ତଥା ସୋ କିଲେସାରଯୋ ମଗ୍ଗେନ ହନୀତି ଅରହଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ –

''ଯସ୍ମା ରାଗାଦିସଙ୍ଖାତା, ସବ୍ବେପି ଅରଯୋ ହତା;

ପଞ୍ଞାସତ୍ଥେନ ନାଥେନ, ତସ୍ମାପି ଅରହଂ ମତୋ''ତି।

ଯଞ୍ଚେତଂ ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାମଯନାଭିଂ ପୁଞ୍ଞାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରାରଂ ଜରାମରଣନେମିଂ ଆସୱସମୁଦଯମଯେନ ଅକ୍ଖେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତିଭୱରଥେ ସମାଯୋଜିତଂ ଅନାଦିକାଲପ୍ପୱତ୍ତଂ ସଂସାରଚକ୍କଂ, ତସ୍ସ ସୋ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ୱୀରିଯପାଦେହି ସୀଲପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାଯ ସଦ୍ଧାହତ୍ଥେନ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଂ ଞାଣପରସୁଂ ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବେ ଅରେ ହନୀତିପି ଅରହଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ –

''ଅରା ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ, ହତା ଞାଣାସିନା ଯତୋ;

ଲୋକନାଥେନ ତେନେସ, ଅରହନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି।

ତଥା ଅତ୍ତହିତଂ ପରହିତଞ୍ଚ ପରିପୂରେତୁଂ ସମ୍ମା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତେହି ସାଧୂହି ଦୂରତୋ ରହିତବ୍ବା ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବା ପରିହାତବ୍ବାତି ରହା, ରାଗାଦଯୋ ପାପଧମ୍ମା, ନ ସନ୍ତି ଏତସ୍ସ ରହାତି ଅରହଂ। ''ଅରହୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଓକାରସ୍ସ ସାନୁସାରଂ ଅକାରାଦେସଂ କତ୍ୱା ''ଅରହଂ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆହ ଚ –

''ପାପଧମ୍ମା ରହା ନାମ, ସାଧୂହି ରହିତବ୍ବତୋ;

ତେସଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପହୀନତ୍ତା, ଭଗୱା ଅରହଂ ମତୋ''ତି।

ଅଥ ୱା ଖୀଣାସୱେହି ସେକ୍ଖେହି କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ଚ ନ ରହିତବ୍ବୋ ନ ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବୋ, ତେ ଚ ଭଗୱାତି ଅରହଂ। ଆହ ଚ –

''ଯେ ଚ ସଚ୍ଛିକତଧମ୍ମା,

ଅରିଯା ସୁଦ୍ଧଗୋଚରା;

ନ ତେହି ରହିତୋ ହୋତି,

ନାଥୋ ତେନା'ରହଂ ମତୋ''ତି।

ରହୋତି ଚ ଗମନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ରହୋ ଗମନଂ ଗତୀସୁ ପଚ୍ଚାଜାତୀତି ଅରହଂ। ଆହ ଚ –

''ରହୋ ୱା ଗମନଂ ଯସ୍ସ, ସଂସାରେ ନତ୍ଥି ସବ୍ବସୋ;

ପହୀନଜାତିମରଣୋ, ଅରହଂ ସୁଗତୋ ମତୋ''ତି।

ପାସଂସତ୍ତା ୱା ଭଗୱା ଅରହଂ। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ହି ପସଂସାଯଂ ଅରହସଦ୍ଦଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ପାସଂସଭାୱୋ ଚ ଭଗୱତୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗୁଣାଧିଗତୋ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ। ଇତି ପାସଂସତ୍ତାପି ଭଗୱା ଅରହଂ। ଆହ ଚ –

‘‘ଗୁଣେହି ସଦିସୋ ନତ୍ଥି, ଯସ୍ମା ଲୋକେ ସଦେୱକେ;

ତସ୍ମା ପାସଂସିଯତ୍ତାପି, ଅରହଂ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ’’ତି।

ଇମାନି ନିବ୍ବଚନାନି ‘‘ଅରହ ପୂଜାଯଂ, ହନ ହିଂସାଯଂ, ରହ ଚାଗେ, ରହି ଗତିଯ’’ନ୍ତି ଇମେସଂ ଧାତୂନଂ ୱସେନ ଇଧ ୱୁତ୍ତାନି କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତି ଚ ପାପକରଣେ ରହାଭାୱା ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତି ଚ ଅସପ୍ପୁରିସାନଂ ଆରକା ଦୂରେତି ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତି ଚ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଆରକା ଆସନ୍ନେତି ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତି ଚ। ନିବ୍ବଚନାନି ପନ ଧାତୁସଦ୍ଦନିସ୍ସିତାନି ନ ହୋନ୍ତୀତି ଇଧ ନ ଗହିତାନି। ପସଂସା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ପୂଜା ଏୱାତି ‘‘ଅରହ ପୂଜାଯ’’ନ୍ତି ଧାତୁସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋତି ଇଧ ଅମ୍ହେହି ଗହିତା, ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ତୁ ଅରହସଦ୍ଦସ୍ସ ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ସବ୍ବେପି ଅତ୍ଥା ଗହିତା ଧାତୁନିସ୍ସିତା ଚ ଅଧାତୁନିସ୍ସିତା ଚ। କଥଂ? –

ଆରକତ୍ତା ହତତ୍ତା ଚ, କିଲେସାରୀନ ସୋ ମୁନି;

ହତସଂସାରଚକ୍କାରୋ, ପଚ୍ଚଯାଦୀନ ଚାରହୋ;

ନ ରହୋ କରୋତି ପାପାନି, ଅରହଂ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଟୀକାଚରିଯେହିପି ତଥେୱ ଗହିତା। କଥଂ? –

ଆରକା ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀନଂ, ଆରକା ଚ ୱିଜାନତଂ;

ରହାନଂ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା, ୱିଦୂନମରହେଯ୍ୟତୋ;

ଭୱେସୁ ଚ ରହାଭାୱା, ପାସଂସା ଅରହଂ ଜିନୋତି।

ଯଥା ପନ ଅରହଂସଦ୍ଦସ୍ସ, ଏୱଂ ଅରହାସଦ୍ଦସ୍ସାପି ନିବ୍ବଚନାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ସୁପୁବ୍ବଗମିତୋ ଚେୱ, ସୁପୁବ୍ବଗଦିତୋପି ଚ;

ଧୀରୋ ସୁଗତସଦ୍ଦସ୍ସ, ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ସମୁଦୀରଯେ।

ଏତ୍ଥ ହି ସୁଗତୋତି ସୋଭନଂ ଗତଂ ଏତସ୍ସାତି ସୁଗତୋ, ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ଗତୋତି ସୁଗତୋ, ସମ୍ମା ଗତୋତି ସୁଗତୋ, ସମ୍ମା ଚ ଗଦତୀତି ସୁଗତୋତି ଧାତୁନିସ୍ସିତଂ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ସଦ୍ଦନିପ୍ଫତ୍ତି କାତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ –

‘‘ସୋଭନଗମନତ୍ତା , ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ଗତତ୍ତା, ସମ୍ମା ଗତତ୍ତା, ସମ୍ମା ଚ ଗଦତ୍ତା ସୁଗତୋ। ଗମନମ୍ପି ହି ଗତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଞ୍ଚ ଭଗୱତୋ ସୋଭନଂ ପରିସୁଦ୍ଧମନୱଜ୍ଜଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତେନେସ ଗମନେନ ଖେମଂ ଦିସଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗତୋତି ସୋଭନଗମନତ୍ତା ସୁଗତୋ’’ତିଆଦି।

ଭଗସଦ୍ଦୂପପଦତୋ, ୱନୁତୋ ୱମୁତୋପି ଚ;

ଭଗୱାସଦ୍ଦନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, ପୱଦେ ଅଞ୍ଞଥାପି ୱା।

ଅତ୍ରିମାନି ନିବ୍ବଚନାନି – ଭଗସଙ୍ଖାତା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ୱନି ଭଜି ସେୱୀତି ଭଗୱା। ସୋମନସ୍ସକୁମାରତ୍ତଭାୱାଦୀସୁ ଚରିମତ୍ତଭାୱେ ଚ ଭଗସଙ୍ଖାତଂ ସିରିଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଯସଞ୍ଚ ୱମି ଉଗ୍ଗିରି ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ୱିଯ ଅନପେକ୍ଖୋ ଛଡ୍ଡଯୀତି ଭଗୱା। ଅଥ ୱା ନକ୍ଖତ୍ତେହି ସମଂ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଭଗସଙ୍ଖାତେ ସିନେରୁଯୁଗନ୍ଧରୌତ୍ତରକୁରୁହିମୱନ୍ତାଦିଭାଜନଲୋକେ ୱମି, ତନ୍ନିୱାସିତତ୍ତାୱାସସମତିକ୍କମନତୋ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ପଜହୀତି ଭଗୱାତି।

ପରଧାତୁୱସା ୱାପି, ପରୂପପଦତୋପି ୱା;

ମୁତୋ ତଥା ମଜତୋ ଚ, ମଯତୋ ମୁନତୋ ମିତୋ।

ପୁନ ମିତୋତି ଏତେହି, ଧାତୂହି ଖଲୁ ସତ୍ତହି;

ୱଦେ ପରମସଦ୍ଦସ୍ସ, ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଜିନସାସନେ।

ଉତ୍ତମୱାଚୀପରମ-ସଦ୍ଦେନ ସହ ଅଟ୍ଠହି;

ପଦେହି ପାରମୀସଦ୍ଦଂ, ୱଦେ ତଦ୍ଧିତପଚ୍ଚଯିଂ।

ପାରସଦ୍ଦୂପପଦତୋ, ମଜତୋପି ମୁତୋଥ ୱା;

ମଯତୋ ୱା ମୁନତୋ ୱା, ମିତୋ ୱା ପୁନପି ମିତୋ।

ଏତେହି ଛହି ଧାତୂହି, ମହାପୁରିସୱାଚକଂ;

ପାରମୀସଦ୍ଦମୀରେନ୍ତି, ତତୋ ପାରମିତାରଣ୍ୱଂ।

ଏତ୍ଥ ତାୱ ଉତ୍ତମତ୍ଥୱାଚକପରମସଦ୍ଦୱସେନ ପାରମୀନିବ୍ବଚନଂ କଥେସ୍ସାମ। ତତୋ ପରଧାତୁୱସେନ, ତତୋ ପରସଦ୍ଦୂପପଦମୁଧାତାଦିୱସେନ ତତୋ ପାରସଦ୍ଦୂପପଦମଜଧାତାଦିୱସେନ।

ଦାନସୀଲାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗେନ ସତ୍ତୁତ୍ତମତାଯ ପରମା। ମହାବୋଧିସତ୍ତା ବୋଧିସତ୍ତା, ତେସଂ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ପାରମୀ, ଦାନାଦିକ୍ରିଯା। ଅଥ ୱା ପରତି ପାଲେତି ପୂରେତି ଚାତି ପରମୋ, ଦାନାଦୀନଂ ଗୁଣାନଂ ପାଲକୋ ପୂରକୋ ଚ ବୋଧିସତ୍ତୋ, ପରମସ୍ସ ଅଯଂ, ପରମସ୍ସ ୱା ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ପାରମୀ, ଦାନାଦିକ୍ରିଯା। ଅଥ ୱା ପରଂ ସତ୍ତଂ ଅତ୍ତନି ମୱତି ବନ୍ଧତି ଗୁଣୱିସେସଯୋଗେନାତି ପରମୋ, ପରଂ ୱା ଅଧିକତରଂ ମଜ୍ଜତି ସୁଜ୍ଝତି କିଲେସମଲତୋତି ପରମୋ, ପରଂ ୱା ସେଟ୍ଠଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଯତି ଗଚ୍ଛତୀତି ପରମୋ, ପରଂ ୱା ଲୋକଂ ପମାଣଭୂତେନ ଞାଣୱିସେସେନ ଇଧଲୋକଂ ୱିଯ ମୁନାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ପରମୋ, ପରଂ ୱା ଅତିୱିଯ ସୀଲାଦିଗୁଣଗଣଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ମିନୋତି ପକ୍ଖିପତୀତି ପରମୋ, ପରଂ ୱା ଅତ୍ତଭୂତତୋ ଧମ୍ମକାଯତୋ ଅଞ୍ଞଂ ପଟିପକ୍ଖଂ ୱା ତଦନତ୍ଥକରଂ କିଲେସଚୋରଗଣଂ ମିନାତି ହିଂସତୀତି ପରମୋ, ମହାସତ୍ତୋ, ପରମସ୍ସ ଅଯଂ, ପରମସ୍ସ ୱା ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ପାରମୀ, ଦାନାଦିକ୍ରିଯା।

ଅପରୋ ନଯୋ – ପାରେ ନିବ୍ବାନେ ମଜ୍ଜତି ସୁଜ୍ଝତି, ସତ୍ତେ ଚ ମଜ୍ଜେତି ସୋଧେତୀତି ପାରମୀ, ମହାପୁରିସୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ପାରମିତା। ପାରେ ନିବ୍ବାନେ ସତ୍ତେ ମୱତି ବନ୍ଧତି ଯୋଜେଈତି ପାରମୀ, ପାରଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ମଯତି ଗଚ୍ଛତି, ସତ୍ତେ ଚ ମାଯେତି ଗମେତୀତି ପାରମୀ, ମୁନାତି ୱା ପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଯାଥାୱତୋ, ତତ୍ଥ ୱା ସତ୍ତେ ମିନୋତି ପକ୍ଖିପତୀତି ପାରମୀ, କିଲେସାରିଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ପାରେ ନିବ୍ବାନେ ମିନାତି ହିଂସତୀତି ପାରମୀ, ମହାପୁରିସୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ପାରମିତା, ଦାନାଦିକ୍ରିଯାୱ। ଇମିନା ନଯେନ ପାରମୀନଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କରଧାତୁୱସା ୱାପି, କିରଧାତୁୱସେନ ୱା;

କଂସଦ୍ଦୂପପଦରୁଧି-ଧାତୁତୋ ୱାପି ଦୀପଯେ;

କରୁଣାସଦ୍ଦନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, ମହାକରୁଣସାସନେ।

ତତ୍ଥ କରୁଣାତି ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି ସାଧୂନଂ ହଦଯକମ୍ପନଂ କରୋତୀତି କରୁଣା। କିରତି ପରଦୁକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖିପତୀତି କରୁଣା। କଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୁଖଂ, ତଂ ରୁନ୍ଧତି ୱିବାଧତି କାରୁଣିକଂ ନ ସୁଖାପେତୀତିପି କରୁଣା।

ୱିଦିୱିଧୱିଦଧାତୁ-ୱସେନ ପରିଦୀପଯେ;

ୱିଜ୍ଜାସଦ୍ଦସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, ସଦ୍ଦନିପ୍ଫତ୍ତିକୋୱିଦୋ।

ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜାତି ୱିଦିଯଂ କାଯସୁଚରିତାଦିଂ ୱିନ୍ଦତି ଯାଥାୱତୋ ଉପଲଭତୀତି ୱିଜ୍ଜା। ତମୋଖନ୍ଧାଦିପଦାଲନଟ୍ଠେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପକ୍ଖଂ ୱିଜ୍ଝତୀତି ୱିଜ୍ଜା। ତତୋ ଏୱ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯଂ ୱିଦିତଂ କରୋତୀତିପି ୱିଜ୍ଜା।

ମେଧଧାତୁୱସା ଚେୱ, ମେଧାଧାତୂହି ଚ ଦ୍ୱିଧା;

ମେଧାସଦ୍ଦସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, ମେଧାୱୀ ସମୁଦୀରଯେ।

ତତ୍ଥ ମେଧାତି ସମ୍ମୋହଂ ମେଧତି ହିଂସତୀତି ମେଧା। ପାପକେ ୱା ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ମେଧତି ହିଂସତୀତିପି ମେଧା। ଅଥ ୱା –

''ପଞ୍ଞା ହି ସେଟ୍ଠା କୁସଲା ୱଦନ୍ତି,

ନକ୍ଖତ୍ତରାଜାରିୱ ତାରକାନଂ;

ସୀଲଂ ସିରିଞ୍ଚାପି ସତଞ୍ଚ ଧମ୍ମୋ,

ଅନ୍ୱାଯିକା ପଞ୍ଞୱତୋ ଭୱନ୍ତୀ''ତି

ୱଚନତୋ ପନ ମେଧତି ସୀଲେନ ସିରିଯା ସତଞ୍ଚ ଧମ୍ମେହି ସହ ଗଚ୍ଛତି, ନ ଏକିକା ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତିପି ମେଧା। ଅପରୋ ନଯୋ – ସୁଖୁମମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ଖିପ୍ପମେୱ ମେତି ଚ ଧାରେତି ଚାତି ମେଧା, ଏତ୍ଥ ମେତୀତି ଗଣ୍ହାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅସନି ୱିଯ ସିଲୁଚ୍ଚଯେ କିଲେସେ ମେଧତି ହିଂସତୀତି ମେଧା, ଖିପ୍ପଂ ଗହଣଧାରଣଟ୍ଠେନ ୱା ମେଧା''ତି।

ରନ୍ଜଧାତୁୱସା ଚେୱ, ରାପୁଦ୍ଦତିରତୋପି ଚ;

ରତ୍ତିସଦ୍ଦସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, ସଦ୍ଦତଞ୍ଞୂ ୱିଭାୱଯେ।

ରଜ୍ଜନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତ୍ଥାତି ରତ୍ତି, ରା ସଦ୍ଦୋ ତିଣ୍ଣତି ଛିଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥାତି ରତ୍ତି, ସତ୍ତାନଂ ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱୂପସମକାଲୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ମା ମାନେ ଇତି ସୋଅନ୍ତ, କମ୍ପନୀତି ତୁଭୋହି ତୁ;

ଧାତୂହି ମାସସଦ୍ଦସ୍ସ, ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ସମୁଦୀରଯେ।

ତଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ଆଯୁଂ ମାନନ୍ତୋ ୱିଯ ସିଯତି ଅନ୍ତଂ କରୋତୀତି ମାସୋ, ଚିତ୍ତମାସାଦଯୋ ଦ୍ୱାଦସ ମାସା। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ? ଚିତ୍ତୋ ୱିସାଖୋ ଜେଟ୍ଠୋ ଆସାଳ୍ହୋ ସାୱଣୋ ଭଦ୍ଦୋ ଅସ୍ସଯୁଜୋ କତ୍ତିକୋ ମାଗସିରୋ ଫୁସ୍ସୋ ମାଘୋ ଫଗ୍ଗୁଣୋତି। ତତ୍ର ଚିତ୍ତୋ ମାସୋ ''ରମ୍ମକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଯଥାପି ରମ୍ମକେ ମାସେ, ବହୂ ପୁପ୍ଫନ୍ତି ୱାରିଜା''ତି ପାଳିଇ ଦିସ୍ସତି। ଭଦ୍ଦୋ ପନ ''ପୋଟ୍ଠପାଦୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅଥ ୱା ମାସୋତି ଅପରଣ୍ଣୱିସେସସ୍ସପି ସୁୱଣ୍ଣମାସସ୍ସପି ନାମଂ। ତତ୍ଥ ଅପରଣ୍ଣୱିସେସୋ ଯଥାପରିମିତେ କାଲେ ଅସିଯତି ଭକ୍ଖିଯତୀତି ମାସୋ, ଇତରୋ ପନ ''ମମ ଇଦ''ନ୍ତି ମସିଯତି ଆମସିଯତି ଗଣ୍ହିଯତୀତି ମାସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସଂପୁଦ୍ଦୱଦଚରେହି, ସଂୱଚ୍ଛରରୱସ୍ସ ତୁ;

ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ସମୁଦୀରେଯ୍ୟ, ସକ୍ୟସୀହସ୍ସ ସାସନେ।

ତଥା ହି ତଂ ତଂ ସତ୍ତଂ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଞ୍ଚ ସଙ୍ଗମ୍ମ ୱଦନ୍ତୋ ୱିଯ ଚରତି ପୱଦତୀତି ସଂୱଚ୍ଛରୋ।

ଭିଦିଭିକ୍ଖିଧାତୁୱସା , ଅଥ ୱା ଭଯୱାଚକଂ;

ଭୀସଦ୍ଦଂ ପୁରିମଂ କତ୍ୱା, ଇକ୍ଖଧାତୁୱସେନ ଚ;

ଭିକ୍ଖୁସଦ୍ଦସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, କଥଯେଯ୍ଯ ୱିଚକ୍ଖଣୋ।

ତଥା ହି କିଲେସେ ଭିନ୍ଦତୀତି ଭିକ୍ଖୁ। ଛିନ୍ନଭିନ୍ନପଟଧରୋତିପି ଭିକ୍ଖୁ। ଭିକ୍ଖନସୀଲୋତିପି ଭିକ୍ଖୁ। ସଂସାରେ ଭଯଂ ଇକ୍ଖତି, ଇକ୍ଖନସୀଲୋତି ୱା ଭିକ୍ଖୁ।

ସଦଭିଦୀହି ଧାତୂହି, ସନ୍ତିସଦ୍ଦଗତିଂ ୱଦେ;

ସପ୍ପୁରିସେ ଚ ନିବ୍ବାନେ, ଏସ ସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି।

ଅତ୍ରିମାନି ନିବ୍ବଚନାନି – ସୀଦନସଭାୱେ କିଲେସେ ଭିନ୍ଦତୀତି ସନ୍ତି, ସପ୍ପୁରିସୋ, ଯୋ ‘‘ଅରିଯୋ’’ତିପି ‘‘ପଣ୍ଡିତୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅପିଚ ସୀଦନସଭାୱା କିଲେସା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସନ୍ତି, ନିବ୍ବାନଂ, ଯଂ ‘‘ରାଗକ୍ଖଯୋ’’ତିଆଦିନାମଂ ଲଭତି। ତଥା ହି ସଂଯୁତ୍ତଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯସ୍ମା ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ସୀଦନସଭାୱା କିଲେସା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ସନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଏତ୍ଥେତଂ ୱଦାମ –

‘‘ଯସ୍ମା ନିବ୍ବାନମାଗମ, ସଂସୀଦନସଭାୱିନୋ;

କ୍ଲେସା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ତଂ ତସ୍ମା, ସନ୍ତୀତି ଅମତଂ’ବ୍ରୱୁ’’ନ୍ତି।

ବ୍ରୂଧାତୁସଦଧାତୂହି, ଭିସିସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ;

ଗୁଣେହି ବ୍ରୂହିତା ଧୀରା, ପୋରାଣାଚରିଯା’ବ୍ରୱୁଂ।

ତଥା ହି ବ୍ରୱନ୍ତା ଏତ୍ଥ ସୀଦନ୍ତୀତି ଭିସୀତି ଭିସିସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ ପୋରାଣା କଥଯିଂସୁ।

ସୁଖଧାତୁୱସା ଚାପି, ସୁପୁବ୍ବଖାଦତୋପି ୱା;

ସୁପୁବ୍ବଖନୁତୋ ୱାପି, ସୁଖସଦ୍ଦଗତିଂ ୱଦେ।

ସୁଖନ୍ତି ହି ସୁଖଯତୀତି ସୁଖଂ। ଯସ୍ସୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସୁଖିତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ଦୁକ୍ଖଂ ଖାଦତୀତିପି ସୁଖଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ଦୁକ୍ଖଂ ଖନତୀତିପି ସୁଖଂ।

ଦୁକ୍ଖଧାତୁୱସା ଚାପି, ଦୁପୁବ୍ବଖାଦତୋପି ୱା;

ଦୁପୁବ୍ବଖନୁତୋ ୱାପି, ଦୁକ୍ଖସଦ୍ଦଗତିଂ ୱଦେ।

ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ହି ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଯସ୍ସୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଦୁକ୍ଖିତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଟ୍ଠୁ ସୁଖଂ ଖାଦତୀତିପି ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁଟ୍ଠୁ ସୁଖଂ ଖନତୀତିପି ଦୁକ୍ଖଂ। ଅଥ ୱା ଦ୍ୱିଧା ସୁଖଂ ଖନତୀତିପି ଦୁକ୍ଖଂ।

ଗନ୍ଧଧାତୁୱସା ଚାପି, ଗମୁଧାତୁୱସେନ ୱା;

ଗମୁଧାଧାତୁତୋ ୱାପି, ଗନ୍ଧସଦ୍ଦଗତିଂ ୱଦେ।

ତଥା ହି ଗନ୍ଧଯତୀତି ଗନ୍ଧୋ, ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ସୂଚଯତି ''ଇଦଂ ସୁଗନ୍ଧଂ, ଇଦଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧ''ନ୍ତି ପକାସେତି, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ, ୱା ପୁପ୍ଫଫଲାଦିଂ ''ଇଦମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀ''ତି ପେସୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଗନ୍ଧଯତି ଛିନ୍ଦତି ମନାପଗନ୍ଧୋ ସୁଗନ୍ଧଭାୱେନ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ, ଅମନାପଗନ୍ଧୋ ଚ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଭାୱେନ ସୁଗନ୍ଧନ୍ତି ଗନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ଗନ୍ଧସଦ୍ଦସ୍ସ ଛେଦନୱାଚକତ୍ତେ –

''ଅତିଜାତଂ ଅନୁଜାତଂ, ପୁତ୍ତମିଚ୍ଛନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା;

ଅୱଜାତଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଯୋ ହୋତି କୁଲଗନ୍ଧନୋ''ତି

ଅଯଂ ପାଠୋ ନିଦସ୍ସନଂ। ୱାଯୁନା ୱା ନୀଯମାନୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ଗନ୍ଧୋ। କଚ୍ଚାଯନସ୍ମିଞ୍ହି ''ଖାଦାମଗମାନଂ ଖନ୍ଧନ୍ଧଗନ୍ଧା''ତି ଖାଦଅମଗମିଇଚ୍ଚେତେସଂ ଧାତୂନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ଖନ୍ଧ ଅନ୍ଧଗନ୍ଧାଦେସା ୱୁତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଧରିଯତେ ସୋତି ଗନ୍ଧୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଦନ୍ତେନ ବୁଦ୍ଧଦତ୍ତାଚରିଯେନ ୱେଯ୍ୟାକରଣେନ ନିରୁତ୍ତିନଯଦସ୍ସିନା ''ଧରିଯତୀତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, ଗନ୍ଧୋ ସୂଚନତୋପି ୱା''ତି।

ରସଧାତୁୱସା ଚେୱ, ରମାସଧାତୁତୋପି ଚ;

ରସସଦ୍ଦସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, ଆହୁ ଧମ୍ମରସଞ୍ଞୁନୋ।

ରସୋତି ହି ରସନ୍ତି ତଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀତି ରସୋ, ରମନ୍ତା ତଂ ଅସନ୍ତୀତିପି ରସୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ରମମାନା ନ'ସନ୍ତୀତି ରସୋତି ପରିଦୀପିତୋ''ତି। ତତ୍ରାଯମତ୍ଥୋ – ଦେୱମନୁସ୍ସାଦଯୋ ସତ୍ତା ଯସ୍ମା ରମମାନା ନଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ଅସନ୍ତି ଭକ୍ଖନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ରସୋ ନାମାତି ନିରୁତ୍ତଞ୍ଞୂହି ପରିଦୀପିତୋତି। ପଦଚ୍ଛେଦୋ ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ –

ନଂ ଅସନ୍ତି ନ ସନ୍ତୀତି, ପଦଚ୍ଛେଦୋ ସିଯା ତହିଂ;

କମ୍ମକାରକଭାୱେନ, ଅତ୍ଥୋ ହି ତତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତୋ।

ଇତି ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ, ଅଞ୍ଞେସୁ ପଦେସୁପି;

ଯଥାରହଂ ନଯଞ୍ଞୂହି, ନଯୋ ନେଯ୍ୟୋ ସୁସୋଭନୋ।

ଧାତୁଚିନ୍ତାଯ ଯେ ମୁତ୍ତା, ଅନିପ୍ଫନ୍ନାତି ତେ ମତା;

ତେ ଚାପି ବହୱୋ ସନ୍ତି, ପୀତଲୋହିତକାଦଯୋ;

ନିପ୍ଫନ୍ନେ ଅପି ଧାତୂହି, ସଦ୍ଦେ ଧଗାଇତିଆଦଯୋ;

ଅନିପ୍ଫନ୍ନଂୱ ପେକ୍ଖନ୍ତି, ଗୱାଦିୱିଧିଭେଦତୋ।

ତଥା ହି ''ଗଚ୍ଛତୀତି ଗୋ'', ଇତି ୱୁତ୍ତପଦଂ ପୁନ;

ଅନିପ୍ଫନ୍ନଂ କରିତ୍ୱାନ, ''ଗାୱୋ'' ଇଚ୍ଚାଦିକଂବ୍ରୱୁଂ।

ଏକନ୍ତେନ ଅନିପ୍ଫନ୍ନା, ସଦ୍ଦା ୱିଡୂଡଭାଦଯୋ;

ଧାତୁରୂପକସଦ୍ଦା ଚ, ''ପବ୍ବତାଯତି''ଆଦଯୋ।

ସେଯ୍ୟଥିଦଂ? ''ୱିଡୂଡଭୋ, ତିସ୍ସୋ, ଯେୱାପନୋ, ପୀତଂ, ଲୋହିତଂ'' ଇଚ୍ଚେୱମାଦୀନି ନାମିକପଦାନି ଅନିପ୍ଫନ୍ନାନି ଭୱନ୍ତି। ''ନୀଲଂ, ପୀତଂ, ଯେୱାପନକୋ'' ଇଚ୍ଚାଦୀନି ପନ ନୀଲୱଣ୍ଣେ ପୀତୱଣ୍ଣେ। କେ ରେ ଗେ ସଦ୍ଦେତି ଧାତୁୱସେନ ଆଗତତ୍ତା ନୀଲତୀତି ନୀଲଂ, ପୀତତୀତି ପୀତଂ, ଯେ

ୱା ପନ ଇତିୱଚନେନ ଭଗୱତା କିଯତେ କଥିଯତେତି ଯେୱାପନକୋଟି ନିବ୍ବଚନମରହନ୍ତୀତି ନିପ୍ଫନ୍ନାନୀତି ୱତ୍ତବ୍ବାନି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ "ନନୁ ନୀଲତି ପୀତତୀତିଆଦୀନି କ୍ରିଯାପଦାନି ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି? କିଞ୍ଚାପି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତଥାପି ଏତରହି ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନମାନା ପୁରାଣଭାସା ଏସାତି ଗହେତବ୍ବାନି। ଯଥା ହି "ନାଥତୀତି ନାଥୋ"ତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି "ନାଥତୀ"ତି କ୍ରିଯାପଦଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ନ ଦିସ୍ସତି, ତଥାପି ନାଥ ଯାଚନୋପତାପିସ୍ସରିଯାସୀସନେସୂତି ଧାତୁନୋ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ଗଣ୍ହିଂସୁଯେୱ, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି କ୍ରିଯାପଦପରିହୀନୋ ଧାତୁ ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ।

କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ଯଥା "ଯାୱ ବ୍ଯାତି ନିମୀସତି, ତତ୍ରାପି ରସତିବ୍ବଯୋ"ତି ଜାତକପାଠଇଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ୱୋହାରପଥେ ଅସଞ୍ଚରନ୍ତଂ ପୁରାଣଭାସାଭୂତଂ "ବ୍ଯାତୀ"ତି କ୍ରିଯାପଦମ୍ପି ଦିସ୍ସତି, ତଥା "ନୀଲତି, ପୀତତୀ"ତିଆଦୀହିପି ପୁରାଣଭାସାଭୂତେହି କ୍ରିଯାପଦେହି ଭୱିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଯାୱ ବ୍ଯାତୀତି ଯାୱ ଉମ୍ମୀସତି। ଅଯଞ୍ହି ତସ୍ମିଂ କାଲେ ୱୋହାରୋ, ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଚୂଳଅବୋଧି ନାମ ପରିବ୍ବାଜକୋ ଅହୋସି। ଯଥା ପନ ୱିରୂଳ୍ହଭସଦ୍ଦାଦଯୋ ଧାତୁୱସେନ ଅନିପ୍ଫନ୍ନା ନାମ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଥା "ପବ୍ବତାଯତି, ସମୁଦ୍ଦାଯତି, ଚିଚ୍ଚିଟାଯତି, ଧୂମାଯତି, ଦୁଦ୍ଦୁଭାଯତି, ମେତ୍ତାଯତି, କରୁଣାଯତି, ମମାଯତି" ଇଚ୍ଚେୱମାଦଯୋ ଚ "ଛତ୍ତୀଯତି, ୱତ୍ଥୀଯତି, ପରିକ୍ଖାରୀଯତି, ଧନୀଯତି, ପଟୀଯତି" ଇଚ୍ଚେୱମାଦଯୋ ଚ "ଅତିହତ୍ଥଯତି, ଉପୱୀଣଯତି, ଦଳ୍ହଯତି, ପମାଣଯତି, କୁସଲଯତି, ୱିସୁଦ୍ଧଯତି" ଇଚ୍ଚେୱମାଦଯୋ ଚ ଧାତୁୱସେନ ଅନିପ୍ଫନ୍ନାଯେୱ ନାମ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ତତ୍ଥ "ପବ୍ବତାଯତୀ"ତିଆଦୀସୁ ସଙ୍ଘୋ ପବ୍ବତମିୱ ଅତ୍ତାନମାଚରତି ପବ୍ବତାଯତି, ଏୱଂ ସମୁଦ୍ଦାଯତି। ସଦ୍ଦୋ ଚିଚ୍ଚିଟମିୱ ଅତ୍ତାନମାଚରତି ଚିଚ୍ଚିଟାଯତି। ୱତ୍ଥୁ ଧୂମମିୱ ଅତ୍ତାନମାଚରତି ଧୂମାଯତି। ସଦ୍ଦୋ ଦୁଦ୍ଦୁଭୈତି ଆଚରତି ଦୁଦ୍ଦୁଭାଯତି, ଭିକ୍ଖୁ ମେତ୍ତାଯତି, ତଥା କରୁଣାଯତି। "ମମ ଇଦ"ନ୍ତି ଗଣ୍ହତି ମମାଯତି। ଅଛତ୍ତଂ ଛତ୍ତମିୱ ଆଚରତି ଛତ୍ତୀଯତି। ଅପୁତ୍ତଂ ପୁତ୍ତମିୱ ଆଚରତି ପୁତ୍ତୀଯତି, ସିସ୍ସଂ ଆଚରିଯୋ, ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତମିଚ୍ଛତି ପତ୍ତୀଯତି। ଏୱଂ ୱତ୍ଥୀଯତି, ପରିକ୍ଖାରୀଯତି, ଚୀୱରୀଯତି, ଧନୀଯତି, ପଟୀଯତି। ହତ୍ଥିନା ଅତିକ୍କମତି ଅତିହତ୍ଥଯତି। ୱୀଣାଯ ଉପଗାଯତି ଉପୱୀଣଯତି। ଦଳ୍ହଂ କରୋତି ୱୀରିଯଂ ଦଳ୍ହଯତି। ପମାଣଂ କରୋତି ପମାଣଯତି। କୁସଲଂ ପୁଚ୍ଛତି କୁସଲଯତି। ୱିସୁଦ୍ଧା ହୋତି ରତ୍ତି ୱିସୁଦ୍ଧାଯତି।

ତତ୍ରାଯଂ ପଦମାଲା – "ପବ୍ବତାଯତି, ପବ୍ବତାଯନ୍ତି। ପବ୍ବତାଯସି, ପବ୍ବତାଯଥ। ପବ୍ବତାଯାମି, ପବ୍ବତାଯାମା"ତି ଇମିନା ନଯେନ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିଭତ୍ତୀନଂ ୱସେନ ସେସଂ ସବ୍ବଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ଏୱଂ "ସମୁଦ୍ଦାଯତି, ଛତ୍ତୀଯତୀ"ତିଆଦୀସୁ। ତତ୍ର କାରିତୱସେନପି "ପବ୍ବତାଯନ୍ତଂ ପଯୋଜଯତି ପବ୍ବତାଯତି, ପୁତ୍ତିଯନ୍ତଂ ପଯୋଜଯତି ପୁତ୍ତୀଯତି" ଇଚ୍ଚାଦି ପଦସିଦ୍ଧି ଭୱତି। ଅଯଂ ପନ ପଦମାଲା – ପବ୍ବତାଯତି, ପବ୍ବତାଯନ୍ତି। ପବ୍ବତାଯସି। ସେସଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇଚ୍ଚେୱଂ ଧାତୁୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନାନିପ୍ଫନ୍ନପଦାନି ୱିଭାୱିତାନି।

ଇଦାନି ଧାତୁଗଣଲକ୍ଖଣଂ, ଅଧାତୁଲକ୍ଖଣଂ, କାରିତପଚ୍ଚଯଯୋଗଂ, ସକାରିତେକକମ୍ମଦ୍ୱିକମ୍ମତିକମ୍ମପଦଂ, ଉହନୀଯରୂପଗଣଂ, ଧାତୂନଂ ଏକଗଣିକଦ୍ୱିଗଣିକତେଗଣିକପଦଂ, ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁହେତୁକତ୍ତୁପଦରୂପଂ, କମ୍ମଭାୱପଦରୂପଂ, ଏକକାରିତଦ୍ୱିକାରିତପଦଂ, ଅକାରିତଦ୍ୱିକମ୍ମକପଦଞ୍ଚ ସବ୍ବମେତଂ ଯଥାରହଂ କଥଯାମ।

ତତ୍ର ସବ୍ବଧାତୁକନିସ୍ସିତେ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପ୍ପଯୋଗେ ସୁଦ୍ଧସ୍ସରଧାତୁତୋ ୱା ଏକସ୍ସରତୋ ୱା ଅନେକସ୍ସରତୋ ୱା ଅପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପରଭାୱୋ ଭୂୱାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱସେନ, ୱିସେସଲକ୍ଖଣୱସେନ ପନ ଆଖ୍ୟାତତ୍ତେ ଇକାରନ୍ତାନେକସ୍ସରଧାତୁତୋ ସହ ଅପଚ୍ଚଯେନ ନିଚ୍ଚଂ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମନଞ୍ଚ ନାମିକତ୍ତେ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମନମତ୍ତଞ୍ଚ ଭୂୱାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ। ଆଖ୍ଯାତତ୍ତେ କତ୍ତରି ଧାତୂହି ଅପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂନିଯତୱସେନ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମନଂ ରୁଧାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱସେନ, ୱିସେସଲକ୍ଖଣୱସେନ ପନ ଆଖ୍ୟାତତ୍ତେ କତ୍ତରି ଧାତୂହି ଇୱଣ୍ଣେକାରୋକାରପଚ୍ଚଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ନିଯତୱସେନ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମନଞ୍ଚ ନାମକତ୍ତେ ଅନିଯତୱସେନ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମନମତ୍ତଞ୍ଚ ରୁଧାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ। କତ୍ତରି ଧାତୂହି ଆଦେସଲାଭାଲାଭିନୋ ଯପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପରଭାୱୋ ଦିୱାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ। କତ୍ତରି ଧାତୂହି ଯଥାରହଂ ଣୁ ଣା ଉଣାପଚ୍ଚଯାନଂ ପରଭାୱୋ ସ୍ୱାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ। କତ୍ତରି ଧାତୂହି ନାପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପରଭାୱୋ କିଯାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ। କତ୍ତରି ଧାତୂହି ଆଖ୍ୟାତତ୍ତେ ଅପ୍ପକତରପ୍ପଯୋଗୱସେନ ନାମିକତ୍ତେ ପଚୁରପ୍ପଯୋଗୱସେନ ପ୍ପଣ୍ହାପଚ୍ଚଯାନଂ ପରଭାୱୋ ଗହାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ। କତ୍ତରି ଧାତୂହି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଓଯିରପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ପରଭାୱୋ ତନାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ। ଆଖ୍ୟାତତ୍ତେ କତ୍ତରି ଧାତୂହି ସବ୍ବଥା ଣେଣଯପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ପରଭାୱୋ ଚୁରାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱସେନ, ୱିସେସଲକ୍ଖଣୱସେନ ପନ ଆଖ୍ୟାତତ୍ତେ ଇକାରନ୍ତଧାତୁତୋ ସହ ଣେ ଣଯପଚ୍ଚଯେହି ନିଚ୍ଚଂ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମନଞ୍ଚ ନାମିକତ୍ତେ ନିଗ୍ଗହୀତାଗମନମତ୍ତଞ୍ଚ ଚୁରାଦିଗଣଲକ୍ଖଣଂ। ଗଣସୂଚକାନଂ ପଚ୍ଚଯାନମପରତ୍ତଂ ଅଧାତୁଲକ୍ଖଣଂ। ଇତି ଧାତୁଗଣଲକ୍ଖଣମଧାତୁଲକ୍ଖଣଂ ୱିଭାୱିତଂ।

କାରିତପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଯୋଗେ "ଣେ ଣଯୋ ଣାପେ ଣାପଯୋ ଚା"ତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ କାରିତପଚ୍ଚଯା।

ଣେ ଣଯାସୁଂ ଉୱଣ୍ଣନ୍ତା,

ଆଦନ୍ତା ପଚ୍ଛିମା ଦୁୱେ;

ସେସତୋ ଚତୁରୋଦ୍ଦେ ୱା,

ଣଯୋଯେୱ ଅଧାତୁତୋ।

ତତ୍ର ସାୱେତି, ସାୱଯତି। ଭାୱେତି, ଭାୱଯତି, ଓଭାସେତି, ଓଭାସଯତି। ଇମାନି କାରିତେ ଉୱଣ୍ଣନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଦାପେତି , ଦାପଯତି। ହାପେତି, ହାପଯତି। ନ୍ହାପେତି, ନ୍ହାପଯତି। ନହାପେତି, ନହାପଯତି। ଆକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ସୋସେତି, ସୋସଯତି। ସୋସାପେତି, ସୋସାପଯତି। ଘୋସାପେତି, ଘୋସାପଯତି। ଅକାରନ୍ତଧାତୁରୁପାନି।

ମଗ୍ଗୋ ସଂସାରତୋ ଲୋକଂ ଞାପେତି, ଞାପଯତି। ଇଧାତୁରୂପାନି ନିଗ୍ଗଚ୍ଛାପେତୀତି ଏତେସମତ୍ଥୋ। ଇମାନି ହି ନିପୁବ୍ବାଯ ଇଧାତୁଯା ୱସେନ ସମ୍ଭୂତାନି ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନି। ତଥା ହି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁଭାୱେନ ମଗ୍ଗୋ ସଯଂ ଞାଯତି, ସଂସାରତୋ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ଞାଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପାୱେତି, ପାୱଯତି, ଉଧାତୁରୂପାନି। ୱଦାପେତୀତି ଏତେସମତ୍ଥୋ। ଇମାନି ହି ପପୁବ୍ବାଯ ଉଧାତୁଯା ୱସେନ ସମ୍ଭୂତାନି ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନି। ତଥା ହି ‘‘ଯୋ ଆତୁମାନଂ ସଯମେୱ ପାୱା’’ତି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦଂ ଆହଚ୍ଚଭାସିତଂ ଦିସ୍ସତି।

ଖେପେତି, ଖେପଯତି। କଙ୍ଖେତି, କଙ୍ଖଯତି, କଙ୍ଖାପେତି, କଙ୍ଖାପଯତି। ଆଚିକ୍ଖାପେତି, ଆଚିକ୍ଖାପଯତି। ଇୱଣ୍ଣନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ଖ୍ୟେତି, ଖ୍ୟଯତି। ମିଲାଯେତି, ମିଲାଯଯତି। ଏକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ସିଯେତି, ସିଯଯତି। ଓକାରନ୍ତଧାତୁରୂପାନି।

ପବ୍ବତାଯାଯତି, ପୁତ୍ତିଯାଯତି। ଅଧାତୁନିସ୍ସିତାନି ରୂପାନି। ଇମିନା ନଯେନ ସେସାନି ଅୱୁତ୍ତାନିପି ରୂପାନି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ୱିଞ୍ଞୁନା ପାଠଇନଯଞ୍ଞୁନାତି ୱିତ୍ଥାରୋ ନ ଦସ୍ସିତୋ। ଇତି କାରିତପଚ୍ଚଯଯୋଗୋ ସଙ୍ଖେପେନ ୱିଭାୱିତୋ।

ଇଦାନି ସକାରିତେକକମ୍ମାଦୀନି ବ୍ରୂମ –

ଅକମ୍ମକା ଏକକମ୍ମା, ଦ୍ୱିକମ୍ମା ୱାପି ହୋନ୍ତି ହି;

କାରିତପଚ୍ଚଯେ ଲଦ୍ଧେ, ସକମ୍ମା ଚ ଦ୍ୱିକମ୍ମକା।

ସଯଂ ସୋଧେତି ସୋ ଭୂମିଂ, ସୋଧାପେତି ପରେମହିଂ;

ନରଂ କମ୍ମଂ କାରଯତି, ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ କମତୋ ଇଦଂ।

ଦ୍ୱିକମ୍ମିକା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତିକମ୍ମା ଏତ୍ଥ ଦୀପଯେ;

‘‘ଇସ୍ସରୋ ସେୱକଂ ଗାମଂ, ଅଜଂ ନାଯେତି’’ ଇଚ୍ଚପି।

‘‘ନରୋ ନରେନ ୱା ଗାମଂ, ଅଜଂ ନାଯେତି’’ଇଚ୍ଚପି;

କମ୍ମତ୍ଥଦୀପକଂଯେୱ, କରଣଂ ଏତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତଂ।

ଇତି ସକାରିତେକକମ୍ମାଦୀନି ୱିଭାୱିତାନି।

ଇଦାନି ଉହନୀଯରୂପଗଣଂ ବ୍ରୂମ – ହୋତି, ଭୋତି, ସମ୍ଭୋତି, ଇଦଂ ଭୂୱାଦିରୂପଂ। ସୁମ୍ଭୋତି, ପରିସୁମ୍ଭୋତି, ଇଦଂ ରୁଧାଦିରୂପଂ। ନିନ୍ଦତି, ୱିନିନ୍ଦତି, ବନ୍ଧତି, ଇଦଂ ଭୂୱାଦିରୂପଂ। ଛିନ୍ଦତି, ଭିନ୍ଦତି, ରୁନ୍ଧତି, ଇଦଂ ରୁଧାଦିରୂପଂ। ଦେତି, ନେତି, ୱଦେତି, ଅନ୍ୱେତି, ଇଦଂ ଭୂୱାଦିରୂପଂ। ରୁନ୍ଧେତି, ପଟିରୁନ୍ଧେତି, ଇଦଂ ରୁଧାଦିରୂପଂ। ବୁନ୍ଧେତି, ପଲିବୁନ୍ଧେତି, ଇଦଂ ଚୁରାଦିରୂପଂ। ଜଯତି, ସଯତି, ପଲାଯତି, ମିଲାଯତି, ଗାଯତି, ଇଦଂ ଭୂୱାଦିରୂପଂ। ହାଯତି, ସାଯତି, ନ୍ହାଯତି, ଇଦଂ ଦିୱାଦିରୂପଂ। କଥଯତି, ଚିନ୍ତଯତି, ଭାଜଯତି, ଇଦଂ ଚୁରାଦିରୂପଂ। ଗଚ୍ଛତି, ପଗଚ୍ଛତି, ଇଦଂ ଭୂୱାଦିରୂପଂ। କୁଚ୍ଛତି, କ୍ଷୁଚ୍ଛତି, ଇଦଂ ତନାଦିରୂପଂ। ହିନୋତି, ଚିନୋତି, ଇଦଂ ସ୍ୱାଦିରୂପଂ। ତନୋତି, ସନୋତି, କରୋତି, ଇଦଂ ତନାଦିରୂପଂ। ଚିନ୍ତେତି, ଚିନ୍ତଯତି, ଇଦଂ କତ୍ତୁରୂପଞ୍ଚେୱ ହେତୁକତ୍ତୁରୂପଞ୍ଚ। କନ୍ତେତି, କନ୍ତଯତି, ଇଦଂ ହେତୁକତ୍ତୁରୂପମେୱ। ଭକ୍ଖେତି, ଭକ୍ଖଯତି, ୱାଦେତି, ୱାଦଯତି, ଇଦଂ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁରୂପଞ୍ଚେୱ ହେତୁକତ୍ତୁରୂପଞ୍ଚ। ମିୟ୍ୟତୀତି କତ୍ତୁପଦଞ୍ଚେୱ କମ୍ମପଦଞ୍ଚ। ଭାୱେଥାତି ବହୁୱଚନଞ୍ଚେୱ ଏକୱଚନଞ୍ଚ। ସଂଯମିସ୍ସନ୍ତି ଅନାଗତୱଚନଞ୍ଚେୱ ଅତୀତୱଚନଞ୍ଚ। ଅନୁସାସତୀତି ଆଖ୍ୟାତଞ୍ଚେୱ ନାମିକଞ୍ଚ। ଗଚ୍ଛଂ ୱିଧମଂ ନିକ୍ଖଣନ୍ତି ନାମିକଞ୍ଚେୱ ଆଖ୍ୟାତଞ୍ଚ। ଏତ୍ଥ ଆଖ୍ୟାତତ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଅନାଗତୱଚନଂ, ୱିଧମନ୍ତି ଅତୀତୱଚନଂ, ନିଖଣନ୍ତି ପରିକପ୍ପୱଚନଂ, ସଦ୍ଧଂ ୱା ଏତଂ ପଦଂ ଅନାଗତାଧିୱଚନନ୍ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତେୱ। ଇମିନା ନଯେନ ଅଞ୍ଞାନିପି ଉହନୀଯପଦାନି ନାନପ୍ପକାରତୋ ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଇମାନି ପଦାନି ଦୁଜ୍ଜିଞ୍ଞେୟ୍ୟୱିସେସାନି ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀନଂ ସମ୍ମୋହକରାନି ଆଚରିଯପାଚରିଯେ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ୱେଦନୀଯାନୀତି ଉହନୀଯରୂପଗଣୋ ୱିଭାୱିତୋ।

ଇଦାନି ଏକଗଣିକାଦୀନି ୱଦାମ – ଧା ଧାରଣେ, ଭୂୱାଦିଗଣିକୱସେନାଯଂ ଏକଗଣିକା ସକମ୍ମିକା ଧାତୁ। ଭଗୱା ସକଲଲୋକସ୍ସ ହିତଂ ଦଧାତି ୱିଦଧାତି, ପୁରିସୋ ଅଙ୍ଗଂ ସଂୱିଧେତି, ନିଧିଂ ନିଧେତି, ଇମାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତରି ଭୱନ୍ତି। ‘‘ସଂୱିଧାପେତି, ୱିଧାପେତୀ’’ତି ଇମାନି ହେତୁକତ୍ତରି ଭୱନ୍ତି। କମ୍ମେ ପନ ଭାୱେ ଚ ‘‘ଅନୁୱିଧୀଯତୀ’’ତିଆଦୀନି ଭୱନ୍ତି। ତଥା ହି କମ୍ମେ ‘‘ନିଧି ନାମ ନିଧୀଯତୀ’’ତି ଚ ‘‘ଧୀଯତି ଧପିଯତୀତି ଧେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ଚ ରୂପାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମେ ‘‘କମ୍ମଂ ସତ୍ତେହି ଅନୁୱିଧିୟ୍ୟତି, କମ୍ମାନି ସତ୍ତେହି ଅନୁୱିଧିୟ୍ୟନ୍ତି। ଭୋ କମ୍ମ ତ୍ୱଂ ସତ୍ତେହି ଅନୁୱିଧିୟ୍ୟସି, ଅହଂ କମ୍ମଂ ସତ୍ତେହି ଅନୁୱିଧିୟ୍ୟାମୀ’’ତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଭାୱେ ପନ ‘‘ସତ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁୱିଧିୟ୍ୟତି, ସତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁୱିଧିୟ୍ୟନ୍ତି, ତୋ ସତ୍ତ ତ୍ୱଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁୱିଧିୟ୍ୟସୀ’’ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ନଯୋ ଅତିୱିଯ ସୁଖୁମୋ ପାଠଇନଯାନୁକୂଲୋ।

ନାମିକପଦତ୍ତେ ‘‘ଧାତୂ’’ତିଆଦୀନି ଭୱନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଧାତୂତି ସଲକ୍ଖଣଂ ଦଧାତି ଧାରେତୀତି ଧାତୁ। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ‘‘ସଲକ୍ଖଣଧାରଣତୋ ଦୁକ୍ଖୱିଧାନତୋ ଦୁକ୍ଖଧାନତୋ ଚ ଧାତୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧାତୂତି ପଥୱୀଧାତାଦିଧାତୁଯୋ। ତତ୍ଥ ସଲକ୍ଖଣଧାରଣତୋତି ଯଥା ତିତ୍ଥିଯପରିକପ୍ପିତୋ ପକତି ଅତ୍ତାତି ଏୱମାଦିକୋ ସଭାୱତୋ ନତ୍ଥି, ନ ଏୱମେତା, ଏତା ପନ ସଲକ୍ଖଣଂ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧାତୁଯୋ । ଦୁକ୍ଖୱିଧାନତୋତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱିଦହନତୋ। ଏତା ହି ଧାତୁଯୋ କାରଣଭାୱେନ ୱୱତ୍ଥିତା ହୁତ୍ୱା ଯଥା ଅଯଲୋହାଦିଧାତୁଯୋ ଅଯଲୋହାଦିଅନେକପ୍ପକାରଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ୱିଦହନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖଧାନତୋତି ଅନପ୍ପକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱିଧାନମତ୍ତତୋ ଅୱସୱତ୍ତନତୋ, ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ଏତାହି କାରଣଭୂତାହି ସତ୍ତେହି ଅନୁୱିଧୀଯତି, ତଥାୱିହିତଞ୍ଚ ତଂ ଏତେସ୍ୱେୱ ଧୀଯତି ଠପିଯତି, ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖଧାନତୋ ଧାତୁଯୋ। ଅପିଚ ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠୋ ଧାତୱୋତି ଗହେତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଭଗୱା ‘‘ଛ ଧାତୁଯୋସଂ ଭିକ୍ଖୁ ପୁରିସୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଜୀୱସଞ୍ଞାସମୂହନତ୍ଥଂ ଧାତୁଦେସନଂ ଅକାସୀତି। ଯୋ ପନ ତତ୍ଥ ଅମ୍ହେହି ଭାୱଟ୍ଠାନେ ‘‘ସତ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁୱିଧିୟ୍ୟତୀ’’ତି ତିପୁରିସମଣ୍ଡିତୋ ଏକୱଚନବହୁୱଚନିକୋ ପଠମାୱିଭତ୍ତିପ୍ପଯୋଗୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ –

‘‘ଦୂସିତୋ ଗିରିଦତ୍ତେନ, ହଯୋ ସାମସ୍ସ ପଣ୍ଡୱୋ;

ପୋରାଣଂ ପକତିଂ ହିତ୍ୱା, ତସ୍ସେୱାନୁୱିଧିୟ୍ୟତୀ’’ତି ଚ

‘‘ମାତା ହି ତୱ ଇରନ୍ଧତି, ୱିଧୁରସ୍ସ ହଦଯଂ ଧନିୟ୍ୟତୀ’’ତି ଚ ‘‘ତେ ସଂକିଲେସିକା ଧମ୍ମା ପହୀଯିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଚ ଇମାସଂ ପାଠଇନଂ ୱସେନ ସାରତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡୱୋ ନାମ ଅସ୍ସୋ ଗିରିଦତ୍ତନାମକସ୍ସ ଅସ୍ସଗୋପକସ୍ସ ପକତିଂ ଅନୁୱିଧିୟ୍ୟତି ଅନୁକରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଦି କତ୍ତୁପଦଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ସିଯା, ‘‘ଅନୁୱିଦଧାତୀ’’ତି ପାଠଇ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା। ଯଦି କମ୍ମପଦଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ସିଯା, ‘‘ପଣ୍ଡୱେନା’’ତି ତତିଯନ୍ତଂ କତ୍ତୁପଦଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ଏୱଂ ଅୱଚନେନ ‘‘ଅନୁୱିଧିୟ୍ୟତୀ’’ତି ଇଦଂ ଭାୱପଦନ୍ତି ସିଦ୍ଧଂ। ନ କେନଚି ଏତ୍ଥ ୱତ୍ତୁଂ ସକ୍କା ‘‘ଦିୱାଦିଗଣେ କତ୍ତରି ୱିହିତଯପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଇଦଂ ରୂପ’’ନ୍ତି, ଧାଧାତୁଯା ଦିୱାଦିଗଣେ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, ଏକନ୍ତଭୂୱାଦିଗଣିକତ୍ତା ଚ। ଦୁତିଯପ୍ପଯୋଗେ ପନ ଯଦି କତ୍ତୁପଦଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ସିଯା, ‘‘ଧନୁତେ’’ତି ପାଠଇ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା। ଯଦି କମ୍ମପଦଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ସିଯା, ‘‘ଧାତୁଯା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା । ଏୱଂ ଅୱଚନେନ ‘‘ଧନିୟ୍ୟତୀ’’ତି ଇଦମ୍ପି ଭାୱପଦନ୍ତି ସିଦ୍ଧଂ। ଏତ୍ଥ ‘‘ଧନିୟ୍ୟତୀତି ପତ୍ଥେତି, ଇଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଧନୁ ଯାଚନେ’’ତି ଧାତୁ ଏସା ଏକନ୍ତେନ ତନାଦିଗଣେଯେୱ ୱତ୍ତତି।

ତତିଯପ୍ପଯୋଗେ ‘‘ପହୀଯିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଯଦି ଭୂୱାଦିଗଣେ ‘‘ହା ଚାଗେ’’ତି ଧାତୁଯା ରୂପଂ ସିଯା, କତ୍ତରି ‘‘ପଜହିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ରୂପଂ ସିଯା, ‘‘କସ୍ମା ନୋ ପଜହିସ୍ସତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ। କମ୍ମପଦଂ ପନ ‘‘ପଜହିଯିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ସିଯା। ଯସ୍ମା ‘‘ପହୀଯିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ଦିୱାଦିଗଣେ ‘‘ହା ପରିହାନିଯ’’ନ୍ତି ଧାତୁଯା ରୂପତ୍ତା ‘‘ପହାଯିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି କତ୍ତୁପଦରୂପଂ ସିଯା ‘‘ଆଜଞ୍ଞୋ କୁରୁତେ ୱେଗଂ, ହାଯନ୍ତି ତତ୍ଥ ୱଠଅୱା’’ତି ଅକମ୍ମକସ୍ସ କତ୍ତୁପଦରୂପସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ପହାଯିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ପହୀଯିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ୱଚନେନ ଯପଚ୍ଚଯୋ ଭାୱେ ୱୁତ୍ତୋତି ଞାଯତି।

କେଚି ପନେତ୍ଥ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ ‘‘ସୋ ପହୀଯିସ୍ସତି। ତେ ସଂକିଲେସିକା ଧମ୍ମା ପହୀଯିସ୍ସନ୍ତି। ରୂପଂ ୱିଭୱିଯ୍ୟତି। ଅଗ୍ଗିଜାହି ପୁଙ୍ଖେୱ ଭୂଯତେ’ତିଆଦୀସୁ ଯପଚ୍ଚଯୋ କମ୍ମେଯେୱ ୱିହିତୋ, ନ ଭାୱେ। କମ୍ମକତ୍ତୁୱସେନ ହି ଇମେ ପଯୋଗା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ସଯମେୱ ପୀଯତେ ପାନୀଯଂ, ସଯମେୱ କଟୋ କରିଯତେତି ପଯୋଗା ୱିଯା’’ତି। ତଂ ନ, ଏୱଞ୍ହି ସତି ‘‘ପଜହିଯିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀନି ସକମ୍ମକଧାତୁରୂପାନି ୱତ୍ତବ୍ବାନି ‘‘ପୀଯତେ କରିଯତେ’’ତି ରୂପାନି ୱିଯ। ଏତ୍ଥ ପନ ଭାୱଟ୍ଠାନେ କତ୍ତୁନୋ ଠିତଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ନାନପ୍ପକାରେନ ଦସ୍ସିତୋତି ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଯେ ସଦ୍ଦସତ୍ଥେ ମତଂ ଗହେତ୍ୱା ସାସନିକା ଗରୂ ଭାୱେ ଅଦବ୍ବୱୁତ୍ତିନୋ ଭାୱସ୍ସେକତ୍ତା ଏକୱଚନମେୱ, ତଞ୍ଚ ପଠମପୁରିସସ୍ସେୱ ‘‘ଭୂଯତେ ଦେୱଦତ୍ତେନ ଦେୱଦତ୍ତେନ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ପଯୋଗଞ୍ଚ ତଦତ୍ଥଯୋଜନଞ୍ଚ ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ତଂ ୱଚନଂ ପାଠଇଯା, ଅଟ୍ଠକଥାଦୀହି ଚ ନ ସମେତି, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତୋଯେୱତ୍ଥୋ ଆଯସ୍ମନ୍ତେହି ଧାରେତବ୍ବୋ।

ଜର ରୋଗେ। ଜରତି, ଜରିଯ୍ୟତି। ଜରୱଯୋହାନିଯଂ। ଜୀରତି, ଜିଯ୍ୟତି। ଇମା ଦ୍ୱେପି ଭୂୱାଦି ଗଣିକୱସେନ ଏକଗଣିକା। ତାସଂ ଅଯଂ ସାଧାରଣରୂପୱିଭାୱନା। ‘‘ଯେନ ଚ ସନ୍ତପ୍ପତି, ଯେନ ଚ ଜରିଯ୍ୟତୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯେନ ଚ ଜରିଯ୍ୟତୀତି ଯେନ ତେଜୋଗତେନ କୁପିତେନ ଅଯଂ କାଯୋ ଏକାହିକାଦିଜରରୋଗେନ ଜରିଯ୍ୟତି ଜରତି। ଅଥ ୱା ଯେନ ଚ ଜରିଯତି ଯେନ ଅଯଂ କାଯୋ ଜୀରତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱେକଲ୍ଲତଂ ବଲକ୍ଖଯଂ ପଲିତୱଲିତାଦିଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି।

ମର ପାଣଚାଗେ। ଭୂୱାଦିଗଣିକୋଯଂ ଅକମ୍ମକୋ ଚ। ସତ୍ତୋ ମରତି, ମିଯ୍ୟତି। କିଞ୍ଚାପି ଅଯଂ ଧାତୁ ‘‘ମର ପାଣଚାଗେ’’ତି ୱଚନତୋ ସକମ୍ମକୋ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି, ତଥାପି ‘‘ପୁତ୍ତୋ ମରତି। କିଚ୍ଛଂ ୱତାଯଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ ଜାଯତି ଚ ଜିଯ୍ୟତି ଚ ମିଯ୍ୟତି ଚା’’ତି ଏୱମାଦୀନଂ କମ୍ମରହିତପ୍ପଯୋଗାନଂ ଦସ୍ସନତୋ ଅକମ୍ମକୋଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥଯୋଜନାନଯେନ ପନ ମରତୀତି ପାଣଂ ଚଜତୀତି କମ୍ମଂ ଆନେତ୍ୱା କଥେତୁଂ ଲବ୍ଭତି। ‘‘ମରତି, ମିଯତୀ’’ତି ଇମାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି, ‘‘ସତ୍ତୋ ସତ୍ତଂ ମାରେତି, ମାରଯତି, ମାରାପେତି, ମାରାପଯତୀ’’ତି ଇମାନି କାରିତପଦସଙ୍ଖାତାନି ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯୋ ଅମତଂ ସତ୍ତଂ ମରଣଂ ପାପେତି, ସୋ ୱଧକୋ ମାରେତି ମାରଯତି ମାରାପେତି ମାରାପଯତୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ସତ୍ତୋ ସତ୍ତେହି ମାରିଯତି ମାରାପିଯତୀତି ଇମାନି କମ୍ମପଦାନି। ଭାୱପଦମପ୍ପସିଦ୍ଧଂ। ଏୱମଞ୍ଞତ୍ରାପି ପସିଦ୍ଧତା ଚ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧତା ଚ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବା।

ଖାଦ ଭକ୍ଖଣେ। ଅଯଂ ପନ ଭୂୱାଦିଗଣିକୱସେନ ଏକଗଣିକୋ ସକମ୍ମକୋ ଧାତୁ। ଖାଦତି, ସଙ୍ଖାଦତି, ଇମାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି । ପୁରିସୋ ପୁରିସେନ ପୁରିସଂ ୱା ପୂୱଂ ଖାଦେତି ଖାଦଯତି ଖାଦାପେତି ଖାଦାପଯତି, ଇମାନି ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯୋ ଅଖାଦନ୍ତଂ ଖାଦନ୍ତଂ ୱା ଖାଦାହୀତି ପଯୋଜେତି, ସୋ ଖାଦାପକୋ ଖାଦେତି ଖାଦଯତି ଖାଦାପେତି ଖାଦାପଯତୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଖଜ୍ଜତି, ସଂଖଜ୍ଜତି, ସଙ୍ଖାଦିଯତି। ଇମାନି କମ୍ମପଦାନି। ଅତ୍ରପନାଯଂ ପାଠଇ ‘‘ଅତୀତଂ ପାହଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ରୂପେନ ଖଜ୍ଜିଂ, ସେଯ୍ୟଥାପାହଂ ଏତରହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ରୂପେନ ଖଜ୍ଜାମି। ଅହଞ୍ଚେୱ ଖୋ ପନ ଅନାଗତଂ ରୂପଂ ଅଭିନନ୍ଦେଯ୍ୟଂ, ଅନାଗତେନପାହଂ ରୂପେନ ଖଜ୍ଜେଯ୍ୟଂ, ସେଯ୍ୟଥାପେତରହି ଖଜ୍ଜାମୀ’’ତି। ଭାୱପଦଂ ନ ଲବ୍ଭତି ସକମ୍ମକତ୍ତା ଇମସ୍ସ ଧାତୁସ୍ସ। ଭୂୱାଦିଗଣୋ। ଅଯଂ ନାମଧାତୁ ଏକନ୍ତରୁଧାଦିଗଣିକୋତି ଅପ୍ପସିଦ୍ଧୋ।

ଦିୱାଦିଗଣେ ତା ପାଲନେ। ଲୋକଂ ତାଯତି ସନ୍ତାଯତି। ଇମାନି ସକମ୍ମକାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି। ହେତୁକତ୍ତୁପଦଂ ପନ କମ୍ମପଦଞ୍ଚ ଭାୱପଦଞ୍ଚ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧାନି।

ସୁଧ ସଂସୁଦ୍ଧିଯଂ। ଚିତ୍ତଂ ସୁଜ୍ଝତି ୱିସୁଜ୍ଝତି। ଇମାନି ଅକମ୍ମକାନି ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି। ସୋଧେତି, ସୋଧଯତି, ସୋଧାପେତି, ସୋଧାପଯତି, ଇମାନି ହେତୁକତ୍ତୁରୂପାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯୋ ଅସୁଦ୍ଧଂ ଠାନଂ ସୁଦ୍ଧଂ କରୋତି, ସୋ ସୋଧକୋ ସୋଧେତି, ସୋଧଯତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏସ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ। ଯୋ ପନ ଅସୁଦ୍ଧଟ୍ଠାନଂ ସଯଂ ଅସୋଧେତ୍ୱା ‘‘ତ୍ୱଂ ସୋଧେହୀ’’ତି ଅଞ୍ଞଂ ପଯୋଜେତି, ସୋ ସୋଧାପକୋ ସୋଧାପେତି ସୋଧାପଯତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏସ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ। ତଥା ହି ‘‘କାରେତି, କାରଯତି, କାରାପେତି, କାରାପଯତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ନଯୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ଏୱଂ ଲବ୍ଭମାନନଯୋ ଚ ଅଲବ୍ଭମାନନଯୋ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବୋ। ଇମା ପନେତ୍ଥ ପାଠଇଯୋ –

‘‘ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସୱିସଯେ, ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ତଥାଗତଂ;

ତସ୍ସ ଆଗମନଂ ମଗ୍ଗଂ, ସୋଧେନ୍ତି ତୁଟ୍ଠମାନସା’’ତି ଚ

‘‘ମଗ୍ଗଂ ସୋଧେମହଂ ତଦା’’ତି ଚ। ଇମା ହି ପାଠଇୟୋ ସହତ୍ଥା ସୋଧନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଆୟସ୍ମା ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛୋ ରାଜଗହେ ପବ୍ଭାରଂ ସୋଧାପେତି ଲେଣଂ କତ୍ତୁକାମୋ’’ତି ପନ ପାଠଇ, ‘‘କିଂ ଭନ୍ତେ ଥେରୋ କାରାପେତୀ’’ତି, ‘‘ପବ୍ଭାରଂ ମହାରାଜ ସୋଧାପେମି ଲେଣଂ କତ୍ତୁକାମୋ’’ତି ଚ ପାଠଇ। ଇମା ପରେହି ସୋଧାପନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତା। ‘‘କସ୍ସ ସୋଧିୟତି ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଇଦଂ କମ୍ମପଦଂ, ଭାୱପଦଂ ପନ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧଂ। ଇମିନା ନୟେନ ଯାୱ ଚୁରାଦିଗଣା ୟୋଜେତବ୍ବଂ।

ଦ୍ୱିଗଣିକତ୍ତେ ସୁଭ ସୋଭେ। ସୋଭତି ୱତାୟଂ ପୁରିସୋ। ସୁଭ ପହାରେ। ୟୋ ନୋ ଗାୱୋୱ ସୁମ୍ଭତି ସୁମ୍ଭୋତି ଇଚ୍ଚପି ଦିସ୍ସତି। ‘‘ସୁମ୍ଭୋତୀ’’ତି ଚ କଚ୍ଚାୟନମତେ ରୂପଂ, ଇମାନି କତ୍ତୁପଦାନି। ନଗରଂ ସୋଭେତି, ସୋଭୟତି। ପୁରିସୋ ପୁରିସେ ଚୋରଂ ସୁମ୍ଭେତି, ସୁମ୍ଭୟତି, ସୁମ୍ଭାପେତି, ସୁମ୍ଭାପୟତି। ଇମାନି ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନି। କମ୍ମଭାୱପଦାନି ଲବ୍ଭମାନାଲବ୍ଭମାନୱସେନ ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ୟୋଜେତବ୍ବାନି। ଭୂୱାଦିରୁଧାଦିଗଣିକରୂପାନି।

ପଚ ପାକେ। ପୁରିସୋ ଭତ୍ତଂ ପଚତି। ନେରୟିକୋ ନିରୟେ ପଚ୍ଚତି। କମ୍ମଂ ପଚ୍ଚତି। ଭତ୍ତଂ ପଚ୍ଚତି। ପାରମିୟୋ ପରିପଚ୍ଚନ୍ତି। ଫଲାନି ପରିପଚ୍ଚନ୍ତି, ପକ୍କାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଗରୱୋ ପନ –

ଞାଣୟୁତ୍ତୱରଂ ତତ୍ଥ, ଦତ୍ୱା ସନ୍ଧିଂ ତିହେତୁକଂ;

ପଚ୍ଛା ପଚ୍ଚତି ପାକାନଂ, ପୱତ୍ତେ ଅଟ୍ଠକେ ଦୁୱେତି ଚ –

‘‘ଅସଙ୍ଖାରଂ ସସଙ୍ଖାର-ୱିପାକାନି ନ ପଚ୍ଚତୀ’’ତି ଚ ଏୱଂ ପଚତିପଦସ୍ସ ଦ୍ୱିଗଣିକରୂପସ୍ସ ସକମ୍ମକତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ସାଟ୍ଠକଥେ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ କୁତୋ ଲବ୍ଭା। ତେପିଟକେ ହି ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ‘‘କପ୍ପଂ ନିରୟମ୍ହି ପଚ୍ଚତି। ୟାୱ ପାପଂ ନ ପଚ୍ଚତି। ନିରୟମ୍ହି ଅପଚ୍ଚି ସୋ’’ତି ଏୱଂ ଅକମ୍ମକତ୍ତଂୟେୱ ଦିସ୍ସତି। ଏତ୍ଥ ୱଦେୟ୍ୟୁଂ ‘‘ନନୁ ପଚ ପାକେ’ତି ଅୟଂ ଧାତୁ ସକମ୍ମକୋ, ତେନ ‘ପଚ୍ଚତୀ’ତି ପଦସ୍ସ ଦିୱାଦିଗଣିକରୂପସ୍ସପି ସତୋ ସକମ୍ମକତ୍ତଂ ୟୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମାୟେୱ ‘ପଚ୍ଚତି ପାକାନଂ ପୱତ୍ତେ ଅଟ୍ଠକେ ଦୁୱେ’ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ୱୁଚ୍ଚତେ – ୟଥା ‘‘ଛିଦି ଦ୍ୱିଧାକରଣେ, ଭିଦି ୱିଦାରଣେ’’ତି ଧାତୂନଂ ରୁଧାଦିଗଣେ ପୱତ୍ତାନଂ ‘‘ରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦତି, ଭିତ୍ତିଂ ଭିନ୍ଦତୀ’’ତି ରୂପପଦାନଂ ସକମ୍ମକତ୍ତେପି ସତି ଦିୱାଦିଗଣଂ ପତ୍ତାନଂ ତେସଂ ଧାତୂନଂ ‘‘ଉଦକଂ ଛିଜ୍ଜତି, ଘଟୋ ଭିଜ୍ଜତୀ’’ତି ରୂପପଦାନି ଅକମ୍ମକାନିୟେୱ ଭୱନ୍ତି, ୟଥା ଭୂୱାଦିଗଣେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ପଚଧାତୁସ୍ସ ‘‘ଭତ୍ତଂ ପଚତୀ’’ତି ରୂପପଦସ୍ସ ସକମ୍ମକତ୍ତେପି ସତି ଦିୱାଦିଗଣଂ ପତ୍ତସ୍ସ ‘‘ନିରୟେ ପଚ୍ଚତି, କମ୍ମାନି ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି ରୂପପଦାନି ଅକମ୍ମକାନିୟେୱ ଭୱନ୍ତି।

ଅଥାପି ୱଦେୟ୍ୟୁଂ ‘‘ନନୁ ଚ ଭୋ ୟଥା ‘ଆସୱେହି ଚିତ୍ତାନି ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୂ’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଆସୱତୋ ଚିତ୍ତାନି ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୂ’ତି ଚ ‘ଆସୱେହି କତ୍ତୁଭୂତେହି ଚିତ୍ତାନି ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୂ’ତି ଚ ଏୱଂ ଦିୱାଦିଗଣିକସ୍ସ ଧାତୁସ୍ସ ‘ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୂ’ତି ରୂପପଦସ୍ସ ଅକମ୍ମକତ୍ତଞ୍ଚ ସକମ୍ମକତ୍ତଞ୍ଚ ଭୱତି, ତଥା ‘ନିରୟେ ପଚ୍ଚତି, କମ୍ମାନି ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀ’ତି ଚ ଅକମ୍ମକତ୍ତେନପି ଭୱିତବ୍ବଂ। ‘ପଚ୍ଚତି ପାକାନଂ ପୱତ୍ତେ ଅଟ୍ଠକେ ଦୁୱେ, ଅସଙ୍ଖାରଂ ସସଙ୍ଖାରୱିପାକାନି ନ ପଚ୍ଚତୀ’ତି ସକମ୍ମକତ୍ତେନପି ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଅକମ୍ମକତ୍ତେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ ସକମ୍ମକତ୍ତେନ, ‘‘ପଚ୍ଚତି ପାକାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପୟୋଗାନଂ ‘‘ଆସୱେହି ଚିତ୍ତାନି ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୂ’’ତି ପୟୋଗେନ ଅସମାନତ୍ତା। ତଥା ହେତ୍ଥ ‘‘ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୂ’’ତି ପଦଂ କମ୍ମରହିତକତ୍ତୁୱାଚକୟପଚ୍ଚୟନ୍ତମ୍ପି ଭୱତି କତ୍ତୁସହିତକମ୍ମୱାଚକୟପଚ୍ଚୟନ୍ତମ୍ପି। ‘‘ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୂ’’ତି ଇମସ୍ସ ହି ପଦସ୍ସ କମ୍ମରହିତୟପଚ୍ଚୟୱନ୍ତତ୍ତା ‘‘ଆସୱେହୀ’’ତି କରଣୱଚନଂ ଅପାଦାନକାରକୱାଚକଂ ଭୱତି। ‘ଚିତ୍ତାନୀ’’ତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ ପନ କତ୍ତୁକାରକୱାଚକଂ ଭୱତି। ତଥା ‘‘ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୂ’’ତି ପଦସ୍ସ କତ୍ତୁସହିତକମ୍ମୱାଚକତ୍ତା ‘‘ଆସୱେହୀ’’ତି କରଣୱଚନଂ କତ୍ତୁକାରକୱାଚକଂ ଭୱତି। ‘‘ଚିତ୍ତାନୀ’’ତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ ପନ କମ୍ମକାରକୱାଚକଂ ଭୱତି। ଅୟଂ ନୟୋ ‘‘ପଚ୍ଚତି ପାକାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପୟୋଗେସୁ ନ ଲବ୍ଭତି। ତଥା ହି ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ କତ୍ତାରଂ ୱଦତି, ଉପୟୋଗୱଚନଂ କମ୍ମଂ ୱଦତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କାରିତେ ‘‘ପୁରିସୋ ପୁରିସେନ ପୁରିସଂ ୱା ଭତ୍ତଂ ପାଚେତି ପାଚୟତି ପାଚାପେତି ପାଚାପୟତୀ’’ତି ଚ, ‘‘ଅନନ୍ତେ ବୋଧିସମ୍ଭାରେ, ପରିପାଚେସି ନାୟକୋ’’ତି ଦସ୍ସନତୋ ପନ ‘‘ପରିପାଚେତି, ପରିପାଚୟତୀ’’ତି ଚ ରୂପାନି ଭୱନ୍ତି। ଇମାନି ହେତୁକତ୍ତୁପଦାନି। କମ୍ମେ – ୟଞ୍ଞଦତ୍ତେନ ଓଦନୋ ପଚ୍ଚତେ, ଭାୱପଦଂ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧଂ। ଇମାନି ଭୂୱାଦିଦିୱାଦିଗଣିକରୂପାନି। ଇମିନା ନୟେନ ଅଞ୍ଞାନିପି ଦ୍ୱିଗଣିକରୂପାନି ୟୋଜେତବ୍ବାନି।

ତେଗଣିକତ୍ତେ ସୁ ପସୱେ। ହେତୁଫଲଂ ସୱତି, ପସୱତି। ସୁ ସୱନେ। ସଦ୍ଦୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣୋତି, ସୁଣାତି। ସୁ ହିଂସାୟଂ। ୟୋଧୋ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତଂ ସୁନାତି। ଇମାନି ୟଥାକ୍କମଂ ଭୂୱାଦିସ୍ୱାଦିକିୟାଦିଗଣିକାନି କତ୍ତୁପଦାନି। ତଥା ହେତୁନା ଫଲଂ ସୱିୟ୍ୟତି, ଉନ୍ନାଦସଦ୍ଦୋ ପଥୱୀଉନ୍ଦ୍ରିୟସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ସୁୟ୍ୟତି।

ଯୋଧେନ ପଚ୍ଚମିତ୍ତୋ ସୁନିପ୍ଫତି। ଇମାନି କମ୍ମପଦାନି। ଭାୱପଦଂ ନ ଲବ୍ଭତି ସକମ୍ମକତ୍ତା ଇମେସଂ ଧାତୂନଂ। ଇମିନା ନଯେନ ଅଞ୍ଞାନିପି ତେଗଣିକରୂପାନି ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଅତ୍ର ପନାଯଂ ନଯୱିଭାୱନା –

ଭ୍ୱାଦିରୁଧାଦିକା ଧାତୂ, ସ୍ୱାଦିଦିୱାଦିକା ତଥା;

ରୁଧାଦିକଦିୱାଦିତ୍ଥା, ଭୂୱାଦିକଚୁରାଦିକା।

ଭୂୱାଦିକଗହାଦିତ୍ଥା, ଭ୍ୱାଦିସ୍ୱାଦିକିଯାଦିକା;

ଏୱମାଦିପ୍ପଭେଦେହି, ୱିଞ୍ଞାରେନ୍ତୁ ୱିଚକ୍ଖଣା।

ଇଚ୍ଚେୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଯଥାରହଂ ଏକଗଣିକଦ୍ୱିଗଣିକତେଗଣିକୱସେନ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁହେତୁକତ୍ତୁକମ୍ମଭାୱପଦାନି ଚ ସକାରିତେକକମ୍ମାନି ଚ ସକାରିତଦ୍ୱିକମ୍ମାନି ଚ ସକାରିତତିକମ୍ମାନି ଚ ଦସ୍ସିତାନି।

ଇଦାନି ଏକକାରିତଦ୍ୱିକାରିତପଦାନଂ ୱଚନୋକାସୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତଂ ୱଦାମ। ସୋ ଅନ୍ତକମ୍ମନି। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ମାନଂ ସିଯତି, କମ୍ମଂ ପରିଯୋସିଯତି। ଇମାନି ତାୱ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁପଦାନି। ଏତ୍ଥ ମାନଂ ସିଯତୀତି ମାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି। କମ୍ମଂ ପରିଯୋସିଯତୀତି କମ୍ମଂ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି। ପରି ଅୱ ଇଚ୍ଚୁପସଗ୍ଗୱସେନ ହି ଇଦଂ ପଦଂ ଅକମ୍ମକଂ ଭୱତି, ଅତ୍ଥୋ ପନ ‘‘ପରିଯୋସାନଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ସକମ୍ମକୱସେନ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତନା ୱିପ୍ପକତଂ ଅତ୍ତନା ପରିଯୋସାପେତି। ଇଦମେକଂ କାରିତଂ ହେତୁକତ୍ତୁପଦଂ। ଏତ୍ଥ ପନ ପରିଅୱ ଇଚ୍ଚୁପସଗ୍ଗୱସେନ ଅକମ୍ମକଭୂତସ୍ସ ସୋଧାତୁସ୍ସ ଲଦ୍ଧକାରିତପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଏକକମ୍ମମେୱ ସକାରିତପଦଂ ଭୱତି। ଅତ୍ତନା ୱିପ୍ପକତଂ ପରେହି ପରିଯୋସାୱାପେତି। ଇଦଂ ଦ୍ୱିକାରିତଂ ହେତୁକତ୍ତୁପଦଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପନ ପରି ଅୱ ଇଚ୍ଚୁପସଗ୍ଗୱସେନ ଅକମ୍ମକଭୂତସ୍ସ ସୋଧାତୁସ୍ସ ଲଦ୍ଧକାରିତପଚ୍ଚଯଦ୍ୱଯତ୍ତା ଦ୍ୱିକମ୍ମକଂ ସକାରିତପଦଂ ଭୱତି। ‘‘ପରିଯୋସାୱାପେତୀ’’ତି ଇଦମ୍ପି ପରି ଅୱ ପୁବ୍ବସ୍ମା ସୋଧାତୁମ୍ହା ଣାପେ ଣାପେ ଇତି ପଚ୍ଚଯଦ୍ୱଯଂ କତ୍ୱା ଅୱସଦ୍ଦସ୍ସୋକାରଞ୍ଚ କତ୍ୱା ତତୋ ଯକାରାଗମଞ୍ଚ ଅନୁବନ୍ଧଣକାରଲୋପଞ୍ଚ ପଠମପଚ୍ଚଯେ ପକାରସ୍ସ ୱକାରଞ୍ଚ ଦ୍ୱୀସୁ ଚ ଠାନେସୁ ପୁବ୍ବସରଲୋପଂ କତ୍ୱା ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ତା ପାଠଇଯୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ଆହଚ୍ଚଦେସିତାକାରେନ ଏକତୋ କଥଯାମ – ‘‘ଅତ୍ତନା ୱିପ୍ପକତଂ ଅତ୍ତନା ପରିଯୋସାପେତି, ଆପତ୍ତି ସଙ୍ଘାଦିସେସସ୍ସ। ଅତ୍ତନା ୱିପ୍ପକତଂ ପରେହି ପରିଯୋସାୱାପେତି, ଆପତ୍ତି ସଙ୍ଘାଦିସେସସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ହେତୁକତ୍ତୁପଦଂ ଆନେତବ୍ବଂ। ଅତ୍ତନା ୱିପ୍ପକତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ତନାତି ୱିପ୍ପକରଣକ୍ରିଯାଯ କତ୍ତୁକାରକୱାଚକଂ କରଣୱଚନଂ। ୱିପ୍ପକତନ୍ତି କମ୍ମକାରକୱାଚକଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଅତ୍ତନା ପରିଯୋସାପେତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅତ୍ତନାତି ଅବ୍ଯଯପଦଭୂତେନ ସଯଂସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥଂ ୱିଭତ୍ତ୍ୟନ୍ତପତିରୂପକଂ ଅବ୍ଯଯପଦଂ, ସଯଂସଦ୍ଦସଦିସଂ ୱା ତତିଯାୱିଭତ୍ତ୍ୟନ୍ତଂ ଅବ୍ଯଯପଦଂ। ତଥା ହି ‘‘ଅତ୍ତନା ପରିଯୋସାପେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୱଚନସ୍ସ ‘‘ସଯଂ ପରିଯୋସାପେତୀ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି ‘‘ଅତ୍ତନା ଚ ପାଣାତିପାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ପରେହି ପରିଯୋସାୱାପେତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ପରେହୀତି କମ୍ମକାରକୱାଚକଂ କରଣୱଚନନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ, ‘‘ସୁନଖେହିପି ଖାଦାପେନ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସୁନଖେହୀ’’ତି ପଦଂ ୱିଯ। ଏତ୍ଥ ହି ଯଥା ‘‘ରାଜାନୋ ଚୋରଂ ସୁନଖେ ଖାଦାପେନ୍ତୀ’’ତି ଉପଯୋଗୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି, ତଥା ‘‘ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ତନା ୱିପ୍ପକତଂ ପରେ ଜନେ ପରିଯୋସାୱାପେତୀ’’ତି ଉପଯୋଗୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି। ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତନଯୱିଚିତ୍ତେ ଭଗୱତୋ ପାୱଚନେ ଦ୍ୱିକାରିତପଚ୍ଚଯୱନ୍ତମ୍ପି ପଦମତ୍ଥୀତି ସାରତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ନଯୋ ସୁଖୁମୋ ସାସନେ ଆଦରଂ କତ୍ୱା ଆଯସ୍ମନ୍ତେହି ସାଧୁକଂ ମନସି କାତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମ ହି ଅତ୍ଥାଯ ଇଦଂ ପକରଣଂ କରିମ୍ହ, ନ ଅଯଂ ଅତ୍ତନୋ ମତି, ଅଥ ଖୋ ପୁବ୍ବାଚରିଯାନଂ ସନ୍ତିକା ଲଦ୍ଧତ୍ତା ତେସଞ୍ଞେୱ ମତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଅକାରିତଦ୍ୱିକମ୍ମିକପଦାନଂ ୱଚନୋକାସୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତାନି କଥଯାମ, ତାନି ଚ ଖୋ ଧାତୁୱସେନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବାନି ସୱିନିଚ୍ଛଯାନି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ?

ଦୁହିକରୱହିପୁଚ୍ଛି, ଯାଚି ଭିକ୍ଖି ଚ ନିବ୍ବୁତି;

ଭଣିୱଦିୱଚିଭାସି, ସାସିଦହିନାଥଧାତୁ।

ରୁଧ୍ ଜି ଚିପଭୁତୀତି, ଯେ ତେ ଦ୍ୱିକମ୍ମକା ଧୀରା;

ପଓଦ୍ଧମପି ୱିଯୁତ୍ତା, କାରିତପ୍ପଚ୍ଚଯେହି ଚ।

ଅପାଦାନାଦିକେ ପୁବ୍ବ-ୱିଧିମ୍ହା ସହିମେ’ବ୍ରୁୱୁଂ;

ଉପଯୋଗୱଚନସ୍ସ, ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସନନ୍ତନା।

ଏତେ ଦୁହାଦଯୋ ଧାତୂ, ତିକମ୍ମାପି ଭୱନ୍ତି ତୁ;

କାରିତପ୍ପଚ୍ଚଯେ ଲଦ୍ଧେ, ଇତି ଆଚରିଯା’ବ୍ରୁୱୁଂ।

ତତ୍ରିମାନି ଉଦାହରଣାନି – ଗୱଂ ପଯୋ ଦୁହତି ଗୋପାଲକୋ। ଗାୱିଂ ଖୀରଂ ଦୁହତି ଗୋପାଲଦାରକୋ। ତତ୍ଥ ପଯୋତି ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ‘‘ଯସୋ ଲଦ୍ଧା ନ ମଜ୍ଜେଯ୍ଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଯସୋ’’ତି ପଦମିୱ। ମନୋଗଣିକସ୍ସ ହି ଇଦିସମ୍ପି ଉପଯୋଗୱଚନଂ ହୋତି ଅଞ୍ଞାଦିସମ୍ପି। ଇସ୍ସରୋ ଗୋପାଲଂ ଗୱଂ ପଯୋ ଦୁହାପେତି। ଗୋପାଲେନ ଗାୱୋ ଖୀରଂ ଦୁହିତା। ଗୋହି ପଯୋ ଦୁହତୀତି ଏତ୍ଥ ଅପାଦାନୱିସଯତ୍ତା ଦ୍ୱିକମ୍ମକଭାୱୋ ନତ୍ଥି। ‘‘ୱିସାଣତୋ ଗୱଂ ଦୁହଂ, ଯତ୍ଥ ଖୀରଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅପାଦାନୱିସଯତ୍ତେପି ଗୱାୱଯୱଭୂତସ୍ସ ୱିସାଣସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ଗୱଂ ଖୀରଂ ଦୁହନ୍ତୋ’’ତି ଦ୍ୱିକମ୍ମିକଭାୱୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦୁହିନୋ ପଯୋଗୋଯଂ।

କରୋତିସ୍ସ ପଯୋଗେ କଟ୍ଠମଙ୍ଗାରଂ କରୋତି, ସୁୱଣ୍ଣଂ କଟକଂ କରୋତି, ସଚେ ଜେ ସଚ୍ଚଂ ଭଣସି, ଅଦାସିଂ ତଂ କରୋମି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଙ୍ଗାରଂ କରୋତୀତି ପରିଚ୍ଚତ୍ତକାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କଟ୍ଠଞ୍ହି ଅଙ୍ଗାରଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ, ଅଙ୍ଗାରେ କତେ କାରଣଭୂତସ୍ସ କଟ୍ଠସ୍ସ କଟ୍ଠଭାୱୋ ୱିଗଚ୍ଛତି। କଟକଂ କରୋତୀତି ଇଦଂ ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତକାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁୱଣ୍ଣଞ୍ହି କଟକଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ, କଟକେ କତେପି କାରକଭୂତସ୍ସ ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ସୁୱଣ୍ଣଭାୱୋ ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଅଥ ଖୋ ୱିସେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଦାସିଂ ତଂ କରୋମୀତି ଇଦଂ ପନ ଠାନନ୍ତରଦାନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପରାଜଂ ମହାରାଜଂ କରୋମୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ। ତତ୍ଥ ‘‘ଇସ୍ସରୋ ପୁରିସେନ ପୁରିସଂ ୱା କଟ୍ଠମଙ୍ଗାରଂ କାରେତି। ତଥା ସୁୱଣ୍ଣଂ କଟକଂ କାରେତୀ’’ତି ତିକମ୍ମିକପ୍ପଯୋଗୋପି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ‘‘ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ରଜ୍ଜଂ କାରେତୀ’’ତି, ‘‘ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତେ’’ତି ଦ୍ୱିକମ୍ମକପ୍ପଯୋଗୋ।

ଏତ୍ଥେକେ ୱଦେଯ୍ଯୁଂ ‘‘ନନୁ ଚ ଭୋ ଏତ୍ଥ ଏକମେୱ କମ୍ମଂ ଦିସ୍ସତି, କେନାଯଂ ପଯୋଗୋ ଦ୍ୱିକମ୍ମିକପ୍ପଯୋଗୋ ହୋତୀ’’ତି। କିଞ୍ଚାପି ଏକମେୱ ଦିସ୍ସତି, ତଥାପି ଅତ୍ଥତୋ ଦ୍ୱେଯେୱ କମ୍ମାନି ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ଗହେତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ରଜ୍ଜଂ କାରେତୀତି ଏତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ରାଜଭାୱଂ ମହାଜନେନ କାରଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ଗହିତେ ‘‘ରଜ୍ଜଂ କାରେହି ଭଦ୍ଦନ୍ତେ, କିଂ ଅରଞ୍ଞେ କରିସ୍ସସୀ’’ତିଆଦୀସୁପି ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତନୋ ରାଜଭାୱଂ ଅମ୍ହେହି କାରାପେହି, ଅତ୍ତାନଂ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚାପେହି, ମଯଂ ତଂ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚିତୁକାମାତି ଅତ୍ଥୋ ସମତ୍ଥିତୋ ଭୱତି।

ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତେତି ଏତ୍ଥାପି ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେ ଅତ୍ତନୋ ରାଜଭାୱଂ ମହାଜନେନ କାରଯନ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ ଭୱତି। ସାସନସ୍ମିଞ୍ହି କାରିତୱିସଯେ କରଣୱଚନଂ ଉପଯୋଗତ୍ଥଞ୍ଞେୱ ଦୀପେତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥତୋ ଦ୍ୱେଯେୱ କମ୍ମନି ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱଦାମ। ଅଯମତ୍ଥୋ ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାଯଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦିନିଦ୍ଦେସୱଚନତ୍ଥୱିଭାୱନାଯ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାଯଂ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଇନ୍ଦତ୍ତଂ କାରେତୀତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରଭାୱେ ତଂଦ୍ୱାରିକେହି ଅତ୍ତନୋ ଇନ୍ଦଭାୱଂ ପରମିସ୍ସରଭାୱଂ କାରଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଞ୍ହି ତେ ରୂପଗ୍ଗହଣେ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁୱତ୍ତେତି, ତେ ଚ ତଂ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ଯଦି ପନ କରଧାତୁ ଦ୍ୱିକମ୍ମକୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ରଜ୍ଜଂ କାରେତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଲଦ୍ଧକାରିତପଚ୍ଚଯତ୍ତା ‘‘କାରେତୀ’’ତିଆଦୀହି ପଦେହି ତିକମ୍ମକେହିଯେୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି? ନ, ନିଯମାଭାୱତୋ, ତାଦିସସ୍ସ ଚ ପଯୋଗସ୍ସ ୱୋହାରପଥେ ଅନାଗତତ୍ତା।

କଟ୍ଠଂ ପୁରିସେନ ଅଙ୍ଗାରଂ କତଂ। ସୁୱଣ୍ଣଂ କମ୍ମାରେନ କଟକଂ କତଂ, ଦାସୀ ସାମିକେନ ଅଦାସିଂ କତା, ଏୱମେତ୍ଥ ଦ୍ୱିକମ୍ମକପ୍ପଯୋଗା ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁୱଣ୍ଣେନ କଟକଂ କରୋତୀତି ଏତ୍ଥ ହି ୱିସେସନତ୍ଥେ ପଓତ୍ତକରଣୱିସଯତ୍ତା ଦ୍ୱିକମ୍ମିକଭାୱୋ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଯଂ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ନେତବ୍ବୋ। କରୋତିସ୍ସ ପଯୋଗୋଯଂ।

ୱହିଆଦୀନଂ ପଯୋଗେ ରାଜପୁରିସା ରଥଂ ଗାମଂ ୱହନ୍ତି। ଅଯଂ ରାଜା ମଂ ନାମଂ ପୁଚ୍ଛତି। ପରାଭୱନ୍ତଂ ପୁରିସଂ, ମଯଂ ପୁଚ୍ଛାମ ଗୋତମଂ। ଆଯସ୍ମା ଉପାଲି ଆଯସ୍ମତା ମହାକସ୍ସପେନ ୱିନଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ। ଦେୱଦତ୍ତୋ ରାଜାନଂ କମ୍ବଲଂ ଯାଚତି। ତେ ମଂ ଅସ୍ସେ ଅଯାଚିସୁଂ। ଧନଂ ତଂ ତାତ ଯାଚତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନାଗଂ ମଣିଂ ଯାଚତି। ନାଗୋ ମଣିଂ ଯାଚିତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ବ୍ରହ୍ମୁନା ଆଯାଚିତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଭଗୱା। ତାପସୋ କୁଲଂ ଭୋଜନଂ ଭିକ୍ଖତି।

ଅଜଂ ଗାମଂ ନେତି। ଅଜୋ ଗାମଂ ନୀତୋ। ମୁଣ୍ଡୋ ଚମ୍ପେଯ୍ୟକୋ ନାଗୋ, ରାଜାନଂ ଏତଦବ୍ରୱି।

ଏତ୍ଥ ରାଜାନନ୍ତି ମୁଖ୍ୟତୋ କମ୍ମଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତନ୍ତି ଗୁଣତୋ। ତଥା ରାଜାନନ୍ତି ଅକଥିତକମ୍ମଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତନ୍ତି କଥିତକମ୍ମଂ। ଏସ ନୟୋ ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଏୱମେୱ ''ବ୍ରୂହି ଭଗୱା''ତିଆଦୀସୁ ସମ୍ପଦାନୱିସଯତ୍ତା ଦ୍ୱିକମ୍ମକଭାୱୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ଭିକ୍ଖୁ ମହାରାଜାନଂ ଧମ୍ମଂ ଭଣତି। ଯଂ ମଂ ଭଣସି ସାରଥି। ଯଂ ମଂ ୱଦତି। ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ। ପିତା ପୁତ୍ତଂ ଭାସତି। ଯଂ ମଂ ତ୍ୱଂ ଅନୁସାସସି। ସକ୍ଖୋ ଖୋ ପନ ଅମ୍ବଟ୍ଠ ରାଜାନଂ ଓକ୍କାକଂ ପିତାମହଂ ଦହନ୍ତି। ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂ ତଂ ତଂ ହିତପଟିପତ୍ତିଂ ନାଥତି। ଗାୱୋ ୱଜଂ ରୁନ୍ଧତି ଗୋପାଲକୋ। ଧୁତ୍ତୋ ଧୁତ୍ତଜନଂ ଧନଂ ଜିନାତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''କମନୁତ୍ତରଂ ରତ୍ନୱରଂ ଜିନାମା''ତି ପୁଣ୍ଣକଜାତକପାଠଇ ନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥାଯମତ୍ଥୋ ''ମଯଂ ଜନିନ୍ଦା କତରଂ ରାଜାନଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ରତ୍ନୱରଂ ଜିନାମା''ତି। ଇଟ୍ଠକାଯୋ ପାକାରଂ ଚିନୋତି ୱଡ୍ଢକୀ। ଅଞ୍ଞାନିପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ଏତ୍ଥ କେଚି ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟୁଂ ''ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋତି, ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି। ଉପାସକଂ ମଂ ଭୱଂ ଗୋତମୋ ଧାରେତୂ'ତି ପଯୋଗେସୁ କିଂ ଦ୍ୱିକମ୍ମକଭାୱୋ ଲବ୍ଭତୀ''ତି? ଏତ୍ଥ ୱୁଚ୍ଚତେ – ''ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ନ ଲବ୍ଭତି ଗୁଣଗୁଣୀନଂ ୱସେନ ଗହିତତ୍ତା। ''ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀ''ତି ଏତ୍ଥାପି ନ ଲବ୍ଭତି ''ସରଣଂ ଇତି ଗଚ୍ଛାମୀ''ତି ଇତିସଦ୍ଦଲୋପୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତଥା ହି ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ସରଣନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ''ବୁଦ୍ଧଂ ମମ ସରଣଂ ପରାଯଣଂ, ଅଘସ୍ସ ତାତା ହିତସ୍ସ ଚ ୱିଧାତା''ତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଭଜାମି ସେୱାମି ବୁଜ୍ଝାମୀ''ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଉପାସକଂ ମଂ ଭୱଂ ଗୋତମୋ ଧାରେତୂ''ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଦ୍ୱିକମ୍ମକଭାୱୋ ଲବ୍ଭତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ''ମଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପାସକଂ ଧାରେତୂ''ତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ''ସକ୍ଖୋ ଖୋ ପନ ଅମ୍ବଟ୍ଠ ରାଜାନଂ ଓକ୍କାକଂ ପିତାମହଂ ଦହନ୍ତୀ''ତି ଦହଧାତୁପ୍ପଯୋଗେନ ସମାନତ୍ତା ଚ, ଅଧିପ୍ପାଯତ୍ଥତୋ ପନ ''ମଂ 'ଉପାସକୋ ମେ ଅଯ'ନ୍ତି ଧାରେତୂ''ତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଅକାରିତାନି ଦ୍ୱିକମ୍ମିକଧାତୁରୂପାନି ୱିଭାୱିତାନି।

ଇଚ୍ଚେୱମମ୍ହେହି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭଗୱତୋ ସାସନତ୍ଥଂ ଯଥାସତ୍ତି ଯଥାବଲଂ ଧାତୁଯୋ ଚ ତଂରୂପାନି ଚ ତଦନୁରୂପେହି ନାନାପଦେହି ନାନାଅତ୍ଥେହି ନାନାନଯେହି ଚ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱିଭାୱିତାନି, ଏୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତେହିପି ଅମ୍ହେହି ତାସଂ ସରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅତ୍ଥପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱା ନ ସକ୍କା ସବ୍ବସୋ ୱତ୍ତୁଂ। ତଦୁଭଯଞ୍ହି କୋ ସବ୍ବସୋ ୱତ୍ତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପନ୍ନେହି ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦେହି ମହାଖୀଣାସୱେହି।

ଅତ୍ଥାତିସଯଯୁତ୍ତାପି, ଧାତୂ ହୋନ୍ତି ଯତୋ ତତୋ। ପଯୋଗତୋନୁଗନ୍ତବ୍ବା, ଅନେକତ୍ଥା ହି ଧାତୱୋ।

ଯେନେକତ୍ଥଧରା ଚରନ୍ତି ୱିୱିଧା ନାଥସ୍ସ ପାଠେ ୱରେ,

ତେନେକତ୍ଥଧରାୱ ହୋନ୍ତି ସହିତା ନାନୂପସଗ୍ଗେହିୱେ;

ଧାତୂନଂ ପନ ତେସମତ୍ଥପରମଂ ଖୀଣାସୱେ ପଣ୍ଡିତେ,

ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଟିସମ୍ଭିଦାମତିଯୁତେ କୋ ସବ୍ବସୋ ଭଣତୀତି।

ଇତି ନୱଙ୍ଗେ ସାଟ୍ଠକଥେ ପିଟକତ୍ତଯେ ବ୍ୟପ୍ପଥଗତୀସୁ ୱିଞ୍ଞୂନଂ

କୋସଲ୍ଲତ୍ଥାଯ କତେ ସଦ୍ଦନୀତିପ୍ପକରଣେ

ସବ୍ବଗଣୱିନିଚ୍ଛଯୋ ନାମ ଏକୂନୱୀସତିମୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ

ସହ ରୂପୱିଭାୱନାଯ ଧାତୁୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଧାତୁମାଲା ନିଟ୍ଠିତା।